T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİLLÎ MÜCADELE'NİN İNGİLİZ BASININDAKİ YANKILARI (1919-1922)

Aylin HACİHANİFİOĞLU
2901100019

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hayrünisa ALP

İSTANBUL-2019

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

Proje No: 18791

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Aylin HACIHANİFİOĞLU** Numarası : **2901100019**

Anabilim/Bilim Dalı : **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi** Tez Savunma Tarihi : **18.07.2019**

Danışman : **Dr.Öğr.Üyesi Hayrünisa ALP** Tez Savunma Saati : **11.00**

Tez Başlığı : **"Milli Mücadelenin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)"**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Dr.Öğr.Üyesi Hayrünisa ALP (Danışman)		Kabul
2- Doç.Dr.Aynur SOYDAN ERDEMİR		Kabul
3- Doç.Dr.Gülşah ESER (Harran Üniv.)	G. Eser	Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç.Dr.Serkan TUNA		
2- Doç.Dr.Ercan KARAKOÇ (YTÜ)		

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Millî Mücadele'nin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını, yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

26/08/2019

Aylin HACİHANİFİOĞLU

İmza

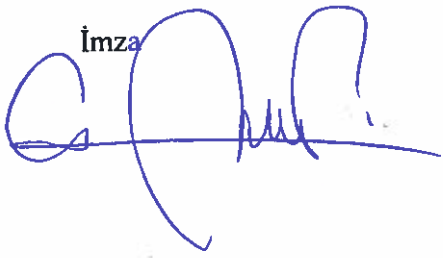

T.C

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU

ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10284420
Yazar Adı / Soyadı	AYLİN HACİHANİFİOĞLU
T.C.Kimlik No	32767449204
Telefon	5050853928
E-Posta	aylin_tokgoz@mynet.com
Tezin Dili	İngilizce
Tezin Özgün Adı	Millî Mücadele'nin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)
Tezin Tercümesi	The Reflections of The Turkish National Struggle In The English Press
Konu	Türk İnkılap Tarihi = History of Turkish Revolution ; Tarih = History ; Türk İnkılap Tarihi = History of Turkish Revolution
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	312
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ HAYRÜNİSA ALP
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

21.08.2019

İmza.....

ÖZ

MİLLİ MÜCADELE'NİN İNGİLİZ BASININDAKİ YANKILARI (1919-1922)

AYLİN HACİHANİFİOĞLU

Millî Mücadele Hareketi'nin, gerek yeni Türk Devleti'nin kurulması bakımından gerekse Dünya tarihi açısından oldukça önemli sonuçları olmuştur. Bu tezin amacı, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 tarihinden Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı 11 Ekim 1922 tarihine kadar olan dönemde Millî Mücadele Hareketi'nin, seçmiş olduğumuz birbirinden farklı eğilime sahip gazetelerden oluşan İngiliz Basınına yansıma biçimini araştırmaktır.

Üç bölüm halinde incelemiş olduğumuz dönem ve Millî Mücadele Hareketi, İngiliz Basını tarafından dikkatle ve yakından takip edilmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin paylaşımı üzerine yoğunlaşan İngiliz Basınının ilgisi, Millî Mücadele Hareketi ile Anadolu'daki duruma odaklanmış, basında yapılan haber ve yorumlar İngiltere'nin ulusal çıkarları çerçevesinde olmuştur.

Araştırmamızda gazeteler internet arşivleri üzerinden taranmış, seçtiğimiz tarihler arasındaki Türkiye ile ilgili yazılmış makale, haber ve yorumlar incelenerek analiz edilmiştir. Edinilen bilgiler ışığında Millî Mücadele Hareketi ile ilgili haberler üzerine odaklanılarak elde edilen bilgiler kronolojik ve objektif olarak aktarılmaya çalışılmıştır. İncelenen haber ve makalelerin bir kısmı doğrudan, diğer kısmı ise dolaylı olarak çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele Hareketi, Kuva-i Milliye, İngiliz Basını, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa, Türk Devrimi.

This study was funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University.
Project Number: 18791

ABSTRACT

THE REFLECTIONS OF THE TURKISH NATIONAL STRUGGLE IN THE ENGLISH PRESS (1919-1922)

AYLİN HACİHANİFİOĞLU

There has been very important influences of the Turkish National Struggle Movement for the founding of the new Turkish Government and for the World history. The aim of this study was to search the reflections of the Turkish National Struggle in the English press which consists of newspapers with different tendencies between the period of 19th May, 1919 when Mustafa Kemal Pasha landed Samsun and 11th October, 1922 when the Armistice of Mudania signed.

We have searched a period which consists of three sections in which the Turkish National Struggle Movement followed by English press closely and carefully. The interest of the English press which concentrated on the partition of the Ottoman Empire after the First World War changed with the Turkish National Struggle Movement in Anatolia, particularly the news and comments were within the English national interests.

In our study, the newspapers were browsed from their internet archives and investigated news, articles, comments analysed. In the light of these information, the obtained data related to the National Struggle Movement has been translated objectively and chronologically. The articles and news were translated either directly or indirectly.

Key Words: National Struggle Movement, National Defense, English Press, Grand National Assembly of Turkey, Mustafa Kemal Pasha, Turkish Revolution.

ÖNSÖZ

"Millî Mücadele'nin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)" başlıklı tezimizin amacı İngiliz Basınının Millî Mücadele Hareketini algılayış biçimini araştırarak daha önce yüksek lisans seviyesinde çalışılmamış olan bu konuda literatüre özgün bir eser kazandırmaktır.

Çalışmamız Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı tarih ile Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı tarih aralığını kapsamaktadır. Çalışmada, **The Times**, **The Guardian**, **The Observer**, **The Daily Express** ve **The Daily Mirror** adlı beş İngiliz gazetesinden örneklem alınarak tarama yapılmış ve elde edilen veriler kronolojik olarak aktarılmıştır. Ayrıca İngiliz Resmî Gazetesi **The London Gazette** de taranmış ve buradan elde edilen veriler paylaşılmıştır.

Tezimiz üç bölüm halinde ele alınmıştır: Birinci Bölümde Anadolu'da Millî Mücadelenin başladığı tarihten Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar olan dönemde İngiliz Basınındaki gelişmeler ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması ve İç ayaklanmalar ile ilgili gelişmelerin İngiliz Basınındaki yansımalarına yer verilmiştir. Üçüncü Bölümde ise Londra Konferansı'ndan Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasına kadar olan sürecin İngiliz Basınının ele alış biçimine yer verilmiştir. Sonuç bölümünde elde edilen veriler genel sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın en çok zaman alan kısmı, gazetelerin taranması ve ilgili konuların tasnif edilme süreci olmuştur. Buradaki amaç her gazetenin eksiksiz olarak taranması, konu ile ilgili hiçbir gelişmenin gözden kaçırılmamasıdır. Bu sebeple konuya ilişkin her nevi haber titizlikle incelenmiş, İngilizce'den Türkçe'ye tercüme yapılırken de aynı özveri gösterilmiştir.

Çalışmamız ile dönemin kamuoyu oluşturmada en etkili araçlarından biri olan basındaki atmosfer yansıltılmaya, başka bir deyişle basının nabzı tutulmaya çalışılarak Millî Mücadele Dönemi'ne ışık tutacak bir eseri literatüre kazandırmayı amaçladık. Aynı zamanda İngiliz kamuoyunun Millî Mücadele Hareketini nasıl bir pencereden gördüğü ve algıladığı konusunda bir bakış açısı kazanmayı hedefliyoruz.

Fiilen daha önce başlamasına rağmen biz çalışmamızı sembolik olarak Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 tarihinden başlatmayı uygun gördük.

Tez çalışmalarım sırasında beni büyük bir sabırla dinleyip, desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hayrünisa Alp'e, gazete arşivleri taramasında büyük desteğini gördüğüm Sayın Doç. Dr. Önder Kocatürk'e, desteklerinden dolayı Sayın Doç. Dr. Serkan Tuna'ya, benden yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Derya Acar'a ve çalışmalarım sırasında bana özveri gösteren kıymetli eşim ve çocuklarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Aylin HACİHANİFİOĞLU
İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**
GİRİŞ **1**
Araştırmanın Yöntemi 1
Millî Mücadele Hareketi 3

BİRİNCİ BÖLÜM
MİLLİ MÜCADELE HAREKETİNİN BAŞLAMASI
19 MAYIS 1919

1.1. İngiliz Basını'nda İzmir'in İşgali 16
1.1.1. Küçük Asya'da Türklerin Varlığı Meselesi 20
1.1.2. Sultanın Durumu ve Hint Müslümanlarının Tepkisi 26
1.1.3. Türk Halkının Barış Koşullarına Bakışı 31
1.1.4. Amerikan Mandacılığı Meselesi 31
1.1.5. Osmanlı Devleti Hakkındaki Gizli Antlaşmaların Yansımaları 34
1.1.6. Türk Delegasyonunun Paris'e Davet Edilmesi ve Durumu 37
1.2. Amasya Genelgesi – 22 Haziran 1919 40
1.2.1. Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele Hareketi İngiliz Basınında 42
1.2.2. Ermeni Meselesi 48
1.2.3. Manda Tartışmaları ve Türkiye'nin Durumu 51
1.2.4. İstanbul'da Hükümet Değişikliği 56
1.2.5. Türkiye'nin Taksimi ve Hint Müslümanlarının Tepkisi 58
1.2.6. Kürt Meselesi 60
1.2.7. İstanbul'un Geleceği ve Millî Mücadele Hareketi'ne Tepkiler 62
1.2.8. Misak-ı Millî ve İstanbul'un İşgali 65

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN KURULMASI VE İÇ AYAKLANMALAR

2.1. Millî Mücadele Hareketi'nin İstanbul Hükümeti Tarafından Kınanması 75
2.2. İç Ayaklanmalar 76
2.2.1. Anzavur Ayaklanması 76
2.3. T.B.M.M' nin Kurulması ve Sevr Antlaşması'nın Türkiye'deki Yansımaları ... 85
2.4. Ulusçuların İzmit'teki İngiliz Donanması'na Saldırısı 90
2.5. Yunan Ordusu'nun İlerleyişi 94
2.6. Sevr Antlaşması'nın İmzalanması 99
2.7. Yunan Ordusu'nun Trakya'daki İlerleyişi 101
2.8. Gediz Muharebeleri 106
2.9. Ermenistan ile Savaş 109
2.10. I. İnönü Muharebesi 112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LONDRA KONFERANSI'NDAN MUDANYA MÜTAREKESİ'NE

3.1. Londra Konferansı 118
3.2. II. İnönü Muharebesi 133
3.3. Türk-Afgan Dostluk Antlaşması 138
3.4. Moskova Antlaşması 139
3.5. Yunan Mezalimi 150
3.6. İtilaf Devletleri'nin Arabuluculuk Çabaları 154
3.7. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri 161
3.8. Sakarya Meydan Muharebesi 169
3.9. Ankara Antlaşması 173
3.11. Başkomutanlık Meydan Muharebesi 183
3.11. Millî Mücadele'nin Kadın Kahramanları 200
3.12. İzmir'de Çıkan Yangın 202
3.13. Çanakkale Gerilimi 203
3.14. Mudanya Görüşmelerinin Başlaması 216
3.15. Mudanya Mütarekesi 220

SONUÇ **223**
KAYNAKÇA **231**
EKLER **250**
EK-1 ..... **250**
EK-2 ..... **251**
EK-3 ..... **252**
EK-4 ..... **253**
EK-5 ..... **254**
EK-6 ..... **255**
EK-7 ..... **256**
EK-8 ..... **257**
EK-9 ..... **258**
EK-10 ..... **259**
EK-11 ..... **260**
EK-12 ..... **261**
EK-13 ..... **263**
EK-14 ..... **264**
EK-15 ..... **265**
EK-16 ..... **267**
EK-17 ..... **268**
EK-18 ..... **270**
EK-19 ..... **271**
EK-20 ..... **273**
EK-21 ..... **274**
EK-22 ..... **275**
EK-23 ..... **276**
EK-24 ..... **277**
EK-25 ..... **278**
EK-26 ..... **280**
EK-27 ..... **281**
EK-28 ..... **282**
EK-29 ..... **283**
EK-30 ..... **285**

EK-31 ..... **286**
EK-32 ..... **288**
EK-33 ..... **289**
EK-34 ..... **291**
EK-35 ..... **292**
EK-36 ..... **293**
EK-37 ..... **294**
EK-38 ..... **295**
EK-39 ..... **296**
EK-40 ..... **297**
EK-41 ..... **298**
EK-42 ..... **299**
EK-43 ..... **300**
EK-44 ..... **301**
EK-45 ..... **302**
EK-46 ..... **303**
EK-47 ..... **304**
EK-48 ..... **305**
EK-49 ..... **306**
EK-50 ..... **307**
EK-51 ..... **308**
EK-52 ..... **309**

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	Aynı Eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
Bkz./bkz.	Bakınız
Bkz.yuk.	Tezin kendi içinde yukarıya atıf
Bs./bs.	Baskı/Basım
Çev.	Çeviren
Ed./ed.	Edition (Baskı)
Edt.	Editör (Yayına Hazırlayan)
Ens.	Enstitüsü
Md.	Madde
p.	Page (Sayfa)
s.	Sayfa
Ünv.	Üniversitesi
v.d.	Ve diğerleri
Vol.	Volume (Cilt)
Yay.	Yayınları
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda Millî Mücadele Hareketi'nin İngiliz Basınındaki yansımaları objektif olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmada birbirinden farklı eğilime sahip beş İngiliz gazetesinin dijital platformdaki arşivleri taranarak elde edilen haberler tasnif edilmiştir.

İncelemiş olduğumuz gazeteleri temel olarak iki sınıfa ayırabiliriz. Mustafa Yılmaz "**İngiliz Basını ve Atatürk'ün Türkiye'si**"[1] adlı eserinde İngiliz Basını'nı klasik olarak "Kaliteli Basın (National Quality Press)" ve "Popüler Basın" olarak kategorize etmiştir: "Kaliteli basın, eğitilmiş kitlenin eğitilmişler için yazdıklarından oluşan elit kesime hitap eden muhafazakâr gazetelerden oluşuyordu. Bu kitle içine yani eğitilmiş kitle içine, ülkenin bütün siyasileri, gazetecileri, askerleri, iş adamları ve mali kuruluşlarının seçkinleri giriyordu. Bunun yanında kaliteli basın, Türkiye de dahil olmak üzere, İngiltere dışındaki ülkelere olağanüstü ilgi duyuyor ve buralarda gerçekleşen olayların ve siyasi atmosferi muhabirlerinin gönderdiği haberler ve yaptıkları yorum ve analizlerle kamuoyuna aktarıyordu. Kaliteli basın editörlerinin ve gazete sahiplerinin İngiliz politik yaşamında göz ardı edilmeyecek biçimde bir etkisinin varlığı kabul ediliyordu. Bunların büyük bir bölümü muhafazakârdı. Kaliteli basın gibi popüler basın da ülke genelinde yayımlanan günlük gazeteler ve Pazar gazeteleri ile haftalık diğer dergilerden oluşmaktaydı. 19. Yüzyılın sonlarına doğru büyük tirajlı gazetelerin (mass-circulation newspapers) reklamla finanse edilebileceği keşfedilmişti. Gazetelerin baskıları oldukça yüksekti. Örneğin, **The Daily Express**, iki buçuk milyona varan tirajlara daha 19. Yüzyılın sonunda ulaşmayı başarmıştı. Popüler basının karakteristik özellikleri şöyle sıralanabilir: Sansasyona dayalı haber, yorum ve yaklaşım; fotoğrafa dayalı haberin daha fazla olması yani görüntüye daha çok önem verme; bunun yanında, eğer kaliteli basınla kıyaslayacak olursak ülke dışındaki olaylara ilişkin dış kaynaklı haberlere karşı ilgisizlik; daha çok ülke içindeki olaylara eğilmek ve ülke içindeki insanları ilgilendirecek haberler vermek. Kaliteli basın örneğinde olduğu gibi popüler basının da çoğunlukla muhafazakâr eğilimli olduğunu ve muhafazakâr partiyi desteklediğini görüyoruz."[2] Buna göre **The Daily Express** ve **The Daily**

[1] Mustafa Yılmaz, **İngiliz Basını ve Atatürk'ün Türkiye'si**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2002.
[2] Yılmaz, **a.e.**, s.1-2.

Mirror Gazeteleri popüler basına; **The Times**, **The Guardian** ve **The Observer** Gazeteleri ise kaliteli basına örnek verilebilir.

The Times, 1795'te **The Daily Universal Register** ismiyle kurulmuştu.[3] muhafazakâr basının önde gelen gazetelerinden biri ve az sayıdaki baskısına rağmen iki savaş arasındaki tartışmasız en önemli gazeteydi. **The Times** kamuoyunun çıkarlarını korumak, günlük olayları duyurmak ve haber yaymak konularında bir kurum olarak algılanmaktaydı. **The Times**'ın genel görünüşü "milli ve bağımsızdır" ancak iki savaş arası dönemde, gazetenin, muhafazakâr ve milli koalisyon hükümetlerine çok geniş ölçüde destek verdiği görülmektedir. Bunun yanında gazetenin ününü, haber servisinin, diğer gazetelere oranla kendi muhabirlerine dayanarak verdiği orijinal ve güvenilir haberlerden aldığı söylenmektedir.[4]

The Guardian, günümüzde bu isimle yayımlanan gazete 1821 yılında **The Manchester Guardian** olarak yayına başlamıştır. Londra dışında basılan ve tüm ülke geneline dağıtımı yapılan tek bölgesel gazete olma özelliğine sahipti. Dolayısıyla, yerel basın içerisinde de en fazla dağıtım ve satış gerçekleştirilen gazete idi. Liberal olarak tanımlanan gazete savaş sonrasında bağımsız bir kimliğe kavuşmuş ve 1930 yılına gelindiğinde Liberal Partinin sözcülüğünden vazgeçmiştir. Bundan sonra, daha çok entelektüel görüşlere yer vermiş, bu tutum, okuyucu kitlesi tarafından da benimsenmiştir. Gazetenin dış haberlere ilgisi, **The Times** gazetesinden sonra ikinci gelecek düzeyde olmuştur.[5]

İngiltere'nin en eski Pazar gazetelerinden biri olan **The Observer**, 1791'de kurulmuş, siyasi eğilimi ise bağımsız ve genel olarak liberaldir. Gazetenin editörü olan J. L. Garvin, gazetenin okunmasında ve satışında etkili olmuştu. Haftada bir yayımlanan başyazılarında, Türkiye'nin İngiltere ile iyi ilişkiler kurmak istediğini ve herhangi bir Avrupa ülkesi gibi Türkiye'nin de ulusal haklarını koruma hakkına sahip olduğunu belirtiyordu.[6]

---

[3] Martin Walker, **Basının Gücü**, İstanbul, Şefik Matbaası, 1999, s.1.

[4] Yılmaz, **a.e.**, s.3-4.

[5] Yılmaz, **a.e.**, s.6-7.

[6] Yılmaz, **a.e.**, s.8.

1909'da kurulan "**The Daily Express**, genel olarak İngiltere dışındaki gelişmlerle ilgili olmamış ancak Türkiye'de muhabiri olduğundan sık sık Türkiye ile haberlere yer vermiştir. Gazetenin eğilimi ise bağımsız muhafazakâr olarak nitelenebilir.[7]

The Daily Mirror, günümüzdeki adıyla **The Mirror**, 1903 yılında kurulmuştur. Londra'da yayımlanan ve İngiltere'de sıklıkla en çok satan gazetelerden biri olan gazete, popüler basının en iyi örneklerindendir. İncelediğimiz gazeteler arasında en çok fotoğraf kullanan, muhafazakâr eğilimli bir gazetedir.

Türkiye ile ilgili haberleri İngiliz gazeteleri yaklaşık bir hafta geç yayınlamaktaydılar. Haberleri ise İstanbul Muhabirleri, Yunan resmî kaynakları ve Reuter Ajansı'ndan almaktaydılar. İstanbul adı yerine "Constantinople" adı kullanılıyordu.[8] Bilindiği gibi günümüzde **Reuters** olarak anılan ajans, incelediğimiz dönemde **Reuter** olarak belirtildiği için tezimizde de bu şekilde yer verilmiştir. Bununla birlikte farklı haber ajansları da orijinal adları ile belirtilmiştir.[9]

Çalışmamızda, her ne kadar konu bütünlüğünü olumsuz etkilese de kronolojik sıraya bilhassa dikkat edilmiştir ancak konu başlıkları ile ilgili geçmiş ya da ileri tarihli haberlerden de önem arzedenler yeri geldiğinde kullanılmıştır. Gazete taraması yapılırken Türkiye ile ilgili yer alan çok sayıda yayın, Millî Mücadele Hareketi'nin başlamadan öncesi ve bitiminden sonrası da dahil olmak üzere, gözden geçirilmiş; ancak konumuz ile doğrudan ilgisi olan haber ve makalelere öncelik verilmiştir. Zaman zaman bölümler ve konu başlıklarının ilgilendirdiği alanlar dışında ilginç ve tarihsel önem arzedebilecek nitelikteki haberlere de kronolojik olarak yer verilmiş olması Millî Mücadele Hareketi'nin analiz edilmesi konusunda bir farklılık kazandıracaktır.

Millî Mücadele Hareketi

Kurtuluş Savaşını başlatan ve tüm zorluklara rağmen başarı ile sonuçlandıran Mustafa Kemal Paşa, bu süreci çok önceden, Harp akademisindeki öğrencilik

---

[7] Yılmaz, **a.e.**, s.12.

[8] Ergün Aybars, Millî Mücadele'de İngiliz Basını, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt IV, Sayı 12, Temmuz 1988, s.604.

[9] Örnek: Exchange Haber Ajansı.

yıllarından itibaren düşünmüştür. O yıllarda, henüz I. Dünya Savaşı yaşanmamış, bir kurtuluş savaşı verilmesi söz konusu dahi değilken, Mustafa Kemal Paşa'nın, memleketin daha iyi ve daha güzel bir yer olabilmesi için sabahlara kadar uykusuz kalarak planlar yapması, O'nun ileri görüşlü ve devrimci yönünü göstermektedir. Aslında O, kendini günün birinde vatanını ve halkını hak ettiği en iyi koşullara ulaştırmak için gerçekleştireceği devrimlere hazırlamakta ve yetiştirmekteydi. Nitekim tedavi gördüğü Karlsbad'ta hatıra defterine şu cümleleri yazmıştı: "Benim elime büyük bir yetki ve güç geçerse, ben toplum hayatımızda arzu edilen inkılabı, bir anda bir darbe ile uygulayacağımı sanıyorum." Bunun yanı sıra başarıya ulaşmasında ileri görüşlü olması ve zamanlamayı doğru yapabilme yeteneğine sahip olması söz konusudur. Tıpkı yıllar sonra Nutuk'ta ifade ettiği gibi: "Ben, ulusun vicdanında ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişme yeteneğini bir ***ulusal sır*** gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş bütün toplumumuza uygulatmak zorundaydım."[10]

Bu bağlamda Hasan Âli Yücel'in, Prof. Dr. Afet İnan'ın kaleme aldığı "**Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**" kitabı için yazmış olduğu önsözde, Mustafa Kemal Paşa'nın Selanik'e geldiği zaman "Padişahımız Efendimizin arzusuna mugayir bir iş" yapmış olmasından kaygılandığını söyleyen annesine verdiği cevapta "Padişahımız Efendimizin ne olduğunu şimdi değil, yakın zamanda sana göstereceğim" demesinden "ne kadar manâlıdır" diye bahsetmiş olması da önemlidir.[11]

Esasen, toplumumuzun bugünkü yapısı Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimin bir sonucudur. Osmanlı Devleti'ndeki toplumsal bozukluklar yabancı güçlerin ülke üzerinde iktisadi egemenlik kurmalarına neden olmuş ve Osmanlı aydınları bu durumu değiştirebilmek için çeşitli fikirler üretmiş ve bu da devrime giden süreci hazırlamıştır. I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti siyasal egemenliğini kaybetmişti. Bu da Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekileri ilk olarak bağımsızlık savaşına yöneltmişti.[12]

---

[10] Gazi Mustafa Kemal, **Söylev**, Ankara, TTK Yay., Cilt 1, s.23.

[11] Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** Ankara, İş Bankası Kültür Yay., 1968, s. IV.

[12] Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devrimi'nin Temelleri ve Gelişimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., 1974, s.1.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın[13] imzalandığı sırada Suriye'de Yıldırım Orduları Grup Kumandanlığı'na atanmış olan Mustafa Kemal Paşa, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya Adana'dan gönderdiği telgrafta, birliklerine verdiği gizli emrin maddelerini sıralamıştır.[14] Burada mevcut durumun adeta bir röntgenini çekmiş olan Mustafa Kemal Paşa, memleketinin iyiliği için kabul ettiği düşüncelerinden vazgeçemeyeceğini, teslim olamayacağını ve teslim olunmaması gerektiğini açıkça

[13] Mondros Silah Bırakışımı Sözleşmesi'nin tam metni için bkz**.** İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, Cilt I, Ankara, TTK Yay., 1989, s.12-14.

[14] "1- İskenderun'a çıkacaklara karşı silah kullanma hakkında verdiğim ve 5.11.34 tarihli gizli emrin özel maddelerini aynen arz ediyorum. (İngilizlerin muhtelif bahanelerle İskenderun'a asker çıkararak Yedinci Ordu birliklerini zor duruma sokmak istediklerini anlıyorum. Buna meydan vermemek için üçüncü kolordu İskenderun'a kuvvet çıkarılmasını, Yirminci Kolordu için birinci maddede zikredilen harekât sonuçlanıncaya kadar gerekirse ateşle engelleyecektir.) Zikredilen birinci madde ise, Yirminci Kolordu'nun büyük kısmının Katma-Subaşı hattının kuzeyine geçmesine aittir. Bu harekât sonuçlanmış olduğundan, silah kullanma hakkında emrin de uygulama zamanı geçmiştir. Bununla beraber kuvvetli isteğiniz üzerine, oradaki kumandana yeniden gerekli talimat verilmiştir."[14] Mustafa Kemal Paşa bu son derece haklı ve yerinde olan emri ile dikkatleri üzerine çekmiş, almış olduğu risklerden korkmayarak uyarılarına devam etmiştir. İstanbul'a çağrılması üzerine dönmesinden önce, İzzet Paşa'ya gönderdiği son telgraflarından birinde uyarılarını şu şekilde sıralamıştır: "Her ne sebeple olursa olsun, İngilizlerle akdedilen ateşkesin imza altına giren kayıtlı şekli, Osmanlı Devleti'nin korunması ve selameti için yeterli mana ve mahiyette değildir. Bahsolunan maddelerin önemli ve geniş manalarının bir an evvel tesbiti lazımdır. Yoksa İngilizlerin tekliflerine bugüne kadar olduğu tarzda karşılık verildiği takdirde, bugün Payas-Kilis hattına kadar olan Kilikya mıntıkasının ve daha sonra Konya-İzmir hattının işgali gereği tekliflerinin birbirini takip edeceğine ve netice olarak ordumuzun kendileri tarafından sevk ve idaresi ve hatta Osmanlı Devleti'nin bakanlar kurulunun Britanya Hükümeti tarafından seçilmesi gerektiği gibi tekliflerle karşılaşmak da olmayacak bir şey değildir. Acz ve zaafımızın derecesini pek iyi bilirim. Bununla beraber devletin yapmaya mecbur olduğu fedakârlığın derecesini de belirlemek kanâatini muhafaza ederdim. Yoksa Almanya ile müttefikken sonuna kadar devam etmek halinde büsbütün bozguna uğramaya nazaran İngilizlerin kendi gayretleriyle elde edeceği neticeyi onlara bizim yardımımızla bahşetmek, tarihte Osmanlılık için bilhassa mevcut hükümetimiz için pek kara bir sahife meydana getirir. Şayet yüce hükümetimizin, İngilizlerle ciddiyet ve samimiyetine güvenilebilecek bir gizli anlaşma yapılmış ve yapılması kuvvetli bir ihtimal ise, bu hususu bildirmemeniz, tabii ki yanlış anlayışlara sevk olabileceğinden; bu hususta imâen olsun aydınlatılmayı istirham ederim. Vatanın geleceği için endişelenmekten doğan ve samimi olduğuna şüphe edilmemesi gereken işbu düşüncelerimin, münakaşa mahiyetinde görülmemesini özellikle rica ederim. Bilhassa zatınızca anlaşıldığına inandığım ve gerekenlere arz ve tebliğini memleket selâmeti gereği kabul ettiğim görüşlerime uymaktan kendimi engellemeye kadir değilim." Ayrıntılı bilgi için bkz. Atay, **a.g.e.**, s.86-87.

ifade etmiş, mücadeleyi ve dik duruşu savunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın lağvedilmemesini rica ettiği halde uyarılarını dikkate almayan İstanbul Hükümeti Yıldırım Orduları Grubu'nu ve VII. Ordu Karargâhı'nı lağvetmiş, kendisini Harbiye Nezareti emrine vermişti. Buradan hareketle diyebiliriz ki, Mustafa Kemal Paşa yıllardır "içinde bir sır" gibi taşıdığı Millî Mücadele Hareketi'nin ilk kıvılcımlarını burada yakmış ve bu düşüncesini Ali Fuat Paşa[15] ile Adana'daki görüşmesinde de paylaşmıştır.

Çanakkale'de 1915 yılında Arıburnu ve Anafartalar zaferiyle İstanbul'u kurtararak tarihin akışını değiştiren Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi imzalandığında birliklerini kurtaran ve çarpışarak İngilizlerin hareketini durduran tek kumandan olmuştu.[16] Buradaki en önemli noktalardan biri ise aldığı kararlar, yaptığı uyarılar ve eylemleri ile Mustafa Kemal Paşa'nın, İstanbul'da yönetimi ele geçirmiş olan İngilizlerin dikkatini çekmiş olmasıdır. Kendisini bir tehlike olarak gördükleri için acilen İstanbul'a çağrılmasını isteyen İngilizler ve işbirlikçileri, aynı sebeple İstanbul'daki faaliyetlerini de tehlike olarak görüp, O'nu İstanbul'dan uzaklaştırmak istemiş olabilirlerdi. Nitekim Mustafa Kemal Paşa işgal altındaki İstanbul'a geldiği

[15] Ali Fuat Paşa (Fuat Paşa, Orgeneral Ali Fuat Cebesoy, İstanbul 1883- İstanbul 10.1.1968): Kurtuluş Savaşı kahramanlarındandır. Halk arasında 93 Harbi diye anılan 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı komutanlarından Mareşal Mehmet Ali Paşa'nın torunu, Milli hükümetin ilk Bayındırlık Bakanı tümgeneral İsmail Fazıl Paşa'nın oğludur. 1905 yılında Harp Akademisi'ni kurmay yüzbaşı olarak bitirdi. Atatürk ile aynı sınıfta okudu. Rumeli'nde eşkıya takiplerinde görev aldı. Roma'da Ataşemiliterlik yaptı. Balkan Savaşı'nda Kolordu Kurmay Başkanı olarak Yanya Savunması'na katıldı. Burada yaralandı. Rütbesi yarbaylığa yükseltildi. Birinci Dünya Savaşı'nda tümen ve kolordu komutanı olarak büyük başarı gösterdiğinden albaylığa ve generalliğe terfi ettirildi. Kurtuluş Savaşı başında Amasya kararlarını imzalayanlar arasındaydı. Komutanı olduğu 20. Kolordu'yu Konya Ereğli'si bölgesinden Ankara'ya getirdi. Kolordusuyla birlikte Millî Mücadele'de görev aldı. Sivas Kongresi kararlarıyla kendisine Umum Kuvveyi Milliye Başkomutanlığı görevi verildi. Batı Cephesi Komutanlığı yaptı. Sonra 1920'de Moskova Büyükelçiliği'ne atandı. Yurda dönünce 2. Ordu Müfettişliği'ne getirildi. Askerlikten emekliye ayrıldı. T.B.M.M.'de 1-2 ve 4-8 dönemlerinde Ankara,9-11 döenmlerinde de Eskişehir milletvekilliği yaptı. 1939'da Bayındırlık, 1943'te Ulaştırma Bakanlığı yaptı. 1948'de T.B.M.M. Başkanlığı'na seçildi. Atatürk'ün harp okulu öğrencilik yıllarından beri yakın arkadaşıydı. Atattürk'e İzmir'de yapılacak suikasta adı karışmışsa da İstiklal Mahkemesi kararıyla aklandı. İstiklal savaşı ve Moskova Büyükelçiliği anılarıyla, Atatürk'le yakın arkadaşlıklarına ilişkin anıları kitap halinde yayımlandı. Düşmanla savaştığı Geyve yöresinde kendi adını taşıyan bir köy vardır. Bu Ali Fuat Paşa Köyü'nün tren istasyonu yanında bulunan cami avlusuna vasiyeti gereği gömüldü. Bkz. H. Adnan Önelçin, **Nutuk'un İçinden**, İstanbul, Yüce Yay., 1981, s.15-16.

[16] Falih Rıfkı Atay, **Çankaya**, İstanbul, Pozitif Yay., 2008, s.130.

13 Kasım 1918'den 9. Ordu Müfettişi olarak atanacağı tarihe kadar olan 6 aylık dönemde birçok siyasi girişimlerde de bulunmuştu. Doğru olduğuna inandığı bütün yollara başvurarak elde ettiği sonuçlarla aklındaki bütün soruları eledi.[17] Kendisinin Erkânı-ı Harbiye-i Umumiye İkinci Reisi Diyarbakırlı Kâzım Paşa'ya söyledikleri Anadolu'ya gönderiliş sebebini açıklamaktadır: "Her ne sebep ve maksatla, beni İstanbul'dan uzaklaştırmak için vesile aramışlar ve bu memuriyeti bulmuşlar. Hemen kabul ettim. Ben zaten şu veya bu suretle Anadolu'ya geçmek fırsatı arıyordum."[18]

Millî Mücadele Hareketi hareketinin bir felsefesi olduğu düşünüldüğünde, bu sürecin başrol oyuncusu olan Mustafa Kemal Paşa'nın aktardıkları, gerek bütün hayatı boyunca verdiği eserler ve fikirler bakımından, gerekse rol arkadaşlarının aktardıkları bakımından hiçbir zaman çelişkiye düşmemiş bir kişilik olarak, son derece önemli ve güvenilirdir. Bu bağlamda yine kendisinin şu ifadeleri bizim onun aktardıklarına olan itimadımızın gerekçesini açıklamaktadır: "Benim görüşlerim ve bu görüşlerimi belgelendirmek için size bahsettiğim vesikalar okunduktan sonra, bütün Türk Milletini bilhassa Türk aydınlarını vicdani ve fikri olarak iyice düşünmeye davet etmek isterim. Hatırat diye size naklettiğim bu hikayelerin, zamanımıza kadar bazı kişilerin hatırat yayınlama sevdasına benzer bir eğilimden doğmuş olduğunu zannetmezseniz… Eğer ben bu gerçekleri size söylüyorsam ve milletimize tebliğ ediyorsam, elbette bundan büsbütün maksadım vardır. Bu maksat ne olabilir? Bunu ben burada açıklayamam. Fakat benim tasavvurlarım şudur ki; düşüncelerimi samimi olarak nakleden bu yazılar okunduktan sonra, milletimin kendi kendine vaziyeti anlamak ve muhakeme etmek için lüzumlu belgelere sahip olacağına şüphe etmem. Eğer bahsettiğim zihniyette olanların dünyadan ne kadar anlamadıklarını olaylar ispat etmemiş olsaydı, benim bu sözlerimin gerçekliği zor anlaşılabilir diye bir zaman daha beklemeyi gerekli görürdüm. Fakat zannediyorum ki, böyle

[17] "Daha birçok kapılar çalacaktır. Çalacak kapı ve başını vuracak duvar kalmayıncaya kadar! Ancak ondan sonradır ki, arkada kalan köprüleri yıkarak ve bir daha arkaya bakmayarak yola çıkmak mümkün olacaktır." Ayrıntılı bilgi için bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam Mustafa Kemâl,** Cilt I, İstanbul, Remzi Kitabevi , 2011s.314.

[18] Falih Rıfkı Atay, **a.g.e.**, s.115-116. Ayrıca bu konuda İngiliz İstihbarat Yüzbaşısı Hoyland'dan İstanbul'da İngiliz Askeri İstihbarat Merkezine gönderilen 28 Şubat 1919 tarihli raporunda, başta Mustafa Kemal Paşa ve Yaveri Üsküplü Cevad Bey olmak üzere, birçok kişinin İstanbul'dan sürülmeleri gerektiği, içinde Fevzi Paşa, Halil Paşa, Kâzım Karabekir Paşa'nın ve İsmet Bey'in de bulundukları kara liste mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilâl N. Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt 1**, Ankara, TTK Yay., 1973, s.3.

bir gecikmeye benim tarafımdan değil, fakat Türk Milleti tarafından da artık hiç lüzum ve ihtiyaç kalmamıştır."[19]

Bilindiği gibi Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktığı gün memleketin genel halinden **Nutuk**'ta bahsetmiştir.[20] Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Harp Dairesi arşivinde çalışmış olan Albay Şerif Güralp de kitabında vatanın genel durumunun bir fotoğrafını çekmiştir. "Vatanın Genel Görünüşü: Her ev en az bir şehit vermiş olduğundan ağlamayan yaşlı anne, genç yaşta dul kalmamış kadın ve yetim yok gibi; güzelim kasaba ve köyler harabeye dönmüş, haritadan silinmiş durumda; sakatlar yığınları oluşturuyor, görüntüsü sağlıklı insana rastlanmıyordu. Türk olmak adeta kabahat olmuştu: Bir kurmay yüz başı Kafkas Çerkezleri gibi göğsü fişekli elbisesiyle Beşiktaş'ta dolaşıyor, bir aydın Hoybon Cemiyeti'nin müteneffiz azasından olduğunu ilan ediyor, bir Arnavut jandarma yüzbaşısı cinaslı hikayelerle Türk'ü aşağılıyor ve hor görüyordu. Kültürlü insanlar sürüler halinde İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne üye oluyorken, bir kısmı da Amerikan mandası peşinde koşuyorlardı. Azınlık denilen Rumlar, ideallerinin tahakkuk etmek üzere olduğu zan ve kuruntusu ile hepsi, Ermeniler hem muharebe cephelerinde hem de göç sebebiyle daha fazla mağdur olmalarına rağmen bazıları fırsattan istifade ederek günahsız Türklerden acı çıkarıyorlardı. Yahudilere gelince, onlar hastahanelerde, menzillerinde sair geri hizmetlerde kullanıldıklarından zayiat vermedikleri gibi Filistin muharebelerinde casusluk yaparak yenilgimizde de büyük rol almış olduklarından hülyalarının gerçekleşmek üzere olduğunu görerek hayatlarından memnun görünüyorlardı."[21]

Ülke genelinde böyle bir kaos yaşanırken, ekonomik durum da son derece kötüydü. Bunun sonucunda halk büyük bir yoksulluk içinde perişan olmuş, açlık ve çeşitli hastalıklarla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik olarak 1912'den beri devam savaşlar sonucunda yeni Türk Devleti'ne bir enkaz miras kalmıştı.[22] Buna ilişkin 3 Aralık 1919 tarihli '**İleri**' gazetesinin yayımladığı İzmit mektubunda, bu kentteki pahalılıktan şikâyet edilerek savaştan önceki ve sonraki mal fiyatları şöyle verilmiştir. Savaş öncesi Ekmek 1 Kuruş, et (koyun) 6 Kuruş, tereyağı 60 Kuruş, pirinç 3 Kuruş iken, savaş sonrası ekmek 20-30 Kuruş, Et (koyun) 80 kuruş, tereyağı

[19] Falih Rıfkı Atay, **a.g.e.**, s.87.

[20] Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.3.

[21] Şerif Güralp, **Kurtuluş Savaşı'nın İç Yüzü, Bir Albay'ın Anıları**, Ankara, Güncel Yayıncılık, 2002, s.17-18.

250 Kuruş, pirinç 50 kuruş."[23] İlerleyen zamanlarda memleket genelindeki bütün imkânlar ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılacağı için görgü tanıklarının ifadesine göre ilke harabe durumuna gelecektir.[24] Bu denli ağır bir tablo sözkonusu iken, sorumluluk alarak memleketi kurtarmayı düşünmek, o dönemde bir delilik olarak görülmekteydi. Ancak Mustafa Kemal Paşa, üst üste yaşadığı savaşlardan tükenmiş olan bu halka kurtuluş umudunu verebilmiştir. Nitekim I. Dünya Savaş'ında yenilmiş olan devletlerden hiçbirisi böyle bir direniş gösterememişti.[25]

Limni Adası'nın Mondros Limanında 20 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmış ve bu Osmanlı Devleti'nin yıkılışının belgesi olmuştu. Millî Mücadele'nin önderi olarak Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı.[26] Samsun'da bir hafta boyunca incelemelerde bulunduktan sonra Havza'ya hareket eden Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a gönderdiği raporda iddia edilenin aksine Rum çetelerinin Müslüman halka tecavüzde bulunduğunu bildirdi.[27]Ayrıca 3 Haziran 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta Sivas'ta Ermenileri ve diğer gayr-i müslim unsurları tehdit edecek hiçbir olay olmadığı ve yurdun işgal edilmesine karşı halkın gösterdiği tepkiyi ne kendisi ne de bir başkasının engelleyebileceğini belirtmiştir.[28] Bu açıklamadan yalnızca 3 gün sonra 6 Haziran 1919 tarihinde İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral A. Calthorphe İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderdiği raporunda, Mustafa Kemal'in yeni bir örgüt yaratmakta olduğunu, birçok Türk subayının Anadolu içlerine çekildiklerini ifade etmiş, Padişahın yalnız kendi kişisel güvenliğini düşünmesi, hükümetin ve

---

[22] Şevket Pamuk, **Dünyada ve Türkiye'de İktisadi Büyüme 1820-2005**, Ankara, Yeni Reform Matbaacılık, 2007, s.29.

[23] Tevfik Çavdar, **Türkiye Ekonomisi'nin Tarihi**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2003, s.130.

[24] Ali Satan, **İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1921,** İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2011, s.25.

[25] İlber Ortaylı, İsmail Küçükkaya, **Cumhuriyetin İlk Yüzyılı**, Kronik Kitap, 2017, s. 57.

[26] Zafer Toprak, **Cumhuriyet'e Doğru 1919-1923 Özgürlük ve Bağımsızlık Yolu**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2006, s.11. Bu meseleye dair ayrıca bkz. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt IX, Ankara, TTK Yay., 1996, s.561.

[27] Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991, Cilt 1, s.166.

[28]**Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)**, Ankara,T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No: 62, 2003, s.27.

Sadrazamın zayıf olması karşısında bu yeni gelişmelerin kaygı verici olduğunu ve İtilaf Devletleri arasında birliğe ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.[29]

Mustafa Kemal Paşa, Havza'da mülki amirlere iki genelge gönderdi, 8 Haziran'da Harbiye Nezareti'nden kendisini geri çağıran bir telgraf aldı ve bu kararın İngilizlerin isteği üzerine alındığını öğrendi. 22 Haziran 1919'da Millî Mücadelenin gerekçe ve yönteminin belirtildiği Amasya Genelgesi'ni yaveri Cevat Abbas'a yazdırdı ve idari makamlara gönderdi. 23 Haziran'da emirlere uymadığı gerekçesiyle görevinden azledilen Mustafa Kemal Paşa, 9 Temmuz'da askerlik mesleğinden istifa ettiğini resmen ilan edecekti. Bundan sonraki süreç, Millî Mücadele'ye karşı gitgide sertleşen İstanbul hükümeti ve İtilaf ortaklığı ile bunun sonucunda ortaya çıkan bir iç savaş ve birçok cephede verilen bir ölüm kalım mücadelesi olarak ifade edilebilir. Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşları kongre toplamak için bile bağışlara ihtiyaç duydukları bir ortamda hem içte, hem de dışta savaşmak zorunda kalmış, işleri katbekat zorlaşmıştı. Halkın nezdinde memleketin kurtuluşunun nasıl olacağı başlı başına bir soru işaretiydi.

Nitekim büyük hayallerle girilen I. Dünya Savaşı, 1918 yılının Kasım ayında sona erdiğinde böyle bir imparatorluktan geriye bir Türk Ulusu kaldığına inananlar çok azdı. 1918 ve 1919 yılları arasında kurulan partilerin ve cemiyetlerin program ve tüzüklerine bakıldığında siyasi eğilimi ne olursa olsun hepsine göre saltanat ve hilafetin varlığına doğal olarak baktıkları görülmektedir. Kurtuluş meselesi hala saltanat ve hilafetin kurtuluşu olarak gözüküyordu.[30]

Buna ilişkin Mustafa Kemal Paşa Rus Büyükelçisi Aralov'a bu süreci şu şekilde ifade etmiştir; "Ordu sadece bir isim olarak vardı. Herşeyi, korkunç bir karışıklık içinde yeniden yaratmak gerekiyordu. Generaller ve subaylar şaşkın bir halde idiler. Onlara bir çıkış yolu göstermek, morallerini yükseltmek gerekiyordu. Ne onlar, ne de halkın diğer grupları, milleti, padişahsız ve halifesiz kurtarmanın mümkün olacağına inanıyorlardı. Halife ve padişah düşüncesini itibardan düşürmek gerekiyordu. Biz bunu yavaş yavaş yapıyorduk. Bu yüzden bize küfürler yağdırıyor, dinsiz, vatansız, hain diyorlardı. Bunun yanında, birçokları İngiltere'den Fransa'dan İtalya'dan korkuyorlardı. İşte ülkemiz bu durumda idi.

[29] Şimşir, **a.g.e.**, s.9.
[30] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s.475.

Ama halk ayaklanıyordu, kurtuluş bunda idi. Önümüzde, milli egemenlik üzerine kurulmuş yeni bir Türk devleti meydana getirmek duruyordu. Silah ve cephe arkadaşlarım her zaman benimle aynı düşüncede değillerdi. Padişah ve İtilaf devletleri ajanları, bunlara çeşitli korkular aşılıyorlar, bunlar da muhalif oluyorlardı. Durum ağırdı, ama birçok dostlar ortaya çıkıyordu, millet de bizi destekliyordu."[31]

Böyle bir durum söz konusuyken Mustafa Kemal Paşa Erzurum Kongresi'nden önce 10 Temmuz 1919 tarihinde yaptığı bir konuşmasında Millî Mücadele'ye olan inancını iki madde halinde açıklamış, bunlardan birincisinin Türk Ulusu'nun bağımsız yaşamak hakkındaki azmi, ikincisinin ise galip devletlerin yeni bir savaşa giremeyecekleri gerçeği olduğunu belirtmişti. Böyle bir durumda yalnız Yunanlarla karşı karşıya gelineceği ancak millî bir birlik sağlandığı takdirde ve ordunun durumu iyileştirildiğinde Yunanların kısa zamanda denize dökületeceğini, vatanın işgalden kurtarılıp tam bağımsızlığa ulaştırılacağını da eklemişti.[32] Mustafa Kemal Paşa'nın yüksek askeri zekâsını ve öngörüsünü gösteren bu açıklama, 19 Mayıs 1919'da Samsun'da başlayıp, 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi ile sonuçlanan Millî Mücadele Hareketi'nin adeta bir özeti gibidir.

Buradan hareketle hükümetlerin politika oluştururken *Milli irade* olarak anılan kamuoyunu dikkate aldıkları sonucuna ulaşabiliriz. Yine kamuoyu takdirinin önemi açısından düşünüldüğünde Mustafa Kemal Paşa'nın **Nutuk**'da Sivas Vali'si Reşit Paşa'ya yazdığı mektubu aynen yayımlamış olması önemlidir. Mektupta Sivas Kongresi'nin toplanmasını istemeyen ve işgal tehdidinde bulunan Fransız binbaşılarından Jandarma Müfettişi Bay Brunot'un söylediklerine karşılık Mustafa Kemal Paşa şunları söylemişti: "Bay Brüno bilmelidir ki, Fransızların Sivas'ı işgale karar vermeleri, kendilerine pek pahalıya mal olabilecek yeni kuvvetlerle ve çok paralarla yeni bir şavaşa karar vermelerine bağlıdır. Böyle bir kararı Jandarma Binbaşısı Bay Brüno ile arkadaşları düşünseler bile, Fransız Ulusunun böyle bir karara uyabileceği sanılamaz."[33]

---

[31] Erol Cihangir, **Aralov'un Hatıralarında Atatürk ve Türkiye**, İstanbul, Kum Saati Yay., 2005, s.136.

[32] Cevat Dursunoğlu, Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri, **Belleten**, Sayı 108, Ekim 1963, s.636.

[33] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e**, s.109.

Millî Mücadele döneminde yabancı basındaki genel kanı hakkındaki edindiğimiz gözlemler ışığında, Sivas Kongresi öncesinde yazılmış bu mektup bize Mustafa Kemal Paşa'nın yabancı basını yakından takip ettiğini bize göstermektedir. Kendisinin mektupta belirttiği gibi Fransız Halkı'nın devletin alacağı kararı desteklemeyeceği gerçeği bize kamuoyu takdirinin parlementer rejimlerdeki önemini hatırlatmaktadır.

Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa, ulusal direnişi dünya kamuoyuna duyurmak, yurt içinde halkı bilinçlendirmek için 6 Nisan 1920'de **Anadolu Ajansı**'nı kurmuş ve bir bildiri yayımlayarak Türk Ulusu'na duyurmuştur. Ajans, Millî Mücadele'yi gerçekleştirmesi için alınacak kararları ve eylemleri halka zamanında bildirmek, içerden ve dışardan millî birliği zedeleyecek kışkırtmalara karşı ulusu uyarmak gibi önemli görevleri yerine getiriyordu.[34]

Ayrıca, 14 Eylül 1919'da Sivas'ta **İrade-i Milliye** Gazetesi kurulmuş, Sivas Kongresi tutanakları bu gazetede yayımlanmış, Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleri de yine bu gazete ile duyurulmuştur.[35] Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması için Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa 10 Ocak 1920 günü adını kendisinin koyduğu **Hakimiyet-i Milliye**[36] gazetesi yayımlanmıştır.[37]

Herhangi bir siyasi meselede, yapılan bir işin seyrinin ve sonucunun olumlu olabilmesi için kamuoyu takdirini kazanmış olması ve bunun için de kamuoyunun

---

[34] İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Millî Mücadele**, Ankara, TTK Basımevi, 1989, s.15.

[35] "Mustafa Kemal Paşa, 11 Eylül 1919'da Sivas Kongresi sona ererken, ulusal bağımsızlık savaşının önemini, yapılacak işleri, mevcut durumu önce kendi milletine anlatmak kararına vardığından, gazete çıkartmak gereğini duydu. Sivas Kongresi'nin üyelerinden ve Sivas'ın emektar öğretmenlerinden Rasim Hoca ile konuşarak bir gazete çıkaracağını, bunun sorumlu müdürlüğünü üzerine alacak, güvenilir bir kişinin gerektiğini söyledi. Rasim Hoca derhal araştırmaya başlayarak öğrencilerinden yirmi iki yaşındaki Selahattin'in bu işte güvenilir kişi olacağını söyledi. Gazeteyi çıkartmak için Sivas Valisi Reşit Paşa'dan izin alındı. Gazetenin adı da başlık altı da Mustafa Kemal tarafından konuldu. 14 Eylül 1919 tarihini taşıyan gazetenin yazıları tamamen Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri ile yazılmıştır." Ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Özkaya, **Millî Mücadelede Atatürk ve Basın II**, İstanbul, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.,2001, s.25.

[36] "Mustafa Kemal Paşa, İrade-i Milliye gazetesini Ankara'ya getirmek istemiş, ama Sivaslılar, bunun Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı anlatan canlı bir anıt olarak kalmasını isteyince İrade-i Milliye'nin Sivas'ta çıkması uygun görülmüştü. Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinin ikinci günü, yine bir gazete çıkarmak ve böylece ulusal bağımsızlık savaşının amaçlarının ve yapılan işlerin Ankara'dan bütün yurda duyurulmasını istedi. 10 Ocak 1920 'de Hakimiyet-i Milliye Gazetesi yayınlandı. Gazetenin ismini bizzat kendi koydu." Ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Özkaya, **a.e.**, s.29.

[37] Ali Gevgilili, "Türkiye Basını", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983, s.213.

ilgili konuda doğru bir şekilde bilgilendirilmiş olması gerekir. Bu ödevlerin gerçekleşmesinde en büyük role sahip olan parametre ise dönemin kamuoyu oluşturmadaki en üstün niceliğe sahip araç olan yazılı basındır.

Dünya genelinde, basın tarihinin hiçbir döneminde basın ilkelerinin tam ve doğru olarak uygulandığını söyleyemeyiz. Bu bağlamda basının yaşanan olaylara olan yaklaşımının objektif olup olmadığı hususu tartışmaya açık bir alan yaratmaktadır. Biz çalışmamızda gördük ki demokrasinin beşiği olarak anılan İngitere'de hükümet bazı hassas konularda, örneğin Almanya ile yapılacak olan Versay (Versailles) Anlaşması hakkında basına sansür uygulayabiliyor ve basın bunu bir sorun olarak görmüyor. Bu sebeple basından elde ettiğimiz verileri çoğunlukla yorumlanmış bilgiler olarak ele alıp, tarih yazımında doğrudan kullanılmayan fakat tarihi doğru okumamıza yardımcı olabilecek veriler olarak değerlendirmekteyiz. Bu bağlamda çalışmamız, Millî Mücadele tarihi üzerine değil, Millî Mücadele'nin İngiliz basını ve dolayısıyla İngiliz kamuoyundaki yankıları üzerine olacaktır. Bu dönemde Avrupa gazetelerinin birbirlerinden alıntı yapmaları ve Anadolu'da muhabiri olan gazetelerin haberlerini paylaşmaları bizim İngiliz kamuoyu ile diğer Batı ülkelerinin kamuoyları hakkında da fikir edinmemizi sağlamıştır.

Kamouyunu etkileyen en önemli araçlardan biri de kitaplardır. Çeşitli alanlarda yayımlanan kitapların analiz edilmesi, kamuoyu algısı hakkında önemli bilgiler verebilmektedir. Bu bağlamda Millî Mücadele Hareketi başladığı sırada yaklaşık üç yıl boyunca İsviçre'de tüberküloz tedavisi görmekte olan, daha sonra bu harekete dâhil olan yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu[38], anılarını anlattığı kitabında Millî Mücadele'nin Avrupa'dan görünüşünü detaylı bir şekilde ele almıştır ve

[38] Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. 6 yaşındayken ailesiyle birlikte Manisa'ya geldi. İlköğrenimine Fevziye Mekteb-i İptidaisinde başladı. İki yıl sonra da İzmir İdadisine gönderildi. 1912'de tüberküloza yakalandığını öğrenir ancak 1916'da tedavi için İsviçre'ye gidebilecek, üç buçuk yıl orada kalacaktır. 1913'te ilk hikâye kitabını çıkartır: "Bir Serencam".1921'de Ankara'nın çağrısı üzerine Anadolu'ya geçti. Görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya yörelerini dolaştı. Mardin ve Manisa milletvekili oldu. Evliliği de bu dönemdedir. Yayımlanan çeşitli kitaplarının yanı sıra Cumhuriyet ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerinde yazmış, 1932'de Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevket Süreyya Aydemir'le birlikte "Kadro" dergisini çıkarırlar. Başlangıçta ilgiyle karşılanan Kadro'da savunulan düşünceler zararlı bulunarak derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Tiran elçiliğine atanınca dergi kapanır. 1955'te emekli olup yurda dönerek çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarını sürdürdü. 13 Aralık 1974'te Ankara'da öldü. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Vatan Yolunda**, İstanbul, Birikim Yay.,1980, s.9-11.

aktardıkları çalışmamızı yakından ilgilendirmektedir: "Mondros Mütarekesi'ni takiben ilk işgal ve istila felaketleri esnasında, üç yıldan beri tedavi görmekte olduğum İsviçre'den memlekete henüz dönmemiş bulunuyor ve bu felaketlerimize dair kara haberleri yüzde yüz Türk düşmanı bir Avrupa matbuatının yayınlarından duyup öğreniyordum: İsviçre'nin olsun, İngiltere'nin olsun bütün gazeteleri başımıza gelenleri azımsıyor, Türk Milleti'nin yeryüzünden kazınmasını, Türkiye'nin dünya haritasından silinmesini istiyordu. Dünya âmme efkârı o derece aleyhimize kışkırtılmıştı ki, bizim için Türk sıfatıyla ne sokakta serbestçe dolaşmanın, ne pansiyonlarda, otellerde, kahvehanelerde rahat ve huzurla oturup kalkmanın imkânı kalmıştı. Kimi tahsilde, kimi bencileyin tedavide beş on yurttaşla başbaşa vererek bu berzahtan nasıl kurtulacağımızı düşünür olduk. İtilaf Devletleri mağlup düşmanlarının tab'asına bütün muhabere ve seyahat yollarını kapamışlardı. Onların haklarını bile almışlardı. Bu yüzden tarafsız İsviçre'lilerden gördüğümüz muamele bir vatansıza, bir 'Heimatloss'a karşı yapılan muameleden farksızdı. Dahası var: İsviçre'liler bu kadarla kalmıyorlardı. Oturduğumuz otel veya pansiyonlara borçlarımızı ödeyemeyecek hale düştüğümüzden, bizi arada bir hudut dışına atmağa kalkışıyorlardı. Bizim de istediğimiz buydu ama, İsviçre sınırları ötesinde hiçbir memleket bizi kabul etmiyordu. Tam manasıyle Tih sahrasında Beni İsraili andırıyorduk ve tıpkı Beni İsrail gibi yollar açılsa dahi nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Vatanımızın giriş çıkış noktasında düşman askerleri nöbet bekliyordu."[39]

Dönemin en önemli kalemlerinden ve çalışmamızda İngiliz basınının "***Kemal'in Amazonları***"[40] olarak adlandırdığını ortaya koyduğumuz, Millî Mücadele'nin an be an içinde olan[41], "***Ateşten Gömleği****"* korkusuzca giymiş, kadın kahramanlardan Halide Edip Adıvar[42] ise o günlerde Anadolu'da yaşananları şöyle

[39] Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s.18-19.

[40] **The Daily Express**, "Turks At The Gate Of Smyrna", 9 Eylül 1922, s.1.

[41] Mustafa Kemal Paşa, Halide Edip Hanım'a bizzat telgraf çekerek Garp Cephesi'ne atandığını bildirmiş ve bir an önce cephe karargâhına gitmesini istemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, s.426.

[42] Halide Edip Adıvar, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar'daki Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de gazetelere yazmaya başladığınkadın haklarıyla ilgili yazılarından ötürü gericilerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması'nda bir süre için Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra eğitim alanında görev alarak öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir 'in İşgalini protesto mitinginde etkili bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya kaçarak Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kendisine önce onbaşı, sonra üstçavuş rütbesi verildi. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası ile siyasal görüş ayrılığına düştü. 1917'de evlendiği ikinci kocası Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. 1939'a kadar dış ülkelerde yaşadı. O yıllarda konferanslar vermek üzere Amerika'ya ve Mahatma Gandi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Adıvar, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili

anlatıyordu; "Geçtiğimiz köylerde hep daha evvel geçenlerin hikayelerini dinledik, izlerine bastık. Bir alay isyanla, acılıkla dolu İstanbul mültecisi kadın, erkek buralardan gelip geçmişlerdi. Yollar çok garipti. Bazan bir palaskalı asker, fişek kemerli, başı Laz başlıklı insanlar birer ikişer sırtların üstünde görünüp kayboluyorlardı. Bazan bütün bir İstanbul kafilesi uzaktan gelip, geçiyordu. İpten dizginli tahta semerler üzerinde nefer esvaplı zabitler, paltolu siviller görüyorduk. Biz kimse ile konuşmuyorduk. Köylerde müteredditd bir sükût vardı. Anadolu'dan isyan haberleri geliyor, İngilizlerin Halifesi ile milletin asi çocuklarının dövüştükleri söyleniyordu. Biz ancak üçüncü gün onlara tesadüf ettik ve bu yeni ihtilâl örneğini görebildik. Hepsinin boğazından beline kadar fişekleri var, kuşaklarında tabanca ve bıçak asılı. Hepsi ayaklarının altında zemberek varmış gibi yere dokunur dokunmaz ayakları sıçrıyor, tüfenglerini bazan omuzlarında, bazan başlarında sallayarak gidiyorlar. Hepsinin gözleri ateşli, fakat geldikleri sınıflar ayrı idi. Bunlar arasında Rumeli dağlarında Bulgar eşkıyasıyla senelerce vuruşmuş, pişmiş, çetelerle, zabit üniformasını ihtilâl kisvesine çevirmiş İstanbul gençleri vardı."[43]

Bütün bu anlatılanlar Millî Mücadele Hareketi'nin anlam ve önemine ışık tutmaktadır. O dönemde dünyaya meydan okumak anlamına gelen bu direniş ne denli iyi anlaşılırsa, onun sonucunda elde edilen tüm değerlerin kıymeti de o denli bilinecek, sahiplenilecek ve gelecek nesillere aktarılacaktır.

Millî Mücadele hareketini başlatan ve başarı ile sonuçlandıran Mustafa Kemal Paşa'nın olağanüstü karakteri, zekâsı ve başarıları üzerine elbette daha çok şey söylenebilir, yazılabilir. Ancak asıl mesele şudur ki; O'nun, bütün bu başarı hikâyesini yazmasına sebep olan şey, milletine ve vatanına duyduğu sonsuz sevgi olmuş, bütün mücadelesi boyunca milletine inanmasını ve hayatını bu millete adamasını sağlamıştır. O'nu yanıltmayan bu sevginin sonucunda, olağanüstü çabalarıyla, bugün bu çalışmanın konusunun oluşmasına sebep olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve bütün Millî Mücadele Kahramanlarımıza sonsuz sevgi ve şükranla.

---

seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi ve 1964'te öldü. Bkz. Halide Edip Adıvar, **Ateşten Gömlek**, İstanbul, Can Yay., 2011, s.7.

[43] Adıvar, **a.e.**, s.91-92.

BİRİNCİ BÖLÜM
MİLLİ MÜCADELE HAREKETİNİN BAŞLAMASI
19 MAYIS 1919

1.1. İngiliz Basınında İzmir'in İşgali

Osmanlı Devleti açısından I. Dünya Savaşı'nı bitiren Mondros Mütarekesi sonrası, paylaşım politikalarının yeniden şekillendirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemin İngiliz Devleti Başbakanı Lloyd George önderliğinde İngiltere'nin, İtilaf Devletleri arasında daha aktif bir rol üstlendiği ve bunun sonucunda Türkiye'ye karşı katı bir tutum sergilediği bilinmektedir. İngiltere'nin bu politikalarına Fransa ve İtalya karşı çıktığından, Anadolu'daki isyanı bastırmak için İngiltere, Yunanlarla iş birliği yapma yoluna gitmiştir.[1] Bunun karşılığında İngiltere, I. Dünya Savaşı öncesinde yapılan gizli anlaşmalara aykırı bir şekilde Yunanistan'a Anadolu üzerine vaatlerde bulunmuştur. "Megali İdea"yı gerçekleştirmek isteyen Yunanistan bu görevi büyük bir istekle kabul etmiş ve 15 Mayıs 1919'da İzmir Yunan birlikleri tarafından işgal edilmiştir.

İzmir, kozmopolit bir şehir olmasının yanı sıra önemli oranda Rum nüfusa sahip bir şehirdi. 18 Ocak 1919 tarihinde toplanan Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan Başbakanı Venizelos, İzmir üzerinde hak iddia etmişti. Benzer şekilde İtalyanlar da St. Jean De Maurienne[2] adlı gizli antlaşmaya istinaden İzmir üzerinde hak iddia ediyordu. İtalyanların Batı Anadolu'daki varlığından rahatsızlık duyan İngiltere, İtilaf devletlerini ikna ederek Yunanların İzmir'i işgal etmesi yönünde

[1] Yılmaz, **a.g.e.**, s.23.

[2] İtalya, Sykes-Picot anlaşmasını öğrenince, Londra anlaşmasıyla Anadolu'da elde ettiği hakların yeniden ele alınmasını istedi. 19 Nisan 1917'de İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılan görüşmeler sonunda bir anlaşmaya varıldı. İtalya; Mersin dışında Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgelerini alıyordu. İngiltere ve Fransa İzmir'de birer serbest liman kurabileceklerdi. Bu anlaşma Rusya'nın onayına bağlı tutuldu. Mart 1917'de, Sovyet Rusya'da başlayan Bolşevik hareketi nedeniyle son anlaşmayla İtalya'nın İtilaf Devletleri önem kazanmıştı. Çünkü Mart İhtilali Rus cephelerinden Rus askerlerinin savaşı bırakıp çekilmeleri dolayısıyla Rusya'nın devre dışı kalmasını ve İtilaf sisteminde büyük bir boşluğun ortaya çıkması sonucunu doğurmuştu. 1917 Kasım'ında, Bolşevikler bu gizli anlaşmaları kendilerinin tanımadıklarını belirterek açıklamışlardır. Bu haber ilk kez 29 Kasım 1918'de İstanbul gazetelerinde yer almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İzzet Öztoprak, **a.g.e.**, s.2.

karar alınmasını sağlamıştır. [3]

Ancak Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesine itiraz eden General Metaksas[4], Venizelos'un "Megali İdea"sının bir delilik olduğunu savunarak Yunanistan'ın küçük ve onurlu bir ülke olmasını istediğini belirtmesine rağmen kimse bu ileriyi gören generale kulak asmamıştı.[5]

11 Mayıs 1919 günü İtalyanlar Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i işgal etmiş, bundan 4 gün sonra Yunanlar İzmir'e çıkmışlardı.[6] 15 Mayıs 1919 günü saat 02:00'da Midilli'nin Yero limanından harekete geçen çıkarma konvoyu saat 07:30'da İzmir önlerine gelmiş ve İhraç tümeninin birlikleri 08:40' da karaya ayak basmışlardı.[7] Bu sırada Kordon boyunda yürüyen bir Yunan birliğinin üzerine Hasan Tahsin Recep tarafından ateş edilmesinin üzerine Yunan askerleri ve yerli Rumlar katliam yapmaya başladılar ve 2 binden fazla Türk öldürülürken çok sayıda ev ve işyeri de yağmalandı. [8]

İzmir'in işgali ülke genelinde üzüntü yaratırken İstanbul ve Anadolu'da birçok yerde gösteri ve mitingler dehşet ve üzüntü meydana getirdi. Başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun hemen her yerinde protesto gösterileri ve mitingler

---

[3] Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2010, s.326. Britanya'nın Atina Ortaelçisi Elliot, 12 Nisan 1915'te Müttefikler adına sunduğu bir notada şöyle diyordu: "Yunanistan'a, Türklere karşı savaşa katılma bedeli olarak Ocak'ta söz verilen Aydın vilayeti sınırları içindeki topraklar için güvence vermeye hazır olduklarını bildirirler." Elliot bu bildirinin ancak savaşa hemen katılmak koşuluyla geçerli olduğunu da sözlü olarak ekliyordu ama bu güvence önerisi, 3 Ekim 1915'te Müttefiklerin Selanik'e asker çıkarmasına karşı yapılan protestodan sonra yinelendi, Venizelos'un 5 Ekim'de düşmesinden sonra da yeniden suya düştü. Bundan böyle, İzmir ve çevresini Yunanistan lehine ipotekle güçlendirilmiş sayıyorlardı. Bununla birlikte, İtalya, 26 Nisan 1915 tarihli Londra sözleşmesinin 9. Bendi gereğince, Anadolu'da kendisine söz verilen payın büyük ölçüde genişletilmesiyle ilgili olmak üzere Akdeniz yöresinde "Antalya Vilayetine komşu adaletli bir payın verilmesi" konusundaki isteklerini, 1917 yılında kabul ettirmişti. Ayrıntlı bilgi için bkz. Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2001, s.101-102.

[4] Metaksas: (İoannis, 1871-1941).1897 Türk-Yunan ve Balkan savaşlarında Türklere karşı savaşan Yunan General, 1915 yılında Genelkurmay Başkanı oldu. Siyasete atıldı, İçişleri ve Savaş Bakanlığı yaptı. 1936 yılında meclis başkanı olunca, anayasayı kaldırıp kendi diktatörlüğünü kurdu. Ekim 1937'de Ankara'da Atatürk'ü ziyaret etti. Bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, s. 725.

[5] İlber Ortaylı, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İstanbul, Timaş Yay., 2011, s.50.

[6] Salahi Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, s.13.

[7] Sabahattin Selek, **Millî Mücadele,** Cilt I, İstanbul, Doğan Gazetecilik A.Ş., 2011, s.66.

[8] Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele I**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2010, s.241.

düzenlenirken telgraf yasağına rağmen birçok yere işgali protestoeden telgraflar çekildi.[9]

İngiliz gizli belgelerinden öğrendiğimiz üzere, İzmir'in işgal ediliş biçiminden ve işgalden sonraki uygulamalardan İngilizler dahi rahatsız olmuşlardır. 8 Haziran 1919 tarihinde Amiral Sir A. Calthorpe'den Lord Curzon'a gönderilen bir mesajda Yunanların İzmir'i bir mezbaha haline getirdiklerinden bahsedilmekte, başka bir belgede Avrupalıların verdikleri raporlara göre İzmir'de ilk adımda Yunanların 20 bin Türk'ü öldürdüğü belirtilirken 31 Ağustos 1919'da Mr. Russel'den Lord Curzon'a gönderilen mesajda şu ifade yer almıştır; "İzmir'de oturan İngilizler Yunanların İzmir'i idaresinin çok kötü ve çok haince olduğunu söylüyorlar. Bunun nedeninin Yunanların çok kötü yaratılışta insanlar olmasından ileri geldiğini ve Türklerin karakter kuvvetinin İngilizlere çektiğini söylüyorlar."[10]

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a ayak bastığı sırada da İngiliz Basınının gündeminde İzmir'in işgal edilmesi hadisesi vardı. İncelediğimiz İngiliz gazetelerinin hemen hepsi İzmir'in işgali hadisesine büyük önem vermiş; zaman zaman işgale manşetten yer vermişlerdir. Yapılan haberlerde İzmir'in işgali olağan bir durum olarak gösterilmiştir. Nitekim **The Times** gazetesinde işgale ilişkin; Atina'da Yunan kuvvetlerinin İzmir'e çıkarma yapacağı bildirildikten sonra bunu kilise çanlarının, fabrika sirenlerinin, vapur düdüklerinin takip ettiği ve bütün meydanlarda vatanseverlik gösterileri yapıldığı dile getirilmiştir. Ayrıca **The Times** gazetesinde meseleye dair şu ifadeler yer almıştır: "İzmir Küçük Asya'nın başlıca limanıdır, çok büyük bir Yunan nüfusa sahip olup; ancak bazı yerlerdeki çok sayıda Yunanlılar acı zulümlerden dolayı İzmir'den kaçmak zorunda kalmıştır. Bunların sayısı hakkında tam bir rakam vermek imkânsızdır. Bununla birlikte Türkiye'nin yenilgiyi kabul etmesinden sonra dahi Türkler, Yunanlar üzerindeki baskı ve terörizmi devam ettiriyorlar. Venizeleos Paris muhabirimize verdiği demeçte şunları söylüyor: 'Küçük Asya'nın batısında, adalara yakın kısımlarda 1.400.000 Yunan yoğun olarak yaşamaktadır. Bu bölge ayrılmalı ve Yunanistan ile birleştirilmelidir. Bu bölge Bursa vilayetinin bir bölümünü ve Aydın'ın büyük bir kısmını ihtiva

[9] Jaeschke, **a.g.e.**, s.130.
[10] Erol Ulubelen, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2009, s.185.

ediyor. Bu alan güçlü bir Türk azınlık içermesine rağmen Yunanistan ile coğrafi bir mevcudiyet oluşturuyor. Ancak bu çözüm yine de yüzbinlerce Yunanı Türk egemenliğine terk ediyor. Bu yüzden tek çözüm nüfusun toptan ve karşılıklı transferini cesaretlendirmek.[11]

Aynı tarihli **The Daily Mirror** gazetesinde; İzmir'in işgali ile ilgili: "Türk Bölgesinin başladığı İzmir Konak meydanına saat 11 sularında Yunan çıkarması yapıldığı esnada açılan yaylım ateşi sonucu 300 Türk ve 100 Yunan öldürülmüştür." haberi yer almıştır.[12]

Yunanların davranışları üzerine şikayetler gelmeye başlayınca Venizelos[13] güvendiği bir arkadaşı olan Aristeidis Stergiadis'i[14] İzmir'e gönderdi. İslam hukuku konusunda bilgi sahibi olan bu tecrübeli yönetici göreve başladığında gelen şikayetler üzerine soruşturma başlattı. Ayrıca İtilaf Devletleri temsilcilerinin bulunduğu bir komisyon tarafından belirlenecek zararların telafi edileceğini bildirmişti.[15]

Bu konuya ilişkin mesafeli bir tutum sergileyen **The Guardian** gazetesinde İzmir'in işgali ertesinde, Yunan işgali altında olan yerlerde düzenin tam olarak hâkim olduğu haberi göze çarpmaktadır. Ayrıca Yunan hükümeti başkan yardımcısı M. Repoulis'in Yunanların hâkim olduğu yerlerde; hükümetin direktiflerini yerine getirmek ve düzeni sağlamak üzere İzmir'e ulaştığı; Müslüman birimler tarafından sayılan ve İslam hukukunda bir otorite olarak kabul edilen Yunan yüksek komiseri Stergiadis'in ise İzmir'e beklenmekte olduğu belirtilmiştir.[16]

---

[11] **The Times**, "Greek Landing At Smyrna", 16 Mayıs 1919, s.12.

[12] **The Daily Mirror**, "Smyrna Battle", 19 Mayıs 1919, s.2. Aynı bilgiler **The Daily Express** tarafından da teyid edilmiştir. Bununla ilgili bkz. **The Daily Express**, "Fighting At Smyrna", 19 Mayıs 1919, s.5. **The Guardian** gazetesi de aynı bilgileri içeren bir habere yer vermiştir. Bkz. **The Guardian**, "Fighting At Smyrna", 19 Mayıs 1919, s.7.

[13] Venizelos, (Elefterios, 1864-1936). Kurtuluş Savaşı başında Yunanistan başbakanı. 1920'de seçimi kazanamadı. Lozan Konferansı'nda Yunan baş delegesidir. Daha sonra da başbakanlık yapmıştır. Girit'te isyan edip yenilerek yurtdışına kaçmıştır. Bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV**, s.744.

[14] Haberde adı geçen Aristeidis Stergiadis, Venizeleos'un yakın çevresinden olmakla birlikte daha önce Yanya (Epir) valiliği yapmış; orada azınlıklar hukukuna riayet eden bir memur olarak tanınmıştı. Stergiadis, İzmir'in işgalinden sonra da temel iktisadi prensipler dışında Türkler ile Yunanlar arasında ayrım yapmamaya çalıştı. Geniş bilgi için bkz. Ortaylı, **a.g.e**, s.51-52.

[15] Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, 2. Kitap, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2017, s.226.

[16] **The Guardian**, "The Occupation Of Smyrna", 22 Mayıs 1919, s.7.

İzmir'in işgal edilmesi ile ilgili benzer şekilde, Cenevre'de yayınlanmakta olan **Journal De Geneve**[17] gazetesinde, 10 Haziran 1919 Salı günü **Le Temps**'in haberi yer almaktadır. Ayrıntılarda İzmir'in Türk gazetelerinin Müslümanlara işleriyle ve barışla meşgul olmalarını tavsiye ettiklerini yazmaktadır. "İzmir'in en eski gazetelerinden '**Ahenk**', Yunanlar ile Türklerin ülkenin refahı için ortak bir işte dost olmalarını salık vermektedir. Manisa mutasarrıfı bir çağrıda bulunarak Yunan ordusunun Müslümanlara karşı mutlak saygısını belirtmiştir. Vali, Yunan komutanını ve ordu şeflerini övmektedir. Bunlar başlangıçtan beri eylemleri ile şehirdeki bütün milliyetlere karşı Yunan uygarlığını savunmuşlardır. Ödemiş şehri enerjik bir mukavemet göstermiş olan Türklerin ayrılmasından sonra işgal edilmiştir. Her yerde mükemmel nizam hüküm sürmektedir."[18]

1.1.1. Küçük Asya'da Türklerin Varlığı Meselesi

18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda[19] İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı öncesinde yaptıkları gizli anlaşmalarda olduğu gibi Osmanlı Devleti'ni parçalamak istiyorlardı. Ancak her devletin kendine göre bir isteği vardı ve bu diğerleriyle çatışmaktaydı. Bu da görüşmelerin uzamasına sebep oluyordu. Bu nedenle, İttifak Devletleri arasında sadece Osmanlı Devleti ile yapılacak olan barış antlaşması geri bırakıldı. Bu durumu etkileyen önemli bir gelişme ise Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlayan ve giderek yayılan Millî Mücadele Hareketi olmuştur.[20]

Paylaşım senaryoları bağlamında, Türkiye'nin Küçük Asya ve Avrupa'daki mevcudiyeti hususu İngiliz basınını da oldukça meşgul eden bir konu olmuştur. Türklerin, batıda Küçük Asya (***Asia Minor)*** olarak anılan Anadolu'daki varlığı meselesi Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar gitmektedir. Bir cümle ile ifade edersek bu, "barbar Türklerin" gelmiş oldukları Orta Asya'ya geri gönderilmesi gerekliliğidir ve "hasta adam" olarak nitelendirilen Osmanlı İmparatorluğu'nun taksimi olarak bilinen *şark meselesi*'nin bir açılımıdır. Türklerin Avrupa'ya ait

---

[17] "Ağırbaşlı, İsviçre sermayesinin sözcüsü bir gazete", ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal N. Şimşir, **Dış Basında Laik Cumhuriyet'in Doğuşu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999, s.11.

[18] Yılmaz Altuğ, "Journal De Geneve'de Türk Bağımsızlık Savaşı Günlüğü", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 17, s.338.

[19] I. Dünya Savaşı'nın ardından barış antlaşmalarının görüşüldüğü ve 32 devlet temsilcisinin katıldığı konferanstır. Konferans Osmanlı Devleti hariç diğer İttifak Devletleri ile yapılacak olan barış antlaşmalarının imzalanmasını kararlaştırmıştır. Ayrıca bkz. Salahi Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, s.6.

[20] Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-2010**, İstanbul, Der Yay., 2010, s.618-619.

olmadıkları, Orta Asya'ya geri gönderilmeleri gerektiği şeklindeki haberlere gazetelerde sıklıkla yer verilmiştir. Nitekim İzmir'in işgali sırasında **The Guardian** gazetesi; Paris Barış Konferansındaki hükümler, Osmanlı İmparatorluğunun reel sınırları ve İslam unsurunun varlığı meselesine şöyle yer veriyordu: "Barış konferansı, sonunda Doğudaki çözümü dikkate almaya başladı. Konferansın bunu belirsiz bir şekilde erteleyebilmesinden ve bir komisyonun belki doğru olmayan fakat elverişli bir erteleme çaresinin benimsenmesinden korkuldu. Paris'in İtalyanlara Antalya'da, Yunanların İzmir'de hak iddia etmelerine izin vermesinden sonra bu yol savunulabilir olmazdı. Ertelemeden elde edilecek bir şey olmamakla beraber kaybedecek çok şey vardır. Problemin bütün unsurları biliniyor ve yerleşim görevini ertelemek sadece belayı davet etmek olurdu. Fransız basınında aniden filizlenen Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünme planlarının üzerinde durmaya ihtiyacımız yok. Onlar elbette dilek ve temennileri yansıtıyor, kararları değil. Tatmin edici herhangi bir düzenleme bölgesel isteklerin tatmininden çok bazı prensiplere dayanmalıdır. Beklendiği gibi eski Türkiye'nin bütün arkadaşları onu korumak için yarışıyorlar. İslam, onların altında savaşı seçtiği sadece bir kılıf. Ancak İslam iyi bir kılıf değildir. Türk sisteminin, bastırılmış milletlerin bir kiliseye basitçe itaat haklarının inkâr edilmesi gibi temel özelliklerinin devam edeceğiyle ciddi olarak yüzleşildi mi? Muhammed'in kurallarının şu ana kadar bir Hristiyan devlete ya da beyliğe saygı gösterdiği görülmedi çünkü o Müslüman. Neden böyle bir düzenleme Müslüman olmayan eyaletlere empoze edilmeli? Ve öyle de olsa durdurmak için böyle bir kural nerede? Mısır ya da Karadeniz'in etrafındaki topraklar ya da Kuzey Afrika ya da Hindistan'ın büyük parçaları? İslam, dünyadaki diğer dinlerle aynı haklara sahip ve muhtemelen hiçbir yerleşim bu hakların önünde engel olmaz. Ancak milletlerin gelişimi ve özgürlüğüne bağlı ebedi bir veto hakkı ile ilgili özellikle avantajlı bir konuma yetkili değildir. Eklemek gerekirse, ya baştan aşağı temelsiz bir iddiayı kabul etmekle dünya için kolaylık elde edecekleri boş bir hayali kuranlar? Eğer Türk İmparatorluğu ya da eşdeğeri ayakta kalırsa Hindistan'daki sıkıntılarımız buna karşın artabilir. Türk İmparatorluğu'ndan dolayı dünyanın yarısının sıkıntıları bir yüzyıl açıkça var oldu. Devlet adamı hoşlansa da hoşlanmasa da ilk önce Osmanlı İmparatorluğu'nun ne olduğu hakkında bütün olarak parçaları birleştirip sonuca varmalı. Cesaretlerini toplamalı ve bunu umacılarla yapmalı ancak bazı sinirli Anglo-Hintliler bu umacıları korkakça hayalinde canlandırabilir."[21]

İlgili yazıda, Barış Konferansında *şark meselesi* ile ilgili ortaya atılan

[21] **The Guardian**, "Turkey", 19 Mayıs 1919, s.6.

çözümlerin ivedilikle hayata geçirilmesi önemle vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra İngilizlerin, Osmanlı'nın birliği ve mevcut sınırlarına dair kaygıları, İslam unsuru kanalıyla Anglo-Sakson sömürgeleri üzerindeki hakimiyetine ilişkin tedirginlikleri de göze çarpmaktadır.

İtilaf Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesi ve İzmir'in işgali meselesini masaya yatırmış; ancak Dörtler Konseyi sorunun çözümüne dair henüz kesin bir karar alamamıştı. Uzayan tartışmalara göre bu konuda getirilen öneriler şöyleydi: Yunanistan çoğunlukla Yunanların yaşadığı İzmir ve Ege kıyı şeridini almalı; başkenti Konya ve Antalya Limanı olan Kilikya ve Yunan bölgesi arasında kalan kısım başka bir devlet olmalı ve bu devletin mandası İtalya'ya verilmeliydi. Türk Devleti Fransa'nın koruması altında Kuzey Anadolu'da oluşturulmalı, Avrupa'dan da kovulmalıydı.[22] Dörtler Konseyi'nden kesin bir sonuç çıkmaması paylaşıma ilişkin tartışmaları daha da arttırmıştı.[23] **The Guardian**'da Küçük Asya sorununun uzaması üzerine oluşan gergin hava şöyle veriliyordu: "Küçük Asya'nın önerilen çözümü üzerinde büyük bir gerginlik hissedildi. Dün tartıştığım gibi önerilen Türkiye'nin parçalanması herkesin dudaklarında. Bazı çevrelerden hiçbir çeşit niyeti olmayan etkili itirazlar gelmekte ancak bu itirazlara rağmen çoğu insan ve ben çok iyi bir sebeple Osmanlı İmparatorluğu'nun tam olarak, toptan bölünmesini düşündük. Ancak iki şey bu karara karşı. Birincisi Türkiye'nin tam olarak parçalanmasına karşı gelen fedakâr değilse de açıkgöz dürtülerinden gelen Büyük Britanya'nın tavrı. Diğeri ise Amerika'nın Konstantinopol için ve belki de Ermenistan için de mandayı kabul etmeyeceği ihtimalidir. Çok iyi bilindiği gibi çoğu Amerikalı, parmağını Türk pastasının içine sokmaya karşı ve bütün bir manda işinin bir aldatma sorununa dönüştüğü, Amerikalılarla sınırlı olmasa da daha çok bakışını açıkça yansıtıyor."[24]

Aynı makalenin devamında "Fransa ve Küçük Asya"[25] başlığı altında

[22] Haberin ayrıntılarında bütün problemin püf noktasının İstanbul olduğu ve çözüm olarak Türk Devletinin Avrupa'dan kovulması ve Sultan'ın hakimiyetinin Bursa, Ankara, Kastamonu ve Trabzon'un bir bölümüne Hindistan Devleti'nin sert hoşgörüsüzlüğüyle indirgendiği bilgisi yer almaktadır. Benzer bir senaryo olarak, İstanbul'da Trakya'nın bağlı veya bağlı olmadığı uluslararası bir devlet kurulması ile ilgili ancak Bay Montagu, Ağa Han, Bikaner Mihracesi ve Hint Konseyi'nin üyelerinin Sultan'ın İstanbul'dan alınmasının Hindistan'da içler acısı etkilerinin olacağı yönünde fikir belirtmişlerdi. Bkz. **The Times**, "Division Of Turkish Empire", 19 Mayıs 1919, s.11.

[23] **The Guardian**, "The Distribution Of Turkey", 19 Mayıs 1919, s.7.

[24] **The Guardian**, "Criticism Of The Terms", 20 Mayıs 1919, s.7.

[25] **The Guardian**, "France And Asia Minor", 20 Mayıs 1919, s.7.

yayınlanan haberde ise Anadolu'nun paylaşımı ile ilgili önemli detaylar göze çarpıyor: "Küçük Asya'nın önerilen paylaşımına karşı iki ana çizgiyi herhangi bir Fransız algılayabilir diye düşünüyorum. Bunlar Fransa'nın payına düşenin yeterli olmayacağının dikkate alınması ile ilgili. Fransızlar, Britanya'nın Mezopotamya ve Filistin'de istediği her şeyi aldığını, Yunanistan'ın Fransa'nın büyük çıkarlarının olduğu İzmir'i, İtalya'nın Antalya'daki payını alacağını ve şimdi de İngilizlerin Amerika'yı İstanbul'a koymasından, Sultanı Fransa'nın istemediği Bursa'ya getirerek izlemesinden bahsediyorsunuz diyorlar… Bazıları kuşkulu görünse de küçültülmüş Türkiye'nin egemenlik anlaşmaları Fransa'nın buradaki ve diğer bölgelerdeki iddialarının gerçek bir tazminat olduğu Fransa tarafından kabul edilebilir. Elbette Anadolu'daki kabahat için Fransa sorumlu gösterilemez. Hemen hemen her ülke eleştirilere açık olmalı. Elbette Yunanlar herhangi birinden daha iyi bir pozisyona sahipler ve Venizelos İzmir kıyısındaki Yunanistan iddialarını başarıyla kurmak için krediyle yetkilendirildi."

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na katılmasından 1917 yılına kadar İngiltere'nin önderliğinde Osmanlı topraklarının paylaşılması için dört ayrı antlaşma imzalanmıştı. Paylaşım konusunda kararlı olan İngiltere, Rusya ve Fransa İtalya'ya kendi yanlarına almak için pay vermiş, hatta Filistin'de devlet kurmak isteyen İsrailoğullarına bir yurt dahi ayırmışlardı.[26]

Nitekim 24 Mayıs 1919 tarihli **The Daily Express** gazetesi bu konuları şöyle ele alıyordu: "Dört Büyüklerin aldığı karara göre; Türkiye Anadolu ve Anadolu'nun Rum olmayan kıyılarını elinde tutacak, İngiltere Mezopotamya ve Filistin'in mandasını üstlenirken Suriye'nin tüm kontrolü Fransa'ya ait olacaktı. Yunanistan İzmir'in tamamını istiyordu; ancak İtalya'nın iddiaları tam olarak çözülememişti. Başkan Wilson ise Ermenistan mandasının kabul edilmesi için kongreye tavsiyede bulunacaktı."[27]

Paylaşım iddiaları konusunda eleştirel ve çarpıcı yorumların yer aldığı **The Observer** Gazetesi ise Philippe Millet'in 22 Mayıs'ta Paris'te kaleme aldığı makalede; Türkiye'nin kaderinin hala askıda olduğu, bölünme ile ilgili acımasız

[26] "Bu anlaşmalar, dünya savaşını kazanacaklarından kuşku duymayan anlaşma devletlerinin, Osmanlı topraklarını paylaşıp kendi güdümlerinde yeni devletçikler kurmaya ve böylece ***Doğu Sorunu'***nu çözmeye kararlı olduklarını gösteriyordu. Bolşevik ihtilali nedeniyle Rusya'nın savaştan çekilmesi, İngiltere ile Fransa'nın daha da serbest davranmalarına olanak vermişti. Ne var ki, ABD'yi savaşa girmeye zorlarken sürdürülen görüşmeler sonunda Başkan Wilson'un yeni bir barış progamı ile ortaya çıkması, İngiliz-Fransız isteklerini biraz olsun törpülemiş ve savaşı kaybeden devletlere, bu arada Osmanlılara da bazı umutlar vermişti." Ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, **a.e.** C1, s.59-61.

entrikaların bulunduğu belirtilmiş, Türklerin geleneksel kaderciliğiyle Tanrı'dan gelecek mükâfatını beklediğine yer verilmişti. Problemin hala çözülemediğinden ve zorlukların daha netleştiğinden söz eden Millet, "Anadolu" başlıklı bölümde Yunanistan ile İtalya'nın isteklerine yer ayırmıştır. Yunanistan'ın en başarılı müzakerecisi Venizeleos'un İzmir ve çevresindeki istediği her şeyi sağlama aldığını dile getirmiştir. İtalya'nın iddialarının ise karmaşık olduğu ve bu iddiaları cesaretlendirenin 1917'deki olağandışı mutabakatla İngiltere ve Fransa'nın olduğunu belirtmiştir. İtalya'nın Güney Anadolu'daki isteklerinden söz eden Millet bunu şöyle ifade etmiştir: "Dörtlerin Anadolu'nun Türk olan kısmının bölünmesi anlayışı yanlış ve aptalca. Savaşın Sultan veya Türk halkı ile değil Türkiye'nin Alman efendileri ile yapılacağı konusunda dini söz verilen sadece Hint Müslümanları değil. Savaş boyunca Fransız ordusuna 262.000 savaşçı ve 80.000 işçi kurban verdiği Fransa'nın Kuzey Afrika Müslümanları ile ilgili çok benzer bir vaat Kasım 1914'te Fransız Devleti'ne verildi. Bu 1915'te Gelibolu'ya çıkarma yapılırken yenilendi. Ne İngiltere ne de Fransa böyle bir vaadi kıramaz. Türklerin elinde tuttukları Mezopotamya, Suriye veya Ermenistan Türklerin çekirdek bir bölgede oldukları Anadolu'nun bölünmesi, İslam dünyasında fırtına yaratacak. Bu çerçevede öyle görünüyor ki Dörtler Türkiye'nin bütünlüğünün korunması, Sultan'ın İstanbul'da kalması gerektiği konusunda hemfikir. Ancak bu bazı zorlukları sonlandırmaz."[28]

Aynı gazetenin 11. sayfasında "Türkiye'nin Geleceği" başlığı altında verilen haberde; sınırlarla ilgili gecikmenin Türklerin duygularına hâkim olmaları ve ülkelerinin geleceği ile ilgili bakış açılarını ifade etmeleri açısından zaman kazandıracağı söylemi yer almıştır. Paylaşım sürecinin uzamasının, Türklerin kendi gelecekleri hakkında bilinç kazanmasına neden olacağından endişe edilmiştir.[29] Avam Kamarası'nda[30] yapılan görüşmelere de yer verilen haberde; Albay A. Herbert'in Türkiye'nin paylaşımı üzerine anlaşma olup olmadığı sorusuna Dış İlişkiler Sekreteri Bay Harmsworth, bu soruyu cevaplayacak pozisyonda olmadığını

[27] **The Daily Express**, "Turkey To Retain Constantinople", 24 Mayıs 1919, s.1.

[28]**The Observer**, "The Fate Of Turkey", 25 Mayıs 1919, s.15. Osmanlı Devleti'nin paylaşılması hakkındaki istekler konusunda ayrıca bkz. Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I**, Ankara, TTK Yay., 1995, s.41.

[29]**The Observer**, "Future of Turkey", 25 Mayıs 1919, s.11.

söylemiş; Kaptan Ormsby-Gore'un: "Araplar Türklerin zalim işkencesi altında mı bırakılacak?" sorusuna ise yanıt vermemiştir. Harmsworth; Albay Herbert'in Ermeni katliamından sorumlu Alman ve Türk yetkililerinin cezai yaptırımı konusunda atılacak adımlar ile ilgili sorusuna, çoğu yetkilinin gözaltında olduğunu ve gerekenin yapılacağını söylemiştir. Ayrıca Herbert'in müttefiklerin İzmir'e yaptığı çıkarmanın Self-Determinasyona[31] göre mi yoksa çıkarlara göre mi yapıldığı sorusuna; İzmir'e yapılan çıkarmanın Barış Konferansı'nın Yüksek Şurası'nın emirleri doğrultusunda ve Türkiye ile yapılan Ateşkesin[32] 7. Maddesine uygun şekilde yapıldığı cevabını vermiştir.[33]

Sir William Mitchell Ramsay "İtilaf Devletleri ve Anadolu" adlı makalesinde paylaşım senaryolarındaki *etnisite* unsuruna değinmiştir: Türklerin Anadolu'da küçük bir bölgede ve denetlenen bir güç ile kalmasını; bu gücün de muhtemelen Fransa olması gerektiğini savunan Ramsay, Anadolu'nun geniş bir kısmının sadece Müslüman olduğunu, bunların da Kürt, Afşar, Türkmen, Yörük gibi halklardan oluştuğunu belirtmiştir. Bu halklar arasında evliliğin az olduğunu bunun sebebinin ise kötü yönetim olduğunu vurgulamıştır. Ülkenin hangi bölgesinin saf Türk olduğu, köy nüfusunun karakteri ve ırkların karışımı hakkında bilgi veren Ramsay: "Yörük ve Osmanlı kadını arasında evlilikler olduğunu biliyorum, pratikte saf göçebe olan

---

[30] Avam Kamarası (House Of Commons): İngiliz Parlamentosu'nda üyeleri 5 yıllığına seçilen, milletvekillerinden oluşan alt meclis. Ayrıca Bkz. Önder Kocatürk, **Balkanlar'dan Ortadoğu'ya Osmanlı İngiliz İlişkileri**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2009, s.66.

[31] "Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson, gelecek barışın temel ilkelerini belirtmek üzere bir açıklama yapmıştı. 8 Ocak 1918'de açıklanan ve tarihe 'Wilson İlkeleri' ya da 'Wilson'un On Dört Noktası' olarak geçen bu ilkeler özetle şöyleydi: Barış Antlaşmaları açık olarak yapılmalı ve açık diplomasi esas olmalı. Karasuları dışında denizlerde tam serbestlik sağlanmalı. Ekonomik engeller elden geldiği kadar kaldırılmalı. Silahlanmaların azaltılması için karşılıklı güvenceler alınıp verilmeli." Ayrıntılı bilgi için bkz. Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s.612.

[32] Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayan Bahriye Nazırı Rauf Orbay, basına verdiği demeçte şöyle demişti: "İmzaladığımız mütareke sonucunda devletimizin bağımsızlığı, saltanatımızın hukuku bütünüyle korunmuştur. Bu mütareke, galip ile mağlup arasında yapılan bir mütareke değil, belki savaş durumundan çıkmak isteyen denk iki kuvvet arasında yapılabilecek bir savaşmaya son vermek niteliğindedir." Bir gazetecinin kendisini bu denli sevindiren nedenleri sorması üzerine demecini şöyle sürdürmüştü: "Birincisi, İngilizlerin Türklüğün yok edilmesini amaç edinmediklerini anladım. İkincisi, memleketimizin sanıldığının aksine işgal altına alınmayacağını gördüm. Sizi temin ederim ki İstanbul'umuza bir tek düşman askeri çıkmayacaktır. Doğal olarak birkaç subay şurada burada görülebilecektir. Bundan başka tersanelerimiz de işgal olunmayacaktır. Size tekrar ediyorum ki İngilizler bize olağanüstü derecede iyi davranmışlardır…Evet, yaptığımız mütareke umudumuzun üstündedir. Yalnız şurası önemli ki memleketimizde asayişi korumalıyız. Aksi olursa her şeyi kaybetmek tehlikesi vardır!" Geniş bilgi için bkz. Turan, **a.g.e.**, C1, s.69-70.

[33] **The Guardian**, "The Fate Of Turkey", 27 Mayıs 1919, s.8.

Yörükler genel Müslüman nüfustan ayrılıyor. Yörük köylerinin kendilerini sakin bir nüfus olmaya adadığını biliyorum, komşularının kökenlerini unutmamaları için kendilerini Osmanlı Türk'ü olarak adlandırıyorlar. Bu çeşitliliğe baskı kurmak oldukça kolay, savaş durumunda bütün Müslüman mezhepleri Müslüman olmayan nüfusa karşı sempatide birlik oluyorlar, azınlıktaki Şiî nüfusu bile ezici çoğunluğa sahip olan Sünni nüfusa katıldı. Kısaca böyle farklılıklar ihmal edilmeli. Küçük farklılıklarda esasmış gibi ısrar ederek başlamak doğru fikirler kazandırmaz."[34]

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında Osmanlı Devleti'ne ilişkin İngiliz basınında genel olarak yer alan haberler bu şekildedir. Gündemin nabzı çoğunlukla Anadolu'nun paylaşımı üzerine olmuştur. İngiliz Basınının Anadolu'da bir ulusal direniş hareketi olabileceğini aklına getirmediği gözlenmektedir.

1.1.2. Sultanın Durumu ve Hint Müslümanlarının Tepkisi

Millî Mücadele Hareketinin başlangıçta hızla yayılmasını Müslümanların, bilhassa Hint Müslümanlarının ortaya çıkardıkları hilafet akımı, önemli derecede etkilemiştir. Bu akım, Türk tezini dünyaya duyurmasının yanı sıra Türk Milletine ve Millî Mücadele'ye maddi ve manevi olarak destek olmuştur.[35]

Bu bağlamda, I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizlerin Hindistan'da siyasal bir pazarlık aracı haline getirmek istedikleri halifeliği korumak adına ***Hindistan Halifelik Kongresi (All India Khalifat Congrees)*** kuruldu. Bu birlik ilginç bir şekilde Hindular tarafından da destek görmüştü. İngilizlere direniş gösteren Hinduların lideri Mahatma Gandi'nin hedefleri Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü gerektiriyordu. Ayrıca 17 Ekim 1919 "halifelik günü" ilan edilmiş ve işyerleri kapatılarak genel greve gidildiğinden bahsedilmekteydi.[36] 1920 Şubat'ında "2" halifelik konferansı düzenlenmiş, 8-10 Temmuz 1921'ye gelindiğinde ise ***Karaçi***'de "5000" kişinin katıldığı konferansta Türkiye'ye ve Kurtuluş Savaşına yardım etmek adına önemli

[34] **The Guardian**, "Allies And Anatolia", 29 Mayıs 1919, s.9.
[35] Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, s.183.
[36] **The Observer**, "Partitioning Of Turkey", 26 Ekim 1919, s.11.

kararlar alınmıştı."[37]

Öte yandan, Hint Müslümanlarının Osmanlı Hilafetini savunmasının kaynağı da İngiltere idi. İngilizler, hilafeti bir Arap İmparatorluğuna vermek yerine, İstanbul'daki ruhani bir halifelik makamının kendileri için daha faydalı olacağına inanıyorlardı. Osmanlı halifeliği Bolşevizme, Türkiye'de bir ulusçu akıma ve Hint Müslümanlarının Hindu ulusçuluğuna katılmalarına karşı bir araç olabilirdi. Böyle bir siyasetin sorumlularının en ileri gelenleri Ağa Han ve Seyyid Emir Ali idi.[38]

Bu bağlamda Hint Müslümanlarının işgale olan tepkileri İngiliz basınının oldukça ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. **The Times** Gazetesindeki "Türk İmparatorluğunun Taksimi" başlıklı haberde, İngiltere'nin Hint Müslümanlarının tepkisinin ülke geneline yayılarak toplu bir isyana dönüşmesinden oldukça endişe duyduğu görülmektedir: "İzmir'in İtilaf Devletlerince işgali Fransız Basınına Türk İmparatorluğu'nun taksimi ile ilgili çeşitli bildiri yayımlama imkânı sağladı. Dörtler Konseyi iki gündür bunu tartışıyor ancak şimdiye kadar karar alınmadı. Tartışmanın öngörüleri şöyle gözüküyor: Yunanistan'ın İzmir ve Yunanların çoğunlukta yaşadığı Ege kıyısını alması öneriliyor. Adana, Mersin ve Trabzon'un bir kısmını içeren bir Ermeni Devleti'nin mandası Milletler Cemiyeti tarafından Amerika'ya verilecek. Kilikya ve Yunan bölgesi arasında kalan, başkenti Konya olan, Antalya'ya limanı olan başka bir devletin mandası ise İtalya'ya verilecek. Fransa hamiliğinde bir Türk Devleti Kuzey Anadolu'da oluşturulacak. Türk Devleti'nin Avrupa'dan kovulmasını öngören ve Sultan'ın egemenliğini Bursa, Ankara, Kastamonu vilayetleri ve Trabzon'la sınırlayan teklifler Hindistan Hükümeti tarafından hoş görülmemişti. Hindistan'daki İngiliz kâtibi Bay Montagu, Ağa Han, Bikaner Mihracesi ve Hint Konseyi üyeleri Sultan'ın İstanbul'dan alınmasının Hindistan'da çok kötü etkilere sebep olacağını düşünüyorlardı."[39]

Nitekim İngiliz devlet adamı Lloyd George ve Birleşmiş Kuvvetler Konseyinin, **The Guardian** Gazetesinde çıkan bir habere göre Türkiye'nin geleceğine ilişkin Hint delegelerinin görüşlerini dinlediği, Hint delege grubunun;

---

[37]Bu kararlara göre: "a) Göz kamaştırıcı zaferlerinden (İnönü Savaşları) ötürü M. Kemal ve Ankara Hükümeti kutlanacaktı. b) Müslümanlar bundan böyle İngiliz Ordusu'nda görev almayacaklardı. c) İngilizler, Ankara hükümetine karşı askeri bir harekete girişecek olursa, Hint Müslümanları onlara karşı direneceklerdi. d) İzmir'de felakete uğrayanlara yardım etmek için her yerde oluşturulacak komiteler aracılığı ile "4" milyon Rupi toplanacaktı." Ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, **a.g.e.**, C2, s.153.

[38] Berkes, **a.g.e.**, s.476.

[39] **The Times**, "Division Of Turkish Empire", 19 Mayıs 1919, s.11.

Hindistan dışişleri bakanı, Bikaner Mihracesi, Lord Sinha, Ağa Han eşliğinde Sahibzade Aftab Ahmet Han, Hint Konseyi üyesi Bay Yusuf Ali, C.I.E ve Eski Hint Sivil Servisinden oluştuğu dile getirilmekteydi.[40]

The Daily Mirror Gazetesinde "Hindistan ve Türkiye'nin Kaderi" başlıklı haberde, İtilaf Devletleri Türkiye'nin kaderi üzerine daha ayrıntılı müzakere ettiler. Türkiye'nin aşırı küçülmesinin Hint Müslümanları arasında dargınlığa yol açmayacağını söyleyen Bay Montagu'ya itirazlar artmıştı. Lloyd George'un ricası ile İtilaf Devletleri Hint delegesinin Türkiye'nin geleceği ile hakkındaki görüşlerini dinledi. Daha önce Paris'te Türk İmparatorluğunun baştanbaşa baskı altına alındığı ve İtilaf Devletlerinin kontrolü altında bölüneceği bildirilmişti. Reuter'in mesajına göre alınan kararlar ise sadece şunlardı: Özerk bir Ermenistan'ın kurulmasının sağlanması ve Fransa'ya Suriye'de, İngiltere'ye Mezopotamya ve Filistin'de manda yetkisinin tanınması.[41]

The Daily Express ise, Hint Müslümanları, Türkiye'nin parçalanmasına şiddetle karşı çıktığını ve bunu protesto ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Hint Müslümanlarının, Abdülhamid olduğu takdirde her şeyin daha farklı olacağını, onun batılı güçler arasında denge politikası izleyerek Türk İmparatorluğu'nu bir arada tuttuğunu, şimdi ise Genç Türklerin imparatorluğu tahrip ettiğini dile getirdiklerini bildirmiştir.[42]

İngiltere'nin Hindistan'daki egemenliğinin dayanak noktalarının en önemlilerinden birini oluşturan Hint Müslümanlarının talepleri[43], İngiliz halkı tarafından da titizlikle takip ediliyordu. Çözümsüzlüğün en önemli faktörlerinden biri Müslümanların Türkiye'nin kaderiyle ilgili ağır endişeleri, diğeri ise savaşın hemen akabinde gerginliğe olan tepkiydi. Kışkırtıcıların devletin, ürünlerinin yarısını alacağı, evlenme ve cenaze törenlerinden de vergi alacağına yönelik sert dedikoduları, köylüler ve fakirler arasında üzüntüye sebep oluyordu."[44]

Bu konuya ilişkin Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'un "**Journal De Geneve**'de Türk

[40] **The Guardian**, "Moslem Views Heard", 19 Mayıs 1919, s.7.
[41] **The Daily Mirror**, "India and Turkey's Fate", 19 Mayıs 1919, s.2.
[42] **The Daily Express**, "India's Plea For Turkey", 19 Mayıs 1919, s.5.
[43] Sina Akşin, **a.g.e.**, s.85.

Bağımsızlık Savaşı Günlüğü" başlıklı makalesinde İsviçre'de yayınlanan bu gezetenin İngiliz gazeteleri ile benzer haberler yaptığı görülmektedir.[45]

The Guardian, Türkiye hakkında kesin bir karar alınmamakla birlikte Sultan'ın İstanbul'da kalmasının daha uygun olacağı düşünüldüğünü bildirirken[46] **The Observer** Gazetesinden Hint Müslümanları meselesine temkinli yaklaşan Philippe Millet, Hint Müslümanlarının Halife konusundaki hassasiyetine dikkat çekmiş; Türkiye'nin bütünlüğünün korunması için Sultanın İstanbul'da kalmasının uygun olacağı sonucuna varıldığını; ancak bunun bazı zorlukları sonlandırmayacağını vurgulamıştır.[47]

Yine **The Observer** Gazetesinde, "Londra Müslümanlarının Protestosu" başlıklı haberde, Barış Konferansı'nın, İslam dünyasını etkileyen hayati konulardaki aldırmazlığını protesto için Londra'daki Müslümanların da toplandığı, tepkilerini ortaya koydukları dile getirilmiştir. Bu hususta Yusuf Ali'nin "geniş bir nüfusa sahip olan ve 80 milyondan fazlasının İngiltere tahtına bağlı olduğu Müslüman dünyasının duyarlılığının ve görüşlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiği" şeklindeki açıklamasına yer verilmişitir.[48]

Aynı Gazetede yer alan, Hint Müslümanları adına Ch. Ghulam Hussain Khan tarafından gönderilen mektupta da bu durum şöyle dile getirilmiştir: "Efendim, bizler Hint Müslümanları, bu büyük savaşta babalarımızı, kardeşlerimizi ve oğullarımızı vererek Fransa ve Belçika'ya İmparatorluğun bütünlüğü için destek vererek Büyük Britanya'ya bağlılığımızı kanıtladık ve güveniyoruz ki Türkiye'ye karşı Barış Konferansı

---

[44] **The Guardian**, "Anxiety On The Fate Of Turkey", 20 Mayıs 1919, s.7.

[45] "Yunanistan'ın müttefiklerin İzmir'i, oraya Yunan Albayı Zafirio'nun komutası altında 14.000 kişiden teşekkül eden bir piyade tümeni çıkararak işgal ettiği haberi İtalyan basınında Türkiye'nin parçalanması işareti olarak yorumlanmıştı; fakat Paris'ten gelen son telgraflar durumu baştan aşağı değiştirmektedirler. 'Türkler parçalanmayacaktır' çünkü, İngiltere Hindistan Bakan Montegu, Bikaner Mihracesi ve Hindistan İslamlığı delegeleri ile Dörtler konseyi'ne müracaat etmek ve ona eğer Sultan'ın egemenliğinin azaltılması, Hindistan Müslümanlarının (tahminen 60 milyon kadar) çok gayri memnun olacaklarını ve bütün İslam'da bir isyan başlatabileceklerini beyan etmek üzere Paris'e gitmişlerdir. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın tasvibini almaktadır. Bugüne kadar 'hasta adamın' kati tavsiyesini isterken bugün İstanbul'un Sultan'a bırakılmasını istemektedir. Fakat ABD Milletler Cemiyeti'nin mandasını alıp İstanbul'u yönetecek ve Çanakkale Boğazı'ndan serbest deniz geçişi sağlayacaktır. Daha şimdiden bu sözüne şiddetli itirazlar yükselmektedir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz Altuğ, **a.g.m.**, s.337.

[46] **The Guardian**, "The Turkish Settlement", 22 Mayıs 1919, s. 7.

[47] **The Observer**, "The Fate Of Turkey", 25 Mayıs 1919, s.15.

[48] **The Observer**, "London Moslems' Protest", 25 Mayıs 1919, s.12.

hareketi bu bağlılığı incitmeyecek. Bildiğimiz kadarıyla Türk halkı bu büyük savaşta yer almak istemedi, Alman sözleri ve entrikalarıyla kandırıldı. Bütün dünyanın haberdar olduğu gibi Türkiye dost ülke olduğunu İngiliz tutsaklara olan kibar ve insanca muamelesi ile kanıtladı. Bizler, Hint Müslümanları büyük Hicaz Şerif'inin Halife ya da Müslümanların başı olmasına tamamen karşıyız. Eğer kendisi Halife unvanını alırsa Müslüman Dünyası onu tanımayacak ve bizim dini bağlılığımıza sahip olmaya hakkı olmayacak. Bu hak yalnızca bizim tanıdığımız Türkiye'nin Sultanı'na verilmiştir." Mektubun devamında Ağa Han ve Emir Ali; Bay Montagu ve İngiliz yetkililerinden, Barış Konferansı'nda ortaya konulan kararların Wilson İlkelerinin 14. maddesine göre gerçekleştirilmesini istemişlerdir. Ayrıca İstanbul'un Türklerde kalarak Yunanlara verilmemesi gerektiğini vurgulamış, bunun gelecekte Balkanlarda memnuniyetsizlik ve hayal kırıklığı yaratabileceğini ve belki de Müslüman dünyasında isyana sebep olabileceğini belirtmiştir. Bay Montagu ve İngiliz yetkililerinin yetmiş milyon Hint Müslümanının bağlılığını incitmemek için elinden geleni yapacaklarını umut ettiklerini dile getirerek mektubu sonlandırmıştır.[49]

Benzer şekilde, Ağa Han ve Emir Ali'nin **The Times** gazetesine göndermiş oldukları başka bir mektup "Türkiye'nin Kaderi" başlığıyla yayımlanmıştır. Mektupta Ağa Han ve Emir Ali Türkiye'nin Barış Konferansının yeni dizaynı ile yağmalandığını, limanlarının başka uluslara verilerek denize ve dünya pazarlarına kapatıldığını dile getirmişlerdir. 6-7 milyon Müslümanın Anadolu platosuna sıkıştırılmasının çözüm olmadığını, bunun bir trajedi ve en ağır hatalardan biri olduğunu belirtmişlerdir. İngiliz halkının bunun gerçekte ne anlama geldiğini anlayacağını umduklarını dile getirirken, bunun Türk Ulusunun dünyanın diğer bölgelerindeki Müslümanlar ve diğer uluslarla ilişkisinin kesilmesinin, birçok ilerleme ve gelişmeden mahrum bırakılması anlamlarına geldiğini belirterek bunun bütün Asya'da isyana sebep olabileceğini ifade etmişlerdir.[50]

[49] **The Observer**, "The Muslims Of India", 15 Haziran 1919, s.17.
[50] **The Times**, "The Fate Of Turkey", 2 Ağustos 1919, s.8.

1.1.3. Türk Halkının Barış Koşullarına Bakışı

1919 yılının Mayıs ayına gelindiğinde "Dört Büyükler"in toplantısında Lloyd George İzmir'in Yunanlara verilmesini, İstanbul ve Ermenistan'ın ABD'ye, Güney Kafkasya'nın ise İngilizlere verilmesini önermişti. Ancak ABD'nin reddi ve Fransa'nın itirazı üzerine Güney Kafkasya üzerindeki manda hayali yok oldu ve İngiliz birlikleri bu bölgelerden çekildiler.[51]

Nitekim, **The Daily Express** "Değişmeyen Türkiye" başlığı ile verdiği haberinde İttihat ve Terakki'nin şimdiye kadarkinden daha güçlü olduğunun iddiasına yer verdikten sonra barış anlaşması koşullarının Türkler tarafından hoş karşılanmadığı ve durumun kritik olduğundan bahsederek **Hümanite**'den Amerika'nın İstanbul için önerilen mandayı reddettiği bilgisini alıntı yapmıştır.[52]

Bununla birlikte, Barış Konferansı için Paris'te bulunan ve konferansta bahsettiği aşırı talepler yüzünden onur kırıcı bir cevap alan, Sadrazam Damat Ferit başkanlığındaki Osmanlı kurulu, 15 Temmuz'da hayal kırıklığı içinde İstanbul'a dönmüştü.[53]

1.1.4. Amerikan Mandacılığı Meselesi

1918 yılının Aralık ayında kurulmuş olan Wilson Prensipleri Cemiyeti'nin, Türkiye'nin bağımsızlığını savunmasıyla beraber aslında Osmanlı Devleti'nin Amerika'nın himayesi altına girmesini amaçlaması Türkiye'de Amerikan mandası fikrine öncülük etmiştir.[54] Bununla birlikte Sevr Antlaşması'nın şartlarının son

---

[51] İlber Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, İstanbul, Kronik Yay., 2018, s.149.

[52] **The Daily Express**, "Unchanging Turkey" 22 Mayıs 1919, s.1.

[53] İngiliz İstihbarat raporunda ajan Carmen'in aktardığına göre "Osmanlı kurulu 12 Temmuz'da Paris'ten Lozan'a ulaştı. On yedi kişiden oluşan kurulun önemli üyeleri şunlardır: Sadrazam Damat Ferit, Tevfik Paşa, Rıza Tevfik ve Tevfik Bey. Rıza Tevfik'le görüştüm. Bana, Paris'e yapılan ziyaretten kurulun hiç de memnun kalmadığını söyledi; kurulun büyük ölçüde İngiliz desteğine güvendiğini açıkladı. Türk sorununun askıda bırakılmasını, Başkan Wilson'un, güdümler konusu Senato'ya getirilmeden Türk sorununda herhangi bir karar alamamasına atfetti. Yine Rıza Tevfik'e göre, Türkiye, varlığının en kötü döneminden birini yaşıyor." Ayrıntılı bilgi için bkz. Sonyel, **a.g.e.**, s.25.

[54] Sina Akşin, **a.g.e.**, s.475.

derece ağır olması, Osmanlı Devlet adamlarını Amerikan ya da İngiliz mandasından başka bir şey düşünemesine neden olmuştu.[55]

Buna ilişkin, Sivas Kongresi'nde Bekir Sami Bey, İsmail Hami Bey[56], Refet Bey, Bekir Sami Bey, Rauf Bey, Kara Vasıf ve İsmail Fazıl Paşa[57] tarafından manda fikri savunulmuş ve bu konu üzerinde etraflıca tartışılmış ancak bir sonuç alınamayınca Amerika Birleşik Devletleri Senato Başkanlığı'na bir yazı yazılmasına karar verilmiştir.[58] Buna karşın, Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'nin mandasını üstlenmek konusunda herhangi bir girişimi olmamıştı. 26 Mayıs 1919 günü İzmir'in işgali üzerine toplanan *Saltanat Şûrası* manda konusunu ele almış ve *Türkiye Havas Reuter Ajansı* bunu "genel kanı, Türkiye'nin büyük devletlerden birinin yardımını sağlamak merkezindedir" diye aktarmıştı.[59]

---

[55] Ernest Jackh, **Yükselen Hilal Türkiye'nin Dünü, Bugünü ve Yarını**, İstanbul, İkarus Yay., 2008, s.186.

[56] Hami Bey (İsmail Hami Danişment, Merzifon 1889-İstanbul 1967): Orta öğrenimini Beyrut'ta, yüksek öğrenimini Paris'te gördü. "Colege de France"ı bitirdi. 1912-1914 yılları arasında orta ve yüksek dereceli okullarda öğretmenlik yaptı. Bağdat Hukuk Mektebine müdür oldu. Sivas Kongresi'ne İstanbul delegesi olarak katıldı. Gazetecilik yaptı. Yazılarıyla Kurtuluş Savaşı'nı destekledi. Cumhuriyet döneminde resmî bir görev almadı. İstanbul'a yerleşerek bilimsel çalışmalar yaptı. Sözlük, tarih, çeviri ve şiir alanlarında 30'dan fazla eser yazdı. "Rabia Hatun" takma adıyla yazdığı rübailer, yazarının kimliği ve hangi çağda yazılmış olabileceği bakımından edebi tartışma konusu yapıldı. 1947-1955 yılları arasında yayımlanan "**Osmanlı Tarihi Kronolojisi**" adlı 4 ciltlik kitabı önemli eserlerdendir. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.82-83.

[57] İsmail Fazıl Paşa (Girit/Kandiye 1856-Ankara 18.4.1921): Tüccarlardan İbrahim Efendi'nin oğludur. Ali Fuat Cebesoy'un babasıdır. 1877'de kurmay yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirdi. Tümen kurmay hizmetlerinde, Harp Okulu öğretmenliği görevlerinde çalıştı. Bir süre Sultan II. Abdülhamit'e yaverlik yaptı. Bu görevden Erzincan'a uzaklaştırıldı. 17 yıl Erzincan'da kaldıktan sonra albay rütbesinde İstanbul'a döndü. 1901'de tuğgeneral, 1908 Meşrutiyeti'nin ilanından sonra korgeneral oldu. Kısa bir süre sonra Harp Okulu Nazırlığı yaptı. Suriye Valiliği'nde ve İzmir'de kolordu komutanlığında bulundu. 1914'te emekliye ayrıldı. Sivas Kongresi'nin açılmasından önce Ankara'ya oğlu 20. Kolordu Komutanı General Ali Fuat Cebesoy'un yanına gelerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Sivas Kongresi'nde İstanbul delegesi ve kongre ikinci başkanıydı. Son İstanbul Meb'uslar Meclisi'ne Yozgat'tan milletvekili seçildi. Bu meclis dağılınca, T.B.M.M.'nin 1. Dönemine katıldı. Bayındırlık Bakanı oldu. Ankara'da Hacıbayram Camii yanındaki türbede gömülüdür. Bkz. Önelçin, **a.e.**, s.103.

[58] Suna Kili, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2009, s.50.

[59] Turan, **a.g.e.**, Cilt 1, s.146. Güdümler konusunda araştırma yapmak amacıyla kurulan ve ***King-Crane*** adıyla anılan Amerikan kurulu, 3 Haziran'da Paris'ten İstanbul'a gelerek Türk sorununa tek çözüm olarak Amerikan güdümünü benimseyen parti ve derneklerin temsilcilerince özel törenlerle karşılandı. Halide Edip bu komisyonun başlıca üyelerinden biri olan Charles R. Crane'le ilişki kuruyor, Amerika'nın güdümünü destekliyordu. King Crane kurulu 7 Haziran'da Suriye'ye gidecek; Orta Doğu'daki incelemelerini bütünledikten sonra 21 Temmuz'da İstanbul'a dönerek çeşitli parti,

Amerika Birleşik Devletleri'nin manda hususunda kesin bir talebi olmamasına rağmen, İstanbul'da ve Anadolu'da bu fikri ısrarla savunanların olduğu bir durum yaşanırken, İngiliz Basınında bu konuda tartışmalar yer almış, genel kanı ise Amerika'nın manda konusunda isteksiz olduğu yönünde olmuştur.

Nitekim **The Observer** gazetesinde "Türkiye'nin Geleceği" başlıklı haberde Amerikan Mandacılığı ile ilgili olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin İstanbul'dan sorumlu olmayı reddettiği dedikodusunun dayanaktan yoksun olduğu vurgulanmıştır. "Konstantinopolis'in Kaderi. Eğer Amerika mandayı reddederse." başlıklı aynı sayfada yer alan Reuter Haber Ajansı'nın özel haberine göre ise Başkan Wilson'un Birleşik Devletler'in İstanbul ya da Türkiye'nin herhangi bir yerindeki mandayı reddetmeye hazırlandığı bilgisini konseye verdiğinden bahsedilmiştir. Bunun iki sebebi olduğu, birincisinin Büyük Güçlerin söz hakkına sahip olduğu İstanbul'daki Uluslararası Komisyon, diğerinin ise manda yetkisinin Büyük Güçlerin desteğiyle Yunanistan'a verilmesi olarak belirtilmiştir. Venizelos'un bu plan için ısrarlı olmadığı ancak Yunanistan'ın almayacağı manda sorumluluğunu üzerine almaya hazır olduğu bilgisi de verilmiştir.[60]

The Daily Express gazetesinde ise "Türkiye İstanbul'u Kaybetmiyor" başlığı altında verilen haberde dört büyüklerin aldığı yeni karara göre Türkiye Anadolu ve Anadolu'nun Rum olmayan kıyılarını elinde tutacak. İngiltere Mezopotamya ve Filistin'in mandasını üstlenirken, Suriye'nin tüm kontrolü Fransa'ya ait olacak. Yunanistan İzmir'in tamamını istiyor ancak İtalya'nın iddiaları tam olarak çözülemedi. Başkan Wilson Ermenistan mandasının kabul edilmesi için kongreye tavsiyede bulunacak şeklinde açıklamalar yer almıştır.[61]

11 Haziran 1919 tarihli **The Times**'ta Frank H. Simonds'un kaleme aldığı bir yazıda İngiliz Devleti'nin kaygıları açıkça dile getirilmiştir. Osmanlı Sultanı'nın Asya'daki Türk bölgesinden ayrılarak İstanbul mandasının Birleşik Devletler'e

---

dernek ve yayın organlarının görüşlerini alacak, daha sonra güdümler konusunda bir rapor hazırlayacak ama raporuna İtilaf Devletlerilarca önem verilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Salahi Sonyel, **a.g.e.**, s.17-18. Ayrıca "***King-Crane"*** heyetinin Doğu illerine seyahati hakkında Mustafa Kemal Paşa Erzurum vilayetine telgrafla bilgi vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, s.32.

[60] **The Observer**, "Future Of Turkey", 25 Mayıs 1919, s.11.

[61] **The Daily Express**, "Turkey To Retain Constantinople", 24 Mayıs 1919, s.1.

verilme ihtimalinin elendiği, bunun beş yüz yıllık beceriksizlik ve kötülükten sonra ***"hasta adamı"*** Avrupa'nın dışına atmak anlamına geldiği belirtilmiştir. Ancak Sultanın sadece Türkiye İmparatorluğu'nun başı değil, Müslüman dünyasının bazı bölümlerinden ve İngiliz Hindistanı'ndan da protestolara neden olan, İslamiyetin ruhani lideri olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, Avrupalı ulusların Birleşik Devletler'in Havana'daki uygulamasının İstanbul'da tekrar edilme görevini üstlenmesini istedikleri; ancak Avrupa'nın İstanbul'un tek bir güce transfer edilmesine karşı olduğu belirtilirken, Birleşik Devletler temsilcilerinin hevesli olmadığı dile getirilmiştir. Küçük Asya probleminin çözümünün hesaplanamayan iddialar ve gizli anlaşmalarla karıştığı, İtalyanlara İzmir'deki istekleri için cesaret verildiğinden bahsedilmiştir. Ancak İtilaf Devletlerinin İzmir'i çoktan Yunanlara verdiği ve İtalya'nın, nüfusunun bütününün Yunan olması sebebiyle On İki Ada'dan vazgeçmesini istedikleri dile getirilmiştir. Durumun İtalya'nın Antalya Körfezi hinterlandı üzerinde daha fazla ayrıcalıklar talep etmesi ile sonuçlandığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla İstanbul ve Boğazlar dışında yeni bir devlet kurulmak istendiğinde bunun, yedi veya sekiz milyon Türk'ün Anadolu'da denize bütün çıkışlardan yoksun bırakılmış Asya'ya hapsedileceği yorumunda bulunulmuştur.[62]

Millî Mücadele Hareketi henüz İngiliz Basınına yansımadığı bu dönemde manda konusu, Amasya Genelgesi sonrası İngiliz Basınında tekrar gündeme gelecektir.

1.1.5. Osmanlı Devleti Hakkında Gizli Anlaşmaların Yansımaları

Fransa ve Rusya'nın "Hasta adam" olarak adlandırması ile Osmanlı Devleti'nin mirasının paylaşılması ilk olarak 1804 yılında yapılan Tilsit Antlaşması'nda yer almış ve ilerleyen zamanlarda da yapılan antlaşmalarla sürmüştür. 18 Mart 1915'te İstanbul; 26 Mart 1915 tarihinde Londra; 16 Mayıs 1916'da imzalanan Sykes-Picot[63] ve 17 Nisan 1917'de ise St. Jean De Maurienne[64]

[62] **The Times**, "The Future Of Turkey", 11 Haziran 1919, s.10.

[63] "Buna göre Rusya'ya, Kafkas sınırına yakın yerler, yani ***Van*** ve ***Erzurum*** illeriyle **Trabzon** ve ***Bitlis*** illerinin doğu doğu bölümleri, ayrıca ***Sivas, Harput (Elazığ)*** ve ***Diyarbakır*** illerinin bir kısmı. Fransa'ya ***Adana*** ile ***Beyrut*** illerinin bütünüyle ***Halep***, ***Harput*** ve ***Diyarbakır*** illerinin büyük kısmı, ***Şam*** ve ***Sivas*** illerinin bir kesimi ve ***Cebelilübnan*** sancağının tamamı. İngiltere'ye ***Bağdat*** ve ***Basra*** illerini de içeren Güney Irak. Filistin'de Avrupa devletlerinin ortak koruması altında özel bir yönetim oluşturulacaktı. Ayrıca eski Osmanlı ülkesinin Arapların oturdukları bölgelerinde bir ***Arap Hilafeti***

Antlaşmaları ile devam etmiştir. Bu antlaşmalar sonucunda İstanbul, Boğazlar ve Kuzeydoğu Anadolu Rusların; İran ve Arap yarımadası İngilizlerin Suriye, İskenderun ve Toroslar'a kadar uzayan Çukurova bölgesi Fransızların; Libya, Antalya bölgesi ve Oniki Ada İtalyanların olacaktı. Ancak Rusya'nın devreden çıkmasıyla Ortaya çıkan gizli antlaşmaların bir sonraki aşaması, Yunanlara İzmir ve çevresinin verilmesi olmuştur.[65]

Bu bağlamda Fransız **Temps** gazetesinde yer alan Sazonoff-Paleolog arasındaki gizli anlaşmaya 23 Mayıs 1919 tarihinde **The Guardian** gazetesi yer vermiştir. Rusya'daki Ekim Devrimi'nden önce yapılan bu gizli anlaşma içerik açısından dikkat çekici unsurlar barındırmaktadır: "Gizli Anlaşmalar. Türkiye Üzerindeki Mutabakatlar. Pariste Ortaya Çıkarılanlar: Paris Temps gazetesi müttefikler tarafından Türkiye'nin paylaşımı için yapılmış prensip olarak üç gizli anlaşmanın ilginç bir röportajını yayımlıyor. Devamı özet bir çeviridir: 26 Nisan 1916, Petrograd'da Fransız Büyükelçisi M. Paleologue ile Rus Dışişleri Bakanı M. Sazonoff tarafından Rus birliklerinin Doğu Anadolu'da yarattığı avantajlı durum açısından Fransız çıkarlarının korunduğu mektuplar değiştirildi. Rusya'nın ilhak etme hakkı olan belli bölgeler Fransa tarafından tanındı, karşılığında Fransa'nın Ala Dağ, Kayseri, Ak Dağ, Yıldız Dağ, Zara, Eğin ve Harput'u içeren bölgenin sahipliği. Ayrıca, Rus Devleti, Osmanlı bölgesi'nin Rusya'ya terk edilen bütün parçaları, Fransız büyükelçisinin kabul ettiği demiryolu ve diğer imtiyazların onaylanması gerektiği dile getirildi. İki ulus tarafından kurulmuş olan dinsel, eğitimsel ya da tıbbi amaçlı müesseseler, organizasyonlar ve kurumların anlaşma düzenlemesiyle ya da Osmanlı Devleti ile yapılan sözleşme ile yerine getirilen ayrıcalıklara dahil olabilmesi için devam etmesi gerektiğini kabul etti. Nisan 1916'daki bu düzenlemelerin Fransa'nın yeni Rus Devleti'ni tanıyana kadar pratik sonuçları olamaz. Yanı sıra, yeni Rus Devleti Anadolu'da ilhaklara çaba göstermeyecektir. Böylece Fransa ve Rusya arasındaki karşılıklı söz yeniden şekillendirilmeliydi. Ancak Sazonoff-Paleologue Anlaşması'nın prensibi, Fransa ve Rusya'nın Anadolu'daki çıkarlarını yasallaştıran bir prensiptir ve onların mutabakatını

---

kurulacaktı. Bunun ayrıntıları saptanmamıştı. Ancak yeni Arap ülkesinin kuzey bölümü, ***Der'a-Ebukemal*** çizgisine kadar Fransız koruması altında olacak, bunun güneyinde kalan Arap bölgelerinin tümü ise İngiliz koruma bölgesi sayılacaktı." Ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, **a.g.e.**, s.60-61.

[64] "Sykes-Picot Anlaşması başlangıçta gizli tutulmuştu. Ama durumu öğrenen İtalya, 1915 Londra Anlaşması gereğince Anadolu'da kendisine verilecek yerlerin belirlenmesini dilemişti. Onun ısrarı karşısında ***St. Jean De Maurienne***'de yeni bir anlaşma imzalanmıştı. İngiltere ile Fransa ve İtalya arasında yapılan bu antlaşmaya göre, ***Antalya, Menteşe*** Sancağı ve **Konya** ilinin bir kısmı ile **İzmir** ve kuzeyi İtalya'ya bırakılacaktı." Turan, **a.g.e.**, s.61.

[65] Kili, **a.g.e.**, s.89.

korumalı ve gelecek için (**Temps** Gazetesi'nin söylediğine göre) geçerli kalmalıdır. M. Picot ve Sir Mark Skyes tarafından hazırlanan başka bir düzenlemeyi onaylayan İngiliz Devleti'ne Sazonoff-Paleologue anlaşması derhal bildirildi. Bu düzenleme M. Paul Cambon ve Sir Edward Grey tarafından 9. ve 11. Mayıs 1916 tarihlerinde imzalanmasıyla kesin hale geldi. Fransa ve Büyük Britanya kendileri için iki çeşit bölge ayırdılar: "A" olarak adlandırılan birinci çeşit bölge Fransa'nın "B" olarak adlandırılan bölgenin İngiltere'nin olması durumunda, burada bağımsız bir Arap devleti veya bir Arap şef hükümdarlığında bir Arap Devletleri konfederasyonu kurulacak. A bölgesinde Fransa, B bölgesinde İngiltere yerel krediler ve yatırımlarla ilgili öncelik hakkına sahip olacak. İkinci çeşit bölge olarak Fransa "mavi", İngiltere "kırmızı" ile belirtiliyor. Her iki çeşit bölgelerde, Fransa ve İngiltere karşılıklı olarak doğrudan veya dolaylı yönetim kurmada yetkili olacaklar. A bölgesi ve mavi bölgede Fransa Suriye'nin çoğunluğu, Adana vilayeti, Sivas, Anadolu'nun bir bölümü, Musul'un bir kesimi üzerindeki isteklerinin tanınmasını elde etti. Fransa ve İngiltere kırmızı veya mavi bölgelerde üçüncü bir güç ile diğerinin onayı olmadan müzakere edemez." Haberin son bölümünde bir sonraki yıl üçüncü bir anlaşmanın seriyi tamamladığı söylenerek 21 Ağustos 1917 tarihinde St. Jean de Maurienne'de Büyük Britanya, Fransa ve İtalya'nın toplandığı ve İtalya'nın Grey-Cambon düzenlemelerini kabul ettiği belirtilmiştir. Son olarak bu üçüncü anlaşmanın Rus Devleti'ne bağlı olarak sonuçlanacağı maddesi yer almış ancak Rus Devleti'nin buna hiçbir zaman rıza göstermediği bilgisi de verilmiştir.[66]

The Guardian gazetesinin "Türkiye'nin Paylaşımı. 1916'daki Gizli Anlaşma." başlıklı haberinde ise **"Le Temps"** gazetesinin 9 Mayıs 1916'daki Türkiye'nin paylaşımı ile ilgili gizli anlaşmanın tam metnini yayımladığı belirtilerek anlaşmanın detayları 12 madde halinde açıklanmıştır. Anlaşmanın İngiliz hükümeti adına Sir Edward Grey tarafından kabul edildiği notu düşülmüştür. Gazetenin aynı sayısının 6. sayfasındaki "1916'daki Gizli Anlaşma" başlıklı haber ise anlaşma ile ilgili önemli noktaları barındırmaktadır. Anlaşmanın Sykes-Picot Anlaşması olarak anıldığını ve **"Temps"** gazetesinin yayımladığı metinde haritaya yer vermediğini belirterek harflendirilen bölgelerdeki yer isimleri verilmiştir. Buna göre: Fransa'ya ait olan Mavi Bölge Adana, Suriye'nin kıyı kesimi, Anadolu'nun ve Ermenistan'ın bir kısmı ve Mezopotamya'nın Musul bölgesi. İngiltere'ye ait olan Kırmızı Bölge ise

[66] **The Guardian**, "Secret Treaties", 23 Mayıs 1919, s.7.

Güney Mezopotomya, Haifa ve Acre'yi içeriyor. Mavi ve Kırmızı alanların arasında kalan iki Arap bölgesinin biri Fransız diğeri İngiliz koruması altında olacak ayrıca İngiltere ve Fransa Arap Yarımada'sının hamiliğini paylaşacak. Uluslararası bölge olan kahverengi bölüm ise çoğunlukla Filistin'i içeriyor. Anlaşmanın coğrafik, ekonomik ve stratejik açıdan Yahudi, Arap ve Ermeni halklarının ulusal hakları açısından ilgisiz olduğu belirtilerek Kıbrıs hakkında önemli bir detaya yer verilmiştir. Kıbrıs'ın Sir Edward Grey tarafından 1915'te savaşa girmesi karşılığında Yunanistan'a vaat edilmiş olması ve bu nedenle yalnızca Yunanistan'ın burada ulusal isteklere sahip olabileceği gerçeğinden bahsedilmiş ancak Fransa'nın bunu veto etme ihtimali olduğu da belirtilmiştir.[67]

1.1.6. Türk Delegasyonunun Paris'e Daveti ve Durumu

İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesinin Türkiye'deki yarattığı olumsuz etkiyi azaltmak ve Türkleri oyalamak adına 30 Mayıs 1919'da, İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'nin Paris Barış Konferansı'na davet edilmesine ilişkin karar aldı ve bu karar 1 Haziran 1919'da İstanbul'da bulunan Fransız Yüksek Komiseri M. Defrance tarafından Damat Ferid'e tebliğ edildi.[68]

Bunun üzerine 2 Haziran 1919'da Paris'e gönderilecek olan heyet belirlenmişti. Murahhas olarak Damad Ferid ile Tevfik Paşa ve bakanlardan Ali Kemal, Rıza Tevfik ve Maliye Bakanı Tevfik Beyler gideceklerdi. Bu isimlere, bilhassa Rıza Tevfik, Ali Kemal ile Hariciye Müsteşarı İzzet Fuat Paşa'ya karşı büyük tepkiler oldu. Devletin kaderini değiştirecek olan böylesi bir konferansa donanımlı kişilerin gönderilmesi istenirken Abdülmecit ve Tevfik Paşa'nın itirazları üzerine Damat Ferit, Ali Kemal ve İzzet Fuat Paşa'yı çıkarmak zorunda kaldı.[69]

Ülke içinde hâl böyleyken, "Türkiye ve Güçlerin Sözü" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nde yer alan haberde Dörtler Konseyi'nin Türklerin de

[67] **The Guardian**, 26 Mayıs 1919, s.4.

[68] Sonyel, **a.g.e.**, s.17. Ayrıca 3 Haziran 1919 tarihli istihbarat raporunda Binbaşı H.A.D. Hoyland bu konuda şunları yazıyordu: "Türkler, kendi delegasyonlarının Barış Konferansı'na katılmak üzere yakında yola çıkacağı haberine çok sevindiler. Bu en son ve beklenmedik gelişme önünde tüm öteki sorunlar gölgede kalıyor… Türkler, bunu Fransızların birdenbire ortaya çıkan iyi niyet ve sempatilerine atfediyorlar."

[69] Sina Akşin, **a.g.e.**, s.330-331.

çağrılmasına karar verdiği, Türklerin yönetilebileceği ve kendi düzenlemeleri ile ilgili önerilerde bulunabileceğinden bahsedilmişti.[70]

Öte yandan, Türk Delegasyonu Paris'e ulaştıktan sonra Damad Ferid Paşa **The Guardian** Gazetesine bir röportaj veriyordu. "Türk Delegeleri" başlığı ile Savaş Basın Derneği'nin özel haber yaptığı röportajda Damad Ferid, Türk Delegasyonunun en iyi niyetlerle ve müttefikleri Türkiye'nin durumu ile ilgili aydınlatmak için geldiklerini söylemişti. Delege üyelerinin Türkiye'nin azametinden sorumlu ve Fransa ile dost olan partiye ait olduklarını belirtmişti. Damad Ferid, İttihat ve Terakki'nin yaptığı işkenceye başını kaybetmemek için sessiz kaldığından bahsetmiş ve partisinin güç elde edince kendisine İtilaf Devletleri ile anlaşmaları başlatmak için Selanik'e gitmesi emri verildiğinde, gidişine engel olmak isteyen Genç Türkler'den kılık değiştirerek kaçtığını söylemişti.[71]

Yine aynı gazetenin üç gün sonraki sayısında yer alan, Türk Delegasyonu ve Türkiye hakkında cok önemli detaylar ve öngörüler içeren bir makalenin girişinde Edward S. Browne, 12 Haziran'daki "Türk Delegeleri" başlıklı yazısına "Savaşa girişinin herhangi kavgacı bir ulustan daha ahlaksız olduğunu belirttiğiniz Türklere bile adil davranmak istediğinize eminim" diyerek başlamıştır. Türkiye'nin II. Meşrutiyet'in ilanından itibaren tarihsel süreci hakkında şu yorumları yapmıştır: "Türk Devrimi (II. Meşrutiyet)' den sonra ulusçu liderlerin çoğunluğu Anadolu'da ve özellikle Ermenistan'da jandarma organize etmesi için İngiltere'nin daveti dahil yardım ve dostluğu için çok istekliydi. Onların önerileri soğuk karşılandı ve sonunda reddedildi. İtalya'nın Trablusgarp'a yaptığı sebepsiz hareketi karşısında İtilaf Devletlerinin davranışı ve Balkan Savaşı Türkleri bu bölgeden yardım ve sempati beklememeleri konusunda ikna etti. İngiliz yanlısı parti zayıfladı ve gözden düştü. Ve güç askeri desteğinin Almanya'nın dostluğunu kazandıracağı konusunda kandırıcı, dalkavuk sözler veren aşırı milliyetçi ve askeri kanadın lideri Enver Paşa'ya geçti. Sonuç olarak Türkiye, Türk Hükümetinin bilgisi dışında tamamen Almanların organize ettiği ve Odessa'ya düzenlediği hareket ile savaşa sürüklendi. Türkiye hiç şüphe yok ki oynadığı rolden dolayı derin acı çekecek fakat bütün

[70] **The Guardian**, "Turkey And The Sentence Of The Powers",7 Haziran 1919, s.9. Aynı gazetenin 6.sayfasında ise Reuter'in "Türk istekleri ile uyumlu olmak açısından bir Türk Barış Delegasyonu davet edildi. Delegelerden birinin sadrazam olma ihtimali var." notu yer almıştır. Bkz. **The Guardian**, "Turkish Delegation Invited To Paris", 7 Haziran 1919, s.6.

[71] **The Guardian**, "The Turkish Delegates", 13 Haziran 1919, s.8.

adalet limitini aşan yok edilme tehditi ancak intikamcı olarak tanımlanabilir. Bütün bunların dışında Türkler iyi tanınmış insanlar, birbirlerine sadece aynı inançla değil, aynı dil, yaşam tarzı ve sosyal düzenle de bağlılar. Tarihte Orta Asya ve Yakın Doğu'daki binlerce yıl (ilk Türk yazıtları 8. Yüzyıla kadar gidiyor) oynadıkları rol dikkate alınırsa kendi memleketlerinde İtalyanlardan ve Yunanlardan yönetim konusunda yardım alması gerekiyormuş gibi görmek absürt. 40 yıl önce onlar hakkında yazılan ve söylenenler abartılı ve ölçüsüzdü. Şimdi tam tersi durumdayız. Türklerin herkesin bildiği cesaret, sabır, uysallık, temizlik, inanca saygı gibi iyi özelliklerini konuşuyoruz. Ulusların Self-Determinasyonu barışçı ve mutlu bir dünyanın temeli olduğuna inanıyorum. Yunanların bağımsızlıklarını elde etmelerinden, güzel şehirleri Atina'yı geri almalarından ve İtalya'nın Avusturya boyunduruğunu silkelemesinden memnunum ancak bu ulusların kendilerini fethedenleri taklit ettiklerini görmek beni çok üzüyor. İstanbul Türk şehrinden daha fazlası, İslamın entellektüel yaşamının merkezi. Şam ve Bağdat'ın kaybedilmesi Türkler için dayanılması zor ancak İstanbul'un, Bursa'nın ve Konya'nın kaybedilmesi katlanılamaz." Dönemin siyasi eğiliminin aksine objektif yorumlar yapan yazar Avrupa'nın ilhakının veya işgalinin "Mandacı Güçler" deyimiyle olsa bile yakında veya daha sonra zarar göreceğini söyleyerek yazısını bitirmektedir. [72]

Öte yandan **The Times** Gazetesi'nin "Türk Durumu" başlıklı haberinde Damad Ferid Paşa'nın 10'lar Konseyi'ne yaptığı açıklama şöyle başlıyor: "Öyle zannediyorum ki Yüksek Meclisten önce Avrupa ve Anadolu'yu yakıp yıkan, kılıçtan geçiren savaşın sorumluluğu ile ilgili Osmanlı halkının herhangi bir payı olmadığını yeterince ifade edemedim. Gelişmelerden dolayı özür dilerim. Aslında bugün bütün dünya halkının fikrinden ve tarihten önce bu çok karmaşık ve yanlış anlaşılan durumu ifade etmem ve savunmam gerekiyor. Savaş boyunca bütün medeni dünya Türkler tarafından işlenen suç hikâyeleri ile şok edildi." Bu şekilde sözlerine başlayan Damad Ferid Paşa konuşmasında temel olarak Türklerin yanlış anlaşıldığını, çaresiz olduğunu, bütün sorumluluğun İttihat ve Terakki Partisi'nde olduğunu dile getiriyor ve savaş öncesi sınırların korunmasını talep ediyor.[73]

Türk Delegasyonu ile ilgili "Türkiye'nin Talebi" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesinde yer verilen haber Paris'ten gönderilen bir resmi tebliğe

[72] **The Guardian**, "The Turkish Delegates", 16 Haziran 1919, s.12.
[73] **The Times**, "The Turk's Case", 27 Haziran 1919, s.10.

dayanıyor. Ayrıntılarda Damad Ferid Paşa'nın 17 Haziran'da Onlar Konseyi'nde yaptığı konuşma ve İtilaf Devletleri'nin buna cevabı yer alıyor. İtilaf Devletleri cevabında Türk halkının Türk Hükümeti'nin yaptıklarından sorumlu olmadığını ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Savaş öncesi sınırlarına geri dönmesi talebinin reddedildiği belirtilmiştir. Konseyin cevabından şu cümle alınmıştır: "Dünya genelindeki Müslümanların durumu düşünüldüğünde, İstanbul'da tahta çıkartılmış hükümet memnuniyet ve gururun kaynağı olamaz."[74]

Türk Delegasyonu ile ilgili bir başka haber ise **The Guardian** Gazetesi'nde şu şekilde yer alıyor. "Türkiye'ye İtilaf Devletleri Notu: Aşağıdaki mektup 28 Haziran'da M. Clemenceau tarafından Türk Delegasyonuna gönderildi. Asil İtilaf Devletleri ve Birleşik Kuvvetler Barış Konferansından önce açıklama ricası için Türk Delegasyonuna teşekkür etmek ister." Mektubun devamında Türk Delegasyonu'nun Paris'te uzun süre bulunuşunun bir şey kazandırmadığı ifade edilmiştir. İstanbul Hükümeti ile iyi bir iletişim kurulamadığı, döndükleri zaman fikir alışverişinin çok daha iyi ve kazançlı olacağı belirtilmiştir.[75]

19 Mayıs 1919 günü Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı sırada ve hemen sonrasında, incelemiş olduğumuz İngiliz gazetelerinin kalbi bu şekilde atmaktaydı.

1.2. Amasya Genelgesi – 22 Haziran 1919

Mustafa Kemal Paşa, İngilizlerin kontrolündeki Samsun'da durumu inceledikten hemen sonra Havza'ya geçmiş, burada halkı direniş için bilinçlendirmiş ve 28 Mayıs 1919 tarihinde tüm makamlara iletilmek üzere Havza Genelgesini kaleme almıştır. Bu, Samsun'dan sonra Millî Mücadele yolundaki ilk adımdı. İkinci adım Millî Mücadele'nin manifestosu niteliğindeki Amasya Genelgesi olacaktı.

Amasya'da 18 Haziran 1919'da başlayan gizli toplantı, 21 Haziran'ı 22 Haziran'a bağlayan gece Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Cevat Abbas'a bizzat yazdırdığı Amasya Genelgesi ile son bulmuştur. O güne dair Cevat Abbas şunları aktarmıştır: "Atatürk'ün kurtarıcı kudretinin büyük hamletlerinden birine şahit olan

[74] **The Daily Express**, "Turkey's Request", 27 Haziran 1919, s.1.
[75] **The Guardian**, "Allied Note To Turkey", 30 Haziran 1919, s.7.

Amasya'daki karanlık oda! Kışlanın sınırına bitişik bir binanın, Türkiye Kurtuluş nurunun doğduğu ve yer yuvarlağının dört yanına gözler kamaştıran ışıklarını saçtığı odasıdır. O, daima tarihimizde bütün parlaklığıyla yaşayacaktır."[76] İşte bu bir milletin kurtuluş mücadelesinin ve yeni bir ulus devletinin ortaya çıkışının ilk belgesi[77] olan "Amasya Genelgesi'nin tam metni şöyledir:

1. "Yurdun bütünlüğü, ulusun bağımsızlığı tehlikededir. Hükümet merkezimiz Anlaşık (İtilaf) Devletler'in denetimi altında kuşatılmış bulunduğundan üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum ulusumuzu yok olmuş gibi gösteriyor. Ulusun bağımsızlığını yine ulusun kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır. Ulusun durumunu ve davranışını göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etkiden ve denetimden kurtulmuş ulusal bir kurulun varlığı çok gereklidir. Bunun için haberleşmeyle her taraftan gelen öneri ve ulusal istek üzerine Anadolu'nun her yönden en güvenli yeri olan Sivas'ta ulusal bir kongrenin tez elden toplanması kararlaştırılmıştır. Bunun için bütün Osmanlı illerinin her sancağından parti ayrılığı gözetmeksizin güçlü ve ulusun güvenini kazanmış üç kadar kişinin olabildiğince çabuk yetişmek üzere hemen yola çıkarılması gerekmektedir. Her olasılığa karşı bunun bir ulusal giz halinde tutularak gürültü patırtıya yer verilmemesi ve gerekli görülen yerlerde yolculuğun kendini tanıtmadan yapılması gerekir.
2. Doğu illerimiz adına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanması kararlaştırılan kongre için adı geçen illerin Ulusal Hakları Savunma ve Katılmayı Kabul Etmeme (Reddi İlhak) derneklerinden seçilmiş üyeler zaten Erzurum'a doğru yola çıkarılmışlardı. O zamana kadar öbür illerimizin delegeleri de Sivas'a ulaşabileceklerinden, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de uygun göreceği zamanda genel toplantıya katılmak üzere Sivas'a hareket edecektir.
3. İşbu maddelere göre delegelerin Ulusal Hakları Savunma Dernekleri ve belediye başkanlıkları vs. ile seçilmeleri, yola çıkarılmaları hakkındaki yüksek yurtsever aracılığınızı ve adlarıyla yola çıkış tarihlerinin bildirilmesini rica ederim.

[76] Turgut Gürer, **Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer-Cepheden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2018, s.134.

[77] Doğu Ergil, **Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1981, s.114.

4. Bu telgrafın ulaştığının hemen bildirilmesi rica olunur.” [78]

Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki kadro, Amasya Genelgesi ile Millî Mücadele’yi tüm dünyaya ilan etmiştir. İşgaller sonucunda Anadolu’da bir bir yanmaya başlayan *çoban ateşlerinin* birleşerek bir Kurtuluş Savaşına dönüşmesi yolundaki bu ilk ve önemli belge İngiliz Basını tarafından görülmemiştir.

1.2.1 Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele Hareketi İngiliz Basınında

İngiliz gizli belgelerinden öğrendiğimiz üzere Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele Hareketi’ne ilişkin bütün gelişmeler İngiliz yetkililerince çok yakından takip edilmekte ve önlemler alınmaktadır. İncelediğimiz İngiliz gazetelerinin ise bu durumu geç verdikleri gözlenmektedir.

Amasya Genelgesi yayımlandıktan bir süre sonra İngiliz Basınında Millî Mücadele ile ilgili haberler de yer almaya başlamıştır. Nitekim “Türkiye Zamana Oynuyor”, “Panislamizm Silah Olarak Kullanılıyor” başlıklarıyla İstanbul’dan **The Times** muhabiri Türkiye’nin barış müzakerelerinin uzamasını Panislamizmi harekete geçirmek için kullandığını dile getirirken, yakalanmamak için 3 ay önce ortadan kaybolan Cavit Bey’in hala Türkiye’de olduğunu iddia etmiştir. Bu haberin hemen altında ‘Yunanlar Anadolu’da Öldürülüyor’ ‘Türk Ulusal Ordusu Büyüyor’ başlıkları ile İstanbul’dan gönderilen haberde ise ilk defa Millî Mücadele Hareketi’nden bahsedildiğini görüyoruz. Batı Anadolu’da “Milli Ordu” adı altında Ulusal Ordu’nun bir çeşit milis olarak organize edildiği, öncülerin İzmir ve Ayvalık’taki Yunan işgaline karşı olmadıkları belirtilmiştir. Ayrıca Türk Birliklerinin Yunan Kuvvetlerine karşı bir hareketi olduğuna dair kanıt olmadığı ancak direnci düzenleyen Rauf Bey’in ve istifa eden birçok yetkilinin desteğine dikkat çekilirken Türk Birliklerinin kendi halkına karşı olmasının imkânsız olduğu dile getirilmiş, son olarak hükümeti destekleyen İttihat ve Terakki üyeleri tarafından Bergama’da Türklerin idam edildiği belirtilmiştir.[79]

1919 yılının Temmuz ayına gelindiğinde Mustafa Kemal Paşa ile ilgili de İngiliz Basınında ilk haberler yer almaya başlamıştır. Sina Akşin, **The Times**

[78] Kili, **a.g.e.**, s.28-29.
[79] **The Times**, “Turkey Playing For Time”, 4 Temmuz 1919, s.13.

muhabirinin ilk defa 2 Temmuz günlü haberinde Mustafa Kemal Paşa'yı andığını belirtmiştir.[80] Bununla birlikte, 7 Temmuz'da **The Times** Gazetesi'nin "Türklerin Versay'a Reddi" başlıklı Reuter'den alınan haberinde Versay Anlaşması'nın birçok Türk politikacısı üzerinde hayal kırıklığı yarattığından bahsedilirken, Deniz Bakanı Rauf Bey'in istifa eden yetkililerle Batı Anadolu'da Ulusal Milis Kuvvetleri kurduğu ve bunun Yunanlara karşı olduğu bilgisi verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile ilgili bir gelişmeden bahseden haberin ayrıntılarında Samsun ve Trabzon'daki çeteleri bastırmak için yakın zamanda Türk Genelkurmayı tarafından gönderilen Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a dönmeyi reddettiği, kendisinin yaklaşımının Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında benzer etki yaptığı vurgulanmıştır. Türklerle ilgili değerlendirmeleri Sultana yerel parlamento kurulması ile ilgili nezaketsiz telgraflar gönderme suçuna da sebep olduğu iddia edilirken, Türk Ordusu'nun silah bırakmasının devam ettiği ve durumun kötü olduğu, Rauf Bey tarafından kurulan Ulusal Milislerin ise daha kötü olduğu belirtilmiştir.[81]

Mustafa Kemal Paşa'nın 8-9 Temmuz gecesi İstanbul ile yapılan telgraf görüşmeleri neticesinde gerçekleşen istifası, yaklaşık 10 gün sonra **The Times** Gazetesi'nde "Türk General Kanundışı" başlığıyla İstanbul muhabirinin kaleme aldığı haberde bildirilmiştir. Ayrıntılarda, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a geri dönme çağrılarını reddettiği, istifa ederek Erzurum'a gittiği ve hükümet tarafından yasadışı ilan edildiği bilgisi verilirken Kürdistan garnizonundan ateşkes şartlarına uygun olarak alınan silah ve cephanenin teslimi konusunda vazgeçip Erzurum'da yerel bir meclis kurup kurmayacağının merak edildiği bilgisi de paylaşılmıştır.[82]

The Daily Mirror 19 Temmuz 1919 tarihli sayısında "Türklerin Gizli Hareketi" başlığı altındaki haberin ayrıntılarında, İzmir'deki güvenilir otoritelerin verdikleri bilgilere göre Tayyare kışlasının kurulmuş olduğu ve ayrıca uçaksavar bataryalarının bulunduğu Mihalıççık ilçesinde Türklerin kuvvetlendiği bildirilmiştir. Küçük Asya'daki Türk Ordusunun 14. Kolordu'nun bölümlerinden oluştuğu,

[80] "Samsun ve Trabzon'da eşkıyalığı kaldırmak için giden Paşa, İstanbul'a dönmüyor ve Padişah'a saygısızca bir telgraf çektiği gibi, yerel bir parlamento toplamak amacını güdüyordu." Ayrıntılı bilgi için bkz. Sina Akşin, **a.g.e**, s.323.

[81] **The Times**, "Turks' Rebuff At Versailles", 7 Temmuz 1919, s.11.

[82] **The Times**, "Turk General Outlawed", 19 Temmuz 1919, s.13.

Ateşkeste belirtilen tedbir yasağına rağmen bir tanesinin Bandırma'ya transfer edildiği bilgisi ile, bu transfer hakkında Küçük Asya'daki hareketin kendiliğinden değil, Türk Devleti tarafından yönetildiğinin kanıtladığı yorumu yapılmıştır.[83]

The Guardian Gazetesi'nde ise "Türk Politik Gelişmeleri" başlığıyla yer alan haberde ikinci başlık olarak "Ulusçuların nazır arkadaşları" dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa ve Ulusçulardan bahseden haberde, yeni Bakanlar Kurulunu Ali Rıza Paşa'nın kuracak olmasının huzursuzluk yarattığı belirtilmiştir. Harbiye Nezareti için Cemal Paşa'nın isminin geçmesine dikkat edildiği ve bunların Ulusçuların Lideri Mustafa Kemal'in arkadaşı ve Türkiye'yi bağımsız bir ulus yapmaya çalışan Ulusçuların uzantıları oldukları dile getirilmiştir. Ali Rıza Paşa'nın Tevfik Paşa'nın arkadaşı olduğu, kurmuş olduğu yeni kabinede Şeyhülislam'ın Haydarizade İbrahim Efendi olduğu, Abdurrahman Şeref'in ise Danıştay başkanı olduğu belirtilmiştir.[84]

The Times Gazetesi'nde yer alan ve İstanbul'dan gönderilen haberde Anadolu'da durumun daha da kötü olduğu, Ateşkese uygun olarak İngiliz Askeri yetkililerine teslim edilmek üzere silah ve cephane dolu bir trenin Erzurum Sarıkamış arasında durdurulduğu ve içindekilerin çeteler tarafından taşındığı belirtilmiştir. Ayrıca Erzurum'daki komutan Kazım Bey (Karabekir)'in[85] Ateşkes şartlarını çok

[83] **The Daily Mirror,** "Turks' Secret Move", 19 Temmuz 1919, s.3.

[84] **The Guardian**, "Turkish Political Developments", 8 Ekim 1919, s.8.

[85] Kâzım Karabekir Paşa (Orgeneral Kâzım Karabekir, İstanbul 1882- Ankara 26.1.1948): Mehmet Emin Paşa'nın oğludur. Askeri okullarda eğitim gördü. Harp Okulu'nu 1905' te kurmay yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirdi. Manastr'da komitecilerle yapılan müsademelere katıldı. Kolağası (önyüzbaşı, kıdemli yüzbaşı) rütbesine yükseltildi. 1907'de Harp okulu öğretmen yardımcılığına atandı. 1908 Meşrutiyet Devrimi'nden sonra Edirne'de tümen kurmaylığına getirildi. Balkan Svaşı'na katıldı. Bir süre için Avrupa'ya gönderildi. 1. Dünya Savaşı'nda yarbay rütbesindeyken İran Seferi Kuvvetleri Komutanlığına, daha sonra Irak ve Havalisi Komutanlığı'na atandı. Çanakkale Muharebeleri'nde tümen komutanı olarak hizmet gördü. Rütbesi albaylığa yükseltildi. Von Der Goltz Paşa'nın Kurmay Başkanı olarak Bağdat'a gitti. Kafkas Cephesi'nde 1. Ve 2. Kolordu Komutanlığı yaptı. Erzurum ve Erzincan 'ın kurtuluşunu sağladı. Ermenistan Ordusu'nu yenilgiye uğratarak, Kars Kars ve Gümrü'yü işgal etti. Rütbesi tuğgeneralliğe yükseltildi. 1918 Bırakışması'nda İstanbul'a çağrıldı. Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu Komutanlığına atandı. Buradan Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Komutanlığı'na gönderildi. Kurtuluş Savaşı'nda millî hükümet kendisine Doğu Cephesi Komutanlığı görevini verdi. Rütbesi Korgeneralliğe yükseltildi. Ermeni saldırılarını kırdı. Ordu Müfettişliği'ne atandı. T.B.M.M.'nin 1. Döneminde Edirne'den, 2., 5., 6., 7. ve 8. dönemlerinde İstanbul'dan milletvekili seçildi. 1927'de askerlikten emekliye ayıldı. Kurucularından olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin Genel Başkanlığı'nı yaptı. İzmir suikastına adı karıştıysa da

ağır bulduğu konusundaki şüpheden bahsedilirken Mustafa Kemal'in büyük ihtimalle Kazım Bey ile bazı farklı alanlarda çalıştığı dile getirilmiştir. Devamında 29 Temmuz tarihinin yanına çizgi çekilerek "Ulusal Kongre Hareketi'nin" Doğu Anadolu'ya yayıldığı Sivas'taki delegelerin Ankara'ya gönderildiği, 18 ve 19 Temmuz'da Erzurum'da Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki toplantının İttihat ve Terakki'nin yıkımını takip ettiği bilgisine yer verilmiştir.[86]

İngiliz gazeteleri bu haberleri girdiği günlerden çok önce Anadolu'da Erzurum ve Sivas Kongreleri toplanmış ve bunun sonucunda Damat Ferit istifa etmişti.

The Times Gazetesi'nin "Bir Anadolu Cumhuriyeti", "Mustafa Kemal Tehdidi" başlıklarıyla İstanbul'dan gönderilen haberinde, Sivas'ta Mustafa Kemal liderliğinde toplanan 'Ulusal Kongre'nin Ferid Paşa Kabinesi'nin beceriksiz ve İzmir'deki Yunan işgalinden sorumlu olduğuna dair açıklaması paylaşılmıştır. Ayrıca İzmir'in işgalinin Türk bakış açısına göre Ateşkes şartlarının ihlali olduğu, Yunanistan ve Türkiye arasında bir savaş ilanı olmadığı belirtilmiştir. Kongrenin, kabinenin Ulusçuların lehine olacak şekilde istifa etmesini talep ettiği, aksi takdirde Mustafa Kemal'in başkanı olduğu bağımsız bir Anadolu Cumhuriyeti'nin ilan edileceği tehlikesinden bahsedilmiştir.[87]

The Daily Mirror Gazetesi'nde yer alan "Türklerin Gizli Hareketi" başlıklı haberi ise Millî Mücadele Hareketi'nden şu şekilde bahsetmiştir: "İzmir'deki güvenilir otoritelerin verdiği bilgiye göre Tayyare kışlasının kurulmuş olduğu ve ayrıca uçaksavar bataryalarının bulunduğu Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinde Türkler kendilerini kuvvetlendiriyor. Küçük Asya'daki Türk ordusu 14. Kolordu'nun bölümlerinden oluşuyor; Ateşkeste belirtilen tedbir yasağına rağmen bir tanesi Bandırma'ya transfer edildi. Bu

---

İstiklal Mahkemesi kararıyla aklandı. Mustafa Kemal Atatürk ile arasında düşünce ayrılığı vardı. 1938'de Cumhuriyet Halk Partisi'ne girdi. T.B.M.M. Başkanlığı'na seçildi. Almanca ve Rusça öğrendi. Askerlik ve eğitimle ilgili basılmış ve basılmamış eserleri vardır. Ölümünden sonra Kurtuluş Savaşı'na ait anıları Türkiye Yayınevi'nce "**İstiklâl Harbimiz"**adı altında yayımlandı. Bkz. Önelçin, **a.g.e**., s.110-112.

[86] **The Times**, "New Menace To Armenia", 5 Ağustos 1919, s.10.

[87] **The Times**, "An Anatolian Republic", 22 Eylül 1919, s.9. Ayrıca bkz. Turan, **a.g.e.**, s.294.

transfer Küçük Asya'daki hareketin kendiliğinden değil Türk Devleti tarafından yönetildiğini kanıtlıyor."[88]

Ayrıntılı bir habere imza atan **The Guardian** gazetesinin 8 Ekim'de yayımlanan "Ulusçuların Bakan Arkadaşları" başlıklı haberinde, ilk defa Mustafa Kemal Paşa ve Ulusçulardan bahsedilmektedir. Ayrıntılarda bahsedilen kişilerin hepsinin birden Ulusçuların lideri olan Mustafa Kemal Paşa'nın arkadaşı olduğu belirtilirken, Türkiye'yi bağımsız bir ulus yapmaya çalışan Ulusçuların uzantıları oldukları dile getirilmiştir. Ayrıca Ali Rıza'nın Tevfik'in arkadaşı olduğu, kurmuş olduğu yeni kabinede Şeyhülislam'ın Haydarzade İbrahim Efendi olduğu, Abdurrahman Şeref'in ise Danıştay başkanı olduğu bilgisi paylaşılmıştır.[89]

Bu arada 23 Temmuz'da Erzurum kongresi toplanmış ve son derece önemli kararlar almıştı: "1-Milli sınırlar içinde vatan bölünmez, parçalanmaz bir bütündür. 2-Osmanlı Hükümetinin dağılması halinde ve her türlü yabancı işgal ve müdahalelere karşı, millet, kendini birlik halinde savunacaktır. 3-Merkezi hükümet vatanın, istiklalin muhafazasını sağlayamadığı takdirde, bu maksadı sağlamak için, geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümet, milli kongrece seçilecektir. Kongre toplanmış değilse, bu seçimi "Temsil Heyeti" yapar. 4-Milli Kuvvetleri âmil ve milli iradeyi hâkim kılmak esastır. 5-Hıristiyan unsurlara, siyasi hakimiyetimizi ve içtimai muvazenetimizi bozacak imtiyazlar verilemez. 6-Manda ve himaye kabul olunmaz.7-Milli Meclisin derhal toplanması ve hükümet icraatının murakabesinin sağlanmasına çalışılacaktır." [90]

Bu kararlar ile egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu yeni bir yönetim ve müstakil bir devlet kurma isteği bütün dünyaya ilan edilirken İngiliz Basını bunu görmemiştir.

Türkiye'de olup biten her gelişme İngiliz yetkililerce çok yakından takip edilmektedir. Nitekim Erzurum Kongresi'nin son günü Mustafa Kemal Paşa ile görüşen İngiliz kontrol subayı Yarbay A. Rawlinson, Millî Mücadele Hareketi'ni analiz ettiği 11 Ağustos'taki raporunda şöyle demektedir: "Konferansın son günü Erzurum'dan ayrılmadan önce Mustafa Kemal'le iki saati geçen bir görüşme yaptım. Bana, konferansın İstanbul yönetimini tanımadığını ve Ulusal Akım'ın gerçekte ihtilalci olduğunu

[88] **The Daily Mirror**, "Turks' Secret Move", 19 Temmuz 1919, s.3.
[89] **The Guardian**, "Turkish Political Developments", 8 Ekim 1919, s.8

açıkça itiraf etti. Öteki illerin çoğunluğunca da desteklenmeyi umduğunu, Paris Konferansı, Ermeni yönetimine eski Türk-Rus hududunun ötesinde herhangi bir ülkeyi vermek kararını alırsa, buna ihtilalci bir ordunun karşı koyacağını, düzenli Türk askerlerinin de, gerekirse kimi subaylar etkisiz bırakılarak, bu akıma katılmasını ümit ettiğini belirtti. O (Mustafa Kemal) tüm Bolşevik propagandası ve meylini yadsıdı (inkâr etti), ama yalnız ad bakımından arada bir fark vardır. Tüm akımı Lenin'in başlattığı kanısındayım, bol olan ve her gün Müslüman kaynaklarından sağlanan yardımlarla desteklenen ilk mali yardımı da Lenin yaptı. (Akım'ın) önderleri Enver'le iş birliğinde bulunmaya kesinlikle karşı çıktılar… Kemal yıllardan beri Enver'e karşı olmayı sürdürüyor. Şu sonuca varıyorum: bu denli bir ihtilâlin başarı şansı büyüktür. Şimdiki ülkeyi bölerek, bir bölüğünü Ermenilere vermek için çok sayıda İtilaf askeri kullanılmasını gerektirecek bu denli bir üstlenme, uzun sürecek ve çetin olacaktır. Esasen Ermeniler 'çiğneyemeyecek kadar iri bir parçayı ısırmışlardır', sonra yönetim yeteneklerinden de yoksundurlar ve daha geniş ülkelere sahip olmayı dilemiyorlar."[91]

Erzurum'dan ayrılmadan önce Mustafa Kemal Paşa ise Cevat Dursunoğlu ve bazı arkadaşlarına şöyle demişti: "Ben milletle kumar oynamam. Muvaffak olacağımızı biliyorum, artık milletlerin kendilerini kurtarmaları devri gelmiştir. Müstemleke devri sona ermiştir."[92]

Sivas Kongresi yapıldıktan bir süre sonra, İngiliz basını dikkat çekmeyecek şekilde haberler vermeye başlamıştır. Nitekim, **The Daily Express** Gazetesi Sivas Kongresi'ni "Pan Türklerin İsyanı" başlığı ile şöyle vermiştir: "Mustafa Kemal Paşa'nın Liderliği'nde Pan-Türkist Ulusçu Kongre Sivas'ta toplandı ve 13 Eylül'de Ulusçuların, Yunanistan'a savaş ilan edilmediği için ateşkesin ihlali olarak gördükleri İzmir'in Rumlar tarafından işgaline izin verdiği için Merkezi Hükümeti tanımama kararı aldı. Geçici hükümet yönetimi elinde tutuyor ve Anadolu'nun paylaşılmasını içeren her barış koşuluna karşı etkili direnç uyarısında bulunuyor."[93]

Sivas Kongresi ise binbir zorlukla 4 Eylül'de başlayıp, 11 Eylül'de sona ermişti. İstanbul ile iletişim kopma noktasına geldi. Aynı gün Mustafa Kemal Paşa, Dahiliye nazırı Adil Bey'e sert bir telgraf çekerek Padişah ile görüştürülmemesinden

---

[90] Aydemir, **a.g.e.**, s. 111.
[91] Sonyel, **a.g.e.**, s.30-31.
[92] Atay, **Çankaya**, s.220.
[93] **The Daily Express**, "Pan-Turks Revolt", 23 Eylül 1919, s.1.

şikâyet etmiştir.[94] Sivas'ta bunlar yaşanırken İstanbul'da, bundan bir gün sonra Padişah Vahideddin'in temsilcisi Damat Ferid, Osmanlı-İngiliz gizli anlaşmasını imzalayacaktı.[95] Yine aynı tarihte İstanbul ile bütün haberleşmenin kesilmesi kararı kongre tarafından alınacak,[96] bunun üzerine Damat Ferid 30 Eylül gecesi istifa etmek zorunda kalacaktı.

1.2.2. Ermeni Meselesi

Türkler ve Ermeniler yüzyıllar boyunca bir arada uyum içinde yaşamışlardır. Tarihte Ermeniler, dağınık halde yaşadıklarından ve yeterli nüfusa sahip olmadıklarından dolayı bağımsız devlet kurmaları ve bunu devam ettirmeleri pek mümkün olmamış, Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Bizans yönetimi altındayken de yine dağınık olarak yaşamışlardı. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethederek İstanbul'un kapılarını Ermenilere de açmış, Piskopos Ovagim'i Patrik atayarak günümüzdeki Ermeni Patrikhanesi'ne, Avrupa'da henüz bilinmeyen vicdan özgürlüğüne ve azınlık haklarına kavuşturmuştu. Farklı dinlere mensup olmalarına karşın, birlikte yaşam ortak bir kültürü meydana getirmiş, Türk müziğine, mimarisine ve sahne sanatlarına Ermenilerin önemli katkıları olmuştu. Ermenilerin, "*Millet-i Sâdıka"* yani sadık millet olarak anılması karşılıklı güvenin ve onlara verilen değerin göstergesiydi. Nitekim hükümetlerde bakan olarak görev almalarının yanı sıra bürokraside ve diplomaside en önemli görevlere getirilmişlerdi.[97]

---

[94] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.177.

[95] "Vahdettin İngiliz mandasını, İstanbul ve Boğazlar'da İngiliz denetimini, İngiltere'nin Müslüman sömürgeleriyle birlikte Suriye ve Mezopotamya'da İngiliz üstünlüğünü sağlamaya yardımcı olmayı, bağımsız bir Kürdistan'ı kabul etmektedir. Buna karşılık, İngiltere, İstanbul'u Osmanlılara bırakmayı, yarı meşruti Osmanlı yönetimini ulusçulara ve başka tepkilere karşı etkin olarak bir polis-zabıta gücüyle korumayı, Konferans'ta anlaşma esasları dairesinde Osmanlı taleplerini desteklemeyi üstlenmektedir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Sina Akşin, **a.g.e.**, s.514.

[96] "1-Hükümet, ulusun sevgili Padişahına dileklerini ulaştırmasını engelleyip onunla bağlantısını kesmekte ve gerçekleşen haince davranışını sürdürmekte direndiğinden, ulus da, yasal bir hükümet başa geçinceye değin İstanbul hükümeti ile yönetim yönünden ilişkisini ve İstanbul ile her türlü telgraf ve posta haberleşme ve ulaştırmasını büsbütün kesmeye karar vermiştir. Her yerdeki sivil memurlar, askeri komutanlarla birlikte bu kararı yerine getirecek ve sonucu Sivas'ta Kongre Genel Kurulu'na bildirecektir.2- İşbu bildirim bütün komutanlara, sivil yönetim başkanlarına gönderilmiştir. 12.9.1919" Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.191.

[97] Gencer, Özel, **a.g.e.**, s.143-144. Ayrıca bkz. Sabahattin Özel, **Millet-i Sadıka Ermeniler**, Tasam Yay.,2005, İstanbul.

Fransız İhtilâli sonrasında tüm dünyada yayılmaya başlayan milliyetçilik akımı Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Ermenileri'de etkiledi ve emperyal güçlerin de desteğiyle ayrı devlet kurabilmek için eylemlerine başladılar.

Bu eylemler, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na dahil olması ve Doğu'da Rusya ile savaş halinde olması sebebiyle daha ciddi bir hâl aldı. Osmanlı ordusuna mesup bir kısım Ermeniler silahlarıyla birlikte Rusya'ya sığınıyor, Türk Ordusu geri çekildiği zaman da çeteler oluşturarak saldırıya geçiyorlardı. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti de bu eylemlerin önüne geçmek adına bazı kararlar alma gereğini hissetmişti. Bu dönemde, Türk Ordusu'nda önemli yerler işgal eden Alman askerlerinin olması, alınan kararlarda da Almanların etkileri olması ihtimali elbette mümkündür. Nitekim bu konuya ilişkin bir dönüm noktası olabilecek bir haber dikkat çekmektedir. **The Times** Gazetesi'nde yer alan "Ermenistan İçin Suçluluk", "Alman Sorumluluğu Kanıtlandı" başlıklı makalede, Alman Belgelerinde 1915 olaylarından Almanların sorumlu olduğunun kanıtlandığı belirtilmiştir.[98]

Sözkonusu sorumluluk ile kastedilen, trajik sonuçları olan *tehcir*[99] yani zorunlu göç ettirme kararıdır ve 24 Nisan 1915'te yürürlüğe girmiştir. Buna göre, 16-65 yaş arası Ermenilerin giriş ve çıkışlarını durdurulacak, haberleşmeleri Türkçe yapılacak ve yeni okul açamayacaklardı. Daha sonra sadece Ermenilerin değil savaş alanına yakın yerlerdeki tüm Osmanlı yurttaşlarının, gerektiğinde iç bölgelere taşınmalarına izin veren yasa 27 Mayıs 1915'te yürürlüğe girmişti.[100]

Tehcirin trajik sonuçlarının olmasına sebep olan yolda yaşanan olaylardı. Taşıt yokluğu, hastalıklar, yağmacılık ve intikam nedeniyle bir kısım Ermeni hayatını kaybetti. Ölenlerin sayısı üzerine çok sayıda iddia bulunmaktadır ve bunların çoğu tutarsızdır. Ermenilerin bir milyondan fazla olarak ileri sürdüğü bu

[98] **The Times**, "Guilt for Armenia", 27 Ağustos 1919, s.9.

[99] Tehcir uygulaması gerek Türkiye Ermenileri, gerekse anılan suçu işleyen diğer unsurlar için cezai bir yaptırım olmaktan çok, koruyucu bir önlem anlamına geliyordu. Ayrıca tehcir sadece Ermenilere karşı değil, diğer gayrimüslimlere ve Türklere karşı da uygulanmıştı. I. Dünya Savaşı'nda düşman devletlerin uyruğunda olduklarından tehcir edilen Türkler olduğu gibi, Milli Kurtuluş Savaşı'nda Anzavur'a yardım ettikleri için bir köy halkından 14 hane tehcir edilmişlerdi. Diğer taraftan tehcir kararı vermek, çok büyük güçlükleri göze almak demekti. Bunun için kuvvetler ayırmak, harcamalar yapmak gerekiyordu. Yine üretimin düşmesi hizmetlerin aksaması kaçınılmazdı. Bir bakıma toplumun adeta felce uğratılması sözkonusuydu. Bu nedenle kararı verenler başka bir seçenekleri olmadığından bu yönteme başvurmuşlardı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gencer, Özel, **a.g.e.,** s.151.

sayı, savaş sonrası toprağına geri dönenlerin sayıları göz önüne alındığında doğru olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, I. Dünya Savaşı sırasında Ermenilerle yaşanan olaylar sırasında sadece Doğu illerinde bir milyon Türk'ün hayatını kaybettiği, herhangi bir düşman askerinin girmediği Sivas ilinde 180 bin Türk'ün ölmüş olması Ermenilerin yaptıkları katliamların boyutunu göstermektedir.[101]

Bütün bu ölümlere sebep olan Ermenilerin Bağımsız bir devlet kurmak isteğine ilişkin İngiliz Basını ilgili olmuş ve bu bağlamda yayınlar sık sık yer almıştır. Nitekim, **The Times** gazetesinde, "Türk Sorunu", "Ermenistan için özgürlük" başlıklarının yer aldığı bölümde Ermeni delegasyon başkanı sıfatıyla Bogos Nubar'ın **The Times** gazetesi editörüne gönderdiği mektup yer almıştır. Bogos Nubar mektubunda Ermenistan'ın bağımsızlığını elde etmesi gerektiğini belirtmiş, birçok Müslüman Arap ülkesinin çoktan özgürlüklerini elde ettiklerini, buna karşın Hristiyan Ermenistan'ın neden Türk boyunduruğunda bulunduğunu sorarak Lloyd George'un konuşmasından alıntı yapmıştır: "Öyle düşünüyorum ki Türkiye hakkındaki bir çözümün temel prensipleri üzerinde İtilaf Devletleri arasında tam bir anlaşmaya varıldığı söylenebilir. Hepimiz Rumlar, Araplar ve Ermeniler, maruz kaldığımız kötü Türk yönetiminin sonuna geldiğini düşünüyoruz." Son olarak Bogos Nubar Ermenilerin bu konuşmadan sonra rahatlıkla barış konferansını bekleyebileceklerini dile getirmiştir.[102]

Bu haberlerden de anlaşıldığı üzere, İngiliz Basını Ermenileri haklı görmekte ve savunmaktadır. Bu durum zaman zaman ulusal çapta bir propagandaya da dönüşmüştür.[103] Bu bağlamda, Mustafa Kemal Paşa'nın veliaht şehzade Vahdettin ile gittiği Almanya seyahatinde Alman valisinin Türklerin Ermenilere çok kötü saldırılarda bulunduğunu ve bunu hak etmediklerini söylemesi üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın "Müttefikiniz olan ve bu ittifak uğrunda maddi ve manevi bütün varlığını veren Türkiye'ye karşı, tarihin bilmem hangi devrinde var olduğunu iddia eden ve bu varlığını yeniden göstermek için dünyayı kandırmaya çalışan Ermeniler

---

[100] Turan, **a.g.e.**, Cilt 1, s.97.

[101] Gencer, Özel, **a.g.e.**, s.152. Bu meseleye dair ayrıca bkz. Yusuf Halaçoğlu, **Tarih Gelecektir**, İstanbul, Babıali Kültür Yay., 2007, s.127.

[102] **The Times**, "The Turkish Question", 14 Kasım 1919, s.8.

[103] Ermeni Propagandası, bkz. **Ek 4,5,7,8.**

lehine konuşmak fikri size nereden geliyor?" sözlerini kullanması önemlidir.[104] Tehcir uygulaması ile ilgili dönemde yaşamış askeri bir kişilik olarak Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözleri, ortada gerçek dışı bir durum olduğunu göstermektedir.

1.2.3. Manda Tartışmaları ve Türkiye'nin Durumu

Türkiye'de Sivas Kongresi hazırlıkları yapıldığı sırada İngiltere'de ise Amerika'nın Türkiye için mandater olup olmayacağı üzerine tartışmalar yapılmaktaydı. Türkiye'de bulunan ve Amerikan Başkanı tarafından güdüm meselesini araştırmak için görevlendirilen *King Crane* Komisyonu, Sivas Kongresi'nden Amerikan güdümü talebi çıkacağını ileri sürmüştür.[105]

Sivas Kongresi'nde Erzurum Kongresi'nin kararları aynen kabul edildi. Kongrede edilen yemin ise oldukça önemliydi.[106] Böyle bir yemin metni oluşturulmasının sebebi ise İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin Millî Mücadele Hareketi'ni İttihatçı bir hareket olarak adlandırmalarından dolayı idi.[107]

Bu bağlamda, **The Times** gazetesinin "Türkiye İçin Manda. Amerikan Komisyonunun Görüşleri" başlıklı haberi "Türkiye'deki Amerikan manda komisyonu Suriye ile ilgili raporunu tamamlayarak Paris'e hareket etti. Komisyon Çanakkale sorunu gibi Türk uzlaşması ile ilgili temel problemlerle ilgileniyor ancak bunlar Suriye'den daha fazla Uluslararası meseleler ve ilgili ulusların ortak fikri ile çözülebilir. Bu nedenle bunlara daha az zaman ayrıldı. Ermeni sorunu ve Türkiye'nin mandası ile ilgili gerçekte Ermenistan'ı ilgilendiren imtiyazlar konusunda isteksiz. Türkler manda ile ilgili Türkiye'nin mandater kuvvete fiilen katılacağı korkusuna eğilimliler. Amerikan Komisyonu fikri, ağırlıklı olarak kuvvetlerin son noktayı koymadan önce arkasında tolere edilemeyecek bir sıkıntı hissi yaratan bir çözümden kaçınmaları yönünde." Şeklinde Türkiye'deki manda meselesini özetlemektedir.[108]

---

[104] Ahmet Almaz, **Atatürk'ün Anıları**, İstanbul, Dinozor Yay., 2008, s.73.

[105] Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Cilt I, s.125.

[106] "Vatanın bu hale gelmesindeki rolleri nedeniyle İttihat ve Terakki ricalini tedib edeceğim. Ben İttihatçılığın ihyasına çalışmayacağıma, İttihatçı yollarla ve siyasetle ilişki kurulamayacağı ve vallahi ve billiahi…" Ayrıntılı bilgi için bkz. Ortaylı, **a.g.e.**, s.171-172.

[107] Yılmaz Öztuna, **Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı**, İstanbul, Babıali Kültür Yay., 2006, s.207.

[108] **The Times**, "The Mandate for Turkey", 25 Ağustos 1919, s.9.

Bu sırada, Amiral Bristol Amerika'nın Doğu Akdeniz Filosu Komutanlığı'ndan İstanbul Yüksek Komiserliğine atanmıştı. Amiral Bristol'ün mandayı savunması ve Arap ülkelerini de kapsayacak kadar büyük bir alanda tek bir mandaya taraftar olması, İstanbul'daki Amerikan yanlılarına ümit vermişti.[109]

Nitekim, **The Times** gazetesinin "Türkiye'ye Birleşik Devletler Yüksek Komisyoneri Türkiye'ye" başlığı ile 28 Ağustos'ta Washington'dan bildirilen haberinde Amiral Bristol'ün Birleşik Devletlerin Yüksek Komisyoneri olarak İstanbul'da dışişleri bakanlığında politik meselelerde görev almak üzere atandığı bilgisi paylaşılmıştır.[110]

Öte yandan aynı gazetenin 5 Eylül tarihli sayısındaki "Bay Wilson'un Türkiye'ye ihtarı" başlıklı haber Türkiye'deki Amerikan Mandası taraftarlarını hayal kırıklığına uğratacak detaylar içermekteydi. Bu hususta Amerikan Yüksek Komisyonerinin İzmir'den ayrılmadan önce Sadrazama, Başkanın Türk Hükümetini ihtar eden gayrı resmi bildirisinden bahsettiği belirtilirken, Türk bölgesi ve Transkafkasya'nın yanındaki bölgelerde katliamlar olduğu takdirde Başkanın self-determinasyon ile ilgili olan 10. Madde'den Türkiye'nin faydalanmaması konusunda Barış Konferansını etkileyeceği belirtilmiştir. Kanun dışı olduğundan beri Mustafa Kemal'in ve takipçilerinin Sivas'ın doğusunda Sadrazamdan daha kuvvetli olduğu, hükümetin onları engellemelerine rağmen kazaların olabileceği ve Ateşkes sonrası hükümetlerin Transkafkasya'daki olaylardan sorumlu olduğu dile getirilmiştir.[111]

"Egemenlik Hakları", "Mandaya Karşı Türk Mücadelesi" başlıklarıyla **The Times** muhabiri tarafından İstanbul'dan gönderilen haberde ise eski sadrazam Tevfik Paşa'nın ulusçu gazete "**Tarik**"e verdiği demeçte dış güçlerin Türkiye'nin iç işlerine karışmasına izin vermeyeceğini, sadece kontrolü içermeyen teknik ve ekonomik yardımı kabul edebileceğini dile getirirken İtilaf Güçlerinin Suriye ve Mezopotamya'nın geleceği için düşündüklerini, Bab-ı Ali'ye uygulanacağını belirtmediklerini dile getirmiştir. Ayrıca Tevfik Paşa'nın Ulusçu tarafa oynadığı yorumu yapılırken Damad Ferid Paşa'nın '**Temps**' muhabirine dış kontrolün

[109] Sina Akşin, **a.g.e.**, s.476.
[110] **The Times**, "U.S. High Commisioner to Turkey", 29 Ağustos 1919, s.9.
[111] **The Times**, "Mr. Wilson's Warning To Turkey", 5 Eylül 1919, s.9.

istenmediğine dair imalarda bulunduğu bilgisine de yer verilmiştir. Son olarak halkın durumdan habersiz olduğu, bazı marjinal kişiler tarafından kışkırtılabileceğinin altı çizilmiştir.[112]

Öte yandan Türkiye'de Amerikan mandası taraftarlarının sayısı ve etkisi gitgide artmaktaydı. Bunda ilk olarak *Wilson Prensipleri Derneği'*ni kuran aydınların rolü büyüktü. Bu aydın grubunun gerekçeleri ise I. Dünya Savaşı'na girdiğinde Türkiye'ye savaş ilan etmemiş olan ABD'nin Türkiye'ye sömürgeci bir yaklaşımda bulunmamış olması ve Anadolu'daki işgallere katılmaması olmuştu. Ayrıca Yunanların İzmir'de yaptıkları mezalimleri araştırmak için bir komisyon kurulmasını destekleyen Yüksek Komiser Amiral Bristol'ün rolü önemliydi. Millici olarak adlandırılan Millî Mücadele taraftarları arasında dahi manda fikri yaygındı.[113]

Nitekim, Falih Rıfkı Atay'ın **Çankaya** adlı eserinde Amerikan Mandası taraftarı olanlar ile ilgili söyledikleri, ülkenin içinde bulunduğu durumun ciddiyetinin Millî Mücadele taraftarı olanlar üzerinde dahi, yarattığı travma gözler önüne serilmektedir: "İsmet Bey (İnönü), Halide Edip (Adıvar) ve Refet Bey (Bele) de içinde olmak üzere birçok yurtsever kimseler Anadolu'da kurtuluş savaşı verilebileceğine inanmıyorlar, Amerikan mandası altına girmekten daha iyi bir çare görmüyorlardı. Halide Edip'in 10 Ağustos 1919 tarihi ile yazdığı mektup **Nutuk**'da vardır. "Biz İstanbul'da kendimiz için bütün eski yeni Türkiye sınırlarını içine almak üzere geçici bir Amerikan mandasını ehven-i şer olarak görüyoruz." dedikten sonra mektubunu; sergüzeşt ve cidal devri geçmiştir. Hudutlarında bu kadar çok evladı ölen zavallı milletimizin fikir ve temeddün (medenileşmek) muharebesinde kaç tane şehidi var? diye bitiriyordu. İsmet Bey'in Kâzım Karabekir Paşa'ya gönderdiği mektupta ise Amerikan mandasını savunduğu açıkça görülmektedir.[114] 16 Mart'tan sonra Ankara'ya gelmekten başka çare kalmadığını gören ve Saffet Arıkan'la arkadaşlarına katılarak Ankara'ya gelen İsmet Bey, 19 Mayıs'tan önce yeni

[112] **The Times**, "Sovereign Rights", 9 Eylül 1919, s.9.

[113] Turan, **a.g.e.**, C1, s.228.

[114] Falih Rıfkı Atay, **Çankaya**, s.222-223. Olduğu gibi aktarılan mektupta İsmet Bey Kâzım Karabekir Paşa'ya şöyle demiştir: "Eğer Anadolu'da halkın Amerikalıları herkese tercih ettikleri zemininde, Amerika milletine müracaat edilse pek ziyade faydası olacaktır, deniyor ki ben de bu kanaatteyim. Bütün memleketi parçalamadan Amerika'nın murakabesine tevdi etmek yaşayabilmek için yegâne ehven çare gibidir." Bkz. Atay, **a.e.**, s.223-224.

evlendiğini ileri sürerek, Anadolu'ya gelmek teklifini reddetmişti. 1920'de Ankara'ya gelmiş, fakat Ali Fuat Paşa'nın aktardığına göre Mustafa Kemal Paşa kendisine soğuk davranmıştır. Ancak bir süre sonra, Mustafa Kemal Paşa'ya, Kuva-i Milliye'ye katılıp katılmamanın, erken veya geç katılmanın Ankara'da bir zamanlar başlıca tartışma konusu olduğu belirtilerek "-Bu meselede yalnız siz hoşgörür davranıyorsunuz. Hatta size karşı İstanbul'da cephe alanları bile affetmiştiniz." diye sorulduğunda, bakışları hatıralara doğru uzaklaşarak ve sislenerek: "-İnanmayanlar da inananlar kadar haklı idiler. Ben Erzurum'dan İzmir'e sağ elimde tabanca, sol elimde sehpa, öyle geldim." demiştir.[115]

Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun farklı bir boyutuna ilişkin **The Times** gazetesinin "Çöken Türkiye" başlığı ile verdiği ve ilginç detaylar içeren haberde İstanbul Basınında Türkiye'deki zührevi hastalıkların son birkaç yıl içinde korkutucu şekilde arttığına yönelik haberlerin yer aldığı belirtilmiştir. Ağa Han gibi Hint Müslümanlarının, Müslüman İstanbul'da zührevi hastalıkların bu kadar artmış olmasının ahlaki olarak çöküşü gösterdiği için öfkeli olmaları gerektiği yorumu yapılmıştır. Son olarak tecrübeli bir İngiliz doktorun şu cümlesi yer almıştır: "Birkaç yıl içerisinde Türk problemi politik olmaktan çok medikal olacak."[116]

Millî Mücadele Hareketi'nin karşılaştığı sorunların başında direniş için gerekli olan paranın temini geliyordu. Uzun yıllar süren savaşlar, ekonomik dengeleri yerle bir etmiş, üretim düşmüştü. Savaş dönemlerinde yaşanan karaborsa, savaş zenginlerini yaratırken, halk açlıkla karşı karşıya kalmıştı. Buna rağmen Kurtuluş Savaşı'nın mali kaynağı büyük oranda yine Anadolu halkı olmuştu. Bağımsızlık ilkesi gereği T.B.M.M. borç alınmasına kesin olarak karşı çıkmış, yardım ve bağış elde etmek üzerine bir dış politika yürütüyordu. Buna rağmen Millî Mücadele Hareketinin finansman kaynağının yalnızca yüzde 10'u dış kaynaklardan (Sovyet yardımı ve bağışlar) elde edilebilmişti.[117] Yaşanan büyük sıkıntıya rağmen

[115] Atay, **a.e.**, s.243-244.
[116] **The Times**, "Decadent Turkey", 11 Eylül 1919, s.9.
[117] Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi-1908-2007**, Ankara, İmge Kitabevi, 2008, s.32.

Mustafa Kemal Paşa, Kırım'da yaşanan kıtlık üzerine buraya erzak göndermiş olması ise oldukça anlamlıdır.[118]

Buna ilişkin **The Times** Gazetesi'nin Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumdan bahsettiği "Türkiye İtilaf Devletlerine Başvuruyor" başlıklı haber Maliye Bakanı Tevfik Bey'in gelecekte yapılması gerekenlerle birlikte Türk Maliyesi hakkında yaptığı açıklamadan oluşmaktaydı: "İmparatorluğun yıllık genel masrafları miktarı ortalama 72 milyon sterlin. Gelirler 42 milyon sterlini geçmiyor. Bu yüzden açık 30 milyon sterlin. Gelirler sivil, askeri maaşlar ve bağışları karşılamaya yetmiyor. 30 milyon sterlin açığı kapatmak için hızlı bir barışa ve yabancı desteğine güveniyorum. Devlet için acil giderleri ödeyememek çok utanç verici bir durum. Umuyorum ki mali zorluklarımızı bilen İtilaf Devletleri İmparatorlukta tüm Avrupa'yı da etkileyecek ciddi bir durum oluşmasını önlemek için önlem alacaklardır."[119]

Yine Türkiye'nin durumundan bahseden "Türkiye'deki Gizli Güç" başlıklı Edward Atkin'in **The Times** Gazetesinin editörüne gönderdiği yazısında Osmanlı sömürgeleriyle ilgili bir girişim için Türkiye'deki durumun her zamankinden daha uygun olduğunu ve 1881'de Lord Granville'in politik hatalarının onarılabileceğini savunmuştur. Türklerin bugün İngiltere'ye diğer devletlerden daha fazla güvendiği ve politikadaki bir kaymanın Doğudaki prestijlerini mahvedeceği şeklindeki yorumları ise dikkat çekicidir.[120]

An be an Türkiye'yi takip eden **The Times** gazetesinde "Türk Harbiye Nazırı İstifa etti" başlıklı haber son derece önemli detaylar içermektedir: "Halil Paşa ve Talat Bey'in kaçışı Harbiye Nazırı Nizam Paşa'nın istifasına sebep oldu. Nizam Paşa Anadolu'daki soruşturma turundan yeni dönen Şefik Paşa ile değiştirildi. Yeni bakan zeki ve enerjik biri olarak tanınmış. Bakan olarak ilk işi yüksek memurların bir kısmını, müsteşar dahil ayıklamak ve İstanbul Askeri valisini görevden almak oldu. Firarilerin aranması

[118] Ercan Karakoç, **Atatürk'ün Dış Türkler Politikası**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2004, s.209.

[119] **The Times**, "Turkey Looks To Allies", 19 Eylül 1919, s.9.

[120] **The Times**, "The Occult Power In Turkey", 12 Ağustos 1919, s.6.

şimdiye kadar başarısız. Dün **The Times** gazetesinde yer aldığı gibi Enver'in kardeşi Nuri Paşa nezarethaneden kaçtı. Bütün sanıklar İttihat ve Terakki'nin üyeleri."[121]

Bu dönemde, Türkiye'yi yakından takip eden İngiliz Gazetelerindeki hava bu şekildedir. Manda konusu, gündemi oldukça işgal eden bir konu olmuştur.

1.2.4. İstanbul'da Hükümet Değişikliği

Damat Ferit, 15 Temmuz günü büyük bir moral bozukluğu içinde İstanbul'a dönmüştü ve karşısına çıkan tablo da iyimser değildi. Anadolu ile bağlantı kesilmişti. Damat Ferit, başarısızlığın sebeplerini kendinde arayacak karakterde birisi olmadığı ve Vahideddin'in akrabası olmasının etkisi ile kendisi yokken işleri karıştırdılar diye kabineyi tasviye etti ve ardından yeni bir hükümet kurdu. Kabine arkadaşlarını, hükümetin homojen bir yapıda olmadığına inandırmıştı.[122]

Nitekim, "Sadrazam devrildi", "Yeni Kabinede Ulusçu Artış"[123] başlıklarıyla **The Times** muhabirinin İstanbul'dan gönderdiği haberin ayrıntılarında Ulusçu karşıtı Damad Ferid Paşa'nın istifa ettiği belirtilmiştir. Mustafa Kemal'in Ulusçularının başka bakanlık değişikliği isteyip istemeyeceğinin bundan sonra görüleceği ancak yeni hükümetin bakanlarının çoğunluğunun büyük ihtimalle Ulusçu olacağı ve başına Tevfik Paşa veya İzzet Paşa'nın geçeceği iddia edilmiş ve İzzet Paşa'nın Anadolu Ulusçuları için daha makbul olduğu ileri sürülmüştür.[124]

The Guardian Gazetesi'nin "Türkiye'de Ulusçu Tehlike" başlığı ile Millî Mücadele Hareketi'nden tehlike olarak bahsedilen haberinde ise **Temps** Gazetesi, yeni kabinenin şu anda isyan halinde olan Mustafa Kemal'in Ulusçuları ya da Genç Türklerin iktidara dönüşünü sağlayacak olan bir geçiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Cemal Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'nın samimi bir arkadaşı olmasından başka bir şeyi ifade etmediği, Damad Ferid Kabinesi'nin Barış Konferansı'nı ertelemesinden ötürü düştüğü ve **Temps** Gazetesi'nin bu yeni gelişmeyi kabul etmeye gönüllü

[121] **The Times**, "Turkish War Minister Resigns", 19 Ağustos 1919, s.9.

[122] Sina Akşin, **a.g.e.**, s.393.

[123] "Kurulan yeni kabinede hiçbir fırkadan olmayanların olduğu doğruydu. Ali Kemal gibi bir aşırıya ya da Vasfi Efendi'ye yer verilmemişti. Ayrıca, ulusçulara açık ya da açık olduğu sanılan İzzet, Ahmet Rıza, Salih Paşalar kabul edilmişti. Fakat buna karşılık, Harbiye'ye eski ordunun bir adamı, Nazım Paşa getiriliyordu." Ayrıntılı bilgi için bkz. Sina Akşin, **a.e.**, s.395.

[124] **The Times**, "Grand Vizier Ousted", 9 Ekim 1919, s.9.

olduğuna dair haberinden bahsedilmiştir. Avrupa'nın Türk Ulusçulara karşı mücadele edeceğine şüphe olmadığı ancak Rumların ve Ermenilerin Mustafa Kemal Paşa tarafından katliama maruz kalacağı şeklindeki kışkırtmaya gerek olmadığı belirtilmiştir. Barışın bir an önce yapılması ve bunun Fransız bakış açısına göre olması gerektiği, İstanbul'un Türk olarak kalması, Boğazların serbestliğini Milletler Cemiyeti'nin belirlemesi, Halife'nin Sultan olarak kalması gerektiğinin altı çizilmiştir. Son bölümde bu fikirlere yönelik eleştirilere yer verilmiş ve Fransız Basınının Ulusçuların lehinde olduğu dile getirilmiştir.[125]

Yine **The Guardian** Gazetesi'nde 'Türkiye'de Bölünme' 'Ulusçular ve Bizim İngiliz Düşmanlarımız' başlıkları ile Reuter'in İstanbul ve İzmir'den bildirdiği iki haber yer almaktadır. İçerik olarak, Türk Hükümeti ile Ulusçu liderler arasındaki müzakerelerin sonuçlandığı, Ulusçuların kendi bakış açılarını kabul ettiği için mevcut kabineyi destekleyecekleri, yani politik krizin Ulusçuların zaferiyle sonuçlandığı belirtilmiştir. Ayrıca Sivas Valisi Haneddin Paşa'nın bildirisine yer verilmiştir: "İstanbul Hükümeti anlamsız politikalarıyla ülkeyi parçalanmaya götürüyor. Bizim Ulusal ve ekonomik bağımsızlığımızın dayanağı olan Bağdat Demiryolu İngiliz düşmanlarımıza verilmiştir. Feragat eden hükümet sadece Halifeliğin başı olan Sultanın düşmesini önlüyor."[126]

Türkiye'deki gelişmelere olan ilgisi gitgide artan **The Guardian** Gazetesi'nde "Türk Tehlikesi" başlığı ile yer alan haberin ayrıntılarında Türkiye'deki olayların daha endişe verici hale geldiği, iki ay önce Türkiye'nin İtilaf Devletleri kontrolüne tabi olduğu farz edilen ve kendi halkı için kabul edilebilir olan bir kabine tarafından yönetildiği ancak şu anda İttihat ve Terakki'nin desteklediği mutlak güce sahip Ulusçu lider Mustafa Kemal'in aracı olmaya gönüllü olan bir kabine olduğu belirtilmiştir. Ulusçuların ülkede baskın olmasının meclisin Ulusçuların istediği şekilde karar almasını gerektireceği ve bu durumda İtilaf Devletleri ile Ulusçuların isteklerinin uyuşmayacağı, Yakın Doğu barışının erteleneceği belirtilmiştir.[127]

[125] **The Guardian**, "Nationalist Danger In Turkey", 9 Ekim 1919, s.6.
[126] **The Guardian**, "The Split In Turkey", 15 Ekim 1919, s.8.
[127] **The Guardian**, "The Turkish Danger", 23 Ekim 1919, s.6.

Yine **The Guardian** Gazetesi'nin "Anadolu'daki Türk Ulusçular" "Ciddi Bir Gelişme" başlıklı haberinde 11 Ekim'de yazılmış İzmir'den gelen bir mektuba yer verilmiştir. Millî Mücadele Hareketi hakkında bilgi veren haberde, Anadolu'daki Ulusçu Hareketin zemin kazandığı, lideri Mustafa Kemal'in İstanbul'daki Merkez Hükümetle olan bağlarını attığına dikkat çekilmiştir. 100.000 kişilik gönüllü bir ordu kurulduğu, Ulusçuların bazı illeri işgal ederek Yunan Birliklerine büyük bir saldırı hareketi planladıkları ve bu hareketin başarılı olduğu takdirde Türklerin Yunanları İzmir çevresine sıkıştıracağı belirtilmiş ve bu duruma sebep olan gelişmenin Ulusçu programdaki Anadolu ile tüm bağlantıların kesilmesi olduğu iddia edilmiştir.[128]

1.2.5. Türkiye'nin Taksimi ve Hint Müslümanlarının Tepkisi

İngiltere'nin Türkiye'ye karşı olan tutumunu bir miktar olsa da frenleyen konulardan birisi de Hint Müslümanlarının baskısı olmuştur. Bu, kimilerine göre din adı altında yapıldığından, Ağa Han gibi İngiltere ile iş birliği yapan önderler bile Müslüman halkın desteğini kaybetme korkusuyla bu akıma katılma gereğini hissetmişlerdi. Bununla birlikte, bağımsızlık mücadelesi içindeki Hint Ulusçuları da, Hint Müslümanlarının sömürgeci devlet İngiltere'nin etkisini zedelemesi nedeniyle bu akıma destek veriyorlardı. Çünkü Müslümanlar, Hindistan'daki İngiliz egemenliği için temel dayanak noktalarından biriydi. 1918 yılına gelindiğinde, Hint Müslümanları, İstanbul'un bir Müslüman şehri olduğunu ve Türklerde kalması gerektiğini ileri sürmeye başlamışlardı. Ocak 1919'da ise Ağa Han ve Emir Ali'nin imzalarının yer aldığı bir muhtıra İngiliz Dışişleri bakanlığına verildi. Dahası Londra'da bulunan Hindistan Bakanlığı zaman zaman Müslümanların İngiliz Devlet'i içerisindeki bir sözcüsü durumuna düşüyordu.[129]

Nitekim **The Observer** Gazetesi'nin "Türkiye'nin Paylaşımı", "Hindistan'da Çok Sayıda Müslüman Protestosu" başlıklarıyla Reuter'in Bombay'dan verdiği haberde Hindistan'da Türkiye'nin parçalanmasına yönelik protesto olduğu, Gandhi'nin Hinduları protestoya katılmaya çağırdığı, birçok iş yerinin, giyim, gıda

[128] **The Guardian**, "Turkish Nationalists In Asia Minor", 6 Kasım 1919, s.9.
[129] Sina Akşin, **a.e.**, s.85.

vb. yerlerin kapalı olduğu, Müslümanların Cuma namazı sonrası büyük gerginlik olduğu belirtilmiştir.[130]

Buna karşın **The Times** Gazetesinde "Türk Sorunu" başlıklı haberde ise Hindistan'daki Müslümanların hissettiklerinin yanılgı olduğu vurgulanmıştır. Emir Ali'nin mevcut durumun zorluklarını ve gerçeklerini görmezlikten geldiği, Türkiye'nin bütün sıkıntılarının şimdiye kadar Türklerin tolere ettiği en bedhah devlet olan Almanya'nın kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Ayrıca Sultanın selefinin tahttan indirilmesinin ardından bağımsızlığını yitirdiği, devletin bütün fonksiyonlarının savaş öncesi bazı üyelerinin Türk bile olmadığı İttihat ve Terakki tarafından gasp edildiği iddialarının yanı sıra, bu sorumsuz maceracıların, Almanlardan ilham alarak medeni dünyanın tekrarının olmaması talebinde birleştiği bir konu olan; Ermeni halkına katliamlar yaptığı yorumu yapılmıştır. Emir Ali'nin, İngilizlerin Suriye ve Mezopotamya'nın bağımsızlığını istediğini ancak Türkiye'nin, Trakya ve İstanbul'un bağımsızlığını istemeyeceğini "kime karşı bağımsızlık?" sorusu ile ifade etmiştir. Çözüm bekleyen sorunların ise Türklerin nasıl dürüst ve devamlı bir hükümete sahip olacağı ve Ermenilerin toplu cinayetlere karşı nasıl korunacağı sorusu sorulurken, Müslüman kutsal yerlerin gözetiminin İngiliz koruması altında daha güvenli olduğu, Mekke ve Medine'nin Hicaz kralının elindeyken hacıların şartlarının Türk yönetimi zamanında olduğundan daha iyi olduğu belirtilmiştir. Emir Ali'nin durumu daha da karmaşık hale getirdiği ve Müslümanlar arasında heyecan yarattığı eleştirisi yapılırken Türk yönetiminin bağımsızlığının, Sultanın tekrar yerine dönmesi ve ülkesini kurtarabileceği anlamına geldiğinin altı çizilmiş ve Self determinasyonun Türk halkına uygulanmasının Sultana gerekli yetkiyi verdiği yorumu ile bitirilmiştir.[131]

Hint Müslümanları konusunda dikkat çekici ayrıntılar içeren **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Türk İmparatorluğu'nda Yeni Bir Sorun Hikayesi. Türkiye Bir Devrim Sancısında mı? Dün gece alınan haberler Almanya'daki kargaşanın Sultan'ın memleketini de etkileyebileceğini destekliyor ve bu durum yüksek tehlike arz ediyor." Şeklindeki başlıklarla verilen haberde, önceki akşam Hint Halife

[130] **The Observer**, "Partitioning Of Turkey", 26 Ekim 1919, s.11.
[131] **The Times**, "The Turkish Question", 30 Ekim 1919, s.8.

delegasyonu ve başbakan arasındaki tutanakların resmi rapor olarak verildiği bildirilirken, başbakanın delegasyona cevap olarak uzlaşmanın büyük oranda Hindistan'ın özellikle Hint Müslümanlarının görüşünden etkilendiğini söylediği belirtilmiştir. Ayrıca başbakanın Türkiye için hoşgörü isteyen Bay Muhammed Ali'yi anladığını söylediği dile getirilirken Muhammed Ali'nin ise önceki gece Woking camisinde, İngiltere'nin Türklerle savaşması durumunda kendisinin de bütün dünyadan bulacağı Müslümanlarla Türklerin tarafında savaşacağını söylediği belirtilmiştir.[132]

1.2.6. Kürt Meselesi

Türklerin Anadolu'ya gelişi ile yüzyıllarca bir arada yaşayan Kürtlerin etnik kökenleri hakkında çeşitli iddialar bulunmaktadır. İslamiyetin Ortadoğu'ya yayılmaya başladığı VII. Yüzyılda Kürtlerin mevcudiyeti duyulmaya başlanmıştı. Mervanoğulları, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bazı yerlerde siyasal egemenlik sağlamışlardı.[133]

İngiltere için askeri ve siyasi bakımdan önemli olan Kürt Meselesi tüm Mezopotamya'yı ilgilendirmekteydi.[134] Irak'ta petrol kaynaklarını elde etmek için egemenlik kuran İngilizler bir Kürt sorunu ile karşılaşmış, hem Türkiye'yi sıkıştırmak hem de Irak'ın sınırında kendi etkisi altında bir devlet yaratmak için Kürt ayrılıkçı hareketinin gerçekleşmesi için çaba gösteriyorlardı. Ancak, Kürtlerin Ermenilerle çatışma halinde olması ve İtilaf Devletlerinin de Ermeni yanlısı bir politika izlemesi nedeniyle İngiltere'nin buradaki izlediği yol engelle karşılaşıyordu. İstanbul'da İngiliz taraftarı bir Padişah ve hükümetinin yönetimde olması da herşeyi daha da karmaşık bir hale getirmekteydi.[135]

Bu bağlamda "Kürdistan Ayaklanmaları" başlıklı **The Times** Gazetesinin haberi İmadiye[136] de bazı yerlilerin İngiliz yetkilileri öldürdüğünü bildirmiştir. Düzenin yeniden sağlandığı ancak Türk entrikasının halâ aktif olduğu, Güney

[132] **The Daily Mirror**, "Tale Of New Trouble In Turkish Empire", 22 Mart 1920, s.3.
[133] Turan, **a.g.e.**, Cilt 1, s.102.
[134] Ali Satan, **İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1920**, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2010, s.140.
[135] Sina Akşin, **a.g.e.**, s.487-488.
[136] Irak'ın kuzeyinde Duhok ilindeki bir kasaba.

Kürdistanda İngiliz müfrezesine saldırı olduğu, saldırganların ağır kayıplar verdiği ve şehrin hala karışık olduğu da belirtilmiştir.[137]

Konuyu yakından takip eden **The Times** Gazetesi'nin "Kürdistan Sorunu" başlıklı bölümünde Mezopotamya'nın kuzeyinin İngiliz birliklerinin işgali ve kontrolü altında olduğu, birliklerin doğu ve güneydoğu Musul'a yayılan Güney Kürdistan, Van Gölü ile Musul'a yayılan Kuzey Kürdistan'da düzen kurmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Burada İngiliz devlet yetkililerinin öldürüldüğü, Dicle Vadisinin ötesine kadar dağlık bir bölge ile karşı karşıya kaldıkları, Hindistan'ın batı sınırındaki tehlikenin büyüklüğünün çok daha ötesinde yeni bir problemle karşı karşıya oldukları dile getirilmiştir. Bay J. H. H. Bill, Kaptan K.R. Scott ve asistanının Kürtler tarafından bir hafta önce Büyük Zap Nehrinin yanında, Akra'da öldürüldüğü bilgisinin yanı sıra daha önce öldürülen İngiliz yetkililerinin isimleri de belirtilmiştir. Ayrıca Mezopotamya'da öngörülen manda devletinin sınırları belirlenirken risklerin göz önüne alınması gerektiği vurgusu yapılırken, kuzeyde kontrol altında tutulan sınırın biraz ötesinde Genç Türklerin etkisinin tekrar önem kazandığı söylemine yer verilmiştir. Anadolu'nun büyük bir kısmının Lenin'e birlik mesajı gönderen asi **Türk General Mustafa Kemal**'in kontrolü altında olduğu belirtilmiştir. Bu arada Afganların Orta Asya'ya bir birlik gönderip Merv'i işgal ettiği belirtilirken, gazetenin Orta Doğu muhabiri bu gelişmeyi "yeni ve önemli Bolşevik misyonu Afgan sınırına ulaştı" şeklinde yorumlamıştır. İngiliz başbakanının Lenin'e zeytin dalı uzatırken Lenin'in Hindistan sınırında kışkırtıcılık yapma girişimlerinde bulunduğu şeklindeki yorum ile haber sonlandırılmıştır.[138]

Aynı gazetenin "Kürdistan'ın Durumu" başlıklı haberi ise Kürt meselesi hakkında oldukça ilginç yorumlar barındırmaktadır. Büyük sıradağlarda vahşi ve hukuksuz aşiretler olarak yaşayan Kürtlerle ilgili, Kürdistan'ın kalbini bilen az sayıda İngilizlerden birinin Kürt devleti kurulmasının bir çözüm olabileceğini; ancak bunun imkânsız olduğunu belirtmiştir. Kürtlerin tarihlerinin başlangıcından beri profesyonel çapulcu olduklarını, soygun yapma ve yağmalamanın bir Kürdün doğal uğraşı olduğunu, Kürdistan'ın dağlarında bir Kürt devleti kurmanın sadece uçaklarla

[137] **The Times**, "Kurdistan Risings", 15 Ağustos 1919, s.10.
[138] **The Times**, "The Question Of Kurdistan", 11 Kasım 1919, s.15.

ve zorluklarla girilebilen bir haydut ağı kurmak olacağını vurgularken, çözümün ise İngiltere'nin Dicle'den Musul'a kadar olan alanda pozisyonunu koruması olacağı dile getirilmiştir.[139]

1.2.7. İstanbul'un Geleceği ve Millî Mücadele Hareketine Tepkiler

1919 Kasım'ının ortalarına gelindiğinde, Amasya Genelgesi yayınlanmış, Erzurum ve Sivas Kongreleri toplanmıştı. Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Heyet-i Temsiliye Ali Fuad Paşa'yı Batı Cephesi Kuvayı Milliye Kumandanlığına atayarak ilk yürütme görevini de yerine getirmişti. Sivas kongresi öncesi Başbakan Damat Ferid, Elazığ valisi Ali Galip'i devreye sokarak Mustafa Kemal Paşa'yı öldürtmek istemiş ancak bu girişim Mustafa Kemal Paşa'nın öngörüleri ve aldığı önlemler sayesinde sonuçsuz kalmıştır. İstanbul hükümetinin Anadolu'dan gelen, Padişah ile doğrudan iletişim talebini reddetmesi üzerine İstanbul ve Anadolu arasındaki bütün iletişim kesilmiştir. Bunun sonucunda Damad Ferid Hükümeti düşmüş, yeni bir hükümet kurulmuş ve şimdi sıra bu hükümet ile Amasya görüşmelerine gelmiştir. Bundan sonra ise Mustafa Kemal Paşa'nın çabaları ile Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Misak-ı Millî kabul edilecek, ardından İstanbul resmen işgal edilecektir.

İngiliz Basınında İstanbul'un geleceği hakkında yapılan haberlerde mevzubahis, barış koşulları tartışılırken İstanbul'un Türklerde kalıp kalmayacağı meselesidir. İstanbul ile ilgili haberler yer aldığı sırada Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın engellenmesi adına alınmış bir kararın ilan edildiği "Türkiye ve Bulgaristan'a Yapılan İhracat" başlıklı haber yer almıştır. 14 Kasım'da düzenlenen konseyde Türkiye, Bulgaristan ve Karadeniz kıyılarına yapılan birçok savaş malzemesinin ihracatının yasaklandığı ve **London Gazette**'de[140] önceki gece yayımlandığı bilgisi verilirken yasaklananların ise zırhlı motor arabalar, cephane ve silah üretiminde özel olarak kullanılan araç ve gereçler, basınçlı veya sıvılaştırılmış gaz depolama cihazları, asitler ve operasyonlarda kullanılabilen diğer zarar verici maddeler olduğu

[139] **The Times**, "The Case Of Kurdistan", 20 Kasım 1919, s.8.

[140] İngiltere'nin resmî gazetesi. Dünyanın en eski gazetesi olarak kabul edilen gazete, İngiltere Kralı II. Charles döneminde veba salgını yüzünden hükümet Oxford'a taşındığında **The Oxford Gazette** olarak yayımlanmıştır.

bilgisi verilmiştir.[141] Aslında alınan bu karar ile Bulgaristan'ın Türkiye'ye Millî Mücadele hareketi için yardım yapma ihtimali göz önünde bulundurulduğunda tutarlı bir karardır. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, yaveri Cevat Abbas Bey'i 1920 Aralık ayında "özel görev" ile Bulgaristan'a gönderecek[142], Millî Mücadele süresince Bulgaristan'dan Anadolu'ya çok sayıda silah ve cephane sevkiyatı yapılacaktı. Ancak Cevat Abbas Bey, İtilaf Devletleri'nin Bulgaristan'a yaptığı baskılar yüzünden 1921'de Bulgaristan'ı terk etmek zorunda kaldı.

İstanbul'daki duruma bakıldığında "Türkiye Erken Barış İstiyor" başlıklı **The Times** gazetesinin haberi önemlidir: "Bab-ı Ali, barışın hızlı sonuçlarının ciddi sebeplerine işaret ederek Barış konferansına Türk sorununun çözümünde acele etmesi için doğrudan başvuruda bulundu."[143] Burada ciddi sebeplerden biri olarak Millî Mücadele Hareketi'nin kastedilmiş olması ihtimali bulunmaktadır.

Öte yandan, **The Daily Mirror** Gazetesi'nde İstanbul'a ait bir resmin altında "Lloyd George ve Türkiye" başlığıyla verilen haberde Lloyd George'un Türklerin İstanbul'u kaybedebileceği anlamına gelen sözleri yer almıştır.[144]

Aynı gazetenin 2 Ocak 1920 tarihli sayısındaki "Türk Dertleri" başlıklı haberde ise, "İstanbul'un geleceği ile ilgili değerlendirmelerde empati yapılmakta ancak son karar tam olarak alınmadı. Türk başkentinin kaderinin belirsiz kalacağı hakkında iyi bir sebebim var." şeklinde yorum yapılmıştır.[145]

The Guardian Gazetesi'nde "Gelecek Türk Gücü", "Mr. Lloyd George Neyi İma Etti" başlıklarıyla Reuter'in verdiği haberde Fransız Gazetelerinin Mr. Lloyd George tarafından kullanılan 'gate-keeper' 'kapıcı' kelimesinin Türklerin Türkiye'den temizlenmesini ifade etmediği, Türkiye'nin himayesini ve kapılarının kontrolü anlamına geldiğini belirtilirken bundan sonra sorulacak sorunun Türklerle ne yapılacağı ve hangi kuvvetin mandayı isteyeceği yorumu yer almıştır.[146]

---

[141] **The Times**, "Exports To Turkey And Bulgaria", 15 Kasım 1919, s.7.
[142] Gürer, **a.g.e.**, s.264.
[143] **The Times**, "Turkey Asks For Early Peace", 22 Kasım 1919, s.12.
[144] **The Daily Mirror**, "L.G. And Turkey", 20 Aralık 1919, s.7.
[145] **The Daily Mirror**, "Turks' Troubles", 2 Ocak 1920, s.5.
[146] **The Guardian**, "Future Turkish Power", 10 Ocak 1920, s.11.

Bu sırada tüm bu gelişmeler yaşanırken "Ermenistan Tanındı" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde İtilaf Devletlerinin Ermenistan'ı, başkenti Erivan olan bağımsız bir devlet olarak fiilen tanıdığı belirtilmiştir. Sınırların tam olarak düzenlenmediği, Türk Ermenistanını içermediği ve Barış Konferansı temsilcileri ile Türkler arasındaki müzakerelerde önyargı yaratmayacağının da altı çizilmiştir.[147]

Aynı gazetenin "Türkler Savaşmaya Hazır" başlıklı haberi ise Türklerin İstanbul'u kaybetmesi durumuna karşı savaşmak için hazırlandığını bildirmiştir. Bununla birlikte, Enver Paşa'nın Bolşeviklerle iş birliği yaparak Kafkasya, İran, TransKafkasya ve Afganistan'da Türklerin barış koşullarına karşı direncine yardım için bir Müslüman ayaklanması başlatacağına inanıldığı bilgisi paylaşılmıştır.[148]

Anadolu'daki durum hakkında, "Türkler Şaşırdı" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde Kilikya'daki Fransız Birliklerinin Toros Dağının yanındaki Ulukışla istasyonunda Kilikya'daki Türklere gönderilen cephane ve tüfek dolu 72 vagona el koyduğundan bahsedilmiş, İstanbul'da bazı Türk Bölgelerinde direnç ihtimaline yönelik şüpheli hareketlerin görüldüğü, birçok tarihi eserin zarar gördüğü de belirtilmiştir.[149]

Yine İstanbul'un geleceği hakkındaki haberlerden, **The Times** Gazetesi'nde "Dünya Barışına Tehdit", başlığıyla sayfanın yarısını kaplayan ilanın hemen altında "Gelibolu Kahramanlarına İhanet" başlıklı haber ile İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u Türklere bırakma kararı eleştirilmiştir. İstanbul'un Türklere bırakılması konusunda halk oylaması yapılması gerektiği ve bunun için basılan formun doldurulup gazeteye yollanması istenmiştir. Ayrıca Lloyd George'un Kasım 1914'te Türkler hakkında söylediği sözlere yer verilmiştir. Lloyd George konuşmasında Türklerin insan etinde acı ile büyüyen bir kansere benzediğini, insanların yüzyıllarca Türklerin uyuşukluk, yeteneksizlik ve ihtiraslarına kurban gittiğini ve artık insanlığa karşı uzun zamandır yaptığı alçaklıkların hesabının sonunda olduklarını ifade etmiştir.[150]

---

[147] **The Daily Express**, "Armenia Recognized", 23 Ocak 1920, s.1

[148] **The Daily Express**, "Turks Ready To Fight", 29 Ocak 1920, s.1.

[149] **The Daily Express**, "Turks Surprised", 30 Ocak 1920, s.1.

[150] **The Times**, "A Menace To The Peace Of The World", 23 Şubat 1920, s.10.

Millî Mücadeleye ilişkin **The Daily Mirror** Gazetesi'nde sol üst köşede ve büyük harflerle yer alan "Türk Krizi: Yunanistan Trakya'yı Kontrol Ediyor.", başlığının atıldığı haber şu şekilde devam etmiştir: "Türkiye'deki durumda ciddi gelişmeler var. Osmanlı kabinesi istifa etti. Barış antlaşmasını engelleyen Türk Ulusçuları Büyük Britanya ve İtilaf Devletlerine meydan okuyor. Yüce İtilaf Devletleri konseyine bir karar ulaştı ancak Bay Lloyd George İstanbul'daki İtilaf Devletleri Temsilcilerinden gelecek tavsiyelere kadar meramını tutuyor."[151]

The Times Gazetesi'nde "Bolşevik Yanlısı Türkler" başlıklı haberde Lord Bryce'ın Ermeni komitesindeki yaptığı konuşmada Mustafa Kemal'in Anadolu'da bir ordu kurduğunu, Ermenistan'ın Türk Birlikleri ve haydutlarının elinde olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, Ulusçuların partisinin Bolşeviklerle iş birliği yaptığı ve Hint Müslümanlarını İngilizlere karşı kışkırttığı belirtilmiştir. Ulusçuların, Anadolu'daki Abdülhamit'in 1895-1896'da başlattığı ve Genç Türklerin 1915'te yeniden gündeme getirdiği, bütün Hristiyan nüfusu yok etme politikasını devam ettirdiği de iddia edilmiştir.[152]

Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye hakkındaki iradesini yansıtan, "Yeni Wilson Krizi" başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberi ise şu şekildedir: "Başkan Wilson'un İtilaf Devletlerine, Türklerin İstanbul'da kalmalarına izin verdikleri takdirde Versay Antlaşması'nın geri çekilmesi gerektiği ile ilgili ikazda bulunabileceği öğrenildi."[153]

1.2.8. Misak-ı Milli ve İstanbul'un İşgali

İstanbul'da açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi, 12 Ocak 1920'de Misak-ı Milli[154] kararlarını görüşmek üzere toplanmıştı. 72 aday ile çoğunluğun sağlanamadığı Mebuslar Meclisi'nde 25 adayın daha katılmasıyla çalışmalara başlanmıştı. Mustafa Kemal Paşa Ankara'da seçilmiş mebuslarla yaptığı görüşmede, kendisinin Mebuslar Meclisi başkanı seçilmesini, Müdafa-i Hukuk grubu kurulmasını ve bizzat kaleme aldığı Misak-ı Milli'nin kabul edilmesini istemişti.

[151] **The Daily Mirror**, 5 Mart 1920, s.3.
[152] **The Times**, "Pro-Bolshevist Turks",5 Mart 1920, s.11.
[153] **The Daily Mirror**, "New Wilson Crisis", 6 Mart 1920, s. 2.
[154] Misak-ı Millî'nin tam metni için bkz. Soysal, **a.g.e**., s.15-16.

Mebuslar Meclisi'nde Müdafa-i Hukuk grubu yerine "Felah-ı Vatan" grubu kurulmuş ve Misak-ı Milli kabul edilmişti.[155] Bu gelişmeler üzerine 16 Mart 1920'de İstanbul resmen işgal edildi. Mustafa Kemal Paşa **Nutuk**'ta bu hususa ilişkin verdiği önemi teşekkür ederek gösterdiği, Manastırlı Hamdi Efendi'nin çektiği telgraflar yardımıyla işgali yakından takip edebilmişti, ta ki telgrafhane işgal edilinceye kadar.[156] Mustafa Kemal Paşa aynı gün İstanbul'daki İngiliz, Fransız, İtalyan Siyasal Temsilcilerine, Amerikan Temsilcisine, bütün tarafsız Devletler Dışişleri Bakanlıklarına ve Fransa, İngiltere, İtalya Millet Meclislerine verilmek üzere Antalya'daki İtalyan Temsilciliğine çektiği telgraf ile Millî Mücadele Hareketini tüm dünyaya duyurmak istemiştir: "Ulusal Bağımsızlığımızı temsil eden Meclis-i Mebusan ile birlikte İstanbul'da bütün resmi daireler İtilaf Devletlerinin askeri güçlerince resmen ve zorla işgal edilmiş; bu arada, ulusal amaçlara uygun iş gören birçok yurtsever kimselerin tutuklanmasına da girişilmiştir. Osmanlı ulusunun siyasal egemenliğine ve özgürlüğüne indirilen bu son yumruk; hayatımızı ve varlığımızı, ne pahasına olursa olsun, savunmaya kararlı olan biz Osmanlılardan çok, yirminci yüzyıl uygarlık ve insanlığının kutsal saydığı bütün ilkelere ve bu ilkeleri ortaya koyan insanlığın genel vicdanına indirilmiş demektir. Biz, haklarımızı ve bağımsızlığımızı savunmak için giriştiğimiz savaşımın kutsallığına ve hiçbir gücün bir ulusu yaşamak hakkından yoksun bırakamayacağına inanıyoruz. Tarihin bugüne dek yazmadığı nitelikte bir yağınma olan ve Wilson ilkelerine göre düzenlenmiş bir Ateşkes Anlaşması ile ulusumuzu savunma araçlarından yoksun etmek gibi bir düzene dayanılarak yapıldığı için, ilgili ulusların şeref ve onurlarıyla bağdaşmayan bu davranış üzerine yargıya varmayı, resmi Avrupa ve Amerika'nın değil, bilim, kültür, ve uygarlık Avrupa ve Amerika'sının vicdanına bırakmakla yetinir ve bu olaydan doğacak büyük tarihsel sorumluluğa son olarak bir daha dünyanın dikkatini çekeriz. Davamızın yasallığı ve kutsallığı bu güç zamanlarda, Tanrı'dan sonra en büyük desteğimizdir."[157]

---

[155] Nil Türker Tekin, **Ana Hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2001 s.86.

[156] Bu bağlamda Enver Behnan Şapolyo kitabında, Cumhuriyet'in ilan edildiği yıl, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul Gazetelerinin sahiplerine ve başyazarlarına verdiği yemekte bir gazetecinin -Paşam, Millî Mücadeleyi ne ile kazandınız? sorusuna -Telgraf telleri ile! cevabını verdiğini anlatmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Güven Matbaası, Ankara, 1971, s.233. "Armstrong'a göre ise, eğer telgraf icat edilmeyip de eski devirlerde olduğu gibi, mahalli İngiliz görevlileri içlerinde bulundukları şartlara göre karar vermek ve kararları uygulamak yetkisinde olsalardı, Anadolu işini halletmek o kadar güç olmayacaktı." Bkz Atay, **a.g.e.**, s.251.

[157] Gazi Mustafa Kemal, **a.g e.**, s.555-559.

Buna karşın, İstanbul Hükümeti tek cümlelik bir beyanname yayınlayarak herkesin "kemal-i sükûn" ile iş ve güçleri ile meşgul olmasını önermişti.[158]

İşgalden 9 gün sonra İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir John de Robeck, Lord Curzon'a gönderdiği telgrafta, İstanbul'un işgal edilmesinin zannedilenden büyük bir başarı olduğunu, Millî Mücadele Hareketini ortadan kaldırmamakla birlikte bu harekete büyük bir darbe indirdiğini ileri sürmüştü.[159] Ancak, bu işgal, iddia edilenin aksine Millî Mücadele'ye katılımı daha da arttıracak, İstanbul'daki Mebusan Meclisi'nin dağıtılması ile de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasını hızlandıracaktır.

İstanbul'un İşgali öncesi İngiliz basınında işgale ilişkin tartışmaların olduğu görülmektedir. Nitekim **The Guardian** Gazetesi'nde "Türkiye'ye Karşı İtilaf Hareketi", "Bir Ultimatom Gönderildi", "Başkenti İşgal Planları" şeklinde büyük puntolarla atılan bu başlıkların devamında İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgale karar verdikleri ve İstanbul'a ultimatom gönderildiği bilgisi paylaşılırken, her şeyin Türk Hükümeti'nin vereceği cevaba bağlı olduğu, ayrıca Fransa'nın Kilikya'da 600 kaybı olduğu, Maraş'ın tekrardan işgal edildiği belirtilmiştir. "Yeni Türk Kabinesi" başlıklı bölümde ise Salih Paşa Kabinesi'nden ve tarafsız olacağından bahsedilmiş, ayrıca İstanbul'u işgal etmek için yakın doğuda etkili birlikler olması ve beklenmedik bir olay olmaması gerektiği belirtilirken Türk Hükümetinin Maraş'ın yeniden işgali konusunda Fransız yetkililer ile aynı fikirde olduğu ifade edilmiştir. **Le Matin** gazetesinin, İstanbul'un işgali için Fransa'nın Trakya'da bulunan birliklerini İstanbul'a gönderebileceğini ve İtalyanların da dahil olabileciğini bildirdiği, öte yandan Maraş katliamları ile ilgili Fransa'nın Mustafa Kemal ve takipçilerinin gözünü korkutmak için Sudan birliklerini gönderme hesabı yaptığı belirtilmiştir. "Türk Meclisi Amerika'ya Başvuruyor." başlıklı bölümde Associated Press haber ajansının önceki gün İstanbul'dan bir mesaj aldığı, meclisin oy birliği ile Birleşik Devletler'den Kilikya'daki Maraş Katliamları ve Anadolu'daki genel durum ile ilgili araştırma yapmak üzere bir komisyon göndermesini istediği dile getirilirken, İtilaf

[158] Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele- II**, s.355. Ayrıca 15-21 Mart tarihli İngiliz gizli istihbarat raporu, bu işgalden ve başkentteki Ulusçuların ezilmesinden padişahın çok memnun kaldığını kaydediyordu. Bkz. Sonyel, **a.g.e.**, s.68.

[159] Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Cilt I**, Ankara, TTK Yay.,1995, s.209.

Devletleri'nin Türk gazeteleri üzerindeki sansürünün protesto edildiği bilgisi yer almaktadır. Mesaj ayrıca Salih Paşa'nın ulusalcıların seçtiği ve İtilaf Devletleri için önemli bir kişilik olmayan İzzet Paşa yerine Sadrazam olarak geçtiği bilgisini içermektedir. [160]

9 Mart 1920 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'nin sol üst köşesinde ve büyük harflerle verilen haberde ise işgal ile ilgili şu bilgiler paylaşılmıştır: "Türkiye ile ilgili ciddi bir kriz ortaya çıktı. Bir Paris raporuna göre 50.000 kişilik Fransız-İngiliz kuvveti Antlaşma taleplerini zorla kabul ettirmek için İstanbul'u işgal etmek üzere yola çıktı. Aynı zamanda İngiltere ve Fransa'nın bakış açısını değiştirdikleri ve anlaşma maddeleri üzerindeki bir revizyona hazır oldukları söylendi."[161]

İşgalden 6 gün önce 10 Mart 1920 tarihli **The Times** Gazetesi'nde ise "Kürt Bağımsızlığı" başlıklı bir makalede Kürt meselesine ilişkin ilginç detaylar göze çarpmaktadır. Makalede, Kürt delegasyon başkanı General Şerif Paşa' nn (Kürt Şerif Paşa) Bogos Nubar Paşaya yazdığı mektuba yer verilmiştir. Mektupta Şerif Paşa'nın Nubar Paşa ile 1919'da bir anlaşma yaptığı, bu anlaşmaya göre Kürtlerin de Ermeniler gibi bağımsız bir devlet kurmaları gerektiği, İtilaf Devletlerinin isteğinin de bu yönde olduğu belirtilmiştir. Ancak makalenin sonunda şu cümleye yer verilmiştir: "Öte yandan su götürmez bir gerçeklik var ki o da spekülasyonlar ve yapay sınırlarla bir Kürdistan yapmak bir yana, hiçbir Kürt ortak dine sahip olduğu Türkiye çatısı dışında atanan bir devlet yönetiminde yaşamayı tercih etmiyor."[162]

The Daily Mirror Gazetesi'nin 5. sayfasının sağ üst köşesinde yer alan haber İstanbul'un işgalinin ilanı niteliğindedir: "Türk Politikası Değişiyor Mu? Devletimizin Türkiye ile ilgili baştan aşağı farklı bir politika izlediğine inanmak için bazı sebepler var" başlıklarının devamında Hint temsilin gücünün azaldığı ve Türk Devleti'nin bir an önce İstanbul'u terk edebileceği belirtiliyor.[163]

---

[160] **The Guardian**, "Allied Action Against Turkey", 8 Mart 1920, s.7.

[161] **The Daily Mirror**, "50.000 Franco-British for Constantinople", 9 Mart 1920 s.3.

[162] **The Times**, "Kurdish Independence",10 Mart 1920, s.12. Gazetenin 8. sayfasında yer alan Ermeni propagandası 11 Mart 1920 tarihli **The Daily Express** gazetesinin 8.sayfasında yer alan propagandanın aynısıdır. **The Daily Express** gazetesi ayrıca resim kullanmıştır. Bkz**. Ek 4, Ek 5**.

[163] **The Daily Mirror**, "Turkish Policy Changing?", 11 Mart 1920, s.5.

Bu arada Anadolu'daki durum ile ilgili **The Times** Gazetesi'nde "Türk Baskısı", "Mustafa'nın Birlikleri" başlıkları büyük puntolarla verilen haberde Anadolu'daki Yunan Birliklerinin, Mustafa Kemal'in liderliğindeki Ulusçuları dağıtmak için hazırlandığı, birliklerin 15.000 kişilik altı bölükten oluştuğu, toplamda 90.000 kişi olduğu, 55.000 süngü ve silah gücü olduğu belirtilmiştir. Mustafa Kemal'in birliklerinin ise 40.000 kişi kadar olduğu, eski Türk Ordusu'ndan sadece küçük bir bölümün katıldığı bilgisinin yanı sıra, disiplinin bozuk olduğu, ekipman kalitesinin çeşitlilik gösterdiği ve Mustafa Kemal'in adamlarının dikkate değer şekilde dağılmış olduğu yorumu yapılmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın, 6 bölüğün kuvvetine eşdeğer 7. Bölüğü göndermeye hazırlandığı da dile getirilmiştir.[164]

İstanbul'un işgali arifesinde İngiliz Basınında gündeme gelen konular böyleyken, işgal gerçekleştikten bir gün sonra 17 Mart 1920 'de, **The Times** Gazetesi bu hadiseyi aşağıdaki şekilde vermiştir: "İtilaf Devletleri İstanbul'u İşgal Etti", "Türkler Etkilendi", "İstanbul şehri bu sabah İtilaf Birlikleri tarafından General Milne'nin talimatıyla işgal edildi. Herhangi bir karşı hadise olmadı. Şehir normal bir şekilde sessiz.-Reuter." Haberin ayrıntılarında Lord Curzon'un Lordlar kamarasında Türkiye'ye yönelik politika üzerine yaptığı konuşmanın Türkler üzerinde etki yaptığı ve geniş kitlelere yayıldığı ancak Türk gazatelerinin henüz yorum yapmadığı bilgisinin yanı sıra General Milne'nin kontrolünde İngiltere'den gelen birliklerin Taksim'de geçit töreni yaptıkları bilgisi verilmiştir. Kalabalık bir kitlenin izlediği ve etkilendiği belirtilirken Ankara'dan gelen haberlere göre Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı ve Türk 20. Ordu kıtasının güzergahında ilerlediği ifade edilmiştir.[165]

Aynı gazetenin "İstanbul Mücadelesi", "İki İngiliz Askeri Öldürüldü" başlıklarıyla girilen haberinde iki İngiliz askerinin öldüğü, 4'ünün yaralandığı, 9 Türk'ün de öldürüldüğü bilgisi verilirken, Türk Hükümeti'nin işgalin barış şartlarını daha da ağırlaştırılacağı söylemine yer verilmiştir. Bu haberin 'Başka bir Türk fişeği' başlıklı bölümünde komutan Cafer Tayyar'ın Edirne'nin kontrolünü ele geçirdiği, Ateşkes şartlarını uygulamayacağı, İstanbul ile iletişimi kestiği ve Edirne'de bağımsız bir devlet kuracağı belirtilirken Cafer Tayyar'ın bu hareketinin Mustafa

[164] **The Times**, "Coercion Of The Turk", 12 Mart 1920, s.16.
[165] **The Times**, "Allies Occupy Constantinople", 17 Mart 1920, s.16.

Kemal'in bilgisi ve onayı dahilinde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca gazetede İstanbul'un işgali ile ilgili hiçbir direnç olmadığı, her şeyin yolunda gittiği yönünde haberler dikkat çekicidir.[166]

İşgal ve sonrasında herşeyin normal olduğunu ileri süren **The Times** Gazetesi'ne karşın **The Guardian** Gazetesi'nin konuya daha objektif olarak yaklaştığı göze çarpmaktadır. "İtilaf Devletlerinin İstanbul'u İşgali" başlıklı haberde işgal esnasında iki İngiliz askerin öldüğü, bir yetkilinin ve 3 kişinin yaralandığı, bir Türk yetkili ve 8 Türk askerinin öldüğü belirtilmiştir. Ayrıca işgalin Türk Hükümeti'nin barış şartlarını imzalayana kadar devam edeceği, aksi halde şartların daha da sert olacağı bilgisine yer verilirken "Türk Komutan Yakalandı" başlıklı bölümde ise işgalin en ince detayları paylaşılmıştır. Ayrıca 10. Ordu Komutanı Çolak Kemal'in yakalandığı belirtilmiştir.[167]

Oldukça önemli gelişmelerden bahseden "Türkiye'de Sorun" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde, Türkiye'de İtilaf Devletlerinin barış şartlarına karşı direnmek için güçlü bir ulusal hareketin oluştuğu, sorunun başkentinin Edirne vilayeti olduğu bildirilmektedir. Albay Cafer Tayyar'ın[168] bazı önemli Türk yetkililerin ve Ermeni katliamında rol aldığı aşikâr olan Mustafa Kemal Paşa'nın destekleriyle çok ayrıntılı hazırlıklar yaptığı iddia edilmiştir. Ayrıca Ulusal hareketin Anadolu'ya yayılacağı belirtilerinden bahsedilirken Londra'dan gelen bilgilere göre Türklerin ateşkesten çoktan feragat ettikleri, Genç Türklerin Edirne'de bağımsız bir devlet kurdukları bilgisi verilmektedir. Yapılan uyarıların iyi organize olmuş

[166] **The Times**, "Constantinople Fighting", 18 Mart 1920, s.16.

[167] **The Guardian**, "Allied Occupation Of Constantinople", 18 Mart 1920, s.9.

[168] Cafer Tayyar Bey (Cafer Tayyar Paşa, Tümgeneral Cafer Tayyar Eğilmez, Priştine 1877- İstanbul 3.1.1958): 1901'de Harp Okulu'nu, 1904'te Harp Akademisi'ni bitirdi. Süvari sınıfından olup, 1915'te albay rütbesindeydi. 1923'te general oldu. 1. Kolordu Komutanı olarak Trakya'da Kurtuluş Savaşı hareketini yönetti. Başak yere atanmasına rağmen kolordusunun başında kaldı. Nisan 1920'de Trakya Milli Kuvvetler Komutanı'ydı. Aynı tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Döneminde Edirne milletvekilliğine seçildi. 28.7.1920'de Havsa civarında Yunanlara tutsak oldu. Tutsaklıktan dönüşte T.B.M.M.'nin 2. Dönemine Edirne Milletvekili olarak katıldı. 12.8.1923'te kendisine ek olarak 7. Kolordu Komutanlığı verildi. 31.10.1923'te milletvekilliğini yeğledi. Ordudan açığa alındı. Ocak 1928'de askerlikten emekliye ayrıldı. Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'ne girdi. İzmir Suikastı'na adı karışmışsa da İstiklal Mahkemesi kararıyla aklandı. Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'na da katıldı. İstiklal Savaşı'ndaki hizmetlerinden ötürü İstiklâl Madalyası verildi. İstanbul'da Karacaahmet Mezarlığı'nda gömülüdür. Bkz. Önelçin, **a.g.e.,** s. 31.

Ulusçular tarafından ciddiye alınmayacağını ve birkaç gün içinde ciddi gelişmelerin olacağı dile getirilmiştir.[169]

Yine **The Guardian** Gazetesi'nde "Eski Bakan İstanbul'da Yakalandı" başlığıyla yer alan haberde cok önemli ayrıntılar yer almaktadır. Üç İtilaf Devletleri Yüksek Komisyonerinin Sadrazama bir nota verdiği, Yüce Konseyin İstanbul'u geçici olarak işgal etme kararı aldığı ve bunun sabah saat 10:00'dan itibaren geçerli olacağı dile getirilmiştir. Sadrazam Salih Paşanın Sultana rapor verdikten sonra kabineyi toplayacağı bilgisine yer verilmiş, kabinenin birkaç saat içinde düşmesinin kaçınılmaz olduğu yorumu yapılmıştır. Eski Savaş Bakanı Cemal Paşa, eski Kuvvet Komutanı Cevad Paşa, senatör Mahmud Paşa, kriz ile ilgili bir şehzadenin yakalananlar arasında olduğu bilgisinin yanı sıra, çatışma sırasında Çolak Kemal ile altı yaralı ve bir ölü Türk'ün ele geçirildiği bilgisi verilmiş, son olarak şehrin çok sessiz olduğu, caddelerin gezinti yapan kalabalıklarla dolu olduğu ifade edilmiştir. "Başkan Wilson'un Bakışı" başlığı ile İtilaf Devletlerinin İstanbul ve Çanakkale ile ilgili görüşlerini sorduğu Başkan Wilson'un Türk durumu hakkındaki yarumunun Türklerin İstanbul dışına atılması esasına dayandığı bilgisi yer almaktadır.[170]

The Guardian Gazetesi'nin 18. sayfasında "Edirne'de Ulusçu Ayaklanma" şeklindeki haber başlığının devamında Edirne'deki Türk Birliklerini komuta eden Albay Cafer Tayyar'ın İstanbul'dan gelen emirleri kabul etmeyi reddettiği, Ulusçu Parti ile benzer hareket ettiği ve İstanbul ile iletişimi kestiğini ilan ettiği belirtilmiştir. Kendisine karşı en ufak bir girişime karşı direnç göstereceğini, aslolan Türk Hükümeti tarafından kabul edilmedikçe barış şartlarına uymayacağını ilan ettiği bilgisine yer verilmiştir. İttihat ve Terakki Komitesi'nin bir üyesi olan Cafer Tayyar'ın Edirne'de bağımsız bir devlet kurmayı planladığı ve şüphesiz bu hareketin ulusçu lider Mustafa Kemal'in bilgisi ve onayı dahilinde olduğu belirtilmiştir.[171]

İstanbul'un işgalinden yaklaşık bir hafta sonra "Türk Başkenti Sessiz" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde ikinci başlık olarak "Ulusçu Liderler Sürgün Ediliyor" cümlesi yer almıştır. Şehrin (İstanbul) huzurlu olduğu, işgale karşı

[169] **The Daily Express**, "Trouble In Turkey", 19 Mart 1920, s.1.
[170] **The Guardian**, "Ex-Minister Arrested In Constantinople", 19 Mart 1920, s.10.
[171] **The Guardian**, "Nationalist Revolt In Adrianople", 19 Mart 1920, s.18.

herhangi bir protesto olmadığı, bütün tiyatro ve kafelerin dolu olduğu, her şeyin yolunda olduğu söylenmiştir. Öte yandan, taşra ile iletişimin kesik olduğu, geçici bir hükümet kuracağına dair bir genel yargı olmasına rağmen Mustafa Kemal'in herhangi bir harekette bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, Anadolu Kabinesi'nin henüz istifa etmediği ancak bunun beklendiği dile getirilirken Ulusçu Liderlerden Prens Ethem Efendi, Rauf Bey (Ülkenin Kurtarıcıları Partisi'nin lideri)[172], Şeref Bey, Faik Bey, Esad Paşa; (Kızılay Başkanı)'nın yakalandıktan sonra Hibiscus Yelkenli'si ile Malta'ya sürgüne gönderildiği haberi verilmiştir.[173]

Genel olarak incelemiş olduğumuz İngiliz gazeteleri, İstanbul'da herşeyin yolunda olduğunu savunarak işgali normal ve meşru bir durum olarak ele almış, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'un işgal edilmesine karşı gönderdiği protesto metnine yer vermemişlerdir.

---

[172] Burada kastedilen "Felah-ı Vatan" grubunun lideri Rauf Bey (Hüseyin Rauf Orbay, İstanbul 1881-İstanbul 1964): Trablusgarp Valiliği ve Ayan Meclisi üyeliği yapan Mehmet Muzaffer Paşa'nın oğludur. Deniz Harp Okulu'nu ve Mühendishane'yi bitirdi. 1905'te denizaltılar üzerinde inceleme yapmak üzere Amerika'ya gönderildi. Trablusgarp ve Balkan Savaşları'na katıldı. Balkan Savaşları'nda "Hamidiye" savaş gemisi komutanı olarak Akdeniz ve Karadeniz'de yaptığı korsanlık faaliyeti, ün kazanmasını sağladı. "Hamidiye Kahramanı" diye anıldı. I. Dünya Savaşı'nda bazı askeri görevlerden sonra yabaylığa yükselerek Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı'na atandı. 14.10.1918'de kurulan Ahmet İzzet Paşa (Furgaç) kabinesinde Bahriye Nazırı oldu. Mondros Bırakışması Belgesi'ni imzaladığı sırada, Bahriye Nazırı ve başdelegeydi. Bırakışma hükümlerinin uygulanması sonucu hayal kırıklığına uğradı. 1919'da albay rütbesindeyken istifa etti. Millî Mücadele öncülerinden biri oldu. Amasya Tamimi hazırlanırken, Amasya'da Mustafa Kemal Paşa'nın yanındaydı. Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde delegeliğinin yanı sıra Hey'eti Temsiliye üyeliğine seçildi. Mecliste Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen Felahı Vatan (Yurdun Kurtuluşu) Grubunu kurdu. Misak-ı Milli'nin kabulünde önemli rol oynadı. 20.3.1920'de İngilizler tarafından bazı arkadaşlarıyla birlikte Meb'usan Meclisi'nden alınarak Malta Adası'na sürüldü. Buna karşılık, Anadolu'da bulunan İngiliz Subayları da Millî Mücadele'ciler tarafından tutuklandı. Tutsaklıktan kurtulunca, Sivas Milletvekili olarak T.B.M.M.'nin 1. Dönemine girdi. Bayındırlık Bakanlığı, T.B.M.M. Başkan Vekilliği, Başbakanlık yaptı. 2. dönemde İstanbul'dan, 6. dönemde Kastamonu'dan milletvekili seçildi. İsmet Paşa ile arası açıldı. Lozan'dan dönüşünde onu karşılamadı. Başbakanlık'tan ayrılmak zorunda kaldı. Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kurucularından biri oldu. Meclis'te hilafet ve saltanat taraftarlığıyla suçlandı. Yeni kurulan parti, irtica isnadı yüzünden çalışmalarına devam edemedi. Rauf Bey ile bazı arkadaşlarının adları haksız yere İzmir Suikastı'na karıştırıldı. Avrupa'da tedavide bulunduğu bir sırada, İzmir İstiklâl Mahkemesi'nce 10 yıl kürek cezasına mahkûm oldu. Af yasalarından faydalanarak ve ailesinin ısrarıyla 1935'te yurda döndü. Atatürk'le barışma olanağı bulamadı. Sonradan İzmir Suikastı'yla ilişiği olmadığı Askeri Yargıtay kararıyla saptandı. 1942'de büyük önem taşıyan Londra Büyükelçiliği'ne atandı. 1944'te bu görevden ayrıldı. Bir daha devlet hizmeti kabul etmedi. İsmet İnönü'nün yeni bir parti kurma teklifini de kabul etmedi. Anıları "**Yakın Tarihimiz**" adlı dergide yayımlandı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.150-152.

[173] **The Daily Express**, "Turkish Capital Quiet", 22 Mart 1920, s.1.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN KURULMASI VE İÇ AYAKLANMALAR

Yıkıcı ve ölümcül olan savaş, bazen istemeden olsa bile insanlığın olumlu yönde değişmesine ve gelişmesine katkıda bulunabilir.[1]Ardarda yaşanan savaşlar ve yenilgiler sonunda kurulan yeni Türk Devleti ise varoluş mücadelesini başarıyla vererek Anadolu halkına nefes olacaktı.

İstanbul'un işgal edilmesinden[2] üç gün sonra, 19 Mart 1920'de Mustafa Kemal Paşa olağanüstü yetkili bir meclisin Ankara'da toplanması hakkında aldığı kararda devletin yönetim şeklini değiştirme yetkisi verilmesini ilk anda sağlamak maksadıyla "Kurucu Meclis" deyimini kullanmıştı. Ancak bu terimi kullanma amacını açıklamak istemediği için "halkın alışkın olmadığı bir terimdir" diye Erzurum ve Sivas'tan uyarılması sonucu "Olağanüstü Yetkili Bir Meclis" demekle yetinmişti.[3]

27 Aralık 1919 Cumartesi günü Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyeleri Ankara Seymenleri'nin görkemli karşılamasıyla Ankara'ya geldi.[4] Tüm toplumu ilgilendiren bir mesele olarak Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması, buna inanmanın yanında bu sürece katılımı da gerektiren bir durumdur. Bu bağlamda Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekiler T.B.M.M.'yi kurarak siyasal katılıma inandıklarını gösterdiler.[5] Nitekim meclisin toplanması için çalışmaların yapıldığı sırada Yunus Nadi Bey[6], Mustafa Kemal Paşa'ya meclis toplamakla zaman

---

[1] Bülent Tanör, **Kuruluş Kurtuluş**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2006, s.177.

[2] Ayrıca bkz. Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika Cilt I**, s.205.

[3] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.563.

[4] Mehmet Önder, **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yay., 1998, s.46.

[5] Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s.157.

[6] Yunus Nadi Bey (Yunus Nadi Abalıoğlu, Fethiye 1879-İsviçre 1945): Babası Hacı Halil'dir. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Kısmen İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördü. 1900'de "**Malumat Gazetesi**"nde gazeteciliğe başladı. Sultan II. Abdülhamit döneminde, monarşiye karşı olduğundan hapsedildi. İstanbul Meb'uslar Meclisi'nin 2. Ve 3. Dönemlerinde İzmir'den T.B.M.M. 1. Döneminde Menteşe (Muğla)'den, 2. Ve 6. Dönemlerinde Muğla'dan milletvekili seçildi. 1918'de "**Yeni Gün**" gazetesini kurdu. 1920'de bu gazeteyi kapamak zorunda kalarak Ankara'ya kaçtı. "**Yeni Gün**" gazetesini Ankara'da çıkarmaya başladı. 1924'te İstanbul'da "**Cumhuriyet**" gazetesini kurdu.

kaybedilmeden güçlü bir ordu kurulması gerektiğini belirtmiş, Mustafa Kemal Paşa ise şöyle cevap vermiştir: "Bir devre yetiştik ki onda her iş meşru olmalıdır. Millet işlerinde meşruiyet, ancak millî kararlara isnat etmekle, milletin temayülat-ı umumiyesine tercüman olmakla hasıldır. Evvela Meclis, sonra ordu, orduyu yapacak millet ve ona niyabeten meclistir. Çünkü ordu demek yüzbinlerce insan ve milyonlarca servet ve sâman demektir. Buna iki üç şahıs karar veremez. Bunu ancak milletin karar ve kabulü meydana çıkarabilir." Böyle bir bahsin geçmesine sebep olansa o günlerde Türkiye topraklarında 38.000 İngiliz, 59.000 Fransız, 17.000 İtalyan askeri ve 90.000 kişilik Yunan Ordusunun bulunmasıydı. Ayrıca T.B.M.M. Doğu'da Ermenistan Devleti kurmak isteyen Ermeniler'e ve Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Devleti kurmak isteyen 20-25.000 Rum ile mücadele etmek zorundaydı.[7] Ankara'daki meclis, 15 Mayıs 1919'da Yunanların İzmir ile başlayan işgallerine ve İtilaf Devletleri'nin baskısına karşı direnişin mekezî organı olacaktı.[8]

23 Nisan 1920 tarihinde en yaşlı üye olması sebebiyle emekli milli eğitim müdürü Sinop Milletvekili Şeref Avkan'ın konuşması ile çalışmalarına başladı.[9] Türkiye Büyük Millet Meclisi, olağanüstü yetkilere sahip kurucu bir meclisti. Bununla birlikte, tarihte 1400 yıl aradan sonra devlet hayatında ilk defa Türk ismi kullanılmıştır. Üç yıl sürecek olan "Meclis Hükûmeti" dönemi, işgalcilere direniş gösterilerek bağımsızlık savaşının kazanıldığı, zaferin yapıtaşı olacaktır.[10]

T.B.M.M.'nin 24 Nisan 1920 tarihli oturumunda Mustafa Kemal Paşa'nın açıkladığı şu kararlar kabul edilmiştir:

1) T.B.M.M.'nin üzerinde hiçbir kuvvet yoktur.

2) T.B.M.M. yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplar.

3) Hükümet kurulması gereklidir.

4) Milletvekilleri kendi aralarından seçtikleri üyelerle bir Yürütme Kurulu kuracaklardır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında yazılarıyla kurtuluşu destekleyenlerden biri oldu. Tedavi için gittiği İsviçre'de öldü. Nadir Nadi ve Doğan Nadi bu zatın oğullarıdır. Bkz. Önelçin, **a.g.e.,** s.197.

[7] Ergün Aybars, **İstiklâl Mahkemeleri**, Bilgi Yayınevi, Eylül 1975, s.25-26. Ayrıca bkz. Selek, **a.g.e.**, Cilt 2, s.221.

[8] Frederick W. Frey, **The Turkish Political Elite**, Massachusetts, The M.I.T. Press, 1965, s.7.

[9] Kili, **a.g.e.**, s.69.

[10] İlber Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, s.179-181.

5) T.B.M.M.'nin Başkanı, Yürütme Kurulu'nun da başkanı olacaktır.

6) Padişah vekili tanımak doğru değildir.

7) Padişah'ın durumu T.B.M.M.'nin kararına göre belirlenecektir.[11]

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı sırada İngiliz Basınının gündeminde farklı konular yer almaktaydı. T.B.M.M. ile ilgili haberler bir müddet sonra girilmeye başlandı. Bu yayınlar kronolojiye göre ileride ele alınacaktır.

2.1. Millî Mücadele Hareketi'nin İstanbul Hükümeti Tarafından Kınanması

11 Nisan 1920'de İstanbul Hükümeti'nden Şehyülislam Dürrizade Abdullah, fetvasında Millî Mücadele Hareketini örgütleyenlerin öldürülmelerinin meşru ve farz olduğunu ilan etmiştir.[12] Bu fetva işgal kuvvetlerinin uçaklarıyla Anadolu'ya dağıtılmıştır. Bunun öncesinde ise İstanbul Hükümeti, İtilaf Devletleri'nin talebi üzerine Millî Mücadele Hareketi'ni kınamıştır.

Anadolu'daki Millî Mücadele Hareketi'ne olan ilgisi gitgide artan İngiliz basını bu konudaki gelişmeleri de an be an takip etmiştir. Nitekim**, The Observer** Gazetesi'nde yer alan haber, İstanbul Hükümeti'nin Ulusçu Hareketi ayıplamasının altında yatan sebebi açıklamaktadır: "İtilaf Devletleri Türk Hükümeti'ne Ulusçu Hareketi tanımadığını resmi olarak bildirmesine yönelik toplu olarak bir nota sundu."[13]

Bu hususta, "Türk İsyancıların Başkaldırısı. Hükümet Ulusçuları Ayıpladı." başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde ise Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da geniş bir izolasyon yapmayı öngördüğü vilayetlerin savunması için seferberlik ilan ederek 12-50 yaş arası erkekleri aldığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca İngilizlerin önceki gece bilinen yerel Ulusçuları yakaladığı ve bugün de Maliye Bakanı Raşid Saffet Bey'in yakalandığı bilgisi yer almıştır. "Kuryeler Yakalandı" başlıklı bölümde ise İzmit sahilinde Ankara'dan gelen 3 kuryenin yakalandığı, içlerinden birinin hacı olduğu ve çoraplarında doküman sakladığı bilgisi verilirken, Ahmet Anzavur'un Ulusçu karşıtı harekete mensup Türkleri Bursa ve Biga

[11] Tekin, **a.g.e.**, s.89-90.

[12] Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.116-117.

[13] **The Observer**, "Allies And Turkey", 4 Nisan 1920, s.11.

arasındaki bölgede bozguna uğrattığı, hükümetin, İtilaf Devletlerinin Ordunun etkili bir şekilde azaltılması talebinden yan çizdiği ve çok sayıda düzenli tugaylar kurmaya hazırlandığı belirtilmiştir. 31 Mart'ta İstanbul'dan alınan bir habere göre ise hükümetin Ulusçulara karşı harekete geçmek için Kabine'yi acil olarak topladığı ve Ulusçu Hareketi ayıpladığını belirten bir bildiri yayımladığı vurgulanmıştır.[14]

2.2. İç Ayaklanmalar

Millî Mücadele Hareketi'nin en sıkıntılı aşaması, ulusun çıkarlarıyla uyuşmayan art niyetli kimselerin başlatmış oldukları iç ayaklanmaların ortaya çıkması ve bunlarla savaşmak zorunluluğunun doğması olmuştur. Millî Mücadele Hareketi bu aşamadan da geçecektir.[15]

Bütün ihtilallerde olduğu gibi, Anadolu İhtilali'nde de "isyan" olarak açıklanan bazı hareketler Millî Mücadele'nin başlangıcından 1920 yılının sonlarına kadar sürmüştür. Bunlardan bazıları Millî Mücadele'yi ciddi anlamda tehlikeye atacak bir özellik gösterirken Anzavur olayı bunlardan biri ve belki de en önemlisidir.[16]

Anzavur ve Bozkır gibi ayaklanmalar, Millî Mücadele Hareketi'nin kurumsal nitelik kazanmaya başladığı dönemde artış göstermiştir. İngilizlerin ve İstanbul Hükümeti'nin bu ayaklanmaları desteklemesi nedeniyle güçlük yaşanmasına rağmen Millî Mücadele Hareketi başarılı olabilecektir.[17]

2.2.1. Anzavur Ayaklanması

Üst üste gelen savaşlar sonunda bitkin düşen Anadolu halkının gözünde Millî Mücadele Hareketi'ni değersizleştirmek ve yok etmek için İstanbul Hükümeti ve İngiltere, askerliğin kalktığına ve bütün vergilerin affedildiğine dair propaganda yapmaktaydılar. Bunun sonucunda ortaya çıkan en önemli ayaklanma Anzavur Ayaklanması oldu.[18]

---

[14] **The Daily Express**, "Turkish Rebels Defiance", 3 Nisan 1920, s.5.
[15] Kili, **a.g.e.**, s.98.
[16] Selek, **a.g.e.**, s.34.
[17] Mustafa Budak, **Millî Mücadele'de İç Ayaklanmalar**, İstanbul, Yeni Şafak Kitaplığı, 1995, s.94.
[18] Ergün Aybars, **a.g.e.**, s.30-31.

Mustafa Kemal Paşa'nın **Nutuk**'da bahsetmiş olduğu bu ayaklanma[19] **The Daily Express** gazetesinde de yer almıştır: "Türk-Yunan Savaşı" başlıklı haber Türk Düzenli Ordusu'nun bir taburunun Ödemiş yakınındaki Bozdağ'da Yunanlara saldırdığını, uzun bir mücadeleden sonra Türklerin çok sayıda ölü ve yaralı ile Salihli'ye doğru geri çekildiğini, Rumların ise bir subayının ve 10 askerinin öldüğü bilgisine yer verilmiştir. "Kemal'in Tüfekleri Havaya Uçuruldu" başlıklı haberde ise Anadolu'daki devrim karşıtı hareketin lideri Anzavur Ahmet'in[20] Yenice Köyü'nde, Gelibolu'dan Mustafa Kemal'in kullanması için getirilen binlerce tüfeğin saklandığı camiyi havaya uçurduğu ve Mustafa Kemal'in birliklerinin Aksaray tren istasyonundaki Fransız Bayrağı'nı kaldırdıklarını bildirmiştir.[21]

The Times Gazetesi'nin "Ulusçu Zorbalıkları" başlıklı haberinde ise Ulusçuların Sakarya Nehri üzerindeki Lefke Köprüsü'nü İngiliz Birliği'nin geçişinden hemen sonra yıktıkları, Mustafa Kemal Paşa'nın çevre komitelere merkezden yetki almadan bir şey yapmamaları yönünde talimat verdiği bilgisine yer verilmiştir. Çanakkale'nin Anadolu kıyısında Ahmet Anzavur'un bir hareket başlattığı ve köylülerin onu desteklediği, Ulusçuların kontrolüne rağmen telgrafların Bab-ı Ali'ye ulaştığı belirtilmiştir.[22] ABD Başkan Wilson'un Türkiye hakkındaki iradesini yansıtması bakımından, "Wilson ve Türkler" başlıklı **The Daily Mirror**

---

[19] "21 Eylül 1919'da Balıkesir'in kuzey bölgesinde birinci Anzavur ayaklanması başladı; 16 Şubat 1920'de yine bu bölgede ikinci Anzavur ayaklanması oldu. Bu iki ayaklanma, askeri birliklerimiz ve ulusal birliklerimizle bastırıldı. 13 Nisan 1920'de Bolu, Düzce dolaylarında ayaklanma oldu. Bu ayaklanma 19 Nisan 1920'de Beypazarına dek yayıldı. Bu sırada Anzavur, 11 Mayıs 1920'de top ve ağır makineli tüfeklerle donanmış beş yüz kişilik bir kuvvetle, üçüncü kez, Adapazarı ve Geyve dolaylarındaki güçsüz bir ulusal birliğimize saldırarak yine ortaya çıktı. Anzavur, gönderdiğimiz ulusal birliklerimize, ordu birliklerimize durmadan saldırdı. 20 Mayıs 1920'de Geyve boğazı yakınlarında yenildi ve kaçmak zorunda kaldı." Bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, Cilt 2, s.597.

[20] Anzavur (Ahmet Anzavur Paşa, D. ?- Biga 1921): Alaydan yetişme jandarma subayıydı. Rütbesi binbaşıyken emekli oldu. Kurtuluş Savaşı sıralarında İstanbul Hükümeti'ne hizmet etti. O zamanın sivil rütbelerinden olan "Mihmiranlık" rütbesi verilerek "Paşa" sanını aldı. İstanbul Hükümeti'nce İzmit Mutasarrıflığı'na atandı. Bolu, Düzce, Bandırma ve Gönen yörelerinde Millî Mücadele'ye karşı olumsuz davranışlarda bulundu. İstanbul hükümetleri emrinde ayaklanmaları yönetti. Sonuçta ayaklanmalar bastırıldı ve kendisi yok edildi. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.21.

[21] **The Daily Express**, "Greeks' Battle With Turks", 22 Mart 1920, s.1.

[22] **The Times**, "Nationalist Outrages", 25 Mart 1920, s.15. Ayrıca bu haberin üstünde "Türkler Gitmek Zorunda – Başkan Wilson'ın Cevabı" başlıklı haber yer almıştır.

Gazetesi'ndeki haber aynen şu şekildedir: "Başkan Wilson diyor ki Türkler gitmek zorunda ama onlar itilmeden İstanbul'u terk etmeyecekler ve onları kim itecek?"[23]

Bu olaylar cereyan ettiği sırada "Türkiye'nin Efendisi", "Kabine Kemal'in Onayını Bekliyor" başlıklarıyla **The Times** Gazetesi'nde yer alan haberde Türkiye'deki kabine krizinin devam ettiği bilgisinin yanı sıra, Damad Ferid Paşa'nın Sultan tarafından yeni kabinenin kurulumu için yetkilendirildiği ancak asi lider Mustafa Kemal Paşa ve takipçileri tarafından uygun bulunmayacağı ifade edilmiştir. Mustafa Kemal'in bu konudaki fikrini öğrenmek için bir casus gönderildiği ve sadece Mustafa Kemal Paşa'nın yeni kabineyi onaylaması halinde Damad Ferid'in yetkiyi alacağı belirtilirken Mustafa Kemal Paşa ve takipçilerinin Dette Publique'e ait olan bütün Ziraat Bankası kaynaklarına el koyduğu bilgisi de yer almıştır. Bu haberin hemen altında Amasya kontrol yetkilisi İngiliz Kaptan Forbes'un Mustafa Kemal Paşa'nın partizanları tarafından yakalandığı, silah ve cephanesinin ateşkese aykırı olarak Samsun ve Trabzon'a gönderildiği belirtilmiştir.[24]

Yine ABD başkanı ile ilgili bir haber olarak **The Times** Gazetesi'ndeki "Türkleri Defetmek", "Bay Wilson'un Anlaşmaya Bakış Açısı" başlıklı haberde Başkan Wilson'un Avrupa'daki Türk anomalisinin durdurulması, Türklerin gitmesi gerektiği yönündeki fikrinden bahsedilmiştir.[25]

The Guardian Gazetesi'nde yer alan "Anadolu'da Devrim" başlığıyla verilen Reuter'in haberine göre parlementer heyetin Ankara'ya ulaştığının tahmin edildiği, Edirne ile iletişimin tekrar sağlandığı dile getirilmiştir. Ancak Bandırma ve Marmara'nın Doğu kıyısı ile iletişimin Biga ve Bandırma'daki Ulusçu eğilimi olan mevcut hükümetin telgraflarını almayı reddeden, Ulusçuları temizleyen Anzavur liderliğindeki Ulusçu karşıtları tarafından kesildiğinin bilgisi verilmiştir.[26]

6 Nisan 1920 tarihli **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Türkiye'de Dönüm Noktası" başlıklı haberde ise Damat Ferid Paşa tarafından kurulan yeni kabineden bahsedilmiş olması önemlidir. Salih Paşa Kabinesi'nin düşüşünün, Mustafa Kemal

[23] **The Daily Mirror**, "Wilson and The Turks", 26 Mart 1920 s.5.
[24] **The Times**, "The Master Of Turkey", 30 Mart 1920, s.14.
[25] **The Times**, "To Oust The Turk", 1 Nisan 1920, s.15.
[26] **The Guardian**, "Situation In Asia Minor", 5 Nisan 1920, s.4.

Paşa'nın Anadolu'daki "Ulusçu" hareketini tanımamayı ilan etmek istememesinden kaynaklandığı, Damad Ferid Paşa Kabinesi'nin bu dönüm noktasında en zor görevi üstlendiği ve Mustafa Kemal'e karşı sağlam bir hat oluşturacağı belirtilmiştir.[27]

12 Nisan 1920 tarihli **The Daily Express** Gazetesi'nin "Rumlar Tehlikede" başlıklı haberinde Rum Patriği'nin İtilaf Devletleri Komisyonu'na Toros Dağları'nın arkasındaki Kayseri'de Rum-Hristiyanların kuşatıldığı ve Kemal'in çeteleri tarafından katledilme tehlikesi altında oldukları ile ilgili başvuruda bulunduğu bilgisi verilmiştir. Valinin 400 kişiyi kurtardığını ancak 1500 kişinin halâ Müslümanlar tarafından kuşatma altında oldukları belirtilmiştir. Haberde değinilen diğer bir önemli nokta ise devletin, Ahmet Anzavur'u General olarak atamasının, düzenli ordu birliklerinin de gönderilebileceği Bursa'nın doğusunda Ulusçu karşıtı yükselişin güçlenmesini sağlayacağı bilgisidir. Ve bu durumun Mustafa Kemal Paşa'nın birliklerine karşı baskıyı arttıracağı şeklinde yorum yapılmıştır.[28]

"Türkiye Ulusçuları Tanımıyor" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde Damad Ferid Paşa'nın Kabinesi'nin Ulusçu hareketi tanımadığını ifade eden bir bildiri yayımladığı bilgisi paylaşılmıştır. İçeriğinde, vatanın tehlikede olduğu, sözde Ulusçu hareketin kınandığı, bu hareketi organize edenlerin ve asilerin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Şeyhülislamın hükümetin yayımladığı bildiriyi destekleyen bir fetva çıkardığı dile getirilmiş, ayrıca Anzavur'un Balıkesir'e yürümeye hazırlandığı, Ulusçuların ise Yunan hattından çekilerek Anzavur'a karşı yoğunlaşmaya başladığı belirtilmiştir.[29]

Benzer şekilde **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Türk Ulusçular Kınandı", "Bab-ı Ali Beyannamesi" başlıklarıyla verilen haberde İstanbul Hükümeti'nin yayımladığı beyannameden bahsedildiği görülmektedir. İçeriğinde Anavatanın tehlikede olduğu, ulusun cahilce ve isteksizce korkunç bir savaşa sürüklendiği iddia edilmiştir. "Ulusçu" olarak adlandırılan hareketin Anadolu'nun işgalini teşvik ettiği, Hükümetin kan dökülmeden bir çözümü tercih etmesine rağmen Ulusçuların şeriat kanunlarına ve padişah emirlerine uymadıkları, yakalandıklarında şeriat kanunlarına

[27] **The Guardian**, "Turning-Point In Turkey", 6 Nisan 1920, s.7.
[28] **The Daily Express**, "Greeks In Danger", 12 Nisan 1920, s.1.
[29] **The Times**, "Turkey Disavows The Nationalists", 13 Nisan 1920, s.13.

göre cezalandırılacakları belirtilmiştir. Gazetenin bu beyanname ile ilgili yorumunda ise önceki kabinenin çekindiği kınamayı Damad Ferid Hükümeti'nin cesaretle yaptığı vurgulanmış, Anzavur'un Ulusçulara karşı başarı sağladığı ve Balıkesir'e yürümeye hazırlandığı bildirilmiştir.[30]

The Daily Express Gazetesi'ne baktığımızda ise "Asi Türklere Ultimatom. Ulusçulara Karşı Sert Adımlar" başlıklarıyla verilen, Sir Percival Phillips tarafından kaleme alınmış olan yazı önemlidir. Yazının ayrıntılarında kabinenin altı saat süren toplantısından sonra Ulusçuları kınayan bir bildiri yayımladığı ve teslim olmaları için 7 gün süre tanındığı belirtilmiştir. Şeyhülislamın, Sultanın sadık kullarına asilere karşı savaşması için yaptığı çağrıya uymaları için fetva verdiği bilgisi yer almaktadır. Öte yandan Mustafa Kemal'in de, dervişlerin lideri olan Konya müftüsüne[31] İstanbul'un İşgali'nin Sultanı İngiliz Diplomasisi'nin bir aracı haline getirdiğine dair bir fetva vermesini sağladığı ve kendi kuracağı kabinede Çelebi'ye Şeyhülislam olarak yer vereceği bilgisi yer almıştır. Ayrıca İtilaf Devletleri'nin desteği ile Ulusçu hareketin kökünün kazınmaması durumunda Anadolu'da geniş çaplı bir iç savaşın yaşanacağı uyarısında bulunulmuştur. Mustafa Kemal'in Tütün Rejisi'ne, bütün bankalar ve tüccarlara ambargo koyduğu ve İstanbul ile Anadolu arasındaki mali ve ticari bütün işlemlerin illegal olduğunu ilan ettiği belirtilmiş ve Mustafa Kemal'in Ulusçu birliklere ilk olarak büyük gerginlik yaratan Bursa'nın batısında Anzavur'un yönetimindeki Sultan yanlısı birliklerin yok edilmesi talimatını verdiğinin altı çizilmiştir.[32]

Türkiye'deki endişe verici durum hakkında **The Guardian** Gazetesi'nde "Türkiye'de İç Savaş" başlığı atılan haberde Türk Parlamentosu' nun çözülümünün Türkiye'de bir iç savaşa sebep olmasının kaçınılmaz olduğu, Mustafa Kemal'in İstanbul'daki Hükümete kendi isteklerine itaat etmesi için baskı kurduğu ancak

---

[30] **The Guardian**, "Turkish 'Nationalists' Denounced", 13 Nisan 1920, s.11.

[31] Vehbi Efendi (Mehmet Vehbi Çelik, Hadım 1862-Konya 9.12.1949): Ulemadan Hasan Efendi'nin oğludur. Hadım ve Konya'da medrese öğrenimi gördü. Ali Gav Medresesi'nde müderrislik, Konya Hukuk Mektebi'nde öğretmenlik yaptı. İstanbul Meb'uslar Meclisi'nin 1. Ve 4., T.B.M.M.'nin 1. dönemlerinde Konya'dan milletvekili seçildi. Şer'iye ve Evkaf Bakanlığı yaptı. Kurtuluş Savaşı yıllarında Konya halkının oylarıyla Konya Vali Vekilliği'ne getirildi. T.B.M.M.'de Başkan Vekilliği de yaptı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.190.

[32] **The Daily Express**, "Ultimatum To Rebel Turks", 13 Nisan 1920, s.9.

Hükümetin istifası sonucunda Meclise bir mesaj gönderdiği dile getirilirken mesaj ise şu şekilde verilmiştir: "Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin İhtilaf Devletleri tarafından empoze edilen istifası üzerimizde elim bir etki bırakmıştı. Halkın dargınlığı ancak onun güvenini kazanmış bir Kabinenin gelişi ile sükûn bulabilir. Ulus gerginlik içinde temsilcilerinin kararını beklemektedir."[33]

Milli Mücadele hareketinin seyri açısından son derece önemli olan "Ayrı Anadolu Devleti" başlığıyla **The Times** Gazetesi'nin İstanbul Muhabiri tarafından gönderilen haberinde Mustafa Kemal'in bir kabine toplayarak kurucu bir meclis ile yeni bir devlet kuracağı, bir Şeyhülislam bularak Sultan'ın baskı altında olduğunu ilan ettireceği, Mevlevi Derviş Cemiyeti'nin başındaki Konya Çelebisi'nin Ulusçuların Şeyhülislam'ı olması için davet edildiği belirtilirken bazı önemli Ulusçuların Hanedan ailesinden bir prensi Sultan'ın temsilcisi olarak Anadolu'ya gelmeye ikna ettiği bilgisi yer almıştır.[34]

Osmanlı Hanedanı mensubu Cemaleddin Paşa ile ilgili "Türk İç Savaşı, İmparatorluk Prensi Asi Bir Vali." başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haber ise şu şekilde verilmiştir: "Türk Devleti Mustafa Kemal'in İmparator ailesinden Prens Cemaleddin Paşa'nın Anadolu Valisi ve askerliğe alım ile ilgili genel müfettişi olarak ilan ettiğini öğrendi. Mudanya'daki Devlet birliklerini korkutan Ulusçular alelacele bu limanı tahliye ediyor ve hücuma hazırlandıkları Bursa'ya geri çekiliyor. Anzavur Bursa'ya saldırma niyetinde. Devlet Ulusçulara karşı Jandarma ve polisi kullanmayı ayrıca İstanbul, İzmit, Çatalca ve Uzunköprü arasındaki muvazzafları öneriyor. İtilaf Devletleri birliklerinin halkın düzenini sağlayacağı umut edildiği belirtiliyor."[35]

Mustafa Kemal Atatürk'ün **Nutuk**'da tutsak edildiğinden bahsettiği[36] ancak **The Times** Gazetesi'nin "Trakya İsyanı İlerlemede" başlıklı haberinde Cafer Tayyar Bey'in Fransız yetkililerine teslim olduğu ve Fransız eskortu eşliğinde İstanbul'a götürüldüğü bilgisi verilmiştir. Bunun Trakya'daki isyanı bitirmeyeceği, halkın

[33] **The Guardian**, "Civil War In Turkey", 14 Nisan 1920, s.8.

[34] **The Times**, "Separate Anatolian State", 15 Nisan 1920, s.15.

[35] **The Daily Express**, "Turks' Civil War", 15 Nisan 1920, s.1.

[36] "Cafer Tayyar Bey, kendi kuvvetleriyle ilişki kurmayarak Havza yakınlarında atla dolaşırken düşmana tutsak olmuştur. Ondan sonra komuta ve yönetimden yoksun kalan Birinci Kolordu büsbütün dağıldı. Birliklerin bir kısmı tutsak oldu ve bir kısmı da Bulgaristan'a sığındı. Sonuç olarak Trakya baştan başa Yunanların eline geçti." Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.659.

Hükümetin fetvasının baskı altında verildiği için geçersiz olduğuna ve Ulusçu hareketin Sultan'ın özgürlüğü ve barış şartlarının uygun olması için savaştığına inandığı dile getirilirken Sadrazam'ın Ulusçu karşıtı önlemler aldığı bilgisi verilmiştir.[37]

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasının ardından **The Observer** Gazetesi'nin "Türkiye'nin Mazlum Halkları" başlığıyla San Remo'dan bildirilen haberinde Türk Barışının Ermenistan'ın sınırları dışında tamamlandığı, Yüksek Şura'nın manda ve Ulusçu Mustafa Kemal'in püskürtülmesi konularının daha fazla dikkate alınmamasını tercih ettiği belirtilmiştir.[38]

"Türk Ulusçularla Mücadele" başlıklı **The Times** Gazetesi'ndeki Reuter'in haberine göre Anzavur'un Türk askeri yetkililerin cephane sağlamada gecikmesi sebebiyle mağlup olduğu, Bandırma sahilinin Ulusçu işgali altında olduğu, Anzavur'un saldırı için hazırlık yaptığı belirtilirken Adapazarı'nın Ulusçulardan temizlendiği, Albay Mahmud Bey'in[39] öldürüldüğü bilgisine yer verilmiştir.[40]

"Asi Türklerin Kazanımları" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haberde ise Anadolu'daki Ulusçuların özellikle İngiliz karşıtı propaganda yapmak suretiyle sayılarını arttırarak büyük bir harekete hazırlandıklarına dair belirtiler olduğu, çatışmaların ilerlediği Marmara kıyısındaki Bursa'ya daha fazla birlik gönderildiği gündeme getirilmiştir. Bursa'nın Ulusçu valisi Fatin Bey'in Kemalist karşıtı halktan büyük bir grubu idam ettirdiği ve köylere cephane parasıyla asker için baskınlar yapıldığı iddia edilmiştir.[41]

---

[37] **The Times**, "Thrace Rebellion In Progress", 24 Nisan 1920, s.13.

[38] **The Observer**, "Oprressed Races Of Turkey", 25 Nisan 1920, s.14.

[39] Mahmut Bey (Mahmut Nedim Bey, Şehit Kurmay Yarbay Mahmut Nedim, Kafkasya 1880- Hendek 21.4.1920): İslâm Bey'in oğludur. 1901'de Harp Okulu'nu, 1914'te Harp Akademisi'ni bitirdi. 1918'de yarbay rütbesine yükseltidi. Karargâhlarda kurmay hizmetleri yaptı. 1919'da 24. Tümen Komutanı'ydı. Bu sıfatla katıldığı Hendek Ayaklanması'nın bastırılması harekâtı sırasında şehit edildi. Mirasçılarına albaylık rütbesi üzerinden emekli aylığı bağlandı. Yine mirasçılarına İstiklal Harbi'ndeki hizmetlerinden ötürü İstiklâl Madalyası verildi. Trablusgarp ve 1. Dünya Savaşları'na da katıldı. T.B.M.M.'nin 1. döneminde Menteşe (Muğla) milletvekilliğine seçildiyse de şehit edilmesi nedeniyle Yüce Meclis'e katılamadı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.121.

[40] **The Times**, "Fighting Turkish Nationalist", 29 Nisan 1920, s.15.

[41] **The Daily Express**, "Rebel Turks' Gains", 1 Mayıs 1920, s.1.

Millî Mücadele hareketinin dönüm noktası sayılabilecek bilgiler içeren **The Times** Gazetesi'nin "Sovyet-Türk Anlaşması" başlıklı Tahran'dan gönderilen haberinde Mustafa Kemal'in Türk Ulusal Organizasyon'u ile Sovyet Hükümeti arasında 10 maddelik bir anlaşma imzalandığı belirtilmiştir. Anlaşmaya göre İstanbul Türklerin olacak, Boğazlar serbest olacak, Rusya Türkiye'ye maddi-manevi yardımda bulunacak, Rusya Müslüman ülkelerin geleceğini tayin etmelerini ve bağımsızlıklarını destekleyecektir.[42]

The Guardian Gazetesi'nde yer alan "Ankara Türkiye'den Ne Götürüyor" başlıklı haber Sevr Anlaşması'nın şartlarından oluşmaktadır:

*"Avrupa'daki Türkiye: İstanbul dışında bütün Avrupa Türklerden alınıyor. Gelibolu'dan Yunanlara veriliyor. Dedeağaç'ta bir çıkış bölgesi dışında Bulgaristan Trakya'yı kaybediyor.

*Asya'daki Türkiye: Asya'da yeni Türk-Arap sınırı Tarsus yakınındaki Seyhan Nehri'nin ağzından başlıyor ve Kilikya'yı geçerek Maraş ve Antep'in arasından geçiyor yani Bağdat Demiryolu'nun paralelinde ve 50 km kuzeyinde.

*İzmir: Ege kıyısı boyunca Yunanlılar 1919 baharında işgal ettiği her yeri alacak, Osmanlı yönetimi teorik olarak kalacak, 5 yıl içinde referandum yapılacak.

*Ermenistan: Ermenilere tam bağımsızlık verilecek, Van, Muş, Bitlis ve Erzurum'un bir bölümü de Ermenistan dâhil olacak. Yeni devletin denize kıyısı olmayacak ancak Batum'dan denize uluslararası bir çıkış olacak.

*Askeri Rejim: Türklerin 50.000 kişilik bir ordusu olmasına izin verilecek. Türk Donanması tamamen ortadan kaldırılacak.

*Mali Anlaşmalar: Türkiye'nin aldığı bölgeler Osmanlı borçlarının gelecek ihtimaline göre dikkate alınacak olan tazminatlar dışında 3'te ikisini üstlenecek. Mali bir komisyon kurulacak ve mevcut Osmanlı Borçları Servisi 1923'e kadar kalacak.

[42] **The Times**, "Soviet Pact With Turks", 10 Mayıs 1920, s.12.

*Demiryolları: Bağdat Demiryolu'nun Türkiye'deki Bölümü İngiliz-Fransız-İtalyan Konsorsiyumu tarafından kontrol edilecek ve her biri sermaye ve maddenin 3'te birini verecek.[43]

*Etki Alanları: Fransa Kilikya'yı, İtalya Konya, Antalya ve Kömür arazilerinin bulunduğu Heraklia'yı (Bafa Gölü civarı) kontrol ederken, kutsal yerlerin gözetimi Milletler Cemiyeti kontrolü altında bir İngiliz Komisyona verilecek. Son olarak azınlıkların korunması Milletler Cemiyeti'ne verilecek ve Katolik Himayesi tamamen kaldırılacak."[44]

Öte yandan **The Daily Mirror** Gazetesi'nde büyük harflerle yer alan "Türkler Barış Anlaşmasını aldı." başlıklı haber şu şekilde verilmiştir: "Tevfik Paşa [45]dokümanı titreyen ellerle tutarken duygu ile sarsılmış bir ses ile kısaca cevapladı. 'Delegasyon süresi dolmadan İtilaf Devletleri Kuvvetlerine cevap verecektir'."[46]

Aynı gazetenin 13 Mayıs 1920'te yayımlanan sayısında yer alan haber şu şekilde verilmiştir: "Ermenistan'da Savaş. Türkler Sınırda. Batum'dan gelen raporlara göre Ermeni gazeteleri Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Ermenistan'a savaş ilan ettiğini

[43] Mütareke'den sonra Anadolu ve Bağdat Demiryolları İngiliz ve Fransızlar tarafından işgal edilmiş, idareyi de yine bunlar yapmaktaydı. Bkz. Emir Kıvırcık, **Cepheye Giden Yol**, İstanbul, GOA Yay., 2008, s.181.

[44] **The Guardian**, "What The Treaty Takes From Turkey", 11 Mayıs 1920, s.9.

[45] Tevfik Paşa (Ahmet Tevfik Paşa, Ahmet Tevfik Okday, Üsküdar 1845- İstanbul Ekim 1936): Süvari Ferik İsmail Hakkı Paşa (Korgeneral İsmail Hakkı)'nın oğludur. Soyca Kırım'lıdır. Ana bakımından soyu Kırım Hanları'na ulaşır. Rüştiye (Ortaokul) öğreniminden sonra, İstanbul'da Süvari Alayı'na yazıldı. Sınav sonucu teğmen oldu. 1865'te askerlikten ayrıldı. Babıâli Tercüme Odası'na girdi. Dış ülkelerdeki elçiliklerimizde kâtiplik ve başkâtiplik yaptı. 1883'ten itibaren elçilik ve büyükelçilik görevlerine atandı. 1889'da vezirlik rütbesi verilerek "Paşa" sanını aldı. Halil Rıfat Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Hariciye Nazırlığı'na getirildi. 1909'a dek bu görevde kaldı. 31 Mart Olayı'ndan sonra sadrazam oldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tutumu yüzünden istifa etmek zorunda kaldı. Londra Büyükelçiliği'ne atandı. Devletin 1. Dünya Savaşı'na katılışına dek bu görevde kaldı. Ahmet İzzet Paşa (Furgaç) kabinesinin çekilmesinden sonra, 2. Kez sadrazam oldu. 2 ay sonra bu görevinden yeni bir hükümet kurmak için çekildi. Bu kez kurduğu 3. Kabinesi ancak, bir buçuk ay iş başında kalabildi. Tekrar istifa etmek zorunda kaldı. 4. Kez kurduğu kabine ise 8 gün sürdü. Bu kez Padişah Vahideddin'in isteği üzerine istifa etti. Bırakışma dönemi kabineleri olan Ali Rıza ve Salih Hulusi Paşa kabinelerinde nazır olarak görev aldı. Damat Ferit Paşa'nın ksein biçimde Sadaretten ayrılması üzerine 5. Kez sadrazam oldu. Bu son Sadareti 2 yıl 14 gün sürdü. Büyük Zafer'den sonra istifa etti. Osmanlı-Türk Devleti'nin son sadrazamıdır. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.185-186.

[46] **The Daily Mirror**, "Turks Get Peace Treaty", 12 Mayıs 1920, s.3.

açıkladı. Yerel gazeteler Kazım Karabekir[47] komutasındaki Ulusçuların Erzurum'u terk ederek Ermenistan'a doğru düşmanca niyetlerle ilerlediğini duyuruyor."[48]

2.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Kurulması ve Sevr Anlaşması'nın Türkiye'deki Yansımaları

Bülent Tanör'ün 23 Nisan 1920 ve sonrasını "Kuruluş" olarak nitelendirdiği[49] Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının bilgisi İngiliz basınında üç hafta gibi bir süre sonra yer almaya başlamış ve 14 Mayıs 1920 tarihli "Mustafa Kemal'in Başkaldırısı" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde karşımıza çıkmaktadır. Haberin içeriğinde Mustafa Kemal'in "Ulusal Meclisi'nin" beş sancaktan seçilen ve dağıtılmış meclisten gelen milletvekillerinden oluştuğu, Meclis Başkanı'nın Mustafa Kemal, Meclis İkinci Başkanı'nın Necmettin Arif, Mevlevi Dervişi Konya Çelebisi'nin birinci vekil başkan, Bektaşi Dervişi'nin[50] ikinci vekil başkanı olduğu belirtilmiştir. Meclisin ateşkesten bu yana dış güçler ve Türk Hükümeti arasında

---

[47] Kâzım Karabekir Paşa (Orgeneral Kâzım Karabekir, İstanbul 1882-Ankara 26.1.1948): Mehmet Emin Paşa'nın oğludur. Askeri okullarda eğitim gördü. Harp Okulu'nu 1905' te kurmay yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirdi. Manastr'da komitecilerle yapılan müsademelere katıldı. Kolağası (önyüzbaşı, kıdemli yüzbaşı) rütbesine yükseltildi. 1907'de Harp Okulu öğretmen yardımcılığına atandı. 1908 Meşrutiyet Devrimi'nden sonra Edirne'de tümen kurmaylığına getirildi. Balkan Svaşı'na katıldı. Bir süre için Avrupa'ya gönderildi. 1. Dünya Savaşı'nda yarbay rütbesindeyken İran Seferi Kuvvetleri Komutanlığına, daha sonra Irak ve Havalisi Komutanlığı'na atandı. Çanakkale Muharebeleri'nde tümen komutanı olarak hizmet gördü. Rütbesi albaylığa yükseltildi. Von Der Goltz Paşa'nın Kurmay Başkanı olarak Bağdat'a gitti. Kafkas Cephesi'nde 1. Ve 2. Kolordu Komutanlığı yaptı. Erzurum ve Erzincan 'ın kurtuluşunu sağladı. Ermenistan Ordusu'nu yenilgiye uğratarak, Kars Kars ve Gümrü'yü işgal etti. Rütbesi tuğgeneralliğe yükseltildi. 1918 Bırakışması'nda İstanbul'a çağrıldı. Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu Komutanlığına atandı. Buradan Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Komutanlığı'na gönderildi. Kurtuluş Savaşı'nda millî hükümet kendisine Doğu Cephesi Komutanlığı görevini verdi. Rütbesi Korgeneralliğe yükseltildi. Ermeni saldırılarını kırdı. Ordu Müfettişliği'ne atandı. T.B.M.M.'nin 1. Döneminde Edirne'den, 2., 5., 6., 7. ve 8. dönemlerinde İstanbul'dan milletvekili seçildi. 1927'de askerlikten emekliye ayıldı. Kurucularından olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin Genel Başkanlığı'nı yaptı. İzmir suikastına adı karıştıysa da İstiklal Mahkemesi kararıyla aklandı. Mustafa Kemal Atatürk ile arasında düşünce ayrılığı vardı. 1938'de Cumhuriyet Halk Partisi'ne girdi. T.B.M.M. Başkanlığı'na seçildi. Almanca ve Rusça öğrendi. Askerlik ve eğitimle ilgili basılmış ve basılmamış eserleri vardır. Ölümünden sonra Kurtuluş Savaşı'na ait anıları Türkiye Yayınevi'nce "**İstiklâl Harbimiz"**adı altında yayımlandı. Bkz. Önelçin, **a.g.e**., s.110-112.

[48] **The Daily Mirror**, "War On Armenia", 13 Mayıs 1920, s.3.

[49] Bülent Tanör, **Kurtuluş Kuruluş**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2006, s.10.

[50] Çelebi Cemalettin Efendi (Mucur Hacı Bektaş 1862-7.1.1922): Medrese öğrenimi gördü ve Farsça öğrendi. Hacıbektaş Şeyhi'ydi. T.B.M.M.'nin 1. Döneminde Kırşehir'den milletvekili seçildi. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.43.

imzalanan hiçbir anlaşmanın kendisini bağlamadığını, Osmanlı İmparatorluğu'nun Barış Konferansı'nda hiç kimsenin hakkını temsil etmediği dile getirilmiştir.[51]

Millî Mücadele tarihimizde üzerinde fazlaca durulmayan bir konu olan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları hakkında Divan-ı Harp'te alınan idam kararı[52], "Türk Ulusçuları", "Mustafa Kemal Ölüme Mahkûm Edildi" başlıklarıyla 15 Mayıs 1920 tarihli **The Guardian** Gazetesi'nde yerini şu şekilde almıştır: "Divan-ı Harp Mustafa Kemal ve arkadaşlarını asilikten ölüme mahkûm etti. Hükümlü kişilerin içinde eski 20. Ordu Komutanı Ali Fuad Paşa, sonradan Müslüman olmuş olan Teğmen Kara Vasıf,[53] Ahmet Rüstem namı-diğer Alfud Bilinski,[54] eski sağlık müdürü Doktor Adnan[55] ve yazar eşi Halide Edip.-Reuter."[56]

---

[51] **The Times**, "Mustapha Kemal's Defiance", 14 Mayıs 1920, s.15.

[52] "Zaten haklarında Meclis-i Vükela'ca, Harbiye, Dahiliye ve Hariciye nezaretlerine verilen emirler gereğince tutuklama kararı bulunan, yakalandıkları anda hemen İstanbul'a gönderilmeleri istenen Mustafa Kemal Paşa ve Kuva-yı Milliye ileri gelenlerinin yargılamalarına 24 Nisan'da başlanmıştır. Nemrut Mustafa Paşa Divanı tarafından gıyaplarında sürdürülen davanın görüşmeleri 11 Mayıs'ta tamamlanmış ve karar açıklanmıştır. Bu davada yargılananlar şu isimlerden oluşuyordu: Mustafa Kemal Paşa (Üçüncü Orduyu Hümayun Müfettişliğinden azledilmiş ve askerlik görevinden çıkartılmış), Kara Vasıf Bey (Yirmi Yedinci Fırka Kumandanı ve Miralaylıktan emekli), Ali Fuat Paşa (Yirminci Kolordu'nun Eski Kumandanı ve Mirliva), Midillili Alfred Rüstem Bey (Eski Washington Sefiri ve Eski Ankara Mebusu), Dr. Adnan Bey (Eski Sıhhıye Müdürü), Halide Edip Hanım (Eski Darülfünun Garp Edebiyatı Muallimesi)." Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Akandere, "Damat Ferit Hükümeti'nin IV. Hükümeti Döneminde Kuva-yı Milliye İleri Gelenleri Hakkında Verilen İdam Kararları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı 43, Bahar 2009, s.372.

[53] Kara Vasıf Bey (Kurmay Albay Vasıf Bey, Cengiz, Yemen 1872-İstanbul/ Kızıltoprak 9.12.1931): Mehmet Vehbi Bey'le Fatma Hanım'ın oğludur. Harp Okulu'nu ve Harp Akademisi'ni bitirdi. Ali Fethi Okyar'ın sınıf arkadaşıdır. "Karakol Cemiyeti"ni kuranlardandır. Bu cemiyetin Anadolu'ya silah ve insan kaçırmada büyük hüzmeti oldu. Sivas Kongresi'ne Afyonkarahisar delegesi olarak katıldı. Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Temsil Hey'eti üyeliğine seçildi. Son İstanbul Meb'uslar Meclisi'nde Sivas milletvekiliyken diğer bazı milletvekilleriyle birlikte İngilizler tarafından tutuklanarak Malta Adası'na sürüldü. 31.10.1920'de tutsak değiştirilmesi sonucu Ankara'ya giderek T.B.M.M.'nin 1. Dönemine Sivas milletvekili olarak katıldı. Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'ne girdi. Bir süre bu partinin genel sekreterliğini yaptı. Partinin kapanmasından sonra, Atatürk'e yapılmak istenen suikastla ilgili sanılarak İstiklal Mahkemesi'nde yargılandıysa da aklandı. Son yıllarda Kızıltoprak'daki evinde sakin bir hayat sürüyordu. Kzıltoprak'da bir tren kazasında hayatını kaybetti. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.108.

[54] Rüstem Bey (Ahmet Rüstem Bey, Alfred 1862-1935): İtalyan asıllı olup İslâm dinini kabul etti ve Ahmet adını aldı. 1914'te Washington Büyükelçiliği'ne atandı. Avrupa'da Türk Hukuku'nu savunma girişimlerinde bulundu. Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Sivas Kongresi'nde delege olarak hazır bulundu ve Temsil Heyet'i üyeliğine seçildi. Son İstanbul Meb'uslar Meclisi'ne Ankara'dan milletvekili seçildi. Bu meclisin feshi üzerine T.B.M.M.'nin 1. Dönemine Ankara milletvekili olarak katıldı. Yurtseverdi. Ancak, mizacı bakımından davranışları ölçüsüzdü. 1920'de Avrupa'ya gitti ve orada öldü. Bkz Önelçin, **a.g.e.**, s. 163.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ile ilgili haberlerin yanı sıra Sevr Antlaşması'nın Türkiye'de nasıl karşılandığı hakkındaki haberler de karşımıza çıkmaktadır.

Nitekim **The Observer** Gazetesi'ne New York'tan gönderilen "Sultan ve Anlaşma" başlıklı haberde İstanbul'daki Associated Press muhabirinden gelen telgrafa göre Türkiye'nin Sultanının barış şartlarını protesto etmek için istifa etmeye niyetlendiği bildirilmektedir.[57]

Buna karşın **The Times** Gazetesi'nin "Türkler Umutsuz", "Barış Şartlarının İlk Etkisi" başlıklı İstanbul muhabirinin gönderdiği haberde barış şartlarının büyük umutsuzluk yarattığı, haksız ve kabul edilemez olduğu dile getirilmiştir. Ulusçu karşıtı Peyam-ı Sabah Gazetesi editörü Ali Kemal'in[58] Türkiye'yi bu noktaya Ulusalcıların ve İttihat Terakki'nin getirdiğini iddia ettiği, şartların Türkiye'nin bütün bağımsız Ulusal hayatını kaybettireceğine dair söylemi yer almıştır. Bu haberin hemen altında 'Kemal'in Hükümeti' başlıklı bölümde Meclis'in 24 Nisan'da toplandığı, Mustafa Kemal Paşa'nın uzun bir konuşma yaptığı belirtilirken, İngilizlerin her zaman olduğu gibi kötülendiği, Meclisin yürütme organı olarak

---

[55] Adnan Bey (Dr. Adnan Bey, Abdülhak Adnan Bey, Abdülhak Adnan Adıvar, Gelibolu 1881-İstanbul 1.7.1955): Bilim ve siyaset adamıdır. Tıp fakültesini bitirdi. II. Sultan Hamid'e karşı olanlarla birlikte çalıştığından Avrupa'ya kaçmak zorunda kaldı. Berlin Tıp Fakültesi'nde hocalık yaptı. I. Dünya Savaşı'nda Sağlık İşleri Genel Müdürü'ydü. Son İstanbul Meb'uslar Meclisi'ne İstanbul Milletvekili olarak katıldı. Dr. Adnan Adıvar, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden sonra eşi Halide Edip Adıvar'la birlikte Anadolu'ya geçti. Milli Hükümetin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı oldu. İçişleri Bakanlığı'na vekalet etti. T.B.M.M. İkinci Başkanlığı'na seçildi. Büyük Zafer'den sonra Dışişleri Bakanlığı'nın delegesi olarak İstanbul'da görev aldı. Atatürk ile arasında çıkan düşünce ayrılığından dolayı 1926'da Avrupa'ya gitti. Uzun yıllar Fransa ve İngltere'de yaşadı. 1939 yılında yurda döndü. İstanbul'da yayımlanan İslâm Ansiklopedisi'nin Bilim Kurulu Başkanlığı'na getirildi. Bu görevi ölümüne kadar devam etti. Değerli bilimsel eserler yayımladı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.8-9.

[56] **The Guardian**, "Turkish Nationalists", 15 Mayıs 1920, s.13.

[57] **The Observer**, "Sultan And Treaty", 16 Mayıs 1920, s.14.

[58] Ali Kemal Bey (Artin Kemal, İstanbul 1867-İzmit 1922): Öğrenim yaşamı İstanbul, Paris ve Cenevre'de geçti. Siyasal çalışmalarından dolayı 1889 yılında Halep'e sürüldü ve oradan Avrupa'ya kaçtı. 1908 Meşrutiyeti'nin ilanından sonra İstanbul'a döndü. Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne girdi. Avrupa'dayken "**İkdam Gazetesi**"ne tarihi ve edebi yazılar gönderiyordu. Yurda döndükten sonra gazeteciliğe devam etti. "**Peyam Gazetesi**" ni kurdu. Sonraları bu gazete "**Sabah Gazetesi**" ile birleşerek "**Peyam Sabah**" adını aldı. Ali Kemal, bırakışma döneminde Damat Ferit Paşa kabinelerinde İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlığı yaptı. Gazeteci ve bakan olarak Millî Mücadele'nin karşısındaydı. 1922'de İstanbul'da yakalanıp Ankara'ya götürülürken İzmit'te halk tarafından linç edildi. Değerli diplomatlarımızdan Zeki Kuneralp'in babasıdır. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.18.

çalışacağı, Ulusal Meclis hakkında kötü konuşan, suç işleyen veya düşman propaganda yapanların idam cezasına çarptırılacağı dile bildirilmiştir. Bu haberlerin devamında "Enver'in Haberleri" başlığı altında Tahran'dan bildirildiğin göre Enver Paşa Rus-Tatar karışımı 50.000 kişilik ordusu ile Bakü'ye ulaştı. Gürcistan ile Batum'a karşı yoğunlaşmak ve Mustafa Kemal ile bir bağlantı noktasını etkileme niyetinde. [59]

"Sultan Çekiliyor Mu?" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde ise İstanbul'da kara Cuma yaşandığını, Tevfik Paşa'nın İtilaf Devletlerinin barış şartlarını Sadrazam'a özetledikten sonra İmparatorluk tarihindeki en üzgün selamlık olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Sultanın yaşlı, yorgun göründüğü, anlaşma ile ilgili birleşmiş bir muhalefet olduğu ve Anadolu Lideri'nin sonunda haklı çıktığı ile ilgili bir kanı oluştuğu tesbiti yapılmıştır.[60]

Yine **The Times** Gazetesi'nde "Kemal'in Direnme Çağrısı", "Barış Şartları Bir Ölüm Cümlesi" başlıklarıyla İstanbul muhabirinin gönderdiği haberde eski sadrazam Salih Paşa'nın Anadolu'ya kaçtığı, polisin Ulusçuların esaretten kurtulan askerleri ve Türkiye'nin gençlerini çağıran bildirilerini bulduğu ve basının barış şartlarının bir "ölüm cümlesi" olduğuna dair yayın yaptığı belirtilmiştir.[61]

Aynı günlerde yayımlanan **The Daily Mirror** Gazetesinde "Bakü Kuşatıldı. Yeni Hazar Hareketi. Kızıllar Türklere Katılıyor." başlıklarıyla verilen haber şu şekilde yerini almıştır: "Bir İstanbul raporuna göre Bakü kuşatıldı. Şehir ile olan bütün iletişim kesildi ve buradaki batılı temsilcilerin kaderi bilinmiyor. Bir Amerikan tren seferi şehre ulaşmak için organize edildi. Bolşeviklerle Türk Ulusçular arasındaki bir birleşme yakın."[62]

Trakya hakkındaki **The Times** Gazetesi'ne "Trakya Türklerinin Tehdidi", "Yunan İşgaline Direnç" şeklindeki başlıklarla İstanbul muhabirinin gönderdiği

[59] **The Times**, "Turks Despondent", 17 Mayıs 1920, s.13.

[60] **The Daily Express**, "The Sultan To Abdicate", 17 Mayıs 1920, s.1.

[61] **The Times**, "Kemal's Call To Resistance", 21 Mayıs 1920, s.15. Bu konuda Bernard Lewis, Sevr Antlaşması'nın yenilmiş olan Almanya'ya dayatılandan çok daha ağır bir antlaşma olduğunu ve imzalandığı günün Türkiye'de milli bir yas günü halini aldığını belirtmiştir. Bkz. Lewis, **a.g.e.**, s.333. Ayrıca bkz. Salahi Sonyel, **a.g.e.**, Cilt II, s.80.

[62] **The Daily Mirror**, "Baku Surrounded New Caspian Move. Reds To Join Turks", 24 Mayıs 1920, s.3.

haberde Cafer Tayyar Paşa'nın Yunan İşgaline karşı direneceği, Yunanlara direnecek kişi sayısının 8000 olduğu, Bulgar yardımcılarının geleceği dedikodusunun yayıldığı ancak şimdiye kadar şüpheli 50 Bulgar'ın Kırkkilise (Kırklareli)'de görüldüğü belirtilmiştir.[63]

27 Mayıs 1920 tarihli **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haber ise oldukça dikkat çekicidir: "80 Türk yakalandı. Asi bakan ölüme mahkûm edildi. 80'den fazla önemli Türk bugün Türk Devleti tarafından yakalandı. Aralarında eski dahiliye bakanı Haşim Bey, Genel Kurmay'ın bazı üyeleri ve eski milletvekilleri, bir ay önce Ankara'ya kaçan ve yokluğunda askeri mahkeme tarafından ölüme mahkûm edilen Mustafa Kemal'in Savaş Bakanı Fevzi Paşa.[64] Türk Bakanı İstifa Ediyor. Savaş Bakanı General Mahmud Muhtar Paşa ve barış delegelerinden biri sağlık nedeniyle istifa etti."[65]

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından yaklaşık 40 gün sonra **The Guardian** Gazetesi'nde "Türk Ulusçular, Ankara'da Bir Halk Hükümeti Kuruldu" başlıklarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşunu bildiren haberde ise bir Associated Press muhabirinin Ulusçu Lider Mustafa Kemal ile Barış Anlaşması hakkındaki röportajından bahsedilmiştir. Ayrıntılarda, açıklamaları İngiltere'ye karşı büyük bir düşmanlığı gösteren Mustafa Kemal'in, Anlaşma'nın Türkiye'yi ölüme mahkûm ettiğini söylediği belirtilmiştir. Ayrıca ulusun başsız bırakıldığı ve bu nedenle Ankara'da yasal ve idari güçlerle Büyük Millet Meclisi şeklinde bir halk hükümetinin kurulduğu bildirilmiştir. Celaleddin Arif Bey'in idari başkan seçildiği

[63] **The Times**, "Thracian Turks' Threat", 25 Mayıs 1920, s.9.

[64] Fevzi Paşa (Kavaklı Fevzi Paşa, Mareşal Mustafa Fevzi Çakmak, İstanbul 1876- İstanbul 10.04.1950): Topçu Albay Ali Sırrı Bey'in oğludur. 1896'da piyade sınıfından Harp Okulu'nu, 1898'de kurmay yüzbaşı olarak Harp Akademisi'ni bitirdi. Türk-İtalyan, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşı'na katıldı. Kurmay hizmetlerinde bulundu. Tugay, Tümen, kolordu, ordu komutanlığı yaptı. 24.12.1918'de korgeneral rütbesindeyken Genelkurmay Başkanlığı'na getirildi. 3.2.1920'de Ankara'ya gelerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. T.B.M.M.'nin 1. döneminde Kozan'dan 2. Ve 8. dönemlerinde İstanbul'dan milletvekili seçildi. Millî Savunma Bakanlığı, Bakanlar Kurulu Başkanlığı yaptı. 3 Nisan 1921'de rütbesi orgeneralliğe yükseltildi. 31.8.1922'de Büyük Zafer'den sonra mareşallik rütbesini kazandı. 2. dönemde seçildiği milletvekilliğinden istifa ederek 3.3.1924'te Genelkurmay Başkanlığı'na atandı. Bu görevden yaş haddi nedeniyle emekliye ayrıldı. 1946-1950 yılları arasında bağımsız milletvekili olarak meclis çalışmalarına katıldı. Kurtuluş Savaşı'ndaki hizmetlerinden ötürü Takdirname ve İstiklâl Madalyası verildi. Almanca, Fransızca, Rusça, Arapça, Arnavutça ve Sırpça öğrendi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk'ten sonra ikinci mareşalidir. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s. 67.

[65] **The Daily Express**, "80 Turks Arrested", 27 Mayıs 1920, s.1.

belirtilirken insanları etkilemek için kendisine 'Paşa' ünvanı verilen Anzavur'un kötü bir eşkıya olduğu, geçtiği her yerde yağma ve katliam yaptığı ve bunlara Ermenilerle Yunanların da iştirak ettiği Mustafa Kemal Paşa tarafından dile getirilmiştir.[66]

"Yunanistan ve Riskleri" başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki önemli detaylar içeren haber şu şekilde yerini almıştır: "Yunanların Trakya için savaşacağı ve belki Türkleri yeneceği üzerine bilgi aldım ancak M. Venizelos'un hesaba katmadığı yeni bir faktör ortaya çıktı o da evdeki bütün planların eski kralın destekçileri tarafından biçimlendiği."[67]

Yine çok önemli bir bildiri "İsyancıların İtilaflar'a Notu" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde karşımıza çıkmaktadır. İçeriğine bakıldığında, Bursa yakınlarında Merkezi Türk Hükümeti ve Mustafa Kemal'in organize ettiği Büyük Millet Meclisi temsilcileri arasında müzakerelerin başlamış olduğu, Ulusçu bir gazetenin Mustafa Kemal Paşa'nın İtilaf Devletleri, Birleşik Devletler ve diğer tarafsız ülkelere yönelik notu yer almaktadır:

1) Büyük Millet Meclisi tarafından temsil edilen Osmanlı Ulusu İtilaf Devletleri işgali yüzünden baskı altındadır.
2) Ulus hızlı ve adaletli bir barış istiyor ancak barışı onaylama hakkını gerçek temsilcilerine vererek.
3) Osmanlı Hristiyanları ve yabancılar Ulus tarafından korunacak ancak onlar da asayişi bozmayacak, ülkeye karşı komplo kurmayacaklar.[68]

2.4. Ulusçuların İzmit'teki İngiliz Donanması'na Saldırısı

Sayıları 4 bin civarında olan Hilafet Ordusu, İzmit'te bir İngiliz taburunun kontrolü altında Anzavur'a destek vermek için doğuya doğru ilerledi. 14 Haziran 1920'de ulusçular saldırıya geçti ve Hilafet Ordusu'nun bir kısmı taraf değiştirerek ulusçulara katıldı. Geri kalanlar İngiliz askerlerinin gerisine çekildi ve komutanları ise olayları İzmit Körfezi'nde demirlemiş olan Osmanlı savaş gemisi Yavuz'un güvertesinden izlediler. Hilafet Ordusu'ndan kalanlar gemiyle İstanbul'a gönderildi

[66] **The Guardian**, "The Turkish Nationalists",31 Mayıs 1920, s.8.
[67] **The Daily Mirror**, "Greece and Her Risks", 7 Haziran 1920, s.3.
[68] **The Times**, "Rebel's Note To Powers", 9 Haziran 1920, s.15.

ve 25 Haziran'da bu güç resmen dağıtıldı. Ulusçuların Hilafet Ordusu'nu yenmesi sonucu İngiliz birlikleri ulusçulara ateş açarak ve havadan bombalar yağdırarak başkent yakınlarından uzaklaştırmak istediler. İngiliz komutan General Milne destek istediği zaman ise, yalnızca Yunan askerlerinin bunu sağlayabileceği bildirilmişti.[69]

Gotthard Jaeschke kitabında da 14 Haziran 1920'de Hintli askerlerin Kuvayı Milliye ile çarpışması olarak belirttiği[70] bu olaya ilişkin **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Türklerin İngilizlere Kurduğu Pusu, Amiral Roebeck İzmit'e Doğru Yola Çıktı. İskoç Birlikler Gönderildi." başlıklarıyla verilen haber şu şekilde ele alınmıştır: "Dün gece İstanbul'dan gelen bir telgrafa göre İzmit tarafında bir İngiliz Karakolu'na Ulusal Birlikler tarafından haince saldırı yapıldığını savunma bakanlığı açıkladı. Ulusçuların konumunu bombalayan İngiliz savaş gemisi ile ilgili bir haber yok. Dünkü **Temps** Gazetesi İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Roebeck'in İzmit'e İngiliz kruvazörlerinin demirlediği yere doğru yola çıktığını, Mustafa Kemal'in 7 bin takipçisinin İngiliz hattına hücum ettiğini ve İstanbul'da karargâh kurmuş olan bir İskoç alayının İzmit'e gönderildiğini belirtti".[71]

"Yeni Savaş Bölgemiz" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde Ulusçu Türklerin İzmit'teki saldırısına yer verilirken **The Daily Mirror** Gazetesi'nden farklı olarak saldırıya Hintli Pencapların öncülük ettiği, düzenli Türk Ordusu'na yapıldığı ve bir İngiliz yetkilinin esir alındığı belirtilmiştir.[72]

"Yeniden Savaşta", "İngilizler Türkler Tarafından Saldırıya Uğradı" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde İngiliz Birlikleri ve Ulusçular arasındaki İzmit sahilinde yaşanan çatışmadan bahsedilmiştir. Detaylarda Ulusçuların Hükümet Gönüllülerinin geri çekilmesinden sonra bölgeye girdikleri ve saldırdıkları, Hint Birliklerinin zarar gördüğü, pratik olarak İngiltere'nin Mustafa Kemal'in Ulusçu Birlikleri ile savaş durumunda olduğu ve Damad Ferid'in barış şartlarını imzalayıp imzalamayacağının her zamankinden daha fazla merak edildiği belirtilmiştir.[73]

---

[69] Andrew Mango, **Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004, s.333.

[70] Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, Ankara, 1989, TTK Basımevi, s.108.

[71] **The Daily Mirror**, "Turks Ambush British", 18 Haziran 1920, s.3.

[72] **The Daily Express**, "Our New War Zone", 18 Haziran 1920, s.1.

[73] **The Times**, "Again At War", 18 Haziran 1920, s.16.

Benzer şekilde, "İngilizler Büyük Bir Türk Saldırısı Bekliyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberde şu detaylar yer almaktadır: "Türklerin Paris'te Türk Barış Anlaşması'nı imzalamaları beklenirken savaş bulutları yeniden Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerinde beliriyor. İsyancı Türkler İstanbul'dan 50 mil uzaklıktaki İzmit önlerinde bir İngiliz kuvvetine saldırdı. Gordon İskoçyalıları tarafından korunan Pencaplardan 15'i öldü ve 23'ü yaralandı." Haberin devamında Türk Ulusçuların daha önce rapor edilenden daha kuvvetli olduğu bildirilirken İngiliz filosundan yapılan bombalamada Ulusçuların büyük kayıplar verdiğine inanıldığı söylenirken devlet kaynaklarından öğrenildiğine göre Ulusçuların kazanımlarını genişlettiği ve her geçen gün daha güçlü hale geldikleri belirtilmiştir. Ayrıca Ulusçuların İzmit yarımadası ve İzmir bölgesi dışında bütün Anadolu'yu işgal edecekleri; kuvvetlerinin Karadeniz kıyısından Gelibolu yarımadasına kadar 17.500 düzenli, 19.500 düzensiz olmak üzere 40.000 olduğunun tahmin edildiği dile getirilirken, bu haberin hemen altında "Yunanistan ve İzmir" başlıklı haberde M. Venizelos'un başkanla Türk Anlaşması'nda Yunanistan'ın hayati önem taşıdığını söylediği belirtiliyor. Ayrıca Paris'ten gelen bir telgrafta Sadrazam'ın anlaşma rötarının uzatılması ile ilgili sorusu da yer almaktadır.[74]

Yine aynı gazetede yer alan diğer bir haber ise şu başlıklarla verilmiştir: "Türklerle Savaş Gözdağı: İngiliz Filosu Yığınak Yapıyor. Savaş bölüğü Malta'yı terk ediyor. Savaş gemisi İzmit'te Kemal'in isyancılarını bombalıyor. Türk gözdağı ile ilgili Hythe'deki Konferansta İngiliz ve Fransız başkanlarının aldığı kararlar büyük önem taşıyor. Yunanistan Türkiye'ye karşı yalnız hareket etmeye hazır ve bir Yunan kaynağından alınan bilgiye göre İtilaf Devletleri M. Venizelos'un önerilerini kabul etti." Manşet haberin sol alt kısmında "Türkiye'de Hareket İçin Yunan Önerisi Kabul Edildi." başlıklı haberde kesin bir suskunluk olmasına rağmen önerilerin M. Venizelos'dan geldiğine inanıldığından bahsedilmektedir. Bu haberin hemen altında "Kemal'in Asileri" başlıklı haberde önerinin bazı koşullara bağlı olarak kabul edildiğini ancak Yunanların bu koşulları kabul etmeyebileceğinden bahsediyor. İhtilaf Devletleri'nin genel doğu durumunun hüzünlü bir görüntüye sahip olduğu, Mustafa Kemal'in önemli sayıda takipçiye sahip olduğunu ancak ordusunun iyi düzenlenmemiş ve

[74] **The Daily Mirror**, "British Expecting A Big Turk Attack", 19 Haziran 1920, s.3.

donatılmamış olduğu belirtilirken Yunan İmparatorluğu'nun doğudaki genişlemesini, İtalyanların düşmanlık sayacağı vurgulanıyor. Aynı sayfada "Asiler Bombalandı" başlıklı haberde Mustafa Kemal Paşa'nın resmi olarak farklı bir kişinin resmi konmuş ve altına Mustafa Kemal Paşa diye yazılmış, yan tarafına da "Türk Ulusçuların Lideri Mustafa Kemal Paşa" yazılmıştır.[75]

The Daily Express Gazetesi'nde büyük puntolarla verilen haber kabinenin Yunan birliklere yardım etmeyi kabul ettiğini, İngiltere'nin tekrar savaşın içinde olduğu bildirmiştir.[76]

"İzmit Türkleri İngiliz Ateşinden Kaçıyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberi işe şöyle: "İngiliz deniz bombardımanı[77] ve Yunan hücumu Mustafa Kemal'in asilerini öldürüyor. Savaş gemilerimiz asileri 8 mil uzaklıkta bombaladı. İstanbul'dan alınan bir mesaja göre Ulusçu Kuvvetler geri çekilerek Sapanca'da yoğunlaştılar. İngiliz bombardımanı birçok rütbenin ölümüyle sonuçlandı." Reuter'in Paris'ten bildirdiğine göre Ulusçulara karşı yapılan Yunan hücumunun başarılı bir şekilde başladığı, Akhisarda yoğunlaşan düşmanın geri çekilmek zorunda kaldığı ve Akhisar'ın işgal edildiği belirtiliyor. Yunan Kralı'nın telaşlandığı, Anadolu'nun içlerinden haber alınamadığı, Türk Polisi'nin asilerin hareketini destekleyen birliğin liderlerini aradığı da bildirilirken Barış Konferansının sekreterinin Türk Sadrazamını Barış Anlaşmasının açıklaması ve sunumu için verilen sürenin uzatılmayacağı hakkında bilgilendirdiği yer almıştır.[78]

"Türkler Barış Şartlarına Cevap Veriyor" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde Türk Barış Delegasyonu'nun, barış şartlarının İzmir ve Trakya ile ilgili olan bölümlerini kabul etmeyi reddettiği belirtilirken, Damad Ferid, Bab-ı Ali'ye gönderdiği mesajda Ulusçuların İzmit saldırısının İngiltere ve Fransa üzerinde kötü

---

[75] **The Daily Mirror**, "War With Turks Menace: British Fleet Massing", 21 Haziran 1920, Bkz. **EK** 12.

[76] **The Daily Express**, "Our New War Against Turkey", 21 Haziran 1920, s.1.

[77] "İzmit civarında faaliyete geçmiş olan İstanbul Hükümeti kuvvetleri (Hilafet Ordusu), Kuva-i Milliye kuvvetlerinden aldığı darbe üzerine İzmit'e çekilerek, İngiliz kuvvetlerinin himayesine sığınıyor. Bu harekete sinirlenen İngiliz kuvvetleri, İzmit kumaş fabrikasını donanma vasıtasıyla bombardıman ederek tahrip ediyor ve hıncını Türk'ün yegâne askeri kumaş fabrikasından alıyor. Evvelce bahsettiğim Avusturyalı aile, bu tahribat arasından çıkardıkları iki tezgâhı önce Ankara'ya getiriyorlar. Sonra da Kayseri'de kurarak işletmeye başlıyorlar." Ayrıntılı bilgi için bkz. Şerif Güralp, **a.g.e.**, s.66.

[78] **The Daily Mirror**, "Ismid Turks Flee From British Fire", 25 Haziran 1920, s.3.

etki bıraktığını belirtmiş ve barış şartlarını cevaplamak için sürenin uzatılmasını reddetmelerine sebep olduğunu ileri sürmüştür. Ulusçuların bu mesajdan etkileneceği, Mustafa Kemal'in birçoğundan daha ılımlı olduğu ancak onun diktatör olmadığı anlamına gelmediği ve birçok İngiliz yetkiliyi esir tutan Erzurum'daki komutan Kazım Karabekir'in Kemal'in talimatlarına uymakta isteksiz olduğunun sanıldığı belirtilmiştir.[79]

2.5. Yunan Ordusu'nun İlerleyişi

15 Mayıs'ta İzmir'e çıkan Yunan Ordusu hızlı bir şekilde Anadolu'da işgallere devam etti. Yunan birliklerine direnen Kuva-i Milli'ye'nin 5 bin civarındaki kuvvetine karşın Yunanların 40 bin kişiklik birliği vardı. Bu nedenle işgaller kolay ve hızlı olmaktaydı. İlk olarak Akhisar'a giren Yunanlar, 23 Haziran'da Salihli, 24 Haziran'da Kırkağaç ve Soma'yı işgal ettiler. 30 Haziran'da Balıkesir, 8 Temmuz'da ise Bursa'ya girdiler. 27 Temmuz itibarıyla Doğu Trakya Yunanlar tarafından tamamen işgal edilmişti. 29 Ağustos'ta ise Uşak kanlı çatışmalardan sonra düştü.[80]

Nitekim **The Daily Mirror** Gazetesi'nde bu konu ile ilgili yer alan haberler aynen şu şekilde yer almıştır: "Yunanlar Türk Kolordusuna Tuzak Kurdu: 8000 Esir. Londra'daki Yunan Elçiliği tarafından Yunan Ordusu'nun Anadolu'daki yeni başarıları rapor edildi. Bir Türk Kolordusu Anadolu'da kuşatıldı, esirler, silahlar ve diğer eşyalar alındı. Salihli'nin işgali resmi olarak rapor edildi. Akhisar'ın alındığı onaylandı. Yunanlar süvarilerini Kula yönüne doğru gönderdiler. İngiltere Savaş Materyali mi satıyor? Ankara'dan gelen bilgiye göre Mustafa Kemal Fransa ile Kilikya'da ateşkesin sonuçlandığını ilan etti. Roma'daki Messagero'nun muhabiri İngiltere'nin büyük miktarda savaş malzemesi sattığını telgrafla bildiriyor. İstanbul'dan Atina'ya gelen bir telgrafta Türklerin 2500 Ermeni'ye zulüm yaptığını, kötü koşullarda İzmit'e getirildiğini ortaya koyuyor. Ayrıca Kemalistlerin Ermeni okul müdürlerini Grousse'da[81] astığı belirtilirken İstanbul'da bir askeri mahkemenin Anadolu'daki bütün Ulusçu Ordu birliklerinin komutanlarını ve Ankara'daki Ulusçu Hükümeti ölüme mahkûm etti."[82]

---

[79] **The Times**, "Turks Reply To Peace Terms", 26 Haziran 1920, s.16.
[80] Sina Akşin, **İç Savaş ve Sevr'de Ölüm**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2010, s.161-162.
[81] Türkçe karşılığı bulunamamıştır.
[82] **The Daily Mirror**, "Greeks Trap Turk Army Corps: 8000 Prisoners", 26 Haziran 1920, s.3.

Öte yandan "Türkiye Barış Anlaşması'nı Reddediyor" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin büyük puntolarla verilen haberinin hemen altında "Türkiye Ne İstiyor?" başlıklı özel muhabir Sir Percival Phillips'e ait yazının içeriğinde Türkiye'nin İzmir ve Trakya'nın işgali ile ilgili İtilaf Devletleri'nin taleplerini reddettiğini, Yunanların buralardaki iddialarını kabul etmediği belirtilirken aslında Türkiye'nin Ermeni Devleti'nin bağımsızlığını tanımak, Hicaz Devleti'ni tanımak gibi birçok şeyi kabul ettiği vurgulanmıştır. Öte yandan Anadolu Ulusçularının İzmir'in Yunanlar tarafından tahliye edilmesi durumunda Avrupa ile barışı onaylamaya gönüllü oldukları iddia edilmiştir. Devamında Sadrazam Damat Ferid Paşa'nın anlaşmayı reddetmesi ile ilgili resmi cevabı bilen delegeler ulaşmadan anlaşmayı imzalamaması konusunda uyarıldığını ve Padişah'ın Sadrazamı, verilen cevapta belirtilen şartlara uygun olması durumunda imzalayabileceğine dair tembihlediği belirtilmiştir.[83]

The Daily Mirror Gazetesi'nde yer alan haberler "Yunan Ordusu'nun Türk Trakya'sını İstilası. Düşman Kasabaları Kaybediyor ve Birçok İnsan Panik İçinde Geri Çekiliyor. Daha Büyük İtilaf Kuvvetleri." başlıklarıyla ile aynen şöyle verilmiştir: "Cumartesi gününe kadar Yunanlar yedi şehri aldılar. İzmir'in 70 mil ilerisindeki Alaşehir'de 8000 Türk kaybına sebep olurken asileri bozguna uğrattılar. Türkler bütün hat boyunca geri çekiliyor ve kayıplarından ötürü ızdırap çekiyor. Exchange Haber Ajansı Yunanların Türk Trakya'sına doğru ilerlediğini söylüyor. Son mesaj raporlarına göre İzmit kıyısındaki İngiliz deniz bombardımanı sonucunda 1000 Türk öldürüldü ve 600'ü de yakalandı. Yarım milyon Yunan hazır. **New York Herald** gazetesinin Paris baskısına röportaj veren M. Venizelos yeni savaşın üç haftadan fazla sürmeyeceğini umduğunu söyledi, ordu kuvvetlerini yarım milyona kadar artırmaya hazırlandıkları ancak gerek kalmayacağına inandıklarını belirtti. Washington'dan gelen bir telgrafta onaylanmamış bir rapora göre Amerikan misyoner Mrs. Paul Nilson Tarsus yakınındaki Alicia'da[84] Türk Ulusçular tarafından yakalandı. Londra'daki Yunan Ateşemiliteri Colonel Phrantzes Ulusçu liderin bütün kuvvetlerinin %25'ini oluşturan 13. Ordu Birliği'nin çoktan yok edildiğini

[83] **The Daily Express**, "Turkey Rejects The Peace Treaty", 26 Haziran 1920, s.1.
[84] Türkçe Karşılığı bulunamamıştır.

söyledi. Colonel 'Biz eminiz ki zaferimiz doğunun bütününe barış getirecek' dedi. Reuter"[85]

Aynı gazetenin 29 Haziran 1920 günü yayımlanan sayısında yine oldukça önemli gelişmelere yer verilmiştir: "Foch ve Wilson Yunan Savaşını Yönetiyor. M. Venizelos'un açıklaması: Bay Lloyd George: "İngiltere hiçbir yükümlülük tahakkuk etmedi. Başkan Avam Kamarası'nda İngiltere'nin Türk Ulusalcılara karşı operasyona destek vermede hiçbir yükümlülük tahakkuk etmediğini söyledi. Türkler İstanbul'u bırakıyor. Savaş üç haftada bitebilir. Boğazların Korunması. Barış Antlaşması yükümlerine uygun olarak İtilaf Devletleri Çanakkale'deki bütün tahkimatı imha etti. Yunan birlikleri Marmara Denizi'nin kuzey sahilindeki Bandırma'da İngiliz filosuna katıldı. Paris'ten gelen bir mesaj şöyle diyor: Eğer Yunanlar Bandırma'ya kadar ilerlerse Ulusçular savunmasız hale gelecek ve bu da savaşı birkaç haftada bitirecek. **Petit Journal** diyor ki Yunan operasyonlarının erken başarısı İzmit'teki Ulusçu bozgunu ile Mustafa Kemal'in İstanbul'a hücum etmekten vazgeçmesine sebep oldu. Reuter'in belirttiğine göre M. Venizelos Yunan operasyonlarını Mareşel Foch ve Feldmareşal Sir Henry Wilson'la beraber yürüttüklerini açıkladı. Yunanistan İslama karşı savaşmıyor, "anakronik"[86], yozlaşmış, çoğunluğunu Yunan nüfusunun oluşturduğu bölgelerden onları kovan, yüz kızartıcı ve kanlı bir yönetime sahip olan Osmanlı Devleti'ne karşı savaşıyor. **Paris Eclair**'e göre M. Venizelos operasyon planlarının Mareşal Foch ve Sir Henry Wilson tarafından yönetildiğini söyledi."[87]

"Yunanlar Çanakkale'de Çıkarma Yaptı" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde ise Yunanların Çanakkale'nin Anadolu tarafını işgal ettiği ve 2000 Türk'ün öldürüldüğü belirtilirken başka bir bölümde Mustafa Kemal'in kendisini Ulusçuların başkomutanı olarak atadığını, asker toplama talimatı verdiği ancak bu bilginin henüz kesin olmadığı belirtilmiştir.[88]

"Türkler İtilaf Devletlerine Müracaat Etti." başlıklı haber **The Daily Mirror** Gazetesi'nde şöyle yer bulmuştur: "Bakanlar kurulu kararıyla Paris'teki Sadrazam'a İtilaf Devletlerine Anadolu'daki Yunan ilerleyişini durdurmaları konusunu sorması için bir telgraf gönderildi. Mr. Bonar Law dün Avam Kamarası'nda savaşın daha fazla ilerlemesini önlemek için Yunan Devleti ile Mustafa Kemal'in geçici devleti arasında müzakere

[85] **The Daily Mirror**, "Greek Army Invasion Of Turkish Thrace", 28 Haziran 1920, s.3.
[86] Anakranik: "Tarih hatası içeren" anlamındadır.
[87] **The Daily Mirror**, "Foch and Wilson Directing The Greek War", 29 Haziran 1920, s.3.
[88] **The Times**, "Greeks Land At Dardanelles", 30 Haziran 1920, s.17.

konusunda henüz bir girişimin olmadığını söyledi. Şu aşamada müzakerelerin mümkün olmadığını ekledi. Komutan Kenworthy: Neden müzakere olmasın? Mr. Law: Öyle görünüyor ki saygıdeğer üyelerin önerisi herhangi biri karşı gelip de biz geri almadan bir barış anlaşması düzenlememiz."[89]

"Türkler Zafer İstiyor" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin Türkiye Muhabiri Sir Percival Phillips'in yazdığı haberde Sultanın Bursa'dan aldığı haberlere göre Ulusçuların Bergama'yı aldıkları ve binlerce Yunan kaybı olduğu belirtilirken iki günden beri Yunan bildirisi olmadığı eklenmiştir.[90]

Yine aynı gazetenin "Türk İntikamı" başlıklı haberinde Türklerin Mudanya'da Ulusçularla çatışmaya giren 5 Yunanlıyı ibret olması için şehir meydanında astığı, şimdiye kadar Ulusçu karşıtı gibi görünen Türklerin şimdi açıkça Ulusçu yanlısı olduğu, Babı-Ali'nin Bergama'nın Kemalistler tarafından alındığını onayladığı bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca İtilaf Devletleri'nin Ulusçu yanlısı bütün haberlerin, gazetelerin sansür edileceğine dair veliaht şehzadenin Devlet Basın Bürosu'na rapor gönderdiği bilgisi verilmiştir.[91]

"Bozguna Uğrayan Türkler İmha Ediliyor" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde Yunanların Anadolu'da iyi karşılandığı, Ulusçuların ise Bandırma'da bozguna uğradığı ve Bursa'ya doğru kaçtıkları iddia edilmiştir. Öte yandan Ulusçu karşıtı lider Anzavur'un Bandırma ve Biga arasında bir yerde Ulusçular tarafından mağlup edildiği, birçok Müslüman ve Hristiyanın Ulusçular tarafından asıldığı da belirtilmiştir. Haberi yazan muhabir Sir Percival Phillips, 5000 Ulusçunun Bandırma tren istasyonu bağlantısını kestiklerine dair raporlara rağmen sayılarının 1500 olduğunu tahmin ettiğini ve organize direnç göstermede kabiliyetsiz olduklarını, bütünüyle düşman bir ülkede gerilla savaşı yapacak yürekleri olmadığını savunmuştur.[92]

Öte yandan **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan şunları bildirmektedir: "İtilaf Devletleri Antlaşmaya tam olarak cevap vermesi için Türkiye'ye 10 gün daha uzatma

[89] **The Daily Mirror**, "Turks Appeal to Allies", 1 Temmuz 1920, s.3.
[90] **The Daily Express**, "The Turks Claim A Victory", 2 Temmuz 1920, s.1.
[91] **The Daily Express**, "Turks' Revenge", 3 Temmuz 1920, s.1.
[92] **The Daily Express**, "Routed Turks Cut Off", 7 Temmuz 1920, s.1.

yapmaya karar verdi. M. Venizelos bölgenin Yunan ve İngiliz kuvvetlerinin bölgedeki geniş alanı işgal ederek Türklerin baskı altına alınabileceğini önerdi." Aynı sayfadaki 'Türkler bombaladı, İngiliz Yelkenlileri asileri kuşattı' başlıklı haberde İngiliz donanma güçlerinin Mudanya ve Gemlik'i işgal ettiğini ve asilerle Gemlik'te değil Mudanya'da etkisiz bir pozisyonda karşı karşıya geldikleri ve yaralıların durumunun hafif olduğu bilgisi yer almıştır.[93]

Yine aynı gazetenin bir sonraki günkü sayısında "Yunanlar Türkleri bozguna uğratıyor." başlığıyla verilen haberinde Balıkesir-Bandırma bölgesindeki Yunan ve Türk Ulusçuları arasındaki çatışmada 1500 Türk'ün öldürüldüğü ve çok sayıda esir alındığı belirtilirken Ulusçu Lider Kemal Paşa'nın başkentini Bursa'ya kurmayı tasarladığı bilgisi yer alıyor.[94]

The Daily Mirror Gazetesi'nde yer alan bir dizi haber şöyle verilmiştir: "Lord Allenby'ın Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Türk Ulusal Hareketi'ni bastırmak üzere Başkomutan olarak atandığı ve karargâhını da Büyükada'da kuracağı dedikodusu yapıldığı belirtiliyor. Atina'dan Exchange Haber Ajansı'na gelen bir telgrafta Bulgaristan'ın Varna ve Burgaz şehirlerinde gizli bir asker seferberliği olduğu, Türk Ulusçuların Trakya Komutanı Cafer Tayyar'a cephanelik taşındığı bilgisi yer alıyor. Yunan-Bulgar hattında yeni bir asker yoğunluğu olduğu rapor edildi. (Öyle anlaşılıyor ki Lord Allenby şu an Mısır'da).Yunanlar Bursa'nın işgaline ek olarak Sarayköy ve Göbek'i de işgal ettiler. Menderes'ten İngiliz-Yunan cephesi olan Bursa'nın kuzeyine kadar saf Yunan hattı oldu. Bu sebeple Yunan Başkomutanı Türkleri bütün deniz kıyısından uzaklaştırmak ve Kemal'in Çanakkale ve İstanbul üzerindeki tehditini yok etmek amacında."[95]

Bursa'nın Yunanlar tarafından işgalini Albay Şerif Güralp şu şekilde anlatmıştır: "Biz kardeşler birbirimizle boğazlaşırken Yunan Ordusu harekete geçerek Osmanlıların ilk başkenti Bursa'yı zapt etmiş, Yunan komutanı da Osman'ın türbesine girip pis çizmesi ile sandukaya eşek tekmesi atarak: 'Kalk, milletin halini gör' demişti.[96]

---

[93] **The Daily Mirror**, "To Coerce Turkey?", "Iron Duke In Action", 9 Temmuz 1920, s.3.
[94] **The Daily Mirror**, "Greeks Rout Turks", 10 Temmuz 1920, s.3.
[95] **The Daily Mirror**, "Lord Allenby to Lead Allies in Turkey",12 Temmuz 1920, s.3.
[96] Güralp, **a.g.e.,** s.86-87.

20.000 civarındaki Yunan birliğinin girdiği Bursa, karşı konulması mümkün olmadığı anlaşılınca Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle boşaltıldı fakat, Osmanlı Devleti'nin bir zamanlar başkenti olan bu kentin düşmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde büyük bir üzüntüye neden olmuş, konuşma kürsüsüne kara bir örtü serilmişti. 9 Temmuz 1920'de serilen bu örtü, iki yıl sonra 10 Eylül 1922 günü Bursa'nın işgalden kurtarılması ile kaldırılacaktır.[97]

2.6. Sevr Antlaşması'nın İmzalanması

23 Temmuz 1920'de İstanbul Hükümeti, Hadi Paşa ve Dr. Rıza Tevfik ile Bern'de bulunan Osmanlı Devleti Büyükelçisi Reşat Halis'e Barış Konferansı'na katılmaları ve antlaşmayı imzalamaları için yetki vermişti. Bu heyet 10 Ağustos 1920'de Türk Devleti'ni yok eden Sevr Antlaşması'nı imzalayacaktı. Bu antlaşmaya göre, Çatalca hattı Avrupa'daki sınır olacak, İstanbul ise Türkiye antlaşma koşullarına uymadığı takdirde Türklerden alınacak, Boğazlar İtilaf Devletleri kontrolüne verilecek, İzmir ve çevresi ile Ege Denizi'ndeki bazı adalar Yunanistan'a verilecek, Doğu illerinden Ermenistan'a ve Kürtlere toprak verilecek, Türk Devleti Anadolu içinde küçük ve güdümlü bir devlet haline gelecekti. Sevr Antlaşması'nın imzalanması Türkiye'de üzüntü ve öfkeye neden olacaktı.[98]

Buna ilişkin "Türk Barışı" başlığı ile **The Daily Mirror** Gazetesi Sevr Anlaşması hakkında şu şekilde bilgi vermiştir: "İtilaf Devletleri başkanları bu sabah Türk barışı üzerine toplandı. Barışın 17 Temmuz'da imzalanması için sunulacağı belirtilirken, anlaşmada çok az değişiklik olduğu ve bunların büyük değişiklikler olmadığı bilgisi de yer almakta."[99]

Sevr Anlaşması'nın geniş bir biçimde ele alındığı "İstanbul'da Kasvetli Meclis" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'ndeki Sir Percival Phillips'in haberine göre Babı-Ali'de bir bakanlar toplantısı yapıldığı ve herkesin dudaklarında aynı can alıcı sorunun 'imzalamak mı, imzalamamak mı?' olduğu belirtiliyor. "Kurtuluş Formülü" başlıklı bölümde ise bakanların Trakya ve İzmir'in yönetiminin paylaşılması durumunda Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanabileceğine dair raporları

[97] Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.230. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Lord Kinross, **a.g.e.**, s.279.
[98] Sonyel, **a.g.e.**, s.100.
[99] **The Daily Mirror**, "Turkish Treaty", 12 Temmuz 1920, s.3.

olduğu, Sadrazamın bu formülünün Türkiye'nin başını dik tutacağı ve Yunanların Anadolu'da ilerlemesini durduracağının tahmin edildiği belirtilmiştir. Muhabir iyi bilgi edindiği kaynaklara göre Bolşeviklerin Mustafa Kemal'le müzakere içinde olduklarını ve Sevr Barış Antlaşması'nın imzalanmasını tavsiye ettikleri, bunun genel politikalarını uygulayabilmeleri için ve Ulusçularla birlikte Orta Doğu'daki muharebe için zaman kazandıracağı bilgilerine yer vermiştir. Muhabir şu cümlelerle devam etmiştir: "Hiç şüphe yok ki Mustafa Kemal halâ Moskova ile direkt iletişim halinde ve ısrarla askeri yardım istiyor. Ayrıca Erzurum'da Ulusçular ve Sovyet Diplomatlar arasında İstanbul Hükümeti'nin gizli temsilcisinin katıldığı konferanslar yapılıyor. Anlıyorum ki Mustafa Kemal en azından bir dakikalığına zaferden vazgeçti." Bu haberin devamında "Afganistan Halifeliği İstiyor" başlığı ile verilen haberde ise Yunan ilerleyişinin mevcut durumu değiştirdiğini, bu sebeple Mustafa Kemal ve Ortadoğu'daki iş ortaklarının amaçladığı gibi Afganistan'ın, emirin halife ve yeni İslami Federasyon'unun başı olması gerektiğini öne sürdüğü belirtilmiştir. [100]

Türkiye'yi yakından takip eden **The Times** "Türkler İmzalayacak Mı?" başlıklı İstanbul'dan gönderilen haberinde Türk barış delegesinin barış anlaşmasını imzalamayı reddetmenin hiçbir şey kazandırmayacağını dile getirdiği belirtilirken Mustafa Kemal'in birliklerinin bir hücum için hazır olup olmadıklarının merak edildiği, Albay Selahaddin Paşa'nın[101] yaralandığı ve birliklerinin Mustafa Kemal'in Ordusu tarafından Yozgat'tan çekildiği bilgisi paylaşılmıştır. Ayrıca dikkat çekici bir şekilde, Kâzım Karabekir'in Erzurum kuvvetleri ile Ulusçulara karşı harekete geçeceğinden korkulduğu yorumu yapılmıştır.[102]

The Daily Express "Türklerin 10 Günü" başlıklı haberinde Türkiye'nin anlaşmayı 27 Temmuz gecesine kadar imzalamayı kabul ettiğini bildirmek zorunda olduğunu belirtirken Türkiye'nin İtilaf Devletleri ile, Rusya'nın ve Romanya'nın bağını keserek savaşın en az bir-iki yıl uzamasına, milyonlarca insanın ölmesine ve milyonlarca Pound'un kaybına sebep olduğu ve artık buna bir nokta koymanın zamanının geldiği dile getirmiştir. Ayrıca "Kemal'e Karşı Devrim" başlığıyla verilen

[100] **The Daily Express**, "Gloomy Councils At Stamboul", 17 Temmuz 1920, s.5.
[101] Albay Mehmet Selahattin Bey: Konya'da 12. Kolordu Komutanı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.167.
[102] **The Times**, "Will The Turks Sign?", 17 Temmuz 1920, s.11.

haberde gazetelerin Eskişehir'de Kemalist karşıtı bir devrimin patlak verdiğini yazdığı belirtilmiştir.[103]

Aynı gazetenin "Türkiye'de Daha Fazla Çatışma" başlıklı haberinde Sir Percival Phillips Edirne'de çatışmalar olduğunu ancak detaylı bilgi alınamadığını belirtirken Ulusçuların Rum Tüccarları boykot propagandası yaptıklarını iddia etmiş ve haberin sonunda Türk Kabinesinin istifa ettiği bilgisine yer verilmiştir.[104]

Yine **The Daily Express** Gazetesi'nin "Türkiye Barışı İmzalıyor" başlıklı haberinde Reşad Paşa'nın Paris'te Türkiye'nin Barış Anlaşmasını imzalayacağını, İtilaf Devletleri'nin süreyi uzatmayacağını ve Türkiye'nin reddetmesinin, hükümetin Anadolu'ya sürgün edilmesi anlamına geldiği belirtilmiştir. Muhabir Sir Percival Phillips, Sadrazam ve kabinenin anlaşmayı onayladığını, sadrazamın İngiliz hayranı Rıza Tevfik Bey ile Profesör Hadi Paşa (Tarım Bakanı)'dan oluşan yeni bir delegasyon atadığını ve ikisinin de Gülcemal vapuru ile ertesi gün Toulon'a hareket edip Reşad Paşa ve Halis Bey'e katılacağını belirtiyor.[105]

Sevr Antlaşması'nın imzalanması öncesindeki İngiliz Basınındaki durum bu şekildeydi. Yayımlanan haber ve yorumlar ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde satır aralarında oldukça ilginç ve araştırılmaya muhtaç verilere rastlanmaktadır.

2.7. Yunan Ordusu'nun Trakya'daki İlerleyişi

Mustafa Kemal Paşa, Trakya'daki durumu şu şekilde özetlemiştir: "Doğu Trakya'da, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Trakya-Paşaeli Merkez Kurulu bir kurultay topladı ve bu kurultay, Trakya'nın yönetimini, Trakya-Paşaeli Merkez kuruluna verdi. Trakya'da Kolordu Komutanı bulunan Cafer Tayyar Bey (Cafer Tayyar Paşa), bu merkez kurulunun üyesi olmakla birlikte Edirne Milletvekili olarak da Meclisimize üye seçilmişti. Trakya Merkez Kuruluna ve Kolordu Komutanına verdiğimiz yönerge, Trakya alınyazısının bütün ülkenin alınyazısına bağlı olduğu ve onunla birlikte düşünülebileceği ilkesine dayanıyordu. Savaş durumu bakımından da verdiğimiz yönerge şu idi: Üstün kuvvetlerin saldırısına uğratılırsa sonuna değin dayanılacak ve Trakya bütünüyle düşman eline geçse bile, ileri sürülecek herhangi bir çözüm yolu tek başına kabul olunamayacaktır.

[103] **The Daily Express**, "Turks' Ten Days", 19 Temmuz 1920, s.1.
[104] **The Daily Express**, "More Fighting In Turkey", 21 Temmuz 1920, s.1.

Öteden beri Trakya'daki komutanın da kararının bu yönde olduğu söylenmekte idi. Ama son zamanlarda komutan Cafer Tayyar Bey, yabancıların verdiği güvence üzerine, yapılan çağrıyı kabul ederek İstanbul'a gitmiş; ancak dönüşünden sonra durumu bize bildirmişti. Anlaşıldığına göre, Doğu Trakya'nın yalnız başına varlığını koruyamayacağı, ancak Batı Trakya ile birleşerek bir yabancı yönetimle yaşayabileceği yolunda düşünceler aşılanmış…Her halde içgücünü kıracak birtakım propagandalar yapılmış. Cafer Tayyar Bey İstanbul'da iken tümen komutanlarından Muhittin Bey, İstanbul'dan Kolordu Komutanlığına atanmış. Cafer Tayyar Bey'in Trakya'ya dönmesine izin verilmiş. Cafer Tayyar Bey, İstanbul'daki ilgililerle görüştükten sonra, Muhittin Bey önermişse de, artık kolordunun komutanlığını üzerine almamış, Muhittin Bey'in üzerinde bırakmış. Böylece Trakya'nın alınyazısı, İstanbul siyasal çevrelerinin etkisine bırakılmış."[106]

Bu bağlamda, İstanbul'da Sir Percival Phillips adlı özel muhabiri bulunan ve bu sayede gelişmeleri yakından takip eden **The Daily Express**'in "Allah Bize Yardım Edebilir" başlıklı haberinde Tekirdağ'daki Yunan birliklerinin bir kolunun bugün Muratlı'yı işgal ettiği, Ereğli (Marmara Ereğlisi)'deki birliğin bir kolunun ise Çorlu'ya ulaştığı ve Edirne çatışmalarının devam ettiği bildirilmiştir. Ayrıca Sadrazam'ın Türk Lideri Cafer Tayyar'ın şefi Cemal Bey'den şu mesajı aldığı bilgisi verilmiştir: "Yunanlar Edirne'ye karşı operasyonlarına başladı. Biz kendi kendimizi savunuyoruz. Allah bize yardım edebilir."[107]

Aynı gazetede Sir Percival Phillips'in haberinde Babaeski ve Hayrabolu'nun da Yunanlar tarafından alındığı, Cafer Tayyar'ın birliklerinin Kırkkilise'den (Kırklareli) Edirne'nin batısına doğru düzensiz bir şekilde hareket ettiği belirtilmiştir. "Ermeniler Saldırıya Uğradı." başlıklı haberde ise çoğunluğunu Türkistan ve süvarilerinin oluşturduğu Bolşevik öncü kıtasının Bakü'de Ermenilere karşı hücuma başladığı, niyetlerinin Erzurum'daki Kâzım Karabekir'in birliklerine katılarak Anadolu'ya yürümek olduğu belirtilmiş ve Bolşeviklerin Bakü'den yönetilen Türk Ulusçularla birlikte saldırı başlatacaklarının önemli kaynaklardan öğrenildiği eklenmiştir. "Türkiye Boyun Eğiyor" başlıklı bölümde ise Sultanın barış anlaşmasının imzalanacağına dair devlet kararını açıkladığı, sadrazamın şartlarının

[105] **The Daily Express**, "Turkey To Sign The Treaty", 22 Temmuz 1920, s.5.
[106] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s. 657-659.
[107] **The Daily Express**, "May Allah Help Us!", 23 Temmuz 1920, s.1.

keskin olmasına rağmen Türkiye'nin imzalamak zorunda olduğunu söylediğinden bahsedilmiştir. Şeyhülislam Mustafa Sabri'nin de bunu tekrarladığı ve daha önce General Rıza Paşa'nın imzalamaktan kaçındığı, bu yüzden delegelere resmi olarak imzalama için talimat verildiği belirtilmiştir. Ayrıca Rıza Tevfik Bey'in Cafer Tayyar ve Mustafa Kemal'in maceraperest olduğuna dair sözleri yer alırken kendisi Cafer Tayyar'ın Paris'te olduğunu, Edirne'de ayaklanma çıktığında 55.000 ₤ çalarak uçakla İsviçre'ye uçtuğu iddia edilmiş ve son olarak Sadrazamın Cafer Tayyar'a gönderdiği telgrafa yer verilmiştir: "Sana yalvarıyorum hemen teslim ol ve Trakya'yı Yunan Ordusuna geri ver. Yurtseverliğinizi biliyoruz ancak savaşmaya devam etmek ulusa yardım etmiyor zarar veriyor. Boyun eğmek zorundasınız."[108]

Aynı tarihli **The Daily Mirror** Gazatesi'nde yer alan haberler ise şu şekilde yer almaktadır: "Yunan Ordusu Edirne'yi aldı. Dün alınan bir Exchange ajansı telgrafına göre Yunan gazeteleri Edirne'nin Yunan askerleri tarafından işgal edildiğini ilan etti. Türkler Kırk-Kilise (Kırklareli)'ye çekildiler. Kral Alexander bugün şehrin zarar görmeyen bölümüne girecek. İki şehir daha işgal edildi. Reuter'in özel yazışmasına göre Trakya'daki Yunan Ordusu ve Anadolu'daki Yunan Askerleri Tekirdağ ve Ereğli'yi (Marmara Ereğlisi) işgal ettiler. İlerleme denizden uzak olduğundan dolayı bütün demiryolu ulaşımı kesildi. Çorlu ve Muratlı ayrıca işgal edildi. İlerleme demiryolu hattı boyunca devam ediyor. Meriç nehrindeki Yunan Ordusu Karaağaç ve civarındaki köprübaşlarını işgal etti. Kral Alexander Averoff Kruvazörü'nde Rodos'taki çıkarma operasyonlarını yönetti. Daha sonra, Ermeni ve Türklerden Yunanlara katılanların temsilcilerinin iyi karşılamaları ile Kral karaya çıktı. Yunan Ordusu Anadolu'daki bütün amaçlarına ulaştığından buradaki operasyonlar durma noktasında. Yunan hattı şu anda İzmit'ten İtalyan bölgesi ile birleştiği Olympus Dağı, Korila ve Zazli'ya kadar ulaşıyor."[109]

"Edirne Nasıl Düştü" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin birinci sayfadan verdiği haber dikkat çekicidir: "Cafer Tayyar ve beraberindekiler Yunan Ordusu Edirne'ye girdiğinde yakalandı."[110] Mustafa Kemal Paşa bu olaydan oldukça gurur kırıcı bir durum olarak **Nutuk**'da bahsetmiştir.[111] Trakya'da Yunanlara işgal

[108] **The Daily Express**, "Greeks Attack In Force", 26 Temmuz 1920, s.5.

[109] **The Daily Mirror**, "Greek Army Captures Adrianople", 26 Temmuz 1920, s.3.

[110] **The Daily Express**, "How Adrianople Fell", 28 Temmuz 1920, s.1.

[111] Buna ilişkin Mustafa Kemal Paşa şunları söylemiştir: "Trakya'nın özel ve güç durum ve koşul içinde bulunduğu kuşkusuzdu. Ama bu özellik ve güçlükler, hiçbir zaman Trakya'daki kolordunun

için fırsat verilmesinde ve buna karşı direnişin engellenmesinde Damat Ferit Hükümeti'nin rolü vardı. Öte yandan Cafer Tayyar Bey'in kararsız davranışları sebebiyle Doğu Trakya direniş gösterilmeksizin Yunan işgaline terkedilmişti.[112]

"Türkiye Kemal'i Bastıracak, Askeri Operasyon Öngörülüyor" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde Merkezi Hükümete Kemalist hareketi bastırması için bir şans verildiği ve Anadolu'da Ulusçulara karşı operasyonlar yapılacağı belirtilirken, Mareşal Zeki Paşa, Mareşal Abdullah Paşa ve Tümgeneral Pertev Paşa'nın operasyon planı hazırladıkları, Hükümetin bazı güçlü Kürt liderlerle temas kurduğu ve Kazım Karabekir Paşa'nın 12.000 adamı ile Batıya doğru hareket ettiği dedikodusundan bahsedilmiştir. Bunula birlikte, Ulusçu Fevzi Paşa (Filistin'deki 7. Ordu Komutanı)'nın öldürüldüğünün teyit edildiği ve Mustafa Kemal'in hükümetindeki içişleri komiseri Cami Bey'in[113] istifa ettiği bilgisi de yer almaktadır.[114]

Bu arada "Yunan Kralı'nın Terlikleri" başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde ilginç bir haber yer almıştır: "Yunanistan'ın Kralı Alexander verdiği röportajında Yunan askerleri tarafından yeni ele geçirilen bölgelerin Müslüman sakinlerinin verdiği resepsiyondan çok etkilendiğini belirtti. Türk köylüsünün Yunan işgalini, barış ve mutluluğuna açılan yeni bir dönem olarak gördüğünü, inancı için asla endişe verici bir şey olmadığını, Yunanların buna müdahale etmeyeceğini bildiklerini belirtti. Kral'ın Edirne'deki Sultan Selim Camisini ziyareti sırasında postallarının üstüne terlik giymesi Türkler arasında mükemmel bir etki yarattı. Reuter."[115]

---

askerliğin gereklerini ve yurtseverlik ödevini yapmasına engel olamazdı. Eğer bu yapılmamış ise, ulus ve tarih karşısında bundan tek sorumlu Cafer Tayyar Paşa'dır." Bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.659-661.

[112] Şimşir, **a.g.e.** Cilt 2, s.12.

[113] Cami Bey (Cami Baykut, İstanbul 1877-1958): Harp okulunu bitirdi. Rütbesi yüzbaşılığa kadar yükseldi. 1908 Meşrutiyeti'nden sonra ordudan ayrıldı. Meb'uslar Meclisi'ne Fizan milletvekili olarak katıldı. Daha sonra, 1919'da Anadolu'ya geçti ve Sivas Kongresi'ne delege olarak katıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1. Döneminde Aydın milletvekilliğine seçildi. Muvakkat İcra Encümeni (geçici hükûmeti)'nde görev aldı. Bakanlar kurulu teşekkül edince, İçişleri Bakanlığı'na getirildi. Kurtuluş Savaşı devam ederken, Roma'ya hükûmet temsilcisi olarak gönderildi. Geri dönmediğinden milletvekilliğinden çekilmiş sayıldı. 1938'den sonra Türkiye'ye döndü. Sosyalizm'e taraftar olduğu yazıldı ve söylendi. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.31-32.

[114] **The Times**, "Turkey To Repress Kemal", 31 Temmuz 1920, s.11.

[115] **The Daily Mirror**, "Greek Kings' Slippers", 9 Ağustos 1920, s.3.

The Times Gazetesi'nin "Türkiye İle Barış, On Bir İtilaf Devletleri Kuvveti Anlaşmayı İmzaladı." başlıklarıyla Paris'ten gönderilen haberinde Yunan-İtalyan müzakereleri sebebiyle geciken Türk Barışı'nın sonunda imzalandığı, Sırbistan'ın Türkiye'nin borcuna dahil olmak istemediği için imzalamadığı buna rağmen General Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşid Bey'in anlaşmayı imzaladığı belirtiliyor.[116]

İlginç bir haber "Mustafa Kemal Vuruldu" başlığı altında **The Daily Express** Gazetesi'nde yer almıştır. Karadeniz sahili üzerinden uçaklardan atılan Bolşevik karşıtı bildirilerin derin etki yarattığı, bildiride Türklerin Azerbaycan'da katledilen Türklerle aynı kaderi paylaşacağı konusunda uyarı yapıldığı belirtilirken Bolşevik karşıtı hareketin İnebolu, Sinop ve Trabzon'da oluştuğu söylenmiştir. Ayrıca Ulusçu Lider Mustafa Kemal'in Tokat'ta vurulduğu ve yaralandığı belirtilirken, Moskova'dan yeni gelen ve Bolşeviklerle iş birliği yapan Bekir Sami'nin Mustafa Kemal'in saldırganları tarafından vurularak öldürüldüğü iddialarına yer verilmiştir.[117]

Aynı gazetede "Ermeniler Tehlikede" başlığıyla yer alan haberde Fransızların Adana ve Tarsus'tan geri çekileceğine dair açıklamalar olduğu ve bu durumun Türklere karşı ayaklanan, Fransızlarla birlik olup Türklere karşı savaşan Ermenilerin durumunun tehlikede olduğu, Türklerin şüphesiz intikam almak isteyeceği tahmininde bulunulmuştur.[118]

The Guardian Gazetesi'ndeki "Kafkasya'daki Türk İlerleyişi" başlıklı haberde ise Türklerin Brest-Litovsk Anlaşması doğrultusunda Kars'a doğru ilerlediği bildirilmiştir. Ermenilerin Sarıkamış'ı tahliye etmek durumunda kalabilecekleri, demir yolları için yakıt sıkıntısı çektikleri ve İtilaf Devletleri Kuvvetlerinin Türklerin bu şiddeti konusunda dikkatli olmalarını istedikleri bilgisi yer almıştır.[119]

Oldukça ilginç bir hususa değinen **The Daily Express** Gazetesi'nin "Türkler Kızıllara Yardım Ediyor." başlıklı haber şöyle yer almıştır: "Türk Ordusu Oltu-Sarıkamış-Kağızman-Iğdır boyunca ilerliyor ve Ermenilerin azimli direncine rağmen Kars'a

[116] **The Times**, "Peace With Turkey",11 Ağustos 1920, s.10.
[117] **The Daily Express**, "Mustapha Kemal Shot", 1 Eylül 1920, s.1.
[118] **The Daily Express**, "Armenians In Peril", 6 Ekim 1920, s.1.
[119] **The Guardian**, "Turkish Advance In the Caucasus", 8 Ekim 1920, s.8.

yaklaşıyorlar. Öyle inanıyorum ki bu Türk hücumu Büyük Britanya ile ticari ilişkileri gerçekleşmemiş olan Bolşeviklerin Doğudaki planının bir parçası."[120]

Bu sırada son derece önemli ayrıntıları barındıran "Türk Ulusçularının Şartları" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde Mustafa Kemal'in birliklerinden bir albayın İstanbul'a geldiği bildirilmiştir. Ankara ile İstanbul Hükümeti arasındaki müzakereleri açıklaması için sadrazamın İtilaf Kuvvetlerine beş maddeyi kabul etmeye istekli olduğuna dair yazılı bir söz vermesi gerektiği belirtilirken 5 madde şu şekilde sıralanmıştır:

1) "Tarafsız Bölge Komisyon yönetimine İzmir, Trakya ve Anadolu'yu temsilen 3 delegenin giriş izni.
2) Sevr Anlaşması'nın ekonomi ve maliyeyi ilgilendiren şartlarının Türkiye'nin lehine çevrilmesi.
3) İzmir ve Boğazlar Bölgesi'nin Türk Hakimiyeti'ne geri verilmesi.
4) Trakya'ya Türk Hakimiyeti altında özerklik verilmesi.
5) Halifeliğin saltanattan ayrılması."[121]

Öte yandan, **The Daily Express** Gazetesi'ndeki "Yunanlar saldırıya uğradı." başlıklı haber dikkat çekicidir: "Şu sıralarda Mustafa Kemal tarafından hükümetin güvenini suya düşürecek Yunanlara karşı saldırı başladı. Bu, Damat Ferid Paşa'nın Anadolu çözümünden daha başarılı olacak."[122]

Bu haberlerden de anlaşıldığı üzere, Trakya, Anadolu'dan izole olması, askeri ve idari yönden boşluklar olması nedeniyle çok kısa bir zamanda elden çıkmıştır. Coğrafi olarak da Yunanistan'a yakın olması ve yakınındaki İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal altında olması Trakya'nın işgalini kolaylaştırmıştır.

2.8. Gediz Muharebeleri

Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa, Çerkez Ethem'in baskısı sonucu Yunanların büyük taarruzundan önce Genelkurmayın uygun görmediği bir saldırıya

[120] **The Daily Express**, "Turks Help The Reds", 16 Ekim 1920, s.1.
[121] **The Guardian**, "Turkish Nationalists' Terms", 1 Kasım 1920, s.8.
[122] **The Daily Express**, "Greeks Attacked", 2 Kasım 1920, s.1.

kalkışmış ve başarısız olmuştu.[123] Mustafa Kemal Paşa **Nutuk**'da Gediz'de yaşanan savaşı şu şekilde anlatmıştır: "Batı Cephesi komutanı Ali Fuat Paşa, Altmış Bir ve On Birinci Tümenler ve Kuvve-i Seyyare ile 24 Ekim 1920'de Gediz'deki düşmana saldırdı. "Yunan ordusu bu saldırıya karşılık olmak üzere, 25 Ekim 1920 günü Bursa cephesinden saldırıya geçti. Yenişehir'i, İnegöl'ü ele geçirdi. Uşak'tan Dumlupınar sırtları ilerisinde bulunan birliklerimize saldırdı. Birliklerimiz, Dumlupınar sırtlarına dek çekildi. Böylece, cephenin her yanında yeniden genel bir yenilgiye uğradık."[124]

Bu durum Kuva-i Milliye'den düzenli orduya geçişin gerekçesi olmuş, Batı Cephesi, Batı ve Güney olmak üzere ikiye ayrılmıştı. 10 Kasım 1920'de Batı Cephesi Komutanlığı'na Albay İsmet Bey, 11 Kasım 1920'de Güney Cephesi Komutanlığı'na da Albay Refet Bey atanmışlardı.

Bu bağlamda, "Ulusçular Yunanlar Tarafından Mağlup Edildi" başlığıyla **The Guardian** Gazetesi'ndeki haberde Reuter Ajansı'nın belirttiğine göre Yunanlar Uşak-Gediz hattındaki Kemalist birliklere hücum ettiler ve düşman büyük kayıplar verdi. Çok sayıda esir alındı ve 5 silah ile birçok cephane vagonu ele geçirildi. Başka bir haberde ise Yunan Savaş gemilerinin Karamürsel'i bombardımana tuttuğu belirtilmiştir.[125]

Bu sırada **The Times** Gazetesi'nin "Kemalistlere Başkaldırı, Sadrazamın Uyarısı" başlıklı İstanbul'dan gönderilen haberinde ise Sadrazam'ın Ulusçulara Sevr Anlaşması'nı bir an önce kabul etmeleri için uyarıda bulunmaya karar verdiği, aksi halde Hükümetin kendileriyle müzakere edemeyeceği belirtilirken Mustafa Kemal'in Yunanlar, Ermeniler ve Fransızlara askeri operasyonları devam ettiği takdirde Türkiye'nin daha büyük bir felaketle baş başa kalacağı yönünde bilgilendirildiği vurgulanmıştır. Ayrıca Konya'da Ulusçulara karşı asi bir hareket meydana geldiği bilgisi paylaşılmıştır.[126] "Delibaş Ayaklanması" olarak bilinen bu ayaklanma

[123] Kinross, **a.g.e.**, s.296-297.

[124] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.667.

[125] **The Guardian**, "Nationalists Defeated By Greeks", 3 Kasım 1920, s.8.

[126] **The Times**, "Revolt Against Kemalists",6 Kasım 1920, s.9. "İkinci Konya Ayaklanması: Delibaş adında bir haydut, beşyüz kadar asker kaçağını başına topladı. 2/3 Ekim 1920 gecesi Çumra'yı bastı. 3 Ekim sabahı da Konya'ya girdi ve hükümete el koydı. Konya valisi Haydar Bey ve komutan Avni Bey (Milletvekili Avni Paşa), Konya'da bulunan pek az sayıda er ve jandarma ile Alâettin Tepesinde, ayaklananlara karşı, anılmaya değer bir yiğitlikle savunmada bulundular." Ayaklanma bastırıldı.

"Delibaş Mehmet" önderliğinde gelişmiş, Konya'daki askeri ve mülki idarenin gösterdiği dikkatsizlik ve beceriksizlik sonucu daha da büyümüştü. Ankara Hükümeti'ni en çok uğraştıran ayaklanmaların başında gelen bu isyan basit bir eşkiya hareketi değil, planlı ve programlı bir şekilde İngilizler ve İstanbul Hükümeti tarafından ortak yürütülmüştü.[127]

Sevr Barış Antlaşması hakkındaki başka bir haber ise "Türkler Anlaşmayı Reddediyor." başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde şöyle yer almıştır: "Bab-ı Ali İtilaf Devletleri Yüksek Komisyonu'nun notasına cevap olarak çeşitli bahaneler öne sürerek Sevr Barış Anlaşmasını onaylamayı reddettiğini bildirdi. **The Daily Express** gazetesi öyle anlıyor ki Türk Devleti İtilaf Devletleri şartlarını kabul ettiği takdirde halkta bir infial oluşacağından korkuyor. Türkiye'nin büyük miktarda topraktan vazgeçmesi, büyük tazminatlar ödemesi, şartları imkânsız ve büyük bir krize yol açabilir."[128]

Bu sırada Mustafa Kemal Paşa hakkındaki 13 Kasım 1920 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'nin "Türkler Mezopotamya'da" başlıklı ilginç haberi ise şu şekilde verilmiştir: "Mezopotamya'daki asileri, Anadolu'yu yöneten Selanik Yahudisi Mustafa Kemal'in taraftarı subayların yönettiği açığa çıktı."[129]

Gediz'de yaşanan durum hakkında "Yunanlar Kemalist Saldırıları Geri Püskürttü" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'ndeki haber ise şu şekilde verilmiştir: "Resmi bir Yunan bildirisine göre Uşak Bölgesi'ndeki iki Kemalist saldırı düşmanın ağır kayıplarıyla geri püskürtüldü.-Reuter."[130]

Bu sırada gündemden farklı olarak, Türkler ve Bolşeviklerin yaptığı iddia edilen 8 Maddelik bir anlaşmanın yer aldığı **The Guardian**, 3. Maddede olanakların Komünizmin Turkiye'de gelişmesi için Rus Delegasyonunun bakış açısına uygun olacağını iddia etmiştir. Haberin kaynağı ise özel kanallar olarak nitelendirilmiştir.[131]

Delibaş, Mersin bölgesinde Fransızlara sığındı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.663.

[127] Mustafa Budak, **a.g.e.**, s.67-69.

[128] **The Daily Express**, "Turks Reject The Treaty", 9 Kasım 1920, s.1.

[129] **The Daily Mirror**, "Turks in 'Mespot'", 13 Kasım 1920, s.5.

[130] **The Guardian**, "Greeks Repulse Kemalist Attacks", 23 Kasım 1920, s.8.

[131] **The Guardian**, "Turks And Bolsheviks", 25 Kasım 1920, s.8.

Öte yandan, aynı gazetenin "Fransa ve Türkiye" başlıklı bölümünde M. Franklin Boillon'un Türkiye'nin Bolşevizme kaymaması için Sevr Anlaşması'nda değişiklik bağlamında hızlı bir anlaşma yapılmasına dair fikrine yer verilirken "Çatışmasız Yunan Çekilmesi" başlıklı bölümde ise Türk Ulusçuların İnegöl, Yenişehir, Simav ve Demirci'yi çatışma olmadan işgal ettiği, Yunanların geri çekildiği belirtilmiştir.[132]

Gündeme ilişkin "Türkler Barışıyor Mu?" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberi şöyle yer almaktadır: "Hariciye Bakanı İzzet Paşa liderliğindeki bir hükümet delegesi yarın Ulusçularla müzakere etmek üzere Ankara'ya gidiyor. İzzet Paşa bir röportaj sırasında 6'ya 4 oranının başarılı olmasının lehine olacağını söyledi. Mustafa Kemal'in isyanı İtilaf Devletlerinin Barış Anlaşmasına dayanarak Türkiye'yi bölmesini engellemek için organize oldu. İstanbul Hükümeti şu sıralarda Ulusçuları, şartları kabul etmek için ikna etmeye çalışıyor."[133]

Yunan kamuoyu hakkında yapılmış olan, **The Daily Mirror** Gazetesinin, "Yunanistan Ne Diyor?" başlıklı haberinde doğudaki barışın inşası hakkında alınacak son kararın adımları ile ilgili Yunan Devleti'nin ve halkının kararlarını bilmek gerekliliği konusunda İtilaf Devletleri'nin hemfikir olduğu bilgisine yer verilmiştir.[134]

Bu dönemde görüldüğü gibi İngiliz Basınında Gediz'de yaşanan savaş ve Sevr Antlaşması ile ilgili yayınlar iç içe geçmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da askeri başarı elde ederek, Türklerin Sevr Barış Antlaşması'nı imzalamak zorunda bırakmak şeklindeki İtilaf Devletleri'nin izlediği politikaya işaret etmektedir.

2.9. Ermenistan ile Savaş

Ermeni meselesi, İngiliz Basınının yakından takip ettiği ve Ermenileri canla başla savunduğu bir konu olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda gazeteler Ermeniler hakkında birçok propaganda niteliğinde haberler ve makaleler yayımlamış, sürekli olarak Türklerin Ermenileri katlettiklerini iddia etmiş ve bu anlamda bir

[132] **The Guardian**, "France and Turkey", 27 Kasım 1920, s.11.

[133] **The Daily Express**, "Turks To Reunite?", 29 Kasım 1920, s.1. Buna ilişkin Mustafa Kemal Paşa, öngörüsünü söylevinde "Görünüşte yumuşak sanılacak bir siyasayla içeriden bizi çökertme girişimi" başlığı ile ele almıştır. Bkz Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.677.

[134] **The Daily Mirror**, "What Does Greece Say?", 4 Aralık 1920, s.3.

kamuoyu oluşturmak istemişler ve başarılı da olmuşlardır.[135] İngiliz gazetelerinin yayımladıkları haberlerin bir kısmının Ermeni gazetelerinden alınan haberlerden oluşması, Türk gazeteleri ve otoritelerinden teyit edilmeden yayımlanması etkili olmuştur. Ayrıca, bu propaganda niteliğindeki yayınlarda özellikle Anadolu'da açlık çeken Ermeni çocuklardan sürekli olarak bahsedilirken, aynı şartlara maruz kalan ve çoğunlukla daha kötü şartlarda bulunan Türk çocuklarından hiçbir şekilde bahsedilmemiştir. Dolayısıyla, İngiliz kamuoyu, Türklerin hiçbir şekilde insan gibi görülmemesi yönünde etki altına alınmak istenmiştir.

Nitekim **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki "7000 Türk Donarak Öldü." başlıklı haber gerçekleri yansıtmamaktadır. "Ermeni gazeteleri Kars'ın Kemalistlerin ağır kayıplar verdiği savunması sonunda Ermeniler tarafından tekrar alındığı rapor edildi. Bir gazete 7000 Türk'ün donarak öldüğünü ortaya koydu. Daha avantajlı şartlara sahip yeni bir ateşkes 18 Kasım'da imzalandı."[136] Halbuki, "Kars'ın alınmasından sonra Ankara Hükümeti 1 Kasım'da Ermenistan hükümetine gönderdiği bir nota ile barış önerisinde bulunmuş ve eğer doğuda "İngiliz kapitalistlerin öncüsü" olmaktan vazgeçilirse görüşmelere geçilebileceğini açıklamıştı. Ancak Ermeniler öneriyi kabul etmemiş, kendi koruyucuları olarak gördükleri ABD ile Sovyet Rusya'ya bir kez daha başvurmayı yeğlemişlerdi. Barış önerisine olumlu yanıt alınmayınca yeni bir hamleye girişen Türk Ordusu da ***Gümrü***'ye doğru ilerlemeye koyulmuştu. Türk birliklerinin 6 Kasım'da kent önüne vardıklarını gören Ermeniler Kâzım Karabekir Paşa'ya mütareke yapmaya hazır olduklarını bildirme gereğini

[135] Bkz. **Ek 3, Ek 4, Ek 5, Ek 7, Ek 8**. Bu meseleye dair Kazım Karabekir Paşa kitabında Ermenilerin Doğu illerinde yaptıkları katliamları detaylı bir şekilde ele almıştır ve bu konuda genel bir yorum yapmıştır: "Devam eden şu beş ay zarfında hududun öte tarafından kaçıp gelenlerden ve gerekse birçok biçarelerin feryadından anladım ki, Ermeni milletinin içerisinde kök tutmuş çeteciler, kesip yakmakta hala ber-devamdırlar ve bunların bu cinayetlerini tasvip ve fakat beşeriyetin gözüne aksini göstermek için her tarafta kuvvetli fikir yayanları da vardır; fakat itikadımca komitecileri aralarından defetmedikçe ve siyasi entrikalardan uzaklaşmadıkça Ermeni Milleti, ne kendisi ve ne de aralarında yaşayanlar rahat ve ehemmiyet görmeyecektir." Bkz. Kazım Karabekir, **Ermeni Mezalimi**, Emre Yay.,2000, s.155. Ermeni katliamları hakkında Erzurum Rus ikinci kale topçu alayı kumandanı Kaymakam Tverdo Khlebof'un yayımlanan hatıratının yedinci ve sekizinci sayfalarında Erzincan katliamına dair Genaral Odişelidze şunları aktarmıştır: "Kıtâl doktor ve müteahhit tarafından tertip edilmiş, yani her halde eşkıya tarafından tertip edilmemiştir. Bu Ermenilerin isimlerini, suret-i kat'iyyede bilmediğim için burada zikredemeyeceğim. Her türlü müdafaadan mahrum ve silahsız sekizyüzden fazla Türk itlaf edilmiştir. Büyük çukurlar açılmış ve biçare Türkler bu çukurların başına sevkolunup hayvan gibi boğazlanmış ve bu çukurlara doldurulmuş, herhangi bir Ermeni sayarmış; 'Yetmiş mi oldu? On kişi daha alır! Kes! Deyince on kişi daha keserler, çukura atıp üzerine toprak doldururlarmış. Bizzat müteahhit eğlenmek için seksen kadar biçareyi bir eve doldurup kapıdan çıkarlarken bir bir kafalarını parçalamış." Bkz. Karabekir, **a.e.**, s.61.

[136] **The Daily Mirror**, "7000 Turks Frozen to Death", 30 Kasım 1920, s.3.

duymuşlardı."[137] 2 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması[138] imzalandı. Bu sırada İstanbul'daki Ermeniler dükkânlarını açmamış, bayraklarını yarıya indirmişler, Patrikhanede yas ayini yapmışlardı.

T.B.M.M'nin yabancı bir devlet ile imzaladığı ilk antlaşma olan Gümrü Antlaşması sonucunda Mondros Ateşkes Antlaşması ile belirlenen sınır ilk kez aşılmıştır. Sevr Barış Antlaşması'nın geçersiz olduğu isbat edilerek Ermeni sorunu kesin bir şekilde çözülmüştür. Ayrıca Ermenilerden birçok silah ve cephane ele geçirilmesi ve doğuda elde edilen zafer ile Batı'daki mücadeleye büyük bir moral olmuştur.[139] Genel olarak incelemiş olduğumuz İngiliz gazeteleri Gümrü Antlaşması'nı önemsememiş, sadece kısa haber olarak vermişlerdir.

Öte yandan, Türkiye'de muhabiri bulunduğu için **The Daily Express** olayları objektif olarak aktarabilmiş, ilk defa Türklerin Ermenilere katliam yapmadıklarını belirtmiştir. Nitekim "Ermenistan Trajedisi" başlıklı haberde Ermeni Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak var olacağı ancak Brest-Litovsk Anlaşmasına göre büyüklüğü Ruthland kadar olacağı belirtilirken, Türklerin çok iyi davrandığı, hiçbir katliam veya mezalimin olmadığı, Gürcülerin ise Ermenilerin hayal kırıklığından bir avantaj çıkararak Borçalı'dan bir parça ele geçirmeye çalıştıkları dile getirilmiştir.[140]

Millî Mücadele Hareketi'nin başarıya ulaşabilmesi için en acil bir şekilde desteğe ihtiyacı vardı. Sovyet Rusya ile yapılan temaslar sonucunda silah ve cephane içeren ilk yardım 1920 yılının Eylül ayında başladı. Trabzon'a gönderilen yardım malzemesi bir ay içinde 3387 tüfek, 3623 sandık cephane ve 3000 süngüyü buldu. 1921 yılının Mart ayında imzalanan Moskova Antlaşması görüşmelerinde Sovyetler, 2 tümeni

---

[137] Turan, **a.g.e.**, s.202-203.

[138] Gümrü Antlaşması'nın tam metni için bkz. Soysal, **a.g.e**., s.19-23.

[139] Gencer, Özel, **a.g.e.**, s. 156. Ayrıca bkz. Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, **Cilt II**, s.22-36.

[140] **The Daily Express**, "Tragedy Of Armenia", 4 Aralık 1920, s.1. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa bu konuyu şu şekilde aktarmıştır: "1920 yılı Temmuz'unda, Batum'u İngilizler boşaltınca Gürcüler hemen ele geçirdiler. Bu durum, Brest-Litovsk ve Trabzon antlaşmalarına aykırı olduğundan, 25 Temmuz 1920'de protesto edilmişti. 8 Şubat 1921'de Ankara'da güven mektubunu sunmuş olan Gürcü Elçisi ile de Türkiye-Gürcistan antlaşması için görüşme başlamıştı. En sonu, 23 Şubat 1921'de verdiğimiz kesin bir ültimatom üzerine Ardahan, Artvin ve Batum'un bizce işgal edilmesi kabul edildi. Bundan on beş gün sonra Batum'a girdik. Bu yerler, Türkiye'ye katılmayı dört gözle bekleyen

donatacak kadar silah ve cephane yardımı yapmayı kabullenmişlerdi. P. Paruşev'in Sovyet kaynaklarına dayanarak verdiği bilgiye göre, düzenlenen yardım listesinde para dışında şunlar yer almıştır: 100.000 tüfek, 300 makineli tüfek, 60 obüs, her makineli için 100.000 mermi, 5 uçaksavar bataryası, 5000 süngü, gerektiği kadar giysi ve donatım malzemesi. Ayrıca Mondros Mütarekesinden sonra Rus limanlarına sığınan 3 Türk savaş gemisi silahlandırılarak geri gönderilecek, Azerbaycan'dan gaz ve benzin sağlanacaktı."[141]

Nitekim, **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Kemalistler İçin Sovyet Materyali" başlıklı haber Sovyet yardımını doğrulamaktaydı: "Türk Ulusçuları Sovyet Hükümeti'nden 30 Uçak 20 zırhlı araç ve çok sayıda kamyon aldı. İzmit ve İzmir çevrelerinde yoğunlaşarak Yunan birliklerine kapsamlı bir saldırı başlatacaklar."[142]

2.10. I. İnönü Muharebesi

I. İnönü Muharebesi öncesinde, Yunanistan'da Venizelos'un partisi seçimleri kaybetmiş, sürgündeki Kral Konstantin[143] geri çağrılmıştı. Konstantin Alman Harp Okulunda okuduğu ve bir Alman prensesi ile evli olduğundan I. Dünya Savaşı'nda tarafsız olmayı tercih etmişti. Buna karşın Giritli siyaset adamı Venizelos I. Dünya Savaşı'nı İtilaf Devletleri'nin kazanacağına inanıyor ve Yunanistan'ın İtilaf bloğu yanında savaşa girdiği takdirde *Megali İdea* (Büyük Yunanistan'ın kurulması düşüncesi) için adımlar atılmış olacaktı. Savaş devam ederken Fransızlar Teselya'yı işgal ederek Konstantin'i tahttan indirip yerine oğlu Aleksandr'ı getirdiler. Venizelos hükümet başkanı oldu ancak Ekim 1920'ye gelindiğinde Aleksandr'ın bir maymun ısırığı sonucu ölmesi ile yapılan seçimde Venizelos kaybetti ve tahta Kral Konstantin geçti. Konstantin Fransızlarla arası iyi olmadığı için Anadolu'da askerî harekâttan yana tavır alarak İtilaf'ın takdirini kazanmak istiyordu. Bu düşünce İnönü ve Sakarya

---

halkın alkışları arasında işgal edildi. Daha sonra Moskova Antlaşması gereğince Batum boşaltıldı ama ele geçirdiğimiz öteki yerlerin anayurda bağlılığı pekiştirildi. Bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, 657.

[141] Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.161.

[142] **The Guardian**, "Soviet Material For Kemalists", 6 Aralık 1920, s.7.

[143] Konstantin (Yunan Kralı Konstantinos I., Atina 1868- Palermo 1923): Yunan Kralı Georgios I'in oğludur. Almanya İmparatoru Wilhelm II.'nin kız kardeşiyle evlendi. 1913'te tahta oturdu. I. Dünya Savaşı'nda Üçlü İttifak'a ve bu ittifakın desteklediği Venizelos'a karşı çıktığından Fransa'nın baskısıyla oğlu Aleksandr lehine krallıktan çekilmek zorunda kaldı. Oğlunun 1920'de ölümü üzerine halkoyu yapılması sonucu, yeniden kral oldu. Yunanistan'ın Anadolu'da yenilgisi üzerine 1922'de bu kez, büyük oğlu Georgias lehine krallıktan çekildi. Sicilya Adası'ndaki Palermo kentine yerleşti. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.117.

Meydan Muharebelerine sebep olacaktır.[144] I. İnönü Muharebesi, düzenli Türk Ordusu'nun Batı Cephesi'nde Yunan Ordusu ile yaptığı ilk savaştır ve Türk Ordusu'nun zaferi ile sonuçlanmıştır.[145]

Mustafa Kemal Paşa ise I. İnönü Muharebesi'nden şu şekilde bahsetmektedir: "İznik'ten Gediz üzerinden Uşak'a dek bir çizgi tasarlayınız. Bu çizginin Gediz kuzeyinde kalan parçası iki yüz kilometredir. Gediz'den Uşak'a olan parçası da, yaklaşık olarak otuz kilometredir. Düşman üç tümenle bu kesimin kuzey ucundan Eskişehir üzerine doğru yürüdü. Bizim Gediz'de bulunan önemli kuvvetlerimiz, Eskişehir üzerinden bu düşman tümenlerini karşılamak zorundaydı. Karşıladı, yendi; devrim tarihimize Birinci İnönü Zaferi'ni yazdı."[146]

I. İnönü Muharebesi öncesi, İngiliz basınının meşgul olduğu konular arasında Ankara'da bulunan İzzet Paşa'nın Ulusçuları ikna etmeye çalışması olmuştur.

Nitekim **The Times** Gazetesinin "İzzet Paşa'nın Ulusçularla Anlaşması' başlıklı haberinde Ankara gazetelerinde Mareşal İzzet Paşa'nın Kemalistlerle anlaşmaya vardığı ve isteklerini İtilaf Devletlerine sunmak üzere İstanbul'a döndüğü belirtilirken, anlaşmanın 16 maddesi olduğu, Ulusçuların İzmir ve Trakya ile ilgili tam memnuniyet ve Türkiye'nin ekonomik kontrolü için bazı değişiklikler istedikleri dile getirilmiştir. Başka bir bölümde ise Konya'da Ankara Hükümeti'ne karşı

[144] Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2007, s.158-159.

[145] Gencer, Özel, **a.g.e.**, s.172.

[146] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.733-735. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa Çerkez Ethem ve kardeşlerinin 5 Ocak 1921 günü Yunan birliklerine katılarak kendilerine yaraşan durumu aldıklarını belirtmiş, bundan bir gün sonra 6 Ocak 1921 günü düşmanla birlikte saldırıya geçtiklerini bildirmiştir. Ethem ve kardeşlerinin canlarını, savaşa seyirci kalan Refet Paşa'ya borçlu olduklarını dile getirmiş ve şu önemli cümleleri sarfetmiştir: "Arkadaşı savaşırken ve yardım beklerken seyirci kalmış komutanlar, arkadaşının yenilmesine tanık olabilirlerse de, tarihin ezici yergisinden ve suçlamasından hiç mi hiç kurtulamazlar." Bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.735-737. Çerkez Ethem'in Mustafa Kemal'e karşı ayaklanacağını Yunanlara duyurduğu ve Yunan yetkilileri ile görüştüğü bilgisi İngiliz belgelerinde de yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal Şimşir, **a.g.e.** Cilt 2, s.28. Bu olaya benzer bir şekilde, Refet Paşa ile birçok görevde yer almış olan Albay Şerif Güralp, Demirci Mehmet Efe'nin kaçmasına ilişkin şunları aktarmıştır: "Efe'yi Refet Paşa kaçırdı diye yazıldı. Söylentiler oldu. Ben bunlara inanmamıştım. Lakin 12 Temmuz 1956 günü Hilton otelinin 536 numaralı odasında görüşürken lafı konuya getirerek bana: 'Evet Şerif, Demirci Efe'yi ben kaçırttım'dedikleri zaman ağzım açık kaldı. Demek söylenenler, yazılanlar boş yere değilmiş." Bkz. Güralp, **a.g.e.**, s.104.

ayaklanan 800 kişinin Kemalist birliklerce Pirlene[147]'de yenilgiye uğratıldığı, her iki tarafın da ağır kayıpları olduğu belirtilmiştir.[148]

"Türkiye Türklerindir", "Ulusçu Lider Hedeflerini Açıkladı.", "**Daily Express**'e mesaj." başlıklarıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haber İngiliz Devlet Arşivleri'nde de yer almıştır.[149] Haberde Mustafa Kemal Paşa'nın resmi yer almaktadır ve son derece önemli mesajlar içermektedir: "Bugün **The Daily Express** editörü adres gösterilen aşağıdaki telgrafı Ulusçu Lider Mustafa Kemal Paşa'dan aldım.[150] Bu, Ulusçuların İzmir ve Trakya ile ilgili taleplerinin yanı sıra Türkiye'nin Türk çoğunluğun bulunduğu iç kısımlarını da istedikleri anlamına geliyor. Ulusçuların Sevr Anlaşması'nın mali ve askeri maddelerinin değiştirilmesi talebini yerine getiremeyen İstanbul Hükümeti, İzzet Paşa'yı Ankara'daki görevinden acilen geri çağırdı."[151]

7 Ocak 1921 tarihinde **The Daily Express** Gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın bildirisini yayımlarken aynı gün İngiliz Resmî Gazetesi **The London Gazette**'de Karadeniz Ordu Komutanı General Milne'nin İngiliz Savaş bakanlığına gönderdiği 17 sayfadan oluşan raporu yayımlanmıştır. General Milne, bu raporunda, Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı tarihten, 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Türk Barış Antlaşması'na kadar geçen sürede, yönetimindeki kuvvetlerin ve kendisinin

---

[147] Türkçe karşılığı bulunamamıştır.

[148] **The Guardian**, "Izzet Pasha's Agreement With Nationalists", 4 Ocak 1921, s.9.

[149] Belgenin İngilizce orijinal metni ve Türkçe özeti yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 3, s.7.

[150] Londra'daki **Daily Express** Editörü'ne, Ankara. "Ben barış koşullarından sorumlu değilim. Her şey Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ellerinde. Bu meclis emperyalist güçlerin ulusun varlığına karşı yaptıkları saldırılara karşı savunmayı meşrulaştırmak için oluşturuldu. Meclis'in amaçları her fırsatta açık ve dolaylı olarak tekrar ilan edildi. Meclis ulusal sınırlar içinde ulusal tam bağımsızlığı, Halife ve Saltanatı Türk Halkı için korumak üzerine toplanıyor. Türk halkı bağımsız varlığının tanınmasından başka bir şey istemiyor. Meclis, ulusu kapitalist ve emperyalist egemenliğinden başarılı bir şekilde kurtaracağından, ulusal gücü ve hükümdarlığı yeniden kuracağından emin. Meclis yönetiminin itaatinde, ulusu kapitalist ve emperyalist düşmanlara karşı ve bu amacı engellemeye çalışan herkese karşı savunacak organize bir ordu yaratıldı. Meclis, reformların sunumu nedeniyle halk arasında oluşabilecek yoksulluğun nedenlerini bertaraf etme konusundaki temel hedeflerini dikkate alıyor ve kendini vatanı, eğitimi, adaleti, maliyeyi, ekonomiyi ilgilendiren problemlerle ilgilenmeye ve sosyal birlik ve beraberlik temeline dayanan ulusal gereksinimlere uygun olarak yeni bir düzen kurmaya adıyor. Meclis reformları uygularken ulusal özellikleri ve gelenekleri hesaba katarak doğuştan gelen ulusal prensiplere güvenecektir." Mustafa Kemal. Bkz. **The Daily Express**, "Turkey For The Turks", 7 Ocak 1921, s.1. Bkz. **Ek 15.**

[151] **The Daily Express**, "Turkey For The Turks", 7 Ocak 1921, s.1. Bkz. **Ek 15.**

bulunduğu faaliyetleri aktarmıştır. General Milne bu raporunda Türk Ulusal Hareketin gelişimini ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Yazısında Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten istifa ederek kendisini vatanını koruma yolunda çalışmaya adadığından bahsetmiş, Misak-ı Milli'yi İngilizce olarak "**The home of their race**" şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca, Eylül 1919'un ilk haftasında gerçekleşen Sivas Kongresi'nde, hükümet ile Anadolu arasındaki bağlantının kesilmesi kararı alındığına değinerek, bu süre zarfında İngiliz yetkililerinin kontrolü altında konuşlanan yerlerde, telgrafların hiçbir şekilde çakışmamasının ilginç olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında, 16 Mart 1920 sabahı, Korgeneral H. F. M. Wilson'a İstanbul'u işgal emrini verdiğini belirtmiş, hükümetin silahlandırdığı Anzavur liderliğindeki kuvvetlerin faaliyetlerinden bahsetmiştir. Son olarak da Ulusçuların İzmit'teki baskını hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.[152]

"İzzet Halâ Ankara'da" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin verdiği haberde ise İzzet Paşa'nın Sevr Anlaşması'nın Ulusçularla müzakere edilerek değiştirilmediği sürece Ankara'dan dönmeyeceği belirtilmiştir.[153]

I. İnönü Muharebesi'ne ilişkin haberler muharebenin Türk Zaferi ile sonuçlanmasının üzerinden bir hafta geçtikten sonra basında yer almaya başlamıştır. Nitekim "Yunan Felaketi. Anadolu'daki Muharebede 4000 Ölü Rapor Edildi." başlığı taşıyan **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haber şöyledir: "**Chicago Tribune** Gazetesi'nin Paris baskısının muhabirinin telgrafına göre Anadolu'nun içinden gelen raporlara göre Kemalistler Yunanlara karşı genel bir hücuma başladı. İzmir'e iki bölük gönderildi. Ulusçular piyade ve süvarilerin Yunanları İzmir'den püskürttüğünü ve Simav'ı işgal ettiklerini iddia ediyor. Türkler İnönü Muharebesi'nden sonra başarılı ordularının düşmanları takip ettiğini, kaybedilen yerleri geri alarak birçok esir ele geçirdiğini iddia ediyor. Son olarak pazar akşamı Bursa'ya girdiler. Türkler Mudanya'da 4000 Rum'un öldürüldüğünü, 4300 yaralanmamış Rum'un esir alındığını, ayrıca çok miktarda silah, cephane ve medikal stok ele geçirdiklerini ilan ettiler. Paris'teki Yunan Elçiliği Türklerin Bursa'ya girdiğini inkâr etti."[154]

---

[152] **The London Gazette**, 7 Ocak 1921, s.159-165.

[153] **The Times**, "Izzet Still At Angora", 18 Ocak 1921, s.9.

[154] **The Daily Express**, "Greek Disaster?", 21 Ocak 1921, s.1.

Öte yandan, **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Yakın Doğu Sorunu Londra'da Çözülecek." başlıklı haber Londra Konferansı'nın toplanacağını bildirmektedir: "İtilaf Devletleri, Devletlerarası konferans, Yunan ve Türk temsilcilerinin iştirak edeceği Doğu sorunlarının çözümü için Londra'da İtilaf Devletleri delegelerinden oluşan bir meclis oluşturulması ve bir konferans yapılması kararı aldı. Türkiye: Havas'a göre İstanbul Hükümeti Ankara'daki Ulusçu Hükümet ile ortak bir delegasyon konusunda uzlaşmada özgür olacak. Yunanistan: Yunanistan açısından ajans diyor ki Atina'daki İtilaf Devletleri Bakanı Kral Konstantin ile hiçbir resmi ilişki kurmaksızın kalmaya devam edecek ve sadece kendi devleti ile iletişim kuracak. Bu arada İtilaf Devletleri'nin para yardımı askıya alınıyor."[155]

The Daily Express Gazetesi'ndeki haberin başlıkları kamuoyunu etkilemesi bakımından oldukça dikkat çekicidir: "Türkiye'de Ne Yapıyoruz? İngiliz Milyonlarının Beyhude Bir İşgale Harcanmasının Sonuçları.", "Politika Ahmaklığa Yakın. Anlaşma Problemi Çözecek Tek Yol." başlıklarından da anlaşılacağı gibi haberde İtilaf Devletleri Yüksek Konseyi'nin en yakın zamanda bir konferansın toplanmasına ve Sevr Anlaşması'nın gözden geçirilerek çözüme ulaşılabileceğine karar verdiği belirtilmiştir. Anadolu'daki işgalin para kaybından başka bir işe yaramadığı ve kuvvetlerin İstanbul'da Sultan ve Kukla Hükümeti'ni kontrol altında tutması gerektiği, Anadolu'nun zaten Mustafa Kemal'in ellerinde olduğu yorumu yapılırken, Konferans çağrısı, üzerine basa basa yinelenmiştir.[156]

Oldukça önemli ayrıntılara sahip "Kemal Paşa'nın Şartları" başlığıyla **The Guardian** Gazetesi'nde yer alan haber ise şöyledir: "Mustafa Kemal Paşa Sadrazama Ankara Hükümeti'nin Türkiye'nin asıl hükümeti olduğunu bildirdi. İtilaf Devletlerinden doğrudan bir davet beklediğini ekleyerek kabul etmesi için aşağıdaki şartlarını sundu: 1) Yabancı birliklerin Türkiye'ye ait bölgeleri acilen tahliye etmeleri gerekiyor. 2) Türkiye herhangi bir tazminat ödemeyi reddediyor. Dolayısıyla Sevr Anlaşması'nın tamamen değiştirilmesini talep ediyor.-Reuter."[157]

I. İnönü Muharebesi sürecinde İngiliz Basınındaki durum bu şekildedir. Anadolu'da ise düzenli orduya karşı olan Kuva-i Milliye üyelerinden bazılarının

[155] **The Daily Mirror**, "Near East Question to Be Settled in London", 26 Ocak 1921, s.3.
[156] **The Daily Express**, "What Are We Doing In Turkey?", 28 Ocak 1921, s.1.
[157] **The Guardian**, "Kemal Pasha's Conditions", 31 Ocak 1921, s.12.

yarattığı kargaşaya ve olumsuzluklara rağmen Mustafa Kemal Paşa I. İnönü Zaferi için şunları söylemiş, "Bu muharebe ile pek çok şey kurtarılmıştır!" sonrasında bu cümlelerini şu şekilde düzeltmiştir: "Hayır, her şey kurtarılmıştır."[158]

[158] Atay, **a.g.e.**, s. 329.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LONDRA KONFERANSI'NDAN MUDANYA MÜTAREKESİ'NE

3.1. Londra Konferansı

M. Leygues'ten sonra gelen Fransız Başbakanı Aristide Briand,[1] Paris Konferansı'nın başkanı olması sebebiyle, 22 Ocak'ta İstanbul ve Atina'daki Fransız temsilciliklerine gönderdiği telgraflarda, Şubat 1921'de Londra'da toplanacak bir konferansa yetkili bir temsilci çağırmaları, konferansın Sevr Antlaşması'nı temel tutarak yeni gelişmelerin ışığında değişiklik yapmak amacıyla Doğu Sorunu'nu görüşeceği bildirilmekteydi.[2]

Bir oyalama olduğu anlaşılan Londra Konferansı, aslında bir kandırmacaydı ve Mustafa Kemal Paşa'da bunun farkındaydı. İtilaf Devletleri, Sevr Antlaşması'ndan sonra aralarında imzalamış oldukları Üçlü Anlaşma (Accord Tripartite) adı verilen ve Anadolu'yu nüfuz bölgelerine ayıran bir anlaşmayı hükümete başka adlar altında kabul ettirme amacı taşıyordu.[3]

Nitekim, Mustafa Kemal Paşa Londra Konferansı sürecini şu şekilde aktarmıştır: "Dışişleri bakanı bulunan Bekir Sami Bey'in başkanlığı altında ayrıca ve bağımsız bir delegeler kurulu kuruldu. Bu kurul, Londra Konferansı'na özel olarak çağrıldığımızda katılmak üzere ve geçecek zamandan yararlanmak amacıyla Antalya üzerinden Roma'ya gönderildi. Kurulumuz, İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza[4] aracılığıyla, konferansa resmi olarak çağrıldıkları kendilerine bildirildikten sonra Londra'ya gitmiştir. Londra Konferansı 27 Şubat 1921'den 12 Mart 1921'e dek sürdü. Olumlu hiçbir sonuç

---

[1] Briand (Aristide, Nates 1862- Paris 1932): Fransız devlet adamıdır. Avukat iken siyasete atıldı. Milletvekili seçildi, Millî Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve 3 kez de Başbakanlık yaptı. Genel olarak barışsever bir politika izledi ve milletlerarası anlaşmalarda önemli rol oynadı. Bu nedenle "1926 Nobel Barış Ödülünü" Alman Başbakanı Güstav Stresemann'la ortaklaşa kazandı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.29.

[2] Sonyel, **a.g.e.**, s.147.

[3] İlber Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, s.216.

[4] Kont Sforza (Carlo, Montignase 1872- Roma 1952): İtalyan devlet ve siyaset adamıdır. 1920-1921 yılları arasında İtalya Dışişleri Bakanı'ydı. Fransa ve Sırbistan'da elçilik de yaptı. Faşist yönetime karşı olduğundan görevinden çekilerek, yurt dışında yaşamak zorunda kaldı. 1947'de İtalya'ya döndü. 1947-1951 yılları arasında tekrar Dışişleri Bakanlığı yaptı. Tarihsel eserler yazdı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.117.

vermedi. İtilaf Devletleri, İzmir ve Trakya nüfusları ile ilgili olarak kendilerince yapılacak bir soruşturmanın sonucunu kabul edeceğimiz yolunda bizden söz almak istediler. Delegeler kurulumuz bunu ilkin kabul etmişti. Ankara'dan yapılan uyarma üzerine, sonradan, soruşturmanın yapılmasını Yunanların buralardan çekilmesine dek erteleme önerisinde bulundu. İtilaf Devletlerinin, Sevr Antlaşmasındaki başka hükümleri bize karşı durmadan ve içtenlikle uygulatmayı sağlamak istedikleri anlaşılmıştı. Delegeler kurulumuz bu konudaki önerilerin kabul edilmediğini anlatır nitelikte karşılıklar vermişti. Yunan delegeleri, soruşturmayı temelinden kabul etmemişlerdi. Bunun üzerine, İtilaf Devletleri delegeleri, Türk ve Yunan delegelerine kimi önerileri kapsayan bir tasarı vererek hükümetlerinden bu tasarılar üzerine alacakları karşılıkların konferansa bildirilmesini istemişlerdi. İtilaf Devletleri Delegeler Kurulumuz aracılığıyla yaptıkları önerilerin karşılığını almayı beklemeden, daha delegelerimiz yolda iken, Yunanlar bütün ordusuyla bütün cephelerimize saldırdılar."[5]

Bununla ilgili olarak incelediğimiz gazeteler, gelişmeleri yakından takip etmiş ve ayrıntılı haberlere yer vermişlerdir.

Bu bağlamda, **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Yeni Türk Barışı?" başlıklı haberde şu cümlelere yer verilmiştir: "Duyuyorum ki Londra'da Türk Barışı değerlendirildiğinde hatırı sayılır değişikliklere maruz kalacağı epey mümkün. Türkler hiçbir zaman Trakya'yı alamayacaklar ancak Anadolu'daki Yunan, İtalyan ve Fransız etki sahaları yok olabilir."[6]

The Daily Express Gazetesi'ndeki haberde ise önemli detaylar yer almaktadır: "Asyalı Türkler Kati. Sadrazam 3 gündür Ankara ile 21 Şubat'taki Londra Konferansı'na Sevr Anlaşmasını tartışmak üzere delege göndermesi için iletişim halinde. Ulusçular İtilaf Devletleri'nin davetini reddetti çünkü İtilaf Devletleri Anlaşmanın Türk istekleri doğrultusunda değiştirilebileceğine dair garanti vermedi. Onlar ancak Ulusal sınırlar

[5] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.773. Londra Konferansı sırasında 18 Mart 1921'de, İngiltere Başbakanı Mr. Lloyd George ile Yunan Delege M. Gounaris arasında yapılan görüşmede, M. Gounaris, müttefik önerilerine Türklerin henüz cevap vermediklerine göre Yunanların da hemen cevap vermek zorunda olmadıklarını söyler. Bu arada, Türkiye ile Fransa arasında ateşkes antlaşması yapılmış olmasını eleştirir ve bunun Yunan ordusu zararına olduğunu söyler. Yunan ordusunun hemen harekete geçmek zorunda olduğunu açıklar ve bunun Türklere boyun eğdirebileceğini söyler. Bkz. Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 3, s. 251.

[6] **The Daily Mirror**, "New Turkish Treaty", 1 Şubat 1921, s.5.

içinde tam bağımsızlık isteyen Ulusçu hareketin başladığı Sivas Kongresi'nde alınan kararlar temelinde olursa Anlaşmayı tartışabileceklerini söylüyor."[7]

"Konferanstaki Türk İddiaları" başlığıyla **The Guardian** Gazetesi'nde yer alan haberde Türk Basını'nda yer alan Bab-ı Âli'nin Londra Konferansı'ndaki iddialarına yer verilmiştir. Maddeler şu şekildedir:

1) Sevr Anlaşması ile Yunanlara verilen ayrıcalıkların feshedilmesi
2) Trakya'nın uyruk bazında özerkliği
3) Anlaşma ile Ermenistan'a verilen Türk bölgelerinde Türk Hakimiyeti'nin sağlanması
4) Türkiye'nin hakimiyeti ve bağımsızlığını etkileyecek ekonomik şartların değiştirilmesi
5) Türkiye'nin kendi savunma ihtiyacını karşılayacak etkinlikte bir orduya sahip olması için Anlaşmanın askeri şartlarının değiştirilmesi.[8]

Son derece önemli ayrıntılar içeren **The Daily Express** Gazetesi'ndeki "Sultan Aşağılandı." başlıklı haber aynen şu şekildedir: "Ankara Hükümeti ile olan çıkmaz daha gergin bir hal aldı. Mustafa Kemal, Sultana Ankara Yönetimi'nin Türkiye'nin tek yasal Hükümeti olduğunu ve müzakerelerde yetkili tek otorite olduğunu onaylaması halinde imparatorluk maaşının garanti altına alınacağını belirttiği bir mesaj gönderdi. Sadrazamın Sultanın reddini hızlı bir şekilde ilettiği, Ulusçuların ise İtilaf Devletleri'nin Ankara Yönetimi'ni Türkiye'nin tek Hükümeti olarak tanıdığı ve isteklerini kabul ettikleri takdirde Londra Konferansı'na delege gönderebilecekleri bilgisi yer alıyor. Son olarak Reuter'den gelen bir telgrafta Ankara'daki Ulusçu Dışişleri'nden İstanbul Hükümeti'ne Ulusçu Delegasyon'un Türkiye için konuşma hakkına sahip tek yetkili olarak Londra Konferansı'na gideceğini belirten bir telgraf gönderdiği belirtilmektedir."[9]

Bu konuya ilişkin "Ankara Hükümeti Delege Gönderiyor." başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde ise şu bilgi yer almıştır: "Ankara Hükümeti

[7] **The Daily Express**, "Asiatic Turks Firm", 1 Şubat 1921, s.1.
[8] **The Guardian**, "Turkish Claims At The Conference", 4 Şubat 1921, s.12.
[9] **The Daily Express**, "Sultan Insulted", 7 Şubat 1921, s.1.

Londra'daki gelecek konferans için delege gönderiyor ve Türkiye'yi savunma hakkına sahip tek yönetim olduğunu iddia ediyor."[10]

"Ankara'nın Bab-ı Ali'ye Önerileri" başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde de Sultan'ın Mustafa Kemal'den bir mesaj aldığı, Kemal Paşa'nın Ankara Yönetimi'nin Türkiye'nin yegane hükümeti olarak tanınmasını talep ettiği, İstanbul'un İzmir gibi, işgalinde bataklık bir şehre dönüştüğünü belirttiği, Mustafa Kemal Paşa'nın Sultan'a Saray ve Ankara arasında bağlantı kurması için Ulusçu bir delege atayacağı, bu şartları kabul ettiği takdirde Ankara Hükümeti'nin Hükümdar bütçesinin ödemesini garanti edeceği dile getirilmiştir.[11]

The Guardian Gazetesi'nde ise "Kemal'in Davranışı" başlıklı haberde Mustafa Kemal Paşa'nın başlangıçta kendisine özel bir davet gelmeden delege yollamayacağını söylerken bu davranışını değiştirerek bir delegasyon gönderdiği belirtilmiştir.[12] Burada gazete, biliçli ya da bilinçsiz, İtilaf Devletleri'nin Ankara Hükümeti'ne davetiye gönderdiğini ve Mustafa Kemal Paşa'nın bunun üzerine Londra Konferansı'na delegasyon gönderdiğinden bahsetmemiştir.

Bu sırada "Kemalist Planlar" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde Kemalist Hükümet'in Kars çevresinde Müslüman göçmenleri destekleyerek Müslüman nüfusu arttırmaya ve bu sayede Wilson Prensibi'ne göre yapılacak bir halk oylamasına hazırlık olduğu, bunun için Ankara'daki Ulusal Meclis'in 50.000 Lira gönderdiği ileri sürülmüşütür.[13]

Aynı günkü gazetenin 6. sayfasındaki "Kemal ve Halife" başlıklı haberin içeriğinde ise Halife'nin Türkiye'nin yasal Hükümeti'nin Ankara yönetimi olduğunu kabul etmediği takdirde tahttan indirilme tehlikesi altında olacağı, Kemal'in gücünün Halife'nin üstünde olduğu belirtilmiş ve bunun karşısında halifenin gücünün toz olacağı ileri sürülmüştür.[14]

[10] **The Guardian**, "Angora Goverment Sending Deputation", 7 Şubat 1921, s.9.
[11] **The Times**, "Angora's Proposals To The Porte", 7 Şubat 1921, s.9.
[12] **The Guardian**, "Kemal's Attitude", 8 Şubat 1921, s.7.
[13] **The Guardian**, "Kemalist Intentions", 10 Şubat 1921, s.4.
[14] **The Guardian**, "Kemal and Khaliphate", 10 Şubat 1921, s.6.

Londra Konferansı'na gönderilecek delegasyon ile ilgili "Mustafa Kemal'in İstekleri, "Hemen Hemen Savaş Öncesi Duruma Dönüş." başlıklarıyla yine **The Guardian** Gazetesi'ndeki Reuter'in verdiği haberde Sadrazam'ın Mustafa Kemal Paşa'ya birleşik bir delegasyon teklifinde bulunduğu, ayrı delegelerin kabul edilmeyebileceği belirtilmiştir. Mustafa Kemal'in delegasyonunun Suriye, Mezopotamya hariç ve Musul dahil olarak savaş öncesi sınırlara dönülmesini istediği, ekonomik kontrol ve silahlanma sınırlamasını reddettiği bildirilmiştir. "Türkler Antep'i Fransızlara teslim etti" başlıklı bölümde ise Antep'in önceki gün Fransızlara teslim edildiği, Fransız komutanın öne sürdüğü bütün şartların yerel ulusçu otoriteler tarafından kabul edildiği iddia edilmiştir.[15]

Londra Konferansı ile ilgili "Kemalist Program. Londra Konferansı İçin Şartlar." başlıklı bir haber **The Daily Express** Gazetesi'nde yer almıştır: "Paris'teki Türk Ulusçu temsilci Dr. Nihad'ın nezaketi sayesinde önümüzdeki hafta Londra Konferansı'na sunulacak olan Mustafa Kemal'in programını aldım. Anahatlar şu şekilde:

*Türk-Müslümanların çoğunlukta olduğu Türk Bölgeler hiçbir şekilde çıkarılamaz

*Arapların ikamet ettiği bölgelerin kaderi İtilaf Devletleri'nin sıklıkla dile getirdiği ciddi prensiplere ve insanların kararlarına göre belirlenmeli.

*İstanbul'un güvenliği, Halifenin çevresi ve Marmara Denizi dış girişimlere karşı garanti altına alınmalı. Eğer bu prensip kabul edilirse Türkler, Boğazların Dünya ticaretine ve uluslararası iletişime açık olmasını kabul etmeye ve Osmanlı Hükümeti ile ortak bir anlaşmaya varmaya hazırdır."[16]

Günümüzde sıkça tartışılan konulardan biri olan Mustafa Kemal Paşa'nın komünizm hakkındaki düşünceleri hakkında "Türk Ulusçuları ve Rusya", "Komünizm Türkler Tarafından Benimsenmedi." başlıklarıyla **The Guardian** Gazetesi'ndeki haber son derece önemlidir: "Ankara Hükümeti'nin yarı resmi yayın organı Mustafa Kemal'in şu açıklamasını yayımladı: "Bizim Moskova ile ilişkilerimiz dostça devam ediyor ancak bu bizim komünist prensipleri benimseyeceğimiz anlamına gelmiyor, Türkiye'nin sosyal şartları onların uygulamalarına meydan vermiyor. Türkiye'de son zamanlarda bu hedefle kurulan partiler bu gerçeği kanıtladı ve aktivitelerini durdurdular.

[15] **The Guardian**, "Mustapha Kemal's Demands", 11 Şubat 1921, s.14.
[16] **The Daily Express**, "Kemalist Programme", 16 Şubat 1921, s.1.

Rus entelektüelleri aynı şekilde bu görüşü paylaşıyorlar. Bizim Moskova ile ilişkilerimiz sadece iki Devlet arasında iyi komşuluk ilişkileri sağlamak amaçlıdır. Londra Konferansı'nda yer almamızda Türkiye ve Rusya arasındaki dostça ilişkiler bir önyargı sorunu oluşturamaz.-Reuter."[17]

Başka bir ayrıntıya değinen, **The Observer** Gazetesi'nde "Londra Konferansı" başlığı büyük puntolarla yazılan haberin içeriğinde Sevr Anlaşması'ndaki değişikliklerin Türkleri kuvvetlendirirken Yunanlıları zayıflatacağı yorumuna yer verilmiştir.[18]

Anadolu'daki durum hakkındaki "İtilaf Devletleri'nin Londra'daki Mühim Buluşması" başlıklığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haber önemli noktalara değinmektedir: "Fransız Başbakanı Londra Konferansı için savaşta bir kolunu kaybetmiş, birçok yaraları olan General Gouraud eşliğinde dün gece Victoria'ya ulaştı. Sevr Anlaşması ile kaderi belirlenen Yakın doğu ilk olarak değerlendirilecek.

*Tartışma noktaları:

-İtilaf Devletleri'nin Kral Konstantin ile olan ilişkisi

-Türkiye'deki en güçlü parti olan asi Türk Ulusçuların pozisyonu.

-İtilaf Devletleri arasında dağıtılmış, Türkiye tarafından ele geçirilen Avrupa ve Anadolu'daki toprakların kaderi.

*Katılacak kişiler:

-Büyük Britanya-Mr. Lloyd George, Lord Curzon.

-Fransa-M. Briand başbakan, M. Berthelot dışişleri Bakanı, Comte de Saint Aulaire, Fransız Büyükelçisi.

-İtalya-Count Sforza dışişleri bakanı, Signor de Martino İtalyan Büyükelçisi

-Belçika-M. Jaspar dışişleri bakanı, M. Thennis maliye bakanı

-Türkiye- Ahmet Tevfik Paşa; sadrazam, Osman Nizami Paşa; Roma temsilcisi, Reşit Paşa; Londra temsilcisi. Önceki gün tarihli Roma'dan gelen bir mesajda Lord Curzon'un Konferansta Doğu sorunları üzerine Konferansa katılmaları için davet ettiği Ankara Delegasyonu'nun Cumartesi gecesi

[17] **The Guardian**, "Turkish Nationalists And Russia", 17 Şubat 1921, s.12.
[18] **The Observer**, "London Conference", 20 Şubat 1921, s.10.

> Londra'ya doğru yola çıktığı anons ediliyor. Kont Sforza Dover'a ulaştığında verdiği röportajda Türk-Yunan Barışı'nın uzun zaman alacağını ancak bu barış konusunda karamsar olmadığını belirtiyor. 'Yunan Hücumu Ertelendi. Beklenen Yunan Hücumu.' Roma'dan gelen ve Reuter'in onayladığı mesaja göre ertelenmiş gibi gözüküyor. Türkler büyük çaptaki hazırlıklardan haberdar."[19]

Benzer bir haber de, "İtilaf Devletleri Bugün Toplanıyor" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nde yer almaktadır. Türkiye'nin geleceğinin belli olacağı Londra Konferansı'nın St. James Palas'da toplanacağı, İtalya dışında yürürlüğe girmeyen Sevr Anlaşması'nın gözden geçirileceği belirtilirken Türkiye adına Ahmet Tevfik Paşa (Sadrazam), Osman Nizami Paşa (Roma Temsilcisi), Reşit Paşa (Londra Temsilcisi)'ların Türk Ulusalcıları adına Bekir Sami Bey[20] (Dışişleri) ve Cami Bey'in katılacağı bilgileri özetlenmiştir.[21]

Gündemi oldukça meşgul eden konulardan olan delegasyon sorunu, **The Guardian** Gazetesi'nin "İki Türk Delegasyonu" başlıklı haberinde resmi İstanbul delegasyonunun çoktan Londra'ya ulaştığını ancak resmi olmayan Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara delegasyonunun yolda olduğu belirtilmiştir. İki delegasyonun birlikte alınmayacağı ve bu sorunu kendi aralarında çözmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca sınırlar üzerine analiz yapılırken Kürdistan adı altındaki paragrafta Milletler Cemiyeti'nin Kürtlerin isteklerine göre çözüm bulacağı ancak

---

[19] **The Daily Mirror**, "Momentous Meeting of Allies in London", 21 Şubat 1921, s.3.

[20] Bekir Sami Bey (Bekir Sami Kunduk, Yıldızeli/Katmantaş Köyü 1862-1932): Musa Paşa adlı birinin oğludur. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra, devlet hizmetine girdi. Çeşitli illerde valilik yaptı. Bırakışma döneminde siyasete atıldı. Atatürk kendisini Sivas Kongresi'ne çağırdı. Kongreye katldı. Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti'ne seçildi. Sadrazamn Salih Hulusi Paşa ile Mustafa Kemal Atatürk arasında Amasya'da yapılan konuşmalarda hazır bulundu. Atatürk'le beraber Ankara'ya gidenler arasında idi. Son Osmanlı Meb'uslar Meclisi'ne Amasya'dan milletvekili seçildi. İstanbul'un 20 Mart 1920'de işgalinden sonra Ankara'ya dönerek T.B.M.M.'nin 1. Dönemine Amasya milletvekili olarak katıldı. 25.4.1920'de teşkil edilen ilk geçici Yürütme Kurulu'na seçildi. Sonra Dışişleri Bakanlığı'na getirildi. Sovyet Rusya'ya müzakere için gönderilen kurul ile Londra Konferansı'na gönderilen kurula başkanlık yaptı. Londra Konferansı'nın dağılmasından sonra, kendiliğinden Fransa, İngiltere ve İtalya ile yaptığı anlaşmalar ülke yararına görülmediğinden onanmadı. Bu yüzden Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrılmak zorunda kaldı. 1921'in yaz aylarında barış için konuşmak üzere gönderildiği Paris ve Roma'da da başarı sağlayamadı. Meclis'in 2. Döneminde Tokat milletvekilliğine seçildi. Terakkiperver Cumhuriyet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. 1927'den sonra siyasi hayattan çekildi. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.27-28.

[21] **Daily Express**, "Allies Meet To-Day", 21 Şubat 1921, s.1.

Kürtlerin bağımsızlık için hiçbir istek işareti göstermediği belirtilmiştir.[22] Son olarak verilen bu bilgi, günümüzdeki tartışmalar açısından oldukça önemlidir.

Delegasyon problemi konusunda daha ayrıntılı bilgiye sahip olan **The Times**, "Kemalistler Londra'ya Geliyor" başlıklı Roma'dan gönderilen haberinde Ankara Delegasyonu'nun Londra'ya gitmek üzere hareket ettiğini ve Bekir Sami Bey'in İngiltere Hükümeti'nden İtalyan Hükümeti aracılığıyla davet aldığını bildirmiştir. Ankaralıların uzlaşmacı bir ruha sahip olmadığı dile getirilerek Bekir Sami Bey'in şu sözlerine de yer verilmiştir: "Tekrar ediyorum, Türkiye'nin ölüm fermanı olan Sevr Anlaşması'nı imzalama başarısını gösteren İstanbul Hükümeti'ni tanıyamayız. Bir suç bir ölümü ifade eder ancak Sevr Anlaşması Türkiye'yi birçok kez ölüme mahkûm ediyor."[23]

"Yunanistan İçin 20.000.000 Sterlin?" başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer verilen haber İngiliz kamuoyunun savaşa bakışı açısından dikkat çekicidir: "Yunanistan, eğer biz 20.000.000 Pound ödünç verdiğimiz takdirde İzmir'in arkasındaki Mustafa Kemal ve onun ayaktakımını çok kolay yenebileceklerini açıkladı. İngiliz vergi mükellefinin sert cevabı yakın batıdaki başka halkların savaşı için tek bir metelik vermeyi dahi reddetmek olmalıdır. 'Türkler Anlaşacak Mı?' Dün diplomatik çevrelerde iki rakip Türk Delegasyonlarının birbirine el uzatacağı çünkü aynı otelde kaldıkları konuşuluyordu. Benim fikrim ise ilk hafta çok iyi anlaşamayacakları yönünde."[24]

Aynı gazetenin 24 Şubat 1921 tarihli sayısında "Türkiye'nin Barış Anlaşması İçin Yeniden Gözden Geçirilmesi İle İlgili Talepleri" başlıklı haber ise son derece önemlidir: "St. James Palas'daki Barış Konferansı Bekir Sami başkanlığındaki Ulusçuları temsil eden delegasyon ve Türk Devleti'ni temsil eden Tevfik Paşa başkanlığındaki delegasyonun katılımıyla dün toplandı. Tevfik Paşa'nın parti üyeleri önce geldi ve liderlerini beklediler. Tevfik Paşa'nın ilerlemiş yaşı ona zorluk çıkarıyordu. Konferans, Türk delegelerin değiştirilebileceğini söyledikleri Sevr Barışı'nın maddelerine bakış açılarını ortaya koymalarını rica etti. İstanbul ve Kemalistlerin talepleri aynı prensipleri içeriyor. Buna göre: Arap çoğunluğun yaşadığı yerler dışında Türklerin yaşadığı şehirler Türkiye'nin bir parçası olarak kalmalı. Türkler bu şehirlerdeki azınlıklara eşit haklar tanımaya istekli olacak. Türk egemenliği etkilenmeyecek şekilde bütün ulusların boğazlardan geçişi serbest

[22] **The Guardian**, "The Two Turkish Delegations", 21 Şubat 1921, s.5.
[23] **The Times**, "Kemalists Coming To London", 21 Şubat 1921, s.10.
[24] **The Daily Mirror**, "£ 20,000,000 For Greece?", 22 Şubat 1921, s.5.

olacak. Bay Lloyd George Türk isteklerinin çok net olduğunu ancak önemli olanın bunların uygulanması olduğunu belirtti. Bekir Sami Bey 'Konferans bu prensipleri kabul ederse detaylı uygulamalarımızı tartışmaya devam edebiliriz.' dedi. Bay Lloyd George genel durumun çok iyi olduğunu ancak Konferansın Sevr Anlaşması üzerindeki değişiklik istekleri hakkında daha detaylı bilgiye ihtiyaç duyduğunu, anlaşmaların prensiplerle karıştırılamayacağını söyledi. Bir süre sonra Sami Bey delegesinin şartlarının Trakya, İzmir, Boğazlar ve tarafsız bölge, askeri hükümlerle birlikte anlaşma ile empoze edilen ekonomik ve finansal kontrol olduğunu söyledi. Daha sonra başında bulunduğu delegenin Türk halkını temsil eden tek yetkilinin Türk Delegesi olduğunu belirtti ve Konferanstan detaylar için ek süre vermesini talep etti. Bay Lloyd George Konferansın her iki delegeyi de dinlediğini ve müzakerelerin ertelendiğini söyledi."[25]

Aynı gazetenin 5. sayfasındaki şu tesbit önemlidir: "Türkler razı olamaz. Türkleri hiçbir zaman acele ettiremezsiniz ve Türk psikolojisini anlayan biri Yakın Doğu Konferansı'nın iki üç günde biteceğine inanmaz. Şimdi öyle düşünülüyor ki Türk Anlaşması ile ilgili müzakereler Alman Tazminatları sorunu çözüldükten sonra ele alınacak."[26]

Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Sadrazam Tevfik Paşa'nın Londra Konferansı'nda Türk Milletinin gerçek temsilcisinin Bekir Sami Bey olduğunu söylediğinden bahsetmemiştir. Konferans öncesi Tevfik Paşa'ya telgraflar çekerek Londra Konferansı'na katılacak olan delegelerin doğrudan T.B.M.M. tarafından seçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Tevfik Paşa İtilaf Devletlerinin Londra Konferansı'na Anadolu delegeleri ve İstanbul Hükümeti delegelerinin birlikte katıldıkları takdirde kabul edeceklerini, aksi durumda hiçbir tarafın delegelerini kabul etmeyebileceklerini ileri sürmüş ve anayasaya bağlılığını belirtmiştir. Daha sonraki telgraflarında da Tevfik Paşa Konferansa Ankara ve İstanbul delegelerinin birlikte gitmesini savunmuştur. [27]

---

[25] **The Daily Mirror**, "Demands of Turkey for Peace Treaty Revision", 24 Şubat 1921, s.3. Ayrıca gazetenin bu sayısının ilk sayfasında ve manşette "Türkler barış antlaşmasının tekrar gözden geçirilmesini talep ediyor" cümlesi yer alırken aynı sayfada Bekir Sami liderliğindeki Ulusçu delegelerin resimleri görülmektedir. Hemen altında ise Tevfik Paşa'nın silindir şapka taktığı ve yorgun gözüktüğü resmi yer almıştır. Bkz. **Ek 17**, **The Daily Mirror**, 24 Şubat 1921, s.1.

[26] **The Daily Mirror**, "Turks Cannot Agree", 24 Şubat 1921, s.5.

[27] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.761-769. Ayrıca Tevfik Paşa Mustafa Kemal Paşa'ya 8 Şubat 1921 tarihinde gönderdiği telgrafında "Fransız kamuoyunu incitmemek için Kilikya'da saldırıdan çekinilmesi, iyicil olduklarından kuşku edilmeyen kimi Fransız ileri gelenlerinin öğütlenmesi üzerine Paris delegemizce önemle bildirilmiştir." Demesine karşılık Mustafa Kemal Paşa şunları söylemiştir:

Nitekim **The Guardian** Gazetesi'nde Londra Konferansı'ndan bahseden bir dizi haberde ilk olarak iki Türk Delegasyonun da dinlendiği ve her birinin Türkiye için konuşma yetkisine sahip olduklarını iddia ettikleri, iki delegasyonun da ayrı ayrı sunum yaptığı belirtilmiştir. "Aydın'dan Gelen Mesaj" başlıklı bölüm ise Millî Mücadele açısından dikkat çekicidir. Yunan Elçiliği'nin Reuter Ajansı'na verdiği bilgiye göre mesaj Atina'dan geliyor. İçeriğinde ise Aydın Müslüman Komitesi başkanı Müftü Mehmet Şevki'nin Konferanstaki İtilaf Devletleri'ne bir telgraf çektiği, telgrafta ise Türk Hükümeti'nin Hristiyan ve Müslümanlar arasına ayrılık tohumları serptiği ancak Helenik yönetimin yolları ayırmadan insanların hayatını ve onurunu garantilediğini belirtirken müftünün gelecekte Helenik yöneticilerin yönetiminde kalmak için konferans üyelerine yalvardığı iddia edilmiştir.[28]

Londra Konferansı ile ilgili "Osmanlı'nın Sevr Anlaşması'nı Geçersiz Kılma Çabası. Türkiye Ne istiyor?" başlıklarıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber şöyle devam etmektedir: "Yunan Başkanı anlaşmanın desteklenmesi için İtilaf Devletleri'ne başvurdu. İstanbul Hükümeti'nin ve Kemalistlerin aynı fikirde olduğu ortaklaşa sorulan tavizler aşağıdadır:

-Avrupa'daki 1913 sınırları.

-Anadolu'da çoğunluğu oluşturan yerlilere tahsis edilen bölgelere göre saptanacak olan sınırlar.

-Türkiye'ye geri verilmesi gereken Yunanların tahliye edeceği İzmir bölgesi.

-Türkiye'nin tam egemenliği ve askersizleştirilmesinin gözetilmesi.

-İstanbul'un güvenliği konusunda ödün vermeksizin Boğazlardan serbest geçiş hakkı.

-Türkiye'nin de temsil edildiği uluslararası bir Boğazlar komisyonu.

-İç ve sahil güvenliğini, düzenini sağlayacak yeterli kara ve deniz kuvvetleri.

"Bu gibi öğütleri İstanbul Hükümetlerinden çok dinlemiştik. Bizim saldırıdan çekinmemizi salık veren iyicil kişinin karşısındaki, işittiğini bir gramafon gibi bize ulaştırırken, bize de saldırıdan kaçınılmasını gerekenlere öğütleyip öğütlemediğini sormuş mudur acaba? Aldığı karşılık olumsuz idiyse, onun iyicilliğini nereden anlamış idi? Yurdu işgal etmiş olanların kamuoyunu incitmemeyi öğütleyenlere, yurduna girilmiş olan ulusu niçin incittiklerini ve incitmekte olduklarını sormamak, neden bu Osmanlı devlet adamlarının özel niteliği olmuştu?" Bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.767-769.

[28] **The Guardian**, "Message From Aidin", 24 Şubat 1921, s.7.

-Yabancı birliklerin İstanbul ve Türk bölgesinden geri çekilmesi.

-Karşılıklı savaş tazminatı planları ile ekonomik ve finansal tam bağımsızlık."[29] Ayrıca **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan bu haber aynı içerik ile "Kabul Ediyor Musunuz?" başlığıyla 25 Şubat 1921 tarihli **The Daily Express** gazetesinin 5. sayfasında yerini almıştır.[30]

Buna karşın bir sonraki gün yayımlanan **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan "Yunanlar ve Türkler İtilaf Devletleri'nin Hakemlik Teklifine Cevabı Erteliyor." alt başlıklı haberde ne Yunan ne de Türk Delegasyonu'nun kesin bir cevap belirtmedikleri dile getirilmiştir. Bekir Sami Bey'in "Eğer Yunanlar adaleti kabul etmezlerse Türkler sonuna kadar savaşmaya kararlı olacaktır" cümlesi ise dikkat çekmiştir.[31]

The Guardian Gazetesi'nde "Rus-Türk İttifakı" başlığıyla Moskova'dan bildirilen haberde Kharitonenko Palas'da Rus-Türk Konferansı'nın başladığı, Rus delegeleri olarak M. M. Chicherin ve 1908'deki Türk Devrimi'nde yer alan Korkmasov olduğu bilgisi verilmiştir. Türk Delegelerinin ise Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı Yusuf Kemal,[32] Ankara Hükümeti'nin Eğitim Komiseri ve son Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa oldukları belirtildikten sonra iki ülkenin de düşmanlarının ortak olduğu bildirilmiştir. Rusların ve Türklerin ekonomik hegemonyaya karşı ortak bir mücadele gösterecekleri belirtilmiş, aynı sayfadaki

[29] **The Daily Mirror**, "Crisis Over Turks'Sweeping Demands", 25 Şubat 1921, s.3.
[30] **The Daily Express**, "Do You Accept?", 25 Şubat 1921, s.5.
[31] **The Daily Mirror**, "Near East Peace Plan", 26 Şubat 1921, s.3.
[32] Yusuf Kemal Bey (Yusuf Kemal Tengirşenk, Boyabat 1878-Ankara 15.4.1969): Kadı Hasan Raci Efendi'nin oğludur. Bir kaza sonucu eli sakatlandığı için Askeri Tıp Fakültesi'nin birinci sınıfından ayrılmak zorunda kaldı. 1904'te İstanbul, 1913'te Paris Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Siyasi ve iktisadi bilim dallarında doktora yaptı. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde profesörlük, Adliye Nezareti'nde müsteşarlık yaptı. İstanbul Meb'uslar Meclisi'nin 1. ve 4., T.B.M.M.'nin 1. Döneminde Kastamonu'dan, 2-6. Ve 8. dönemlerde Sinop'tan milletvekili seçildi. 1961'de Kurucu Meclis'e üye oldu. 1924'te Londra Büyükelçiliği yaptı. 1930-1933 yılları arasında İktisat, Dışişleri ve Adalet Bakanlığı görevlerinde bulundu. Türkiye-Rusya arasındaki Ankara İtilafnamesi'yle Türkiye-Fransa arasındaki İtilafname'yi Türkiye adına imzaladı. Bu anlaşmalar, Kurtuluş Savaşı yıllarında yeni Türk Devleti'nin yaptığı ilk siyasi anlaşmalardır. Yusuf Kemal Tengirşenk, yasama ve yürütme görevleri dışında 1925-1941 yılları arasında Ankara Hukuk Fakültesi'nde iktisat dersleri verdi. Fakülte ve yüksek okulların son sınıflarında okutulan "Türk İnkılabı" dersinin hocalarından biriydi. Bilgili, değerli, özellikle sağlam karakterli bir bilim ve siyaset adamıydı. Çocukluk, gençlik, öğrencilik ve

başka bir bölümde ise İstanbul Hükümeti'nin başı olan İzzet Paşa'nın Ankara'da rehin alındığı, kimseyle görüşmesine izin verilmediği ileri sürülmüştür.[33]

"Türkiye İçin Diplomatik Zafer" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haber 1.sayfanın sol üst köşesinde, büyük puntolarla verilmiştir. Alt başlıklar ve devamı ise şu şekildedir: "Konferansın İlk Büyük Sonucu", "Anlaşma Revizyonu", "Yunanistan Trakya ve İzmir'i Kaybediyor". **The Daily Express** öyle anlıyor ki Sevr Anlaşması Türkiye'nin lehine değiştiriliyor. Bu, İtilaf Devletleriyle yaptığı müzakerelerde büyük yetenek gösteren Ulusçu Delegasyon'un lideri Bekir Sami için büyük bir zafer."[34]

Ankara Hükümeti'ni muhatap olarak görmek istemeyen İngiliz Basınından **The Times** Gazetesi'ndeki "Yunan Reddi" başlıklı bölümde ilk kez Bekir Sami Bey'in bütün Türk Delegasyonu'nu temsil etme görevi aldığı belirtilmiştir.[35]

İncelediğimiz İngiliz Gazeteleri arasında Tevfik Paşa'nın Türk Halkı'nın gerçek temsilcisinin Bekir Sami Bey olduğunu söylediğine dair bir habere rastlanmamıştır.[36]Ancak Bekir Sami Bey'in Türkiye'nin gerçek temsilcisinin Ankara Hükümeti delegasyonu olduğunu her fırsatta belirttiği gözlenmiştir. Nitekim **The Daily Mirror** Gazetesi Bekir Sami Bey'in bulunduğu delegenin Türk Halkının tek yetkili Türk Delegesi olduğunu belirttiği cümlelerine yer vermiştir. Ayrıca Konferans süresince gazetelerde yayımlanan, Türk Delegasyonu adına yapılan açıklamalar ve röportajlar Bekir Sami Bey tarafından yapılmıştır. Bu sonuçtan hareketle de Türk devleti adına tek söz sahibi olan kişinin Bekir Sami Bey olduğu gerçeğine göze çarpmaktadır.

"Türk Lokumu" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haber Türkiye'deki durumu betimlemektedir: "İtilaf Devletlerinin Türk bölgesi sorunu için yaptığı öneriler burada Türkler tarafından derin memnuniyetle, Yunanlar tarafından ise kızgınlıkla karşılandı. Ankara Hükümeti bu vesile ile kutlama için ulusal bir tatil ilan etti ve

---

siyasetle ilgili anılarını kapsayan "**Vatan Hizmetinde**" adlı kitabı 1967'de basıldı. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.198-199.

[33] **The Guardian**, "Russo-Turkish Alliance", 28 Şubat 1921, s.8.

[34] **The Daily Express**, "Diplomatic Victory For Turkey", 1 Mart 1921, s.1.

[35] **The Times**, "Greek Refusal", 5 Mart 1921, s.10.

[36] Bu konuda İlber Ortaylı, Tevfik Paşa'nın Londra Konferansı'nda ilk önce İstanbul Heyeti'ne söz verildiğinde "Türk Milleti'nin gerçek temsilcisi Ankara Hükûmetidir. Sözü Bekir Sami Bey kardeşime veriyorum." dediğini aktarmıştır. Bkz. Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, s.216.

Anadolu Basını ise 'Ulusal hakların ve şerefin kurtarıcısı' olarak nitelendirdiği Mustafa Kemal'e övgüler yağdırdı."[37]

Bu sırada farklı bir gelişme olan "Türkler Batum'a girdi. Kemalist birliklerin Kazım Karabekir komutasında bu sabah Batum'u işgal ettikleri rapor edildi." şeklinde verilen haber **The Daily Express** Gazetesi'nde yer almaktadır. [38]

"Yakın Doğu Çekişmesi Dorukta" başlıklı büyük puntolarla manşetten verilen haber **The Daily Express** özel muhabirinin Bekir Sami Bey ile yaptığı röportajı içeriyor. İçeriğinde Bekir Sami Bey Türkiye'nin, Lloyd George'un yapmış olduğu nüfusun tarafsız bir şekilde sayımı önerisini kabul ettiğini, Türkiye'nin İtilaf Devletleri'yle yapılan son toplantıdaki pozisyonundan vazgeçmediğini belirtiyor. Devamında İzmir ve Trakya'da evlerini terk eden 450.000 Türk mültecinin olduğunu belirtirken, İzmir'de 1.300.000 Türk varlığına karşın 300.000'i geçmeyecek bir Rum nüfusu olduğunu ve Türklerin Ermeni, Yahudi ve diğer bütün elemanlara karşı çoğunluk olduğunu söylüyor. Ayrıca İzmir'in bir varoşunda 18.000 Rum göçmen olduğu ve bunların iskân edilerek vakıf yardımı verildiği belirtilirken İtilaf Devletleri'nin Yakın Doğu'daki kalesi olacak "Büyük Yunanistan Hayali" nin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini, ulusal varlık için hayati önem taşıyan İzmir ve Trakya'nın Yunan elinde kaldığı sürece barış olmayacağını vurguluyor. Son cümlesi ise şöyle: "Biz İtilaf Devletleri'nin arabuluculuğunu kabul ettiğimizi gösterdik. Ben Yunanistan'ın bizim isteklerimizin yerine getirilmesini engellemek gibi bir hata yapacağına inanmak istemiyorum."[39]

Ayrıca **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haber oldukça önemli detaylar içeriyor: "Başkanın Yakın Doğu Planı geçici olarak kabul edildi. Dün gece öğrenildiğine göre Londra Konferansındaki Yunan ve Türk Delegeleri İtilaf Devletlerinin yakın doğu önerilerini kabul etti. Çözümün temelleri Lloyd George'dan önce, bir Fransız kaynağından öğrenildiğine göre öneriler şu şekilde:

-Garnizon İstanbul'u terk ediyor.

-Boğazların büyük bir bölümü Türklerin elinde.

---

[37] **The Daily Express**, "Turkish Delight", 7 Mart 1921, s.1.
[38] **The Daily Express**, "Turks Enter Batum", 9 Mart 1921, s.1.
[39] **The Daily Express**, "Near East Dispute At A Climax", 10 Mart 1921, s.1.

-Trakya uluslararası hale geliyor.

-Gelibolu Yunanların.

-İzmir'de Rum çoğunluğun oluşturduğu özerk bir yönetim olacak ve İzmir Liman'ı Türk ticaretine açık olacak. Fransız ve Türk Ulusçuları arasındaki Kilikya ile ilgili müzakereler olumlu ilerliyor. Dün gece Fransız Delegasyonu ile birlikte olan Bekir Sami Bey öngörülen anlaşma ile ilgili erken bir imza beklediğini açıkladı."[40]

Bu konu ile ilgili olarak **The Daily Express** Gazetesi'nin manşetten verdiği haberin başlığı şu şekildedir: "Türkler İstanbul'u Kaybetmiyor. İtilaf Devletleri'nden Çarpıcı İmtiyazlar. Barış Yaklaşıyor. Boğazların Komutası Güvence Altına Alındı." Haberin detaylarında Türkiye'ye verilen imtiyazlar ve Sevr Anlaşması'ndaki radikal değişikliklerden bahsedilirken Fransa Başkanı M. Briand'ın Bekir Sami Bey'e İtilaf Devletleri adına yaptığı önerilere yer verilmiştir. İzmir ve Trakya'nın geleceğinin dahil edilmediği öneriler şu şekildedir: İstanbul Tarafsız Bölge dışında İtilaf Devletleri tarafından tahliye edilecek ve savaş öncesindeki Türk Hakimiyeti statüsüne dönüşecek. Sevr Anlaşması'ndaki tanımlanan Boğazlar Bölgesi feshedilecek. İtilaf Devletleri Gelibolu Yarımadası'nda bir noktada ve Çanakkale'nin Asya Kıyısı'ndaki bir noktada takviye edilmiş garnizonlar bulunduracak ve böylece Boğazların girişi tutulmuş olacak. Çanakkale'den Tekirdağ'a kadar olan sahil askersizleştirilecek, İtilaf Devletleri ya da Türkler hiçbir takviye güç bulundurmayacak. Boğazı kontrol eden Türk Hisarları (Kaleleri) sökülecek. (İtilaf Devletleri garnizonu inşa edilebilir.) Türkler Avrupa ve Asya kıyıları arasında serbest iletişim kurabilecek. Türkler Çatalca hattı dahil İstanbul'un savunmasını sağlamaya izinli olacak. Uluslararası Finans Komisyonu Türk üyelerle birlikte Türk Maliye Bakanı onursal başkanlığı altında olacak. Türk Ordusu Sevr Anlaşması ile belirlenen 35.000'den 75.000'e çıkabilecek. Bu öneriler yapıldıktan sonraki buluşmada Dr. Nihad Reşad, Cami Bey ile Bekir Sami Bey cevap olarak önerilerin ilginç olduğunu, Ulusal Meclis'in üzerinde derin etki yarattığını ancak müzakerelerin telgrafla zor olduğunu ve tam bir cevap verilmeden önce önerilerin Meclis'e sunulması gerektiğini söylüyor. Dr. Reşad'ın **The Daily Express** Gazetesi'ne yaptığı şu açıklama da yer alıyor: "Bugün M. Briand tarafından sergilenen İtilaf Devletlerinin

[40] **The Daily Mirror**, "Greeks and Turks Bury the Hatchet", 11 Mart 1921, s.3.

uzlaşmacı tavrı bizi büyük bir şekilde cesaretlendirdi ancak İzmir ve Trakya gibi önemli sorunların çözülmediğini unutmamalıyız. Biz M. Briand'a Anadolu ve Edirne ve İstanbul'u koruyabilmek için İzmir'i almamız gerektiğini söyledik. Çatalca hattı ile birlikteki İstanbul bizim için kullanışsız çünkü Yunan Ordusu 10 dakikalık mesafede duruyor ve Midye-Enez hattına çekilmesinin en ufak bir faydası yok. Edirne bizim olmak zorunda. Buna karşın bugünkü sohbetten memnun kaldık. Biz İtilaf Devletleri'nin Türkiye'ye karşı hislerinin değiştiğini ve barışı ulusal isteklerimize saygılı bir şekilde samimi olarak istediklerini açıkça görüyoruz. Bu Türkiye ve Batılı Güçler arasındaki ilişkiler açısından yeni bir dönemin başladığı anlamına geliyor. Kuvvetler Yakın Doğu'nun geleceğini düzenlemeye çabalarken bizi göz ardı etmeye çalıştılar ancak bunda başarılı olamadılar. Şimdi bizim hayati isteklerimizi hesaba katıyorlar. Londra'dan mutlu izlenimlerle ayrılabiliriz. Fransa ile Kilikya'yı tahliye etmesi ile ilgili tam bir anlaşmaya vardık. Fransa ile barış birkaç gün içinde gerçekleşebilir." Haberin son bölümünde Yunan delegelerin de Türkler gibi önerileri kabul ettiği bilgisi verilmiştir.[41]

"Fransızların Türklerle Anlaşması." başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber de önceki verileri teyit etmektedir: "M. Briand Kilikya'nın tahliyesi konusunda hemfikir. Savaş bitiyor. Reuter M. Briand'ın Londra'dan ayrılmadan önce Türk Delegasyonu'nun Başkanı Bekir Sami Bey'i kabul ettiğini öğrendi. Kilikya'nın tahliye edilmesi, esirlerin değişimi ve acil olarak düşmanlığın durdurulması için resmi olarak anlaşmaya varıldı."[42]

Aynı gazetenin 4. sayfasında "Yunanlara Kim Para Verdi?" başlıklı bölümü ise şöyle yer almıştır: "İtilaf Devletlerinin Yunanlar ve Türklerin düşmanlığa devam etmeleri durumunda kendi risklerini ve masraflarını ödemek zorunda olduklarını anlatan bir anonsu inceledim. Bu çok belirgin bir şekilde ilginç. İlk defa değil, şu soruyu sormak istiyorum. Şimdiye kadar kim Yunanlara Anadolu'da Türklere karşı pahalı bir savaş için para buldu. Bu aptal savaşı biz mi sübvanse etmişiz?"[43]

[41] **The Daily Express**, "Turks To Retain Constantinople", 11 Mart 1921, s.1.
[42] **The Daily Mirror**, "French Pact With Turks", 12 Mart 1921, s.3.
[43] **The Daily Mirror**, "Who Paid The Greeks?", 12 Mart 1921, s.4.

Bu sırada, **The Times** Gazetesi'nde "Talat'ın Kariyeri" başlıklı bir gün önce öldürülen Talat Paşa'nın[44] hayatı verilmiştir. Kendisinden "Ermenilerin İmha Edicisi" olarak bahsedilmiştir.[45]

"Talat Paşa Vuruldu." başlığı ile **The Daily Mirror** Gazetesi ise bu haberi şu cümlelerle vermiştir: "Eski Türkiye Sadrazamı Talat Paşa sokakta yürüdüğü sırada bir Ermeni tarafından öldürüldü. Talat paşa takma bir isimle bu trajedi sahnesinin yanındaki bir dairede yaşıyordu. Saldırganın hareketinin Ermeni katliamının bir intikamı olduğu anlaşıldı. Central News."[46]

3.2. II. İnönü Muharebesi

"Mustafa Kemal'i masadan sinek kovar gibi haritadan silebileceğini" iddia eden Konstantin, Londra Konferansı'nın bitimine on gün kala Lloyd George'dan yeni bir saldırı için onay almıştı. Bunun üzerine Yunanlar 23 Mart 1921'de Bursa ve Uşak'tan harekete geçerek Bilecik ve Adapazarı'nı işgal ettiler. Türk Birlikleri İnönü civarına çekilmişti ve 27 Mart 1921'de şiddetli bir muharebe başladı. Buradaki Metris Tepe gösterilen çabaya rağmen Yunanlardan geri alınamamıştı. Ankara'nın verdiği emir ile Refet Bele komutasında bulunan Güney Cephesi birliklerinin bir bölümü İnönü'ye sevk edilmiş, hatta T.B.M.M. Muhafız Taburu'nun da cepheye gönderilmesine karar verilmişti. Komutanların dahi ön sıralarda savaştığı bu kanlı muharebeden sonra Yunanlar 1 Nisan 1921 günü çekilmeye başladı.[47]

---

[44] Talat Paşa (1874-1921): Edirne Askeri Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Edirne Posta ve Telgraf Müdürlüğü'nde kâtip oldu. II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine karşı çalıştı. 1898-1908 arasında gezici posta memurluğu, Selanik Posta ve Telgraf Müdürlüğü kâtipliği ve başkâtipliği görevlerinde bulundu. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Edirne Mebusu seçildi; Meclis-i Mebusan'da Birinci Reis Vekili oldu. Örgüt içindeki çalışmalarıyla İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinden biri haline geldi ve lider konumuna yükseldi. Temmuz 1909'da önce içişleri, ardından posta ve telgraf bakanı oldu. İttihat ve Terakki'ye başkan seçildi. İttihat ve Terakki'nin "tam iktidar" döneminde, Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Said Halim Paşa'nın görevden çekilmesi üzerine Şubat 1917'de sadrazamlığa atandı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile yenilgi kesinleşince istifa etti. 1 Kasım 1918'de İttihatçıların ileri gelenleriyle birlikte Türkiye'den ayrıldı. Berlin'e yerleşti. Ermeni örgürlerinin hedefi olduğu için, adını değiştirip gizlenerek yaşadı. Ancak 15 Mart 1921'de Sogomon Teyleryan adlı bir Ermeni tarafından öldürüldü. Bkz. Alpay Kabacalı, **Talat Paşa'nın Anıları**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2018, s.3-8.

[45] **The Times**, "Talaat's Career", 16 Mart 1921, s.11.

[46] **The Daily Mirror**, "Talaat Pasha Shot", 16 Mart 1921, s.3.

[47] Turan, **a.g.e.**, s.247-248.

Bu zafer üzerine Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya[48] çektiği telgrafında Millî Mücadele tarihine işlenmiş şu cümleleri söylemiştir: "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz." Buna karşılık Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ise şu cevabı vermiştir: "Zulüm ve İstibdat dünyasının en kıyasıya saldırılarına karşı yalnız ve şaşkın ulusumuzun maddi ve manevi bütün yetenek ve güçlerini ruhundaki ateşle toplayan ve harekete getiren Büyük Millet Meclisi'nin Başkanı Mustafa Kemal Paşa! Yiğit erlerimiz ve subaylarımız adına, erlerimizle avcı hatlarında omuz omuza vuruşan tümen ve kolordu komutanları adına övgü ve kutlamalarınıza büyük bir övünçle teşekkür ederim."[49]

İkinci İnönü Muharebesi'nin başladığı sıralarda **The Daily Mirror** Gazetesi'nin 24 Mart 1921 tarihli sayısındaki Türkiye ile ilgili haberler şöyle verilmiştir: "Yunanistan Türklere karşı yeni bir savaşa başlıyor. Hedef Kemalist Kuvvetlerin imhası. Kemalist kuvvetlerin imhasını hedefleyen Yunan saldırısının bugün başladığı rapor edildi. Reuter. **The Kathimerini** Gazetesi kalıcı barışın ancak Mustafa Kemal'in ortadan kaldırılmasıyla olabileceğini bildirdi. Yunanistan sadece Sevr Anlaşması'nın icrası için İtilaf Devletleri'nin kendisine verdiği mandayı icra etmeye hazırlanıyor. Reuter. İnatçı Türkler. İngiliz çevrelerinde İngiliz Devleti'nin arzusunun ateşkes olduğuna dikkat çekiliyor. Yunan Devleti'nin İtilaf Devletleri önerilerine daha fazla ya da daha az uygun olup olmadığı ile ilgili çekinceleri varken Türkler ateşkesin olmadığı bir sonuçla inatçı davranışlarını koruyorlar. Yunanlar Türklere hücum etmeyi seçerlerse elbette buna hakları var ancak bunu kendi sorumluluklarıyla yaparlar ve kendi kendilerini finanse etmek zorundalar. Öyle hissediliyor ki ne olursa olsun Türkler ülkelerine sıkıntı getirdiler."[50]

The Daily Express Gazetesi'ndeki haberler ise aynen şöyle verilmiştir: "Yunan İlerleyişi. Türkler Bir Zafer Kazanacaklarına İnanıyor. Anadolu'da Türklere karşı Yunan hücumunun Uşak Bölgesinde başladığı resmi olarak ilan edildi. Yunanlar Uşak hattını işgal etti ve düşmanı geriye attı. Bursa bölgesinde ise düşmanın ileri bölümlerine hücum ederek geri çekilmesini sağladı. Yunan ilerleyişi uşağın 90 mil doğusuna ulaştı.

[48] İsmet Bey (İsmet Paşa, Orgeneral İsmet İnönü, İzmir 1884-Ankara 25.12.1973): Müstantik Reşit Bey'in oğludur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularından ve 2. adamı, İnönü Muharebeleri'nin galibi, Kurtuluş Savaşı'nın Batı Cephesi Komutanı, Mudanya Bırakışması'nda ve Lozan Barış Antlaşması'nda Türk delegesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Başbakanı ve 2. Cumhurbaşkanı, 1950-1960, 1965-1973 yıllarının örnek muhalefet lideri, Türk Ulusunu 2. Dünya Savaşı'na girmekten kurtaran adam, Kurtuluş Savaşı kahramanı. Büyük törenle Anıtkabir'e gömüldü. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.104.

[49] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.777.

Köylerin alındığı rapor edildi. Sert Türk direnci ile karşılaşıldı. Reuter. Bir Türk resmî raporuna göre Türkler çekilmeden sonra takviye alarak Yunanları mağlup etti. 1700 esir ve 20 silah ele geçirdiler. Reuter"[51]

Yine aynı gazetenin "Yunan Hücumu" başlıklı haberinde Yunan birliklerinin evvelki gün saat 15'te Afyon-Karahisar'ı işgal ettiği belirtilirken, Kemalist çevrelerde Yunan saldırısının sürpriz olarak karşılandığı, Kemalist Ulusal Savunma Bölümü'nün hızlı bir şekilde hareket ederek Kafkaslardan ve Kilikya'dan 15.000 askeri batıya gönderdiği Exchange Haber Ajansı tarafından bildirilmiştir.[52]

"Fransa Türkleri Uyarıyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin verdiği haberler de şu şekilde girilmiştir: "General Gouraud Ankara'nın, Londra'nın Fransız-Türk anlaşmasını henüz onaylamadığını basına açıkladı. Ayrıca Türkler anlaşmayı kabul etmezse Fransa üzülerek silahlara başvurabilir dedi. Exchange. Yunan kuvvetleri Eskişehir'i işgal etti. 1700 esir ve malzeme ele geçirildi. Central News. Reuter bu başarı Afyon-Karahisar'ın alınmasıyla birlikte malzeme teminini çok zorlaştıracağını söyledi. En yakın limanları sahilden 120 mil uzaklıkta ve bu bile Yunan gemilerinin gözetiminde. Yunanlar 5 gün içinde 60 mil ilerleyecek."[53]

Gelişmeleri soğukkanlı bir şekilde ele alan **The Times** Gazetesi'ndeki "Türkler Geri Düşüyor" başlıklı haberde Ulusçu Türklerin Eskişehir'den çekildiği, Yunanlıların Bilecik ve Afyon Karahisar'ı işgal ettiği belirtilmiştir.[54]

"Yunan İlerleyişi Duruyor" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haber ise aynen şu şekilde yer almıştır: "Yunan hücumu Türklerden hiçbir direnç olmaksızın Eskişehir'in işgal edilmesi ile planlandığı gibi başarılı bir şekilde sonlandı. Yunan hücumu sonucunda Yunan Ordusu 75 mil doğuya ilerlemiş oldu. Kemalistler geri çekilmelerini Yunanların sayısal üstünlüğünü azaltmak için gerekli olduğu şekilde açıklıyor."[55]

---

[50] **The Daily Mirror**, "Greece Begins New War Against Turks", 24 Mart 1921, s.3.
[51] **The Daily Express**, "Greek Advance", 26 Mart 1921, s.1.
[52] **The Daily Express**, "Greek Push", 29 Mart 1921, s.1.
[53] **The Daily Mirror**, "France Warns Turks", 30 Mart 1921, s.3.
[54] **The Times**, "Turks Falling Back", 30 Mart 1921, s.7.
[55] **The Daily Express**, "Greek Advance Stops", 31 Mart 1921, s.1.

Anadolu'daki Yunan ilerleyişine rağmen bu duruma ait eleştirilerin "Türkiye'nin Boğazında. Yunanların Çılgın Savaş Politikası" başlıklarıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde yer aldığı haberde Batı Avrupa'da hiçbir partinin Türklere rağmen Yunanları Türkiye'de desteklemeyeceği belirtilirken İzmir'deki Yunan Garnizonu'nun ne işi olduğu sorusu yöneltilmiştir. Cevap olarak ise "Hristiyanları mı koruyor?" sorusu sorulurken, on binlerce Hristiyan'ın Türkiye'de güvende oldukları belirtilmiştir.[56] Bu haberden de anlaşılacağı üzere, İngiliz gazeteleri Londra Konferansı'ndan sonraki II. İnönü Zaferi ile Anadolu'daki savaşa İngiltere'nin dahil olmasını ya da desteklemesini istemediklerini açıkça belirtmişlerdir.

"Yunan Bozgunu. Birlikler Bir Türk Tuzağına Yakalandı." başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin verdiği haberde Eskişehir'de Yunanlar ve Türklerin şiddetli çatışma halinde olduğu bildirilmiştir. Ayrıca Türklerin geri çekilerek Yunanları tuzağa düşürdükleri ve aniden saldırdıkları, birçok Yunanı yakaladıkları belirtilmiştir.[57]

Aynı gazetenin 4 Nisan 1921 tarihli sayısında "Yunanlar İçin Felaket. Binlerce Ölü ve Yaralı." başlıklı haberin detaylarında Yunanların Eskişehir'de 5 gün süren çatışmalardan sonra tamamen bozguna uğradığı, Pazarcık ve Karaköy'ün Türkler tarafından geri alındığı, binlerce esir ve derin kayıplar olduğu belirtilmiştir. Yunanların hızlı bir şekilde Bursa'ya doğru çekildiği çok sayıda yaralı olduğu, Yunanların Eskişehir'i alması durumunda vaziyetin günden güne endişe verici olacağı vurgusu yapılmştır. Son bölümde Mustafa Kemal'in ulusa silah kullanabilen herkesin orduya katılmasına dair çağrı yaptığı bildiriden söz edilirken Yunanların bozguna uğraması halinde son çatışma olacağı vurgulanmıştır.[58]

Yine aynı gazetenin 6 Nisan 1921 tarihli sayısında "Yunan Ordusu Mahvoldu. Kemalistlerin Yolu İstanbul'a Açık. İtilaf Devletleri Araya Girecek Mi?" başlıklarıyla verilen haberin sol tarafında Mustafa Kemal Paşa'nın resmi yer alıyor. Yunanların geri çekilişleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiş, bilgiler harita ile desteklenmiştir. Ayrıca Kemalistlerin düşmanın tam anlamıyla bozguna uğradığını

[56] **The Daily Express**, "At Turkey's Throat", 1 Nisan 1921, s.4.
[57] **The Daily Express**, "Greek Reverse", 2 Nisan 1921, s.1.
[58] **The Daily Express**, "Disaster For The Greeks", 4 Nisan 1921, s.1.

ilan ettikleri, Yunan kayıplarının esirler hariç 4000 olduğu ve 150 yetkilinin öldürüldüğü dile getirilmiştir. Ayrıca Yunan Ordusu'nun bozgununun engellenmesinin İtilaf Devletleri arabuluculuğuna ya da ateşkese bağlı olduğu yorumu yapılmıştır.[59]

Benzer şekilde **The Guardian** Gazetesi'nde "Yunanların Sert Çarpışı" başlıklı haberde 27 Mart'ta Bursa'dan ilerleyen Yunan 3. Ordu birliklerinin Eskişehir'e ulaştığında Türk Birlikleriyle karşılaştıkları ve şehrin gerisine çekildikleri, çok sayıda yaralıları olduğu ve 70-80 mil geri çekildikleri belirtilirken Türklerin Kilikya'dan istilasını beklemedikleri dile getirilmiştir.[60]

Yine, "Sert Yunan Dönüşü" başlıklı **The Times** Gazetesi'ndeki haberde Yunan Ordusu'nun Eskişehir'in tüm Kuzeybatı hattı boyunca geri çekildiği ve Türklerin Yunanların sol kanadından geri döndüğü bildirilmiştir. 5 gün süren sert çatışmaların ardından 1 Nisan'da Türklerin ilerlemeye başladığı ve Yunanların İnegöl-Yenişehir hattına geri çekildiği belirtilirken 9 günlük Yunan kaybının 4000 ölü ve yaralı olduğu bilgisi verilmiştir.[61]

İsmet Paşa, ileride kendisine "İnönü" soyadının verilmesine sebep olacak olan İnönü Savaşları'ndan sonra generalliğe terfi etmiş, ülke genelinde manevi destek ve moral sağlanmıştır. Bundan sonra İtilaf Devletleri Türk-Yunan savaşlarında tarafsız olduklarına dair bir bildiri yayınlamış, Fransa T.B.M.M. ile anlaşma yapmak için Ankara'ya temsilci göndermiş (Franklin Bouillon)[62], İtalya ise işgal ettiği yerlerden çekilmiştir. Batı Cephesi'ndeki Refet Paşa komutasındaki Cenup Cephesi kaldırılarak bütün kuvvetler İsmet Paşa komutasına verilmiştir.[63]

---

[59] **The Daily Express**, "Greek Army Smashed", 6 Nisan 1921, s.1.

[60] **The Guardian**, "Greeks Hard Hit", 6 Nisan 1921, s.7.

[61] **The Times**, "Heavy Greek Reverse", 6 Nisan 1921, s.9.

[62] Franklin Bouillon (Jersey 1870-Paris 1939): Fransız gazetecisi ve siyaset adamıdır. 1910-1919 yılları arasında ve 1923-1936 yılları arasında milletvekilliği yaptı. Bir ara propaganda işlerini yöneten Devlet Bakanı olarak kabineye girdi. 1921-1922 yılları arasında Türkiye'ye geldi. Kendisine hükümeti tarafından T.B.M.M. ve Mustafa Kemal Paşa ile müzakerede bulunmak görevi verildi. Ankara'da yapılan müzakereler, Adana ve dolaylarının Türkiye'ye geri verilmesini sağladı. Ayrıca, bu müzakereler, Lozan Barış Antlaşması'nın yapılmasını hazırlayıcı nedenlerinden biri oldu. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.68-69.

3.3. Türk-Afgan Dostluk Antlaşması

Millî Mücadele Hareketi'ni yakından takip eden ve destek olmak duygusunu paylaşan ülkelerden biri de Afganistan'dı. Tıpkı İngiliz sömürgesi altında bulunan Hindistan'ın Müslüman halkı gibi, Afganistan bunu Moskova'da Türk delegeleri ile 1 Mart 1921 tarihinde "Türk-Afgan Dostluk Antlaşması"nı[64] imzalayarak pekiştirmiş, T.B.M.M.'yi tanımış ve elçi göndermişti. Millî Mücadele'de Türkiye'nin yanında olduğu ve desteklediği açıklaması Müslüman dünyasında da memnuniyet yaratmış ve bu T.B.M.M.'nin bir başarısı olarak tarihe geçmiştir.[65] Bu sayede iki devlet arasındaki ilişkiler gelişmeye başladı.

Nitekim bu konuda "Türkiye Afgan Ordusu'nu Yeniden Düzenliyor" başlığıyla **The Guardian** Gazetesi'ndeki bir haber şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: "Ankara Gazeteleri Moskova'da 1 Mart'ta imzalanan Türk ve Afgan ilişkilerinde karşılıklı olarak tam anlaşmayı öngören metni yayımladılar. Türkiye Afgan Ordusu'nu yeniden düzenleme, silah ve görevli sağlama konularında hemfikir."[66]

Bu gelişme İngilizler üzerinde kaygı yaratmıştı. Nisan 1921'de Ahmet Han'ın başkanlık ettiği bir diplomatik kurul Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüş ve Aganistan Emiri'nin imzasını taşıyan bir mektubu sunmuştu. İngiliz İstihbarat bilgilerine göre mektupta Türk-Afgan Dostluk Antlaşması'nın en yakın zamanda onaylanması ve Ankara'dan Kabil'e hızlı bir şekilde kurullar gönderilmesi isteniyordu. Mustafa Kemal Paşa, Afgan temsilcisine antlaşmanın onaylanmasını T.B.M.M.'nin ivedilikle görüşeceğini, Din işleri, Ulusal Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları tarafından seçilen murahhasların Afganistan'a hareket ettiğini belirtmişti.[67]

Bu meseleye dair, 16 Nisan'da Ahmet Muhtar Bey'in[68] T. B. M. M.'de gizli oturumda yaptığı konuşma İngiliz belgelerinde de "gizli" ibaresi ile yer almıştır.

---

[63] Tekin, **a.g.e**., s.115-116.

[64] Antlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, **a.g.e**., s.25-26.

[65] Kili, **a.g.e.**, s.122.

[66] **The Guardian**, "Turkey To Reorganise Afghan Army", 9 Nisan 1921, s.6.

[67] Sonyel, **a.g.e.**, s.187.

[68] Ahmet Muhtar Bey (Çanakkale 1870-4.7.1934): Babası Hasan Tahsin'dir. Hukuk ve siyasal bilgiler öğrenimi gördü. Osmanlı Meb'uslar Meclisi'nin 4. Döneminde İstanbul Milletvekili seçildi.

Buna göre, Türk- Afgan Dostluk Antlaşması'nın çok önemli olduğu, Doğunun Batı emperyalizmine karşı birlik oluşturduğu belirtilmiştir. Ayrıca Londra Konferansı'nın Yunan Ordusu'na zaman kazandırmak maksadıyla toplanmış olduğu, Batının bilhassa İngiltere'nin Doğunun gücünü denemeye çalıştığına dikkat çekilmiştir. Afganistan İngiltere'ye karşı ayaklanması ile "Orta Asya'daki Türkiye" olarak nitelenmiş, çok yakın bir zamanda emperyalizme karşı bir İslam birliğinin oluşabileceğinin beklenildiği dile getirilmiştir.[69] İngiltere'nin bu oldukça yerinde olan kaygıları İngiliz Basınında da hissedilmektedir. Bu arada 12 Mart 1921 tarihindeki T.B.M.M. oturumunda Mehmet Akif (Ersoy) Bey'in yazmış olduğu İstiklâl Marşı, Millî Marş olarak kabul edilmişti. Bu da Millî Mücadele için bir moral güç oldu.

3.4. Moskova Antlaşması

I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri yanında giren Rusya, Ekim 1917 İhtilâli'nin çıkması ile Çarlık rejimi yerine, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yönetime gelmesiyle Rus Orduları Türk topraklarından çekilmişti. İtilaf Devletleri bu yeni yönetimi tanımamış, düşmanca tutum sergilemişti. Mustafa Kemal Paşa ise ilk olarak Rusya'daki bu yeni yönetimle iyi geçinme kararı almış, Moskova da buna aynı derecede yanıt vermişti. 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile iki devlet arası ilişkiler ileri düzeye taşınmıştı.[70] Sovyetlerin Millî Mücadele'ye vermiş olduğu destek son derece önemlidir. Ancak bu destek kayıtsız şartsız bir destek olmamış, ilişkilerde zaman zaman sorunlar olmuştur. Bunun sonucunda Sovyet Rusya T.B.M.M. Hükümeti'ne vadettiği yardımları geciktirmiştir.[71]

T.B.M.M.'nin 1. Ve 2. dönemlerinde İstanbul, 4. Döneminde Kastamonu milletvekili seçildi. Bir süre Hariciye Vekilliği (Dışişleri Bakanlığı) yaptı. Washington'da büyükelçi olarak Türkiye'yi temsil etti. Bkz. Önelçin, **a.g.e.**, s.11.

[69] Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 3, s.302.

[70] Kili, **a.g.e.**, s.123-124.

[71] Yavuz Aslan, **Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri Türk-Sovyet İlişkilerinde Zirve**, İstanbul, Analiz Basım Yay., 2002, s.27.

16 Mart 1921'de T.B.M.M. ile Sovyetler arasında imzalanan Moskova Antlaşması[72] İngiliz Basını'nda 1921 Mayıs ayının sonlarına doğru yer almıştır. Bu nedenle Moskova Antlaşması öncesinde İngiliz Basınındaki diğer gelişmeler ele alındıktan sonra bu antlaşma ile ilgili haberler karşımıza çıkacaktır.

Bu bağlamda, **The Guardian** Gazetesi'ndeki "İtalya'nın Kemal'le Anlaşması" başlıklı haberde Londra'da Kont Sforza ile Bekir Sami Bey arasında Roma ve Ankara Hükümetleri ekonomik iş birliği ile ilgili bir ön anlaşma yaptıkları, anlaşmanın İtalya'ya, Antalya'nın sancaklarında ve Afyon Karahisar'ın bir bölümünde ayrıcalık tanındığı ve İtalyan Hükümeti'nin Türk Delegasyonunun İzmir ve Trakya ile ilgili bütün isteklerini destekleyeceği belirtilmiştir. Aynı sayfadaki başka bir haberde ise İzmir'deki Yunan Birlikleri'nin açtığı ateş sonucu 4 kişinin öldüğü bilgisine yer verilmiştir.[73]

Teyit edilmeye muhtaç bilgiler içeren "Türkler Birleşti. Sultan'dan Mustafa Kemal'e Yardım." başlıklarıyla **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haberde Anadolu'daki askeri operasyonların Yunanların savaşmaktan kaçtığı kuzey hattında durduğu belirtilirken Yunanların geçen yıl birçok suçlu ve kanuna aykırı hareketlerde bulunduğu Yalova bölgesinde keskin gerilla çatışması yaşandığı ve Türklerin sahip olduklarını geri aldıkları ileri sürülmüştür. İkinci Yunan saldırısının yetkililerin tecrübesizliğine bağlı bir hata olduğu, bütün Türk Ulusu'nun politik farklılıklarını unutarak Ulusçuları desteklediği ve Sultan'ın Anadolu Kızılay'ına 2000 Sterlin bağışta bulunduğu iddia edilmiştir. Ayrıca Bekir Sami Bey'in İtalyan Kruvazörü ile ulaştığını, bir Reuter mesajına göre ise İstanbul Hükümeti'nin toplu istifasının an meselesi olduğu, çünkü halkın çift başlı "Ankara (Mustafa Kemal'in Şehri)" ve İstanbul rejiminin sonunu görmekten dolayı gergin olduğu iddia edilmiştir.[74]

"Kemalistlerin Coşkusu, Ulusçu Birlik Londra Konferansı'nda Kazandı." başlıkları ile **The Observer** Gazetesi'ndeki haber şöyle yer almıştır: "Tevfik Paşa dün Sultanı kötü sağlığı ve yaşı ile ilgili bilgilendirdi ve mümkün olan en erken zamanda dönüşünü istedi. Ulusçu Delege lideri Bekir Sami Bey yerel basına şu bilgiyi verdi: 'Londra

[72] Antlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, **a.g.e**., s.32-36.

[73] **The Guardian**, "Italy's Pact With Kemal", 13 Nisan 1921, s.9.

[74] **The Daily Express**, "Turks United", 15 Nisan 1921, s.1.

Konferansı barışı getirmemiş olmasına rağmen yine de Türkler 3 önemli noktada fayda sağladılar:

1) Ulusçu hareket tanındı.
2) Sevr Anlaşması'nın uygulanamaz olduğu anlaşıldı.
3) Yunanlar artık İzmir ve Trakya'da İtilaf Devletleri'nin vekilleri değildirler ve mevcut çaba Türklerin ve Yunanların kaderlerini tehlikeye atan yeni bir Türk-Yunan savaşı çıkartmak. Biz şu an Ulusal gayelerimizle mükemmel bir uyum halindeyiz.' Reuter."[75]

Bu arada "Türk Bundan Sonra Fes Giymeyecek" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'ndeki haberde Ankara'daki "Ulusal Meclis'in" fesin artık Türk'ün ulusal başlığı olmadığına karar verdiği, fesin yerine kalpak kullanılacağına oy birliği ile karar verildiği bildirilmiştir. Prensip olarak fesin Türkiye'de üretilmediği, Avusturya'dan geldiği ancak kalpağın ise Türkiye'de üretilebildiği ve bu sayede paranın ülke içerisinde kalacağı bilgisi verilmiştir.[76]

Öte yandan **The Daily Express** Gazetesi'nde Montagu'nun Hint Müslümanlarının talepleri ile ilgili haberi yer alıyor: "Türkiye savaş öncesi gibi bağımsız olmak istiyor."[77]

Aynı gazetenin 7 Mayıs 1921 tarihli sayısındaki "Türkler Zafer İddia Ediyor" başlıklı haberinde ise Menderes hattındaki Uluabat (Aboliond) Gölü'nün kıyıları boyunca Türk Birliklerinin işgalinden bahsedilirken İzmit'in tamamen Müslümanlar tarafından çevrildiği, Atina'dan gelen raporlara göre ise Türkler tarafından saldırıların olduğu ancak hemen püskürtüldüğü bilgisi verilmiştir.[78]

"Kilikya'da Daha Fazla Hayal Kırıklığı, Yeni Barış İçin Türk Ümitleri" başlıklarıyla **The Times** Gazetesi'nde yer alan haber şöyle yer almıştır: "Kilikya'daki durum öyle görünüyor ki endişe verici. 3 Mayıs 1921 tarihli bir Türk Ulusçu bildirisine göre Türkler

[75] **The Observer**, "Kemalists Jubilant", 17 Nisan 1921, s.11.
[76] **The Guardian**, "The Turk No Longer To Wear A Fez", 23 Nisan 1921, s.9.
[77] **The Daily Express**, "Moslem Rights Safe", 6 Mayıs 1921, s.1.
[78] **The Daily Express**, "Turks Claim A Victory", 7 Mayıs 1921, s.1.

Osmaniye Bölgesi'nde ağır silahlar kullandı. Fransız Birliklerinin geri çekildiği rapor edildi. Bu bildiri buradaki Fransız yetkililer üzerinde çok kötü bir etki bıraktı."[79]

The Daily Express gazetesindeki "Barış Mücadelesi" başlıklı haberde ise Bekir Sami Bey'in Ankara'ya dönmesiyle Ulusal Meclis'te ılımlı ve aşırı uçlar arasında sert mücadelenin meydana geldiği, gizli celse tartışmaları olmasına rağmen şiddetli tartışmaların yaşandığının bilindiğine dair bilgi verilmiştir.[80]

Öte yandan, "Türkiye'deki Esirlerin Geri Verilmesi, Kemalistler Tarafından Hiçbir Şey Yapılmadı" başlıkları ile girilen **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde Londra Konferansı'ndan beri İngiliz esirler ile ilgili hiçbir adımın atılmadığı belirtilirken Anadolu'daki Ulusçu Kuvvetlerin Yunanların birçok yönden etrafını sardığı ve bundan dolayı hareket edemediklerinin tahmin edildiği belirtilmiştir.[81]

Aynı meseleye dair, **The Daily Express** Gazetesi'ndeki "Türkiye'deki İngiliz Esirler" başlıklı haberde ise İngilizlerin esir değişimi ile ilgili Bekir Sami ile müzakere yaptıkları, Türklerin Malta'da tutulan 64 Türk'e karşı onların elindeki içlerinde Rawlinson'un[82] da bulunduğu 24 İngiliz'in değişim talebinden bahsedilmiştir. İngiliz Devleti'nin bunun eşitlikçi olmadığını ileri sürdüğü ancak 40 Türk'ün serbest bırakıldığını ve şu anda İtalya'da oldukları bilgisi de yer almaktadır.[83]

Tüm bu gelişmelerin ardından Moskova Antlaşması'nın imzalandığına dair haberler İngiliz Basınında yer almaya başlamış, antlaşmanın tam metni[84] yayımlanarak bunun üzerine analizlerin yapıldığı uzun makaleler yer almıştır.

Buna ilişkin "Moskova ile Kemalistlerin Anlaşması." "Bir Kardeşlik Birliği" başlıklarıyla **The Guardian** Gazetesi'ndeki haber antlaşmayı şöyle ele almıştır: "**Protevoussa**, Ankara Hükümeti ve Rus Sovyet Hükümeti arasında 'Kardeşlik Birliği' Anlaşması'nı yayımladı. Anlaşmanın temellerini Batum'un Gürcistan'a bırakılması,

[79] **The Times**, "More Trouble In Cilicia", 9 Mayıs 1921, s.9.
[80] **The Daily Express**, "Peace Struggle", 12 Mayıs 1921, s.1.
[81] **The Guardian**, "Reptriation Of Prisoners In Turkey", 18 Mayıs 1921, s.8.
[82] İngiliz Yarbay.
[83] **The Daily Express**, "British Held In Turkey", 20 Mayıs 1921, s.5.
[84] Moskova Antlaşması'nın İngilizce tam metni için bkz. **Ek 36**.

Azerbaycan'a özerklik verilmesi ve Çarist hükümet dönemindeki tüm ekonomik anlaşmaların iptal edilmesi oluşturuyor."[85]

24 Mart 1921 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'nin, **The Kathimerini** Gazetesi'nin, kalıcı barışın ancak Mustafa Kemal'in ortadan kaldırılması ile mümkün olacağını yazdığını daha önce de belirtmiştik. Bu, İngiltere'nin Mustafa Kemal Paşa'yı öldürtmek yolu ile Anadolu'daki Millî Mücadele Hareketi'ni bitirmeyi düşünmesine gerekçe olabilirdi.

Nitekim, İngiltere'nin sömürgesi olan Hindistan'dan devşirilen Mustafa Saghir adında bir Müslüman Hintli, 1921 Mayıs'ında İngiliz İstihbarat Servisi'nin ajanı olarak Ankara'ya gelmişti. Sözde Hindistan Halifelik Akımı'nı temsilen gelmişti ancak asıl amacı Mustafa Kemal Paşa'ya suikast düzenlemekti.[86]

Mustafa Kemal Paşa, Mustafa Saghir ile ilk görüşmesinde casus olduğunu anlamış, yanındaki Kemalettin Sami Bey'e söylemiş ve gerekli takiplerin yapılması için yaveri Hayati Bey'e emir vermişti.[87] Daha sonra yazdığı mektuplardan casus olduğu anlaşılan Saghir tutuklandı. İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold'un Saghir'in serbest bırakılması için yaptığı başvurulara rağmen Mustafa Saghir Ankara'daki İstiklâl Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırıldı ve idam edildi. 15 Temmuz 1921 tarihli İngiliz İstihbarat raporundaki bilgiye göre ise, Ulusçu delegasyon sekreteri Ahmet Naci Bey, Mustafa Saghir'in kendisini İstanbul'dan Ankara'ya Yüzbaşı Bennet ve Dr. Frew'in gönderdiğini itiraf ettiğini belirtmişti. Ayrıca 28 Temmuz'daki İngiliz Savaş Bakanlığı gizli istihbarat raporunda, Mustafa Kemal Paşa'nın Mustafa Saghir ile ilgili olarak 7 Nisan'da yayımladığı ve İngiliz yönetimini kınayan bildiri aynen İngilizce olarak verilmişti.[88]

Bu bağlamda, **The Daily Express** Gazetesi'nin "Türkler Bir İngiliz Vatandaşını İdam Etti" başlıklı haberinde Ulusçuların İngiliz vatandaşı Mustafa Saghir'i astığı, kendisinin Ankara'ya Hint Müslümanlarının prestijini kullanarak

[85] **The Guardian**, "Kemalists' Treaty With Moscow", 27 Mayıs 1921, s.8.
[86] Sonyel, **a.g.e.**, s. 183-184.
[87] Sabahattin Özel, **Casustur Casus**, İstanbul, Derlem Yay., 2009, s.179-180.
[88] Sonyel, **a.g.e.**, s. 183-184.

Türklerin İngiltere lehine duyarlılığını arttırarak Türk-İngiliz İtilafını inşa etmek için geldiği iddia edilmiştir.[89]

Tarihimizde üzerinde fazla durulmamış olan bu konu ile İngiliz Gazeteleri de fazla ilgili olmamıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmek için görevlendirilmiş olan bu kişi eğer başarılı olsaydı tarihin akışı çok farklı olabilirdi. Mustafa Kemal Paşa'nın güçlü sezgisi, bu kişinin görür görmez casus olduğunu anlamasını sağlamış ve amacına ulaşması engellenmiştir.

Bu olaylar yaşanırken İngiliz gazetelerinin haberlerinde Anadolu'daki durum ile ilgili bir kararsızlığın olduğu, İngiltere'nin Yunanistan'ı desteklemesi ile ilgili eleştirilerin yer aldığı göze çarpmaktadır.

Buna ilişkin **The Daily Express** Gazetesi'nde "Yakın Doğu'da Savaş" başlığıyla büyük puntolarla manşetten verilen haberinde **The Daily Mirror**'daki gibi İngiltere'nin Yunanları Türklere karşı destekleyeceği ve halkın buna karşı olduğu ve Fransa'nın Ulusçularla anlaşmasına rağmen Almanya yüzünden İngiltere'ye destek olmak zorunda kalabileceği yönünde bilgiler yer almaktadır.[90]

Aynı gazetenin "Türk Önerisi" başlığıyla verilen haberinde Ulusçu Başbakan ve Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın konuşmasından bahsediliyor. Fevzi Paşa şunları söylüyor: "Biz barışı reddetmiyoruz ancak yaşama ve bağımsızlık hakkımızı istiyoruz. Maddi manevi bütün kuvvetlerimiz ülkemizin savunması için gönüllüdür. Bizim Doğu politikamız daha iyi gelişiyor, Sovyet Devleti'ne anlaşma için teşekkürler. Biz İran'la ilişkiler inşa ediyoruz ve öyle ümit edilebilir ki İngiltere ve Fransa ile de Ulusal isteklerimiz içerisinde yeniden ilişkiler kurulabilir."[91]

Dikkate değer yorumların yer aldığı **The Guardian** Gazetesi'nin "Kemalist Talep" başlıklı bölümünde Ankara'daki Ulusal Meclis'in Kilikya'nın Fransızlar tarafından hızlı bir şekilde tahliye edilmesi talebinden bahsedilirken Meclisin İngiliz esirleri bırakmayı reddettiği belirtilmiştir. "Bir Kemalist Açıklama" başlıklı haberde ise Ankara Hükümeti'nin İngiltere'ye karşı kin gütmediği, Ulusçuların Batı ile ilgili tüm umutlarının durması sebebiyle Rusya ile anlaşma yapıldığı ancak bunun

[89] **The Daily Express**, "Turks Execute A British Subject", 30 Mayıs 1921, s.1.
[90] **The Daily Express**, "War In The Near East", 4 Haziran 1921, s.1.
[91] **The Daily Express**, "Turkish Offer", 6 Haziran 1921, s.1.

Türklerin Bolşevik olduğu anlamına gelmediği, tam tersi olduğu şeklindeki açıklamalarına yer verilmiştir. Ulusal Hükümetin İtilaf Devletleri ile bağımsızlık temelinde anlaşmaya varamadığından yakınılmıştır.[92]

"Boğaziçi'ne Donanma Ziyareti." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberde dikkat çeken bir ayrıntı şöyle verilmiştir: "Dünkü Avam Kamarasında Bay Chamberlain İngiliz gemilerinin İstanbul'u ziyaretinin Nisan ayında planlanan birçok Akdeniz Limanlarının ziyareti ile uyumlu olduğunu söyledi. Türkiye ve Yunanistan arasındaki durum ile ilgili devlet politikası önemli. Komutan Kenworthy Devletin bu donanma gösterisi ile Yunanistan'a Türkiye'ye karşı moral vermek için yapıp yapmadığını sordu, Bay Chamberlain bunun bir donanma gösterisi olmadığını söyledi."[93]

Aynı gazetenin 5. Sayfasındaki haberi ile **The Daily Mirror** gazetesi Anadolu'da savaşa karşı olduğunu şöyle göstermiştir: "Yeni Savaşı Durdurun! Devletimizin Anadolu'da Türklere karşı yeni savaşta Yunan Ordusuna çeşitli yardım yapma yolunda hareket ettiğine şüphe yok. Halkın böyle müdahaleyi en sert şekilde protesto etmesi gerekir. Bu sadece pahalı değil, bütün Müslümanları bize kışkırtacak, özellikle Hindistan."[94]

Bir sonraki gün yayımlanan "Yakın Doğu Krizi. İngiltere Türk-Yunan Anlaşmazlığının İçine Sürüklenecek Mi?" başlıklarıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberler ise şu şekilde yer almıştır: "İyi bilinen çevrelerde Devletin Yunan-Kemalist anlaşmazlığına karışabileceğine dair bir korku olduğunu gördüm. Ayrıca Yakın Doğu sorununun Kabine bakanları arasında hala sıcak tartışmalara sebep olduğunu da anladım. Yeni bir savaş? -Anti Waste Partisi'nin lideri Esmond Harmsworth Avam kamarasında başkana, devletin Fransa'nın ne asker ne de para vermeyeceğini açıklamasına rağmen Yunan Kralı Konstantin'i Türk Ulusçulara karşı aktif olarak destekleyip desteklemeyeceğini sordu. Tino'ya karşı komplo? - İstifa eden Komite Başkanı M. Voiaris İstanbul'daki Yunan Ulusal Savunma Komitesi'nin belli üyelerinin amacının Kral Konstantin'i sürmek olduğunu iddia etti. Karadeniz Ablukası? -Yunan savaş gemileri abluka altına almak için Karadeniz'e doğru yola çıktı. Burasının Anadolu'nun Ulusçu Limanı olduğuna inanılıyor. Reuter"[95]

---

[92] **The Guardian**, "Reported Kemalist Demand", 9 Haziran 1921, s.6.
[93] **The Daily Mirror**, "Naval Visit to Bosphorus", 10 Haziran 1921, s.3.
[94] **The Daily Mirror**, "Stop The New War!", 10 Haziran 1921, s.5.
[95] **The Daily Mirror**, "Near East Crisis", 11 Haziran 1921, s.3.

Aynı gazetenin 4. sayfasındaki haber ise şöyle: "Yunanlar Geri Çekilmeli. İyi bilgi edinmiş çevrelerde Hükümetin, Yunanları Türklere karşı savaşında yardımda bulunması için ikna olmaması konusunda büyük bir telaş var. Yunanların çeyrek milyon adamı arazide olmasına rağmen iflas ettiklerine göre Asya kıtasındaki Büyük Yunanistan hayalinden vazgeçmeleri gerekir."[96]

Benzer bir haber **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Yunan-Kemalist Savaşı, İngiliz Silah Desteğinin Tehlikesi" başlıklarıyla İstanbul'dan gönderilmiştir. İngiltere'nin Yunanlarla askeri ortaklığının korkunç ihtimalleri olduğu, Yunanların savaşta başarılı olsa dahi Anadolu'da Yunan ve Türkler arasındaki savaşın devam edebileceği ve çözümün imkânsız hale dönüşebileceği belirtilerek İtilaf Devletlerinin diplomatik hatalarını düzeltmeleri gerektiğinden bahsedilmektedir. "Kemalistler Hazır, 280.000 adam Yunan saldırısını bekliyor" başlıklı bölümde ise Ulusçu Başbakan Mustafa Fevzi Paşa'nın Türklerin Yunan saldırısı için hazır olduğuna dair bir bildiri yayımladığı ve yerel gazetelere göre Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Ordusu'nun 280.000 kişiye ulaştığını tahmin ettiği bilgisi paylaşılmıştır. "Anadolu İçin Bolşevik Birlikler" başlıklı bölümde ise İngiltere'nin değişen Doğu Politikasına karşı Kemalistlerin Bolşevik Birliklerinin Anadolu'ya girmesine, Mezopotamya ve Kilikya sınırlarına yerleşmelerine izin vermeye karar verdiği ileri sürülmüştür.[97]

Gündeme dair önemli yorumların yapıldığı **The Observer** Gazetesi'nde "Yakın Doğu Krizi" başlıklı haberde Doğu politikası için 3 seçenek sunulmaktadır:

1) Beklemek ve görmek. Bu Yunan Ordusu'nun dört ay içinde yok olacağı anlamına geliyor ve sonrasında İtilaf Devletleri Mustafa Kemal'e daha sert ve cüretkâr davranmak zorunda olacaktır. Örneğin Boğazların kontrol sorununda.

2) Her iki tarafa da askeri yardımda bulunmak, ancak ne İngiltere ne de Fransa buna hazır değil.

[96] **The Daily Mirror**, "Greeks Must Withdraw", 11 Haziran 1921, s.4.
[97] **The Guardian**, "The Greek-Kemalist Campaign", 11 Haziran 1921, s.9.

3) Atina ve Ankara'ya diplomatik baskı uygulayacak Yüce Konsey'de geçen Cuma alınan İzmir'deki çizilmiş Yunan Bölgesi ve referandum kararını kabul etmelerini sağlamak.[98]

The Daily Express gazetesinin "Yunanlar Yeni Savaşa Başlıyor" başlıklı manşet haberinde **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberlerden farklı bir bilgiye yer verilmemiştir.[99]

The Daily Mirror Gazetesi'nde yer alan bu haberler ise önemli ayrıntılar içermekte ve İngiliz kamuoyu hakkında fikir vermektedir: "Yeni Yunan Savaşı: İngiltere dâhil olacak mı? Kral Konstantin: Ordumu yönetmeye gidiyorum. Karadeniz'in Türk kıyılarındaki Yunan savaş gemileri Kemalistlere cephane taşıyan iki Türk vapurunu batırdı. Ayrıca benzer yüklü birçok küçük gemileri batırarak Batum'a girdi. Yunan filosu İnebolu'yu bombaladı. (İnebolu Anadolu'nun kuzey kıyısındaki Sinop'un 70 mil batısında bir liman) Ayrıca bir Yunan torpidosu Marmara Denizi kıyısındaki Karamürsel'i bombaladı. Gözden geçirilen İngiliz kuvvetleri ve deniz birlikleri Kral'ın doğum günü kutlaması için konuşlandı. Kral Konstantin, Veliaht Prens, Prens Nicholas, M. Gounaris, Başbakan, Deniz ve savaş Bakanları ve General Dosmanis; Genel Kurmay Başkanı ve General Siratigos bugün Lemnos Kruvazorü ile Phaleron'dan İzmir'e doğru yola çıktılar. Yolculuk sırasında Kral Konstantin Yunan halkına şu mesajı gönderdi: 'Helenizmin yüzyıllardır mücadele ettiği yere, ordumun başına gidiyorum.' Müzakereler Mümkün Mü? Paris **Temps**'in önde gelen bir makalesinde 'Şu anda Kral Konstantin savaşa gidiyor ve doğudaki son barış umudu yükseliyor. Yunan hücumu olmadan müzakereler mümkün değil mi? İngiltere için Türklerle yapılacak bir düzenlemenin bir avantajı yok mu? Türkler için Bolşevik Rusların merhametinden Batının desteğine hayati bir gereklilik yok. İstenmeyen savaş. İlgili çevrelerin yaptığı önerilere göre biz Yunanistan'a kredi ve cephane yönünden yardım etmeliyiz, İngiliz görevlileri Yunan ordusunu yönetmeli, şu anda İstanbul'a doğru yolda olan Akdeniz filosu dahil edilmeli. Londra'da sürgünde olan Yunanistan Başbakanı olan M. Venizelos bu entrikada aktif rol alıyor. İngiliz halkı Yunan arzularını desteklemiyor ve kimseyle savaşa gitmek istemiyor."[100]

Aynı gazetede yayımlanan "Daha Çok Milyonlar Gidiyor." başlıklı makalede İngiltere'nin Türk-Yunan savaşına katılmaması gerektiği ile ilgili çok sert ifadelerin

[98] **The Observer**, "Near East Crisis", 12 Haziran 1921, s.15.
[99] **The Daily Express**, "Greeks Begin The New War", 13 Haziran 1921, s.1.

yer aldığı haberi aynı günkü 9. sayfasındaki Anti-Waste Ligi'nin[101] başkanı Lord Rothermere tarafından kaleme alınan tam sayfa makalede oldukça ayrıntılı bir şekilde savaşın desteklenmemesi gerektiği ortaya konurken, makalenin başlığı ise yazının niteliğini göstermektedir: "Koalisyonun Yeni Savaşını Durdurun!" Büyük puntolarla yazılmış bu başlığın altında "Yunanistan için ne asker ne para ne de cephane" başlığı yer alıyor. Makalede M. Venizelos'un gizemli aktivitelerinin spekülasyon konusu olduğu, Fransa'da sürgün olduğu belirtilmiş ve kendisi ile ilgili çelişkilere yer verilmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın iflas ettiği başlığı da yer alırken içerik kısmında Yunanların Anadolu'nun içlerine girdikçe durumlarının daha kötü olacağını, gerilla savaşında muhteşem olan Türk Ulusçuların çoktan sayıca üstün hale geldiği belirtilirken, Mustafa Kemal Paşa'nın Rus Bolşeviklerle para ve silah anlaşması yaptığı bilgisi de yer almakta. Rothermere makalesinde 'Ulusçu Türklerin savunucusu değilim ancak onlar Türk Ulusunu bizim oturttuğumuz kukla hükümetten daha çok temsil ettiği ve onun gerçek temsilcileri olduğu ortada' diyor ve şunu ekliyor: 'Şimdi biz Bolşevik delegesi M. Krassin ile ticaret müzakereleri yaptığımız bir zamanda Türkler aracılığıyla Bolşeviklerle mi savaşacağız?' Makalenin devamında Rotheremere Yunanları Türklere karşı destekledikleri takdirde Müslümanların özellikle Hint Müslümanlarının kendilerine karşı olacağını detaylı olarak belirttikten sonra Yunanistan'ın bir Asya Gücü olmaktan vazgeçmesi gerektiğini, elinde tuttuğundan çok daha fazla alan elde ettiğini söylüyor. Ayrıca Sir William Ramsay'in düsüncelerini aktararak ona katıldığını belirtiyor. Buna göre 'Anadolu her zaman Doğu ve Batı arasında bir köprüdür ve Türk Devleti'nin bizim şu anda yapmaya çalıştığımız şekilde deniz ile bağlantısı kesilemez. Türklerin bile deniz havası alacak bir odası olmalıdır.' diyor. Ayrıca Türklere karşı operasyonlara katılmama sebeplerinden biri olarak da Türklerin Mezopotamya ve Filistin'deki İngilizlere saldırma ihtimali gösterilmiştir. Rothermere, Churchill'in planlarını Türk tehdidi ihtimali örtüsü altında acele bir şekilde uygulamayı umduğunu, Yahudiler için Filistin'de ulusal bir yurt kurmanın İngiltere için pahalıya patladığını, üstüne bir de Türklerle savaşın vergileri daha da attıracağını ve İngiliz ekonomisinin kötü bir durumda olduğunu söyleyerek halkın hiçbir şekilde savaş istemediğinin,

[100] **The Daily Mirror**, "Greeks'New War: Will Britain Be Involved?", 13 Haziran 1921, s.3.
[101] İngiltere'deki bir siyasi parti.

Mezopotamya ve Filistin'den geri çekilmeleri gerektiğinin altını çiziyor.[102] Makalede yapılan bu yorumlar son derece gerçekçidir ve bugün dahi geçerliliğini korumaktadır. "Türklerin bile deniz havası alacak bir odası olmalıdır" yorumunda ise daha önce de belirttiğimiz gibi Türkleri insan gibi görmediklerini, her türlü kötü muameleye layık olduklarına dair bakış açılarını göstermektedir.

Aynı gazetenin 15 Haziran 1921 tarihli sayısındaki Reuter Haber Ajansı'ndan bildirilen haber İngiltere'nin Orta Doğu politikası ile yüzleşmesini gözler önüne sermektedir. "Ortadoğu Maceraları: Bay Churchill'in Bahaneleri." Büyük puntolarla atılmış bu başlığın altında Churchill'in "Hataya dönüşebilir ancak Politikamızı korumak zorundayız" cümlesi yer alıyor. Haberde Churchill'in ekonomi ile ilgili verdiği sözler ve sözlerin bir sonraki yıla kadar tutulacağından bahsedilirken, alt başlıklarda "Yahudi Yurdu ve Arap Huzursuzluğu" ile Townshend'in Türk-Yunan Savaşını durdurun çağrısı yer alıyor. Bununla ilgili olarak General Sir C. Townshend "Eğer Türk-Yunan Savaşı bitseydi Mezopotamya ve Filistin'de barış olabilirdi" açıklaması yer almakta. Bu haberin yanındaki sütunda "Türkler İçin 50.000 Kızıl" başlıklı haberde yeni Yunan saldırısına karşı Bolşevik Süvarilerinin yola çıktığı bilgisi paylaşılıyor. **Chicago Tribune** Gazetesi'nin Paris basımına göre 50.000 Bolşevik birliği, çoğunlukla süvari, yeni Yunan saldırısına karşı Kemalistleri desteklemek için Kafkaslardan yola çıktı. **Petit Journal**'in muhabirine göre Türk Sadrazamı Tevfik Paşa Türkiye'nin Londra'nın Boğazlar Bölgesi için aldığı kararlara ilişkin olarak adil bir rejime hazırlandığını açıkladı.[103]

Benzer şekilde **The Guardian** Gazetesi'nde "Türkiye'de Askeri Maceralara Hayır" başlıklı haberde Mr. Chamberlain'in Avam Kamarasında yaptığı konuşmasında Colonel Wedgwood'a cevap olarak İtalyan'ların Antalya'dan çekildiklerini ve İngiliz Birliklerinin Türkiye'de askeri maceraya sürüklenemeyeceğini söylüyor. Kemalistlerin elindeki 10 İngiliz esir hakkında haber alınamadığı belirtilmiş, gazetenin 14. sayfasında ise kadın liberallerin hükümete

[102] **The Daily Mirror**, "Stop the Coalition's New War!", 13 Haziran 1921, s.7.
[103] **The Daily Miror**, "Middle East Adventures: Mr. Churchill's Pleas", 15 Haziran 1921, s.3.

Yunan ve Türk düşmanlığı konusunda hiçbir şekilde ülkeyi dahil etmemesi yönünde çağrısı yer alıyor.[104]

Yapılan bu haberlerden de anlaşılacağı üzere, İngiliz Basınının kesin olarak Anadolu'da savaş istemediği ve kamuoyunun da bu yönde düşündüğünü belirttiği açıkça görülmektedir.

3.5. Yunan Mezalimi

Mustafa Kemal Paşa, 12 Nisan 1921'de Yunan zulümlerine dair insanlık alemine şu beyannameyi yayımlamıştır. "İzmir'in yevmi işgalinden beri imhakâr bir sel halinde ayak bastığı bütün aksamı memleketi yakıp yıkan ve ahalii İslamiye hakkında envai mezalim irtikap eyleyen Yunan Ordusu, bütün hukuku beşer ve uhudu harbiyeyi ayaklar altına alarak, hattı harp üzerinde yakalanan esirlerimizin süngü ile gözlerini oymak, gayri muharip kadın, erkek ahalii İslamiyeyi katliam eylemek, ahalii mezkûreye ait emval, eşya ve hayvanatı yağma ile ricatlerinde beraber götürmek, islâm kadının namuslarına tecavüz eylemek, büyük küçük pek çok köy ve kasabalarımızı ve çiftlikleri tahrip ve ihrak eylemek, bu meyanda meabidi İslâmiyeyi ve Türkler için pek muhterem bir yadigârı tarihi olan Söğüt'teki Ertuğrul Gazi türbesini dinamitle berheva eylemek gibi cinayet ve fecayii tatbik ve icrada asla kusur etmemiştir. Beşeriyeti hazıra için ebedi bir leke mahiyetinde bulunan ve Türkün imanı müdafaasına müstesna bir kudreti mukavemet ilâve eyleyen bisilsilei melanetin şimdiye kadar vesaike müsteniden tesbit edilebilen netayici melfuf bir numaralı zeyilde gösterilmiştir. Maruzu fecayi olarak elyevm düşmandan kurtarılmış olan aksamı vatanın bu tecavüzat yüzünden arzeylediği en son manzara o kadar elimdir ki, ilk İzmir fecayiini tetkik eden Heyeti Beynelmileliye tarafından vukuuna şehadet edilen hadisat, bunun yanında ehemmiyetsiz kalır. Türkiye Büyük Millet Meclisi namına işbu fecayii bütün beşeriyetin nazarı ibreti ıttılaına arzeder ve bedbaht aksamı vatanımıza ve namus ve istiklâlini müdafaa gibi mukaddes bir vazifeyi ifa etmekte olan milletimize reva görülen bu mezalimi enzarı medeniyet önünde teessürle protesto eylerim."[105]

---

[104] **The Guardian**, "No Military Adventures In Turkey", 16 Haziran 1921, s.7.

[105] Ayrıca yapılan zulümler 18 madde halinde ekte sunulmuştur, bunlardan bazıları şunlardır: 1) 28 Mart 1921, düşman Kandra civarında Hoca köyünü işgalle ahaliye işkence yapmıştır. 2) 29 Mart 1921, düşman Kaymana nahiyesinde birçok köyleri yakmıştır. Akçay köyünü ihrak ederek ve Fevziye köyünün ahalisini ve hayvanlarını sürüp götürmüştür.3) 1 Nisan 1921, düşman Afyonkarahisar'da ahaliye pek çok zulüm ve işkence yapmakta ve kadınların namusuna taarruz etmektedir. 4) Mahalli Kumandanlığının işarına nazaran İnönü muharebe meydanının sağ cenahında Gündüz Beyde düşmana esir olan onüç nefer Yunanlar tarafından gözleri oyulmak ve şakaklarından süngülenmek suretiyle

İzmir'in İşgali esnasında Yunanların Türklere yaptıkları mezalimden İngilizlerin bile rahatsız olduklarını daha önce belirtmiştik. Nitekim Yüksek Komiser Amiral Bristol, Yunanların yaptıkları zulmü inceleyecek bir komisyon kurulmasını sağlamıştı. Komisyon raporunda, bölgedeki olayların sorumlusunun Türkler değil Yunanlar olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar ve Falih Rıfkı Atay gibi yazarlardan oluşan "Tetkik-i Mezalim" heyetinin kurulmasını sağlamış, bu heyet üyeleri Batı Anadolu'yu Yunan İşgali sırasındaki mezalimi incelemek üzere dolaşmışlardı. Halide Edip Adıvar'ın bu izlenimlerine "Vurun Kahpeye" adlı kitabında da rastlamaktayız. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise 31 Temmuz 1921 günü Simav'daki gözlemlerini şöyle aktarmıştır: "Simav'da yangının tahribatı İstanbul'dakinden daha feci görünüyor. Bazen bir köyden ortada bir yığın taş görünüyor. Son muharebeler esnasında düşmanın yaktığı şehirleri, köyleri hesaba katmıyorum. Geçenlerde, bir ecnebi gazete muhabiri bütün harabeleri dolaştı, kömür olmuş kereste yığınlarına karışan insan kemiklerini ve memelerinden ağaçlara çivilenmiş kadın cesedlerini hep gördü. Bu kadın muhabir bu kadar fecayi önünde az daha aklını kaybediyormuş. Yarın öbür gün bizim gideceğimiz Gördes bu facialar itibariyle ne Bilecik'ten, ne Söğüt'ten, ne Simav'dan daha aşağıdır. Bahusus ki, düşman bu kasabayı sırf ruhunun vahşi heveslerini tatmin için yakmıştır. Zira, burası ne bir sevkülceyş noktası, ne bir taarruz güzergâhı idi, ne de bir ricat esnasında, bir askeri zaruret neticesinde yakıldı."[106]

Anadolu'daki Yunan işgali hakkında son derece önemli bilgilerin yer aldığı "Anadolu'da Yunan Terörü" başlığıyla verilen **The Daily Express** muhabirinin yazdığı haber günümüzde dahi tartışma konusu olabilen birtakım hususlara ilişkin cevap niteliği taşımaktadır. Ayrıntılara bakıldığında muhabir, Yunanların çok kötü bir darbe yemesine rağmen kaybettiği yerleri geri almak için hazırlandığını, Nazilli bölgesindeki kamçılama olayının kurşunlamaya dönüştüğünü ve şehrin tümünde terör egemenliği olduğunu dile getiriyor. Devamında Yunanların Türkleri bir sokak köpeği gibi vurduklarını, hiçbir Türk'ün güvende olmadığını ve Osmanlı Rumlarının bile Yunan birlikleri altında terörize olduklarını belirtiyor. Ayrıca Büyük Güçlerin

şehit edilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV**, s.393-395.

[106] Karaosmanoğlu, **a.g.e.**, s.117.

önlem almaması durumunda Türk bölgesinde meydana gelen olayların Hristiyanların güvenliğini tehlikeye sokacağı vurgusu yapılırken muhabir "olaylar" terimini kullanmasını şu şekilde eleştiriyor: "Olaylar terimini kullanıyorum, eğer Türk Bölgesinde Yunanlara karşı olsaydı 'katliam' adıyla nitelendirilirdi." Son olarak Yunanların ne olursa olsun bu şehri ele geçiremeyeceklerine inandığını, Yunanların Türkiye'deki herhangi bir Müslüman nüfusu tutamayacak kadar küçük olduklarını belirtiyor.[107]

Buna ilişkin "Müslümanlara Karşı Yunan Mezalimi" başlıklı **The Guardian** gazetesinde Mr. Harmsworth'un teğmen komutan Kenworthy'e Yalova'da Yunanların Müslümanlara karşı zulüm yaptığı, çok sayıda kurban olduğu konusunda bilgi verdiği ve dikkatli olmasını önerdiği belirtilmiştir.[108]

Bu bağlamdaki **The Daily Express** Gazetesi'nde "Kızdırılan Türk" başlığıyla verilmiş olan haber İzmir'deki gazete muhabirinin izlenimlerini yansıtmaktadır. Muhabir gazetelerde hep Türklerin yaptığı katliam ve mezalimlerin anlatıldığını ancak Yunanların Türkleri kışkırtmak için neler yaptığını kimsenin duymadığını söylüyor ve Yunanların Nazili Bölgesi'nde Türkleri soyarak ve ayaklarından ağaçlara asarak kırbaçladıklarını, 100 kişinin bu şekilde kırbaçlandığını ve komşu köylerde de buna benzer olayların gerçekleştiğini belirtiyor. Son olarak ise hor görülen köylülerin tamamen aptal olduğunu, Yunanlara karşı kışkırtacak ve savaşmalarını sağlayacak tek şeyin içgüdüleri olduğunu ileri sürerken neticede Türklerin ve Yunanların eşit oranda kötü olduklarını ancak Türklerin aptal, Yunanlarınsa çok zeki olduğunu iddia ediyor.[109]

Trakya'daki Yunan mezalimi ile ilgili olan "Yunan Mezalimi", "Türkler Hayvan Muamelesi Görüyor" başlıklarıyla verilen haber **The Daily Express** muhabirinin İstanbul'dan Yunan İşgali altındaki Trakya'ya seyahatini ve yaşadıklarını içermekte. Muhabir her istasyonda 3 defa pasaport kontrolü yapıldığını ve insanlara yankesici muamelesi yapıldığını belirtirken, trenin sebepsiz şekilde her durumda 2-3 saat beklediğini, diplomatik pasaportu olmasına rağmen pasaport

[107] **The Daily Express**, "Greek Terror In Asia Minor", 12 Mayıs 1921, s.1

[108] **The Guardian**, "Greek Atrocities Against Moslems", 9 Haziran 1921, s.6.

[109] **The Daily Express**, "Baiting The Turk", 13 Nisan 1921, s.1.

yetkililerinin Yunancadan başka dil bilmediklerini ve insanların genel durumunu büyükbaş hayvan muamelesi gördükleri şeklinde açıklamış ve Trakya'nın bir çöle benzediğini, Bulgaristan'la kıyaslandığında kötü olduğunu, çoğunluğu oluşturan Türklerin Yunanlar çaldığı için ekim yapmadığını, Türklerle yaptığı konuşmalarda ise her seferinde aynı zalimlik ve gasp hikayesi dinlediğini vurgulamıştır.[110]

Son derece önemli bir bilgiyi içeren "Yalova'da Yunan Mezalimi" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nden C. F. Dixon-Johnson'ın haberine göre Yalova'da savunmasız Müslümanlara karşı Yunanlar tarafından katliam yapıldığı ve bunun politik olarak Türk nüfusunun kökünü kazıma işine dönüştüğü, General Leonardopoulos'un temsilcisi Kaptan Pappagrigoriou'nun yönetimindeki Yunan yetkili ve askerlerinin de bu işin içinde olduğu belirtilmiştir.[111]

Bu bağlamda Mehmet Asım'ın 1922'de kaleme aldığı "Yunan Ordusu'nun ve Hükümetinin Mesuliyeti" başlıklı yazısında önemli bir bilgiyi paylaşmıştır: "Fransız Jandarma zabiti Renaudineau mensup olduğu makamata Yunanların mücrimiyeti hakkında Türk menâbi'nden vuku bulan neşriyatı teyit edecek surette resmi bir rapor vermiştir. Renaudineau bu raporunda, Yunan zabitleri tarafından civar köylerin ihrakı, musammem olduğu için oradaki malların hemen kaldırılması hakkında verilen emirleri kendi kulağı ile işitmiş olduğunu, ihrak için dökülen benzinlerin Yunan askeri depolarından alınıp yine Yunan askerleri tarafından döküldüğünü, yangın yerine gitmek istediği halde Yunan zabitleri rövolver ile kendisini tehdit ederek yolunu kestiklerini ve mümânaat eylediklerini, bu suretle yüzbaşı ile neferleri, yapılan tahribata karşı seyirci kalmak mecburiyetinde kaldıklarını, nihayet Müslüman kadınların ırzlarına tasallut edildikten sonra karınlarına süngü sokularak öldürüldüğünü ve kezalik Türk çocuklarıyla bir takım ihtiyarların itlâf edildiğini gördüğünü ifade etmiştir."[112]

Objektif bir habere imza atan **The Guardian** Gazetesi'nin "Yunan Sansürü ve Doğu Trakya" başlıklı İstanbul'dan gönderilen haberi ise Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nin gerçekleştiği günlerde yayımlanmıştır. Buna göre, Yunan Devleti'nin bir aydır Türkiye'ye karşı bir sansür uyguladığı, bunun İngiliz halkının

[110] **The Daily Express**, "Greek Tyrants", 17 Haziran 1921, s.17.

[111] **The Guardian**, "Greek Atrocities At Yalova",17 Haziran 1921, s.3. Ayrıca bu meseleye dair **The Daily Express** gazetesinde Yunan Mezalimi için "**Vandalism"** isimli haberde benzer bilgiler paylaşılmıştır. Bkz. **The Daily Express,** "Vandalism", 14 Eylül 1922 s.1.

[112] Mehmet Kaplan, İnci Engingün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman, **Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal II,** Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, s.1006-1007.

ilgisini olumsuz yönde etkilemek için yapıldığı belirtilmiştir. İstanbul'dan giden tüm telgrafların Yunan Bölgesi'nden geçtiği, başka bir yol olmadığı ve dolayısıyla bütün telgrafların Yunan sansüründen geçtiği dile getirilmiştir. Özellikle İzmit Bölgesi'nde Yunan Birlikleri tarafından yapılan cinayet, yangın ve yağma ile ilgili haberlerin kesildiği belirtilirken, sansürle ilgili detaylı eleştiriler de yapılmıştır. Gazetenin muhabiri tarafından yazılan haber 9 Temmuz tarihli, mektupla gönderilmiş olması muhtemeldir.[113] Bu haberden de anlışacağı üzere, İngiliz gazetelerinin Türkiye'de muhabirleri olanlar, olayları daha objektif bir şekilde haberleştirmişlerdir. Muhabirlerin herşeyi yakından takip etme imkânları olduğundan doğru bilgiyi gazetelerine ulaştırmışlardır.

Yine oldukça gerçekçi yorumların yer aldığı **The Guardian** Gazetesi'nde "Küçük Asya'yı Tehdit Eden Trajedi", "İtilaf Devletleri'nin Sorumluluğu" başlıkları ile verilen haber, gazetenin İstanbul'daki muhabiri tarafından kaleme alınmıştır. Ayrıntılarda Yunanların geri çekilmeleri sırasında Türk yerlilere zulüm yaptıkları ve eğer İtilaf Devletleri kontrolü sağlanmazsa Kocaeli Bölgesi'nde de benzer şiddetin yaşanacağı belirtilirken muhabir Yunan Birliklerinin bütün bunları soğukkanlılıkla yaptığına bizzat şahit olduğunu dile getirmiştir. İtilaf Devletleri'nin bu savaşın devamına izin vermesi durumunda kazanan kimsenin olmayacağı, Yunan ve Ermeni azınlıkların ayrıcalıklarını yitirerek bir daha evlerine dönemeyecekleri konusundaki fikirlere yer verilmiştir.[114]

Anadolu'da Yunan işgali 15 Mayıs 1919'dan itibaren hızla devam etmişti. Yunanlar girdikleri yerlerde yıkımlar ve katliamlar yapmalarına rağmen buna ilişkin haberler ancak II. İnönü Zaferi'nden sonra İngiliz Basınında yer almaya başlamıştır ve bu durumdan rahatsızlık duyulduğu gözlenmektedir.

3.6. İtilaf Devletleri'nin Arabuluculuk Çabaları

İnönü Savaşları ile Yunan ilerleyişi durdurulmuştu. Ülke genelinde büyük bir sevinç vardı ve kutlamalar yapılıyordu. Gelişmeleri yakından takip eden İtilaf Devletleri, Türk-Yunan Savaşı'nı sonlandırmak için arabuluculuk yapmayı denediler.

[113] **The Guardian**, "The Greek Censorship And Eastern Thrace", 19 Temmuz 1921, s.6.
[114] **The Guardian**, "The Tragedy Threatened In Asia Minor", 23 Temmuz 1921, s.6.

İncelediğimiz gazete haberlerinden edindiğimiz izlenimlere göre Türkler, şartları kabul edildiği takdirde savaşmaktan yana olmadıklarını, müzakere edebileceklerini gösterirken Yunanlar katiyyen savaştan vazgeçmeyeceklerini ifade etmiş ve bunu harekete de geçirmişlerdir.

Bu konuda, "İtilaf Devletleri ve Yakın Doğu." Başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber şöyledir: "M. Briand (Fransız Başkanı) Fransa'yı hiçbir savaş macerasına dâhil etmeyeceğini, Türklere karşı savaşta hiçbir zaman ilk imzayı atan başkan olmayacağını açıkladı. Ayrıca Fransız Devleti'nin tamamen tarafsız olması gerektiğini, Türkiye'nin lehine olmaksızın Yakın Doğuda barışın yeniden inşasını, bu ülkenin bağımsızlığına kavuşması için İtilaf Devletleri'nin çalışması gerektiğini söyledi."[115]

Aynı gazetenin 4. sayfasındaki haber ise aynen şöyle yer almıştır: "İttifak Söylentileri. Öyle anlaşılıyor ki Marquis Curzon Paris'e Yakın ve Ortadoğu işleri için geldi. Şunu söyleyebilirim ki Dışişleri Bakanı İngiltere-Fransa önerisi için konuşacağı asılsız. Fransa'yı Bağdat'ta tahta oturtulan Emir Faysal ile uzlaştırmak için bütün zamanını harcayacak. 'Türklerle Konuşmak.' Fransız senatör M. Franklin Bouillon'un Anadolu'da. Ankara'ya ulaşması ve Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edileceği bekleniyor. İnsanlar neden bizim devletimiz Ulusçu Türklerle konuşmak için Ankara'ya bir komisyon göndermiyor diye soruyor. Uzmanlar Fransızların yaptığını öneriyor."[116]

The Daily Express Gazetesi'nde "Yunanistan'a Ultimatom, Briand-Curzon'un Savaşı Durdurma Planı" başlıklarıyla verilen haberde M. Briand'ın şu sözlerine yer verilmiştir: "3 Devlet Yunan Hükümetine dahil olmak yerine arabuluculuğun önerildiği bir telgraf gönderme kararı aldı. Eğer Yunanlar kabul ederse aynı fikri Türklere de uygulayacağız ve iki taraf da anlaşırsa ateşkes derhal imzalanacak. Sonra bir konferans düzenlenecek. Eğer Türkler ya da Yunanlar reddederse İtilaf Devletleri onları kendi haline bırakacak. Hiçbir durumda Fransa'nın askeri harekete sürüklenmesine izin verilmeyecek."[117]

The Daily Mirror Gazetesi ise aynı haberi şu şekilde vermiştir: "İtilaf Devletleri yakın doğudaki ateşkes için planı. Arabuluculuk telgrafı Yunanlara gönderiliyor. Lord Curzon'un Gülümsemesi. M. Briand: 'Tartışmalar son buldu ve üç devlet İngiltere,

[115] **The Daily Mirror**, "Allies and Near East", 18 Haziran 1921, s.3.
[116] **The Daily Mirror**, "Alliance Rumours", 18 Haziran 1921, s.4.
[117] **The Daily Express**, "Ultimatum To Greeks", 20 Haziran 1921, s.1.

Fransa, İtalya Yunanlara müdahil olmak yerine arabuluculuk rolünü üstlenebileceğine dair telgrafı gönderme kararına vardı. Eğer Yunanlar kabul ederse aynı düşünceyi Türklere de uygulayacağız ve iki taraf anlaşırsa acilen ateşkes imzalanacak. Sonra bir konferans düzenlenecek. Eğer Rum ve Türkler reddederse kendileri bilirler. Hiçbir durumda Fransa kendini askeri hareketin içine sokmayacaktır. Kemalistler için 'Kırmızı' Bombalar. Ankara ve Moskova arasında Bolşevik uçaklarının eşlik ettiği gemilerle Novorossik'ten Karadeniz'deki Türk Limanlarına Kemalistlere cephane taşınması için bir anlaşma yapıldı. Exchange. Bütün Hindistan Kongresi'nin çalışma Komitesi her bir Hintli ve Hint Askerine Ankara'ya karşı düşman olursa emperyal hükümete yardım etmemesini tavsiye etti."[118]

The Guardian Gazetesi'ndeki "Anadolu'daki Yeni Yunan Saldırısı" başlıklı haberde İzmir'den alınan bir telgrafa göre Kral'ın ayrılışının birkaç gün ertelendiği belirtilirken Devlet Kaynaklarına göre Yunan saldırısının kısa bir zaman içinde başlayacağı ve başarılı sonuçlar alınacağına şüphe olmadığı dile getirilmiştir.[119]

Yunanlar İtilaf Devletleri'nin dur çağrısına uymamış, böyle bir meydan okumayı sakıncalı bulan Müttefikler 1921'de Yunan-Türk Savaşı'nda tarafsızlıklarını ilan etmişlerdi.[120]

"Yunanlar Durma Çağrısını Reddediyor", "Türklerin Barış Planı" başlıklarıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde yer verilen haberin detaylarında Yunan gazetelerinin hükümetin Türk Ulusçulara karşı yaptığı askeri hareketi hiçbir durumda durdurmayacağının açıklamasını bekledikleri belirtilmiştir. "Türklerin Barış Planı" başlıklı bölümde ise altbaşlık olarak "İzmir ve Trakya'ya Özerklik" girilmiştir. Ayrıntılarda Yüksek Şura'nın Temmuz'da Boulogno'da Türk sorununu çözmek için toplantı çağrısının Ankara'da memnuniyet yarattığını, Kemalistlerin İzmir'in ve Trakya'nın özerkliği konusunda istekli oldukları belirtilirken, Yunanların Trakya ve İzmir'den geri çekilirken verdikleri zararın tazmin edilmesini reddettikleri bilgisi yer almıştır. 18 Haziran'da Kemalistlerin Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey ile Ankara'da Ulusçu Meclis'te görüşme yapıldığı, görüşmede Türk Politikasının Avrupa'daki ve Moskova'daki diplomatların çabalarına bağlı olduğu, İtilaf

[118] **The Daily Mirror**, "Allies' Plan For Truce in The Near East", 20 Haziran 1921, s.3.
[119] **The Guardian**, "New Greek Offensive In Anatolia", 21 Haziran 1921, s.9.
[120] Bilge Criss, **İşgal Altında İstanbul 1918-1923**, İstanbul, İletişim Yay., 2011, s.185.

Devletleri'nin Ulusçu Türkiye'nin bağımsızlığını tanıdıkları halde barış müzakerelerinin derhal başlayabileceği belirtilmiştir.[121]

"Yunanistan Durmayı Reddediyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber Yunanların İtilaf Devletleri desteğini kaybetme riski olduğu halde savaşmaya devam edeceğini göstermektedir: "İtilaf Devletleri arabuluculuğu reddedildi ve Anadolu'daki saldırı devam ediyor."[122]

Aynı gazetenin 28 Haziran 1921 tarihli sayısındaki "Türkler Yunanları Bozguna Uğratıyor." başlıklı haber şu şekildedir: "Reuter muhabiri Paris'e gönderdiği telgrafta, Türklerin Yunanları Adapazarı'nda bozguna uğrattığını, Yunanların İzmit'e geri dönmek zorunda kaldığını yazıyor. Yunanların ölü ve yaralı 200 kaybı var. Reuter'in söylediğine göre en kötü telgraf Ankara Hükümeti'nden Londra'ya geldi. Telgraf esirlerin serbest bırakılması ile ilgili anlaşmayı tamamen inkâr ediyor. Türk Ulusçuları İngiliz esirleri bırakmayı reddediyor." Haberde ayrıca İngiliz birliklerinin Bozcaada'yı Yunan yetkililerine teslim ettiği belirtilmiştir.[123]

Bu konuya ilişkin başka bir haber **The Guardian** Gazetesi'nde "İzmit Yakınlarındaki Yunan Çekilişi", "Türklerin Zeki Hareketi" başlıklarıyla İstanbul'dan Reuter göndermiştir. Ayrıntılarında son üç gündür İzmit dolaylarında keskin çatışmalar olduğu, Yunanların 11. Bölüğü geri çektiği ve Kemalistlerin geri çekilen birlikleri rahatsız etme fırsatını elde ettikleri belirtilirken Türk silahlarının İzmit'i ateşe tuttuğu, Yunanların ise kuvvetli bir şekilde cevap verdiği ancak sonunda 11. Bölüğü geri çekmek zorunda kaldıkları ve Türk saldırısının durduğu belirtilmiştir. Son olarak İzmit'te 30.000 Yunan mülteci olduğu ve bunların gemi ile Yunanistan'a gönderileceği bilgisi verilmiştir.[124]

Öteyandan "Ankara'nın Lenin'e Güveni", "İtilaflara Karşı Silahlar" başlıklarıyla **The Times** Gazetesi'ne İstanbul'dan gönderilen haberde Bekir Sami Bey'in Londra Konferansı'nda Ulusal çıkarlara aykırı anlaşmalar yaptığı gerekçesiyle görevinden alındığı ve Meclisin 16 Mart'ta Moskova ile imzalanan Anlaşmayı onaylayacağı bildirilmiştir. Genel dış politikaya bakıldığında Hükümetin

[121] **The Daily Express**, "Turks' Peace Move", 25 Haziran 1921, s.1.
[122] **The Daily Mirror**, "Greece Refuses To Halt", 27 Haziran 1921, s.2.
[123] **The Daily Mirror**, "Turks Defeat Greeks", 28 Haziran 1921, s.3.

Sivas Kongresi'nde alınan kararlarda ısrarlı olduğu belirtilirken Lenin'in Rusya'sının Türkiye'nin koruyucusu Kayser Almanya'sının yerini aldığı yorumu yapılmıştır.[125]

"İngiltere Yeni Bir Türk Savaşına Sürüklenmemeli." **The Daily Mirror** Gazetesi'nin sol üst köşesinde büyük puntolarla atılmış bu başlığa ait haber sayfanın yarısını kapladığı üzere önemli hususlara değinmektedir. Haberin girişinde gazetenin daha önce savaşa girilmemesi ile ilgili haberler ve Rothermere'in kaleme aldığı makaleden bahsedilmiştir ancak bunlara rağmen Kral Konstantin ile iş birliği anlamına gelebilecek durumların eşiğine gelindiği de belirtiliyor. İstanbul'un durumundan bahsedilirken İtilaf Devletleri tarafından desteklenen kukla bir hükümet tarafından yönetildiği belirtiliyor.

"Tino Meydan Okuyor" alt başlıklı bölümde Türklerin çoğunluğunun Mustafa Kemal Paşa'yı desteklediğini, ordusunun 80.000 iyi donatılmamış askerden oluştuğu söylenirken Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'ni dinlemeyi reddedip Anadolu'daki Türk Ulusçulara karşı savaşa devam ettiği, askerlerinin çoğunluğunu İzmir'e yığdığı, ateş hattında 94.000 asker olduğu belirtilmiştir. Yine Türkleri İstanbul'dan atmak için bir ordu ve filo gönderilmesi gerektiği ancak halkın yeni bir savaşı tolere edemeyeceği söylenirken bu arada Bulgaristan'ın Makedonya'da Yunanistan'a saldıracağı iddia edildiği de yer almakta. Bu haberin yanında "Büyük Deniz Kuvvetleri Malta'dan Doğu'ya Doğru Hareket Etti" başlığıyla yer alan haberde Amiral De Robeck'in ani plan değişikliğinden ve gemilerin çok miktarda cephane taşıdığından da bahsedilmiştir.[126]

Anadolu'daki savaşa karşı çıkan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türk Savaşı İçin Ne Bir Adam, Ne De Bir Metelik", başlığı büyük puntolarla verilen haberde filonun İstanbul'a hareket ettiği, İngiliz halkının yeni bir savaşa karşı olduğu, Kemalistlerin İstanbul'a yürüme ihtimali olduğu belirtilirken gazetenin 4. sayfasında Yunanların Türklere karşı desteklenmemesi konusunda kapsamlı bir propaganda haberi yer alımaktadır.[127]

---

[124] **The Guardian**, "The Greek Reverse Near Ismid", 29 Haziran 1921, s.8.
[125] **The Times**, "Angora's Reliance On Lenin", 6 Temmuz 1921, s.12.
[126] **The Daily Mirror**, "Britain Must Not Drift Into New Turkish War", 7 Temmuz 1921, s.3.
[127] **The Daily Express**, "Not A Man, Not A Farthing For A Turkish War", 7 Temmuz 1921, s.1.

"Doğu Savaşı İçin Fransız Desteği Yok." başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberde ise ilginç tanımlar yer almıştır: "Süper Emperyalistler" evlerinde Kral Konstantin'i yeni bir doğu savaşında destekleme planları yaparken Fransa bu pahalı "haçlı seferi savaşı" nın içinde yer almayacağı planını yaptı." Bu haberin altında "Generalin Savaşa Hayır Gezisi" diğer bir haberde General Sir Charles Townshend **The Daily Mirror** gazetesine yaptığı açıklamada bir sonraki hafta Türkiye'ye yola çıkacağını, Yunanlarla olan düşmanlığın ilerlememesi için resmi görevi olmaksızın kişisel nüfuzunu kullanacağını belirtti."[128] Bu ve bunun gibi haberlerden de görüldüğü üzere İngiliz Basını ve kamuoyu gibi, Fransız basını ve kamuoyu da savaşa karşı tutum sergilediği çok açık bir şekilde görülmektedir.

The Guardian Gazetesi'nde "Yakın Doğu Savaşı'nda İngiliz Barış Çabaları" başlıklı haberin ayrıntılarında Fransız Hükümeti'nin İstanbul'daki İngiliz Başkomutanı Charles Harington'un Ankara'ya giderek müzakerelerde bulunmasını tavsiye ettiği, kendisinin harika bir müzakereci olduğu ve Türklerle bir anlaşma yapabileceği belirtilmiştir.[129]

Arabuluculuk meselesine ilişkin "General Harington Duruyor. Kemal'e Başka Bir Nota Giderken Kendisi İstanbul'da Bekliyor." başlıklı**. The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber şöyle yer almıştır: "Dün Reuter'in öğrendiğine göre Mustafa Kemal'in General Harington ile buluşma ile ilgili gerçekleri çarpıttığı mesajı alındı. Ulusçu lider müzakere etmeye istekli olduğunu ancak İtilaf Devletleri arasındaki anlaşmaya göre General Harington'un müzakere etmeyeceği sadece Mustafa Kemal'in durumunu dinleyeceği talimatları aldığını ortaya koyuyor. Ayrıca Türk Programının tamamı kabul edilirse müzakere edeceğini de belirtiyor. General Harington İstanbul'dan ayrılmadı, bundan sonraki adım Mustafa Kemal'e bir cevap gönderilmesi olacak. Londra'daki Ermeni komitesinden alınan mesaja göre Maraş'tan yabancıların çıkarılması Türkler tarafından düzenleniyor ve Hristiyan nüfus için durum ciddi."[130]

Aynı meseleye dair, 8 Temmuz 1921 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki General Harington ve Mustafa Kemal'in buluşması ile ilgili haber, cümlesi cümlesine aynı olarak **The Guardian** Gazetesi'nde "Buluşma Şüpheli"

[128] **The Daily Mirror**, "No French Aid For Eastern War", 8 Temmuz 1921, s.2.
[129] **The Guardian**, "British Peace Efforts In The Near East War",8 Temmuz, 1921, s.7.

başlığı ile yer almıştır. "Yunan Çekilişi Rapor Edildi." başlıklı haberde ise Karamürsel'de karaya çıkan 4000 askerin İznik'e doğru ilerlerken yerliler ve düzenli Kemalist gruplar tarafından sert savunmayla karşılaştıkları, güvenilir kaynaklara göre 1000 Yunanın öldürüldüğü ve yaralandığı belirtilmiştir.[131]

Aynı gazetenin 11 Temmuz 1921 tarihli sayısındaki haber ise aynen şöyledir:

"Türk Hücumu. Dün İstanbul'dan alınan bir mesaja göre amaçları kuvvetlerini birleştirmek olan Türk Birlikleri Yenişehir ve Gemlik'e hücum etti. Yunanların Yalova'dan çekildiği rapor edildi. Exchange."[132]

Öte yandan önemli bir gelişmeyi barındıran "Resmi Olmayan Ziyaret İptal." başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde General Harington'un Mustafa Kemal'le yapacağı görüşmenin olmayacağı, Mustafa Kemal Paşa'nın İngiltere'nin kendisi ile röportaj yapmak istediğini ancak kendisinin ateşkes başlangıcındaki gibi ulusal sınırları içinde "Hür ve kontrolsüz bir Türkiye" için Ulusal anlaşma yapmak istediğini dile getirdiği belirtilirken, muhabir tarafından bu isteğin yerine getirilmesinin imkansız olduğu ve bu yüzden görüşmenin iptal edildiği bilgisi verilmiştir.[133]

Benzer bir haber daha ayrıntılı bir biçimde "General Harington Kemal'i Görmüyor." başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haber ise dikkat çekicidir: "Ulusçular mümkün olmayan şartlar öne sürüyor. Anadolu'dan çok az haber ulaşmasına rağmen uzmanlar bu hafta Yunan Ordusu ve Türk Ulusçuları arasında ciddi çatışmaların olacağına inanıyor. Kral Konstantin'in karargâhı günlerdir İzmir yakınlarında ancak şimdiye kadar ilginç bir şekilde isteksizlik gösteriyor. Mustafa Kemal Paşa'nın takipçileri şimdiye kadar Yunanlardan daha fazla girişimde bulundular ancak ilerlemeleri boyunca çatışma olmadı. Çatışmanın belirsizleşeceği hemen hemen kesin. Yunanlar Anadolu'nun içlerine girdikçe risk büyüyecek ve iletişim tehdit edilecek. Öte yandan Ulusçu Türkler İzmir'i alacak kadar güçlü değiller. Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a yürümesi ihtimali kabul edilemez. O sadece İzmir'i istiyor ancak kuvvetleri bunu başaracak güçte değil." "Kemal Uyarıyor." başlığıyla Reuter Ajansı'nın verdiği bilgiye göreyse,

---

[130] **The Daily Mirror**, "Gen. Harington Halts", 9 Temmuz 1921, s.3.
[131] **The Guardian**, "General Harington And Kemal", 9 Temmuz 1921, s.10.
[132] **The Daily Mirror**, "Turks Attack", 11 Temmuz 1921, s.3.
[133] **The Times**, "Unofficial Visit Fails", 11 Temmuz 1921, s.9.

İngiltere Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Mustafa Kemal Paşa'yı cevapladı. Bu cevapta İngiliz Temsilcisi'nin, Kemal'in durumu tamamen yanlış anladığını belirttiği, yeni ve en ilginç şartlardan ötürü General Harington'un Ulusçularla görüşmesinin mümkün olmadığı bilgisi yer alıyor. Ayrıca Bay Lloyd George'un Avam kamarasında İngiliz Kara ve Deniz kuvvetlerinin saldırıya uğramadıkça İstanbul ve Boğazların tarafsız bölgesine yönelik tehdit beklenmediğine dair açıklaması yer alırken Bay Harmsworth'un General Harington'dan bir mektup aldığı, mektupta Rus Ticaret Delegasyonu üyelerinden birinin İtilaf Devletleri'nin başkentini altüst edeceğine dair komplonun içinde yer aldığı belirtiliyor.[134]

Benzer bilgilerin yer aldığı **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Yunan Harekâtı Bu Hafta Mı?" başlıklı haberde General Harington'un Mustafa Kemal'e verdiği yanıtta durumun tamamen yanlış anlaşıldığı, Ulusçuların öne sürdüğü şartların absürd olduğu belirtilmiş ve General Harington tarafından buluşma için kabul edilmesinin mümkün olmadığı dile getirilmiştir. Son olarak Yunan saldırısının bu hafta başlayacağı bilgisi paylaşılmıştır.[135]

Yunan taarruzu hakkında **The Daily Express** Gazetesi'nde "Zor Türkler" başlığıyla verilen haberde ise, Yunanların asıl Türk savunmasıyla henüz temas kurmadığı, bir Kemalist bildirinin, birliklerin ana savunma hattına genel olarak çekilmesini bildirdiği iddia edilirken, gözlemcilerin fikrine göre Yunanların asıl hedefinin birkaç ay önce bozguna uğramalarının ana sebebi olan Kütahya'yı almak olduğu bilgisi yer almaktadır.[136]

3.7. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri

II. İnönü Muharebesi'nden sonra Türk Ordusu'nun üstünlük kazanmasının ardından yapılan bir taktik hatası Dumlupınar ve Aslıhanlar yenilgilerine sebep olmuş, durum gitgide kötüye gitmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın değerlendirdiği üzere Uşak birliklerinin, Dumlupınar'dan sonra Eskişehir yönünde gitmesi gerekirken, Afyon'dan Konya üzerine yürümesiyle kesin sonuç alacak yerde birlikler tehlikeye düşmüştü. Dumlupınar ve Aslıhanlar Muharebeleri sonucunda üstünlük elde eden

[134] **The Daily Mirror**, "General Harington Not To See Kemal", 12 Temmuz 1921, s.3.
[135] **The Guardian**, "Greek Offensive This Week", 12 Temmuz 1921, s.7.
[136] **The Daily Express**, "Elusive Turks", 15 Temmuz 1921, s.1.

Yunan Ordusu bir süre sonra tekrar harekâta başlayacak, şiddetli çarpışmaların yaşandığı Kütahya-Eskişehir muharebeleri gerçekleşecekti.

Mustafa Kemal Paşa, Kütahya-Eskişehir şavaşlarını şöyle anlatmıştır: "İkinci İnönü Savaşı'ndan sonra, üç ay kadar bir zaman geçti. Ondan sonra, 10 Temmuz 1921 gününde, Yunan Ordusu yeniden cephemize karşı, genel saldırıya geçti. Bu saldırıdan önceki günlerde iki yanın durumu şöyle idi: Bizim ordumuz başlıca, Eskişehir'de ve Eskişehir kuzeybatısındaki İnönü dayangalarında ve Kütahya- Altıntaş dolaylarında yoğunlaştırılmıştı. Afyonkarahisar yöresinde iki tümenimiz vardı. Geyve'de ve Menderes bölgesinde ise birer tümenimiz bulunuyordu. Yunan ordusu da, Bursa'da bir ve Uşak doğusunda iki kolordusunu toplu bulunduruyordu. Menderes'te de bir tümeni vardı. Yunanların bu saldırısı üzerine yapılan ve Kütahya-Eskişehir Savaşları adıyla anılan bir sıra savaşlar vardır. On beş gün sürmüştür. Ordumuz, 25 Temmuz 1921 akşamı büyük kısmıyla Sakarya doğusuna çekilmişti.[137]

Buna ilişkin "Yunan İlerleyişi, Afyon-Karahisar İşgal Edildi." başlıklarıyla **The Guardian** Gazetesi'ndeki haber aynen şöyle verilmiştir: "Birliklerimiz Eskişehir-Kütahya yönünde ciddi bir dirençle karşılaşmadan ilerliyor. Bugün Afyon-Karahisar'ı işgal ettik. Kayıplarımız çok hafif. Atina.-Reuter."[138]

Bu konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi veren **The Daily Express**'te "İhtiyatlı Türkler" başlığıyla yer alan haber şöyledir: "Yunanların güneyde hızlı ilerlemesine ve Afyon-Karahisar'ı almasına rağmen halâ ciddi bir çatışma yok. Türkler birliklerini Yunanlar sınıra ulaşana kadar bütün olarak tutuyor. Ulusçu Başbakan Fevzi Paşa Hristiyan nüfusa karşı en ufak bir misilleme niyetlerinin bulunmadığını söyledi. Kendisi çatışmanın uzayabileceğini ancak Kemalist Ordu'nun tam güvenini ifade ettiğini belirtti."[139]

---

[137] Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.811-813. Kütahya-Eskişehir muharebelerinde Türk ordusu kuvvetinin önemli bir kısmını kaybetmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın talebi üzerine ordu Sakarya gerisine çekildikten sonra mevcudun arttırılması içi aralıksız çalışılıyordu. Geniş çapta bir seferberlik ilan edilerek, Doğu cephesinin ve Merkez ordusunun hemen hemen bütün kuvvetleri Batı Cephesine gönderilmeye başlamış ve yeniden askere alınanlarla bunların yerine yeni birlikler teşkil olunmuştu. 5 Ağustos 1921 günü Batı Cephesinin savaşçı er sayısı 46.228'e yükselmiş ve bu tarihte makinalı tüfek ve top sayısı da şu miktarları bulmuştu: 515 ağır makinalı tüfek, 255 hafif makinalı tüfek, 167 top. Buna karşın Yunan ordusunda; 120 piyade taburu,876 ağır makinalı tüfek, 23 süvari bölüğü, 284 top. Ayrıca Yunan ordusunun bütün mevcudu 122.164 kişi olup, bunun 85.000'i er, 4.364'ü subay idi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Selek, **a.g.e.**, Cilt 2, s.184.

[138] **The Guardian**, "The Greek Advance", 16 Temmuz 1921, s.11.

[139] **The Daily Express**, "Cautious Turks", 19 Temmuz 1921, s.1.

Aynı gazetenin 27 Temmuz 1921 tarihli sayısındaki "Kemalistler Ankara'yı Boşaltıyor mu?" başlıklı haberde resmi olarak onaylanmadığı halde Kemalistlerin Ankara'yı tahliye ettikleri ve Anadolu Yönetimi'nin Konya'ya taşınacağı hakkındaki raporların Londra'ya ulaştığı belirtilirken, Kemalist Hükümet'in Merkez Hükümet'e Yunanların ilerlemeleri halinde Ulusal Meclis'i Sivas'a taşıyacaklarını telgrafla belirttikleri bilgisine de yer verilmiştir. Ayrıca Yunanların 50.000 esir aldıkları tahmin edildiği dile getirilmiş, Reuter'den alınmış başka bir habere göre ise Sandıklı'dan gelen Türk Birlikleri'nin Uşak'ı aldığı ve bir Yunan Bölüğünü esir aldığı belirtilmiştir.[140]

Bütün bu olaylar gerçekleştiği sırada Türk halkının yaşadığı üzüntüyü dahi takip eden **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türk Kederi" başlığı atılan haberde Yunanların Kemalistlerin Karadeniz'le olan bağlantısını kestikleri, Türk Basınının bu haberi küçümsediğini, sadece bir tanesinin 'oyun bitti' diyerek Güçlerin arabuluculuğunun gerekli olduğunu belirttiği bilgisine yer verilmektedir. Ayrıca Türklerin çoğunun kederli olduğu ve Ankara'daki Ulusçuların zalimliğinin Güçlerin arabuluculuğunu veya çözüm için müzakereleri engelleyeceğinden korktukları iddia edilirken bir bakanlık krizinin an meselesi olduğu, Tevfik Paşa'nın yönetiminin Ulusçu karşıtı unsurlara yol vereceği bilgisine yer verilmiştir.[141] Burada ilginç bir durumdan bahsetmek gereklidir. Şu ana kadar İngiliz basınının Türkiye'deki durum hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olduğunu yapılan haberlerden gördük. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için birçok haberi olduğu gibi çevirdik. Türklerin savaşın gidişatı ile ilgili yaşadığı üzüntünün dahi farkında olan İngiliz Basını, Anadolu'da yaşanan açlık, sefalet ve hastalıklardan hiçbir şekilde bahsetmemektedir. Düşman olarak gösterdikleri Türk halkının bu içinde bulunduğu zorlukları gündeme getirmeyerek,

[140] **The Guardian**, "Kemalists Evacuating Angora", 27 Temmuz 1921, s.8. 23 Temmuz 1921 günü yapılan gizli oturumda Fevzi Paşa şöyle konuşmuştur: "Arkadaşlar, tarihi günler yaşıyoruz. Yunanların çok üstün kuvvetle yaptıkları taarruza karşı asker ve subaylarımız insanüstü bir gayretle kahramanca çarpıştılar. Harb çok kanlı oldu. Ağır zayiata uğradık. Biz şehir, bölge harbi yapmıyoruz; hedefimiz nihai zaferdir. Ordumuz stratejik bakımdan en müsait yerde harbe devam edecektir. Zaafa düşürecek yerlerle hiçbir alakamız yoktur. Askeri noktadan en emin yerde harbedeceğiz. Hükümetimiz namına Ankara'yı bir hafta zarfında tahliye etmeye, hükümet merkezini Kayseri'ye nakletmeye karar verdik. Şimdiden hazırlığa başlamanızı rica ederim." Bkz. Selek, **a.g.e.**, Cilt 2, s.184.

[141] **The Daily Express**, "Turks Downcast", 30 Temmuz 1921, s.5.

İngiliz kamuoyunun Türklere karşı olmasını devam ettirmeye çalışmışlardır. İlginç olan şudur ki savaşın seyri değiştikçe bu durum da değişecektir.

Aynı gazetenin 2 Ağustos 1921 tarihli sayısında "Türk Kayıpları" başlıklı haber şu şekilde: "**Patris**" Gazetesi, Türk kayıplarının 9000'i esir 9000'i asker kaçağı ve 12000'i ölü ve yaralı toplam 30000 olduğunu tahmin ediyor. Yunan Birlikleri Eskişehir'in 50 mil doğusuna ilerledi. Buradaki operasyonlar hattı düzeltmek için geçici olarak durduruldu. İyi bilgi alan çevreler Ankara'ya ilerleyişin birkaç gün içinde İnebolu ve Samsun'daki Yunan Birlikleri ile eş zamanlı olarak gerçekleşeceğine inanıyorlar."[142]

Bu sırada **The Guardian** Gazetesi'nde "Rusya ve Türk Ulusçular" başlıklı Reuter'den alınan haberde Ankara'daki Ulusal Meclis'te Moskova ile 21 Mart'ta yapılan anlaşmanın 205 oy ile kabul edildiği belirtilirken anlaşmaya göre Kars ve Ardahan'ın Türkiye'ye ait olduğu, Batum'un Gürcistan'a ait olduğu ve Türk mallarına ticari imtiyaz sağlanacağı belirtilmiştir.[143]

İlginç ayrıntılar barındıran **The Times** Gazetesi'nde "Anadolu Savaşı", "Yunan Hattının Alanı" başlıklarıyla iki bölüm halinde verilen haberde Ankara'daki Afgan elçisinin, İngiltere'nin Türkiye ile açıkça savaş yaptığı takdirde Afganistan'ın da İngiltere'ye savaş ilan edeceği şeklindeki konuşması yer almıştır. Ayrıca İngiltere'nin Yunanistan'a gizli gizli destek verdiğini bildirmiş, Afganistan'ın da Hindistan'ın Kuzey-Batı sınırındaki kabileleri kışkırtabileceği uyarısında bulunmuştur. İngiltere'nin Türkiye'yi ortadan kaldırmak istediği ve bunun savaş sırasında anlaşılmadığı ancak daha şimdiden Afganistan ve Müslüman dünyasının İngiltere'ye bakış açısının değiştiğini vurgulamıştır. Diğer bölümde ise Yunan uçaklarının Ankara'yı bombaladığı, bir Yunan çekilişine dair Türk raporunun da yalanlandığı, Yunan hattının Adapazarı-Eskişehir-Afyon Karahisar boyunca ve 300 km olduğu bilgisi verilmiştir.[144]

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde kabul edilişinden oldukça uzun bir zaman sonra 5 Ağustos 1921 tarihli **The Guardian** Gazetesi'nde "Ankara'nın Ulusal Andı"

[142] **The Daily Express**, "Turkish Losses", 2 Ağustos 1921, s.1.
[143] **The Guardian**, "Russia And Turkish Nationalists", 2 Ağustos 1921, s.5.
[144] **The Times**, "The Anatolian War", 5 Ağustos 1921, s.7.

başlıklı Yakın Doğu muhabirinin yazdığı makalede Misak-ı Millî altı madde halinde verilmiş ve bunlar üzerinde detaylı bir şekilde tartışılarak analiz yapılmıştır.[145]

Buna ilişkin **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türk Ordusu Ezildi." başlığıyla verilen haberde Türk Ordusu'nun Yunanlar tarafından tamamen ezildiği ancak bunun Yunanların hemen Ankara'ya ulaşacağı anlamına gelmediği ve bunun birkaç ay sürebileceği belirtilmiştir.[146]

"Kemalistler Vazgeçiyor. Ulusçular Kayseri İçin Bavul Topluyor. Türkler 100 Mil Geri Çekildi. Kemalist Hükümet Arşivlerini, Depolarını Ankara'dan Kayseri'ye Taşıyor, Şehri Tahliye İçin Hazırlıklar Yapılıyor." başlıkları ile **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haberin içeriğinde Mustafa Kemal Paşa'nın politikasının mümkün olduğunca orduyu muhafaza etmek olduğu ve Kayseri'yi Sivas'a tercih ettiği, bunun sebebininse denizden daha uzak olması olarak bildirilmiştir. Ayrıca Bolşeviklerin, İngilizlerin Yunanları desteklediğini iddia ederek Kemal'e yardım teklifinde bulunduğu, Kemal'in bunu kibarca reddettiğini ancak işler kötü giderse bu teklifin avantajını kullanabileceği belirtilmektedir.[147]

Aynı gazete bir gün sonra şu haberi girmiştir: "Türkler mücadele ediyor. M. Gounaris Yunan kayıplarının operasyonlar süresince 1500 ölü ve 6000 yaralı olduğunu tahmin ediyor. **Politis** gazetesi, Geyve'de Yunanlar ve 11. Türk Bölüğü arasında kuşatmayı engellemek için mücadele olduğunu ileri sürüyor."[148]

Farklı bir bakış açısı ile durumu ele alan "İtilaf Devletleri Türk-Yunan Savaşını Durdurmak İçin Hareket Etmiyor. Sevr Anlaşması Paramparça." başlıklarıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haberin ayrıntılarında İtilaf Devletleri'nin savaşanlara hiçbir şekilde yardım etmeyeceğini ancak özel partilerin Türkleri ve Yunanları savaş materyali ile destekleme hakkı olacağı belirtilmiştir. Bay Lloyd George'un Sevr Anlaşması'nın İtilaf Devletleri tarafından paramparça

[145] **The Guardian**, "The Angora 'National Pact'", 5 Ağustos 1921, s.12.
[146] **The Daily Express**, "Turkish Army Smashed", 6 Ağustos 1921, s.1.
[147] **The Daily Mirror**, "Kemalists To Abonden Capital To Greek", 8 Ağustos 1921, s.3.
[148] **The Daily Express**, "Turks Struggling", 9 Ağustos 1921, s.1.

edildiği, Türklerin kışkırtıldığı bir dönemde Yunanistan'ın da bunu kabul etmesi gerektiğine dair konuşmaları yer almıştır.[149]

Öte yandan **The Times** Gazetesi'nde "Ankara'ya Yeni İlerleyiş" başlıklı İzmir'den gönderilen haberde Yunan Birlikleri'nin ilerlemeye devam ettikleri ve az direnişle karşılaştıkları, Mandra-Kaymaz-Ak Köprü hattını işgal ettikleri belirtilirken Mustafa Kemal Paşa'nın geri çekildiği, direnme imkânı olmadığı ya da isteksiz olduğu iddia edilmiştir. Yunan hareketinin amacının Ankara'nın geçici olarak işgali ve bütün demir yollarının zarar görmesinin olduğu, daha sonrasında Eskişehir'e dönmeleri beklendiği dile getirilmiştir.[150]

Aynı gazetenin 18 Ağustos 1921 tarihli sayısında "Yeni Yunan Hattı" başlığıyla verilen haber ise şöyledir: "Sivrihisar Yunanlar tarafından işgal edildi. Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya kadar olan bütün bölgenin tahliye edilmesi talimatını verdi."[151]

"Türk Başkenti Bombalandı." başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haber ise dikkat çekicidir: "Yunan birlikleri şu anda Ankara'nın 50 mil yakınlarında. Pilotlar insanların tahliye edildiğini rapor ediyor."[152]

The Times Gazetesi'nde "Yunan İlerleyişi" başlıklı İzmir'den gönderilen haberde Yunan zaferi ile ilgili haberlerin abartılı olduğu, ilerleyişin yansıtıldığı gibi olmadığı, Yunanların nehre ulaştıkları ancak geçemedikleri belirtilmiştir.[153]

Aynı gazetenin 29 Ağustos 1921 tarihli sayısındaki haber ise şöyle verilmiştir: "Türkler direnç gösteriyor. Akgöl'de detayları bilinmeyen şiddetli bir çatışma var. Dumlupınar'da Türkler Yunanlara saldırdı ancak püskürtüldü. İkinci saldırı da püskürtüldü, sert çatışmalardan sonra iki taraf da derin kayıplar verdi. Mustafa Kemal sağlam bir şekilde yerini koruyor." Bu haberin altındaki bölümde ise Kazım Karabekir Paşa'nın Ulusçu Ordu'nun Levazım Dairesi Başkanı olarak atandığı ve konuşmasından bahsedilmiştir. Konuşmasında Ulusçu Ordu'nun önemini Ermenistan'ın işgali başarısıyla ve Yunanların Haziran ayında püskürtülmesi ile

[149] **The Daily Mirror**, "No Allied Move To Stop Turco-Greek War", 11 Ağustos 1921, s.3.
[150] **The Times**, "New Advance On Angora", 17 Ağustos 1921, s.7.
[151] **The Times**, "New Greek Front", 18 Ağustos 1921, s.7.
[152] **The Daily Express**, "Turk Capital Bombed", 20 Ağustos 1921, s.1
[153] **The Times**, "The Greek Advance", 24 Ağustos 1921, s.7.

kanıtladığı, Türkiye'nin idamlık olsa bile kendi çabalarıyla kurtulacağı yahut şereflice öleceğini dile getirmiştir.[154]

"Türkler Pusuda" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde verilen haberde çatışmaların devam ettiği, Kemalistlerin Yunan ilerleyişini durdurmak için devamlı olarak karşı saldırıda bulunduğu, çatışmalarda Türk süvarilerinin olduğu belirtilirken Atina'dan gelen raporlarda Yunan savaş gemilerinin Hristiyanlara yapılan zulümden dolayı Karadeniz sahilindeki kasabaları bombaladığı ve bu bombalama tehdidinden sonra Trabzon'daki zulmün durduğu iddia edilmiştir.[155]

Yine aynı gazetenin "Ankara Tahliye Edildi." başlığıyla verdiği haber önemlidir: "Yunan Birlikleri Ankara kapılarına ulaştı ancak Türk Birlikleri çok miktardaki kaybına rağmen bir aradalar ve şu anda terk edilmiş olan Ankara'nın Kuzey Doğusuna çekiliyorlar. Kemalist Hükümet Kayseri'ye taşındı. Türk-Fransız Anlaşması imzalandı ve 50 Fransız esiri serbest bırakıldılar ve en yakın limana doğru ilerliyorlar."[156]

Benzer bir haber olan "Yunanlar Ankara Yakınlarında. Türkler Büyük bir bozgundan sonra Kemalist şehirden kaçıyor." başlıklarıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberi ise şöyle: "Central News'in dünkü mesajına göre Yunan Kuvvetleri Kemalistlere karşı önemli bir zafer kazandı ve Ankara'yı savunan Türk birliklerini attı. Son alınan bilgiye göre Yunanlar Ulusçuların alelacele terk ettiği Kemalist şehre girmek üzere. Ankara'da yangınların başladığı rapor edildi."[157]

Öte yandan "Yunanlar Engellendi, Türkler Ankara'yı Korumak İçin Can Havliyle Savaşıyor" başlıklarıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde verilen haberin detaylarında Ankara'nın düşmesinin tahmin edildiği kadar erken olmayacağı, Antalya'da ise Türklerle İtalyanlar arasında bir çatışma olduğu belirtilmiştir.[158]

Buna rağmen bir sonraki gün **The Daily Express** Gazetesi'nin "Ankara Düşüyor mu? Türk Karargahının Alındığı Rapor Edildi." başlığı ile verdiği haber şu şekilde olmuştur: "Türk Ulusçuların karargâhı düştü. Çatışma her iki tarafın büyük kayıplarıyla birlikte 10 günden fazladır sürüyor. Türkler sayılarının az kalmasına rağmen

[154] **The Times**, **"**Turks Making A Stand", 29 Ağustos 1921, s.7.
[155] **The Daily Express**, "Turks At Bay", 31 Ağustos 1921, s.1
[156] **The Daily Express**, "Angora Evacuated", 3 Eylül 1921, s.1.
[157] **The Daily Mirror**, "Greeks Nearly In Angora", 6 Eylül 1921, s.3.

sonuna kadar direnç gösterdi ve Yunanları yakaladıkları pozisyondan çevirebilmek için birçok girişimde bulundular. Yunan Birlikleri muharebenin ilk günlerinde büyük irade ve azimle savaştı, dirençle karşılaşınca geri çekildi ve tekrar tekrar hücum etti. Kemalist Ordunun durumu belli değil.-Reuter."[159]

Anadolu'daki savaş hakkında mesafeli bir tutum sergileyen **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Anadolu Savaşı Sona Mı Yaklaşıyor" başlıklı haberde Reuter'in Atina'dan aldığı mesaja göre Anadolu'daki muharebenin kısa zamanda sonlanacağı belirtilmiştir.[160]

Gündemden farklı konulara değinen "Orta Doğu Entrikaları" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde Emir Faysal'ın seçilmesinin Fransızların kitabına uymadığını, Kemalistlerin İngilizlerin bahara kadar Faysal'ı ve hoşnutsuz Kürt aşiretlerini kullanarak bu kış bir bölünme yaratmakla Türklerin yeniden organize olmasını ve ordularını güçlendirerek Yunanlara karşı savaşmalarını engellemelerinden korkarak alarma geçtiği iddia edilmiştir. Bu arada Rusların Anadolu'yu dikkatle izledikleri, Mustafa Kemal'den memnun olmadıkları halde onu destekleyecek çeşitli sebepleri olduğu belirtilmiştir. Rusların Mustafa Kemal'i kuvvetlerinin yok olmaması için yeterince destekledikleri ve yerine Alman müdürlerinden harika yorumlarla kendilerine gelen dalkavuk Enver'i getirmek için Mustafa Kemal'in sonunu hazırladıkları iddia edilirken bu durumun ilginç bir durum olduğu çünkü Mustafa Kemal'in kendi iradesine sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu haberin altındaki başka bir haberde ise İngiliz Başkomutanı General Sir Charles Harington'un Türk yetkililerine, İstanbul'da ayaklanma çıkaracağı ve İtilaf Devletleri yetkililerini öldüreceği iddia edilen 17 Ulusçunun listesini gönderdiği ve bu kişilerin 7 gün içinde yakalanıp asılmasını istediği belirtilmiştir.[161]

Tüm bu gelişmeler sonunda büyük kayıplar veren Türk Ordusu Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle 25 Temmuz'da Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmişti. Kütahya-Eskişehir yenilgileri Kurtuluş Savaşı'nı en tehlikeli noktasına getirirken, 5

---

[158] **The Daily Express**, "Greeks Checked", 6 Eylül 1921, s.1.
[159] **The Daily Express**, "Fall Of Angora?", 7 Eylül 1921, s.1.
[160] **The Guardian**, "End Of Anatolian War Approaching?", 12 Eylül 1921, s.9.
[161] **The Daily Express**, "Middle East Plots", 13 Eylül 1921, s.1.

Ağustos 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan seçilmesi ile yaşanan sıkıntı biraz olsun azalacaktı.[162]

T.B.M.M.'de yaşanan derin üzüntü ve heyacan, Fevzi Paşa'nın sorumluluğu üzerine almasına rağmen tartışmalara neden oluyordu. 4 Ağustos 1921 günü Mustafa Kemal Paşa'nın ordunun başına geçmesi istendi. Mustafa Kemal Paşa ise arzu edilen sonucun elde edilebilmesi için geniş yetkilerin gerekliliğinden bahsetmiş ve bu yetkilerin bir süreliğine verilmesini T.B.M.M.'den istemişti. 5 Ağustos 1921'de Başkomutanlık Yasası kabul edildi.[163]

3.8. Sakarya Meydan Muharebesi

1683 yılında başarısızlıkla sonuçlanan II. Viyana Kuşatması'ndan itibaren geri çekilme durumunda olan Türk Ordusu, Sakarya Meydan Muharebesi ile bu çekilmeyi durdurmuştur. Elbette böylesine öneme sahip olan bu savaş kolay kazanılmamıştır. 22 gün 22 gece süren tarihin en kanlı savaşlarından biri olan ve Millî Mücadele açısından dönüm noktası sayılan Sakarya Meydan Muharebesi, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın "savunma alanının vatanın bütününü kapsadığı" emriyle olağanüstü bir direnişin gerçekleştirildiği bir zafer olarak tarihe geçmiştir.

Zaferin mimarı Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, ilk defa farklı bir taktik izleyerek bütün askeri teknik kuralların ötesinde bir vatan savunması gerçekleşmesini sağlamıştır.[164] Bir şok etkisi yaratan Sakarya Zaferi, bütün dünyaya T.B.M.M. hükümetinin Türkiye'nin gerçek hükümeti olduğunu kabul ettirmişti.[165]

İncelemiş olduğumuz İngiliz gazeteleri Sakarya Savaşı'nın bittiği 13 Eylül itibariyle bu konuya ilişkin haberleri vermeye başlamıştır. Savaşın başladığı günlerde yapılan haberler ise genellikle Yunan kaynaklarından alındığı için abartılı ve Yunanlar lehine olmuştur. Ancak bir süre sonra gerçekte durumun farklı olduğu, Yunanların savaşı kaybettikleri ortaya çıkmıştır.

---

[162] Selek, **a.g.e.**, Cilt 2, s.184.

[163] Turan, **a.g.e.**, s.250.

[164] Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, s.217.

[165] Arnold J. Toynbee, Kenneth P. Kirkwood, **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2009, s.135.

Nitekim "Kral Tino'nun Ordusu Başarısız Oluyor. Hiçbir Şey İçin 10.000 Zayiat" başlıklarıyla manşetten verilen haberde **The Daily Express** Gazetesi muhabirinin Yunan sansüründen kaçarak mektupla Anadolu'daki savaş ile ilgili gerçekleri anlattığı, buna göre gerçeklerin Yunanların anlattığı gibi olmadığı ve bir felaketle karşılaştıkları, 10.000 adamın ölü ve yaralı olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Ankara'nın alınmasının başarısızlıkla sonuçlandığı, Türklerin derin kayıpları olmasına rağmen direnç sağlayabildiği dile getirilirken Türk Ordusu'nun yeterli ve etkili bir taşıma kapasitesi olduğu taktirde Yunanları denize dökmelerine şüphe olmadığı da belirtilmiştir. "Türk Kahramanlığı" başlığıyla verilen haberde ise Türklerin, düşmanın her açıdan üstün olması ve özgüveni olmasına rağmen zaferi bütünüyle cesaret ve iyi liderlik sayesinde kazandığı, Türklerin parası olmadığı için keşif uçaklarının olmadığı ve bu yüzden Yunanların en iyi kartlara sahip olduğu vurgulanmıştır. Son olarak ise Anadolu'daki durum hakkında sağlıklı bilgi alınamadığı, Yunanların her şeyi sansürleyerek kendi propagandalarını yaptıkları sert bir şekilde vurgulanmış, muhabir Atina'daki bir arkadaşından Atina'daki Basın Müdürü'nün odasındaki çöp kutusunda kendisine ait birçok mesajının olduğunu öğrendiğini belirtmiştir.[166]

"20.000 Yunan Kaybı" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'nde verilen haberde Yunanların Eskişehir'den ilerlemeye başladığından beri kayıplarının 20.000'i geçtiği, Polatlı Tren istasyonunu geçemedikleri ve tamamen başarısız oldukları belirtilirken İstanbul'dan alınan bir mesajda Türklerin karşı saldırıda başarılı olacaklarına inandıkları bilgisine yer verilmiştir. Son olarak "Bizim Savaşlarımız" başlığıyla yer alan haberde Londra'daki Yunan Bakan Yunan Ordusu'nun ciddi bir bozguna uğradığı ancak hazır olduktan sonra tekrar hücum edeceğini belirterek şu şekilde konuşmuştur: "Biz Doğuda İngiltere ve İtilaf Devletlerinin savaşları için mücadele ediyoruz." Buna cevap olarak gazetede "Kimse Yunanistan'dan bizim savaşlarımız için mücadele etmesini istemedi" cümlesine yer verilmiştir.[167]

[166] **The Daily Express**, "King Tino's Army Fails", 15 Eylül 1921, s.1.
[167] **The Daily Express**, "20,000 Greek Losses", 16 Eylül 1921, s.1.

Bir sonraki gün yayımlanan "Türk Hücumu" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde Türk hücumunun 3 gündür sürdüğü ve Türklerin başarısının Yunanların geri çekilmesinden kaynaklandığı, Yunanların Eskişehir'in batısına çekildiği belirtilmiştir. "Komplocular İçin Yakalama" başlıklı haberde ise Türk Devleti'nin General Harington'un Ulusçuların İtilaf Devletleri'ne komplo kuracakları konusundaki notasını kabul ettiğini ve gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra bu kişilerin yakalanacağını ilan ettiği belirtilmiştir.[168]

Mustafa Kemal Paşa Yunan ordusunun geri çekildiğini anladığı anda taarruz emrini vererek savaşı kazanmıştır. Nitekim, İngiliz **The Daily Express** Gazetesi, "Türklerin başarısının Yunanların geri çekilmesinden kaynaklandığını" yazarak bu durumu tespit etmiştir. Burada bahsedilmesi gereken önemli bir mevzu da ordunun içinde bulunduğu durumdur. Mustafa Kemal Paşa'nın anlattığı üzere, yalnız bir keşif uçağı vardı ve bu uçağın raporlarına göre bilgi sahibi olmuştu. Nitekim gazete, Türklerin parası ve keşif uçakları olmadığı için Yunanların iyi kartlara sahip olduğunu da belirterek bu konuda da doğru bir tesbitte bulunmuştur. Ordunun teçhizat bakımından zor durumda olması da henüz yeterli miktarda Sovyet yardımının olmadığını da göstermektedir. Zaten duruma hakim olan Mustafa Kemal Paşa'nın, Başkomutanlık görevini alır almaz ilk işi Tekalif-i Milliye Emirleri'ni yayımlamak olmuştu.

The Guardian Gazetesi ile benzer yaklaşıma sahip olan **The Observer** Gazetesi'nde "Yunanistan ve Türkiye" başlıklı haberde Atina'daki "**Athiniki**" isimli gazetenin haberinden bahsedilmiştir. Ayrıntılarda Hükümetin Küçük Asya'daki askeri operasyonların durdurulup sorunun diplomatik yollardan çözülmeye çalışılmasına karar verdiği belirtilirken resmi makamlarca onaylanmadığı dile getirilmiştir. Aynı sayfada Central News'in haberine göre Küçük Asya'daki Yunan Birliklerinin geri çekildiği, askeri hareketin sonlandığı Yunan Birliklerinin Didim'den Sivrihisar'ın doğusundaki Mihalıççık hattına düştüğü ve bu sırada düşman tarafına ciddi bir tacizde bulunmadan haberleşmeye zarar verdikleri belirtilmiştir.[169]

---

[168] **The Daily Express**, "Turk Offensive", 17 Eylül 1921, s.1.
[169] **The Observer**, "Greece And Turkey", 18 Eylül 1921, s.13.

İki gün sonra yayımlanan, "Yunan Mücadelesi Tam Bir Hata İle Sonuçlanıyor. Birlikler Tamamen Geri Çekiliyor ve Derin Kayıplar Var. Tino'nun Zorlukları." başlıkları ile **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber şöyle yer almıştır: "Yunan Ordusu Türk Ulusçuların başkenti Ankara'nın 50 mil yakınlarına hiç ulaşmadı, şehir Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolünde. Yunanlar İzmir'den 300 mil ilerleyebildiler, Eskişehir'i almalarına rağmen Türkler silahlarının çoğunu aldı. İki hafta sonra Türkler büyük kuvvetle hücum için geri döndü ancak çok bitkin ve silahlarını kaybetmişlerdi."[170]

The Guardian Gazetesi'ndeki "20.000 Yunan Kaybı" başlıklı haberde Yunan Birliklerinin tamamının Sakarya Nehri'nin Batısına çekildiği, çatışma olmadığı belirtilirken Türklerin iki Yunan Birliğini çevirerek bozguna uğrattığı, Yunanlıların kayıplarının 20.000 olduğu bilgisinin yanında bunların üçte ikisinin savaşmaya devam ettiği dile getirilmiştir. Ulusçuların kayıplarının ise hesaplamanın imkânsız olduğu, Yunanlıların Eskişehir'e çekilecekleri ve Sivrihisar'ı tutacakları belirtilmiştir. Son olarak ise bir Exchange haber ajansının telgrafına göre Türk Ulusçularının Sivrihisar'ı aldığı belirtilmiştir.[171]

Önemli bir gelişmeyi bildiren "Yunan Barış Şartları" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haber şöyle verilmiştir: "Öyle anlaşılıyor ki Yunan Devleti İngiliz Bakanla Türkiye ile barış için koşullar hakkında temas kurdu.-Central News."[172]

Bundan birkaç gün sonra aynı gazetede "Türk Başarıları" başlıklı haberde Ankara'dan gelen bir mesajda Eskişehir yakınındaki muharebenin Türklerin lehine sonuçlandığı ve Eskişehir'in işgal edildiği bilgisi yer alırken Yunanların Sivrihisar'ı terketmek için acele ettiği belirtilmiştir.[173]

Yine aynı gazetenin 5 Ekim 1921 tarihli sayısındaki "Yunan Hunlar" şeklindeki ilginç başlıklı haberde ikinci başlık ise şöyledir: "Bütün Bölge Tino'nun Birlikleri Tarafından Harap Edildi." İstanbul'dan gönderilen haberde Yunan Ordusu'nun Eskişehir'in Doğusuna konumlandığı ve kışı burada geçireceği belirtilirken Yunanların geri çekilirken Polatlı ve Seyid Gazi arasındaki bütün

[170] **The Daily Mirror**, "Greek Campaign Ends In Complete Failure", 20 Eylül 1921, s.3.
[171] **The Guardian**, "Greeks' 20.000 Casualties", 20 Eylül 1921, s.6.
[172] **The Daily Express**, "Greek Peace Terms?", 21 Eylül 1921, s.1.
[173] **The Daily Express**, "Turkish Successes", 27 Eylül 1921, s.1.

bölgeyi tamamen harap ettiği, buraların çölden farkı kalmadığı belirtilmiştir. Bu haberin altında ise "Türkler Barış İstiyor" başlıklı bölümde, İtilaf Devletlerinin arabuluculuğu konusundaki Türk kararının daha ağır bastığı, İçişleri Bakanı İzzet Paşa'nın Ulusçu Hükümetin bakış açısını öğrenmesi için Ankara'ya bir casus gönderdiği ileri sürülmüş ve Bab-ı Ali'yi engelleyen tek şeyin İtilaf Devletlerinin aracılığı hakkındaki nasıl davranacağı endişesi olduğu bilgisine yer verilmiştir.[174]

Diğer yandan, **The Observer** Gazetesi'nde yer alan "Türkiye'deki İngiliz esirler" başlıklı haberde Türk ve İngiliz esirlerin 31 Ekim'de değiştirileceği, bu sebeple Malta'daki Türk esirlerin İstanbul'a doğru yola çıktıkları ve değişimin İnebolu'da yapılacağı belirtilmiştir.[175]

Büyük sıkıntı ve zorluklarla elde edilen zafer sonucunda içte ve dışta önemli gelişmeler olacak, rüzgârın yönü değişektir. 13 Ekim 1921'de Sovyetler ve Kafkas Cumhuriyeti (Ermenistan-Azerbaycan-Gürcistan) arasında Kars Antlaşması imzalanarak Türkiye'nin doğu sınırı kesin olarak çizilecek, 20 Ekim 1921'de Fransa ile Ankara Antlaşması imzalanacaktır.[176]

3.9. Ankara Antlaşması

Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılması dış ilişkilerdeki yarattığı en önemli gelişme 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması'dır.[177] İlk defa bir Batılı büyük devletin T.B.M.M.'yi resmen tanımasını sağlayan bu antlaşma ile savaş haline son verilmiş oldu. Fransa'nın ortakları ile görüşmeden bu antlaşmayı imzalamış olması İngiltere'nin endişelenmesine sebep olmuş ve kızdırmıştı.[178] Bu gerginlik İngiliz Basınında da hissedilmektedir.

Nitekim "Fransız-Kemalist Antlaşması" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde Fransa Hükümeti ile Ankara Hükümeti arasında yapılan antlaşmanın Fransız Hükümeti tarafından onaylandığı bilgisine yer verilirken "Kemalist Barış Şartları" başlıklı bölümde ise Fransız '**Le Reveil'** Gazetesi'nin Mustafa Kemal

[174] **The Daily Express**, "Greek Huns", 5 Ekim 1921, s.1.
[175] **The Observer**, "British Prisoners In Turkey", 23 Ekim 1921, s.13.
[176] Tekin, **a.g.e.**, s.118.
[177] Türk-Fransız Antlşması, tam metin için bkz. Soysal, **a.g.e**., s.50-52.
[178] Selek, **a.g.e.**, s.204.

Paşa'nın Paris ve Roma'daki temsilcilerine talimatlar gönderdiği hakkındaki haberinden bahsedilerek metin şu şekilde verilmiştir: "Ankara her zaman kabul edilen Pakta sadıktır ve değiştirilemez. Dahası Yunanlar kendilerinin sebep olduğu kişisel zarar dahil olmak üzere bütün zararı tazmin etmek zorundadırlar."[179]

Gündemden farklı bir konu **The Times** Gazetesi'ndeki "İran'la Bir Anlaşma" başlığıyla İstanbul'dan gönderilen haberde ele alınmıştır. Tahran'daki Kemalist delegenin İran'la müzakerelerin başarıyla sonuçlandığı ve bir anlaşma yapıldığına dair sözleri yer almıştır. Ankara Ulusal Meclisi'nin ilan ettiği 3 şarttan oluşan kararları kabul eden Yunanistan dışındaki İtilaf Devletleri ile barış yapacağına dair bilgi verilmiştir. Şartlar ise şu şekildedir:

1) Türk-Yunan çatışmasında tam tarafsızlık.
2) Türkiye'nin tam bağımsızlığının tanınması.
3) Yunan filosunun tarafsız bölgeden çıkarılması.[180]

"Neden Fransa ve İngiltere Birlikte Olmalı? Bir Diplomattan." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberi oldukça önemli noktalara değinmektedir: "Fransa ve Ankara arasındaki ayrı anlaşma İtilaf Devletleri arasında gerginliğe yol açtı. Ancak durum halâ İngiltere'de yanlış anlaşılıyor. Fransa'nın ihtilafları yok etmek istediği düşünülüyor. Fransa neden böyle bir şey istesin ki? Çok fazla dostu yok ve durumu güvenli değil. Üç kelime Anadolu'daki Fransız politikasının gizemini açıklıyor. Bunlar: Faysal, Konstantin ve Kilikya. Fransızlar Yunanların Anadolu'daki emellerine karşı çok muhalifler ve haklılar. İngiltere'yi Anadolu'nun büyük bir bölümünü ele geçirmek için Yunanları teşvik etmekle suçluyorlar. Bazı önde gelen devlet adamlarımız M. Venizelos'un yalakalarını dinledi ve Yunan başkanının düşmesinden sonra Yunanistan için sonu çok kötü biten yeni savaşı durdurmak için hiçbir şey yapmadılar. Sonra Fransızlar Emir Faysal'ı Mezopotamya Kralı yaptığımız için bize çok kızgınlar. Fransa'nın davranışı görüldü, devletimiz tehdit edildi ancak dikkate almadılar. Fransa Faysal'ı düşmanı olarak görüyor ve Suriye'den çıkmayı düşünüyor. Bizim Arap politikamızdan son derece memnuniyetsiz, özellikle de Faysal'ın kardeşi Emir Abdullah'ın görünümü. Ayrıca Fransa birliklerini Suriye'nin kuzeyindeki Kilikya'dan çektiği için umutsuz ve gergin çünkü onları orada tutacak gücü yok. Kilikya'yı

[179] **The Guardian**, "The French Threaty With Kemalists", 31 Ekim 1921, s.8.
[180] **The Times**, "An Agreement With Persia", 2 Kasım 1921, s.9.

tahliye etmeden önce Kemalistlerle anlaşmak zorundaydı. Öte yandan Kemalist Türklerle yapılan anlaşma Fransa tarafından onaylandı:

1)Anlaşma İtilaf Devletleri Kuvvetlerinin düşmanla ayrı müzakere yapmasını bağlayan 1915'te yapılan Londra Paktı'nın bir ihlalidir.

2)Anlaşma Versay Anlaşmasını ihlal ediyor çünkü Fransa müzakere etmeden Milletler Cemiyeti'nden aldığı büyük bir alanı Türklere bırakıyor.

3)Hiçbir yatırımımız olmadan Türklerin Mezopotamya'yı işgal edebileceği Bağdat Demiryolu Türkiye'ye gidiyor.

4)Anlaşmanın gizli maddeleri olduğu iddia ediliyor. Buna göre Fransa yeni Türk Jandarma Kuvvetlerini dolaylı kontrol edecek.

Tabi ki anlaşma tahammül edilebilir gibi değil. Yarın Versay Anlaşması bile bozulabilir, İtilaflar böyle yaparsa. İki tarafta da acıklı politikalar var ancak Fransa ve İngiltere bir araya gelmeli ve bir yol bulmalı."[181]

Benzer yorumların yer aldığı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki "Türk Barışını Engelleyen İngiliz Hükümet Politikaları. Yunanların Anadolu'yu Terk Etmeleri İçin Uyarılması Gerekiyor." başlıklı haber şu şekildedir: "Birçok çevrede Türk sorununda hükümetimizin yanlış politikası nedeniyle Fransa ve İngiltere arasındaki gergin ilişkiler büyüyor. Anadolu'da Ankara'daki "Kemalist Ulusçu Türklere" tanıma hakkını ilk veren Fransızlar değil. İngiltere geçen yıl Yakın Doğu ile ilgili Londra Konferansında Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği delegasyonun bulunması gerektiği konusunda ısrar etti. Fransa Türklerle barış yapmayı defalarca istedi ancak bizim dışişleri hep erteledi. Biz hiçbir zaman Yunanistan'ı Anadolu'yu işgal etmesi için cesaretlendirmemeliyiz. Yunan bakanların Londra'daki yalvarışlarına aldırış etmemeliyiz. Bizim acilen Rumların Anadolu'yu tahliye etmeleri için ısrar etmemiz gerekir. İzmir fazlasıyla güvence altına alınabilir. Türklerin, Anadolu'nun tamamını ve deniz kıyısını geri almasına izin vermeliyiz. İstanbul onlara iade edilmeli ve bizim gülünç "Karadeniz Ordusu" derhal geri çağrılmalı. Müdahaleyi durdurun! Halâ Müslümanların ruhani lideri olan Sultan şu anda bulunduğu örtülü esaretten kurtarılmalı. Eğer Türklere müdahaleyi durdurursak Sultan ve Ulusçuların lideri Mustafa Kemal Paşa ile anlaşabiliriz. İtilaf Kuvvetleri ve İngiltere, Rusya'yı işgal eden Bolşevizm tarafından bilinçsizce desteklenen Ankara'daki Ulusçu Türklerin isyan etmesinden sorumluyuz. Garnizonlarımızı Filistin ve

[181] **The Daily Mirror**, "Why France and Britain Should Get Together", 10 Kasım 1921, s.7.

Mezopotamya'dan geri çekmeliyiz, bunu maddi olarak karşılayamıyoruz. Colonel Lawrence Hicaz'ın Araplarıyla ne çesit anlaşmalar yapıyor ve nerede? Soruna akılcı bir çözüm bulana kadar Hint Müslümanları arasında huzursuzluk devam edecek. Moplah isyanı Hint Müslümanları arasındaki heyecanın sadece bir semptomu."[182]

Gündeme ilişkin 5 Aralık 1921 tarihli **The Daily Express** Gazetesi'ndeki haberin başlıkları şöyle girilmiştir: "Türkler Mersin'e Girdi. Türkler bugün Mersin'i İşgal Ederek Bütün Kilikya'nın İşgalini Tamamlamış Oldu."[183]

Aynı gazetenin "Türkler Kardeşlik İstiyor", "Ulusçulardan Yeni Öneriler" başlıklarıyla verilen haberinde Paris'e henüz ulaşmış olan Ankara Türklerinin temsilcisi Ferid Bey'in **The Daily Express** muhabirine verdiği röportajın detayları yer almaktadır. Röportajında Ferid Bey "Yunanlara karşı savaş daha fazla devam edemez, iki taraf da yorgun ancak Yunanlar bizden daha çok yoruldu" cümlelerini kullanıyor. Devamı ise şu şekildedir: "Eğer İngiltere'deki bazı insanlar bizim kavgacı bir ulus olduğumuz ve Avrupa barışını tehdit ettiğimiz fikrini reddetseydi çok kısa zaman içinde sakinleşirdik. Ancak şunu görmeliyiz ki bazı İngiliz devlet adamları bize kardeşlik eli uzatmada direndiler. Bundan sonra bütün ülke ortak bir tepki gösterecekti ve biz kendimizi barış yolunda bulmalıydık."[184]

Yine aynı gazetenin "Türk Tavizi Yok" başlıklı haberinde **The Daily Express** muhabirinin Bekir Sami Bey ile kısa bir röportajına yer verilmiştir. Ayrıntılarda Bekir Sami'nin resmî olarak konuşamayacağını belirtmesinin yanı sıra Yunanların Anadolu'da Türkleri nakavt edeceklerine dair yanlış hesaplar yaptıklarını dile getiriyor. Muhabirin Ankara'nın, Yunanistan yerine İtilaf Devletleri'ne bazı konuları kolaylaştırmak için taviz verip vermeyeceği konusundaki soruya şu cevabı veriyor: "Ne imtiyazı vereceğiz? İzmir Türk'tür ve bizim Ulusal miras üzerinde pazarlık yapma hakkımız yok."[185]

Öte yandan **The Times** Gazetesi'nin "Ankara İçin Yeni Tehlikeler" başlıklı Atina'dan gönderilen haberinde Mustafa Kemal Paşa'nın son derece önemli bir konuşmasına yer verilmiştir: "Bizler ne sosyalistleriz ne de demokrat. Biz Türkler

[182] **The Daily Mirror**, "Whitehall Errors That Prevent Turkish Peace", 11 Kasım 1921, s.3.
[183] **The Daily Express**, "Turks Entered Mersina", 5 Aralık 1921, s.1.
[184] **The Daily Express**, "Turks Seek Friendship", 8 Aralık 1921, s.7.

kendimiz olmaktan gurur duyuyoruz. Halk aldatıcısı olmadığımız gibi serap avcısı da değiliz. Biz tüm Müslümanlarla iyi olmak istiyoruz ancak bizim düşmanları üstümüze salan Müslüman dünyasını birleştirmek politikası gibi niyetimiz yok."[186]

The Daily Mirror Gazetesi'nin 16 Aralık 1921 tarihli sayısının 7. Sayfasında yer alan haberde ise yakında Türkiye ile bir barış yapılabileceğinden bahsedilmiştir.[187]

Aynı gazetenin 19 Ocak 1922 tarihli sayısında Enver Paşa'nın silindir şapkalı resmi bulunmakta ve altında şunlar yazmaktadır: "Enver Paşa[188] Kemalistler tarafından Kafkasya'da yakalandı. Enver Paşa eski Savaş Bakanı, Genç Türklerin lideri. Savaştan sonra İstanbul'dan kaçtı. Almanya'yı ziyaret etti. Altı başarısız denemeden sonra Rus sınırını geçerek Moskova'ya ulaşmayı başardı."[189]

Farklı bir gelişme **The Times** Gazetesi'nde "Kemalistlerin Moskova ile yeni Bağlantısı" başlığı ile girilmiştir. Haberde Ankara'nın Ukrayna ile imzaladığı 5 maddelik anlaşmanın metninin ulusçu "**İleri**" Gazetesi tarafından yayımlandığı belirtilirken anlaşmanın amacının Karadeniz'i Türk-Rus denizi haline getirmek olduğu iddia edilmiştir.[190]

Aynı gazetenin 16 Şubat 1922 tarihli sayısında "Mustafa ve Cenova" başlığının altındaki haberde Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'nin Cenova

---

[185] **The Daily Express**, "No Turk Concessions", 9 Aralık 1921, s.1.

[186] **The Times**, "New Dangers For Angora", 15 Aralık 1921, s.11.

[187] **The Daily Mirror**, "Peace With Turkey?", 16 Aralık 1921, s.7.

[188] Enver Paşa (1881-1922): 1902'de Harp Akademileri'ni bitirerek Selanik'te göreve başladı. 1906'da İttihat ve Terakki'ye üye oldu. II. Meşrutiyet'in ilanında önemli rol oynadı. 31 Mart İsyanı'na karşı Balkanlar'da toplanan Hareket Ordusu'na katıldı. Bingazi'de, Mustafa Kemal ile aynı cephelerde İtalyanlara karşı savaştı. İstanbul'a döndükten sonra İttihat ve Terakki'nin iktidarının pekişmesinde önemli yeri olan Babıâli Baskını'na katıldı. Balkan Savaşı'nda işgale uğrayan Edirne'nin kurtarılışının öncülerindendi. 1914'te Sait Halim Paşa kabinesinde harbiye nazırı oldu. Hanedandan Naciye Sultan ile evlendi. Osmanlı-Alman ittifakının gelişmesinde ve ülkenin I. Dünya Savaşı2na girmesinde önemli rol oynadı. Ancak savaş öncesindeki başarılarını savaş sırasında tekrarlayamadı. Başkomutan vekili olarak görev yaptığı Sarıkamış Harekâtı kayıplarla sonuçlandı. Mondros Mütarakesi'nin ardından, Odessa ve Berlin üzerinden Orta Asya'ya gitti. Türkistan'ın bağımsızlığı için çalışırken, Tacikistan'da bir çarpışmada hayatını kaybetti. Mezarı 1996'da İstanbul'da Abide-i Hürriyet Tepesi'ne nakledildi. Bkz. Halil Erdoğan Cengiz, **Enver Paşa'nın Anıları 1881-1908,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2018.

[189] **The Daily Mirror**, "Enver Pasha Captured", 19 Ocak 1922, s.3.

[190] **The Times**, "Kemalist's New Link With Moscow", 4 Ocak 1922, s.9.

Konferansı'ndan çıkarılması sonucunda Ankara Hükümeti'nin konferansta Türkiye ile ilgili alınan kararları, Türk delegesi dahil edilmedikçe kabul etmeyeceğini ilan ettiği belirtiliyor.[191]

Önemli noktalara değinilen **The Guardian** Gazetesi'nin "Türk Amaçları" başlıklı haberinde, Ankara Dışişleri Bakanı olduğu belirtilen Yusuf Kemal Bey'in bir Reuter bir temsilcisine verdiği röportajdan bahsedilmiştir. Yusuf Kemal Bey şunları söylemiştir: "Bizim ilk işimiz bize önerilenleri dinlemek, bizim taleplerimiz evrensel olarak da bilinen Misak-ı Millî'de belirtilmiştir. Misak-ı Millî Ateşkes'ten sonra, Türkiye zayıf, silahsız ve hiçbir şeyi yokken yapıldı. Bugün bizim ordumuz ve sağlam bir düzenimiz var ve biz en sıkıntılı günümüzdekinden daha fazla bir şey talep etmiyoruz. Dört farklı Kongrede vurgulanan ve kabul edilen, sonrasında İstanbul'da özenle hazırlanarak yayımlanan ve İtilaf Devletleri'ne sunulan Misak-ı Milli, Ulusumuzun iradesinin doğal ifadesidir. 1920'den beri ulusumuz Misak-ı Milli'yi gerçekleştirmek için çalışıyor ve gerekirse kanımızı feda etmeye hazırız. Biz tamamen işgal edilen vatanımızı savunuyoruz, çabalarımızın amacı düşmanı vatanımızdan çıkarmak ve bu operasyonda başarısız değiliz. Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde bağımsız bir ulus olarak yaşamasını istiyoruz. Şimdiye kadarki iddialarımızda Ankara ve İstanbul arasında bir farklılık yok. Doğal olarak biz Hristiyanlar ve diğer topluluklar için en çok empatik garantiyi veriyoruz. Katliam hikayeleri ise yüzyılın 3 çeyreğinin bir parçası olan bir mücadeledir. Ulusal yetkililerin görevde olduğu yerlerde Müslüman ve Gayrimüslimler korku ve endişe duymadan birlikte yaşıyor. Samsun'da "Pontus Komitesi" isimli bir Yunan komitesi bulunuyor. Bu, Yunanistan'ın talimatlarına göre hareket ediyor ve bizi sırtımızdan vurarak elinden gelenin en iyisini yapıyor. Biz komiteyi bizim askeri operasyonlarımıza karışmadığı için kendi haline bıraktık ancak Yunan Savaş Gemileri bizim kıyılarımızı vurduğu zaman önlem almak zorundaydık ve Yunan nüfusu iç bölgelere taşıdık. Bu komitedeki tüm Yunanlar silahlıydı ve silahlarını bırakmayı reddettiler, dağlara kaçarken yakıp, katliam yaptılar. Ben Ankara'dan ayrılırken hükümet yeni önlemler alıyordu. Oradaki insanlara silahlarını bıraktıkları takdirde köylerine dönebilecekleri söylendi ancak bunu reddettiler ve dağlara geri döndüler."[192]

"Türkler Paris'e Gidiyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberi ise şöyle verilmiştir: "İstanbul Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı İzzet Paşa ve Ankara Hükümeti'nin Dışişleri vekili Yusuf Kemal Bey geçtiğimiz günlerde Lord Curzon tarafından

[191] **The Times**, "Mustapha And Genoa", 16 Şubat 1922, s.10.
[192] **The Guardian**, "Turkish Aims", 15 Mart 1922, s.8.

kabul edildi ve yarın açılacak olan Yakın Doğu Konferansı'nda gerekli olursa danışmak için Paris'e gidiyorlar. **The Echo de** Paris'nin söylediğine göre Lord Curzon M. Poincare'e M. Franklin Bouillon ile Kemal Paşa'nın yaptığı sözleşmenin resmî olarak kabul edilip edilmeyeceğini soracak."[193]

Öte yandan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türk-Yunan Mücadelesi" başlığıyla verilen haberde Türklerin ve Yunanların muharebe için hazırlıklarını tamamladıkları, her iki tarafın da 200.000 birlik topladıkları belirtilmiştir.[194]

"Yakın Doğu Savaşı Durmalı" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'nin verdiği haberde Lord Curzon'un Fransız ve İtalyanları, Türklere ve Yunanlara ateşkesi kabul etmeleri için telgraf göndermeye ikna ettiği, ateşkesin koşulsuz olduğu ancak kabul etmedikleri sürece sonucun kendileri için ciddi olacağı belirtilmiştir. "Yunanistan Kabul Mü Ediyor?" başlıklı Atina'dan gönderilen başka bir haberde ise Atina'daki gazetelerin Yunan Hükümeti'nin mevcut durumu desteklediği takdirde Ankara Türkleri ile ateşkes yapma fikrinde olduklarını belirttikleri dile getirilmiştir.[195]

Aynı gazetenin 1 Nisan 1922 tarihli sayısındaki "Türkler Edirne'yi İstiyor." başlıklı haber Trakya ile ilgilidir: "Anadolu'daki Ulusçu basın İtilaf Devletlerinin barış önerilerine olumsuz bakıyor ancak İstanbul daha iyimser, istisna ise Trakya'yı ilgilendiren koşullar. Türkiye'deki genel kanı Doğu ve Batı Trakya'da bir Rum çoğunluk olmadığı için Edirne olmadan barışın imkânsız olduğu."[196]

Önemli bir gelişmeye yer veren "İtalya'nın Gizli Anlaşması." başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberi şu şekildedir: "İtalyan Hükümeti ve Türk Ulusçuları arasındaki gizli bir anlaşmanın sonucunda çok zor bir durum yaratılmış oldu. Lord Curzon İtalyan Hükümeti'ni protesto etti ve Paris'teki ayrı anlaşmaları engelleyen karardan derin pişmanlık duyduğunu ifade etti. Türkler hor görülürken İngiliz Hükümeti'nin diğer İtilaf Devletleri'nin isteğine karşı Yunanları Anadolu'da destekleme politikası birçok hayal

[193] **The Daily Mirror**, "Turks Go To Paris", 21 Mart 1922, s.3.
[194] **The Daily Express**, "Greco-Turkish 'Push'", 21 Mart 1922, s.1.
[195] **The Daily Express**, "Near East War Must Cease", 23 Mart 1922, s.1.
[196] **The Daily Express**, "Turks Want Adrianople", 1 Nisan 1922, s.1.

kırıklığının sebebidir."[197] Bu haberden de anlaşılacağı üzere, İngiltere izlediği politikanın sonuçları ile yüzyüze gelmektedir.

Çarpıcı iddiaların yer aldığı "Dört Güçler Anadolu Zorbalıklarını Durduruyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberinde Fransız, İtalyan ve Amerikan Devletlerinin Anadolu'daki Hristiyanlara karşı yapılan Türk zorbalıklarını engellemek için İngiltere'ye katılıp ortak eyleme geçmek isteklerinin Avam Kamarasında konuşulduğu belirtilmiştir. "Türklerin Azınlıklar Planı" başlıklı başka bir haberde ise Türklerin Hristiyan azınlıklardan kurtulmak için kasten öldürme planı için çalıştıkları yer almıştır. Ayrıca Samsun ve Trabzon civarındaki birçok Yunan sürgünün Amasya Tokat ve Sivas üzerinden Kayseri'ye kadar yürüdüğü ve Harput'a gönderilene kadar geri döndükleri, yolda birçok sürgünün öldüğü ileri sürülmüştür. Türklerin mültecileri gerçekte öldürmediklerini söyleyebileceklerini ancak bu durumun Türklerin İstanbul'daki köpekleri adaya (Hayırsız Ada) götürüp açlıktan ve susuzluktan ölmelerine sebep olarak onlardan kurtulmaları yöntemiyle kıyaslandığında açığa çıkabileceği yorumu yapılmıştır. Mevsimin bahar olduğu ve bu tür sürgünlerin yeniden başladığı ileri sürülmüş ve Dr. Ward'ın birçok sürgünün dağlarda öldüğü konusunda çok az şüphesi olduğu yer almaktadır.[198]

Farklı bir şekilde, "Colonel Lawrence İstifa ediyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber dikkat çekicidir: "Savaş sırasında ajansı aracılığıyla Filistin'de Hicaz Kralı'nı Türklere karşı destekleyen "Arapların Taçsız Kralı" olarak anılan Colonel T. E. Lawrence, Koloniyal (sömürge) ofisin Orta Doğu Departmanındaki görevinden istifa etti."[199]

Yunanların İstanbul'u işgal isteğine değinen aynı gazetenin 31 Temmuz 1922 tarihli sayısındaki haberinde 25.000 Yunan birliğinin Trakya'ya ulaştığı, İtilaf Devletlerinin Yunanistan'ı en sert şekilde uyarmasına rağmen Yunan Kuvvetlerinin Tekirdağ'da kalmaya devam ettiği, bunun Avrupa barışına yönelik tehditte son gelişme olduğu Reuter tarafından bildirilmiştir. Fransa'nın Yunanların İstanbul'u işgal için resmî yetki talebine hayır dediği belirtilirken **Temps** Gazetesi'nin Kral

[197] **The Daily Mirror**, "Italy's Secret Treaty", 4 Mayıs 1922, s.3.
[198] **The Daily Mirror**, "Four Powers To Stop Asia Minor Outrages", 16 Mayıs 1922, s.3.
[199] **The Daily Mirror**, "Col. Lawrence Resigns", 20 Temmuz 1922, s.3.

Konstantin'in İstanbul'u işgal isteğinin Anadolu'daki kalıcı işgaline bir temel temin etmek olduğu ile ilgili haberi yer almakta. "İngiliz Filosu'nun Kozu" başlıklı haberde ise Yunanların günlük ihtiyaçlarının tamamen İngiliz Filosu tarafından karşılandığı ve Büyük Britanya isterse Yunanların yarın Doğuda barış yapabilecekleri belirtiliyor. "Yunan ahmaklığı" başlıklı başka bir yazıda da **Journal des Debats** Gazetesi Doğu Krizinin Londra, Paris ve Roma dışında çözülemeyeceğini, Yunanların aptal bir politikayla durumu daha karmaşık bir hale getirdiği yorumunu yapmıştır. Kemalist Hükümet'in, Yunanların Çatalca sınırını geçtikleri takdirde Kemalist Kuvvetlerin İstanbul'a yürüyeceği bilgisi yer alırken **Temps** (Paris) Gazetesi'nin Reuter'den aldığı bilgiye göre Yunan Devleti Anadolu'daki işgal ettiği bölgeler Osmanlı düzenine dönmeyecek ve Yunan Ordusunun korumasında özerk bir devlet kurulacaktır.[200]

Benzer bir haber **The Guardian** Gazetesi'nde "Fransa ve Yunan Talebi" başlığı ile verilmiştir. Yunanların, anlaşmazlığı ancak bu işgalin sonlandıracağını belirterek Fransızlardan İstanbul'u işgal etmek için resmi yetki istediği ancak Fransızların böyle bir yetkiyi veremeyeceği belirtilmiştir.[201]

The Daily Mirror Gazetesi'nin "İstanbul'a Yürümemek İle İlgili Yunan Güvencesi", "Başkan ve Atina Kabinesinde Güvence", başlıklarından da anlaşılacağı üzere Yunanlar tarafsız bölgeye girmeyecekleri konusunda güvence veriyor ve ilerlemek isteğinin Yakın Doğu sorununun çözümünü istemesinden ötürü olduğunu belirtiyor. Ayrıca Reuter, Yunan Yüksek Komiseri'nin Anadolu'nun özerk ve bağımsız bir devlet olacağını ilan ettiğini bildiriyor ve Çatalca yakınlarında çatışma olduğu, Türk Jandarmalarının düzensiz Yunan birliklerini geri gönderdiği belirtiliyor. Gerçekçi bir bakış açısıyla "Birliklerimizi geri çağırın" başlıklı diplomasi muhabirinin kaleme aldığı bir yazıda ise Yunanların ekonomik olarak zor durumda olduğuna dikkat çekilmiştir. Mevcut kötü durumun dışişleri bakanı Kedleston Kontu Curzon'dan kaynaklandığı suçlamasının, Earl Curzon'un Türk karşıtı biri olmasından ve Türkleri İstanbul'dan göndermek istediğinden ötürü olduğu yorumunda bulunulmuştur. İstanbul içinde ve çevresinde toplam 8000 birlik olduğu, bunların

[200] **The Daily Mirror**, "25.000 Greek Troops Poured Into Thrace", 31 Temmuz 1922, s.3.
[201] **The Guardian**, "France And The Greek Demand", 31 Temmuz 1922, s.7.

maliyetinin milyonları bulduğu ve Türk kıyılarında birçok savaş gemilerinin olduğu bilgisi verilmiştir. Tek çözüm olarak Yunanların Anadolu'yu terk etmesi, bütün garnizonların geri çekilmesi ve Türklere başkentlerini koruyabilecek kadar Avrupa'da yer bırakılması gerektiği belirtilmiştir.[202]

The Guardian Gazetesi'nin "General Townshend Görevinde" başlıklı haberinde Townshend'in Ankara'yı ziyaretinden sonraki açıklamasına yer verilmiştir: Townshend, Ulusal Meclis'e sıcak karşılamasından ötürü minnettar olduğunu dile getirdikten sonra Türkiye'yi sağlam ve dinç bulduğunu, ziyaretinin amacının barışın yeniden sağlanması olduğunu ve bunu başarıyla tamamladığını belirtmiştir. Ayrıca Yunanların hızlı bir şekilde Anadolu'yu boşalttıkları takdirde hızlı bir barışın sağlanabileceğini, diğer bütün noktaların çözülebileceğini, Türkiye'nin onurlu bir barış istediğini belirtmiş ve son olarak barış müzakerelerinin ertelenmesi ya da durması halinde ciddi durumlarla karşılaşılacağını dile getirmiştir.[203]

İtilaf Devletleri'nin Paris Konferansı'nda ateşkes ve barış için verdikleri çabalar sonuçlanmamış, Yunanlar saldırılara başlamış, İngiltere ile Fransa arasındaki görüş ayrılığı daha da artmıştı. T.B.M.M., barışçı yolları denemek adına bir kez daha İngiltere ve Fransa ile görüşme yapmak üzere Fethi Okyar'ı Paris'e gönderdi. Görüşmelerin özel bir statüde gerçekleşmesi için Fethi Bey'e tedavi maksadıyla izin verilmişti ancak siyasi yetkililerle görüşme yapmak ve barışın gerçekleşmesi için elinden geleni yapmak görevi verilmişti. İlk olarak 23 Temmuz'da Paris'te Poincare ile görüşen Okyar Fransız gazetelerine şu demeci vermişti: "Zaferi kazanabiliriz ancak kan dökmekten çekiniyoruz." Fransız Dıişişleri Bakanı'ndan olumlu bir yanıt alamayan Fethi Bey Londra'ya geçmiş ancak Lord Curzon ve Balfour kendisi ile görüşmek istememişti. İngiliz dışişlerinden bir yetkili ise İngiltere'nin şu anda görüşmelere girmek istemediğini belirtmişti.[204]

Nitekim, "Londra'da Kemalist Bakan" başlıklı haberde Ankara Hükümeti'nin İçişleri Bakanı Fethi Bey'in önceki gün Londra'ya ulaştığı bilgisi

[202] **The Daily Mirror**, "Greek Pledge Not To March on Constantinople", 1 Ağustos 1922, s.3.
[203] **The Guardian**, "General Townshend On His Mission", 1 Ağustos 1922, s.7.
[204] Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.265-266.

verilmiş ve **The Times** Gazetesi'ne yaptığı açıklamanın tam metni yer almıştır. Açıklamasında özetle, söyleyeceklerinin resmi olmadığını ve yayımlanmasında tereddütleri olduğunu, İngiltere'nin Yakın Doğu'daki çıkarlarını tartışmak üzere hazırlanarak geldiğini ve bir anlaşmaya varılacağını düşündüğünü belirtmiştir.[205]

Ne Fransa'dan ne de İngiltere'den bir karşılık alamayan Fethi Okyar, Yunanların Anadolu'dan gönderilmeden bir şey yapılamayacağına kesin kanaat getirmişti. Fethi Bey bu izlenimini Mustafa Kemal Paşa'ya telgrafla bildirdi.[206] Taarruz hazırlığında olan Mustafa Kemal Paşa bu durumun farkındaydı ve hazırlıkları gizli bir şekilde devam ettirdi. Fethi Bey'in Avrupa'da barış görüşmeleri için bulunması Büyük Taarruz için bir kamuflaj görevi de görmüştü. Avrupa'da Türklerin savaşacak gücü kalmadığı için barış arayışı içine girdiği şeklinde bir algı yaratmıştır. Büyük Taarruz'un şaşkınlığa sebep olması bunun isbatı niteliğindedir.

3.10. Başkomutanlık Meydan Muharebesi

Başarıya ulaşacak bir taarruz için ordunun çok iyi bir şekilde hazırlanması gerektiğini düşünen Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, hazırlıkları gizlilikle yürüterek türlü yokluklar içinde orduyu taarruza hazırlamaya çalışırken, bir yandan da T.B.M.M.'de ayrı bir mücadele veriyor, sağlık sorunlarına rağmen ve günlerce uykusuz kalarak bütün bu sorunların üstesinden gelmeye çalışıyordu. Her ayrıntıyı takip eden, olaylara doğru zamanda müdahaleler yapan ve herşeyi kontrolü altında tutan Mustafa Kemal Paşa, bu süreci başarıyla sonuçlandırmıştır.[207]

---

[205] **The Times**, "Kemalist Minister in London", 4 Ağustos 1922, s.7.

[206] "Ulusal amaçlarımızın elde edilmesi, ancak askeri hareketlerle kâbil olabilecektir. Başka incelemeye, başka yoruma gerek yoktur." Ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.267-268.

[207] Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuda söyledikleri önemlidir: "Osmanlılar, göze aldıkları savaşın genişliği ölçüsünde hazırlıklı ve önlemli davranmadıklarından ve daha çok, duygularıyla tutkularının etkisi altında iş gördüklerinden, Viyana'ya dek gitmişken geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Ondan sonra, Budapeşte'de de duramadılar, geri çekildiler; Belgrat'ta da yenilip geri çekilmek zorunda bırakıldılar. Balkanları bıraktılar. Rumeli'den çıkarıldılar. Bize, içinde daha düşman bulunan bu yurdu miras bıraktılar. Bu son yurt parçasını kurtarırken olsun, tutkularımızdan, duygularımızdan vazgeçerek düşünceli olalım. Kurtuluş için, bağımsızlık için önünde sonunda düşmanla, bütün varlığımızla vuruşarak onu yenmekten başka karar ve çare yoktur ve olamaz. Sinir gevşetici sözlere, aşılamalara önem verilmemeli ve bel bağlanmamalıdır. Osmanlı yönetim ve siyasasının yarattığı bu türlü anlayışlar kötü görülmelidir. 'Orduyla, savaşla, direnmeyle bu işin içinden çıkılmaz' biçimindeki kaynağı dışarıda bulunan öğütlere uymakla bir yurt ve bir ulus bağımsızlığı kurtarılamaz. Tarih böyle bir olay yazmamıştır. Bunun tersini düşünerek iş göreceklerin acılı sonuçlarla karşılaşacaklarına kuşku

Tam anlamıyla bir "kurmaylar muharebesi"[208] olan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni Mustafa Kemal Paşa cephenin en önünde yer alarak yönettiği için İsmet Paşa buna "Başkomutan Savaşı" adını vermişti.[209]

İngiliz Basını Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile ilgili haberleri genel olarak hayalkırıklığı içinde aktarmıştır. Bunun sebebi ise, bu savaşa ilişkin yaşadıkları şaşkınlıktır. Saldırıyı Mustafa Kemal Paşa annesi Zübeyde Hanım'dan bile gizlemiş, bir çay ziyafetine gittiğini söylemişti. Çok gizli bir şekilde yürütülen süreç bu şaşkınlığa sebep olmuştur.[210]

Saldırıdan 5 gün önce yayımlanan **The Times** Gazetesi'ndeki "Türk Hareketi", "Birlikler İzmit'e Takviye Edildi." başlıklarıyla yer alan haberin detaylarında İzmit Bölgesi'ndeki Türk Birliklerinin son günlerde arttığı ve 4 bölüğe ulaştığı ileri sürülürken, bu artışın Yunanların Trakya'daki yoğunlaşmasına karşı bir hareket olduğu veyahut Ulusçuların Yunanlıları taklit ederek İtilaf Devletleri

---

yoktur. İşte böyle yanlış görüşlü, yanlış anlayışlı kişiler yüzünden Türkiye her yüzyıl, her gün, her saat biraz daha gerilemiş, biraz daha çökmüştür. Bu çöküş, yalnız maddi olsaydı hiçbir önemi yoktu. Ne yazık ki, çöküş, ahlaki ve manevi değerleri de kapsamış görünüyor. Hiç kuşku yok ki, bu büyük ülkeyi, bu koca ulusu dağılıp yok olma uçurumuna sürükleyen başlıca etmen, bu olmuştur. Baylar, maddi ve özellikle manevi çöküş, korkuyla, güçsüzlükle başlar. Güçsüz ve korkak insanlar, herhangi bir yıkım karşısında ulusun da çalışamaz ve çekingen bir duruma gelmesine yol açarlar. Güçsüzlük ve duraksamada öylesine ileri giderler ki, neredeyse kendi kendilerini alçaltırlar. Derler ki; 'Biz adam değiliz ve olamayız! Kendi kendimize adam olamayız. Biz varlığımızı, sınırsız ve koşulsuz olarak bir yabancının eline bırakalım.' Balkan Savaşından sonra ulusun, özellikle ordunun başında bulunanlar da, başka biçimde ama gene bu anlayışla iş görmüşlerdi. Türkiye'yi, böyle yanlış yollarda dağılma ve yok olma çukuruna sürükleyenlerin elinden kurtarmak gerekir. Bunun için bulunmuş bir gerçek vardır, ona uyacağız. O gerçek şudur: Türkiye'nin düşünen kafalarını büsbütün yeni bir inançla donatmak. Bütün ulusa sağlam bir içgücü vermek." Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.851-853.

[208] Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, s.226.

[209] Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.267-268.

[210] Bu meseleye dair Aralov şunları aktarmıştır: "Ordu saldırıya büyük bir gizlilik içerisinde hazırlanıyordu. Abilov yoldaşla ben de bu gizliliğe biraz katıldık. 'Diplomasi Tarihi'nde (Cilt III.Sahife 207) Kemal Paşa'nın cepheye giderken, köşkünde Meclis üyelerine bir çay partisi vereceğini etrafa yaydığı ve bu durumun gazetelerde resmi olarak ilan edildiği yazılmaktadır. Bu doğrudur. Ama, bundan başka, Mustafa Kemal Paşa, elçiliğimizde, onun da katılacağı, büyük bir kabul resmi düzenlememizi, bunu bütün Ankara'ya yaymamızı, öteki devlet elçilerini de kabul resmine çağırmamızı benden rica etti. Herkes toplanıp Mustafa Kemal'in gelişini beklediği sırada yaveri gelerek, Mustafa Kemal'in biraz rahatsız olduğunu ve gelemeyeceğinden ötürü özür dilediğini haber verdi. Mustafa Kemal ise, bu sırada gizlice cepheye, Konya'ya hareket etmiş bulunuyordu." Bkz. Cihangir, **a.g.e.**, s.120.

üzerinde bir sonraki ay İtalya'da toplanacak olan Konferans için baskı kurduğu dile getirilmiştir. Sofya'dan bildirilen başka bir haberde ise Trakya'daki Yunan Birlikleri arasında iyimserlik olduğu, askerlerin ve yetkililerin İstanbul'a yürüyeceklerine ikna oldukları ve Lloyd George'un konuşmasının coşku yarattığı belirtilmiştir.[211]

25 Ağustos 1922 tarihindeki "Türkler Bir Demiryolu Hattını Kesti" başlıklı **The Daily Express** Gazetesi'nde yer alan haber ise şöyledir: "Bir Ankara mesajına göre bir Türk Kolu Yunanlara saldırdı ve İzmir'in doğusuyla bağlantılı olan kıvrımındaki demiryolu hattına zarar verdi. Türkler Yunanların büyük kayıplar vereceğine inanıyor."[212]

Bundan dört gün sonra yayımlanan "Türk-Yunan Savaşı" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'ne 28 Ağustos 1922 tarihinde Atina'dan gönderilen haber aynen şu şekildedir: "Çok sert bir düşman saldırısı 26 Ağustos'ta başladı. Çatışma gece boyunca kesilmedi, Akar Nehrinden Hasanbel'e kadar olan hat boyunca devam etti. Düşmanın ağır silah ve çok miktarda cephanesi olan 10 parça halinde olduğu tahmin ediliyor. Çatışma halâ devam ediyor.-Reuter"[213]

Öteyandan, "Yunanlara Türk Darbesi: Yakın Doğuda Yeni Tehlike" başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki büyük puntolarla verilen haber Türkiye Haritası ile desteklenmiştir. Haberin detaylarında Yunanların Türk hücumu sonucunda geri çekilmekten muzdarip olduğu, Kemalistlerin ya da Ulusçu Türklerin etrafını çevreleyen büyük hücumun Yunanları Afyon Karahisar'ı tahliye etmek zorunda bıraktığı belirtilmiştir. Atina'dan gelen resmi bir bildiriye göre hücum eden 10 Türk bölünmesi olduğu ve her birinin 6000 adamdan oluştuğu bilgisinin yanı sıra büyük miktarda düşman süvarisinin püskürtüldüğü dile getirilmiştir. Ayrıca Yunan askeri çevrelerinde Kemalist hücumun Avrupa'da olumlu bir etki yaratmak için yapıldığının düşünüldüğü belirtilirken, Yunan yetkili kaynaklarından alınan bilgiye göre ise Yunan Hükümeti'nin 1903 sonrası doğmuş erkekleri Anadolu'daki savaş için çağırdığı ve bu emre Ermenilerin de dahil olduğu bilgisi dikkat çekmektedir.[214]

---

[211] **The Times**, "Turkish Move", 21 Ağustos 1922, s.7.

[212] **The Daily Express**, "Turks Cut A Railway", 25 Ağustos 1922, s.1.

[213] **The Daily Express**, "Turco-Greek War", 29 Ağustos 1922, s.1.

[214] **The Daily Mirror**, "Turk Blow At Greeks: New Peril in Near East", 30 Ağustos 1922, s.3.

Benzer şekilde **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türk Ordusu Çökertti!" şeklindeki büyük puntolarla manşetten verilen haberde daha önce de kullandıkları Mustafa Kemal Paşa'nın kalpaklı resmi ile taarruzun yapıldığı Batı Anadolu haritasına da yer verilmiş ve sayfanın yarısı bu konuya ayrılmıştır. Sayfanın en solunda savaşın ayrıntıları ile ilgili bilgi verildikten sonra savaşın hikâyesini **The Daily Express** muhabiri İstanbul'dan gönderdiği telgrafta şu şekilde anlatmıştır: "Ulusçu Başkomutan Mustafa Kemal 26 Ağustos sabahı Anadolu'daki Yunan Hattını vurdu. Yunanlıların en büyük istasyonlarından biri olan Afyon-Karahisar tahliye edildi ve Türkler bu yüzden rakiplerini ikiye böldü. Mustafa Kemal her biri 6000 kişi olan 10 piyade bölüğünü bir hafta önceden hattın arkasına sıraladı. Birlikler geceleri hareket edip gündüz dinlenerek bu sayede Yunan keşif uçaklarının meraklı gözlerinden kaçtı. Hücum edecek birlikler ve yetkililer 25 Ağustos gecesine kadar sınırın hangi bölümüne gittiklerini dahi bilmiyorlardı. Ankara'daki karargâh görevlileri hücum üzerine büyük bir gizlilik ve tam verimlilik ile çalıştı. Birlikler alacakaranlıkta pozisyonlarını aldılar, silah ve cephaneleri hemen arkalarındaydı. Saat 10'da bölükler yaklaşan muharebe için güvenli olarak yerlerini almışlardı ve gerçek şu ki Yunanlar her zamankinden daha aktif değillerdi, Türk yoğunlaşmasından tamamen habersizlerdi. Sabah saat 3'te Türk silahları hat boyunca gümlemeye başladı, can sıkıcı artçı büyümeleri düzenli bir bombardımana dönüştü. Yunan ağır silahları cevap vermede yavaş değillerdi ancak Türk ateşini durduracak etkiye sahip değillerdi. 5 dakika içinde silahlarını kaybettiler çünkü Ulusçular bombardımana başlamadan bataryaların çoğunu indirmişti. Biraz sonra bombardıman tam gücüne ulaştı ve büyük top mermileri Yunan siperlerine yağdı. Bombardıman yarım saat devam etti ve sonra gün ışımaya başlarken Türk birlikleri ilerledi. Bütün raporlar doğruluyor ki bu sabah saat 9'dan önce bu hattaki Türk Ordu Komutanı Refet Paşa birliklerini başlıca Yunan savunmasının içinde gördü. Süvariler piyade askerlerinin Kuzeyini süpürerek ilerledi. Gün ortasında Yunan hattında büyük bir yarık oluşmuştu ve birlikleri hızla geriye düşüyordu. Yunan Komutanı General Hedjianestis'in[215] Türk Hareketi'nin kapsamının farkında olmadığı ve önlemek için çok geç olduğu rapor edildi." Bu haberin hemen sağ tarafında "Saldırının Arkasındaki Beyinler" başlığıyla Mustafa Kemal Paşa'nın kalpaklı resminin konulduğu haber şu

[215] Yorgo Hadjianestes, Yunanistan'a döndükten sonra yargılanmış ve vatan hainliğinden 28 Kasım 1922'de kurşuna dizilerek idam edilmiştir. Yunan Ordusu'na başkomutan olarak atandıktan sonra 15 günlük bir süre içinde bütün Yunan birliklerini denetlemiştir. Buna ilişkin şu sözü söylemiştir: "Bütün cepheyi dolaştım ama Mustafa Kemal adında bir komutana rastlamadım." Mustafa Kemal Paşa ise

şekildedir: "Ulusçuların arkasındaki beyin ilk olarak Çanakkale'de kanıtlanan parlak bir geçmişe sahip olan bir asker. O halâ genç (tam olarak yaşı bilinmiyor) ve soluk benizli. Derin yerleşimli gözlere ve onu dürüst ve azimli gösteren kare bir çehreye sahip. Savaştan önce Alman yetkililer tarafından eğitildi ancak hiçbir zaman savaş sırasında bile Almanlarla cana yakın olmadı. Gelibolu'da bir bölüğe komutan olarak atandı ve zamanla Türk Karargâhına hükmeden bir kişiliğe dönüştü. Onu kıskanan Enver Paşa İngiliz çekilmesinden sonra belirsiz bir komutanlık için onu sürgün etti. Enver Paşa ülkeyi terk ettikten sonra Genç Türkler onu lider kabul etti ve ordu ekibini hükümetin çekirdeğine getirdi. Böylece İstanbul'da Sultan'ın Hükümeti'nde adım adım yerini alan genç Türkler Ankara'da yerini aldı. Kemal'in politikada ne yeteneği ne de isteği var, o her şeyin çaresinin orduda olduğuna inanıyor."[216]

Aynı gazetenin 31 Ağustos 1922 tarihli sayısında "Yunan İmparatorluğu Hayali Yok Oluyor" başlığıyla manşetten verilen haberin altında "Türkiye'nin Güçlü Adamı", "Mustafa Kemal Osmanlı İmparatorluğu'nu Yeniden İnşa Edecek Mi?", "Yunanlar Tehlikede" başlıkları yer alıyor. İzmir'in bir resminin de yer aldığı haberde taarruzun detaylarına yer verilirken Atina'daki halkın gergin olduğu, Londra'daki Yunan askeri ataşesi Colonel L. Vlassis'in saldırıyı beklediklerini ancak hangi yönden geleceğini bilememenin zorluğundan bahsettiği bilgisine yer verilmiştir. "Hepsinden İyi" başlıklı haberde ise Ankara'yı ziyaret ettikten sonra Londra'ya dönen General Sir Charles Townshend'in **The Daily Express** gazetesine verdiği demeç yer almıştır. Townshend savaşın stratejik detaylarına değindikten sonra Mustafa Kemal'in kullandığı savaş taktiğinin Hindenburg ve Ludendorf'un Mart 1918'de kullandığı taktiğin aynısı olduğu ayrıca Moltke'nin 1870'teki manevrasından kopyalandığını iddia etmiştir.[217]

"Yunan Ordusu Anadolu'da 37 Mil Geri Çekiliyor. 50.000 Türk Birliği Hücumda. Savaş Bakanı Harekete Geçmek İçin Atina'dan Ayrılıyor. Fransız Ağır Silahları Kemalistler Tarafından Kullanılıyor." başlıklarıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haber şöyle: "İstanbul'dan alınan bir mesaja göre Afyon-Karahisar'ın düşmesi sonucunda Yunan Ordusu 60 kilometre (37 mil) geri çekildi. Trakya'ya gönderilen kuvvetler

---

Büyük Taarruz sırasında yenilgiye uğrayan Yunan ordusunu görünce kendisi hakkında şu cümleyi kurmuştur "Hacienesti, gel de ordularını kurtar".

[216] **The Daily Express**, "Brains Behind The Push", 30 Ağustos 1922, s.1.

[217] **The Daily Express**, "Greece's Empire Dream Vanishing", 31 Ağustos 1922, s.1.

acilen geri çağrıldı. Atina'da basının ordu liderlerini öngörü yoksunluğundan suçlaması gerginlik ve huzursuzluğa sebep oluyor. Anadolu'daki çatışma ile ilgili bir Yunan bildirisinde şunlar ortaya konuyor:

-Afyon-Karahisar'a saldıran düşman dikkate değer kayıplar verdi.

-Yerleşim yeri sorunsuz bir şekilde tahliye edildi.

-Kemalistler Fransızların kullanmış oldukları ağır silah ve büyük miktarda cephaneleri kullanıyor.

-Savaş devam ediyor ancak daha az yoğunlukta.

-Diğer noktalardaki önemsiz saldırılar püskürtüldü.-Central News." Yunan Gazeteleri Yunanların savaş malzemesi bakımından zor durumda olduğunu, Kemalistlerin her çeşit savaş materyali, uçak aldığı belirtirken, Yunanistan'ın İstanbul'a hücumunun İtilaf Devletlerinin yasağıyla engellendiği vurgulanmıştır. "Türk süngüsü hükmedecek" başlıklı haberde ise Türk gazetelerinin Kemalist Zafer ile ilgili coşkulu makaleler yayımladığı belirtilerek "İleri" gazetesinden alıntı yapılmıştır: "Türk süngüsü Avrupa diplomatlarının boş tartışmalarına değil bütün sorunlara hükmedecek." Son olarak Yunan savunmasının esasında Uşak üzerinden Eskişehir-Afyon-Karahisar bağlantısı hattı boyunca Türklerin 200.000 adamı olduğunun uydurma olduğu, gerçekte 50.000'den fazla olmadığı belirtilmiştir.[218]

The Daily Mirror Gazetesi'nin "275 Mil Saflarında Anadolu Savaşı" başlıklı haberinde Anadolu'da Türklerin Yunanlara karşı daha çok başarılar elde ettiğinin iddia edildiği yer alıyor. Reuter'den alınan bilgilere göre bir Yunan Devriye botu Kemalistlere kaçak mal götürdüğü tespit edilen bir tekneyi yakaladı. Paris'teki Reuter'den alınan bilgiye göre "Türk birlikleri her yere doğru ilerliyor. Menderes'te Güzelpınar mevkiindeki Yunan pozisyonları Türk kolları tarafından işgal edildi. Yunan kayıpları dikkate değer seviyede. Türkler çok sayıda esir ve büyük miktarda cephane yakaladı. Afyon-Karahisar'daki Yunanlar geri çekiliyor. Türkler Elvanlar'ın kuzey batısındaki stratejik yerleri işgal etti. Türk kuvvetleri ile Yunan birlikleri arasındaki savaşın Eskişehir'den önce başlaması durumu Türklerin lehine çevirdi. İzmit bölgesinde Türk ilerleyişi devam ediyor. Yunanlar arkalarında büyük miktarda silah ve cephane bırakarak İnegöl'e doğru kaçıyor. Afyon-Karahisar'daki Yunan birlikleri çok miktardaki malzemeden vazgeçti. Operasyonların gelişimi Yunan durumunu çok zorlaştırdı. Son gelen mesajda

Eskişehir'in düştüğü rapor edildi. Burası büyük bir yerleşim yeri ve demir yolu bağlantısı var. (Afyon Karahisar'ın 70 mil kuzeyinde) Bir inkâr: Yunan Dışişleri Bakanı, Fransız yetkililerin Kemalistlerin komutasında olduğu ve Türk uçaklarına pilotluk yaptıklarını reddetti. Reuter."[219]

Benzer bilgilerin yer aldığı "Bir Başka Yunan Felaketi" başlığıyla **The Daily Express** Gazetesi'nin sol üst köşesinde yer alan haberde Eskişehir'in Türkler tarafından alındığı, Türk Birliklerinin ilerlemesinin her yöne doğru devam ettiği belirtilmiştir. Kuzeyde Güzelpınar civarında Yunanların bulunduğu yerin Türk kuvvetleri tarafından işgal edildiği, Yunan kayıplarının dikkat çekici olduğu ve Türklerin çok sayıda esir elde ettikleri bilgisi verilmiştir. Batı Anadolu haritasıyla desteklenen haberin devamında Yunanlıların Afyon-Karahisar'dan geri çekildiği, Türklerin Elvanların Kuzeybatısındaki stratejik bölgeyi işgal ettiği belirtilirken İzmit'teki Türk ilerleyişinin devam ettiği, Yunanların İnegöl'e doğru kaçtığı ve arkalarında çok miktarda cephane ve silah bıraktıkları bilgisi yer almıştır. Operasyonların Yunanların durumunu çok zorlaştırdığı, Türk başarılarınınsa Ankara'da büyük coşkuyla karşılandığı bilgisinin yanı sıra Karahisar'ın yandığı, bombardımandan sonra şehrin tamamen yerle bir olduğu belirtilmiştir.[220]

Aynı şekilde **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki "Yunanlar Tükler Tarafından 70 Mil Püskürtüldü." başlıklı haber de savaşın seyri hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir: "Yunanların son resmî açıklamaları Anadolu'da haftanın başında başlayan savaşta Türk Birlikleri 70 mil ilerleme kaydetti. Atina bildirisinde Eskişehir cephesinde Türk Piyade ve süvarilerinin şiddetli hücumlarının geri püskürtüldüğü yer alıyor. Türklerin Uşak'taki demiryolu bağlantısını kesme girişimleri başarısız oldu. (Uşak Afyon-Karahisar'ın 70 mil batısında ve Türkler tarafından alınan ilk önemli şehir.) Ulucak- Dumlupınar bölgesindeki Yunan birlikleri düşman hücumundan önce başlayan Yüksek komutanın planlarıyla uyumlu şekilde sert düşman baskısı sonucu geri çekiliyor. İzmir'den gelen bir Reuter mesajına göre silah ve uçaklarıyla çok iyi desteklenen Kemalist birliklerin hücum ettiği Dumlupınar'da çok sert bir savaş var. Yunan kuvvetleri acele ediyor. **Eleutheron Vima** gazetesine göre Yunan Savaş Bakanı M. Theolokis ve içişleri bakanı M. S. Stais'in

[218] **The Daily Mirror**, "Greek Army Retreats 37 Miles In Asia Minor", 31 Auğustos 1922, s.3.
[219] **The Daily Mirror**, "Asia Minor Fighting On Front Of 275 Miles", 1 Eylül 1922, s.3.
[220] **The Daily Express**, "Another Greek Disaster", 1 Eylül 1922, s.1.

İzmir'i ziyaret ettiğini, Yunan Başkomutanı Hadjianestes ile görüştüğünü ve Kabine'de yaptığı açıklamalarda kayıpların düşmanınkiyle kıyaslandığında önemsiz olduğu ve birçok esirin yakalandığını belirtti."[221]

Diğer gazete haberlerini teyit eden **The Guardian** Gazetesi'nde "Yunanların Sert Çarpışı" şeklindeki büyük puntolarla verilen haberde Eskişehir'in Yunanlar tarafından tahliye edildiği, Uşak hattına çekildikleri, Atina'da Politik kriz meydana geldiği belirtilirken son olarak Fethi Bey'in Roma'da verdiği röportajda askeri operasyonların tekrar başlamayacağını söylediği bildirilmiştir.[222]

Bununla birlikte "Yunanların Anadolu'yu Boşaltma Kararı." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi önemli bir bilgi paylaşmıştır: "Kemalist Türklerle Yunanistan arasında 1920 yılında başlayan savaş Yunan Hükümeti'nin Anadolu'yu tahliye kararıyla son bulduğunu Paris **Temps** gazetesi rapor etti. Yunanistan Yakın Doğu Barış Konferansı için kuvvetlerini geri çekiyor. Türkler geçen Mart ayında ateşkes için girişim yapıldığında Yunanistan'ın Anadolu'yu boşaltmak zorunda olduğunu belirtmişlerdi. Şimdi İngiliz Devleti Fransız ve İtalyan Devletlerine bir an önce ateşkes yapılması için danışıyor. Tino'nun gözü İstanbul'da. **Temps** Gazetesi Kral Konstantin'in Anadolu'yu boşalttığı için gergin olduğunu, İngiltere'nin kendisine İstanbul'un kapılarını açacak tazminatı Trakya'da sağlayacağını düşündüğünü belirtti. **Temps** Gazetesi bu isteği Trakya'daki Yunan işgalinden tamamen vazgeçilmesi gerektiğini söyleyerek azarladı." Haberin devamında **Chicago Tribune** Gazetesi'nin Exchange'den aldığı bilgiye göre yayımladığı haberde Anadolu'daki Türk zaferi bir katliama dönüştüğünü ve Yunan ordusunun tahmini kaybının 50.000 kişi olduğunu bildirmiştir.[223]

Bu konuya mesafeli bir tutum sergileyen **The Times** Gazetesi'nde "Yunan Felaketi" başlıklı haberde Yunanların Anadolu'da felakete uğradıkları ve İzmir'e doğru çekildikleri bildirilmiştir. Ayrıca İstanbul'daki Yüksek İtilaf Devletleri Komisyonerlerinin bir ateşkes düzenlenme ihtimali üzerine tartıştıkları, aksi halde Yunan Ordusu'nun çok kötü duruma düşeceği belirtilirken Yunanların aptal oldukları ancak İtilaf Devletleri tarafından direkt olarak teşvik edildikleri ileri sürülmüştür.[224]

---

[221] **The Daily Mirror**, "Greeks Driven Back 70 Miles By Turks", 2 Eylül 1922, s.3.
[222] **The Guardian**, "The Greeks Hard Hit", 4 Eylül 1922, s.7.
[223] **The Daily Mirror**, "Greek Decision To Clear Out Of Asia Minor", 5 Eylül 1922, s.3.
[224] **The Times**, "The Greek Disaster", 5 Eylül 1922, s.11.

Öte yandan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Tino Havlu Atıyor, Yunan Ordusu'nu Anadolu'dan Çekmeye İstekli, Yeni Felaketler, Uşak Alındı ve Bursa Düşmek Üzere ve Türk Tankları Harekette" başlıkları ile manşetten verilen haberde Kral Tino ve Mustafa Kemal Paşa'nın yan yana resimleri yer almıştır. Ayrıntılarda Ankara'nın, Kütahya'nın alındığını bildirdiği, Türk birliklerinin Bursa'nın 20 Mil uzağında oldukları ve Yunanların 5000 kaybı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca **Chicago Tribune** gazetesinin Paris baskısında, Yunan Ordusu'nun küçük parçalara ayrıldığı, muharebenin savaştaki en büyük muharebe olduğu, Türklerin 7 tane tank ve Fransız 75 bataryalarını kullandığı belirtilmiştir. "Barış Çabaları" başlığıyla verilen bölümde ise ateşkesin bedelinin Anadolu'nun Yunanlar tarafından tahliyesi olduğuna yer verilmiştir.[225]

"Türk İlerleyişi" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde Türk ilerleyişinin bütün hat boyunca devam ettiği veYunan Birliklerinin savaşmadan geri çekildiği bilgisinin yanı sıra, geri çekilme hattı boyunca köylerin ve yerleşim yerlerinin yandığı, binlerce Hristiyan mültecinin İzmir'e gittiği ve durumun tamamen kötü olduğu belirtilmiştir.[226]

Bu sırada dikkat çekici bir haber **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "İzmir'i Korumak İçin İtilaf Devletleri'ne Yunan Alarmı" başlıklarıyla verilmiştir. İlerleyen Türk birliklerinin şimdi İzmir'i tehdit ettiği ve Yunanların Bursa'yı tahliye ettiğinin resmi olarak onaylandığı bildirilmiştir. Yunan Birliklerin Kemalistlere direnç göstermediği ve bu durumun İngiltere ile Fransa harekete geçmezse İzmir'de ciddi olaylara yol açabileceği belirtilirken Mustafa Kemal Paşa'nın "Ordular İlk Hedefiniz Akdeniz'dir, İleri"[227] cümlesi ile birliklerini düzenlediği bilgisi yer almaktadır. Son olarak da Yunanların İtilaf Devletleri'ne ateşkesin sağlanması için istekte bulunduğu ve birkaç gün içinde görüşmelerin düzenlenmesinin beklendiği bildirilmiştir.[228]

---

[225] **The Daily Express**, "Tino Throws Up The Sponge", 5 Eylül 1922, s.1.

[226] **The Guardian**, "The Turkish Advance", 5 Eylül 1922, s.7.

[227] Buna ilişkin Mustafa Kemal Paşa 1 Eylül'de Türk Ordusuna emrini şu şekilde vermişti: "Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları! Afyonkarahisar-Dumlupınar büyük meydan savaşında zalim ve mağrur bir ordunun asıl unsurlarını inanılmayacak kadar az bir zamanda yok ettiniz. Büyük ve soylu ulusumuzun fadakârlıklarına layık olduğunuzu kanıtlıyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk ulusu, geleceğine güvenmekte haklıdır." bkz. Turan, **a.g.e.**, Cilt 2, s.268-269.

[228] **The Daily Mirror**, "Greek S.O.S. To Allies To Save Smyrna", 6 Eylül 1922, s.3.

Benzer ayrıntılar içeren **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türkler İzmir'in 50 Mil Yakınlarında, Yunan Ordusu Denize Mi Dökülecek? Moral Bozuk, Yeni Komutan Atandı" başlıkları büyük puntolarla verilen haberde Mustafa Kemal'in "Hedef Denize Ulaşmaktır"[229] şeklindeki anonsuna yer verilirken "Kaçış" başlıklı bölümde ise Yunan Ordusu'nun moralinin bozuk olduğu, hızla İzmir'e doğru kaçtığı ve Uşak'ın çatışma olmadan boşaltıldığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca önemli bir bilgi olarak, Yunan Başkomutanı Hadjianesti'nin yerine Uşak Bölgesi'ndeki Komutan General Tricoupis'in atandığı, Yunan kayıplarının 12000 olduğu ve 200 silahın Türkler tarafından ele geçirildiği belirtilmiştir. Ayrıca Ahmet Ferid Bey'in Paris'te **The Daily Express** muhabirine verdiği "Türk saldırısı Yunanlar tamamen çökertilene ve Anadolu'dan çıkana kadar devam edecek" demecine yer verilmiştir. "Mustafa Kemal Hedefini İlan Ediyor" başlıklı bölümde ise Mustafa Kemal Paşa'nın orduya hitap ettiği konuşmaya yer verilmiştir: "Büyük Afyon-Karahisar-Dumlupınar muharebesinde çok kısa bir zaman diliminde düşman ordusunun temel unsurlarını imha ederek ülkenizden daha iyisini hak ettiniz. Sizleri fedakârlık ruhunuz, cesaretiniz ve vatanseverliğinizden ötürü kutluyorum. Türk Ulusunun gelecekten emin olmak için sebebi var. Anadolu'da halâ başka çarpışmalar bekleniyor. Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"[230]

Dikkat çekici başka bir haber ise "İtilaf Devletleri'nin Yakın Doğu Savaşını Durdurma Adımı." başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer almıştır. İtilaf Devletlerinin Ankara Hükümeti ve Yunan Hükümetleri arasında ateşkes için müzakere çabalarına yer verilirken Kemalistlerin İzmir'in 90 mil uzaklığındaki Demircidağlı'ya ulaştıkları, İzmir'e doğru ilerledikleri ve Sevr Anlaşması'ndaki

[229] "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" anlamındadır.

[230] **The Daily Express**, "Turks Eighty Miles From Smyrna", 6 Eylül 1922, s.1. Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği emrin orijinal metni şu şekildedir: "Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları! AfyonKarahisar Dumlupınar büyük meydan muharebesinde zalim ve mağrur bir ordunun anasırı asliyesini inanılmayacak kadar az bir zamanda imha ettiniz. Büyük ve necip milletimizin fedakârlıklarına lâyık olduğunuzu isbat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk Milleti, istikbalinden emin olmağa haklıdır. Muharebe meydanındaki maharet ve fedakârlıklarınızı yakından müşahede ve takip ediyorum. Milletimizin hakkınızdaki takdiratına delâlet etmek vazifemi mütevaliyen ve mütemadiyen ifa edeceğim. Başkumandanlığa teklifatta bulunulmasını Cephe kumandanlığına emrettim. Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceğini nazarı dikkate alarak ilerlemesini ve herkesin kuvayı akliyesini ve menabii celâdet ve hamiyetini müsabaka ile ibzale devam eylemesini taleb ederim. Ordular; ilk hedefiniz Akdeniz' dir; İleri!" Bkz. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri,** s.473-474.

Yunan Bölgesine çoktan girdikleri belirtilmektedir. "Yunan Başkomutanı Yakalandı mı?" başlıklı bölümde ise İstanbul'dan gelen bir raporda Kemalistlerin, yeni atanmış olan Yunan Başkomutanı Tricoupis'in yakalandığının bilgisini verdikleri söylenmiştir. Ayrıca Atina'da Türklerin Akardağ'a olan hücumunun ciddi bir dirençle karşılaştığını ve 10.000 Türk'ün öldüğü anonsunun yapıldığı bilgisi yer almıştır.[231]

Benzer şekilde **The Guardian** Gazetesi'ndeki "Türk İzmir'e Doğru Gidiyor" başlıklı Reuter'den alınan haberde Kemalistlerin Nazilli, Aydın ve Soma'yı işgal ettiği, Bergama'ya yürüdüğü bilgisinin yanı sıra, bir ordu komutanı, yüzlerce yetkili ve 10.000 askerin yakalandığı bildirilmiştir. Ayrıca Kemalistlerin yeni atanan General Tricoupis'i yakaladığı bilgisinden bir dedikodu olarak bahsedilmiştir.[232]

Yine **The Daily Express** Gazetesi'nde "Yunan Savunması Bozguna Dönüşüyor" şeklinde manşetten büyük puntolarla verilen haberin detaylarında Türk Birliklerinin Manisa'ya ulaştığı ve 100.000 kişilik Yunan Birliklerinin uçaklarla desteklenen Türk Süvarilerinin önünden kaçtığı belirtilmiştir. Yeni atanan Yunan Komutanı Tricoupis'in Kemalistlerce yakalandığı ve 400'ü yetkili, 10.000 esirin de Türkler tarafından alındığı bilgisi verilmiştir.[233]

Önemli ayrıntılara sahip "Yunanistan Türkiye'den Ateşkes İstiyor." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber ise aynen şöyle verilmiştir: "Bu akşam Ankara'dan gelen bir telgrafa göre Yunanlar Türklerden resmi olarak ateşkes talebinde bulundular. Adana'dan gelen bir telgrafta Salihli'deki Yunan Ordusu'nun çevrilerek yakalandığı söyleniyor. Türk ilerleyişi devam ediyor, İzmir'e 41 mil uzaklıktalar. Yunanların 50.000 kişi kaybı var. (Ankara'dan Fransa'ya çekilen telgraflarda 15.000 Yunan askerinin esir alındığını ve Kemalist birliklerin İzmir'in 25 mil ötesinde olduğu yazıyor.)" Ankara'dan alınan bir telgrafta Başkomutan General Tricoupis ve birçok Yunan Generalinin Türkler tarafından esir alındığını ve Mustafa Kemal'in misafiri olarak karargâhlarında tutulduğu bilgisi yer alıyor. Devamı ise şöyle verilmiştir: "Ulusçu Kuvvetler Salihli'ye ulaştı. Ödemiş'in işgalinden

[231] **The Daily Mirror**, "Allies' Step To End Near East War", 7 Eylül 1922, s.3.
[232] **The Guardian**, "Turk Drive Towards Smyrna", 7 Eylül 1922, s.7.
[233] **The Daily Express**, "Greek Defeat Becomes A Rout", 7 Eylül 1922, s.1.

sonra 2000 Türk süvarisi İzmir'e doğru ilerliyor. Birkaç gün içinde İzmir'e ulaşmaları bekleniyor." "Tino Nerede?" başlıklı bölümde ise **The Petit Parisien** gazetesinin Kral Konstantin'in belli olmayan bir yere gittiğini yazdığı haberinden bahsedilmiştir. Ayrıca Londra'daki diplomatik çevrelerde kralın seyahatinin, itibarsızlaşmasının bir sonucu olduğuna yönelik iddialar olduğu belirtilmiştir.[234]

Öte yandan **The Times** Gazetesi'nin "Yakın Doğu Tehlikeleri, Türkler İzmir Yakınlarında" başlıklı haberinde Yunanların morallerinin bozuk olduğu ve paniğe kapıldıkları bilgisinin yanı sıra Alaşehir'in ötesine çekildikleri, İzmir'de binlerce mülteci bulunduğu, gıda sıkıntısı yaşandığı ve bu durumun yetkililerin moralini bozduğu belirtilmiştir. İstanbul'dan gönderilen başka bir haberde ise General Tricoupis ve birliklerinin yakalandığının rapor edildiği bilgisinin yanı sıra Sovyetlerin Kemalistleri tebrik ettiği bidirilmiştir.[235]

8 Eylül 1922 tarihli **The Daily Express** Gazetesi'nde manşet olarak "Türk Ordusu Tino'nun Ordusu'nun Yarısını Yok Etti." başlığının kullanıldığı haberde Yunanların 50.000 kaybı olduğu ve 15.000 kişininse yakalandığı bilgisiyle birlikte Tricoupis'in birliğiyle birlikte yakalandığı, İzmir'in birkaç gün içinde düşeceği belirtilmiştir. 'Kemal'in 350.000 adamı' başlıklı kısımda Kemalist Ordu'nun 200.000 tanesinin hücum ettiği, 150.000'in ise hazırda beklediği ileri sürülürken, Yunanların acil ateşkes istediği ve bunun için Anadolu'yu tahliye etmeye hazır oldukları bilgisi yer almıştır.[236]

Başkomutanlık Meydan Muharebesi hakkında önemli noktalar barındıran ve 9 Eylül 1922 günü yayımlanmış olan "3 Yunan Kolordusu Yok Edildi. İzmir'in Teslimi Türkler Tarafından İstenildi. Katliam Korkuları. Büyük İngiliz Savaş Gemisi Yakın Doğu Sularına Hareket Etti." başlıkları ile **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber şöyle verilmiştir: "Central News'den alınan bilgiye göre Güney Ordusu'na yardımcı giden Yunan Kuzey Ordusu'nun 3 kolordusu Kerdos yakınında yok edildi. Başkomutan yaralandı ve esir alındı. Türk başkomutanı İzmir'deki Yunan Kuvvetlerinin gereksiz kan dökülmemesi için teslim olmalarını istedi." Haberin devamında Türk Süvarilerinin

[234] **The Daily Mirror**, "Greece Asks Turkey For Armistice", 8 Eylül 1922, s.3.
[235] **The Times**, "Near East Dangers", 8 Eylül 1922, s.10.
[236] **The Daily Express**, "Greek Army Meets Its Sedan", 8 Eylül 1922, s.1.

İzmir'in 20 mil yakınlarına ulaşmasının Atina'da ciddi bir hükümet karşıtı hareketin olmasına sebep olduğu belirtilmiştir.[237]

Türklerin İzmir'e girişini "Kemalistler İzmir'de." başlığı ile veren **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberinde Ankara Hükümeti'nin Anadolu'daki her türlü işgalin püskürtüleceğine dair açıklaması yer alırken Türk Birliklerini bekleyenlerin sadece İngiliz Birlikleri olduğu bilgisi yer alıyor. Ayrıca Türk Süvarilerinin bir bölümünün İzmir'i işgal ettiği, **Petit Parisien**'in Türklerin kuzeye ilerlemeleri durumunda bir Fransız kuvvetinin gönderileceği üzerine yaptığı haberinden bahsedilmiştir. Ayrıca Ankara Hükümeti'nin Milletler Cemiyeti'ne son derece sinirli bir ruh haline sahip olan Türk Halkının sebep olabileceği katliamlar için sorumluluk almayacağını bildirdiği telgrafı yer alırken Paris'teki Kemalist Temsilci olarak bahsedilen Ahmad Farid Bey'in yaptığı şu açıklamalara yer verilmiştir: "Türk Ordusu 250.000 kişi ve İzmir yakınlarında. Biz İstanbul, Edirne ve Trakya'yı istiyoruz. Ve Çanakkale'yi işgal eden hangi birlik olursa olsun temizleyeceğiz. Reuter." Son olarak Türklerin kazandığı zaferin Mezopotamya'daki Kürtler açısından sıkıntı yaratabileceği ihtimali olduğu şeklindeki ilginç bir yorum yapılmıştır.[238]

Benzer şekilde, **The Times** Gazetesi'nde "Türkler İzmir'e El Koyuyor", "Kemalistlerin Yüksek İstekleri" başlıkları büyük puntolarla girilen haberin detaylarında İzmir'in düştüğü, Kemal Paşa'nın Yüksek İtilaf Devletleri Komisyonu'nu Ateşkes şartlarını konuşmak için davet ettiği belirtilirken mücadelenin günlüğü ise şu şekilde yansıtılmıştır:

"Ağustos 18-21: Yunanları vuracak gibi ataklar yapıp Menderes Vadisi'ni dolandılar.

Ağustos 24-25: Benzer ataklar Kuzeyden Bursa bölümünden yapıldı.

Ağustos 26: Afyon Karahisar'daki Yunan merkezine kuvvetli saldırı.

Ağustos 28: Afyon Karahisar'ın düşüşü.

Ağustos 30: Afyon Karahisar muharebesi sonlanıyor.

[237] **The Daily Mirror**, "3 Greek Army Corps Annihilated", 9 Eylül 1922, s.3.
[238] **The Daily Mirror**, "Kemalists In Smyrna", 11 Eylül 1922, s.3.

Ağustos 31: Yunanlar Uşak hattına çekiliyor. Bursa bölümündeki Türk saldırısı püskürtüldü.

Eylül 2: General Tricoupis Türk süvarileri tarafından yakalandı.

Eylül 3: Yunanistan İtilaf Devletlerilardan ateşkes için müzakere talep ediyor. İngiliz savaş gemileri

İzmir'e ulaşıyor.

Eylül 4: Yunan ordusu Bursa bölümü dışında tamamen geri çekiliyor.

Eylül 8: Yunanlar İzmir'i tahliye etmeye başlıyor. Atina Kabinesi istifa ediyor.

Eylül 9: Türk süvarileri İzmir'e giriyor."

Aynı sayfada büyük puntolarla "Kemalist Zafer tamamlandı" başlığının altında Türk süvarilerinin İzmir'i işgal ettiği, Yunanların Türklerin ulaşmasından önce şehri bütünüyle terkettiği ve İstanbul'da Bayram sevinci yaşandığı bilgisi dikkat çekiyor.[239]

The Daily Express Gazetesi'nde "Tino'nun Hayallerinin Sonu" başlığı ile manşetten verilen haberin 2. başlığı "Türk Birlikleri İzmir'de" şeklinde girilmiştir. Detaylarında Türk Ordusu'nun İzmir'e girişi ile ilgili bilgi verilirken **The Daily Mirror** Gazetesi'nden farklı olarak Kemalistlerin Mezopotamya, Suriye ve Filistin'in geleceğinin burada yaşayanların seçimi ile çözülmesini istedikleri belirtilmiştir.[240]

12 Eylül 1922 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi "Cemiyet Türkleri Uyarıyor." başlığını kullanmıştır. İtilaf Devletleri diplomatlarının Türk Zaferi sonrasında Anadolu'daki durumu tartışmak üzere buluşacakları bilgisi verilmiştir. Öte yandan, Yunanların Anadolu'daki halkını korumak için Milletler Cemiyeti'ne başvurduğu ve Cemiyet'in Ankara Hükümeti'ne, Anadolu'daki olabilecek olaylar hakkında sorumluluk kabul edilemeyeceği konusuna ilişkin verdiği cevap, sözde Yunan mezaliminin misilleme yapan Kemalistleri aklamayacağı şeklinde olmuştur. "Amiral Kelly Malta'dan İstanbul'a Gidiyor" başlıklı haberde ise başlıkla ilgili detayların yanı sıra Türk Birliklerin İzmir'e girmesinden sonra Yunanlar arasında

[239] **The Times**, "Turks Seize Smyrna", 11 Eylül 1922, s.10.
[240] **The Daily Express**, "The End Of Tino's Dreams", 11 Eylül 1922, s.1.

panik çıktığı ancak düzenin tekrar sağlandığı belirtilmiştir. Ancak Türk Başkomutanı'nın yağmacılığa izin vermeyeceğine dair tahahhüt ettiği, buna rağmen sonradan yağmacılığın olduğu bilgisi de yer alıyor. Son bölümde ise **Echo De Paris** gazetesi'nin şu cümlesi yer alıyor: "Gerçek şu ki Doğu'daki barışın yeniden inşası İngiltere için acil bir gereklilik."[241]

Gündeme dair birçok gelişmenin yer aldığı **The Daily Express** Gazetesi'nin "İngiliz gemileri İzmir için acele ediyor." başlığıyla manşetten verdiği haberin detaylarında ilk olarak "Pera'da İngiliz Karşıtı Ayaklanma" başlıklı haber verilmiş ve Beyoğlu'nu gösteren bir resimle desteklenmiştir. Buna göre 150.000 Türk'ün Pera'daki Hristiyanlara ait dükkanların camlarına taş attıkları ve içlerinde Fransız Gazetesi **Bosphore**'un da bulunduğu birçok İngiliz ve Fransız dükkânlarına saldırdıkları, birçok ölümün olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca İzmir'de 600.000 mültecinin bulunduğu, bunların açlık ve tifüs tehlikesinde oldukları belirtilirken, Yunanların geri çekilirken Afyon-Karahisar, Eskişehir ve Uşak illerini yaktıklarının ve büyük zarara sebep olduklarının rapor edildiği belirtilmiş, Kemalist Zaferin Mısır'da memnuniyetle karşılandığı da bildirilmiştir.[242]

İngiliz Devleti'nin Türkiye'de işgalci konumda olmasına rağmen "Bursa Kemalistler Tarafından İşgal Edildi." başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberi, kendi ülkesini işgalcilerden kurtarmaya çalışan Mustafa Kemal Paşa'yı ve onu takip edenleri işgalci olarak göstermesi oldukça hazindir. Bu duruma son verilmesini Millî Mücadele Hareketi'nin başarıya ulaşması sağlamıştır. Haberin ayrıntılarında ise Kemalist Süvarilerin Bursa'yı işgal ettiği, Yunanların Bursa'yı Mudanya üzerinden terk ettiği ve Tekirdağ'a geçtikleri belirtilmektedir. Aynı gazetenin 7. sayfasında Reuter Ajansı'ndan alınan bilgiye göre "Türklerden Tatmin Edici Garantiler" başlıklı haberde Türk Ordu Komutanının, düzenin sağlanması ve şehirdeki bütün yabancıların korunması için garantiler verdiği belirtilmiştir.[243]

Benzer şekilde "Çanakkale Boğazı'ndan Elinizi Çekin" şeklinde **The Daily Express** Gazetesi'nin manşetten verdiği haberde Mustafa Kemal'in tarafsız bölgeye

[241] **The Daily Mirror**, "League Warns Turks", 12 Eylül 1922, s.3.
[242] **The Daily Express**, "British Ships Hurrying To Smyrna", 12 Eylül 1922, s.1.
[243] **The Guardian**, "Brussa Occupied By Kemalists", 13 Eylül 1922, s.8.

girmemesi gerektiği ile ilgili İtilaf Devletlerinin ortak iradesinden bahsedilmiştir. Devamında Anadolu basınının "Türk Süngüsü Yunanları Anadolu'ya gönderen Emperyalist Kuvvetlere Barışı Kabul Ettirecek" şeklindeki tehdidinden bahsedilirken Sultan'ın ve veliaht şehzadenin Mustafa Kemal'i halâ tebrik etmemesinin dikkat çekici olduğuna değinilmiştir.[244]

Bu sırada ilginç bir haber **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Bulgarlar Türklere Katılabilir" başlığı ile yerini almıştır. Haberde Bulgar komitacılarla Yunan müfrezelerinin Nevrekop'da karşı karşıya geldikleri, Sırbistan'ın Üsküp'e doğru birliklerini yoğunlaştırdığı belirtilirken, İngiliz ve İtilaf Devletlerine ait savaş gemilerinin Çanakkale'de Kemalistlerin Trakya'ya ulaşma girişimlerine karşı hazır bulundukları bilgisi yer almıştır. Ayrıca Mustafa Kemal'in gelecek politikası belirlenmeden bir konferans toplamanın abes olacağı ve Lloyd George'un kabineyi toplayacağı belirtilmiştir. "İngiltere Bırakmalı" başlıklı haberde ise İstanbul'daki Kemalist lider Hamid Bey'in şu sözlerine yer verilmiştir: "İngiltere İstanbul'dan tamamen vazgeçmeyi kafasına sokmak zorunda, bir barış konferansına katılımımız için ilk şartımız Anadolu ve Trakya'nın tahliye edilmesi." Haberin devamında Reuter'in belirttiğine göre İstanbul'daki Ulusçu çevreler Sevr Anlaşması'nın elenmesi ve genel bir çözüm aramak gerektiğini savunuyor ve Kemalist başarıların İslam Dünyası'nda bir zafer olarak algılandığı belirtiliyor.[245]

Zafer haberini "Mustafa Kemal İzmir'de." başlığı ile **The Guardian** Gazetesi aynen şöyle vermiştir: "Şehirde düzen tam olarak sağlandı. Türk yetkililer İzmir civarındaki mültecileri evlerine yerleştirmek için önlemler alıyor. İzmir ve Uşak arasındaki demiryolu onarıldı. Türk Ordusu'nun büyük bir bölümü General Mustafa Kemal Paşa'nın yüksek emriyle İzmir'e girdi. Çeşme yarımadasındaki Yunan Birliği teslim oldu." Aynı gazetenin 8. sayfasında ise Bursa'nın Yunanlar tarafından birçok yerinden yakıldığı ve zarar gördüğü belirtilmiştir. [246]

---

[244] **The Daily Express**, "Hands Of The Dardanelles", 13 Eylül 1922, s.1.

[245] **The Daily Mirror**, "Bulgars May Join Turks In Menacing Alliance", 14 Eylül 1922, s.3.

[246] **The Guardian**, "Mustapha Kemal In Smyrna", 14 Eylül 1922, s.7. Ayrıca Amiral Bristol 10 Eylül'de İstanbul'da yazdığı raporunda İzmir'den gelen haberlerin iyi olduğunu, Türk birliklerinin iyi bir düzen içierisinde girdiğini ve Mustafa Kemal Paşa'nın savaşmayan insanlara Türk askeri zarar verdiği takdirde ölümle cezalandırılacağını bildiren bir bildiri yayımladığını belirtmiştir. Bkz. Orhan

Diğer yandan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Türkler Trakya'yı Alacak Mı?" başlığıyla manşetten verilen haberin detaylarında **The Daily Mirror** Gazetesi'nde de bahsedilen Balkanlarda savaş tehlikesinden söz edilmiştir. "Vandalism" başlığıyla verilen başka bir bölümde ise Yunanların Bursa'yı tahliye ederken şehri birçok noktadan yaktıkları ve büyük zarar meydana geldiği belirtilirken "Mustafa Kemal Diktator" başlıklı bölümde ise Hamid Bey'in **Tribuna**'nın muhabiri ile yaptığı röportaja yer verilmiştir: "İstanbul'un İtilaf Devletleri'nce işgali sonsuza kadar süremez. Büyük Britanya belki Boğaziçi'ni kontrol etmek istiyor. Biz kendilerinin denizdeki üstünlüğünü kabul ediyoruz ancak İstanbul bizim kendi mülkümüz ve Dünya'da 280 milyon Müslüman var. Türkiye, uğruna savaştığı barışa ulaştığında İtilaf Devletleri işgali durmalı. Biz kontrole izin vermeyeceğiz çünkü biz köle değiliz. İnsanların özgürlüğü için çok büyük ilgi gösteren Büyük Britanya Akdeniz'in bu anahtarından vazgeçme kararı almalı, kendisi Türkiye'nin bir sömürge olmadığını biliyor. Bizim bir barış konferansına iştirakimiz için ilk şartımız Anadolu'nun ve Trakya'nın tahliye edilmesidir.-Cenral News"[247]

26 Ağustos 1071'de Anadolu'ya giren Türkler, 26 Ağustos 1922 tarihiyle de Anadolu'dan çıkmayacaklarını göstermiş, Millî Mücadele başarıya ulaşmıştı.[248] Zafer, Mustafa Kemal Paşa'nın beklediğinden daha hızlı ve daha az kayıp ile gerçekleşmişti ki bu O'nun çalışmalarının bir sonucuydu.[249] Bu saldırıda Türk Ordusu'nun yaralı ve kayıp sayısı 13 bini bulurken[250] muharebe dışında hastalıklar ve çeşitli nedenlerden dolayı hayatını kaynedenlerin sayısı ise 26.334 kişiye ulaşmıştır.[251] Bu bilgi dönemin şartlarına da ışık tutmaktadır. Bundan sonra ise, savaş meydanında kazanılan zaferi masa başında kesinleştirmek gerekiyordu ve diplomatik süreç başlamıştı.

Duru, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2001, s.182.

[247] **The Daily Express**, "Shall The Turks Have Thrace?", 14 Eylül 1922, s.1.

[248] Ortaylı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, s.224.

[249] Bu meseleye dair Mustafa Kemal Paşa şunları söylemiştir: "Her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve utkuyla sonuçlandırılmış olan bu harekât, Türk ordusunun, Türk subaylarının ve komuta kurulunun yüksek güçlerini ve yiğitliklerini tarihte bir daha saptayan ulu bir yapıttır. Bu yapıt, Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin ölümsüz anıtıdır. Bu yapıtı yaratan bir ulusun çocuğu, bir ordunun Başkomutanı olduğum için sevincim ve mutluluğum sonsuzdur." Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.899-903.

[250] Mango, **a.g.e.**, s.404.

3.11. Millî Mücadele'nin Kadın Kahramanları

İngilizlerin I. Dünya Savaşı için "Biz Osmanlı'yı yendik ama Osmanlı evini yenemedik" sözlerine sebep olan Türk kadını, elbette Kurtuluş Savaşı'na katılacak, gerek cephede, gerekse cephe arkasında can havliyle yardıma koşacaktır.

Buna ilişkin Kara Fatma'nın Kuva-i Milliye'ye katılmak için Mustafa Kemal Paşa'ya başvurduğunu, Ordu'ya alındıktan sonra Kocaeli'ye gönderildiğini ve gösterdiği hizmetlerden ötürü subaylığa yükseldiğini biliyoruz. İstanbul Sultanahmet Mitingi'nin sembol ismi Halide Edip Hanım, er olarak girdiği savaşta çavuş rütbesine yükselmiştir. Eşiyle birlikte Millî Mücadele'ye katılan Fatma Seher Hanım, eşinin ölümü üzerine İzmit yöresinde bir birliğe komuta etmiştir. Osmaniye'de Rahime Hanım, demiryolunu tahrip etmiş ve düşmanın geçmesine engel olmuştur. Yine Kilikya'da Hatice Hanım, Fransızlara klavuzluk edeceğine söz vermiş ancak ulusal birliklere teslim etmiştir. Bu örneklerin yanı sıra, cepheye giderken yolda doğum yapan kadınlardan, çocuğunun üstündeki örtüyü alıp ıslanmaması için taşıdığı silah ve cephanenin üstüne örten sayısız kadınlar vardır.[252]

Afet İnan, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında kadınların rolünden bahsederken Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözleri ile başlamıştır: "Esasen daima Türk köylü ve ev kadını, müstahsil bir uzuv olarak vatan müdafaasına bilffil katılmış, fedakâr bir millet ferdi olmuştur. Bunun için Atatürk şöyle der: 'Sırtı ile, kağnısiyle, kucağındaki yavrusiyle yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin mühimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi ve fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir yabancı milletinde Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesaisi zikretmek imkânı yoktur.' Atatürk'ün bu sözü bir teşvik, bir övünme midir? Bu soruyu elbette hayır diye cevaplandırabiliriz. Çünkü Atatürk realist bir devlet adamı ve milletin kabiliyetlerini iyi bilen bir insandır."[253]

Bu bağlamda, Kurtuluş Savaşı kumandanlarından Albay Şerif Güralp'in de bu konuda birçok anısı bulunmaktadır. Kendisi buna ilişkin şunları belirtmiştir: "İstiklâl Savaşı'nda birkaç tane isim yapmış sembolik kahraman kadın vardır. Ben bunlardan bahsedecek değilim. Esasen büyük hizmetler ifa ettiren, orduyu yaşatan bir kadın ordusu

---

[251] Selek, **a.g.e.**, Cilt 2, s.224.

[252] Turan, **a.g.e.**, s.147-148.

vardır ki; İstiklâl Savaşı'nı idame ettiren, orduyu yaşatan bu kadın ordusu olmuştur: köylü kadın ordusu. Anadolu'da eksik etek tabir edilen bu çalışkan, iyi kalpli, eşine bağlı, gerektiğinde bir kaplan oluveren Türk kadını; kocası askere gidince sapana sarılarak tarlayı sürer, eker, biçer. Mahsulü dererek ambara koyar. Devlet hissesi olan ve aşar denilen yüzde on iki buçuğu da teslim eder. Bundan da zevk duyardı. İkramını kabul etmezseniz, onun üzlüdüğünü ve kırıldığını o anda görürsünüz."[254] Savaşın kazanılmasındaki katkıları son derece önemli olan Türk kadını bu sebeple İngiliz basınında da yer almıştır.

Bu bağlamda **The Daily Express** Gazetesi'ndeki "Türkler İzmir Kapılarında" başlıklı haberde Millî Mücadele'nin kadın kahramanlarından bahsedilmektedir: "İzmir her an Türklerin eline geçebilir. Şehrin teslim edilmesi için talep gönderdikleri rapor edildi. Kemal Paşa'nın ateşkes şartları Trakya'nın Türklere geri verilmesini içeriyor. Yunan felaketi Atina'da hükümetin düşmesine sebep oldu. M. Cologeropoulas, Kral Konstantin'in daveti üzerine yeni bir hükümet kurma görevini üstlendi. Türkler Marmara ve Ege Denizi'ne ulaştı." Bu haberin devamında, "Kemal'in Amazonları" başlıklı bölümde Kemal Paşa'nın Afyon-Karahisar Savaşı'na 15 kadın askeri dahil ettiği belirtilmiştir.[255]

Yine **The Daily Express** Gazetesi'nin birinci sayfasının üst bölümünde Halide Edip Adıvar'ın bir resmi ve altında şu yazı yer almaktadır: "Halide Edip Hanum, Ankara'nın Amazonu, Mustafa Kemal kendisini yeni hükümetinde Eğitim Bakanı olarak atadı."[256]

Halide Edip Adıvar'ın Millî Mücadeleye dair aktardığı hisleri de o günün insanlarının psikolojisi hakkında fikir vermektedir: "Ben, İzmir'in işgalinden sonra, hemen hemen bu mesele hakkında bir kimse ile konuşmamıştım. Fakat İstiklâl Mücadelesi hissi bende bir çeşit mukaddes cinnet halini almıştı. Artık şahıs olarak yaşamıyordum. Bu milli mukaddes cinnetin bir parçasından ibarettim. 1922'de İzmir'i aldığımız güne kadar benim için hayatta başka hiçbir şeyin ehemmiyeti kalmamıştı."[257] Halide Hanım, kadınların Millî Mücadele hakkındaki tutumu üzerine Mondros Mütareke'sinden sonra ve 19 Mayıs'tan önceki dönemde oluşan izlenimlerini ise şöyle aktarmıştır: "Halk arasında dolaşıp herkesi dinlerken, kadınların memleket meselesinde daha hassas

---

[253] İnan, **a.g.e.**, s.263.
[254] Güralp, **a.g.e.**, s.193.
[255] **The Daily Express**, "Turks At The Gate Of Smyrna", 9 Eylül 1922, s.1.
[256] **The Daily Express**, "Mudania Pact In Sight", 10 Ekim 1922, s.1.
[257] Adıvar, **a.g.e.**, s.29.

olduklarına inandım. Hepsi birden tehlikeyi anlamıştılar. Çünkü onlar, siyasi sebepleri anlamasalar bile, yurtlarının tehlikeye girmesine karşı derhal isyan ediyorlardı."[258]

3.12. İzmir'de Çıkan Yangın

İngiliz gazetelerinin, Yunanların Anadolu'da yapmış oldukları mezalimleri özel muhabirleri sayesinde yakından takip etmelerine ve İzmir'de başlayan yangın için henüz kesin bir bilgi olmamasına rağmen Türklerin yaptığını iddia etmişlerdir. Yangının Ermeni ve Rum yerleşimlerinde başlaması kanıt gösterilerek İzmir'i Türklerin yaktığı iddia edilmiştir.

Nitekim, "İzmir'de Büyük Yangın", "Türk Misillemeleri" başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberinde İzmir'de korkunç bir yangın başladığı, Ermeni ve Rum bölgelerinin zarar gördüğü bildirilirken Türklerin Ermenilere misilleme yaptığı, 150 Ermeni ve 200 Rum'un öldüğünün tahmin edildiği belirtilmiştir. Ayrıca Kemalistlerin 2000 askeri katledip denize attığı ileri sürülmüştür. "İngiliz kararı Bugün" başlıklı haberde ise Yakın Doğu Barışı için acilen adım atılması kararı üzerinde durulurken bütün Rus halkının Türkiye'nin tarafında olduğu bilgisine yer verilmiştir.[259]

The Daily Express Gazetesi Yunanların geri çekildiği kırsal alanın tamamının alevler altında olduğunu belirtirken[260] bu konuda tarafsız bir tutum sergileyen **The Guardian** Gazetesi'nin "Yangın İzmir'i Tahrip Ediyor" başlıklı haberinde ise İzmir'de yangın çıktığı, Rum ve Ermeni çevrelerinin zarar gördüğü bildirilmiş, yangının diğer alanlara yayıldığı ve herkesin panik içinde olduğu belirtilmiştir.[261]

Buna karşın **The Daily Express** Gazetesi'nde "Kemalist Misillemeler Başlıyor" başlıklı manşetin altında "İzmir Türkler Tarafından Yakıldı" başlığı ile İzmir'in bir resmi yer almıştır. Haberde Rum ve Ermeni çevrelerinin zarar gördüğü

[258] Adıvar, **a.g.e.**, s.14.
[259] **The Daily Mirror**, "Smyrna Swept By Great Fire -Turkish Reprisals", 15 Eylül 1922, s.3.
[260] **The Daily Express**, "Kemalist Reprisals Begin", 15 Eylül 1922, s.1.
[261] **The Guardian**, "Fire Ravaging Smyrna", 15 Eylül 1922, s.9.

ve yangının diğer bölgelere yayıldığı belirtilmiş, ayrıca Yunanların geri çekildiği kırsal alanın tamamının alevler altında olduğu belirtilmiştir.[262]

Aynı gazetenin bir sonraki gün yayımlanan "Kemal'e Ultimatom" başlığıyla manşetten verdiği haber için sayfanın yarısı ayrılmış, İzmir'e ait üç adet resme de yer verilmiştir. Resimlerin altında Türklerin İzmir'i yakıp yıktıkları ve katliamlar yaptıkları yazmaktadır. "İzmir'de Alevler 5 Milde" başlıklı bölümde ise, İzmir'in sahilde 5 mil boyunca alevler içinde olduğu, Türk çevreleri dışında bütün şehrin yandığı belirtilmiştir. Devamında felaketin Türk Birliklerinin gelmesiyle başladığı yangının ilk olarak Rum çevresinde başladığı, hızla yayıldığı ve rüzgarla Güney-Batı'ya doğru sürüklendiği, 800 kişinin Türkler tarafından yakıldığı ileri sürülmüştür.[263]

Tüm bunlara karşın Salahi Sonyel İzmir Yangını hakkında şunları aktarmıştır: "Esasen İzmir yangını, Türk yetkililerin kışkırtmasıyla başlatılmamıştır ve onların niyetlerine büsbütün karşıt olmuştur. İzmir olayının gerçek seyri şudur: 8. Tümen ve I. Süvari tümeni İzmir'e girdikten sonra, herşeyi göze alan bir Ermeni çetesi, Ermeni kilisesi ve çevresindeki kimi evlere sığınmıştı. Bomba ve tabancalarla silahlı bulunan bu çete, bir süre direnişte bulunuyor ve birçok Türk erini öldürüyordu. Sonuçta, yerel Türk Komutan, bu çeteyi dışarı çıkartmak için, Ermeni kilisesi ve çevresindeki binalara petrol döktürerek yangına veriyordu. Türk askerleri bu binaların etrafını bir kordonla çeviriyordu. Ermeni çetesinin geriye kalan üyeleri, kaçabilmek için, Türk askerlerinin dikkatini başka yana çekmek amacıyla bitişikteki semtleri ateşe veriyorlardı. Bu yüzden yangın çabucak yayılıyor ve Türk askerlerinin tüm çabalarına karşın, çok geçmeden bütün kent ateş içinde kalıyordu."[264]

3.13. Çanakkale Gerilimi

Büyük Taarruz ile İzmir'e doğru ilerleyen Türk Ordusu aynı zamanda Çanakkale ve İstanbul'a doğru da ilerlemekteydi. Bu bölgeler İtilaf Devletleri işgali altında olduğu için taraflar arasında Mudanya Mütarekesi imzalanana kadar gergin bir süreç başladı. Gelişmeler İngiltere Başbakanı Lloyd George ve Winston

[262] **The Daily Express**, "Kemalist Reprisals Begin", 15 Eylül 1922, s.1.
[263] **The Daily Express**, "Ultimatum To Kemal", 16 Eylül 1922, s.1
[264] Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, s.281-282.

Churchill'in paniğe kapılmasına ve İngiliz Dominyonlarını Boğazların savunması için çağırmalarına neden olmuştu.[265] Ancak Lloyd George'un emrini yerine Getirmeyen General Harington ve Mustafa Kemal Paşa'nın sağduyusu ve Franklin Bouillon'un gösterdiği diplomasi ile gerilim azalmaya başlayacaktı.[266]

Bu konuya ilişkin İngiliz gazeteleri haberleri endişe içerisinde vermiştir. Çanakkale bölgesi ise "**Neutral Zone (tarafsız bölge)**" olarak anılmaktadır. Nitekim İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'dan Lord Curzon'a göderilen telgafta Harington'ın çok kaygılı olduğu ve bir yanardağ üzerinde oturdukları belirtilmiştir. İstanbul' da silahlı 20.000 Rum'un, bir o kadar da silahlı Türk'ün olduğu ve kuvvetlerinin yetersiz olduğundan yakınılmış, kenti terkedebilecekleri, Subay eşleri ve çocuklarıyla İngiliz Kolonisini ertesi gün gemilere bindirip gönderecekleri belirtilmiştir.[267]

"İtilaf Devletleri Kuvvet Gönderiyor" başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberinde İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Çanakkale Boğazını muhafaza etmek konusunda tam anlaşmaya vardığı ve Türk Lider Mustafa Kemal'e birliklerin hücum tehditi oluşturmaması için uyarı gönderildiği bildirilmiştir. Ayrıca filonun Türk Birliklerinin Anadolu'dan Avrupa'ya girmesine izin verilmeyecek şekilde düzenlendiği ve barış şartlarının tartışılacağı erken bir konferansın toplanması için İtilaf Devletlerinin baskı yaptığı yer alırken İzmir'de 5 İngiliz sakininin Türkler tarafından öldürüldüğü ve başkonsolosun savaş gemisiyle kaçtığı belirtilmiştir. Son olarak Hristiyanların evlerine verilen zararın 13.000.000 £ olduğu yazılmıştır.[268]

The Daily Express Gazetesi'nin "Kemal'e Ultimatom" başlıklı manşet haberinde İtilaf Devletlerinin başarılı komutan Mustafa Kemal Paşa'ya Çanakkale'den elini çekmesi için ultimatom gönderdikleri, Türklerin tarafsız bölgeye

---

[265] Bununla ilgili olarak Mustafa Kemal Paşa söylevinde şunları söylemiştir: "Ordularımız, İzmir ve Bursa'yı geri aldıktan sonra Trakya'yı da Yunan ordusundan kurtarmak için İstanbul ve Çanakkale'ye doğru yürüken, o zaman İngiltere başbakanı bulunan Lloyt Corc, bizimle savaşmaya karar vermiş gibi bir davranışla dominyonlara, yardımcı birlikler istemek üzere başvurmuş. Ondan sonraki olaylara bakılırsa Lloyt Corc'un isteğinin yerine getirilmediğini kabul etmek gerekir." bkz. Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s.905.

[266] Sonyel, **a.g.e.**, s.268-269.

[267] Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s.491.

[268] **The Daily Mirror**, "Allies To Send Reinforcements", 16 Eylül 1922, s.3.

girmelerine izin verilmeyeceği ve bunun için bütün önlemlerin alındığı belirtilmiştir. "Üç hafta" başlıklı bölümde ise gelişmeler günlere göre şu şekilde aktarılmıştır:

"24 Ağustos: Bilecik bölgesinde çatışma başlıyor.

26 Ağustos: Mustafa Kemal Yunan Birliklerini ikiye bölüyor.

4 Eylül: Türkler Uşak'ı alıyor ve Bursa'ya ilerliyor.

6 Eylül: Yunan Ordusu'nun yarısı muharebelerde yok oldu.

7 Eylül: Yunan Hükümeti düştü. Yunan Komutanı alındı.

9 Eylül: İzmir Türk süvarileri tarafından işgal edildi.

12 Eylül: İngiltere İtilaf Devletlerilardan Gelibolu'nun savunulmasını istedi.

14 Eylül: İzmir alevler içinde. Türkler tarafından toplu katliamlar."

"Kemal'in İması" başlıklı bölümde ise Rus Ordusu'nun Ankara Türklerine İstanbul'a saldırmak için yardımcı olacağı, Ankara Hareketi'nin başladığı günden beri Rusya ile Ankara'nın yakın ilişki içinde olduğu ve Rus yetkililerinin Mustafa Kemal'e yardım ettiği belirtilmiştir.[269]

Oldukça önemli bir haber "Türk Ateşkes Şartları" başlığıyla **The Guardian** Gazetesi'nde yer almıştır: "Ankara'dan gelen bir mesajda Türk Ulusu'nun aşağıdaki şartlarla ateşkes yapacağı belirtilmiştir:

"-Düşman, şartsız olarak işgal ettiği bütün yerleri, birlikleri, silah ve cephanesiyle teslim etmeli

-Düşman, Türkiye'nin Anadolu'da ve Trakya'da tam hakimiyetini tanımalı ve isteklerinden vazgeçmeli

-Düşman, yaptığı zararın tamamını onarmalı ve Türklerin giderlerini ödemeli

-Düşman, işgal sırasında mezalimlerden suçlu olanları Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne teslim etmeli. Başka şartlar kabul edilmeyecek.-Reuter."[270]

[269] **The Daily Express**, "Ultimatum To Kemal",16 Eylül 1922, s.1. Buna ilişkin İstanbul'daki İngiliz orduları Karargâhından 26 Eylül 1922 tarihinde İngiliz Savunma bakanlığı'na gönderilen çok gizli telgrafta Aralov'un Moskova'ya çektiği telgraftan bahsedilmiştir. İçeriğinde Rıza Nur'un tarafsız bölgenin işgaline gizlice karar verildiğini söylediği belirtilmiştir. Bkz. Şimşir, **a.g.e.**, s.560.

[270] **The Guardian**, "Turkish Armistice Terms", 16 Eylül 1922, s.9.

17 Eylül 1922 tarihli **The Observer** Gazetesi'ndeki haber başlıkları oldukça dikkat çekicidir: "Aptallığın Meyveleri", "İngiltere'nin Yunan Trajedisindeki Yeri"[271]

The Daily Mirror Gazetesi'nde yer alan haber basında bir panik havası olduğu hissini uyandırıyor, bu da yeni bir savaşın kesinlikle istenmediğinden kaynaklanıyor: "Yakın doğu durumu çok ciddi bir hal aldı. İngiliz kabinesi Türklere karşı ordumuzun bizzat katıldığı bir savaş organize etmeye çalışıyor. Boğazların tarafsızlığı eğer Türklere İstanbul'u geri verme sözü verilirse zorluk çıkmadan sağlanabilir. Ülke yeni bir savaş istemiyor. Genel seçim yapılmalı." Aynı sayfadaki başka bir haberin başlığında İzmir'de ölen insanların sayısının 120.000 olduğu belirtilmiştir.[272]

The Daily Express Gazetesi'ndeki "Anzaklar Gelibolu'yu koruyacak" başlığı manşet olarak girilmiştir. "Kemal Boğazları Geçmemeli" şeklinde alt başlık atılan haberin detaylarında İtilaf Devletlerinin Boğazları koruyacağı belirtilmiştir.[273]

Önemli bir gelişme "Yunan Ordusu" başlığıyla **The Guardian** Gazetesi'nin verdiği haberde yer almaktadır: "Ankara'dan alınan raporlara göre Anadolu'daki General Detroadis komutasındaki 7000 Yunanlı, 'Son Yunan Ordusu' yakalandı.- Reuter."[274]

19 Eylül 1922 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'nin bu sayısında büyük puntolarla Yakın Doğu ile ilgili haberler ele alınmıştır: "Yakın Doğu'da Yeni Bir Savaşa Hayır" başlıklı manşet haberin dikkat çeken noktaları ise şöyle sıralanmıştır: "Kriz ile ilgili geniş bir talep olması, İngiltere'nin gerekirse Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerini gönderebileceği, Fransa'nın 24 saat içinde Anadolu'daki bütün kuvvetlerini Boğazların Avrupa kısmına çekeceği ve Fransa'nın askeri bir müdahaleye dâhil olmayacağı." Bunların yanı sıra İngiliz politikasından ötürü özür dilenirken Mustafa Kemal'in Boğazları geçmemesi konusunda uyarıldığı, bunu ihlal ettiği takdirde savaş çıkacağı bilgisi yer alıyor. Ayrıca Mustafa Kemal'in İzmir'e

[271] **The Observer**, "The Fruits Of Folly", 17 Eylül 1922, s.10.
[272] **The Daily Mirror**, "Stop The Government's New War In Near East", 18 Eylül 1922, s.3.
[273] **The Daily Express**, "Kemal Must Not Cross The Straits", 18 Eylül 1922, s.1.
[274] **The Guardian**, "The Greek Army", 18 Eylül 1922, s.7.

ulaşmasından kısa bir süre sonra İngiliz temsilcisine kendisini İngiltere ile savaş durumunda saymadığını ima ettiği belirtilmiştir.[275]

Öteyandan "Rusya'sız Müzakere Yok" başlıklı **The Guardian** Gazetesi'nin haberinde Mustafa Kemal Paşa'nın Berlin'de bulunan M. Chicherin'e gönderdiği telgraftan bahsedilmiştir. İçeriğinde 16 Mart 1921'de Ankara ve Moskova Hükümetleri arasındaki anlaşmaya bağlı olarak Ankara'nın İtilaf Devletleriyle müzakereye ancak Moskova'nın birlikleriyle katılacağı belirtilmiştir.[276]

Nitekim, İngiliz Gizli Haberalma Örgütü raporunun belirttiğine göre Sovyet Hükümeti, Ankara'yı desteklemek için askeri ve diplomatik önlemler düşünmektedir. Kemalistler ise, motorlarla Zonguldak'tan Trakya'ya asker taşımaktadırlar."[277]

The Daily Mirror Gazetesi'nin 7. sayfasının yine 'Yakın Doğu Krizi' olarak adlandırdıkları meseleye ayrıldığı görülmekte ve sayfanın tamamı bu konuya ilişkin haberleri içermektedir. "Yakın Doğu Sorununda Çözüm: Türk Önerisi" şeklindeki manşetin alt başlığında "Kemal'in Gelibolu'ya Yürümeme Güvencesi" yer alıyor. Haberin detaylarında Lord Curzon'un Paris'te İngiliz politikası'nı Fransa'ya açıklarken kullandığı şu cümle yer alıyor: "Kemalistler kuvvet kullanırsa kuvvetle karşılaşır". Bunun yanında müzakere için uygun bir ortam olduğu belirtilirken Türk süvarilerinin Biga'da olduğu bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca gazetenin bu sayfasında gazetenin "Savaşa Hayır" kampanyası ile ilgili propaganda niteliğinde haberler yer alırken sanayi liderlerinin savaşa hayır kampanyasına destek verdiği bilgisi de paylaşılmıştır.[278]

The Daily Express gazetesi ise "Kemal Tarafsız Bölgeyi İşgal Etti" başlığı ile Türk süvarilerinin Biga eteklerine ulaştığını büyük puntolarla manşetten bildirmiştir.[279]

The Guardian gazetesinde yer alan "Kemal'in Yüksek Talepleri" başlıklı haberde öncelikle Associated Press tarafından yayımlanan telgrafa yer verilmiştir.

---

[275] **The Daily Mirror**, "Nation Dead Against The New War In Near East", 19 Eylül 1922, s.3.
[276] **The Guardian**, "No Negotiations Without Russia", 19 Eylül 1922, s.9.
[277] Şimşir, **a.g.e.**, s.550.
[278] **The Daily Mirror**, "Get On Whith Near East Settlement: Turks' Offer", 20 Eylül 1922, s.7.
[279] **The Daily Express**, "Kemal Invades The Neutral Zone", 20 Eylül 1922, s.1.

Başbakan Rauf Orbay Ankara'da, seçkin bir akredite yabancı temsilci kitlesine yaptığı konuşmasında savaşın Türk Ulusu tarafından kazanıldığını ilan etmiştir. Türkiye'nin fetih savaşına devam ettiği ile ilgili imaları alaya almış ancak Ulusçuların bütün ulusun mevcudiyetinin temeli olan meşru haklarının tüm bedellerini savunmaya kesin kararlı olduklarını belirtmiş ve şöyle devam etmiştir: "Onlar çoktan Misak-ı Milli'de şekillendirilmiş hakların büyük bir bölümünü elde ettiler. Ulusal amaçlarının tamamının gerçekleşmesini sürdürmek onların göreviydi." Bu haberin devamında ise Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Ulusuna yaptığı bildiri aynen yayımlanmıştır: "Asil Türk halkı, bu büyük zafer yalnızca bizim çalışmamız. Ordumuza kibirle meydan okuyan komutanlar aslında bizim esirlerimiz. Düşmanlarımızın kayıpları öylesine fazla ki tam sayıyı belirlemek zor. Her durumda 100,000'i aşıyor. Büyük ve Asil Türk Halkı, şu anda size İzmir'den zaferinizi ve Anadolu'nun Ege kıyılarına kadar düşmandan temizlendiğini dile getiriyorum. Bizim kayıplarımız önemsiz. Toplam olarak 10,000, bunun dörtte üçü yaralı." Aynı sayfadaki "İstanbul'daki Ulusçu Yükseliş Korkuttu" başlıklı bölümde ise İstanbul'da Ankara liderinin partizanlarının gün geçtikçe arttığı belirtilirken Kemalistlerin Asya kıyılarına ulaşması halinde hazır olmak için çalıştıkları dile getirilmiştir.[280]

Bütün bu gelişmelere karşın, 23 Eylül 1922 tarihinde General Harington İngiliz Savunma Bakanlığına gönderdiği gizli tegrafta Padişah'tan 19 Ağustos 1922 tarihinde gelen mesajı aynen iletmiştir. Prens Sami Bey'in Albay Gribbon'a sözlü olarak ilettiği mesaj şöyledir: "Ben, Padişah ve Halifeyim. Padişah olarak Osmanlı Ordusu Başkomutanıyım. Bir bunalım çıkarsa müttefik işgal kuvvetleri başkomutanı ile beraber olmam doğaldır ve böyle bir kriz anında Genel karargâhımın nerede olacağını bildirmesini General Harington'dan rica ederim."[281]

Yeni bir savaşa şiddetle karşı çıkıldığı "Kabinenin Ahmaklığına Karşı Ulusal Protesto. Fransa Konferansa İhtiyaç Olduğu Fikrinde." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haber şöyle verilmiştir: "İngiltere'nin Kadınları ve erkekleri, bilhassa kadınları hükümetin Yakın Doğu'da hazırlandığı savaşa karşı ulusal bir kampanya başlatmalılar. M. Poincare 'Barışa doğru ciddi adımlar atıldığını' belirtti. Sevr Anlaşması'nın değiştirilmesi gerekiyor." "Boğazlar tehdit altında değil" başlıklı haberde de, Türk

[280] **The Guardian**, "Kemal's High Claims", 21 Eylül 1922, s.8.
[281] Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s.543.

Devleti'nin iki yıl önce bildirdiği gibi Boğazların bağımsızlığı prensibini kabul ettiğini ve sorunun çözümü için tartışmaya hazır olduğu belirtilmiştir. İkincil olarak Türkiye'nin Trakya ve İstanbul'un geri alınmasını isteyeceğini bildirdiği gündeme gelmiştir. Aynı gazetenin 5. sayfasında "Kadınlar savaşı durdurabilir" başlıklı bir makale de yer almıştır.[282]

Aynı gazetenin bir sonraki günkü sayısında bir dizi haber başlığı şu şekildedir: "İngiliz Birlikleri Çanakkale'den çekilmek zorunda. İşçilerin Başkan'dan 'savaşa hayır' talebi. Ordu beyannamesi: 'Bütün tedbirler alındı.'Fransa ve İtalya'nın konferans çabalarına rağmen hükümet politikası kasti olarak Türklere karşı provokatif." 'Hükümetin Kemal'i kışkırtma aptallığı' başlıklı haberin detaylarındaysa hükümetin Çanakkale'den geri çekilmek yerine Türklerin tarafsız bölgeye girmelerini engellemek için kuvvet gönderdiği ve bu durumun Kemal'in başarılı ordusunu kışkırtacağı ancak bölgenin Kemal'in gelecekle ilgili niyetleri hakkında garanti verinceye kadar elde tutulması gerektiği belirtilmiştir.

Aynı sayfadaki 'Türk Birlikleri Toplanıyor' başlıklı haber, New York Associated Press telgrafından alıntı yaparak Ankara Hükümeti'nin temsilcisi Hamid Bey'in sözlerini şu şekilde aktarıyor: "Şurası kesin ki eğer Ulusçuların Boğazları geçme girişimine bir müdahale olursa İngiltere ile savaş yapılır". Hamid Bey Kemalistlerin Yunanlara Boğazlardan taciz etmeksizin geçiş hakkını bağışladığını da dile getirmiştir. Ulusçu Birliklerin İzmit ve Çanakkale'de toplandıkları bildirilmiş, Ankara Meclisi'nin Mustafa Kemal'in diktatörlüğünü uzattığı ve Ulusal Ant'taki belirtilen tüm şartlar yerine getirilinceye kadar savaşa devam yetkisi verdiği de belirtilmiştir.[283]

Bu sırada önemli bilgilerin yer aldığı 22 Eylül 1922 tarihli İngiliz Gizli Haberalma Örgütü'nün raporu dikkat çekicidir. Raporda "Yakın Doğu bunalımı" olarak isimlendirilen durum hakkında Mustafa Kemal Paşa'nın Boğazlar ve İstanbul üzerine yürümek istediği, Rauf Bey'in ise diplomatik yolları tercih ettiği ve konferansta Fransız desteğine güvendiği bilgisi yer almaktadır. Ayrıca savaş çıkması durumunda Fransa'nın İngiltere'ye yardım etmeyeceğini Ankara'ya bildirdiğinden

[282] **The Daily Mirror**, "National Protest Against Cabinet Folly", 21 Eylül 1922, s.3.
[283] **The Daily Mirror**, "Government Folly Of Provoking Kemal", 22 Eylül 1922, s.3.

bahsedilmiş, Rusların ise Türkleri cesaretlendirdiği iddia edilmiştir. Bununla birlikte, Türklere yardım amacıyla Kafkas Rus Ordusunun güçlendirildiği, Ankara'nın Romanya'ya karşı harekât konusunda Ukrayna ile temasa geçtiği belirtilirken, henüz cevap alınamadığı ve o nedenle şimdilik Boğazlara karşı harekete geçilmediği eklenmiştir."[284]

Yine **The Daily Mirror** gazetesinin General Pelle (Atatürk ile röportaj yaptığı belirtilmiştir) ve Colonel Sir Richard Waldie Griffith resimlerinin yer aldığı, önemli ayrıntılara sahip olan haberin girişi şu şekildedir: "Türkiye acil barış konferansı öneriyor. İngiliz Hükümeti tarafından savaş hazırlıkları yapılırken Türkiye'den Yakın Doğu Konferansı önerisi geldi. Central News'in Paris'ten gelen mesajına göre Mustafa Kemal Mudanya'da İtilaf Devletlerine acil bir buluşma önerdi. Trakya ve İstanbul'daki istekleri kabul edilmediği takdirde Türk birliklerinin 48 saat içinde Boğazlara yürüyeceği tehlikesini içeren mesajlar geliyor. Daha fazla İngiliz Kuvvetleri Çanakkale'ye sevk edildi. Lord Curzon M. Poincare ile Ankara'nın önerdiği şartları tekrar konuştu." Haberin detaylarında, savaşın İngiltere tarafından gelmeyeceği, her şeyin Mustafa Kemal'in elinde olduğu belirtilmiştir. Başka bir ayrıntı ise Rusya ile ilgilidir. "İngiltere'ye nota, barış müzakere ile belirlenebilir" başlıklı haberde Türk-Yunan Savaşı "**Türk halkının varlık ve bağımsızlık mücadelesi**" olarak nitelendirilmiştir. Türkiye'nin Rus Halkının sempatisini kazandığına dair İngiltere'ye notası bildirilirken, Sevr Anlaşması'nı imzalayan Padişah'ın batılı devletlerin baskısı altında olduğu ileri sürülmüştür. Son gelişmelerin Türkiye'nin askeri başarısı ışığında Türkiye ve Yunanistan arasında barışın gerekli olduğu ve Ankara ile direkt müzakere ve Sevr'in terk edilmesi konusunda Rusya'nın şüphesinin olmadığı belirtilmiştir. Fransız Yüksek Komiseri General Pelle'nin İzmir'den döndüğü ve Mustafa Kemal'le yaptığı müzakerelerle ilgili sessizliğini koruduğu da bildirilmektedir.[285]

Türkiye ile ilgili gelişmeleri oldukça yakından takip eden **The Daily Mirror** Gazetesi yine önemli bir habere imza atmıştır: "M. Poincare, Lord Curzon ve Count Sfroza'nın 3 gün süren tartışmasından sonra Türkiye'ye şu nota verildi: Üç İtilaf Devletleri Ulusçu Meclis'i hazır olduğu takdirde tam yetkili bir temsilciyi Venice'e veya herhangi bir yere gönderebileceğine dair bilgilendirir. Türkiye'nin temsilcilerinin yanı sıra tam yetkili

[284] Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s.514.

İngiliz temsilcileri, Fransız, İtalyan, Japon, Romen, Yugo-Slavia ve Yunanistan temsilcileri de davetlidir. Bu üç devletler, Türkiye'nin Trakya'nın Meriç nehrine kadar olan bölgesini ve Edirne'yi geri almasını, barış müzakereleri sırasında veya öncesinde Ankara'nın ordusunu göndermemesi ve tarafsız bölgeye girmemesi şartıyla kabul ediyor."[286] Ayrıca M. Franklin Bouillon'un resmi olmayan göreviyle Mustafa Kemal ile görüşmek üzere İzmir'e gittiği belirtilirken aynı sayfadaki başka bir haberde Türk süvarilerinin tarafsız bölgeye girdiği bilgisi yer almaktadır.[287]

Aynı gazetenin 26 Eylül 1922 tarihli sayısındaki manşet haber ise şöyle verilmiştir: "Kuvvetlerimiz Çanakkale'de 2000 Türk'le karşılaştı. Tarafsız çizgi silahlı süvariler tarafından geçildi. Kemal Trakya'yı Konferanstan önce istiyor. Yakın Doğu sorununun çözümünü tehdit edebilecek ciddi gelişmeler olduğu dün gece rapor edildi. Sayıları 2000 olan silahlı Kemalist süvariler dün Çanakkale Bölgesi'ne girdiler. İstanbul'daki Sadrazam ve Başbakan istifa etti. Sultanın azledileceğinden bahsediliyor. Trakya'yı isteyen ve Konferanstan önce İngiliz Kuvvetlerini durdurmak isteyen Kemalistler tarafından bir kabine kurulması bekleniyor. Paris' teki bir Türk liderin **The Daily Mirror** muhabirine yaptığı açıklamada Çanakkale'ye sevk edilen kuvvetlerin Fransa'nın arabuluculuğunu zedelediğini söyledi." "Kemal'in Şartları" başlıklı haberde ise İngiliz Kuvvetlerinin durdurulması ve Konferanstan önce Trakya'nın devredilmesi şartlarından bahsediliyor. Başka bir bölümde ise Yunanların Doğu Trakya'yı almak için savaşma niyetinde oldukları bilgisi yer almıştır.[288]

Önemli gelişmelerin yer aldığı "3.500 Türk Süvarisi Çizgiyi İki Yönden Geçti. Mustafa Kemal'e Telgrafla Uyarı." başlıklı **The Daily Mirror** Gazetesi'nde yer alan haber şöyledir: "2000 Kemalist Erenköy'de hazır beklerken Biga yönünden başka bir kol tarafsız bölgeye girdi. Öyle görünüyor ki bu iki hareket de İtilaf Devletleri notasından önce gerçekleşti. Dolayısıyla saldırgan niyeti ima etmesi gerekmez. Başkomutan General Sir Charles Harington Türklerin geri çekilmesi için her türlü zahmete katlanıyor. Bu sabah Ankara temsilcisi Hamid Bey'i kabul etti. Hamid Bey Mustafa Kemal'e telgrafla İtilaf Devletleri, süvarilerine karşı harekete geçmek için zorlarsa ağır bir sorumluluğa maruz

---

[285] **The Daily Mirror**, "Turkey Offers Immediate Peace Conference", 23 Eylül 1922, s.3.

[286] İtilaf Devletlerinin Ankara Hükümeti'ni konferansa davet ettiği metnin tamamı yayımlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **The Guardian**, "Angora Government Invited To Conference", 25 Eylül 1922, s.7.

[287] **The Daily Mirror**, "Joined Allied Terms For Peace Conference", 25 Eylül 1922, s.3.

[288] **The Daily Mirror**, "Our Troops Facing 2,000 Turks In Chanak Zone", 26 Eylül 1922, s.3.

kalacağının bilgisini verdi. Öyle anlaşılıyor ki Türk Komutanlara Kemal Paşa ile iletişim kurması için uygun bir zaman verildi." Haberin devamında İstanbul'da 8000 Fransız, 2000 İtalyan ve 12-16000 civarında İngiliz Birlikleri olduğu ve Kemal'in kendilerini dinlemeyi reddettiği takdirde bu kuvvetleri harekete geçirecekleri bilgisi yer almaktadır."[289]

Öte yandan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Kemal Başbakan'ın Planlarını Altüst Etti" şeklindeki James Douglas'a ait manşet haberde Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan Ordusu'nu çökertmekle kalmayıp koalisyonun genel seçim planlarını da mahvettiği belirtilmiştir.[290]

T.B.M.M' nin gizli celsesinde görüşülenlere dair bilgi sahibi olan ve "Savaşın eşiği: Kemalistler notayı reddetti. Savaş bulutları toplandığından beri en kritik dönem. Ankara Kabinesi'nin gizli celsesinde İtilaf Devletleri notasının Trakya, Gelibolu ve diğer bölge geri alınmadıkça reddedildiği rapor edildi." başlıkları ile **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber aynen şöyle yer almıştır: "Türk Süvarileri dün İzmit'te toplandı ve Çanakkale'deki tarafsız bölgenin İngiliz siperlerinin önüne geldi. Her an bir çarpışma olabilir. Kemal General Harington'a tarafsız bölgenin tanınmasından kaçındığını ancak Boğazların bağımsızlığını kabul ettiğini bildirdi. Paris'ten Sultan'ın tahttan indirildiği rapor edildi." Aynı sayfada başka bir haberde Venizelos taraftarı General Nider'in Atina'da diktatörlüğünü ilan ettiği bilgisi de verilmiştir.[291]

Bu bağlamda, İstanbul'da bulunan İngiliz Kuvvetleri Başkomutanı General Harington, İngiltere Savunma Bakanlığı'na gönderdiği telgrafta, 26 Eylül 1922 gecesi Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek süvarilerini Lapseki ve Erenköy'den çekmesini istediğini, Albay Shuttleworth'ün de bir ültimatom gönderdiğini belirtmiştir. Aksi takdirde sabah silah kullanmak zorunda kalacağını ve Mustafa Kemal Paşa'ya 48 saatlik bir süre tanıyacağını da eklemiştir. Ayrıca savunma bakanlığından direniş gösterdiği takdirde takviye kuvvet gönderilip gönderilmeyeceğini öğrenmek istemiş, Mustafa Kemal Paşa'nın 23.000 askerle saldırabileceğini ancak saldırıya geçmeyeceğini sandığını belirtmiştir. Mustafa

[289] **The Daily Mirror**, "3,500 Cavalry Cross Line In Two Directions", 27 Eylül 1922, s.3. General Harington 26 Eylül 1922 günü İngiliz Savunma Bakanlığına "çok gizli" olarak çektiği telgrafta Hamid Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek General Pellé'nin 2000 süvarinin Erenköy'den çekilmesini isteğini bildirdiğini ifade etmiştir. Bkz. Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s.559.

[290] **The Daily Express**, "Kemal Upsets The Premier's Plans", 27 Eylül 1922, s.1.

[291] **The Daily Mirror**, "Nearing Edge Of War: Kemalists Reject Note", 29 Eylül 1922, s.3.

Kemal Paşa'nın ilk ateş edilmesi için kendisini zorlamaya çalıştığını, kendisinin bundan kaçındığını ancak Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini muhasara etmesine ve boğazlara toplar yaerleştirmesine göz yumamayacağını belirtmiştir.[292]

General Harington'un gönderdiği bu telgrafa Mustafa Kemal Paşa 27 Eylül 1922 günü verdiği cevabında tarafsız bölge olduğundan haberinin olmadığını belirtmiş, birliklerin Yunan ordusunu kovaladığını eklemiştir. Ayrıca olay çıkartmaktan kaçındıklarını, Yunan uçaklarının Ezine civarında uçuş yaptıklarını ve Yunan donanmasının İstanbul'da demirlediğini ifade etmiştir. Çanakkale'deki silah ve cephane depolarının İngilizler tarafından imha edildiğini ve birliklerinin yakınında top atışları yapıldığını ekleyen Mustafa Kemal Paşa, boğazların serbestliğini kabul ettiğinden ve yanlış anlaşılma olmamasına dair dileğinden bahsetmiştir.[293]

Nitekim **The Daily Express** Gazetesi'nde "Harington ve Kemal" başlıklı haberde yan yana Mustafa Kemal ve Sir Charles Harington'un resimlerine yer verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Harington'a gönderdiği telgraf ve Harington'un Mustafa Kemal Paşa'ya cevap olarak gönderdiği telgraf olduğu gibi verilmiştir.[294]

Benzer şekilde **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Türklere Ultimatom: Tarafsız Bölgeyi Terk Etmek Zorundasınız." başlıklı haber önemlidir: "Yakın Doğu'daki vaziyet dün gece yeni ve çok ağır bir duruma dönüştü. Kabine toplantısının ardından General Sir Charles Harington'a acil bir telgraf sevk edildi. Kendisine Kemalist birliklerin tarafsız bölgeden geri çekilmesi talebi talimatı verildi. Kemal geri çekilmeyeceğini çoktan belirtti. Ayrıca daha fazla ilerlemeyeceğine dair garanti verdi."[295]

Buna karşın **The Daily Express** Gazetesi'nde "Savaş hemen hemen kaçınılmaz" şeklindeki manşetin altında yine Mustafa Kemal Paşa ve Sir Charles Harington yan yana resimleri yer almış, aralarında ise "Barış ya da Savaş" yazısı bulunmaktadır. Alt başlık olarak "Mustafa Kemal'e İngiliz Ultimatomu" girilmiştir. Haberde İngiltere'nin Mustafa Kemal'den birliklerini çekmesi talebinden bahsedilirken savaş çıkması durumunda nelerin olabileceği tartışılmıştır. Sayfanın

[292] Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s.568.
[293] Şimşir, **a.e.**, Cilt 4, s.569.
[294] **The Daily Express**, "Harington And Kemal", 29 Eylül 1922, s.4. Bkz. **Ek 36.**
[295] **The Daily Mirror**, "Ultimatum To Turks: Must Leave Neutral Zone", 30 Eylül 1922, s.3.

yan tarafındaki "Kemal'den Mesaj" başlıklı bölümde ise Mustafa Kemal'in Ulusçu birliklerin oldukları yerde kalacakları şeklindeki güvencesi yer almıştır. Ayrıca, Mustafa Kemal'in İzmir'de Sir Charles Harington ile buluşmaktan onur duyacağı belirtilirken bütün bunlar Mustafa Kemal'in Sir Charles Harington'a yazdığı ikinci mektuptan dolaylı olarak anlatılmıştır.[296]

30 Eylül tarihinde İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'un Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderdiği telgrafta Mudanya Konferansının toplanma umudunun belirdiği bildirmiş, birkaç gün gecikmenin önemli olmadığını savunmuştur.[297]

Nitekim 2 Ekim 1922 tarihli sayısında Mudanya Konferansı'nı ilk kez telaffuz eden **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber aynen şöyle yer almıştır: "Kemal yarın İtilaf Devletleri Generalleriyle buluşuyor. Tarafsız bölgenin tahliyesi için konferansın şartları. Türk Birlikleri Çanakkale kıyılarını terk ediyor. Yarın Mudanya'da Mustafa Kemal ve İtilaf Devletleri Generalleri arasında bir konferans yapılacağı resmi olarak bildirildi. Buluşmanın amacı Türklerin Çanakkale'deki tarafsız bölgeyi tahliye etmesinin şartlarını düzenlemek ve yakın Doğu Barışı için bir ön hazırlık yapmak. Bu arada Kemal birliklerini Erenköy'den çekti ve bu İngiliz Askeri liderlere göre gerilimi büyük oranda azaltmış oldu. M. Poincare İngiltere ve İtalya'ya Kemal'in davranışının uzlaştırıcı olduğunu ve İtilaf Devletlerinin barış koşullarını Ankara Hükümeti'ne kabul ettirmesi için tavsiyede bulunduğunu söyledi." "Anlaşabiliriz" başlıklı bölümde ise **Figaro** Gazetesi'nin Atatürk'ün İzmir'de bir Amerikalı ile yaptığı röportaj aktarılmıştır. Detayları şu şekildedir:

> "-Acil hedefleriniz nelerdir?
>
> -Bütün Türk Bölgesi kurtarılana kadar durmayacağını söyledi. Yani Avrupa'da İstanbul ve Meriç'e kadar olan Trakya, Asya'da Anadolu ve Mezopotamya'nın bir bölümü.
>
> Kemal İngiltere'ye karşı savaş yapmadığını, Yunanistan'a karşı savaştığını ekledi.
>
> -Trakya'yı almak için Üsküdar'ı ve Karadeniz'i geçeceğim. En iyi birliklerimle birlikte 24 saat içinde Trakya'ya gireriz.

[296]**The Daily Express**, "War Almost Inevitable", 30 Eylül 1922, s.1. Ayrıca bu gazetenin 6. sayfasında Vahdettin ve hayatı ile ilgili geniş bilgi içeren bir yazı yer almıştır.

-Fransa inisiyatifindeki İtilaf Devletleri mesajı için ne düşünüyorsunuz?

-İmparatorluk kaçınılmaz kayıpların acısını çekiyor, savaş borçlarını ödedi. Biz Türk olmayan Makedonya ve Suriye'den geri çekildik ancak biz Türk olan her yeri istiyoruz. Hepsinin bağımsız olması gerek.

-Kemal "kaç paraya" diye sordu ve şu şekilde cevapladı: Biz herkesi, İngiltere'yi bile memnun edecek anlamda bir temele ulaşabiliriz. Exchange"[298]

Konuyu oldukça geniş bir şekilde ele alan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Kemal Birliklerini Durduruyor" şeklinde manşetten verilen haber hemen hemen sayfanın tümünü kaplamaktadır. Detaylarda Sir Charles Haringtон'un Mustafa Kemal'in birliklerini çekmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirilirken güvence verdiği için Kemal'e teşekkür ettiği belirtilmiştir. Öte yandan Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in İtilaf Devletleri notasına verdiği cevapta Yunan Ordusu'nun Anadolu'da her yeri mahvettiği, aynı şeyi Trakya'da da yapabileceği, bu yüzden Trakya'nın Edirne dahil bir an önce boşaltılıp Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri verilmesi gerektiğine dair sözleri dile getirilmiştir. Sayfanın ortasında büyük puntolarla çerçeve içine alınmış bölümde "Kriz Tekrarlandı" başlığı atılırken, "Kemal'in İstekleri" başlıklı bölümde "Doğu Trakya ve Edirne Bir An Önce", "Talepleri Onaylandıktan Sonra Bir Konferans" alt başlıklarına yer verilmiştir. "Bizim Taleplerimiz" başlıklı bölümde "Boğazların sebestliği, bizim telgrafımızdan önce Türklerin tarafsız bölgeden çekilmesi; bu Ankara Hükümeti tarafından kabul edildi. Türkler Avrupa'ya girmeden bir çözüm konferansı." başlıkları yer alırken yan tarafta ise Türk ve İngiliz kuvvetlerinin kıyaslaması bulunmakta:

İngiliz	Türk
Birlikler 30000	İzmit 72000
Süper zırhlı gemi 9	Boğazlar 99000
Savaş gemisi 6	İzmir 54000
Destineyer 20	

[297] Şimşir, **a.e.**, Cilt 4, s.612.
[298] **The Daily Mirror**, "Kemal To Meet Allied Generals To-Morrow", 2 Ekim 1922, s.1.

Denizaltılar, Uçaklar

İngiliz Deniz Kuvvetleri Atlantik ve Akdeniz Filolarını içeriyor. Türk'lerin gaz ve tankı yok, az sayıda uçağı var." Bu bölümün altında ise "Fransa Bakış Açısını Değiştiriyor" başlığıyla verilen haberde Paris Gazetelerinin tarafsız bölgede kalma konusundaki Türk inatçılığı yüzünden alarm halinde olduğu bilgisi paylaşılmıştır. [299]

"Beş ulus bugün Yakın Doğu Konferansına başlıyor. İngiliz Politikası: Türkler tarafsız bölgeyi terk etmek zorunda. Trakya'da Yunanistan için sınır çizgisi." Başlıklarının yer aldığı **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberin detaylarında Yunanların Trakya'daki düzensiz birliklerine karşı tehditkâr hareketlerde bulunulduğu ve bunun barış için engel oluşturabileceği belirtilmiştir.[300]

The Guardian gazetesine Malta'dan gönderilen haber ise önemli bilgiler içermektedir: "Osmanlı Kraliyet Ailesi üyeleri, Prensler, Bahaddin, Rükneddin Saib ve Fethi, Prensesler Samiye, Hatice ve Kâmuran 24 Eylül'de İstanbul'dan buraya ulaşmışlardı ve dün Napoli'ye doğru hareket ettiler."[301]

3.14. Mudanya Görüşmelerinin Başlaması

Paris'te 19 Eylül 1922 tarihinde toplanan İngiliz ve Fransız Dışişleri bakanları ile İtalya elçisi ortak bir noktaya varamamıştı. Son olarak, Boğazlardaki tarafsız bölge ile barışa ilişkin bir nota hazırlanarak Kızılay Başkanı Hamit Bey ile Ankara'ya iletilmişti. Buna göre tarafsız bölgeye girilmediği takdirde Trakya ve Edirne'nin Türkiye'ye bırakılmasına olumlu bakılacağı, barış görüşmelerininse Venedik ya da başka bir yerde yapılabileceği belirtilmişti. Ancak bu notadan bir gün önce Türk süvarileri tarafsız bölgeye girmiş, Çanakkale'nin güneyindeki Erenköy'ü işgal etmişlerdi. General Harington 24 Eylül'de birliklerine Türkler Çanakkale'ye saldırmadıkça silahla karşılık verilmemesini emretmiş, sonrasında Mustafa Kemal Paşa ile yazışmalar sonucunda Türkler 27 Eylül'de Biga-Bayramiç-Ezine çizgisinden ileri geçmemişlerdi. 28 Eylül'de İzmir'e gelen Franklin Bouillon Mustafa Kemal

[299] **The Daily Express**, "Kemal Halts His Troops", 2 Ekim 1922, s.1.
[300] **The Daily Mirror**, "Five Nations Begin Near East Conference To-Day", 3 Ekim 1922, s.3.
[301] **The Guardian**, "Ottoman Royal Family Going To Italy", 3 Ekim 1922, s.12.

Paşa ile görüşmesi sonucunda askeri hareket durdurulmuş, Trakya'nın Meriç Nehri'nin batısına kadar olan kısmın derhal boşaltılıp Türk hükümetine verilmesi gerektiği ve 3 Ekim 1922'de ateşkes görüşmelerinin yapılması önerilmişti.[302] Görüşmeler 3 Ekim 1922 Salı günü Mudanya'da başlayacaktı.[303]

Bu gelişmeler yaşanırken İngiliz basınında tedirgin bir hava vardı. Yeniden savaş çıkacağından duyulan endişe kendini göstermektedir. Nitekim, **The Daily Express** gazetesinin "Venizelos Savaş Çığırtkanı" başlığıyla manşetten verdiği haberin içeriğinde Venizelos'un İngiltere ve Ulusçu Türkler arasında savaş çıkartmak için çalıştığı ve Lord Curzon ile bir saat görüşme yaptığı belirtilmiştir. "Generaller bugün buluşuyor" başlıklı bölümde ise İtilaf Devletleri Generallerinin Türklerle yarın başlayacak olan konferans için Mudanya'ya hareket ettiği bildirilmiştir. İngiltere'yi Sir Charles Harington, Fransa'yı General Charpy, İtalya'yı General Mombelli, Türkiye'yi İsmet Paşa, Yunanistan'ı ise bir generalin temsil edeceği ve Türklerin Çanakkale tarafsız bölgesini, Yunanların Doğu Trakya'yı boşaltmaları üzerinde tartışılacağı belirtilmiştir. "Barış için Fransız çabaları" başlıklı bölümde ise M. Franklin-Bouillon'un Mustafa Kemal ile 20 saatten fazla görüştüğü, "yüzüm gülüyor ve iyimser hissediyorum" cümleleri ile barıştan umutlu olduğu belirtiliyor. Ayrıca Türk Ulusçu Liderinin durumu her açıdan tartıştığı ve büyük mantıklılık gösterdiği, M. Franklin Bouillon'un sunumlarına büyük dikkat gösterdiği belirtilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Gemi karaya yaklaştığında ise konferans hakkındaki bir soru üzerine "Çok fazla şey söylemek istemiyorum" diye cevapladığı belirtilmiştir.[304]

4 Ekim 1922 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki Mudanya'daki görüşmeyi şu şekilde bildirmiştir: "Yakın Doğu Barış Konferansı dün Mudanya'da başladı. Kemal'in yeni önerisi: İtilaf Devletleri birlikleri ve Türk Polisi Trakya'daki

---

[302] İtilaf Devletlerinin 23 Eylül 1922 tarihli notasına Ankara Hükümeti verdiği cevabında askeri harkâtın durdurulduğunu, Meriç'e kadar Trakya'nın hemen boşaltılması ve T.B.M.M. Hükümetine devredilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca İsmet Paşa'nın 3 Ekim'de Mudanya'ya hareket edeceği, bu tarih uygun görüldüğü takdirde Mudanya Konferansı'na katılacak Müttefik generallerinin adlarının bildirilmesi rica edilmiştir. Bkz. Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s.635.

[303] Turan, **a.g.e.**, 2.Kitap, s.273.

[304] **The Daily Express**, "Venizelos The Warmonger", 3 Ekim 1922, s.1. Ayrıca Franklin Bouillon, İstanbul'a döndükten sonra İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'a, İstanbul'a ve Çanakkale'ye yürümeye hazırlanan 150.000 Türk akerinin İzmir'de beklediğini aktarmıştır. Türklerin İngilizlerin tutumunu anlayamadıklarını ve tehlikeli olmakla birlikte yürümek niyetinde olduklarını belirtmiş ve onları yürümekten caydırdığını ileri sürmüştür. Bkz. Şimşir, **a.g.e.**, Cilt 4, s. 630.

Yunanlarla yer değiştirecek. Atina anlaşmazlığı engellemesi için uyarıldı. Yunan temsilciler bugüne kadar Mudanya'ya ulaşamadığı için General Harington İsmet Paşa ile yalnız görüşecek. Buluşma Yunan Generalin katılması için yarına kadar ertelendi."[305]

Aynı gazetenin 5 Ekim 1922 tarihli sayısındaki haber ise şöyle yer almıştır: "İtilaf Devletleri ve Türkiye temel prensiplerde anlaştı. Mudanya'da İtilaf Devletleri ve Türk Generalleri önemli noktalarda anlaşmaya vardı. İtilaf Devletleri notası kabul edildi. Yunanların, Trakya'nın boşaltılması ile ilgili İtilaf Devletleri talebine boyun eğmesinin daha baskın olduğu sözkonusu. Protokolün bugün imzalanması bekleniyor. General Mazarakis'in dün ulaşmasıyla delege tamamlandı. Yunan delegenin katıldığı buluşmada Yunanlar anlaşmanın şartlarına uymaya gönüllü olduklarını belirtti. Bu arada M. Venizelos Londra'da İtilaf Devletlerinin görevini zorlaştırmaya devam ediyor."[306]

Benzer şekilde **The Daily Express** Gazetesi'nin haberinde Mudanya'da belli noktalarda anlaşıldığı belirtilirken Venizelos'un İngiltere'yi Türkiye ile savaşa sokmak için çabaladığı belirtilmiştir.[307]

Gelişmelerin çok yakından takip edildiği "Mudanya Konferansı'nda Dramatik Ara." başlığıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haber şöyle verilmiştir: "General Harington talimat beklediği İstanbul'a döndü. Hükümetin gece yarısı kabine buluşması: Kabine buluşması 2 saat sürdü. General Harington'un telgrafının istenilen düzeyde olmadığı belirtildi. İtilaf Devletleri notasına Türk Ankara Hükümeti'nin cevap olarak İzmir'de Rusya'nın da davet edildiği bir barış Konferansı istediği belirtildi. İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri General Pelle Yunan Kuvvetlerini taşıyan iki askeri trenin Selanik'ten Edirne'ye hareket ettiğini rapor etti." Aynı gazetedeki Venizelos ile ilgili haberde ise Venizelos'un dış işleri bakanlığı ziyaretinden bahsedilmektedir. Basına verdiği demeçte Venizelos, kendisinin Müslümanlara karşı kutsal bir savaş başlatma girişiminde olduğunu ve Paris'e şansını denemek için gittiğini belirtiyor.[308]

Mudanya'da görüşmelere ara verilen bu dönemde **The Guardian** önemli bir habere yer vermiştir. "Sadrazam Ankara'ya Teslim Oldu" başlığının altında Tevfik Paşa'nın Ankara Hükümeti'ne Ulusal Meclis'in, halkın ve Ankara Hükümeti'nin

[305] **The Daily Mirror**, "Near East Peace Conference Starts At Mudania", 4 Ekim 1922, s.3.
[306] **The Daily Mirror**, "Allies And Turks Agreed On Main Principles", 5 Ekim 1922, s.3.
[307] **The Daily Express**, "Venizelos Packs Up", 5 Ekim 1922, s.1.
[308] **The Daily Mirror**, "Dramatic Suspension On Mudania Conference", 6 Ekim 1922, s.3.

kararını kabul etmeye ve Yönetimi Ankara Hükümeti'nin gönderdiği Valiye devretmeye hazır olduğunu bildirdiği dile getirilirken, Sultanın rahatsızlığından dolayı barış imzalanana kadar tahtta kalacağı belirtilmiştir.[309]

Öteyandan **The Daily Express** Gazetesi'nde "Savaş Olmayacak" şeklindeki manşetin altında "İki Türk Talebi" başlığı altında "İstanbul ve Trakya Hemen Şimdi" başlığı yer almıştır. Yan tarafta büyük puntolarla verilen başlıklar ise şu şekildedir: "İngiltere Tek Başına Avrupa'yı Koruyamaz, Türklerin Boğazı Geçerek Trakya'ya Girmesi Engellenmeyecek".[310]

Mudanya görüşmlerinin yeniden başladığını bildiren **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki "Generaller Mudanya'ya Geri Döndü. Lord Curzon Paris'te." başlıklı haber şu şekilde yer almıştır: "İtilaf Devletleri Generalleri dün İstanbul'dan Mudanya'ya geri döndü ve Türklerle Konferans yeniden başladı. M. Venizelos dün M. Poincare'e Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı terk etmeye istekli olduğu konusunda güvence verdi ve daha fazla birlik gönderilmeyeceğini söyledi. Bu arada Kemalist Süvariler İzmit Bölgesini işgal ettiler."[311]

Aynı gazetenin 10 Ekim 1922 tarihli sayısındaki haber ise şöyle yer almıştır: "Türkler Geriye Düşüyor: İsmet'ten Güvenceler. Tarafsız Bölge ihlâli bir hatadan dolayı. Mudanya Konferansı tekrarlandı. Bütün gözler dün İtilaf Devletleri ve Türk Generallerinin tekrarladığı Mudanya Konferansı'nda. Şimdiye kadar haberler güven verici. İsmet Paşa Trakya için İtilaf Devletleri şartlarının tatmin edici olduğunu ancak Ankara Hükümeti'nin cevabını beklediğini söyledi. Bu arada İsmet, General Harington'u bütün Türk Birlikleri'nin hareketini durdurduğu ile ilgili bilgilendirdi. Diğer raporlar Türklerin yanlışlıkla ihlâl ettikleri İzmit'ten geri çekildiğini bildiriyor. Kabine dün öğlen saatlerinde toplandı ve Lord Curzon 'un Paris Konferansı ile ilgili raporunu dinledi."[312]

Mudanya Mütareke'sinin imzalanacağını bildiren **The Daily Express** Gazetesi'nin birinci sayfasının üst bölümünde ayrıca Halide Edip Adıvar'ın bir resmi ve altında şu yazı yer almıştır: "Halide Edip Hanum, Ankara'nın Amazonu, Mustafa Kemal kendisini yeni hükümetinde Eğitim Bakanı olarak atadı." Resmin altında

[309] **The Guardian**, "Grand Vizier Submits To Angora", 6 Ekim 1922, s.10.
[310] **The Daily Express**, "Two Turk Demands", 7 Ekim 1922, s.1.
[311] **The Daily Mirror**, "Generals Back At Mudania: Lord Curzon In Paris", 7 Ekim 1922, s.3.
[312] **The Daily Mirror**, "Turks Falling Back: Assurances From İsmet", 10 Ekim 1922, s.3.

"Mudanya Paktı Yakın" başlıklı haberde birçok zorluğun aşıldığını ve bugün anlaşmaya varılabileceği belirtilmiştir.[313]

3.15. Mudanya Mütarekesi

11 Ekim 1922 tarihinde imzalanan Mudanya Mütarekesi[314], Kurtuluş Savaşı'nın kazanıldığını gösteren ilk belge olması sebebiyle önemlidir. Savaş meydanında kazanılan zaferin ardından, uzun ve uğraştırıcı görüşmeler sonunda diplomatik anlamda da bir başarı sağlanmış ve bu yurt genelinde coşku ile karşılanmıştır. İngiliz basını ise Mudanya Mütarekesi'ni sakinlikle karşılamış ancak faturasının hükümete kesildiğine dair haber ve yorumlara yer vermiştir.

Bu bağlamda, **The Daily Mirror** Gazetesi'ndeki haberde kabinenin önceki akşam yapılan toplantısında, gündemden önce General Sir Charles Harington'un gönderdiği uzun telgrafın ele alındığı belirtilmiştir. Harington, Türklerin pazarlık ve alışveriş konusunda iyi iş çıkardıklarını belirterek şu yorumu yapmıştır: "Mudanya'daki bütün atmosferde bir askeri her zaman sinirlendirecek kaçamak söz ve pazarlık entrikası vardı." Ancak Harington kendisinin sabırlı olduğunu ve tam bir anlaşmaya varılacağını umut ettiğini belirtmiştir. "General Harington ve Türk Ulusal Hedefleri" başlıklı haberde ise Harington'ın Türklerin ulusal hedeflerine daha fazla kan dökmeden ulaşmak istediklerine dair yorumu yer almıştır. Reuter'in bildirdiğine göre de İsmet Paşa Türklerin, Yunanların ve İtilaf Devletlerinin gitmeleri için bir ay bekleyebileceklerini ve Hristiyan halkın Osmanlı kanunlarına göre bütün Türk vatandaşları ile aynı muameleyi göreceklerini eklediği belirtilmiştir.[315]

The Daily Express Gazetesi'nin "Türkler İtilaf Devletleri Şartlarını İmzaladı." şeklindeki manşetin altında "Mudanya'da Anlaşma" başlıklı bölümde Türklerin Mudanya'da İtilaf Devletleri şartlarını kabul ettiği ve anlaşmanın imzalandığı belirtilmiş ve 4 madde şu şekilde sıralanmıştır:

1) Trakya'da Yunan tahliyesi 15 gün içinde gerçekleşecek.

---

[313] **The Daily Express**, "Mudania Pact In Sight", 10 Ekim 1922, s.1.

[314] Askersel Sözleşme, tam metni için bkz. Soysal, **a.g.e.**, s.63-66.

[315] **The Daily Mirror**, "Bargaining Spirit Of Turks At Mudania", 11 Ekim 1922, s.3.

2) Yunan sivil yetkilileri ve jandarması mümkün olduğu kadar çabuk çekilecek.

3) Yunan yetkililer geri çekilirken sivil kuvvetler İtilaf Devletleri yetkililerine, onlar da aynı gün Türk yetkililerine devredilecekler.

4) Bu devir Doğu Trakya'nın tümünde en geç 30 gün içinde sonuçlanacak.[316]

İncelemiş olduğumuz gazeteler arasında Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı haberini ilk verenlerden biri de **The Guardian** olmuştur. "Anlaşma Mudanya'da İmzalandı" başlığı altında New York Associated Press'ten alınan bilgilere dayanarak yazılmış ve 14 maddelik protokol şu şekilde sıralanmıştır:

1) Yunanların tahliyesi 15 gün içinde yapılmalı.

2) Yunan yetkililer ve jandarma mümkün olduğunca çabuk geri çekilmeli.

3) Yunan yetkililer çekilirken yetkilerini İtilaf Devletleri yetkililerine teslim etmeli, onlar da aynı gün Türk yetkililere devretmeli.

4) Bütün bu geçiş Doğu Trakya genelinde minimum 30 gün içinde yapılmalı.

5, 6, 7 ve 8. maddeler Doğu Trakya'nın tahliyesi ile ilgili olup, 9 ve 10. Maddeler Doğu Trakya'daki İtilaf Devletleri işgali ile ilgilidir. 11. madde ise Asya'daki tarafsız bölge ile ilgili, 12, 13 ve 14. maddeler İtilaf Devletleri işgal alanları ile ilgili ayrıntıları içermektedir.[317]

12 Ekim 1922 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'nin Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması hakkındaki ayrıntılı haberi şöyle verilmiştir: "Türkler bütün gece konuştuktan sonra anlaşmayı imzaladı. İtilaf Devletleri Generalleri ve İsmet Paşa arasındaki anlaşma gergin bir geceden sonra sabah 06:40 'da imzalandı. Yunan delegeler Anlaşma önerilerini kendi talimatlarına uymadığı için imzalamayı reddettiler. Anlaşma Trakya'nın 15 gün içinde tahliye edilmesini 30 gün içinde Türk Yönetiminin kurulmasını, Jandarma sayısının 8000'le sınırlı olacağını ve İtilaf Devletlerinin Meriç Nehri'nin batısında muhafaza kuvveti oluşturmasını sağlıyor. Türkler Boğazlardan 15 km uzaklıktaki çizgi'nin tarafsız bölge olduğu konusunda hemfikir. Ayrıca Gebze'den Şile'ye kadar olan 40 km hattı içeren İzmit Yarımadası askersiz bölge olacak. İki taraf da tahkimat ve kuvvetlerin ara

[316] **The Daily Express**, "Turks Signed The Allied Terms", 11 Ekim 1922, s.1.

vermesinde anlaştı. İsmet Paşa ve General Harington el sıkıştılar." "İhtiyatlı İsmet" başlıklı haberde ise İsmet Paşa "Yunan Devleti imzalamayı reddederse Kuvvetler anlaşmayı uygulamaya koyacak mı?" diye sordu, Harington olumlu cevap verdi. Bunun üzerine "çok iyi" diyen İsmet Paşa "imzalıyorum" dedi. Sekiz sayfa ve 8 kopyadan oluşan anlaşmayı İsmet Paşa imzalarken çelişki olmaması için her kopyayı dikkatli bir şekilde kıyasladı. Bitirdikten sonra Harington bu anlaşmanın kuvvetler arasında yeni bir anlayışın işareti olacağını söyledi. Harington sonra Carysfort isimli savaş gemisine binerek İstanbul'a yola çıktı. Anlaşma pazar sabahı yürürlüğe girecek ve işleyişi geçici Yunan çekimserliği tarafından kaldırılmayacak. Sultan'ın tahttan çekilmesi: Türkiye Büyük Millet Meclisi 6. Mehmet'in tahttan çekilmesinin Yakın Doğu sorununun çözümünden sonra netleşeceğine karar verdi."[318]

"Başkan'ın 10 milyon sterlinlik Yakın Doğu Faturası için özürleri. Yunanlar Mudanya Paktı'nı 3 gün içinde imzalıyor. Kabine General Harington'u tebrik etti." şeklindeki dikkat çeken başlıklarıyla **The Daily Mirror** Gazetesi'nin haberinde, Harington imzaladığı anlaşmanın İngiliz Birlikleri üzerindeki baskı ve tehlikeyi kaldırdığını ayrıca bir sonraki barışın inşası için yardımcı olacağını belirtiyor. Reuter'in belirttiğine göre ise Türk birlikleri Mudanya Anlaşması doğrultusunda Gebze'yi terk ediyor.[319]

'Mudanya Paktı' başlıklı **The Times** Gazetesi'nin haberinde anlaşmanın 14 maddelik tam metnine yer verilmiştir[320]

Mudanya Mütarekesi sonucunda İtilaf Devletleri'nin lideri konumunda olan İngiltere Devlet Başkanı Lloyd George istifa etmiştir.[321] Fransız gazeteleri ise bu durumu "İngiliz-Yunan politikasının iflası" olarak yorumlamıştır.[322] İngiltere'nin Yakındoğu politikası tam anlamıyla bir başarısızlık örneği olmuş, İngiliz Hükümeti ve başında bulunduğu koalisyon hükümeti İngiliz halkının gözünden düşmüştür.[323]

---

[317] **The Guardian**, "Agreement Signed At Mudania", 11 Ekim 1922, s.7.
[318] **The Daily Mirror**, "Turks Sign Pact After All-Night Talk", 12 Ekim 1922, s.3.
[319] **The Daily Mirror**, "Premier's Excuses For £10,000,000 Near East Bill", 13 Ekim 1922, s.3.
[320] **The Times**, "Mudania Pact",14 Ekim 1922, s.9.
[321] Kinross, **a.g.e.**, s.400.
[322] Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu**, Ankara, TTK Yay., 1988, s.299-302.
[323] Toynbee-Kirkwood, **a.g.e.**, s.145.

SONUÇ

I. Dünya Savaşı, Amerikan Başkanı Woodrow Wilson'un 14 Maddelik bildirisinin yarattığı heyecan ve umut neticesinde barış görüşmelerine başlanması ve sonrasında mağlup olan devletlerin ağır şartları olan barış antlaşmaları imzalayarak kaderlerine razı olmalarıyla son bulmuştur. Bunlardan yalnızca Türkiye'de, Wilson İlkeleri'ne aykırı bir şekilde, Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesine dayanılarak işgaller başlamış ve yine mağlup devletlerden yalnızca Türkiye, maruz kaldığı bu muameleye direnç gösterebilmiştir. İşte bu direnç yani Millî Mücadele Hareketi, sadece yakın tarihimiz açısından bir dönüm noktası olmakla kalmayıp sonuçları bakımından Dünya tarihi açısından da son derece önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple, Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonrası İngiliz Basınının da, "Türk halkının varlık ve bağımsızlık mücadelesi" olarak adlandırdığı bu olağanüstü çaba çok iyi anlaşılmalı, hiçbir eksik yönü kalmamalıdır. Millî Mücadele Hareketi'nin İngiliz Basınındaki yerinin daha önce lisansüstü seviyesinde çalışılmamış olması bu konuda bir boşluk oluşturmaktaydı. 19 Mayıs 1919-11 Ekim 1922 tarihleri arasında, seçtiğimiz muhafazakâr ve liberal eğilimlere sahip olan **The Guardian**, **The Observer**, **The Times**, **The Daily Express** ve **The Daily Mirror** gazeteleri üzerinde yaptığımız çalışma ile elde edilen veriler kullanılmıştır.

Çalışmamızda Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 tarihinden Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı 11 Ekim 1922 tarihine kadar olan dönemi üç bölüme ayırmayı uygun bulduk. Elde ettiğimiz genel izlenim İngiliz Basınının Türkiye ile ilgili haberlere sıklıkla yer vermesinin altında yatan sebebin İngiliz Hükümeti'nin Ortadoğu'daki çıkarlarının ve politikasının Türkiye'yi yakından ilgilendirdiği gerçeğidir ve bu nedenle Türkiye ile ilgili oluşturulmaya çalışılan algı çoğunlukla negatif yönlü olmuştur.

Çalışmamızın I. Bölümünde İngiliz Basınının genel olarak Türkiye'nin taksimi üzerine yoğunlaştığını gözlemledik. Bunun sebebinin ise İtilaf Devletlerinin paylaşım konusunda ortak bir noktaya varamamış olmalarıdır. Müzakerelerin uzaması ve nihai bir sonuca varamaması ise Millî Mücadele Hareketi'ne zaman kazandırmış oldu. İzmir'in işgali ile başlayan ve İstanbul'un işgali ile devam eden

süreç Mustafa Kemal Paşa'yı haklı çıkarmış ve Millî Mücadele ruhunun uyanmasını sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde, Türklerin Anadolu'daki mevcudiyeti üzerine yapılan tartışmalar paylaşım senaryolarının farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda "Türklerin Avrupa'ya ait olmadığı, Orta Asya'ya geri gönderilmeleri gerektiği, Türklerin ancak Anadolu'da küçük bir bölgede ve denetlenen bir güç ile kalması gerektiği" şeklindeki yorumlar örnek gösterilebilir. Bu sebeple, İngiliz Basınında Türkiye ve Türkler hakkında sadece savaşı kaybeden taraf olarak değil, aynı zamanda etnik kimlik olarak da istenmeyen ve bu nedenle de en ağır şartlara maruz bırakılmak ya da bitirilmek istendiği hissedilmektedir. Söz konusu durum Amerikan Başkanı Wilson içinde geçerli olmuştur. İngiliz gazeteleri Wilson'un Türkler hakkında hakarete varan sözlerine sık sık yer vermiştir. Gündemi oldukça meşgul eden paylaşım tartışmaları sürecinde Türkiye'nin, Türk Hükümetinin bilgisi dışında tamamen Almanların organize ettiği ve Odessa'ya düzenlediği hareket ile I. Dünya Savaşı'na sürüklendiği bilgisi verilmiştir ve bu konu ayrıca araştırılmaya muhtaç bir konudur. Bu dönemde Millî Mücadele ile ilgili haberlerin oldukça geç gündeme geldiği görüldü. Bu bağlamda, ulaşım şartlarının yanı sıra Millî Mücadele Hareketi'nin ciddiye alınmamış olması veyahut İngiliz kamuoyunu olumsuz etkilememesi için geç yayımlanmış olması ihtimalleri de söz konusu olabilir. Ayrıca Millî Mücadele Hareketi ile ilgili yapılan haberler Mustafa Kemal Paşa ile ilgili gelişmeleri de içermektedir. İngiliz Basını, Mustafa Kemal Paşa ile ilgili haberleri 1919 yılının Temmuz ayının ilk haftasında girmeye başlamıştır.

İzmir'in işgali ile ilgili yapılan haberlerin Yunanların lehine olduğu görülmektedir. Buradaki Türklerin azınlıkta olduğu ileri sürülürken Venizelos'un henüz bir savaş olmadan önce mübadele fikrini ortaya atmış olması, bu bölgedeki Yunan nüfusunu arttırarak Yunan Birliği'ni sağlamaya yönelik bir ideali olduğu fark edilmektedir. İngiliz Basını bu idealin etik olup olmadığı konusunda ise herhangi bir eleştiri yapmamış, çoğunlukla Yunanları desteklemiş ve savunmuştur. İngiltere'nin bu politikasının yeni olmadığı, Yunanistan'a 1915'te I. Dünya Savaşı'na girmesi karşılığında Kıbrıs'ı vaadetmiş olduğu yapılan haberlerde görülmüştür. Ancak bu destek Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra azalmaya başlamış ve Büyük Tarruz'un ardından sonlanmış hatta yerini sert eleştirilere bırakmıştır. Bu

durum bazı karikatürlere de yansımıştır. Bununla birlikte İngiltere'nin Yunanistan'a olan desteğinin Fransa ile arasının açılmasına sebep olduğuna dair haberler sıklıkla gündeme gelmiştir. Benzer durum İtalya için de geçerli olmuş ancak basın buna daha az ilgi göstermiştir. Dolayısıyla İngiltere'nin Yunan politikası, Fransa ve İtalya'nın Millî Mücadele Hareketi'ne destek olmalarını sağlarken kendisinin yalnızlaşmasına sebep olmuştur.

Türkiye'deki Amerikan Mandası konusu ve Hint Müslümanlarının Türkiye'yi savunduğu mektuplar basında geniş bir biçimde yer almıştır. Amerika'nın manda konusunda kararsız ve sessiz kaldığı görülürken Hint Müslümanlarının tutumu sömürge ülke Hindistan'da bir isyan çıkması ihtimalinden dolayı İngiliz Basınında endişe uyandırmıştır. Öte yandan, Hint Müslümanlarının mektuplarının olduğu gibi yayımlanmasına karşın, Almanya ile imzalanacak olan Barış Anlaşması'nın basında yer almasının yasaklanması basın özgürlüğü açısından bir çelişki yaratmış ve İngiliz basını bu duruma reaksiyon vermemiştir. Bununla birlikte, İngiliz Hükümeti'nin Anadolu'da yeniden bir savaşa girecek enerjisi ve kamuoyu desteği olmadığından, Hint Müslümanlarının temsilcisi gibi gösterilen fakat İngiliz Devleti çıkarları doğrultusunda çalıştıkları bilinen Ağa Han ve Emir Ali'nin, Hint Müslümanlarının İngiliz Hükümetine isyan edebileceği yönündeki kamuoyunda oluşturdukları algı yardımıyla, İngiltere'nin Anadolu'da yeni bir savaşı taşeron devlet olarak Yunanistan'a yüklemek istediği ve İngiliz Basının da bu doğrultuda haberler yaptığı yorumu yapılabilir.

Bu dönemle ilgili olarak en göze çarpan meselelerden birisi de Doğu'da bir Ermeni Devleti kurulması ve Türkiye'den bahsedilirken "hasta adam" teriminin kullanılmış olmasıdır. Gözlemlerimiz sonucunda İngiliz Basınının Ermenilerin hamisi gibi davrandığı açıkça görülmüştür. Bu hususta İngiliz gazeteleri Anadolu'daki Ermeni halk için para toplama kampanyaları dahi yapmıştır. Ermeni çocuklarının açlık yaşadığı resimlerle gösterilerek halkın desteği kazanılmak istenmiş ancak aynı coğrafyayı paylaşan ve aynı kıtlığa maruz kalarak açlık çeken başka halkların çocukları hakkında en ufak bir bahis geçmemiştir. Yine Türklerin Ermenilere karşı katliam yaptıkları sık sık gündeme gelmiş fakat Ermenilerin işlediği suçlar hakkında yapılan haberler sönük kalmıştır. Bu konuda daha da ileri giden 19 Mart 1920 tarihli **The Daily Express** Gazetesi Mustafa Kemal Paşa'nın Ermeni

katliamında rol aldığının aşikâr olduğunu iddia etmiştir. Öte yandan **The Times** Gazetesi'nde yer alan "Ermenistan İçin Suçluluk", "Alman Sorumluluğu Kanıtlandı" başlıklı makalede, Alman Belgelerinde 1915 olaylarından Almanların sorumlu olduğunun kanıtlandığı belirtilmiştir. Böylesine önem arzeden bu haber üzerinde diğer gazeteler durmamışlardır. Sözde Ermeni soykırımı iddiası açısından oldukça önemli bir veri olabilecek bu bilgi araştırılmaya muhtaçtır. Özetle, İngiliz Basınının, Ermenileri ve Ermenistan'ı kayıtsız şartsız savunduğu yorumu yapılabilir. Ancak basın bu meseleye sahip çıkarken, bu yönde kamuoyu oluşturmaya çabalarken politik anlamda aynı samimiyetten bahsedemeyiz. Ermenilere birçok şey vaadedilmiş ancak birçoğu gerçekleşmemiştir. Nitekim Lozan'da tehcir meselesinin mevzubahis olmaması bunu teyit etmiştir. Batılı güçler Ermeni meselesini bir suistimal aracı haline getirmişler, Ermeniler ise, Batılı güçlerden destek görmedikleri zamanlarda Sovyetler'e sığınmışlardır.

Benzer şekilde, İngiliz Basını Kürt meselesi ile ilgili birçok habere yer vermiştir. Kürt nüfusun yoğun olduğu coğrafyanın İngiltere'nin ulusal çıkarları ile ilgili olması sebebiyle bu konuya önem verilmiştir. Buna ilişkin yapılan yorumlar oldukça ilginçtir. Bu bağlamda, "*Büyük sıradağlarda vahşi ve hukuksuz aşiretler olarak yaşayan Kürtlerle ilgili, Kürdistan'ın kalbini bilen az sayıda İngilizlerden biri, Kürt devleti kurulmasının bir çözüm olabileceğini; ancak bunun imkânsız olduğunu belirtmiştir. Kürtlerin tarihlerinin başlangıcından beri profesyonel çapulcu olduklarını, soygun yapma ve yağmalamanın bir Kürdün doğal uğraşı olduğunu, Kürdistan'ın dağlarında bir Kürt Devleti kurmanın sadece uçaklarla ve zorluklarla girilebilen bir haydut ağı kurmak olacağını vurgularken, çözümün ise İngiltere'nin Dicle'den Musul'a kadar olan alanda pozisyonunu koruması olacağı"* şeklinde yapılan yorum İngiltere'nin Kürt Politikası hakkında fikir vermektedir.

Millî Mücadele Hareketi'nden 4 Temmuz 1919 tarihli **The Times** Gazetesi'nde bahsedilmeye başlandığı görülürken aynı gazetenin 7 Temmuz 1919 tarihli sayısında Mustafa Kemal Paşa ile ilgili İstanbul'a dönmeyi reddettiğine dair haber dikkat çekmiştir. İncelemiş olduğumuz gazetelerde genel olarak Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele Hareketi'nden tehlike olarak bahsedilirken, Ulusçuların Bolşeviklerle iş birliği yaptığı gündeme getirilmiş ve bu iş birliğinin basında tedirginlik yarattığı gözlemlenmiştir. İstanbul'un işgalinin ise başarılı bir operasyon olarak gösterildiği, halkın direnç göstermediği, hayatın normal bir şekilde

devam ettiği belirtilmiştir. Millî Mücadele ile ilgili haberler çoğunlukla Mustafa Kemal Paşa ile iç içe geçmiş halde karşımıza çıkarken, Mustafa Kemal Paşa için "asi, kanundışı, tehlikeli devrimci" gibi nitelemeler yapılmıştır. Bu durum Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin ardından değişecek ve İngiliz Basını Mustafa Kemal Paşa'dan saygıyla bahsedecektir.

II. bölümde Millî Mücadele Hareketi'nin İstanbul hükümeti tarafından kınanması ve Ulusçuların haklarında alınan ölüm kararlarına dair haberler sıklıkla yer alırken, T.B.M.M.'nin kurulması üzerinde fazla durulmamıştır. İncelemiş olduğumuz gazetelerin genelinde, Ulusçuların İzmit'teki İngiliz Filo'suna yaptıkları saldırı büyük yankı uyandırmış ve bu hareketin savaş sebebi olabileceği yönünde tartışmalara sebep olmuştur. Sevr Antlaşması üzerine çok sayıda haber ve makale yer almış ve bu antlaşmanın imzalanmasının Türk kamuoyunda hayal kırıklığı yarattığı gündeme gelmiştir. Ayrıca Yunan Ordusu'nun Trakya ve Anadolu'daki ilerleyişinin gün gün takip edildiği, savaşın sadece Türkler ve Yunanlar arasındaki bir savaş olmadığı, İngiltere'nin de bu işin içinde olduğu ve İngiliz kamuoyunun bundan rahatsız olduğu yönündeki haberlere sıklıkla yer verilmiştir. Ermenistan ve Türkiye arasındaki gelişmeler yakından takip edilmiş ancak Gümrü Antlaşması hakkında fazla habere rastlanmamıştır. Anzavur ayaklanması ile ilgili yer yer kısa haberler geçilirken köylülerin Anzavur'u desteklediği yönünde bilgi verilmiştir. I. İnönü Muharebesi çok yakından takip edilmiş, bu sürecin sonlarına doğru Yunanların mağlup oldukları ve geri çekildikleri bilgileri hayal kırıklığı içinde paylaşılmıştır.

21 Haziran 1920 tarihli **The Daily Mirror** Gazetesi'nde "Türk Ulusçuların Lideri Mustafa Kemal Paşa" başlıklı bir yazı kaleme alınmış ve ilginç bir şekilde yazının üstüne Mustafa Kemal Paşa'nın resmi yerine fesli bir erkek resmi konulmuştur. Aynı gazetenin 13 Kasım 1920 tarihli sayısında ise Mustafa Kemal Paşa'dan "Selanik Yahudisi" olarak bahsedilmiş ancak diğer gazetelerde böyle bir ifadeye rastlanmamıştır. Bu tür haberlerden de anlaşılacağı üzere İngiliz Basınında zaman zaman özensiz hazırlanmış ya da teyit edilmemiş bilgilerin haberleştirilerek yayımlandığı görülmüştür.

"Türkiye Türklerindir" başlığı kullanılan 7 Ocak 1921 tarihli **The Daily Express** Gazetesi'nde yayımlanan Mustafa Kemal Paşa'nın bildirisi son derece önemlidir ve Millî Mücadele Hareketi'nin manifestosu niteliğindedir.

İngiliz Hükümeti'nin Anadolu'da Yunanları destekleme politikasının ahmaklık olduğu, İngiliz parasının boşa harcanacağı, yeni bir savaşa karşı olunduğu şeklindeki haberlere oldukça geniş yer veren İngiliz Basınının, hükümeti çok ağır bir şekilde eleştirebilmesi basın özgürlüğü ve demokrasinin kalitesi açısından önemlidir. Öte yandan, İngiliz Basınının ülke çıkarları çerçevesinde kendine özgü bir otosansüre ve muhafazakâr bir çizgiye sahip olduğu, bu anlamda da kendi içerisinde bir bütünlüğü olduğu yorumu yapılabilir.

III. bölümde Londra Konferansı ile ilgili en çok, Ankara Hükümeti'nin delege göndermesi üzerine haberler yer alırken, konferans sırasında Tevfik Paşa'nın Türk Milleti'nin gerçek temsilcisinin Ankara Hükümeti baş delegesi olduğuna dair konuşmasının basında yer almadığı görüldü. Ancak **The Times** Gazetesi'nde ilk kez Bekir Sami Bey'in bütün Türk Delegasyonu'nu temsil etme görevi aldığı belirtilmiştir. **The Daily Mirror** Gazetesi de Bekir Sami Bey'in bulunduğu delegenin Türk Halkının tek yetkili Türk Delegesi olduğunu belirttiği cümlelerine yer vermiştir. Ayrıca Konferans süresince gazetelerde yayımlanan, Türk Delegasyonu adına yapılan açıklamalar ve röportajlar Bekir Sami Bey tarafından yapılmıştır. Bu da Türk Devleti adına tek söz sahibi olan kişinin Bekir Sami Bey olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, İngiliz gazeteleri Londra Konferansı'ndan sonraki süreçte Anadolu'daki savaşa İngiltere'nin dahil olmasını ya da desteklemesini istemediklerini açıkça belirtmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa'nın komünizmin Türkler tarafından benimsenmediğine dair yaptığı bildiri dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin sosyal şartlarının komünizme uygun olmadığının, Rusya ile olan ilişkilerin iyi komşuluk ilişkilerini sağlamak amaçlı olduğunun belirtilmiş olması, bu konuda tedirgin olan İngiliz Basınını rahatlattığı yorumu yapılabilir.

İncelemiş olduğumuz haberlerden biri, dönemin şartlarını ve politikayı yansıtması açısından önemlidir. Haberde T.B.M.M'nin fesin yerine kalpak kullanılmasına dair karar aldığı, buna sebep olarak fesin Avusturya'dan geldiği, kalpağınsa Türkiye'de üretilebiliyor olması dile getirilmiştir. Buradan T.B.M.M' nin tam bağımsızlık ilkesine ne kadar önem verdiği anlaşılmaktadır.

II. İnönü Muharebesi ile ilgili haberlerin İngiliz Basınında sıklıkla gündeme geldiği gözlemlenirken Yunanların Anadolu'da Türklere zulüm yaptığı, Osmanlı

Rumlarının bile terörize oldukları dile getirilmiştir. Ayrıca Yunan Devleti'nin uyguladığı sansürden şikâyet edilmiştir. Bununla ilgili olarak, Yunan Birliklerinin yaptığı yangın, cinayet ve yağma haberlerinin kesildiği bildirilirken, sansüre yönelik ciddi eleştiri yapılmıştır. Bu tür haberlerin özellikle sahada çalışan muhabirler tarafından gönderilmesi tarafsız ve objektif olmasını sağlamıştır. Zira İngiliz Basını'nda daha çok Türklerin zulüm yaptığı, barbarca hareket ettiği, katliam yaptığına dair bir eğilimin olduğu haber ve yorumlar yer almakta, Türklere karşı doğal bir önyargı hissedilmektedir. Bu durum Türk Ordusu'nun İzmir'e girmesinden sonra başlayan İzmir yangını meselesinde de karşımıza çıkmaktadır. Yangının nasıl başladığına dair henüz kesin bir bilgi yokken, İngiliz Basını İzmir'in Türkler tarafından yakıldığını büyük puntolarla manşet haber olarak duyurmuştur. İncelediğimiz birçok haberde, Yunanların işgal ettikleri ya da geri çekildikleri bölgeleri yaktıkları ve katliamlar yaptıklarına dair bilgiler yeralmasına rağmen bu iddianın yer alması da tutarsızdır.

Sakarya Zaferi'nin ardından, Fransa'nın T.B.M.M ile yaptığı Ankara Antlaşması üzerine eleştiriler geniş yer alırken bu antlaşmanın 1915'teki ayrı müzakere yapılmasını yasaklayan Londra Paktı'nı ihlal ettiği belirtilmiştir. Öte yandan Fransa ile ortak hareket edilmemesinin, bu yöndeki hükümet politikaları ve Yunanistan'a verilen desteğin Fransa ile ilişkileri gerdiği belirtilerek özeleştiri yapılmış, ayrıca Fransa ile ortak hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Büyük Taarruz'dan önce 21 Ağustos 1922 tarihli **The Times** Gazetesi'nin İzmit bölgesindeki Türk birliklerinin son günlerde arttığını ve 4 bölüğe ulaştığını fark etmiş olması gazetenin istihbaratının çok iyi çalıştığını göstermektedir. İngiliz Basını Büyük Taarruz ile ilgili gelişmelere son derece önem vermiş, günü gününe bilgi aktarmış, Mustafa Kemal Paşa'dan dış görünüşü ve kişiliği dahil ayrıntılı olarak bahsetmiştir. Bu süreçte basında yer alan haberlerin çoğunluğunun büyük puntolarla ve manşetten verildiği görülmektedir. Ayrıca Millî Mücadele Hareketi'nin başladığı zamanlardaki Mustafa Kemal Paşa'ya olan olumsuz tutum, savaş kazanıldıktan sonra gitgide olumlu hale gelmiştir.

Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasına kadarki süreçte ise İngiliz Basınının Türkiye, Boğazlar ve Tarafsız Bölge'nin ihlâl edilmesi konularına yoğunlaştığı ve

İngiliz Devleti'nin Türkiye ile tekrar savaşa girmesinden büyük endişe duyulduğu açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak İngiliz Basını, çalışmamızı kapsayan dönem içinde Türkiye'yi yakından takip etmiş, Millî Mücadele Hareketi'ni de ulusal çıkarları çerçevesinde ele almış ve yorumlamıştır. Başlangıçta bu hareketi bir tehlike olarak algılayan ancak Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin kazanılmasının ardından "Türk Halkının varlık ve bağımsızlık mücadelesi" olarak adlandıran İngiliz Basını, Orta Asya'ya geri gönderilmek istenen Türklerin Anadolu'daki mevcudiyetini kabul etmiştir. Böylelikle, masa başında başarı elde etmek için öncelikle savaş meydanında zafer kazanmak gerektiği Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele destekçileri tarafından isbat edilmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri sağlam bir şekilde inşa edilmiştir.

KAYNAKÇA

A. KİTAP/İNCELEME/MAKALELER

Adıvar, Halide Edip: **Ateşten Gömlek**, İstanbul, Can Yay., 2011.

Akandere, Osman: "Damat Ferit Hükümeti'nin IV. Hükümeti Döneminde Kuva-yı Milliye İleri Gelenleri Hakkında Verilen İdam Kararları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 43, Bahar 2009.

Akşin, Sina: **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele I-II**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Akşin, Sina: **İç Savaş ve Sevr'de Ölüm**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2010.

Akşin, Sina: **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2007.

Akyüz, Yahya: **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu**, Ankara, TTK Yay., 1988.

Almaz, Ahmet: **Atatürk'ün Anıları**, İstanbul, Dinozor Yay., 2008.

Altuğ, Yılmaz: "Journal De Geneve'de Türk Bağımsızlık Savaşı Günlüğü", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. VI, Sayı 17, Mart 1990, s.337-344.

Armstrong, Harold Courtenay: **Bozkurt**, İstanbul, Arba Yay., 1996.

Aslan, Yavuz: **Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri Türk-Sovyet İlişkilerinde Zirve**, İstanbul, Analiz Basım Yay., 2002.

Atay, Falih Rıfkı: **Atatürk'ün Bana Anlattıkları**, İstanbul, Pozitif Yay., 2005.

Atay, Falih Rıfkı: **Çankaya**, İstanbul, Pozitif Yay., 2008.

Aybars, Ergün: Millî Mücadele'de İngiliz Basını, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt IV, Sayı 12, Temmuz 1988.

Aybars, Ergün: **İstiklâl Mahkemeleri**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1975.

Aydemir, Şevket Süreyya: **Tek Adam Mustafa Kemâl,** Cilt I, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011.

Berkes, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2010.

Boratav, Korkut: **Türkiye İktisat Tarihi-1908-2007**, Ankara, İmge Kitabevi, 2008.

Budak, Mustafa: **Millî Mücadele'de İç Ayaklanmalar**, İstanbul, Yeni Şafak Kitaplığı, 1995.

Cengiz, Halil Erdoğan: **Enver Paşa'nın Anıları 1881-1908,** İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2018.

Cihangir, Erol: **Aralov'un Hatıralarında Atatürk ve Türkiye**, İstanbul, Kum Saati Yay., 2005.

Criss, Bilge: **İşgal Altında İstanbul 1918-1923**, İstanbul, İletişim Yay., 2011.

Çavdar, Tevfik: **Türkiye Ekonomisi'nin Tarihi**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2003.

Çavdar, Tevfik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

Dursunoğlu, Cevat: Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri, **Belleten**, Ekim 1963, Sayı 108.

Duru, Orhan: **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2001.

Ergil, Doğu: **Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1981.

Frey, Frederick W.: **The Turkish Political Elite**, Massachusetts, The M.I.T. Press, 1965.

Gencer, A. İhsan, Sabahattin Özel: **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul, Der Yay., 2008.

Gevgilili, Ali: "Türkiye Basını", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul, İletişim Yayınları, Cilt 1, 1983.

Halaçoğlu, Yusuf: **Tarih Gelecektir**, İstanbul, Babıali Kültür Yay., Ekim 2007.

Jaeschke, Gotthard: **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2001.

Jaeschke, Gotthard: **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, Ankara, TTK Basımevi, Ankara, 1989.

Güralp, Şerif: **Kurtuluş Savaşı'nın İç Yüzü, Bir Albay'ın Anıları**, Ankara, Güncel Yayıncılık, 2002.

Gürer, Turgut: **Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer-Cepheden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2018.

İnan, Afet: **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** İstanbul, İş Bankası Kültür Yay., 1968.

Jackh, Ernest: **Yükselen Hilal Türkiye'nin Dünü, Bugünü ve Yarını**, İstanbul, İkarus Yay., 2008.

Kabacalı, Alpay: **Talat Paşa'nın Anıları**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2018.

Kaplan, Mehmet, v.d.: **Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal II,** Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992.

Karabekir, Kazım: **Ermeni Mezalimi**, İstanbul, Emre Yay., 2000.

Karakoç, Ercan: **Atatürk'ün Dış Türkler Politikası**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2004.

Karal, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, Cilt IX, Ankara, TTK Yay., 1996.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: **Vatan Yolunda**, İstanbul, Birikim Yay., 1980.

Kemal, Gazi Mustafa: **Söylev**, Cilt I-II, Ankara TTK Yay., 2010.

Kıvırcık, Emir: **Cepheye Giden Yol**, İstanbul, GOA Yay., 2008.

Kili, Suna: **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2009.

Kocatürk, Önder: **Balkanlar'dan Ortadoğu'ya Osmanlı İngiliz İlişkileri**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2009.

Lewis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2010.

Mango, Andrew: **Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004.

Mumcu, Ahmet: **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., 1974.

Ortaylı, İlber: **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İstanbul, Timaş Yay., 2011.

Ortaylı, İlber: **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**, İstanbul, Kronik Yay., 2018.

Ortaylı, İlber, İsmail Küçükkaya: **Cumhuriyetin İlk Yüzyılı**, İstanbul, Kronik Kitap, 2017.

Önder, Mehmet: **Atatürk'ün Yurt Gezileri**, Ankara, Türkiye İş Bankası Yay., 1998.

Önelçin, H. Adnan: **Nutuk'un İçinden**, İstanbul, Yüce Yay., 1981.

Özkaya, Yücel: **Millî Mücadelede Atatürk ve Basın II**, İstanbul, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2001.

Özel, Sabahattin: "Mondros'tan Samsun'a Atatürk", **T.C. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, Cilt X, 1999.

Özel, Sabahattin: **Millet-i Sadıka Ermeniler**, İstanbul, Tasam Yay., 2005.

Özel, Sabahattin: **Casustur Casus**, İstanbul, Derlem Yay., 2009.

Öztoprak, İzzet: **Türk ve Batı Kamuoyunda Millî Mücadele**, Ankara, TTK Basımevi, 1989.

Öztuna, Yılmaz: **Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı**, İstanbul, Babıali Kültür Yay., 2006.

Pamuk, Şevket: **Dünyada ve Türkiye'de İktisadi Büyüme 1820-2005**, Ankara, Yeni Reform Matbaacılık, 2007.

Satan, Ali: **İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1921, İstanbul**, Tarihçi Kitabevi, 2010-2011.

Selek, Sabahattin: **Millî Mücadele-I,** İstanbul, Doğan Gazetecilik A.Ş., 2011.

Sonyel, Salahi: **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.

Sonyel, Salahi: **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I**, Ankara, TTK Yay., 1995.

Soysal, İsmail: **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, Cilt I, Ankara, TTK Yay., 1989.

Şapolyo, Enver Behnan: **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Ankara, Güven Matbaası, 1971.

Şimşir, Bilâl N.: **İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt I-II-III-IV**, TTK Yayınları, 1973.

Şimşir, Bilâl N.: **Dış Basında Laik Cumhuriyet'in Doğuşu**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999.

Tanör, Bülent: **Kuruluş Kurtuluş**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2006.

Toynbee, Arnold J., Kenneth P. Kirkwood: **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2009.

Toprak, Zafer: **Cumhuriyet'e Doğru 1919-1923 Özgürlük ve Bağımsızlık Yolu**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2006

Turan, Şerafettin: **Türk Devrim Tarihi**, 2. Kitap, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1991, Cilt 1.

Uçarol, Rifat: **Siyasi Tarih 1789-2010**, İstanbul, Der Yay., 2010.

Ulubelen, Erol: **İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye**, Cumhuriyet Kitapları, 2009.

Yılmaz, Mustafa: **İngiliz Basını ve Atatürk'ün Türkiye'si**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2002.

B. ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)**, Yayın No: 62, Ankara, 2003.

Atatürk Araştırma Merkezi: **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV,** Ankara, 2006.

C. GAZETE HABERLERİ

1. The Daily Express

"Turks At The Gate Of Smyrna", 9 Eylül 1922.

"Fighting At Smyrna",19 Mayıs 1919.

"India's Plea For Turkey", 19 Mayıs 1919.

"Turkey To Retain Constantinople", 24 Mayıs 1919.

"Unchanging Turkey", 22 Mayıs 1919.

“Turkey’s Request”, 27 Haziran 1919.
“Pan-Turks Revolt”, 23 Eylül 1919.
“Trouble In Turkey”, 19 Mart 1920.
“Turkish Capital Quiet”, 22 Mart 1920.
“Turkish Rebels Defiance”, 3 Nisan 1920.
“Greeks’ Battle With Turks”, 22 Mart 1920.
“Greeks In Danger”, 12 Nisan 1920.
“Ultimatum To Rebel Turks”, 13 Nisan 1920.
“Turks’ Civil War”, 15 Nisan 1920.
“Rebel Turks’ Gains”, 1 Mayıs 1920.
“The Sultan To Abdicate”, 17 Mayıs 1920.
“80 Turks Arrested”, 27 Mayıs 1920.
“Our New War Zone”, 18 Haziran 1920.
“Our New War Against Turkey”, 21 Haziran 1920.
“Turkey Rejects The Peace Treaty”, 26 Haziran 1920.
“The Turks Claim A Victory”, 2 Temmuz 1920.
“Turks’ Revenge”, 3 Temmuz 1920.
“Routed Turks Cut Off”, 7 Temmuz 1920.
“Gloomy Councils At Stamboul”, 17 Temmuz 1920.
“Turks’ Ten Days”, 19 Temmuz 1920.
“More Fighting In Turkey”, 21 Temmuz 1920.
“Turkey To Sign The Treaty”, 22 Temmuz 1920.
“May Allah Help Us!”, 23 Temmuz 1920.
“Greeks Attack In Force”, 26 Temmuz 1920.
“How Adrianople Fell”, 28 Temmuz 1920.
“Mustapha Kemal Shot”, 1 Eylül 1920.
“Armenians In Peril”, 6 Ekim 1920.
“Turks Help The Reds”, 16 Ekim 1920.
“Greeks Attacked”, 2 Kasım 1920.
“Turks Reject The Treaty”, 9 Kasım 1920.
“Turks To Reunite?”, 29 Kasım 1920.
“Tragedy Of Armenia”, 4 Aralık 1920.

“Turkey For The Turks”, 7 Ocak 1921.
“Greek Disaster?”, 21 Ocak 1921.
“What Are We Doing In Turkey?”, 28 Ocak 1921.
“Asiatic Turks Firm”, 1 Şubat 1921.
“Sultan Insulted”, 7 Şubat 1921.
“Kemalist Programme”, 16 Şubat 1921.
“Allies Meet To-Day”, 21 Şubat 1921.
“Do You Accept?”, 25 Şubat 1921.
“Diplomatic Victory For Turkey”, 1 Mart 1921.
“Turkish Delight”, 7 Mart 1921.
“Turks Enter Batum”, 9 Mart 1921.
“Near East Dispute At A Climax”, 10 Mart 1921.
“Turks To Retain Constantinople”, 11 Mart 1921.
“Greek Advance”, 26 Mart 1921.
“Greek Push”, 29 Mart 1921.
“Greek Advance Stops”, 31 Mart 1921.
“At Turkey’s Throat”, 1 Nisan 1921.
“Greek Reverse”, 2 Nisan 1921.
“Disaster For The Greeks”, 4 Nisan 1921.
“Greek Army Smashed”, 6 Nisan 1921.
“Turks United”, 15 Nisan 1921.
“Moslem Rights Safe”, 6 Mayıs 1921.
“Turks Claim A Victory”, 7 Mayıs 1921.
“Greek Terror In Asia Minor”, 12 Mayıs 1921.
“British Held In Turkey”, 20 Mayıs 1921.
“Turks Execute A British Subject”, 30 Mayıs 1921.
“War In The Near East”, 4 Haziran 1921.
“Turkish Offer”, 6 Haziran 1921.
“Greeks Begin The New War”, 13 Haziran 1921.
“Baiting The Turk”, 13 Nisan 1921.
“Greek Tyrants”, 17 Haziran 1921.
“Vandalism”, 14 Eylül 1922.

“Ultimatum To Greeks”, 20 Haziran 1921.
“Turks’ Peace Move”, 25 Haziran 1921.
“Not A Man, Not A Farthing For A Turkish War”, 7 Temmuz 1921.
“Elusive Turks”, 15 Temmuz 1921.
“Cautious Turks”, 19 Temmuz 1921.
“Turks Downcast”, 30 Temmuz 1921.
“Turkish Losses”, 2 Ağustos 1921.
“Turkish Army Smashed”, 6 Ağustos 1921.
“Turks Struggling”, 9 Ağustos 1921.
“Turk Capital Bombed”, 20 Ağustos 1921.
“Turks At Bay”, 31 Ağustos 1921.
“Angora Evacuated”, 3 Eylül 1921.
“Greeks Checked”, 6 Eylül 1921.
“Fall Of Angora?”, 7 Eylül 1921.
“Middle East Plots”, 13 Eylül 1921.
“King Tino’s Army Fails”, 15 Eylül 1921.
“20,000 Greek Losses”, 16 Eylül 1921.
“Turk Offensive”, 17 Eylül 1921.
“Greek Peace Terms?”, 21 Eylül 1921.
“Turkish Successes”, 27 Eylül 1921.
“Greek Huns”, 5 Ekim 1921.
“Turks Entered Mersina”,5 Aralık 1921.
“Turks Seek Friendship”,8 Aralık 1921.
“No Turk Concessions”, 9 Aralık 1921.
“Greco-Turkish ‘Push’”, 21 Mart 1922.
“Near East War Must Cease”, 23 Mart 1922.
“Turks Want Adrianople”, 1 Nisan 1922.
“Turks Cut A Railway”, 25 Ağustos 1922.
“Turco-Greek War”, 29 Ağustos 1922.
“Brains Behind The Push”, 30 Ağustos 1922.
“Greece’s Empire Dream Vanishing”, 31 Ağustos 1922.
“Another Greek Disaster”, 1 Eylül 1922.

“Tino Throws Up The Sponge”, 5 Eylül 1922.

“Greek Defeat Becomes A Rout”,7 Eylül 1922.

“Greek Army Meets Its Sedan”, 8 Eylül 1922.

“The End Of Tino’s Dreams”,11 Eylül 1922.

“British Ships Hurrying To Smyrna”,12 Eylül 1922.

“Hands Of The Dardanelles”,13 Eylül 1922.

“Shall The Turks Have Thrace?”,14 Eylül 1922.

“Turks At The Gate Of Smyrna”, 9 Eylül 1922.

“Mudania Pact In Sight”,10 Ekim 1922.

“Kemalist Reprisals Begin”,15 Eylül 1922.

“Kemalist Reprisals Begin”,15 Eylül 1922.

“Ultimatum To Kemal”,16 Eylül 1922.

“Ultimatum To Kemal”,16 Eylül 1922.

“Kemal Must Not Cross The Straits”,18 Eylül 1922.

“Kemal Invades The Neutral Zone”, 20 Eylül 1922.

“Kemal Upsets The Premier’s Plans”,27 Eylül 1922.

“Harington And Kemal”, 29 Eylül 1922.

“War Almost Inevitable”,30 Eylül 1922.

“Kemal Halts His Troops”,2 Ekim 1922.

“Venizelos The Warmonger”, 3 Ekim 1922.

“Venizelos Packs Up”,5 Ekim 1922.

“Two Turk Demands”,7 Ekim 1922.

“Mudania Pact In Sight”,10 Ekim 1922.

“Turks Signed The Allied Terms”,11 Ekim 1922.

2. The Daily Mirror

“Smyrna Battle”, 19 Mayıs 1919.

“India and Turkey’s fate”, 19 Mayıs 1919.

“Turks’ Secret Move”, 19 Temmuz 1919.

“Turks’ Secret Move”, 19 Temmuz 1919.

“Tale Of New Trouble In Turkish Empire”, 22 Mart 1920.

“L.G. And Turkey”, 20 Aralık 1919.

"New Wilson Crisis", 6 Mart 1920.
"Turks' Troubles", 2 Ocak 1920.
"50.000 Franco-British for Constantinople", 9 Mart 1920.
"Turkish Policy Changing?", 11 Mart 1920.
"Wilson and The Turks", 26 Mart 1920.
"Turks Get Peace Treaty", 12 Mayıs 1920.
"War on Armenia", 13 Mayıs 1920.
"Baku Surrounded New Caspian Move. Reds To Join Turks", 24 Mayıs 1920.
"Greece and Her Risks", 7 Haziran 1920.
"Turks Ambush British", 18 Haziran 1920.
"British Expecting A Big Turk Attack", 19 Haziran 1920.
"War With Turks Menace: British Fleet Massing", 21 Haziran 1920.
"Ismid Turks Flee From British Fire", 25 Haziran 1920.
"Greeks Trap Turk Army Corps: 8000 Prisoners", 26 Haziran 1920.
"Greek Army Invasion Of Turkish Thrace", 28 Haziran 1920.
"Foch and Wilson Directing The Greek War", 29 Haziran 1920.
"Turks Appeal to Allies", 1 Temmuz 1920.
"To Coerce Turkey?", "Iron Duke In Action", 9 Temmuz 1920.
"Greeks Rout Turks", 10 Temmuz 1920.
"Lord Allenby to Lead Allies in Turkey", 12 Temmuz 1920.
"Turkish Treaty", 12 Temmuz 1920.
"Greek Army Captures Adrianople", 26 Temmuz 1920.
"Greek Kings' Slippers", 9 Ağustos 1920.
"Turks in 'Mespot", 13 Kasım 1920.
"What Does Greece Say?", 4 Aralık 1920.
"7000 Turks Frozen to Death", 30 Kasım 1920.
"Near East Question to Be Settled in London", 26 Ocak 1921.
"New Turkish Treaty", 1 Şubat 1921.
"Momentous Meeting of Allies in London", 21 Şubat 1921.
"£ 20,000,000 For Greece?", 22 Şubat 1921.
"Demands of Turkey for Peace Treaty Revision", 24 Şubat 1921.
"Turks Cannot Agree", 24 Şubat 1921.

“Crisis Over Turks’Sweeping Demands”, 25 Şubat 1921.
“Near East Peace Plan”, 26 Şubat 1921.
“Greeks and Turks Bury the Hatchet”, 11 Mart 1921.
“French Pact With Turks”, 12 Mart 1921.
“Who Paid The Greeks?”, 12 Mart 1921.
“Talaat Pasha Shot”, 16 Mart 1921.
“Greece Begins New War Against Turks”, 24 Mart 1921.
“France Warns Turks”, 30 Mart 1921.
“Naval Visit to Bosphorus”, 10 Haziran 1921.
“Stop The New War!”, 10 Haziran 1921.
“Near East Crisis”, 11 Haziran 1921.
“Greeks Must Withdraw”, 11 Haziran 1921.
“Greeks’New War: Will Britain Be Involved?”, 13 Haziran 1921.
“Stop the Coalition’s New War!”, 13 Haziran 1921.
“Middle East Adventures: Mr. Churchill’s Pleas”, 15 Haziran 1921.
“Allies and Near East”, 18 Haziran 1921.
“Alliance Rumours”, 18 Haziran 1921.
“Allies’ Plan For Truce in The Near East”, 20 Haziran 1921.
“Greece Refuses To Halt”, 27 Haziran 1921.
“Turks Defeat Greeks”, 28 Haziran 1921.
“Britain Must Not Drift Into New Turkish War”, 7 Temmuz 1921.
“No French Aid For Eastern War”, 8 Temmuz 1921.
“Gen. Harington Halts”, 9 Temmuz 1921.
“Gen. Harington Halts”, 9 Temmuz 1921.
“Turks Attack”, 11 Temmuz 1921.
“General Harington Not To See Kemal”, 12 Temmuz 1921.
“Kemalists To Abonden Capital To Greek”, 8 Ağustos 1921.
“No Allied Move To Stop Turco-Greek War”, 11 Ağustos 1921.
“Greeks Nearly In Angora”, 6 Eylül 1921.
“Greek Campaign Ends In Complete Failure”, 20 Eylül 1921.
“Why France and Britain Should Get Together”, 10 Kasım 1921.
“Whitehall Errors That Prevent Turkish Peace”, 11 Kasım 1921.

“Peace With Turkey?”, 16 Aralık 1921.
“Enver Pasha Captured”, 19 Ocak 1922.
“Turks Go To Paris”, 21 Mart 1922.
“Italy’s Secret Treaty”, 4 Mayıs 1922.
“Four Powers To Stop Asia Minor Outrages”, 16 Mayıs 1922.
“Col. Lawrence Resigns”, 20 Temmuz 1922.
“25,000 Greek Troops Poured Into Thrace”, 31 Temmuz 1922.
“Greek Pledge Not To March on Constantinople”, 1 Ağustos 1922.
“Turk Blow At Greeks: New Peril in Near East”, 30 Ağustos 1922.
“Greek Army Retreats 37 Miles In Asia Minor”, 31 Auğustos 1922.
“Asia Minor Fighting On Front Of 275 Miles”, 1 Eylül 1922.
“Greeks Driven Back 70 Miles By Turks”, 2 Eylül 1922.
“Greek Decision To Clear Out Of Asia Minor”, 5 Eylül 1922.
“Greek S.O.S. To Allies To Save Smyrna”, 6 Eylül 1922.
“Allies’ Step To End Near East War”, 7 Eylül 1922.
“Greece Asks Turkey For Armistice”, 8 Eylül 1922.
“3 Greek Army Corps Annihilated”, 9 Eylül 1922.
“Kemalists In Smyrna”, 11 Eylül 1922.
“League Warns Turks”,12 Eylül 1922.
“Bulgars May Join Turks In Menacing Alliance”, 14 Eylül 1922.
“Smyrna Swept By Great Fire -Turkish Reprisals”, 15 Eylül 1922.
“Allies To Send Reinforcements”, 16 Eylül 1922.
“Stop The Government’s New War In Near East”, 18 Eylül 1922.
“Nation Dead Against The New War In Near East”, 19 Eylül 1922.
“Get On Whith Near East Settlement: Turks’ Offer”, 20 Eylül 1922.
“National Protest Against Cabinet Folly”, 21 Eylül 1922.
“Government Folly Of Provoking Kemal”, 22 Eylül 1922.
“Turkey Offers Immediate Peace Conference”, 23 Eylül 1922.
“Joined Allied Terms For Peace Conference”, 25 Eylül 1922.
“Our Troops Facing 2,000 Turks In Chanak Zone”, 26 Eylül 1922.
“3,500 Cavalry Cross Line In Two Directions”, 27 Eylül 1922.
“Nearing Edge Of War: Kemalists Reject Note”, 29 Eylül 1922.

"Ultimatum To Turks: Must Leave Neutral Zone", 30 Eylül 1922.
"Kemal To Meet Allied Generals To-Morrow", 2 Ekim 1922.
"Five Nations Begin Near East Conference To-Day", 3 Ekim 1922.
"Near East Peace Conference Starts At Mudania", 4 Ekim 1922.
"Allies And Turks Agreed On Main Principles", 5 Ekim 1922.
"Dramatic Suspension On Mudania Conference", 6 Ekim 1922.
"Generals Back At Mudania: Lord Curzon In Paris", 7 Ekim 1922.
"Turks Falling Back: Assurances From İsmet", 10 Ekim 1922.
"Bargaining Spirit Of Turks At Mudania", 11 Ekim 1922.
"Turks Sign Pact After All-Night Talk", 12 Ekim 1922.
"Premier's Excuses For £10,000,000 Near East Bill", 13 Ekim 1922.

3. The Guardian

"Fighting At Smyrna", 19 Mayıs 1919.
"Turkey", 19 Mayıs 1919.
"The Distribution Of Turkey", 19 Mayıs 1919.
"Criticism Of The Terms", 20 Mayıs 1919.
"France And Asia Minor", 20 Mayıs 1919.
"Allies And Anatolia", 29 Mayıs 1919.
"Moslem Views Heard" , 19 Mayıs 1919.
"Anxiety On The Fate Of Turkey", 20 Mayıs 1919.
"The Turkish Settlement",22 Mayıs 1919.
"Secret Treaties", 23 Mayıs 1919.
"Turkey And The Sentence Of The Powers", 7 Haziran 1919.
"Turkish Delegation Invited To Paris", 7 Haziran 1919.
"The Turkish Delegates", 13 Haziran 1919.
"Allied Note To Turkey", 30 Haziran 1919.
"Turkish Political Developments", 8 Ekim 1919.
"Nationalist Danger In Turkey", 9 Ekim 1919.
"The Split In Turkey", 15 Ekim 1919.
"The Turkish Danger", 23 Ekim 1919.
"Turkish Nationalists In Asia Minor", 6 Kasım 1919.

“Future Turkish Power”, 10 Ocak 1920.
“Allied Action Against Turkey”, 8 Mart 1920.
“Allied Occupation Of Constantinople”, 18 Mart 1920.
“Ex-Minister Arrested In Constantinople”, 19 Mart 1920.
“Nationalist Revolt In Adrianople”, 19 Mart 1920.
“Situation In Asia Minor”, 5 Nisan 1920.
“Turning-Point In Turkey”, 6 Nisan 1920.
“Civil War In Turkey”, 14 Nisan 1920.
“What The Treaty Takes From Turkey”, 11 Mayıs 1920.
“Turkish Advance In the Caucasus”, 8 Ekim 1920.
“The Turkish Nationalists”, 31 Mayıs 1920.
“Turkish Nationalists”, 15 Mayıs 1920.
“Turkish Nationalists’ Terms”, 1 Kasım 1920.
“Nationalists Defeated By Greeks”, 3 Kasım 1920.
“Greeks Repulse Kemalist Attacks”, 23 Kasım 1920.
“Turks And Bolsheviks”, 25 Kasım 1920.
“Soviet Material For Kemalists”, 6 Aralık 1920.
“Izzet Pasha’s Agreement With Nationalists”, 4 Ocak 1921.
“Kemal Pasha’s Conditions”, 31 Ocak 1921.
“Turkish Claims At The Conference”, 4 Şubat 1921.
“Angora Goverment Sending Deputation”, 7 Şubat 1921.
“Kemal’s Attitude”, 8 Şubat 1921.
“Kemalist Intentions”, 10 Şubat 1921.
“Kemal and Chaliphate”, 10 Şubat 1921.
“Mustapha Kemal’s Demands”, 11 Şubat 1921.
“Turkish Nationalists And Russia”, 17 Şubat 1921.
“The Two Turkish Delegations”, 21 Şubat 1921.
“Message From Aidin”, 24 Şubat 1921.
“Russo-Turkish Alliance”, 28 Şubat 1921.
“Greeks Hard Hit”, 6 Nisan 1921.
“Turkey To Reorganise Afghan Army”, 9 Nisan 1921.
“Italy’s Pact With Kemal”, 13 Nisan 1921.

“The Turk No Longer To Wear A Fez”, 23 Nisan 1921.
“Repatriation Of Prisoners In Turkey”, 18 Mayıs 1921.
“Kemalists’ Treaty With Moscow”, 2 7 Mayıs 1921.
“Reported Kemalist Demand”, 9 Haziran 1921.
“The Greek-Kemalist Campaign”, 11 Haziran 1921.
“No Military Adventures In Turkey”, 16 Haziran 1921.
“Greek Atrocities At Yalova”, 17 Haziran 1921.
“New Greek Offensive In Anatolia”, 21 Haziran 1921.
“The Greek Reverse Near Ismir”, 29 Haziran 1921.
“British Peace Efforts In The Near East War”, 8 Temmuz, 1921.
“General Harington And Kemal”, 9 Temmuz 1921.
“General Harington And Kemal”, 9 Temmuz 1921.
“Greek Offensive This Week”, 12 Temmuz 1921.
“The Greek Advance”, 16 Temmuz 1921.
“The Greek Censorship And Eastern Thrace”, 19 Temmuz 1921.
“The Tragedy Threatened In Asia Minor”, 23 Temmuz 1921.
“Kemalists Evacuating Angora”, 27 Temmuz 1921.
“Russia And Turkish Nationalists”, 2 Ağustos 1921.
“The Angora ‘National Pact’”, 5 Ağustos 1921.
“End Of Anatolian War Approaching?”, 12 Eylül 1921.
“Greeks’ 20.000 Casualties”, 20 Eylül 1921.
“The French Threaty With Kemalists”, 31 Ekim 1921.
“Turkish Aims”, 15 Mart 1922.
“France And The Greek Demand”, 31 Temmuz 1922.
“General Townshend On His Mission”, 1 Ağustos 1922.
“The Greeks Hard Hit”, 4 Eylül 1922.
“The Turkish Advance”, 5 Eylül 1922.
“Turk Drive Towards Smyrna”, 7 Eylül 1922.
“Brussa Occupied By Kemalists”, 13 Eylül 1922.
“Mustapha Kemal In Smyrna”, 14 Eylül 1922.
“Fire Ravaging Smyrna”, 15 Eylül 1922.
“Turkish Armistice Terms”, 16 Eylül 1922.

"The Greek Army", 18 Eylül 1922.
"No Negotiations Without Russia", 19 Eylül 1922.
"Kemal's High Claims", 21 Eylül 1922.
"Ottoman Royal Family Going To Italy", 3 Ekim 1922.
"Grand Vizier Submits To Angora", 6 Ekim 1922.
"Agreement Signed At Mudania", 11 Ekim 1922.

4. The London Gazette

Karadeniz Ordu Komutanı General Milne'nin İngiliz Savaş Bakanlığına gönderdiği rapor, 7 Ocak 1921.

5. The Observer

"The Fate Of Turkey", 25 Mayıs 1919.
"Future Of Turkey", 25 Mayıs 1919.
"Partitioning Of Turkey", 26 Ekim 1919.
"London Moslems' Protest", 25 Mayıs 1919.
"The Muslims Of India",15 Haziran 1919.
"Allies And Turkey", 4 Nisan 1920.
"Oprressed Races Of Turkey", 25 Nisan 1920.
"Sultan And Treaty", 16 Mayıs 1920.
"London Conference", 20 Şubat 1921.
"Kemalists Jubilant", 17 Nisan 1921.
"Near East Crisis", 12 Haziran 1921.
"Greece And Turkey", 18 Eylül 1921.
"British Prisoners In Turkey", 23 Ekim 1921.
"The Fruits Of Folly", 17 Eylül 1922.

6. The Times

"Greek Landing At Smyrna",16 Mayıs 1919.
"Division Of Turkish Empire", 19 Mayıs 1919.
"The Fate Of Turkey" 2 Ağustos 1919.
"The Turk's Case", 27 Haziran 1919.
"Turkey Playing For Time", 4 Temmuz 1919.
"Guilt For Armenia", 27 Ağustos 1919.

“The Turkish Question”, 14 Kasım 1919.
“The Mandate For Turkey”, 25 Ağustos 1919.
“Mr. Wilson’s Warning To Turkey”, 5 Eylül 1919.
“Sovereign Rights”, 9 Eylül 1919.
“Decadent Turkey”, 11 Eylül 1919.
“Turkey Looks To Allies”, 19 Eylül 1919.
“The Occult Power In Turkey”, 12 Ağustos 1919.
“Turkish War Minister Resigns”,19 Ağustos 1919.
“Turks’ Rebuff At Versailles”, 7 Temmuz 1919.
“Turk General Outlawed”, 19 Temmuz 1919.
“New Menace To Armenia”, 5 Ağustos 1919.
“An Anatolian Republic”, 22 Eylül 1919.
“Grand Vizier Ousted”, 9 Ekim 1919.
“The Turkish Question”, 30 Ekim 1919.
“Kurdistan Risings”, 15 Ağustos 1919.
“The Question Of Kurdistan”, 11 Kasım 1919.
“The Case Of Kurdistan”, 20 Kasım 1919.
“Exports To Turkey And Bulgaria”, 15 Kasım 1919.
“Turkey Asks For Early Peace”, 22 Kasım 1919.
“Pro-Bolshevist Turks”, 5 Mart 1920.
“Kurdish Independence”, 10 Mart 1920.
“Coercion Of The Turk”, 12 Mart 1920.
“Allies Occupy Constantinople”, 17 Mart 1920.
“Constantinople Fighting”, 18 Mart 1920.
“Nationalist Outrages”, 25 Mart 1920.
“The Master Of Turkey”, 30 Mart 1920.
“To Oust The Turk”, 1 Nisan 1920.
“Turkey Disavows The Nationalists”, 13 Nisan 1920.
“Separate Anatolian State”, 15 Nisan 1920.
“Thrace Rebellion In Progress”, 24 Nisan 1920.
“Fighting Turkish Nationalist”, 29 Nisan 1920.
“Soviet Pact With Turks”, 10 Mayıs 1920.

“Mustapha Kemal’s Defiance”, 14 Mayıs 1920.
“Turks Despondent”, 17 Mayıs 1920.
“Kemal’s Call To Resistance”, 21 Mayıs 1920.
“Thracian Turks’ Threat”, 25 Mayıs 1920.
“Rebel’s Note To Powers”, 9 Haziran 1920.
“Again At War”, 18 Haziran 1920.
“Turks Reply To Peace Terms”, 26 Haziran 1920.
“Greeks Land At Dardanelles”, 30 Haziran 1920.
“Will The Turks Sign?”, 17 Temmuz 1920.
“Turkey To Repress Kemal”, 31 Temmuz 1920.
“Peace With Turkey”, 11 Ağustos 1920.
“Revolt Against Kemalists”, 6 Kasım 1920.
“Izzet Still At Angora”, 18 Ocak 1921.
“Angora’s Proposals To The Porte”, 7 Şubat 1921.
“Kemalists Coming To London”, 21 Şubat 1921.
“Greek Refusal”, 5 Mart 1921.
“Talaat’s Career”, 16 Mart 1921.
“Turks Falling Back”, 30 Mart 1921.
“Heavy Greek Reverse”, 6 Nisan 1921.
“More Trouble In Cilicia”, 9 Mayıs 1921.
“Angora’s Reliance On Lenin”, 6 Temmuz 1921.
“Unofficial Visit Fails”, 11 Temmuz 1921.
“The Anatolian War”, 5 Ağustos 1921.
“New Advance On Angora”, 17 Ağustos 1921.
“New Greek Front”, 18 Ağustos 1921.
“The Greek Advance”, 24 Ağustos 1921.
“Turks Making A Stand”, 29 Ağustos 1921.
“An Agreement With Persia”, 2 Kasım 1921.
“New Dangers For Angora”, 15 Aralık 1921.
“Kemalist’s New Link With Moscow”, 4 Ocak 1922.
“Mustapha And Genoa”, 16 Şubat 1922.
“Kemalist Minister In London”, 4 Ağustos 1922.

“Turkish Move”, 21 Ağustos 1922.
“The Greek Disaster”, 5 Eylül 1922.
“Near East Dangers”, 8 Eylül 1922.
“Turks Seize Smyrna”, 11 Eylül 1922.
“Mudania Pact”, 14 Ekim 1922.

EKLER

EK 1

["MANCHESTER GUARDIAN" MAP DEPARTMENT COPYRIGHT.

Colonel T. E. Lawrence, who was engaged during the war on the staff of Prince Feisul, son of the Arab King Hussein, writing to the "Times" in regard to British promises to the French and Arabs, gives the following description of four documents containing these promises:—

Document I.

The British promise to King Hussein, dated October 24, 1915. It undertakes, conditional on an Arab revolt, to recognise the "independence of the Arabs" south of latitude 37deg., except in the provinces of Bagdad and Basra, where British interests require special measures of administrative control, and except where Great Britain is not "free to act without detriment to the interests of France."

[N.B.—Hussein asked for no personal position, and for no particular Government or Governments.]

Document II.

The Sykes-Picot Agreement made between England and France in May, 1916. It divides the Arabic provinces of Turkey into five zones, roughly—(a) Palestine from the Jordan to the Mediterranean, to be "international"; (b) Haifa and Mesopotamia from near Tekrit to the Gulf to be "British": (c) the Syrian coast, from Tyre to Alexandretta, Cilicia, and most of Southern Armenia, from Sivas to Diarbekir, to be "French": (d) the interior (mainly the provinces of Aleppo, Damascus, Urfa, Deir, and Mosul) to be "independent Arab" under two shades of influence—

(i.) Between the lines Akaba-Kuwelt and Haifa-Tekrit, the French to seek no "political influence," and the British to have economic and political priority, and the right to supply "such advisers as the Arabs desire."

(ii.) Between the line Haifa-Tekrit and the southern edge of French Armenia or Kurdistan, Great Britain to seek no "political influence," and the French to have economic and political priority and the right to supply "such advisers as the Arabs desire."

[N.B.—The geography of the agreement is the geography of the White Knight, and it makes a similar irruption into economics when it lays down that the Bagdad Railway may not be finished till a Euphrates Railway has been built!]

Document III.

The British statement to the seven Syrians of Cairo dated June 11, 1917. This assures them that pre-war Arab States, and Arab areas freed by military action of their inhabitants during the war, shall remain entirely independent.

[N.B.—This assurance was unqualified, and might have conflicted with Document I. or Document II., but was regulated locally by arrangement between Allenby and Feisul, by which the Arab army operated almost entirely in the area given to the Arabs in Document II.]

Document IV.

The Anglo-French Declaration of November 9, 1918. In this Great Britain and France agree to encourage native Governments in Syria and Mesopotamia, and without imposition to assure the normal working of such Governments as the peoples shall themselves have adopted.

[N.B.—This was interpreted in the Orient as changing the "direct" British and French areas "b" and "c" of Document II. to spheres of influence.]

[The author of Document I. was Sir Henry McMahon. Documents II. and III. were by Sir Mark Sykes. Lord Robert Cecil authorised IV. They were all produced under stress of military urgency to induce the Arabs to fight on our side.]

The Guardian, 12 Eylül 1919, s.9. "Spheres Of Influence In Asiatic Turkey." Colonel T.E Lawrence'a ait 4 belgeden oluşan rapor.

EK 2

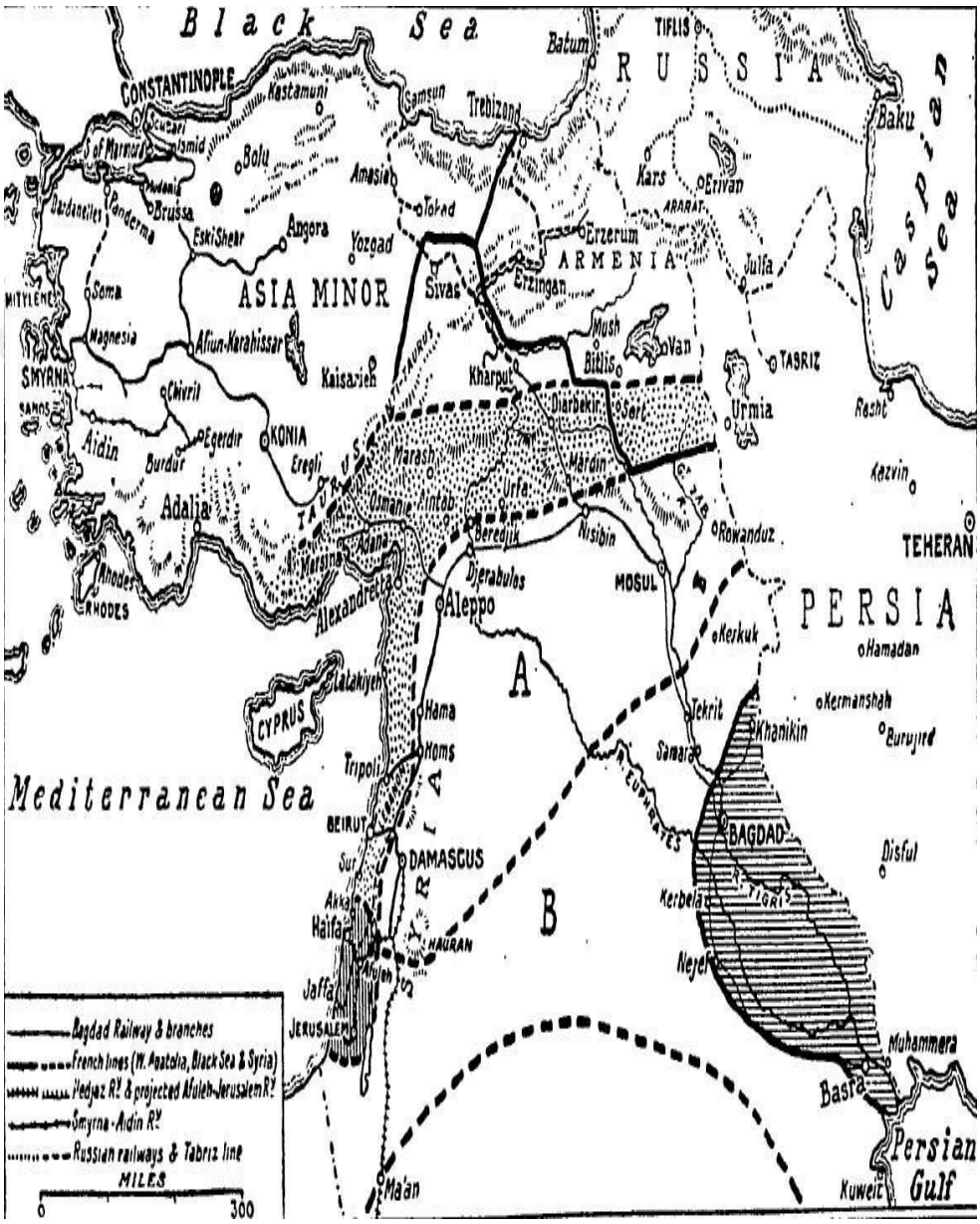

1916’daki İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Sykes-Picot Antlaşması’nın orijinal haritası. Noktalı alan Fransız, yatay alan İngiliz, dikey çizgili alan uluslararası bölge.

The Guardian, 8 Ocak 1920, s.9.

EK 3

Send this Telegram

TELEGRAM

To M. P. House of Commons

Please use your influence to prevent handing back Constantinople to Turk City under Constantinople should be free League of Nations

FROM

OR POST IT TO-DAY TO YOUR M.P.

The Turks must not keep Constantinople

THE CRITICAL MOMENT

A CRISIS is upon us. Act at once: it is within your power to make History. Telegraph to your M.P. so that he will know what *you* feel about this proposal to perpetuate the bloodstained rule of the Turk in Constantinople. The hour of the critical decision has come. It is an hour that may be fraught with lasting evil for the whole civilised world, if you do not play your part. *A million murdered Christians call to you—thousands more in deadly fear of slaughter rely on you—on you alone.*

THREE GROUNDLESS FEARS.

(1) You are told by the official apologists that Constantinople is a Turkish City. It is not. The Turks in Constantinople, as elsewhere in Europe, have never been more than "an Army of Occupation."

(2) You are told that if the Turks remain in Constantinople it will be easier to "bring pressure upon them" in the interests of their Christian subjects. Ask yourself if this is true. Has it been true in the past? Ask the Armenians what protection the presence of the Turks in Constantinople has ever afforded them! To "protect" the subject peoples by giving the Turks Constantinople would be like trying to avert a murder by giving the assassin the key of his victim's bedroom. And remember the Turks are a Nation of Cripples.

(3) You are told, finally, that the abolition of Turkish rule in Constantinople would set the Moslem world ablaze with resentment. It is another fallacy. Lord Bryce himself has warned you that by truckling to the Turks we may well endanger British prestige throughout the East far more seriously than by following the dictates of honour and justice.

THE MENACE OF FRESH WARS.

In Turkish hands Constantinople has always been a menace to peace. It has always been a hotbed of dangerous intrigue. It is far too important a city to be held by a weak, indolent and cruel Power. Being, as it is, the Gateway of East and West, the commanding approach to the highway to India, the coveted key to seas and lands attainable only through the Dardanelles, it is a perpetual temptation to unscrupulous ambition. World Peace is bound up with the Constantinople question. Is not the internationalisation of Constantinople — the making of Constantinople into a free-hold city of the League of Nations—the only solution of this grave problem?

TRUSTING THE SAME PORTER.

Read what Mr. Lloyd George said last December, when the question of leaving Constantinople under Turkish control was being debated in the House of Commons: "Can we leave those gates which were slammed in our face under the same gate-keeper? . . . They were shut treacherously in our face. We cannot trust the same porter."

Yet now, in spite of the bitter and oft repeated lessons of history, it is proposed that this Turkish gatekeeper should again be trusted. It is argued that as we left Berlin to Germany, and Vienna to Austria, we should leave Constantinople to the Turk! Did the menace of Germany lie in her possession of Berlin? Did the menace of Austria lie in her possession of Vienna? Such an argument is merely superficial: it is founded on ignorance of simple and obvious facts of history; it cannot impose for a moment upon intelligent people.

MEN AND WOMEN VOTERS—ACT AT ONCE!

If you act *immediately* you can play your part in frustrating this perilous proposal. You can help to defeat a policy that is not only wrong and immoral in itself, but is also one which will recoil most evilly on your head and on the heads of your children. History shows that World Peace is impossible so long as the Turk stays at Constantinople.

Telegraph your Member of Parliament. Remember that *after to-day* it may be too late. Do not let slip this great chance of asserting your power as a citizen of a free country under *representative government*. Help to prove that the British people—*men and women*—do not sanction a policy that would prolong indefinitely the bloody and menacing rule of the Turk in Europe.

Women of England, stop the atrocities now being committed by the Turk against women and little children.

Comrades of the Great War and all ex-service men—did your comrades suffer and die at grim Gallipoli in order to keep the Turk at Constantinople?

Christians think of your fellow Christians and act for your faith.

Trade Unionists, protest against diplomacy "behind the closed door," and the burden of militarism.

All you who have a stake in the British Empire stop the menace to trade and prosperity.

Constantinople for the League of Nations

See, wire or write your M.P. at once. History is in the making. Play your part!

Daily Express, 25 Şubat 1920, s.6. "Türkler İstanbul'u almamalı."

EK 4

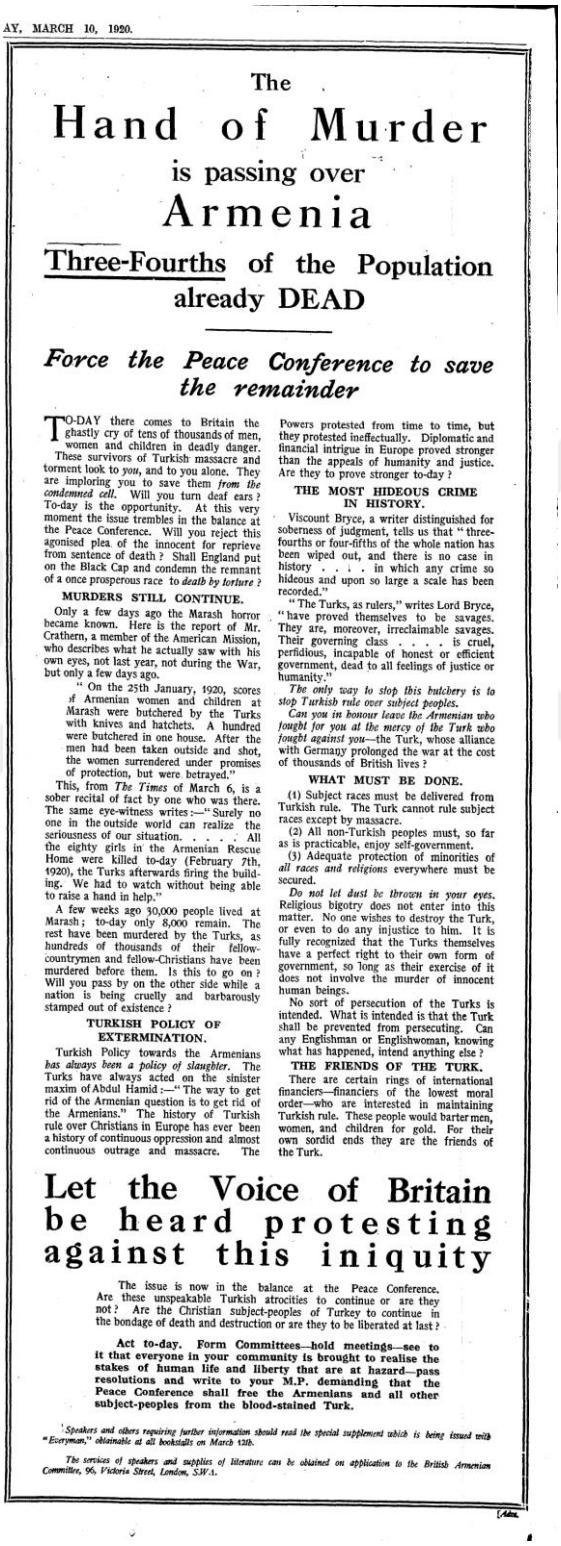

AY, MARCH 10, 1920.

The

Hand of Murder

is passing over

Armenia

Three-Fourths of the Population already DEAD

Force the Peace Conference to save the remainder

TO-DAY there comes to Britain the ghastly cry of tens of thousands of men, women and children in deadly danger. These survivors of Turkish massacre and torment look to *you*, and to you alone. They are imploring you to save them *from the condemned cell*. Will you turn deaf ears? To-day is the opportunity. At this very moment the issue trembles in the balance at the Peace Conference. Will you reject this agonised plea of the innocent for reprieve from sentence of death? Shall England put on the Black Cap and condemn the remnant of a once prosperous race to *death by torture*?

MURDERS STILL CONTINUE.

Only a few days ago the Marash horror became known. Here is the report of Mr. Crathern, a member of the American Mission, who describes what he actually saw with his own eyes, not last year, not during the War, but only a few days ago.

"On the 25th January, 1920, scores of Armenian women and children at Marash were butchered by the Turks with knives and hatchets. A hundred were butchered in one house. After the men had been taken outside and shot, the women surrendered under promises of protection, but were betrayed."

This, from *The Times* of March 6, is a sober recital of fact by one who was there. The same eye-witness writes:—"Surely no one in the outside world can realize the seriousness of our situation. . . . . All the eighty girls in the Armenian Rescue Home were killed to-day (February 7th, 1920), the Turks afterwards firing the building. We had to watch without being able to raise a hand in help."

A few weeks ago 30,000 people lived at Marash; to-day only 8,000 remain. The rest have been murdered by the Turks, as hundreds of thousands of their fellow-countrymen and fellow-Christians have been murdered before them. Is this to go on? Will you pass by on the other side while a nation is being cruelly and barbarously stamped out of existence?

TURKISH POLICY OF EXTERMINATION.

Turkish Policy towards the Armenians *has always been a policy of slaughter*. The Turks have always acted on the sinister maxim of Abdul Hamid:—"The way to get rid of the Armenian question is to get rid of the Armenians." The history of Turkish rule over Christians in Europe has ever been a history of continuous oppression and almost continuous outrage and massacre. The Powers protested from time to time, but they protested ineffectually. Diplomatic and financial intrigue in Europe proved stronger than the appeals of humanity and justice. Are they to prove stronger to-day?

THE MOST HIDEOUS CRIME IN HISTORY.

Viscount Bryce, a writer distinguished for soberness of judgment, tells us that "three-fourths or four-fifths of the whole nation has been wiped out, and there is no case in history . . . . in which any crime so hideous and upon so large a scale has been recorded."

"The Turks, as rulers," writes Lord Bryce, "have proved themselves to be savages. They are, moreover, irreclaimable savages. Their governing class . . . . is cruel, perfidious, incapable of honest or efficient government, dead to all feelings of justice or humanity."

The only way to stop this butchery is to stop Turkish rule over subject peoples.

Can you in honour leave the Armenian who fought for you at the mercy of the Turk who fought against you—the Turk, whose alliance with Germany prolonged the war at the cost of thousands of British lives?

WHAT MUST BE DONE.

(1) Subject races must be delivered from Turkish rule. The Turk cannot rule subject races except by massacre.

(2) All non-Turkish peoples must, so far as is practicable, enjoy self-government.

(3) Adequate protection of minorities of *all races and religions* everywhere must be secured.

Do not let dust be thrown in your eyes. Religious bigotry does not enter into this matter. No one wishes to destroy the Turk, or even to do any injustice to him. It is fully recognized that the Turks themselves have a perfect right to their own form of government, so long as their exercise of it does not involve the murder of innocent human beings.

No sort of persecution of the Turks is intended. What is intended is that the Turk shall be prevented from persecuting. Can any Englishman or Englishwoman, knowing what has happened, intend anything else?

THE FRIENDS OF THE TURK.

There are certain rings of international financiers—financiers of the lowest moral order—who are interested in maintaining Turkish rule. These people would barter men, women, and children for gold. For their own sordid ends they are the friends of the Turk.

Let the Voice of Britain be heard protesting against this iniquity

The issue is now in the balance at the Peace Conference. Are these unspeakable Turkish atrocities to continue or are they not? Are the Christian subject-peoples of Turkey to continue in the bondage of death and destruction or are they to be liberated at last?

Act to-day. Form Committees—hold meetings—see to it that everyone in your community is brought to realise the stakes of human life and liberty that are at hazard—pass resolutions and write to your M.P. demanding that the Peace Conference shall free the Armenians and all other subject-peoples from the blood-stained Turk.

Speakers and others requiring further information should read the special supplement which is being issued with "Everyman," obtainable at all bookstalls on March 12th.

The services of speakers and supplies of literature can be obtained on application to the British Armenian Committee, 96, Victoria Street, London, S.W.1.

The Times, 10 Mart 1920, s.8. "Ölümün eli Ermenistan'ın üzerinde dolaşıyor."

EK 5

MARCH 11, 1920.

The Hand of Murder is passing over Armenia

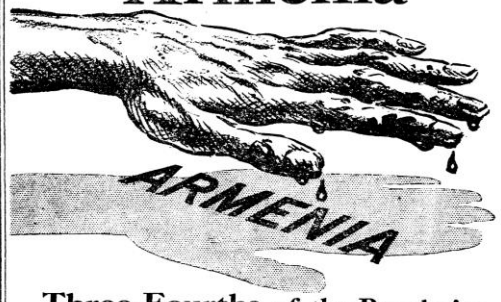

Three-Fourths of the Population already DEAD

Force the Peace Conference to save the remainder

TO-DAY there comes to Britain the ghastly cry of tens of thousands of men, women and children in deadly danger.

These survivors of Turkish massacre and torment look to *you*, and to *you alone*. They are imploring you to save them *from the condemned cell*. Will you turn deaf ears? To-day is the opportunity. At this very moment the issue trembles in the balance at the Peace Conference. Will you reject this agonised plea of the innocent for reprieve from sentence of death? Shall England put on the Black Cap and coin the remnant of a once prosperous race to *death by torture*?

MURDERS STILL CONTINUE.

Only a few days ago the Marash horror became known. Here is the report of Mr. Crathern, a member of the American Mission, who describes what he actually saw with his own eyes, not last year, not during the War, but only a few days ago.

> "On the 24th January, 1920, scores of Armenian women and children at Marash were butchered by the Turks with knives and hatchets. A hundred were butchered in one house. After the men had been taken outside and shot, the women surrendered under promises of protection, but were betrayed."

This, from the *Times* of March 6th, is a sober recital of fact by one who was there. The same eye-witness writes:—"Surely no one in the outside world can realise the seriousness of our situation. . . . All the eighty girls in the Armenian Rescue Home were killed to-day (February 7th, 1920), the Turks afterwards firing the building. We had to watch without being able to raise a hand in help."

A few weeks ago 50,000 people lived at Marash; to-day only 8,000 remain. The rest have been murdered by the Turks, as hundreds of thousands of their fellow-countrymen and fellow-Christians have been murdered before them. Is this to go on? Will you pass by on the other side while a nation is being cruelly and barbarously stamped out of existence?

TURKISH POLICY OF EXTERMINATION.

Turkish Policy towards the Armenians *has always been a policy of slaughter*. The Turks have always acted on the sinister maxim of Abdul Hamid: "The way to get rid of the Armenian question is to get rid of the Armenians." The history of Turkish rule over Christians in Europe has ever been a history of continuous oppression and almost continuous outrage and massacre. The Powers protested from time to time, but they protested ineffectually. Diplomatic and financial intrigue in Europe proved stronger than the appeals of humanity and justice. Are they to prove stronger to-day?

THE MOST HIDEOUS CRIME IN HISTORY.

Viscount Bryce, a writer distinguished for soberness of judgment, tells us that "three-fourths or four-fifths of the whole nation has been wiped out, and there is no case in history . . . . in which any crime so hideous and upon so large a scale has been recorded."

"The Turks, as rulers," writes Lord Bryce, "have proved themselves to be savages. They are, moreover, irreclaimable savages. Their governing class . . . . is cruel, perfidious, incapable of honest or efficient government, dead to all feelings of justice or humanity."

The only way to stop this butchery is to stop Turkish rule over subject peoples.

Can you in honour leave the Armenian who fought for you at the mercy of the Turk who fought against you—the Turk, whose alliance with Germany prolonged the war at the cost of thousands of British lives?

WHAT MUST BE DONE.

(1) Subject races must be delivered from Turkish rule. The Turk cannot rule subject races except by massacre.

(2) All non-Turkish peoples must, so far as is practicable, enjoy self-government.

(3) Adequate protection of minorities of *all races and religions* everywhere must be secured.

Do not let dust be thrown in your eyes. Religious bigotry does not enter into this matter. No one wishes to destroy the Turk, or even to do any injustice to him. It is fully recognised that the Turks themselves have a perfect right to their own form of government, so long as their exercise of it does not involve the murder of innocent human beings.

No sort of persecution of the Turks is intended. What is intended is that the Turk shall be prevented from persecuting. Can any Englishman or Englishwoman, knowing what has happened, intend anything else?

THE FRIENDS OF THE TURK.

There are certain rings of international financiers—financiers of the lowest moral order—who are interested in maintaining Turkish rule. These people would barter men and women and children for gold. For their own sordid ends they are the friends of the Turk.

Let the Voice of Britain be heard protesting against this iniquity.

The issue is now in the balance at the Peace Conference. Are these unspeakable Turkish atrocities to continue or are they not? Are the Christian subject-peoples of Turkey to continue in the bondage of death and destruction or are they to be liberated at last?

Act to-day. Form Committees—hold meetings—see to it that every one in your community is brought to realise the stakes of human life and liberty that are at hazard—pass resolutions and write to your M.P. demanding that the Peace Conference shall free the Armenians and all other subject-peoples from the blood-stained Turk.

Speakers and others requiring further information should read the special supplement which is being issued with "The Times," obtainable at all bookstalls on March 12th.
The services of speakers and supplies of literature can be obtained on application to the British Armenian Committee, 98, Victoria Street, London, S.W.1.

Daily Express, 11 Mart 1920, s.8. "Ölümün eli Ermenistan'ın üzerinde dolaşıyor."

EK 6

Members of the Turkish Cabinet on a Brit'sh warship.

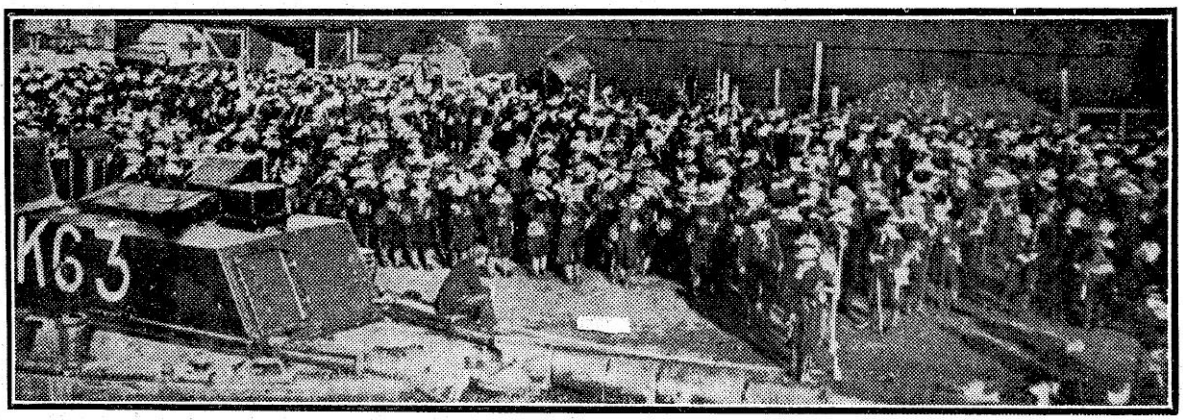

ALLIES IN CONSTANTINOPLE.—A general view of the landing of the Allied Naval Forces at Constantinople, where the " handymen " are impressing on the Turks the desirability of a more reasonable attitude towards the demands of the Allies and the absolute necessity of an end to Armenian atrocities.

Daily Mirror, 3 Nisan 1920, s.1. "Türk Kabinesinin Üyeleri İngiliz Savaş Gemisinde."

EK 7

EDITORIAL TELEPHONES—HOLBORN 6000 (5 lines). DAILY EXPRESS, LONDON, THURSDAY, APRIL 15, 1920. 7

BRITONS! BE QUICK!!

THE TURK IS MASSACRING

While statesmen have been discussing the post-war position of Armenia, the Turk, true to his type, has returned to his bayonet. He is using his bayonet on defenceless men, women and children. He is ruthlessly pursuing his traditional policy of organised and wholesale slaughter.

THE TURK WANTS ARMENIA BUT NOT THE ARMENIANS

DURING MANY CENTURIES HE HAS, BY COUNTLESS BLOODY MASSACRES, KEPT DOWN THE POPULATION OF ARMENIA

Any one of the following outstanding events in the history of Turkey during the past hundred years would be sufficient to convince an impartial judge that Turkey is not fit to be longer entrusted with the control of a civilised nation.

1822:—40,000 Greeks massacred in Chios.
1850:—3,000 Christians massacred at Damascus.
1876:—Vast massacres in Bulgaria during the rising in Bvenia and other Balkan States.
1895:—Abdul Hamid orders wholesale slaughter of subjects and peoples in Armenia and Constantinople.

1915:—Talaat and Enver organised the extermination of the adult males among the Armenians in the Asiatic parts of the Empire. Their women and children were driven from their homes to perish in the deserts of Northern Arabia and Mesopotamia. Bishops were roasted to death.

A few weeks ago all the world heard with a shiver of horror that over 16,000 Armenians had just been slaughtered by the Turks in Marash and the city fired. The Armenian situation is, at this moment, worse than it was under that bloodiest of Sultans, Abdul Hamid. The latest news from British Agents in Armenia, published in the Press on April 8, states:—

"Direct information received in London regarding the situation in Cilicia is that Hadjin has been abandoned (to the besieging Turks), as the French authorities expressed their inability to send troops to its rescue. In Clear and the surrounding neighbourhood the Armenian and Greek populations have been massacred. The Armenians of Sis and Chars Bazar are being transferred to Adana by the French authorities."

THE ARMENIANS FOUGHT AS OUR ALLIES

WHAT THE ARMENIANS DID FOR US.

The Armenians did their best to help us in the war, although they were shot and butchered by their Turkish overlords for doing so.

Their courage and bravery have been publicly recognised by many well-known men, including Lord Allenby, Lord Robert Cecil, and M. Clemenceau.

We asked for their help and they gave it, because we promised them freedom from Turkish tyranny.

WHAT THE TURKS DID TO BRITISH PRISONERS.

When Kut surrendered to the Turks, British prisoners of war were brutally treated, clubbed with rifles, and many of them murdered during their march across the plains to the place of internment.

Thousands of our men who had bravely and honourably fought against the Turks and were emaciated through the ordeal of a long siege, were made to march across the arid plains while suffering from wounds and hunger. Those who could not go on were left to die in agony by the wayside.

Altogether 70 per cent. perished in captivity.

BRITAIN'S HONOUR IS AT STAKE

WHAT LLOYD GEORGE SAID IN 1914

"The hour has struck on the great clock of destiny for settling accounts with the Turk. The Turks are a human cancer, a creeping agony of the flesh to the land which they occupy, rending every fibre of life.

"The tread of his bloodstained sandals scorches and withers life out of whole territories, every blade shrivelled up in thousands of square miles.

"The people subjected to his rule have for centuries been the victims of his indolence, incompetence and lust, and now that the great day of reckoning has come upon nations I am glad."

WHAT LLOYD GEORGE MUST DO NOW

Next week the Peace Conference meets at San Remo. Lloyd George must redeem his word. You, or your husband or your son, have fought for the rights of small nations against the oppressor. You have freed Belgium. Your own home is free from the German menace, but the homes of the Christians in Armenia are at this moment being broken up by the blood-thirsty Turk. Your message to your M.P. at this moment may render for ever inviolate those oft-violated Armenian homes.

Whatever influence you have—and everyone has some influence—you should use it in the cause of stricken Armenia. Everyone must do something TO-DAY.

ARMENIA MUST BE FREED NEXT WEEK

NEXT WEEK IS THE WEEK OF RECKONING. — Next week the Peace Conference sitting at San Remo will discuss the question of Armenia. The delegates must say that no more shall the blood-stained Turk control the destinies of a civilised people.

SAN REMO MUST BE ARMENIA'S SALVATION

Daily Express, 15 Nisan 1920, s.7**.** "İngilizler dikkat! Türkler katliam yapıyor."

EK 8

MAY 7, 1920. 7

CHRISTIANITY VERSUS BARBARISM

WORLD MENACE TO HUMANITY.

THE LAST GREAT FIGHT NOW TO BE WAGED.

Crisis of Appalling Danger That Must Be Dealt With AT ONCE!

To-Day Is Polling Day—Christianity Is Going To The Ballot against Barbarism and Organised Massacre—HOW WILL YOU VOTE?—FOR VOTE YOU MUST.

The hour has struck. A long-dreaded crisis is upon us! To the sane, clear-headed Englishman, accustomed to weigh his judgments in cold scales, it must come almost with a sense of physical shock—a tugging contraction of the heart-strings—to realise that he is to-day, perforce, a combatant in a struggle for existence, far greater than any that History has yet shown us.

The issue is in doubt! **It is a frightful fact that it is an open question which is going to win.** And here in this country, we have been heedless, sceptical, and indifferent—heedless of all the evidence of massacre—sceptical of the awful results of Mob Law—indifferent to perceive the evil spread of Fanaticism. The greatest Butcher in history is even now stalking through Christian Armenia, slaying, destroying and indulging his lust amongst the peace-loving, industrious people.

Your Vote is Called for To-day!

And now every man and woman—every child old enough to understand—must take his or her place to-day either on the side of Christianity, Justice, and Mercy, or on the side of Soul-Destroying Fanaticism, and Organised Murder and Outrage.

There can be no middle course—no attempt at a sickly and frightened neutrality. The issue recognises no neutrals, and feeble hesitation is just the one failing which has given free rein to the steed of Barbarism to-day.

It must be for the last time! To-day ALL are implicated, and the lives of twice nine hundred thousand fellow-Christians are at stake!

He must be blind indeed who cannot see that the safety of British citizens, the honour of our womankind, and the future of our children, are dependent upon the measures we take to help our gallant Allies in the great cause of Christianity. Every Christian life we can save is another two votes in the great Ballot Box of Destiny.

Our great opportunity lies in the rescue of Armenia—a Christian nation in this year of grace 1920, subjected to the most ruthless barbarity; tortured, mutilated, turned adrift from blazing homesteads and left to starve—their women and girls outraged—little piteous babies beaten to death. The awfulness of this slaughter and persecution is not understood in England. Imagine the countless streams of refugees fleeing from this Reign of Terror, unclothed, unfed, unsheltered, unwashed—dragging their bleeding feet over the dread ground in the terrible apathy of absolute despair and suffering.

Imagine, too, these tragic multitudes arriving at the Mission Houses, Shelters, and Refugees of the Armenian Refugees (Lord Mayor's) Fund, collapsing where they stand—and not enough food and clothes to meet one-tenth of their needs!

So Long as Barbarism Sees Us Indifferent—the Peril Continues to Grow.

Our only hope of safety lies in *unity*. We must not—cannot—let the forces of Barbarism work their will unchecked. We must rise as of one accord and each of us save one, two, a family—or a village, of these pitiful Christian refugees, according to our means! But it must be NOW, so that the sound of our good deed shall start its echo down the lengthening vistas of Time—gathering till it records the fact that we have, by our own generous effort, saved a whole nation from destruction and torture and collected millions of workers in the cause of Righteous dealing and Christian Civilisation.

Dreadful Horrors that Sicken the Soul.

Surely you can spare something to alleviate their distress. Surely you can spare something to strike a blow against Organised Crime! Our National Honour is in your keeping to-day. Let the authenticated reports of actual eye-witnesses be laid to your conscience.

"The wizened skins of these refugees cling in fear to their rattling bones. Just human remnants . . . not protected from the elements by even the dignity of rags. They are pencil sketches of humanity."

Relief workers come back for aid scared and blasted by the awful sights they have witnessed, saying: "Merciful God! It's ALL true! Nobody has ever told the whole truth. Nobody could!"

To look upon the things that had to be hushed upon gets the heart quaking in a horror difficult to describe . . . a gangrene, ever-mastering sickening. . . . Shelterless, death-stricken throngs milling from place to place; Children shrieking aloud; women sobbing in broken, inarticulate lamentation; men utterly helpless and reduced to staggering weakness, heedless of the tears rolling down their dirt-streaked faces. . . . Other kinds of mobs—wide eyes, eager hands outstretched in wolfish supplication, lips writhing back from the teeth in a ghastly grin that had long since ceased to be a smile, and I involuntarily shrank away with a spasm of shuddering, murmuring almost unconsciously:—

"'Oh, No! It cannot be! It is not possible under God's heaven that such things can be.'"

The First Duty of Every Citizen To-day.

These dying children, persecuted women and tortured men are looking to Great Britain for help in their hour of need—not the provision of comforts, but the mere means to exist. What shall be our answer? What will you do for our dismembered Ally—our brave, industrious fellow-religionists and fellow-citizens of Europe?

Shall they come to the Shelter Houses only to lie down and die outside, or shall our help—your help—provide them with food and clothes and bed, shelter, warmth and cleanse them from the awful diseases imposed upon them by their privations?

Every British citizen to-day has the fate of an Armenian in his hands. Shall your answer mean Death or Life?

That is the issue—that is what you must decide now.

The Duty of a Citizen Earning £200 a Year.

However pro-hibitive the price of luxuries and comforts you can spare **something**. Send a donation of 10s. or £1—make a collection of mere pence (for even a few pence can purchase food to save a starving refugee) round your dinner table, thankful that you at least, and those dependent on you can live in comfort.

The Duty of a Citizen Earning £400 a Year.

You have means. You have influence. You have friends whom you can interest in the Cause of the Survival of Christianity. It is your immediate duty to send wherever you can afford—and to use your utmost effort to induce others to do the same.

The Duty of a Citizen Earning £1,000 and Over.

Here, surely, is ample scope. You can, without sacrifice, spare larger sums that can save whole families—whole villages—among entire processions of desperate Refugees who are now on the point of death. Their lives are in your hands. Shall your help be now withheld in the Hour of desperate need?

It is food that is wanted—but it must be bought. Beds and Bedding—but they cost money. Calico, Medical Supplies and a host of Hospital Requisites—their shipment must be paid for.

On what your generosity and pity prompt you to send depends the transformation of ghastly, ragged skeletons—too ill to stand or walk—into healthy, useful citizens, able to earn their own living and take their places in commerce and industry with their neighbours.

THE ARMENIAN REFUGEES (Lord Mayor's) FUND

(1) **Feeds the Starving.**
(2) **Clothes the Naked.**
(3) **Heals the Sick.**
(4) **Relieves the Suffering, and enables thousands of the Rescued to earn their own living in comfort and security.**

The Relief Centres are working day and night. The aggravating of their misery by the delay in every hour's time, so every minute of precious time is lost—not one penny of your money can be spared—must be delayed by red tape or officialdom.

Will you, therefore, send your contribution to-day to the Lord Mayor, Mansion House, E.C., to receive the gratitude of the suffering Christians, and to enable the Relief Committee, of which the Lord Mayor has kindly undertaken to be the organising Treasurer, to carry out the work of receiving and acknowledging contributions.

Please, therefore, send your gift now, cut out the form below, fill it in, and post it to-day to—

LORD MAYOR'S ARMENIAN REFUGEES (LORD MAYOR'S) FUND,
MANSION HOUSE, LONDON, E.C. 4.

ARMENIAN REFUGEES (Lord Mayor's) FUND.

To Lord Weardale,
Armenian Refugees (Lord Mayor's) Fund,
Room 14, 20, Golden Square,
Regent Street, London, W.1.

Sir,

I desire to send my sympathy with the Armenian Refugees and enclose ..... as my Contribution in support of the efforts being made to alleviate the terrible sufferings resulting from Barbarism.

NAME .....
(Kindly state whether Mr., Mrs., or Miss.)

ADDRESS .....

Dr. MABEL ELLIOTT, one of the English-speaking Missionaries besieged at Marash during the recent Armenian Massacres, states: "No language that I could use could exaggerate the horror of the scenes that I witnessed. The Turks slaughtered the Armenians wherever they found them. . . . the streets crawled into the hospital from the streets covered with blood—one poor old woman, who was shot through the lung, thigh and ankle, managed to get to us, though she was taken off her knees down to the bone through crawling through the streets. The wife of the Armenian Protestant Pastor came with three wounds and four terrible stabs—her two children had been knifed before her eyes; she had another baby, poor woman, as she got into the hospital, and died within forty-eight hours. Her case was only one of hundreds. Whole families were slaughtered, babies killed in cold blood and . . . (too horrible to write) . . . refugees who started from Marash early—about 2,000 reached Islahie—there was a terrible blizzard—we struggled on—people were literally dropping dead on all sides—every few yards one passed a shapeless bundle in the snow, and one was glad if it did not move—"

Daily Express, 7 Mayıs 1920, s.7. "Hristiyanlık barbarizme karşı."

EK 9

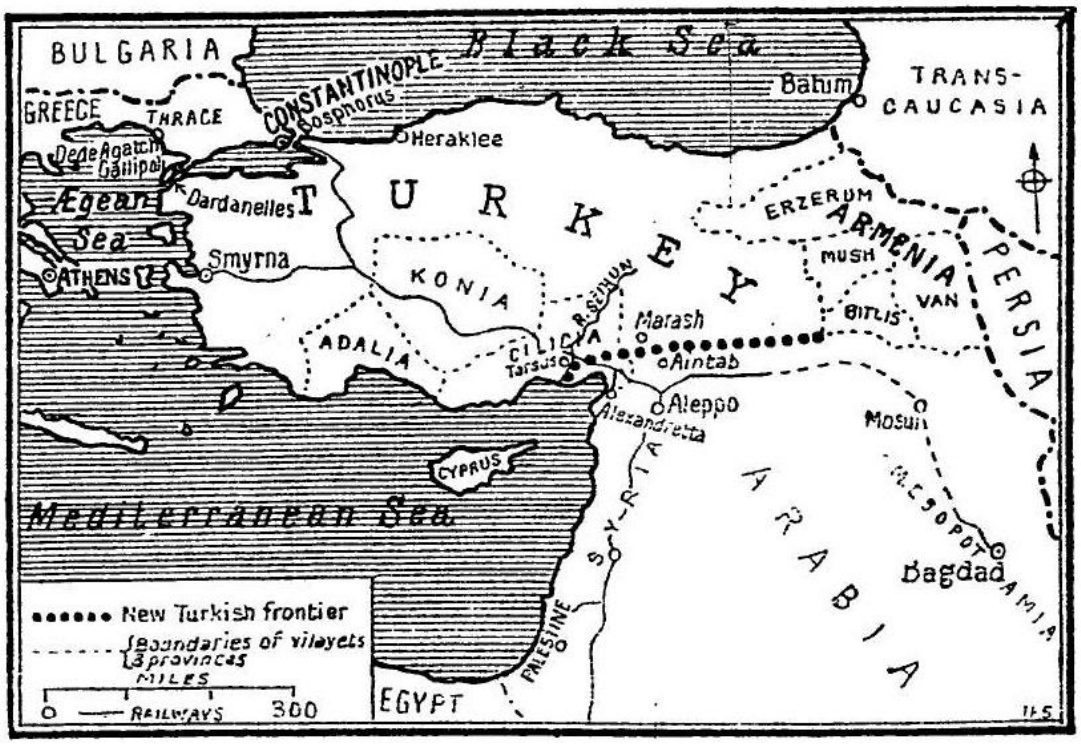

["Manchester Guardian" copyright.

[The map shows the new Turkey which the forecast of the treaty terms outlines. Greece takes the whole of what was formerly Turkey in Europe except the Constantinople district. The Greco-Bulgarian frontier shown is that fixed by the recent treaty. In Asia-Minor the new Turco-Arab frontier is indicated.]

The Guardian, 11 Mayıs 1920, s.9. "Yeni Türk-Arap sınırı."

EK 10

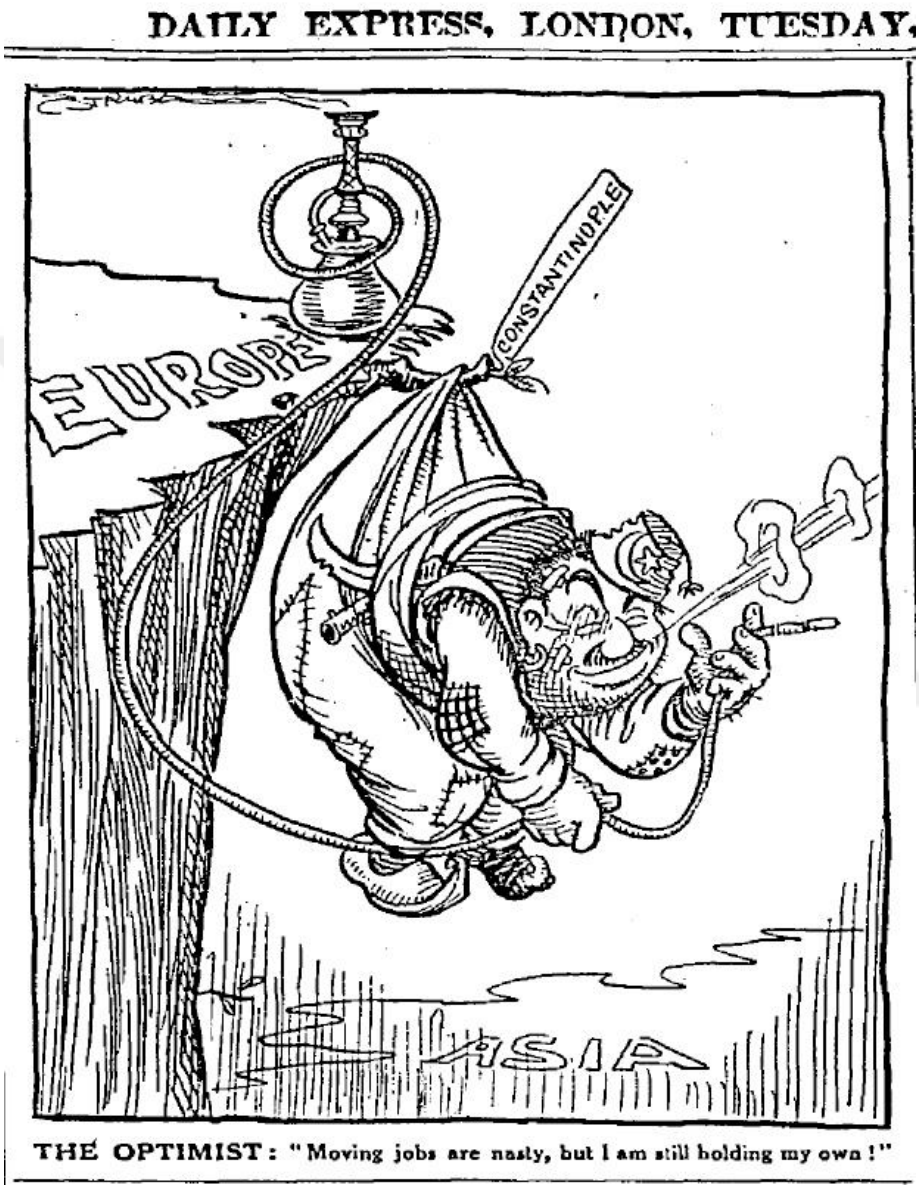

Daily Express, 11 Mayıs 1920, s. 5**.** "İyimser: İş Değiştirmek Kötü Ama Ben Halâ Tutunuyorum."

EK 11

Turkish Nationalist troops hold the whole of Anatolia except the region round Smyrna occupied by the Greeks, and the part of the Ismid peninsula nearest Constantinople, where they have attacked the British troops stationed there. The Nationalists in this district hold Ismid, Guebze, and Aghva. More British warships are being sent to Constantinople.

The Times, 21 Haziran 1920, s.14. "Türk Tehditi"

EK 12

WAR WITH TURKS MENACE: BRITISH FLEET MASSING

Battle Squadron Leaves Malta — Warship Shells Kemal's Rebels at Ismid.

HYTHE DECISION: GREEKS TO ACT ALONE?

Decisions of great importance were taken by the British and French Premiers at their Conference at Hythe yesterday with a view to meeting the Turkish menace. Meanwhile the following facts show how the war cloud in the East is growing:—

A British warship in the Gulf of Ismid opened fire with a 15-inch gun on a column of Turkish Nationalists on the march and dispersed them.
The Mediterranean Fleet and all available destroyers are massing in Eastern waters.
Second Battalion of the Essex Regiment leaves Malta for the East to-day.

Greece is ready to act alone against Turkey, and it is reported from a Greek source that the Allies have accepted M. Venizelos' proposals.

GREEK OFFER TO ACT IN TURKEY APPROVED.

M. Venizelos Confers with Chiefs at Hythe.

MILITARY DISCUSSIONS.

From Our Own Correspondent.

HYTHE, Sunday.

The statesmen gathered at Sir Philip Sassoon's house concluded their conference this evening, and at 9 a.m. to-morrow they leave Folkestone in a special steamer for the Allied Conference at Boulogne.

Military measures for ensuring the execution of the terms of the Treaty with Turkey were, it is learned from a Greek source, discussed by to-day's Conference, after an exchange of communications between M. Venizelos and Marshals Foch and Wilson.

There is a certain amount of reticence, but it is believed that the proposals put forward by M. Venizelos met with general approval.

Mr. Lloyd George and M. Millerand have been in conference at Lympne since the arrival of the Prime Minister yesterday.

The British and French experts were busily engaged yesterday on various documents which were submitted to them by the heads of the two Governments.

There was great reluctance to discuss details, but both British and French expressed great pleasure at the results arrived at.

The following communiqué was issued here to-night:—

"The conference this afternoon was occupied with various questions, including that of reparation. Further discussions were reserved for the meeting at Boulogne to-morrow."

KEMAL'S REBELS.

Entente Decide in Favour of Taking Energetic Steps.

By Our Diplomatic Representative.

HYTHE, Sunday.

The Lympne Conference was urgently summoned in order that the Premiers of Great Britain and France might, in consultation with their principal military advisers, devise a plan of action to restore order in the East.

News of a disturbing character reaching London regarding the plight of the British force at Ismid and the military ambitions of the Turkish "rebel" commanders, the meeting at Sir Philip Sassoon's house was convened.

M. Venizelos.

Upon receipt of the news M. Venizelos again offered the services of the Greek Army to deal with the Turkish rebels.

The offer, I was told yesterday, was accepted, subject to some conditions being agreed to. These conditions may not be acceptable to the Greeks.

The statesmen of the Entente take a sombre view of the general Eastern situation. Mustapha Kemal has, I learn, a substantial following, but his army is not well maintained and equipped.

M. Venizelos is only too ready to place Greek soldiers in the field, for the reason that he can demand and would get a substantial quid pro quo. M. Venizelos' preoccupation is the extension of Greek empire in the East, but the Italians regard some of his projects with hostility.

It looks, therefore, as though we were about to be dragged into a "sort of war" in Turkey—unless the situation dramatically changes.

AFGHAN THREAT TO INDIA.

Afghan troops, according to a Moscow message circulated by the Wireless Press, are concentrating at the Indian-Afghan frontier in order to attack the British.

MEDITERRANEAN FLEET HURRYING EAST.

Fresh Troops Leave Malta for Constantinople.

REBELS SHELLED.

CONSTANTINOPLE (received yesterday).

A British warship in the Gulf of Ismid yesterday perceiving a column of Nationalists on the march opened fire with a 15in. gun. The column promptly scattered.

MALTA, Saturday (received yesterday).

The battleship Ceres, which was on the way here from Marseilles, is now proceeding to the Eastern Mediterranean direct. Apparently the entire Mediterranean Fleet, including the First Battle Squadron, is concentrating in the Near and Middle East.

Mustapha Kemal Pasha.

The American destroyer Dupont, which was about to visit Malta coming from the Black Sea, is also detained in Eastern waters.

The flotilla leaders Stuart and Montrose and the destroyers Speedy, Tumult, Sportive and Spear are leaving here for Constantinople to-morrow. The 2nd Battalion of the Essex Regiment, which is some 700 strong, embarks on Monday.

All available destroyers have been ordered East, and are slated to be leaving to-morrow, while the cruiser Blenheim is following early next week.

All the ships of the Fourth and First Battle Squadrons are already in the Eastern Mediterranean, except the Centurion.—Reuter.

Mustapha Kemal Pasha is the leader of the Turkish Nationalists.

The Daily Mirror's Paris correspondent says that in best-informed French circles it was believed that Mr. Lloyd George had accepted M. Venizelos' offer to enforce, by use of the Greek Army alone, the execution of the Turkish Treaty. Athens is solid on the necessity of enforcing the Turkish Treaty as drawn up at San Remo.

If M. Venizelos succeeds, says a Reuter Paris message, he will give to his country a new prestige and new rights for years to come. Perhaps the history of the East will depend on the decisions now being taken by the Allies.

ITALY'S INDEMNITY CLAIM.

Wants 20 per Cent.—To-day's Allied Conference at Boulogne.

The Belgian Ministers have arrived at Boulogne, says Reuter, for to-day's Allied meeting, and delegates and experts also came yesterday by special train from Paris.

The town is decorated with many tricolours and the British and French Premiers are expected soon after 10 a.m. to-day.

Interviewed in the train while travelling from Paris to Boulogne, Count Sforza, the Italian Minister for Foreign Affairs, says an Exchange Boulogne message, stated that Italy was claiming 20 per cent. of the total indemnity payable by Germany.

While Turkish affairs loomed large in the Hythe discussions, there were conversations on the subject of the reparations from Germany. The technical experts it is understood have come to an agreement regarding the indemnity to be paid by Germany.

The Ambassadors' Conference, it is said, have fixed the German Army effectives at 100,000. If this should prove insufficient for maintaining order permission may be given for the formation of regional police groups.—Central News.

PRINCE'S SEVEN GIRL ADMIRERS.

Among the Prince of Wales' most persistent admirers in Sydney, says the Central News, are seven working girls, who appear at every function carrying balloons.

Where war clouds are gathering.

MILLIONAIRE IN FIGHT WITH REPORTERS.

Wild Scenes After Arrest on Profiteering Charge.

CROWD WATCHES AFFRAY.

From Our Own Correspondent.

NEW YORK, Sunday.

As a result of the astounding extent of profiteering in New York, the authorities have been making rigorous investigation with a view to wholesale prosecutions.

Last night Frederick Gimbel, the millionaire head of one of the largest department stores, was arrested with two of his managers.

As the three left the Commissioner's court they encountered a large force of reporters, photographers and moving picture operators.

They are said to have struck out right and left, hurling cameras to the ground and destroying two moving picture outfits. Blows were returned by the reporters and photographers.

The general melee resulted in two reporters being badly hurt, while a large crowd watched the fight.

Gimbel pleaded not guilty.

The authorities allege that in one instance a man's suit purchased wholesale for £6 was sold retail for £15. There are 135 charges of profiteering against the firm.

In other cases, so-called "bargain sale" profits are alleged to have been over 400 per cent.

RED THREAT TO WARSAW.

German Story of Martial Law—30,000 Poles Captured.

It is feared that Warsaw (the capital of Poland) may be occupied by the Russian Soviet troops. Stringent martial law has been proclaimed and a military dictatorship set up, says a Wireless Press message of yesterday's date from Berlin. The fall of Minsk is imminent, and disturbances have broken out among the Polish troops.

According to reports received by the head of the Polish plebiscite propaganda, 30,000 Poles have been taken prisoners by the Bolshevists, adds the message.

Fate of Batum.—There appears to be no longer any doubt that the British will evacuate Batum, says a Reuter Constantinople message of yesterday's date.

SACRIFICED A FORTUNE.

Mrs. M. A. Dick, Col. J. J. Astor's Widow, Goes to Nevada.

From Our Own Correspondent.

NEW YORK, Sunday.

New York society is interested in the news that Mrs. Madeleine Astor Dick has taken up residence at Reno, Nevada.

Mrs. Dick was formerly the wife of Colonel John Jacob Astor, who was drowned in the Titanic disaster, and he bequeathed to the beautiful young widow £1,000,000 under a trust fund stipulating that she would lose it if she remarried.

Despite this, she sacrificed her fortune by marrying Mr. William Dick, a New York stockbroker, four years ago.

Mr. Dick was a former schoolmate of hers, and the affair, which was regarded as a remarkable love romance, caused much talk at the time.

AMRITSAR SHOOTING.

Army Council Not Yet Had Case of General Dyer Before It.

The Daily Mirror is officially informed that there is no foundation for the statement that the Army Council has concluded its consideration of the case of Brigadier-General Dyer.

So far from having "concluded its consideration of the case," the Army Council, *The Daily Mirror* learns, has not yet had the matter before it.

105 CASUALTIES IN DERRY FIGHT.

Desperate Street Battles—Buildings Looted.

5 SHOT DEAD.

People Forced to Crawl to Escape Hooligans.

Five deaths and not less than 100 casualties are estimated as the result of fatal rioting, incendiarism and wholesale terrorism which occurred in Londonderry during the week-end.

It was the most serious outbreak ever experienced in the history of the city.

For over four hours it was in the grip of gangs of armed hooligans, who indulged in party rioting on a scale never previously equalled in Derry.

Among the dead are:—

Thomas Farren; Edwin Price, Diamond Hotel; James McVeigh, Walker's-square; James Doherty, Tyrconnel-street, and Thomas McLaughlin, Thomas-street.

TROOPS AND POLICE POWERLESS.

The prelude to the trouble was an all-night battle between Unionists and Sinn Feiners which led to tragic consequences during Saturday and Sunday.

At least five people were shot dead, and it is believed that others lost their lives, while ten were seriously wounded, and many more had to receive hospital or other medical treatment.

A large force of troops and police were unable to cope with the situation.

Bands of Sinn Feiners ran amok and fired indiscriminately.

The Diamond was a storm centre throughout, and a large party of Unionists from Fountain-street and other localities moved towards this quarter to beat back the Sinn Fein crowd.

After a desperate battle they drove them headlong down Butcher-street with successive volleys of revolver and rifle fire.

Numerous passers-by on one occasion were caught between the two fires and had to crawl on their stomachs across the bullet-swept area for safety.

HOUSE OF DEATH.

Two men were shot dead at the same door within five minutes, the second meeting his death when coming from the house where the first had just died.

An Irish American, who served in the British Army and was to return to America in a few days, was killed when approaching an hotel.

One dead man was taken to hospital in a donkey cart by drunken men.

A shop was completely burned out by Sinn Feiners, and yesterday afternoon, when the fire brigade was called to a fresh outbreak, Sinn Feiners chased the firemen and dragged the engine to the Sinn Fein quarter.

There was looting.

Seven Resist 200.—For three hours a sergeant and six constables fought a force of 200 men at Farran Barracks, Co. Cork, yesterday morning. A portion of the barracks was destroyed before police and troops relieved the besieged.

IRISH RAIL CRISIS.

Men Decide to Stand Firm — The Government's Stern Attitude.

The Irish railwaymen who interviewed the Premier had decided that whatever might be the consequences they would not give way.

This statement, made by Mr. J. H. Thomas, at Scarborough yesterday afternoon, followed the declaration of the Premier that the Government will not accede to the request for the withdrawal of troops and munitions from Ireland.

If Ireland were running with blood next week, said Mr. Thomas, and the military succeeded in exterminating the railwaymen, there would still remain an Irish problem to be solved.

He asked Irish workers to realise what it meant to start a fight against machine-guns and militarism. Trade unionists and the Government had national obligations.

Mr. Lloyd George, according to the official report of the conference with the railway leaders, uttered a grave warning that, rather than recognise Irish independence, the Government were prepared to face the alternative of civil war.

"We take the same view exactly as President Lincoln took of the attempt of the Southern States to claim secession," he said.

"Lincoln faced a million casualties and a five years' war rather than acknowledge the independence of the Southern States.

DRUG VICTIM'S DEATH.

Ex-Officer Shoots Himself Outside Eastbourne Hotel.

That he had been taking cocaine and had also been drinking freely were statements made at an Eastbourne inquest on Saturday on Henry Holdcroft, a young demobilised officer, who was found dead in the street shortly after midnight on Friday with a revolver by his side.

Before his death, it was stated, he was depressed and morbid, and had threatened suicide.

A verdict of Suicide during temporary insanity was returned.

Daily Mirror, 21 Haziran 1920, s.3, "Türklerle savaş tehditi."

MEDITERRANEAN FLEET HURRYING EAST.

Fresh Troops Leave Malta for Constantinople.

REBELS SHELLED.

CONSTANTINOPLE (received yesterday).
A British warship in the Gulf of Ismid yesterday perceiving a column of Nationalists on the march opened fire with a 15in. gun. The column promptly scattered.

MALTA, Saturday (received yesterday).
The battleship Ceres, which was on the way here from Marseilles, is now proceeding to the Eastern Mediterranean direct. Apparently the entire Mediterranean Fleet, including the First Battle Squadron, is concentrating in the Near and Middle East.

Mustapha Kemal Pasha.

The American destroyer Dupont, which was about to visit Malta coming from the Black Sea, is also detained in Eastern waters.

The flotilla leaders Stuart and Montrose and the destroyers Speedy, Tumult, Sportive and Spear are leaving here for Constantinople to-morrow. The 2nd Battalion of the Essex Regiment, which is some 700 strong, embarks on Monday.

All available destroyers have been ordered East, and are stated to be leaving to-morrow, while the cruiser Blenheim is following early next week.

All the ships of the Fourth and First Battle Squadrons are already in the Eastern Mediterranean, except the Centurion.—Reuter.

Mustapha Kemal Pasha is the leader of the Turkish Nationalists.

The Daily Mirror's Paris correspondent says that in best-informed French circles it was believed that Mr. Lloyd George had accepted M. Venizelos' offer to enforce, by use of the Greek Army alone, the execution of the Turkish Treaty. Athens is solid on the necessity of enforcing the Turkish Treaty as drawn up at San Remo.

If M. Venizelos succeeds, says a Reuter Paris message, he will give to his country a new prestige and new rights for years to come. Perhaps the history of the East will depend on the decisions now being taken by the Allies.

Daily Mirror, 21 Haziran 1920, s.3. "Türklerle savaş tehditi"

EK 13

Constantinople and a narrow strip of country around it are all that is left to Turkey in Europe. The control of the Straits is placed in the hands of an international Commission. The new territory acquired by Greece is shown by the dotted lines. The ultimate possession of Rhodes is to be determined by a plebiscite.

The Times, 11 Ağustos 1920, s.9. "Barış Antlaşmasına Göre Türkiye."

EK 14

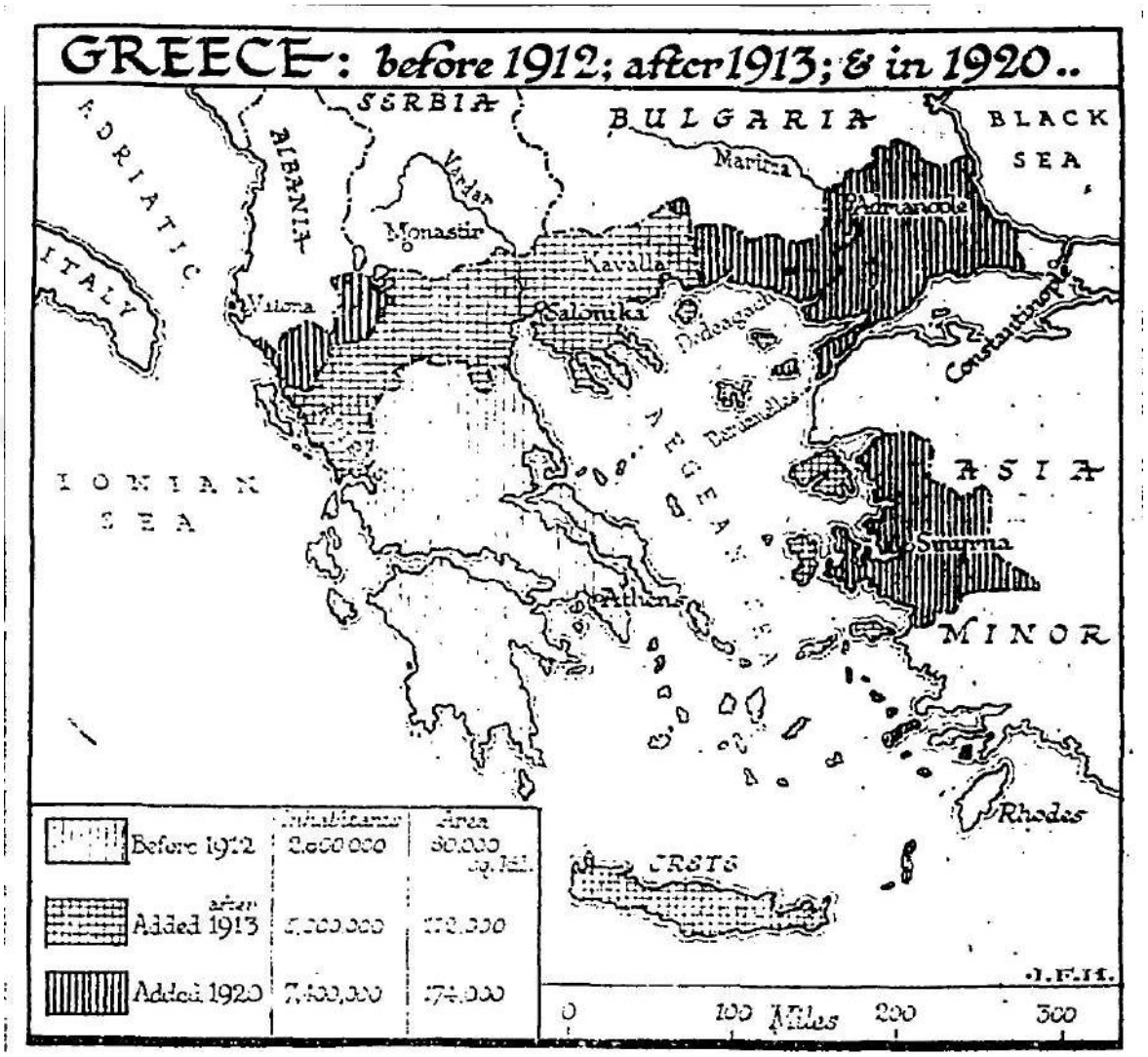

By the Treaty of Bucarest (after the Second Balkan War in 1913) Greece under Venizelos extended her frontiers so as to include nearly twice as much territory and population as before. Crete was formally given up by Turkey under the Treaty of London in 1913, although de facto union with Greece had been effected the year before.— By the Treaties of Sèvres, signed on August 10 of this year, the Greek statesman still further extended the boundaries, the net result of his work being a united Hellas nearly three times as great as the country he started with in 1910.

The Treaties of Sèvres, however, are not yet ratified, nor are now likely to be.

The Observer, 21 Kasım 1920, s.14. "Yunanistan: 1912 öncesi, 1913 sonrası ve 1920 yılı"

EK 15

Life Assurance without MEDICAL EXAMINATION.
Premiums reduced. Benefits increased.
— for the New "FORWARD" POLICY issued by the
NATIONAL BENEFIT ASSURANCE COMPANY, LIMITED
The ... Gresham Street, London, E.C.

Daily Express LATE EDITION

NO. 6,469. LONDON, FRIDAY, JANUARY 7, 1921. ONE PENNY.

When You Get a POISONED SORE
You need Zam-Buk, which draws out poison, purifies the tissues, and grows new healthy skin.
Zam-Buk

THE STRANGLE-HOLD OF DEAR MONEY.

BANK RATE AGAIN TO BE 7 PER CENT. AND TRADE SUFFERS.

£10,000,000 GIFT TO THE BANKS.

"No change!" Once again this was the record yesterday, indicating the decision of the Court of Directors of the Bank of England to maintain the bank rate at 7 per cent. The Chancellor of the Exchequer continues to allow these worthy representatives of a past era to handicap British trade and enterprise, and make the struggle to return to prosperous conditions more irksome and difficult.

We say the Chancellor of the Exchequer, because he rules the situation owing to the vast sums in Treasury Bills still in circulation. Despite the fact that British trade has been steadily going from bad to worse since February last, when the bank rate was raised, the Chancellor refuses to read the signs of the time. It is as though he said as he walked through Lombard-street, "Here are some banks. Let us give them £10,000,000."

GIFT TO THE BANKS.

Indeed, it is a literal fact that this sum, and over, has been put into the coffers of the banks and others by the Government in additional interest which has had to be paid on Treasury Bills owing to the rising of the bank rate to 7 per cent. in April last.

While the taxpayer has been mulcted to this extent, the effect on British trade and industry has been far more striking. Wherever credit has been necessary to carry on a business, it has cost more. Every transaction involving the use of money has been affected.

Needlessly dear money has made difficult days tragic. Every trader who has found accommodation necessary—and there are few who at one period or another of the year do not have to tell the story of their needs in the privacy of the bank parlour—has been hampered and handicapped by this bogey of Dear Money.

Nothing has been achieved by Dear Money except disaster to industry, cessation of production, and increase of unemployment. Other causes have, no doubt, contributed to these, but Dear Money has needlessly added to their severity. Every security used as collateral for loans has fallen in value, with the result that not only is the borrower penalised in having to pay more in interest, but the shrinkage in the value of his collateral reduces the amount of accommodation at his disposal.

BAD FOR EVERYBODY.

We strongly condemned the action of the Bank of England, with the British Treasury at its back, when the rate was raised in April last. Experience has justified that condemnation to the hilt. We have urged, time and again, that there should be a reversal of the policy which has been demonstrated to be bad for the taxpayer, bad for the business man, and bad for the working classes.

CREDIT THE KEY.

Mr. McCurdy, the Food Controller, speaking at a Government luncheon to Signor Soleri, the Italian Food Controller, at the Carlton, yesterday, showed that the too favourable rate of exchange between this country and Italy was a deterrent to trade and led to "tens of thousands of our people being out of work, because it prevents us from selling to Italy the goods we manufacture."

"The quickest way to get the foreign exchanges right is to make Europe self-supporting to the maximum extent."

EARL CURZON'S CALL TO RUSSIA.

LET KRASSIN SIGN ON HIS RETURN.

Telegrams between M. Tchitcherin, the Bolshevist foreign commissary, and Lord Curzon—which are summarised below—shed clear light on the issues that have delayed the long-expected resumption of trade with Russia.

The first telegram, dated from Moscow December 1, expresses great surprise that Sir Robert Horne should in the House of Commons throw the blame for the delay at the Russian Government, and require them to furnish proofs of good faith by accepting an extended version of the political preamble to the provisional agreement.

The telegram proceeds:—

"This statement is so entirely at variance with facts that the Russian Government feel bound to take notice of it and to enter a most emphatic protest against it."

Lord Curzon, on January 6, despatched the following telegram to M. Tchitcherin:—

"In their desire for amicable arrangements on an even wider field, his Majesty's Government not only accepted M. Kameneff, but also proposed that he should be vested with powers to discuss the preliminary arrangements for a peace conference. M. Kameneff, however, proved to be far more interested in the internal politics of Great Britain than in Russo-British relations. Moreover, at a critical moment, he grossly deceived the British Prime Minister on the subject of the Soviet peace terms to Poland.

GUARANTEES NEEDED.

"The question of the interpretation of the agreement of June 30-July 7 has been the subject of repeated discussions with M. Krassin, who is well aware of the reason for which his Majesty's Government must insist upon inserting in the preamble of the proposed agreement a specific reference to the geographical areas to which the repeated pledges of the Soviet Government to desist from propaganda or hostile activities directed against British interests or the British Empire must in particular apply. A more general assurance without any such specification will carry little value.

"For their part, his Majesty's Government have expressed their willingness to consider any analogous geographical definition, where a special interest can fairly be claimed by the Soviet Government of Russia, as the basis of a corresponding obligation entered into by Great Britain.

"In these circumstances, his Majesty's Government entertain the hope that instead of continuing a barren polemic, **the Soviet authorities will empower M. Krassin to sign the trade agreement upon his return, and that in its execution may be found not merely a gauge of the sincerity of both parties, but the first step towards the reconstruction of the material prosperity of Eastern Europe.**"

PROPAGANDA.

"Daily Express" Lobby Correspondent.

Sir Robert Horne and M. Krassin have completed their negotiations on the subject of the trade agreement with Russia, and the matter is now referred to the Cabinet. Mr. Lloyd George will probably see the Soviet envoy before the latter leaves for Moscow to-morrow.

All the trade questions and other non-political issues are tentatively settled. In other words, M. Krassin has come to an agreement with the President of the Board of Trade on all the subjects on which he has power to bind his Government.

It will now be for the Soviet leaders in Moscow to say whether they are prepared to accept the last word of the Government on the question of propaganda. On this subject the Cabinet stand firm.

E. J.

SPECIAL RATE FOR UNEMPLOYED.

3/4 IN THE POUND AT NORWICH.

NEW DEVELOPMENT

The citizens of Norwich are to be called on to meet a rate of 16s. 1d. in the pound for the half-year.

This is the direct result of the emergency measures of the local guardians in dealing with the question of unemployment.

They were advised by the police to take drastic measures in view of existing conditions.

The net result is a poor rate of 3s. 4d. in the pound.

LABOUR'S "NO" TO THE CABINET.

WHY THE INQUIRY SCHEME MUST FAIL.

"Daily Express" Labour Correspondent.

Labour has definitely refused to join the committee of employers and employed which the Cabinet decided to set up to investigate some aspects of the problem of unemployment.

The breakdown in the scheme was exclusively announced in the "Daily Express" on Tuesday, and unless the Government vary the terms of reference, which is improbable, the inquiry in its suggested form will not take place.

The decision was arrived at yesterday, at a joint meeting of the Parliamentary Committee of the Trade Union Congress and the executive of the Labour Party. Dr. Macnamara wrote expressing the earnest hope that Labour would take part in the investigation, but the meeting decided that, in view of the limited nature of the terms of reference, it would not nominate representatives. The Government, as I explained yesterday, decided to limit the inquiry to methods for making each industry responsible for its own unemployment, while Labour's demand was that the committee should also report on the causes of the present unemployment. The two Labour bodies are to meet again on Tuesday "to consider the whole question of unemployment and under-employment in all its aspects, both industrial and political."

ANOTHER COMMITTEE.

Meanwhile, I understand, the Government are to set up another committee to inquire into the causes of trade depression.

Notices of the intention of the Government to apply the short-time scheme were posted at Woolwich Arsenal yesterday. The working hours are to be reduced by one-sixth, and it is understood that the method will be for the men to take a week's holiday in every six. A meeting of the Woolwich Town Committee on Discharges is to be held on Monday.

London mayors inaugurated a great relief scheme yesterday. A meeting at which twenty metropolitan boroughs were represented decided to issue a general appeal for contributions of goods and articles suitable for relief. Council offices are to be used as distribution centres.

The extremist leaders of London unemployed organisations are still demanding the aid of the Council of Action, and a general strike. Having failed to force their foolish plans on the national organisations of Labour, they are now circularising local Socialist bodies, local Labour parties, and trade councils, advocating the use of the strike weapon, and asking for funds—not for relief, but for organisation expenses.

FATHER GIVES HIS LIFE FOR HIS SON.

SACRIFICE THAT PROVED TO BE UNNECESSARY.

GENEVA, Thursday, Jan. 6.

A man named Golay, aged forty, threw himself from the platform in front of an advancing train at Vufflens to-day in order to save his son who had fallen on the lines.

The son scrambled across the lines in safety, but his father was run over and killed instantly.—Central News.

"FIT FOR ARCHBISHOPS."

THREE-CARD MONTE THRIVES ON A LEGAL DECISION.

"Daily Express" Correspondent.

OTTAWA, Thursday, Jan. 6.

A thriving business in "three-card monte" has developed in Montreal since the ruling of the Court of Appeal in a recent case that it is a game "in which the Archbishop of Canterbury might engage in all innocence."

The local police are deluged with complaints of losses varying from £10 to £80. The principal victims are men returning from lumber camps with full purses.

LORD MILNER.

RESIGNATION IN THE HANDS OF THE PREMIER.

"Daily Express" Lobby Correspondent.

Viscount Milner's desire to retire from active service in the Ministry has been known for some time past, and the announcement that the resignation of the Secretary for the Colonies is now in the hands of the Prime Minister does not come therefore as a surprise.

The letter is understood to have been written before Christmas, and no immediate action may be taken on it, or before the reconstruction of the Ministry, which is expected prior to the opening of the new session.

E. J.

MR. LONG'S RETURN.

The "Daily Express" understands that Mr. Walter Long, who has been very ill for some time, intends to return to the Admiralty on Monday next to resume his duties.

Rumour has been active recently to the effect that Mr. Long's health will not permit him much longer to retain his office as First Lord, and it was even stated that he would not return to the Admiralty.

LABOUR VIEW OF GANDHI.

"Daily Express" Correspondent.

ALLAHABAD, Jan. 5 (received yesterday).

Colonel Wedgwood, M.P., after attending the Indian National Congress, takes a gloomy view of the future of Indian politics.

He declares that the tendency of Mr. Gandhi's movement is against western civilisation rather than against Western rule. Colonel Wedgwood's personal impression is that Mr. Gandhi could create a revolution to-morrow if he desired, but the result would be the end of the Indian Nationalist Party.

The British Labour delegates are returning to England immediately.

FINE ON AN IRISH TOWN.

PAYMENT IN KIND ENFORCED.

A large force of armed military, accompanied by an armoured car, occupied the principal streets of Fermoy last night while visits were paid to various premises.

At each a typewritten notice was presented, pointing out that proclamations recently posted had been torn down, and that the town had been fined £100, while Thomas O'Mahony and J. J. Broderick, "being persons of authority in the said town," had been made responsible for payment thereof.

The notice added that in consequence of the non-payment of the amount "the confiscation of property of the value of £100 of your leading townsmen, as in the schedule," was directed. This schedule mentioned:—

Mr. G. Power, cloth value £25.
Mr. Broderick, fancy goods, £25.
Mr. Ahern, wines and beer, £25.
The Royal Hotel, wines, £25.

The goods named were removed and taken to the military barracks.

RELEASED.

DIRECTORS AND EDITOR OF THE FREEMAN'S JOURNAL.

Alderman Fitzgerald and Mr. Hamilton Edwards, directors of the "Freeman's Journal," and Mr. Hooper, the editor, who were each sentenced by court-martial to twelve months' imprisonment on charges of spreading false reports, were released from prison in Dublin last night "on grounds of health."

An order by the Prime Minister for the release of the two directors reached Dublin on December 21. Instead of obeying it the authorities promulgated sentence in a second case, kept the directors in prison, and arrested Mr. Hooper, who had been acquitted in the first case.

The chief charge was of publishing the photograph of the back of a man who had been beaten.

Other Irish news will be found on Page Five.

WHY THE GOEBEN ESCAPED.

ADMIRAL'S STORY OF "OBSOLETE ORDERS."

The escape of the Goeben in the Mediterranean at the start of the war is described in the Official History as an "unfortunate episode." It was more than that. It was a determining factor in the war. To it may be directly ascribed the whole of the immortal gamble of Gallipoli.

The Official History, unfortunately, is not complete in its records of the facts connected with the "episode." The secret orders given by the Admiralty to Sir Berkeley Milne, the British Commander-in-Chief in the Mediterranean, are not printed. All that we are told is that "his original instructions as to his 'primary object' were not cancelled when they were rendered obsolete by the action of the Toulon fleet."

KEY TO THE MYSTERY.

These "original instructions" are the key to the mystery. The Admiralty has never published them.

Admiral Sir Berkeley Milne, as the "Daily Express" has previously announced, is about to give them to the world himself. Although the Admiralty has twice publicly exonerated him from blame, Admiral Milne feels that controversy and misapprehension prevail on the subject. He is quite right. The country wants to know all about "the sudden pressure on an embryonic staff organisation," which the Official History admits was "more than it could bear." The country wants the facts about the Goeben and the operations of the British Mediterranean fleet in August 1914.

Those facts are to be made public by the man most concerned, the admiral who had to work under orders that "were rendered obsolete."

"MRS. SPEAKER."

WOMAN MINISTER MAY BE OFFERED ANOTHER POST.

"Daily Express" Correspondent.

OTTAWA, Thursday, Jan. 6.

Advices from Victoria, British Columbia, intimate that Mrs. Ralph Smith, who headed the poll for Vancouver at the recent provincial elections, will be invited to become Speaker of the British Columbia Legislature.

If she accepts she will be the only woman Speaker in the world.

Mrs. Mary Ellen Smith, who was recently appointed British Columbia's new Minister of Education, was born in a Devonshire cottage, and is the widow of Ralph Smith, a Newcastle miner, with whom she emigrated to British Columbia twenty-eight years ago. Mr. Smith rose to be Minister of Finance and later Minister of Labour, and when he died his widow determined to carry on his work. She was the first woman to be elected to the British Columbia Legislature, and enjoys immense popularity.

RATS FIGHT A CREW.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Thursday, Jan. 6.

A despatch from Philadelphia to the New York "Herald" (Paris edition) says that rats as large as cats fought the crew of the steamer Kerlew in their attempts to reach a cargo of German canaries and goldfinches from Hamburg, the first of its kind since the war.

The battle lasted two days, but thanks to the efforts of the crew the rats were beaten, and the cargo was put ashore safely.

CASINO PANIC.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Thursday, Jan. 6.

A deputation representing the casino directors of Nice has arrived here to urge on the Government the modification of the gambling tax, failing which, they declare, they will be forced to shut up the casino.

Unless some agreement regarding both the gambling and theatre taxes is arrived at, the casinos at Nice, Cannes, Mentone, Beaulieu, Hyères, and Grasse will close on January 15.

TURKEY FOR THE TURKS.

NATIONALIST LEADER EXPLAINS HIS AIMS.

"RIGHT TO EXIST."

MESSAGE TO THE "DAILY EXPRESS."

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Jan. 4 (received yesterday).

I have to-day received the following telegram addressed to the Editor of the "Daily Express" from Mustapha Kemal Pasha, the Turkish Nationalist leader, from his headquarters at Angora, Asia Minor, in reply to a request for a statement of his terms of peace.

MUSTAPHA KEMAL.

ANGORA.

To the Editor of the "Daily Express," London.

I am not responsible for the terms of peace. Everything is in the hands of the great National Assembly of Turkey at Angora. That Assembly was formed for the purpose of legitimate defence following the attack that was made against the existence of the nation by imperialist Powers.

The objects of the Assembly have been repeatedly declared, both openly and indirectly, on various occasions. The Assembly met in order to secure complete national independence within the national frontiers, and to preserve the seat of the Khalifate and Sultanate for the Turkish people.

The Turkish people demands no more than the recognition of its right to independent existence. The Assembly is confident that it will succeed in rescuing the nation from capitalist and imperialist domination, and that it will restore national power and sovereignty.

In obedience to the dictates of the Assembly, there is an organised army created to fulfil the duty of defending the nation against its capitalist and imperialist enemies, and to punish all who hinder this purpose.

The Assembly considers its principal object the elimination of the causes of misery among the people by the introduction of reforms. It will devote attention to problems concerning land, education, justice, finance, economy, and devise a new organisation in conformity with national requirements on the fundamental basis of social fraternity and co-operation.

It will rely on innate national principles in applying these reforms, taking into account national traits and traditions.

MUSTAPHA KEMAL.

This means that the Nationalists have resolved to stick to their original demands regarding Smyrna and Thrace, which they consider integral parts of Turkey, inhabited by Turkish majorities.

The sudden recall of Izzet Pasha's Mission from Angora is due to the inability of the Government in Constantinople to guarantee the possibility of the fulfilment of the Nationalists' demands, which include modification of the financial and military clauses of the Treaty of Sevres.

CROWN PRINCE'S PLAN.

MUSTAPHA KEMAL DEPENDENT ON HIS WILL.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Jan. 5.

"Le Gaulois" publishes a special interview with Abdul Medjid, Crown Prince of Turkey, in which the Prince states his views on the policy which should be adopted by the Allies in the Near East. This policy would be a modification, but not a stultification, of the Sevres Treaty.

"The Allies," he said, "must allow Turkey an opportunity to exist. In the first place, why should not the Allies, instead of Greece, occupy Smyrna for the five years contemplated by the treaty, leaving the Turkish officials in power, under a general control?

"I would not ask for Thrace to be restored to us immediately, but I would ask that she be granted autonomy for, say, twenty-five years, during which her administration would be undertaken by the Allies. By the end of that time many conflicts would have been laid to rest, and the province would return naturally to the Turkish Empire by means of some form of plebiscite.

"In regard to the Straits and the Dobt, I would agree to any guarantees which the Allies may wish. I would not revise the Treaty of Sevres, but, rather, modify it.

"The question of the frontiers of Armenia is simpler, because the boundaries have not yet been fixed."

"But what will happen, your Highness, if Mustapha Kemal refuses these terms?"

"He will not refuse."

"He may want more?"

"He will not ask for more. If he did, I should intervene personally at Angora. I should only have to give the word to my friends, and the fall of Mustapha Kemal would follow."

"And your friends will obey you?"

"They will obey me."

STARS ON A WORLD TOUR.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Thursday, Jan. 6.

Douglas Fairbanks, Mary Pickford, and Charlie Chaplin will sail next month from San Francisco for China, where they will start a series of photoplays which will take them round the world.

It is understood that they will stop in France, where Douglas Fairbanks hopes to play d'Artagnan.

STOLEN REMBRANDT.

BERLIN, Thursday, Jan. 6.

A painting by Rembrandt belonging to Herr Emil Heckscher and valued at £32,000 has been stolen from the bank in which it had been deposited.—Reuter.

HORSE DIES OF A BROKEN HEART.

FATAL AFFECTION FOR A YOUNG WOMAN.

"Daily Express" Correspondent.

BROMLEY, Kent.

A local baker's horse has died of a broken heart.

The animal had been driven on the bread rounds during the war and up to a recent date by a young woman. When she gave up her work to an ex-soldier the horse pined, refused all food, and eventually died.

WOMEN WANT TO LOOK OLDER.

REIGN OF THE FLAPPER COMES TO AN END.

The day of the flapper is at an end.

Women, both young and old, have been cultivating an extremely ingénue appearance for the past six years. Now comes news from Paris that an attitude of mystery and a distinguished mien have gained the upper hand.

White locks have replaced bobbed curls. Women are bleaching a part of their hair to obtain a distinguished effect.

There is a distinct slump in roguish faces, tangled babyish curls, and schoolgirls of thirty-five. Even the youngest woman is trying to look older than she is, and has cast her tomboy frocks aside.

Frocks, hats, coats, evening dresses, and coiffures all show the decline of the youthful pose and the return of a more sedate and stately age.

"DAILY EXPRESS" LOAVES.

LARGE CROWDS VIEW THE SACK OF FLOUR.

Keen interest is being taken throughout the country in the "Daily Express" experiment to prove in a practical way that bread made from flour bought in the open market can be sold much cheaper than the present price.

The sack of flour imported by the "Daily Express" and on view yesterday at 116, Fleet-street, attracted a large crowd. Many offers have been received from people who desire to render voluntary assistance, but it has been necessary to refuse these. The experiment is being worked on a purely commercial basis.

Requests have also been received for an analysis of the flour being used and of that issued by the Government. It need ... [illegible]

DISLOCATING THE TELEPHONE.

RATES THAT WILL BE A HEAVY TAX ON INDUSTRY.

BUSINESS MEN UNITED IN OPPOSITION.

Business men and business organisations all over the country are preparing to offer strenuous opposition to the proposed increase in telephone rates. What is to be done must be done quickly, because the Postmaster-General and the Treasury officials are already in possession of the necessary legal power to impose the new charges.

The resolutions of protest that are already being forwarded to the Government are but faint indications of the avalanche of criticism which will fall on their heads if any attempt be made to enforce the charges before Parliament has had an opportunity of giving expression to the strong feeling of resentment that has been aroused not only among the business community but among tens of thousands of private subscribers.

Public opinion is unanimous that the proposals are hopelessly retrograde. The country is calling for a development of the telephone service that will introduce it into every household. Such a development would popularise it, and would in a brief time provide a great revenue. It would create a revolution as vast and as far-reaching as the institution of penny postage did in early Victorian days.

BURDEN ON INDUSTRY.

The new telephone rates will have an exactly opposite effect. They will crush every hope of development for years to come, will impose a heavy additional burden on industry, and will convert into a luxury that which should find a place in every home.

Preparations are already in progress for deputations to the Postmaster-General, and a lead is being given by a deputation representing the whole of the newspapers of the United Kingdom, who will meet Mr. Illingworth next week.

The general indignation is shared by leading business men everywhere.

"The proposed rates can only be regarded as an additional heavy tax on the industries of the country," said Sir Woodman Burbidge, managing director of Harrods, Ltd., to a "Daily Express" representative yesterday. "Parliament should discuss the question fully before any attempt is made to put them into operation.

"We are awaiting further details ... [illegible] ... changes."

Mr. S. M. Skinner, the chairman of Messrs. John Barker and Co., Ltd., said: "We want the wide outlook in dealing with matters like the telephone. The man with the wide outlook was the man who instituted the penny post. Government ... [illegible]

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

PROSPEROUS BELFAST.

There is no slump of any kind in the Belfast shipyards, where a record amount of tonnage is on hand. A full year's work is assured, and Messrs. Harland and Wolff have a three years' programme ahead in addition to large reconditioning plans, which will be augmented next week by the arrival of the White Star liner Baltic for a six months' overhaul.

RELEASE THE WOOL.

500,000 WORKERS AFFECTED BY THE STATE HOLD-UP.

"Daily Express" Correspondent.

BRADFORD, Thursday.

The vast stocks of wool which are held by the Government are causing considerable anxiety.

It is suggested here that the wool, instead of being sent in its raw state to Central Europe, should be issued to manufacturers here and exported in the form of finished goods. In this way work might be found for the 30,000 unemployed work-people in the city.

It is estimated that the stocks of raw wool now being held up by the Government would find work for 500,000 people.

DRIED-UP RHINE.

"Daily Express" Correspondent.

GENEVA, Thursday, Jan. 6.

The Rhine is practically dry between Basle and Strassburg, and there has been no river traffic since November 18. A number of boats are stranded in the shallow waters. Large salmon can be caught by hand in the pools.

One curious point is that undesirables expelled by the French from Alsace-Lorraine are now enabled to communicate with their relations and friends on the opposite bank from the No Man's Land in the bed of the river. They can also exchange contraband goods.

The Rhine has only dried up in this way once before—120 years ago.

SHAKY FRENCH CABINET.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Thursday, Jan. 6.

M. Leygues has decided that he will not resign, and will only remake his Cabinet if compelled to do so. Opposition to his Government, however, is growing, and when he faces the Chamber on Tuesday he is sure to meet considerable hostility.

The "Daily Express" news service is copyright by the International News Service in the United States of America and Canada. Special American news appearing in the "Daily Express" and "Sunday Express" is derived from the International News Service through the "Daily Express" correspondent in New York. The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph." The "Daily Express" news service is copyright in France by "Le Petit Parisien."

CURZON'S 100% ALL-WOOL SUIT £3:18:6 Made-to-Measure

CURZON'S offer to make a Guaranteed All-Wool Indigo Dye Blue Serge or an All-Wool Tweed Suit for £3 18 6, has created widespread interest and wonderment.

The Suits are not in stock but are cut and made specially to measure for each individual customer.

The standard of the cloth is backed by an official certificate of the City of Bradford.

The cloths are 100% wool—entirely free from cotton or other mixture—and such cloths at anything like the price have never been offered since 1914, and it will probably be a long time before this value can be repeated.

Therefore call at once at any of our branches, inspect the materials and be measured.

If unable to call, write to Head Office, 60 & 62, City Road, London, E.C.1, and the patterns, together with fashion book and self-measurement form (enabling you to be measured in your own home without possibility of error) will be sent free of any charge or obligation.

The price of £3 18 6 is inclusive. No extras of any kind are charged no matter what style or size be ordered.

Only a few days now remain for ordering.

CURZON'S GUARANTEE. If slightest cause for dissatisfaction, the full purchase price refunded without question or quibble if suit is returned within 7 days.

All the World knows It's "Curzon's" for Clothes

Head Office: Depot: 60 and 62, City Rd., E.C.1. West End: ... Strand, W.C. ... New Oxford St., W.C. ... Chancery Lane, W.C. ... Southampton Row, W.C. ... Old Compton St., W. Deptford ... Woolwich ... Shoreditch ... City: ... Liverpool St., E.C. ... Finsbury Pavement, E.C. ... Ludgate Hill, E.C. ... Aldersgate St., E.C. ... Fleet St. Camden Town ... Euston ... Hampstead Road. Poplar ... East India Dock Road. Kingston-on-Thames ... Market Place. Richmond & Twickenham ... Sutton ... Grays ... Southend-on-Sea ... Coventry ... High Street.

For patterns and postal business write only to:—
CURZON BROS., LTD.,
DEPT. 62, 60/62, CITY ROAD, E.C.1.

Daily Express, 7 Ocak 1921, s.1. "Türkiye Türklerindir."

Xpress

7, 1921.

TURKEY FOR THE TURKS.

NATIONALIST LEADER EXPLAINS HIS AIMS.

"RIGHT TO EXIST."

MESSAGE TO THE "DAILY EXPRESS."

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Jan. 4.
(received yesterday).

I have to-day received the following telegram addressed to the Editor of the "Daily Express" from Mustapha Kemal Pasha, the Turkish Nationalist leader, from his headquarters at Angora, Asia Minor, in reply to a request for a statement of his terms of peace.

MUSTAPHA KEMAL.

ANGORA.

To the Editor of the "Daily Express," London.

I am not responsible for the terms of peace. Everything is in the hands of the great National Assembly of Turkey at Angora. That Assembly was formed for the purpose of legitimate defence following the attack that was made against the existence of the nation by imperialist Powers.

The objects of the Assembly have been repeatedly declared, both openly and indirectly, on various occasions. The Assembly met in order to secure complete national independence within the national frontiers, and to preserve the seat of the Khalifate and sultanate for the Turkish people.

The Turkish people demands no more than the recognition of its right to its dependent existence. The Assembly is confident that it will succeed in rescuing the nation from capitalist and imperialist domination, and that it will restore national power and sovereignty.

In obedience to the dictates of the Assembly, there is an organised army created to fulfil the duty of defending the nation against its capitalist and imperialist enemies, and to punish all who hinder this purpose.

The Assembly considers its principal object the elimination of the causes of misery among the people by the introduction of reforms. It will devote attention to problems concerning land, education, justice, finance, economy, and devise a new organisation in conformity with national requirements on the fundamental basis of social fraternity and co-operation.

It will rely on innate national principles in applying these reforms, taking into account national traits and traditions.

MUSTAPHA KEMAL.

This means that the Nationalists have resolved to stick to their original demands regarding Smyrna and Thrace, which they consider integral parts of Turkey, inhabited by Turkish majorities.

The sudden recall of Ismet Pasha's Mission from Angora is due to the inability of the Government in Constantinople to guarantee the possibility of the fulfilment of the Nationalists' demands, which include modification of the financial and military clauses of the Treaty of Sevres.

CROWN PRINCE'S PLAN.

MUSTAPHA KEMAL DEPENDENT ON HIS WILL.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Jan. 5.

"Le Gaulois" publishes a special interview with Abdul Medjid, Crown Prince of Turkey, in which the Prince states his views on the policy which should be adopted by the Allies in the Near East. This policy would be a modification, but not a stultification, of the Sevres Treaty.

"The Allies," he said, "must allow Turkey an opportunity to exist. In the first place, why should not the Allies, instead of Greece, occupy Smyrna for the five years contemplated by the treaty, leaving the Turkish officials in power, under a general control?

"I would not ask for Thrace to be restored to us immediately, but I would ask that she be granted autonomy for, say, twenty-five years, during which her administration would be undertaken by the Allies. By the end of that time many conflicts would have been laid to rest, and the province would return naturally to the Turkish Empire by means of some form of plebiscite.

"In regard to the Straits and the Debt, I would agree to any guarantees which the Allies may wish. I would not revise the Treaty of Sevres, but, rather, ratify it.

"The question of the frontiers of Armenia is simpler, because the boundaries have not yet been fixed."

"But what will happen, your Highness, if Mustapha Kemal refuses these terms?"

"He will not refuse."

"He may want more?"

"He will not ask for more. If he did, I should intervene personally at Angora. I should only have to give the word to my friends, and the fall of Mustapha Kemal would follow."

"And your friends will obey you?"

"They will obey me."

STARS ON A WORLD TOUR.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Thursday, Jan. 6.

Douglas Fairbanks, Mary Pickford, and Charlie Chaplin will sail next month from San Francisco for China, where they will start a series of photoplays which will take them round the world.

It is understood that they will stop in France, where Douglas Fairbanks hopes to play d'Artagnan.

STOLEN REMBRANDT.

BERLIN, Thursday, Jan. 6.

A painting by Rembrandt, belonging to Herr Emil Hecksher and valued at £32,000, has been stolen from the bank in which it had been deposited.—Reuter.

Daily Express, 7 Ocak 1921, s.1. "Türkiye Türklerindir."

EK 16

The map shows the limits of Turkey in Europe as proposed in the treaty. All the territory west of the black line drawn from the Black Sea coast to the Marmora Sea coast has been assigned to Greece.

The Guardian, 24 Şubat 1921, s.8. "Anlaşmaya Göre Türkiye'nin Paylaşımı."

EK 17

THE DAILY MIRROR, Thursday, February 24, 1921.

TURKS ASK FOR REVISION OF PEACE TREATY

The Daily Mirror
CERTIFIED CIRCULATION LARGER THAN THAT OF ANY OTHER DAILY PICTURE PAPER

No. 5,404. Registered at the G.P.O. as a Newspaper. THURSDAY, FEBRUARY 24, 1921 [16 PAGES] One Penny.

HER PLATONIC "DARLING."

Another exclusive photograph of Mrs. Eileen Galloway, who yesterday underwent cross-examination by counsel in the Divorce Court. She repudiated the suggestion that a letter of hers in which the expression "darling" was used was a love-letter.

RESIGNATION OF IRISH AUXILIARY POLICE CHIEF.

Brigadier-General Crozier, Commandant of the Auxiliary Police in Ireland, making an inspection of R.I.C. cadets. General Crozier has resigned in consequence, it is understood, of the alleged reinstatement by General Tudor (portrait inset), Police Adviser to the Irish Chief Secretary, of cadets who had been dismissed for alleged organised looting. The cadets are to be brought before a properly constituted Court.

THE TURKS AT ST. JAMES'.

The Turkish Nationalist delegates, headed by Bekir Sami Bey (wearing fur collar).

Tewfik Pasha arrived, looking ill and frail, and was attended by a doctor.

Mr. Lloyd George leaving with his secretary, Mr. Philip Kerr, after the conference.

Visitors from the East come West to watch the arrival of their country's delegates.

Representatives of the two factions in Turkey, the official Cabinet and the Kemalists, attended at St. James' Palace yesterday. The two delegations were at separate tables during the sitting, which lasted about an hour, and were invited to be present at the resumption of the Conference to-day. The meeting was held in the Queen Anne Room.

Daily Mirror, 24 Şubat 1921, s.1. "Türkler St. James'te."

THE TURKS AT ST. JAMES'.

The Turkish Nationalist delegates, headed by Bekir Sami Bey (wearing fur collar).

Tewfik Pasha arrived, looking ill and frail, and was attended by a doctor.

Mr. Lloyd George leaving with his secretary, Mr. Philip Kerr, after the conference.

Visitors from the East come West to watch the arrival of their country's delegates.

Representatives of the two factions in Turkey, the official Cabinet and the Kemalists, attended at St. James' Palace yesterday. The two delegations were at separate tables during the sitting, which lasted about an hour, and were invited to be present at the resumption of the Conference to-day. The meeting was held in the Queen Anne Room.

Daily Mirror, 24 Şubat 1921, s.1. "Türkler St. James'te"

EK 18

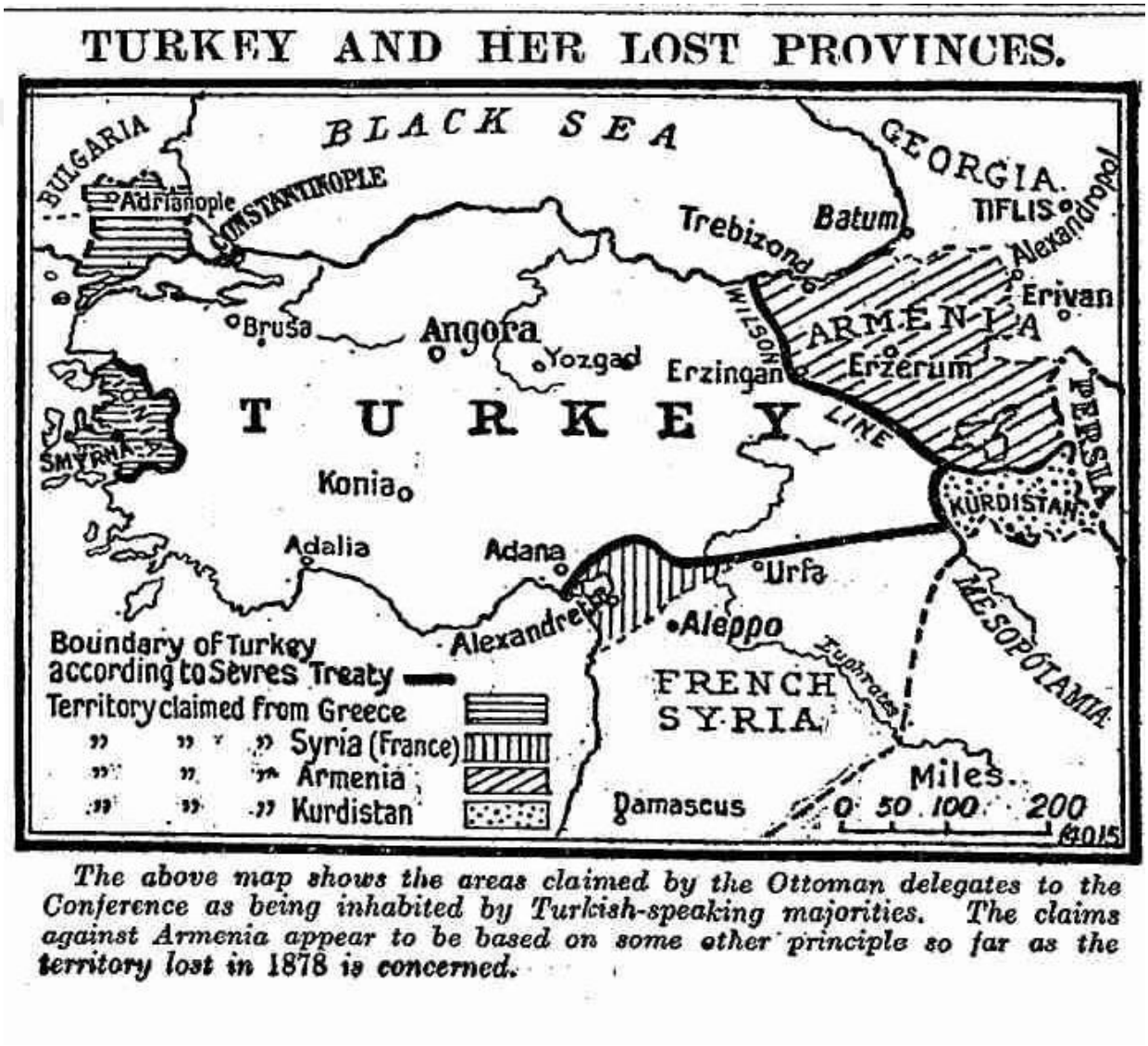

The above map shows the areas claimed by the Ottoman delegates to the Conference as being inhabited by Turkish-speaking majorities. The claims against Armenia appear to be based on some other principle so far as the territory lost in 1878 is concerned.

The Times, 25 Şubat 1921, s.10. "Türkiye ve kaybettiği yerler"

EK 19

"The End of the Story"
—and other Leaderettes
FROM
the "Daily Express."
Humorous, Optimistic, Eloquent, Concise.
Price 2/6. Posted 2/9.
Write to the "Daily Express," or order through your Newsagent.

Daily Express LATE LONDON EDITION

NO. 6,544. LONDON, WEDNESDAY, APRIL 6, 1921. ONE PENNY.

SHELL is the ONLY Motor Spirit sold to dealers in bulk with the stipulation that it shall be stored and retailed separately, not mixed with petrol of any other brand or grade.
SHELL

FATEFUL DECISIONS FOR PEACE OR WAR TO-DAY.

PRIME MINISTER ON THE CRISIS.

CONDITIONS OF GOVERNMENT INTERVENTION.

NO CONTROL. NO SUBSIDY.

TO-DAY'S FATEFUL MEETINGS OF THE TRIPLE ALLIANCE.

The Prime Minister, speaking at a late hour last night in the coal debate, offered the assistance of the Government in negotiations on two conditions:—

1. **No maintenance for the industry out of taxation.**
2. **No expectancy of resumed Government control.**

Mr. J. H. Thomas declared that the **odds are overwhelming in favour of the dispute spreading.**

The Prince of Wales sat in the gallery and followed earnestly every point of the debate.

IMMEDIATE ACTION.

An ominous feature of the situation is the suggestion that if the Triple Alliance declare for a strike policy labour may be withdrawn immediately.

TROOPS IN THE PARKS.

Meanwhile great preparations for meeting any possible public emergency are being hurried forward by the Government. Hyde Park, Regent's Park, and Battersea Park will be used as food dumps, and yesterday a brigade of the Guards took possession of Kensington Gardens. All leave has been stopped in the Navy and Army, and the personnel of both services are ready to be moved wherever their services are needed.

MEETINGS.

To-day's fateful meetings are: Railway delegate conference, Transport Workers' conference, Miners' Federation executive; and probably a full meeting of the Triple Alliance executive to follow.

RIOTS.

Disturbing incidents have occurred in several of the coalfields. Serious attacks were made yesterday on the police and men working the pumps in Scotland, and there and in other districts ponies imprisoned in the bowels of the earth have been left to drown.

THE PREMIER'S TWO CONDITIONS.

WIDE FIELD OPEN FOR DISCUSSION.

Mr. Lloyd George, speaking in the House of Commons last night, said:—

We can either take part in this discussion or we can leave it to the parties to discuss the position among themselves, but I think we must make clear the two conditions under which we should be prepared to enter into the matter.

We must make it clear that we could not enter into any negotiations on any expectation that we would recommend to Parliament the maintenance of this industry out of the general taxation of the country. We should not enter into any discussion on the assumption that it would be possible to resume control of the industry.

With those two limitations there is a very wide field for discussion. Anything that the Government can do to get over temporary difficulties, or to assist in promoting good understanding between the mineowners and the miners, that we shall be willing to undertake. But if there are negotiations entered into—and is there any one who would undertake the responsibility of prolonging a controversy which may become a very disastrous one for the industry and the nation? I hope a further effort will be made to arrive at an understanding.

It is essential that the Miners' Federation should give every facility to prevent the pits being destroyed, and to save the lives of the poor dumb animals in them. I sincerely hope that the leaders of the miners and the representatives of the coalowners will be able immediately to meet and see whether, either with or without representatives of the Government, they can arrive at a permanent settlement of a dispute which might be a menace to the whole country.

SIR R. HORNE.

Sir Robert Horne, who opened the debate for the Government said:—

We have only discerned the first flicker in the revival of trade when this calamitous occurrence extinguishes it, and when it will be relit no man can say. The result of the last strike was to rob us of many markets to which our coal used to go. Already orders are being eagerly sought from America, and some are being placed.

I shall not delay the House long in dealing with the question of a subsidy for the coal trade, or any other trade. I cannot imagine anything which would be more pernicious to industry as a whole than the beginning of the granting of such subsidies. How are these subsidies to be got? There are many people from whom that taxation would have to come who are already overburdened. In addition, I suppose some of the greatest taxpayers are the great industries. There is scarcely an industry in this country which is not suffering the direct tribulation. (A Labour member: We shall all go down together.)

Sir Robert Horne: **Are you going to tax these crippled industries in order to subsidise an industry which has got better and more chances than any other trade at the present time? I say, as I have said to the Miners' Federation, that there is no true solution to be found along these lines.**

With regard to the suggested system of pooling profits, I cannot imagine anything which would so destroy incentive and energetic and active enterprise, if, no matter how hard men worked to develop their industry, it was to be used to subsidise people who worked less hard.

The result in our view is that an attempt must be made again—**after the abandonment of those principles on which,**

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

CLIMAX OF THE CRISIS TO-DAY.

TRANSPORT WORKERS' TUG-OF-WAR.

"Daily Express" Labour Correspondent.

A last desperate effort is to be made to-day to promote further negotiations.

Everything yesterday hinged on the proceedings in the House of Commons. Labour in general and the organisations connected with the Triple Alliance in particular "marked time" and awaited the result of last night's debate.

High hopes were built on the Commons' debate. Late at night they were dashed by Mr. Lloyd George's uncompromising pronouncement. The situation at once became more serious than ever. A railway strike seems inevitable if the "Daily Express" suggestion for the summoning of a conference by the Government this morning is not immediately acted upon. Labour men were convinced last night that the calling of a railway strike would be followed by a stoppage on the part of large bodies of transport workers, notwithstanding the differences of opinion that are known to exist in their ranks.

SETTING THE STAGE.

Developments outside St. Stephen's merely amounted to the setting of the stage for the decisive events of to-day, when the Triple Alliance is to determine its policy.

Four hundred delegates, representing the transport unions, met in conference yesterday. The net result was that the conference, confronted with serious differences within its own ranks, adjourned until to-day without being able to arrive at anything like a unanimous policy.

To-day will see the climax. There will be simultaneous meetings of the Miners' Federation executive, the delegates of the National Union of Railwaymen, and the delegates of the Transport Workers' Federation, with probably a meeting of the full executive of the Triple Alliance to follow.

THE RAILWAYMEN.

A lightning railway strike at a few hours' notice is practically a certainty if no conference is called. Strike resolutions from the branches are in an overwhelming majority.

On the occasion of the last miners' strike the N.U.R. committed the grave tactical error of passing a lightning strike resolution and then trying, ultimatum in hand, to reopen negotiations with the Government. An attempt will be made at Unity House to-day to hold up a definite strike decision while urgency discussions are arranged with the Government and the coalowners. The greatest danger of strike extension is with the railwaymen, and if they take the plunge it is probable that the bulk of the transport workers will join them.

"REVOLUTIONARY."

Sir Arthur Griffith-Boscawen, Minister of Agriculture, speaking in support of his candidature in the Taunton Division yesterday, said the coal dispute was simply a revolutionary movement.

"It is not a Labour movement, properly speaking," declared Sir Arthur. "The question is whether the Miners' Federation or the Government shall rule. The Government is fighting a greater danger than the German military menace."

FEWER TRAINS.

Some of the railways begin to-day with a ruthless cutting down of the train service, while others are making but slight alterations at present. Every intending traveller should study carefully the notices at the railway stations.

PONIES DROWNED IN PIT STABLES.

MINERS' DEAF EAR TO APPEALS TO SAVE THEM.

WATER SUPPLIES IN PERIL.

Grave developments occurred yesterday in the coalfields, where the consequences of the cessation of pumping operations are having far-reaching effects. Efforts to prevent floods in the mines have been impeded by the miners, helpless ponies have been drowned in their underground stables, and many towns are threatened with darkness and drought as an effect of the war against the volunteers at the pumps.

The following reports from some of the districts summarise the leading incidents yesterday:—

Lanarkshire: Serious rioting took place at Benhar Colliery, near the town of Shotts. A crowd of 500, led by pipers, marched to the pithead, overcame the police guard, and attacked the men at work. Four policemen and several of the loyal workmen were injured. Five hay ricks were burned, machinery was smashed, and twenty-five ponies were left to their fate.

Fife: A party of miners, headed by a piper, marched to the Leven Collieries and demanded that the furnaces should be put out in ten minutes. "But there are two ponies still below," protested the colliery agent. "Put out the fires," retorted the men, and the twenty volunteers had to be withdrawn and the ponies left to drown. All the volunteer workers were compelled to withdraw from the East Fifeshire Collieries, where, it is almost certain, the workings will be flooded. Several ponies left underground are doomed. The water supply in several villages has been cut off owing to the stoppage of the pumping.

CLOSED FOR EVER.

Mid Lothian: The Easterlee Colliery has been permanently closed down.

Ayrshire: It is announced that the Kilwinning Colliery will not be reopened. The mining village of Fergushill, with a population of 1,000, will consequently cease to exist.

West Lothian: Detachments of the Edinburgh police have been drafted to the district.

South Wales: Three pits have been irretrievably damaged. A great procession of miners visited mines in the Rhondda Valley, and demanded the withdrawal of officials engaged in pumping. Seven firemen remained on duty at Neath until one was struck by a brickbat and injured. One pit liable to "gob" fires has been closed. The manager of another mine was ordered to bring up the ponies—more than 600—within twenty-four hours. An inflow of 450,000 gallons an hour is being fought by the pumps at six collieries in this district.

DAY AND NIGHT GUARD.

North Wales: Police are on duty night and day to protect the volunteer workers, who include the local ministers.

Carnarvonshire: A mass meeting of the Naval Colliery men sent a deputation to the agent informing him that if the men engaged on the pumps were not withdrawn at once "the consequences would be serious." The pumps consequently have been abandoned.

Notts: The boiler fires have been extinguished at the Silver Hill Pit, Mansfield. Pumpmen and deputies have been persuaded to cease work at three collieries.

Yorkshire: Several townships are in danger of losing their gas supply, which is obtained from local collieries.

Northumberland: Cessation of pumping in a number of districts has imperilled the public water supply.

The peril of fires and explosions once the mines become idle was emphasised in a dramatic way at the Shettleston Colliery, near Glasgow, yesterday. John Russell, an overman, and Donald Sneddon, the manager, had descended the pit to examine the workings when an explosion occurred, and Russell was killed and the manager gravely injured.

LEADERS' APPEAL.

Mr. Herbert Smith, acting president of the Miners' Federation, and Mr. Frank Hodges, the general secretary, issued the following appeal last night:—

"It is not a part of the federation policy to see pit ponies left to their fate. We urge our members everywhere to assist in raising ponies from pits for the sake of common humanity."

STOLEN SUITS OF ARMOUR.

"Daily Express" Correspondent.

MADRID, Tuesday, April 5.

Two Visigothic suits of armour of great value and some jewels have been stolen from the famous armoury in the royal palace here. The attendants and porters are at a loss to account for their disappearance.

It is believed that a glass cupboard containing the treasures was broken open by a man who yesterday spent several hours in the armoury. A description of the man has been published, and a reward of £200 is offered for information leading to his arrest.

TROOPS IF THEY ARE NEEDED.

LEWIS GUNS IN LONDON PARKS.

The "Daily Express" was officially informed by the War Office last night that no extraordinary measures are being taken beyond the ordinary precautions necessary to prepare the forces for giving assistance to the civil powers if it is wanted.

All Army leave was cancelled last night, as a matter of course, and units will be ready at short notice to help the Government in maintaining the necessary food transport.

No units have as yet been moved to mining centres, but arrangements have been made to facilitate their despatch there should the occasion arise.

Londoners saw yesterday the first public preparations taken by the Government in the metropolitan area for the preservation of law and order.

Kensington Gardens were converted in ten hours from their normally peaceful condition into a camp.

A full brigade of Guards, consisting of the 1st Battalion Grenadiers, 2nd and 3rd Battalions Coldstreamers, and a battalion of Irish Guards, was under canvas between the Long Water and the Round Pond by six o'clock last evening.

Great War Department lorries rumbled along the footpaths, bugle calls rang out between the trees, and the fall of the mallet on the tent pegs broke upon the ear. Field kitchens steamed and smoked, there was the rattle of tin pans, and hungry guardsmen did full justice to their evening meal. The Guards are in war service kit, and have their machine and Lewis guns with them.

There are about 3,000 men under canvas, and the tents are dotted over a wide area in the open spaces beneath the tall trees. The old War Department magazine, which is on the north side of the Serpentine in Hyde Park, was another centre of activity. The roads adjacent were blocked with heavy motor-lorries laden with tents for the use of other troops which are expected to arrive within a few hours.

A wireless telephone installation has been erected at the highest point in the Park near the Reformers' Tree.

Hyde Park is to play an important part, if necessity arises, in the food supply of the metropolitan area. London forms one of the seven areas into which for food transport and distribution the country has been divided.

London's largest food dump will be in Hyde Park, and there will be another in Regent's Park, while Battersea Park will, if necessary, be used also.

NAVY READY.

Admiral Sir Charles Madden, commander of the Atlantic Fleet, who had intended to strike his flag in the Queen Elizabeth and to go on leave yesterday, remains in the flagship as a consequence of an order recalling the officers and ratings of the Navy.

Bluejackets, whose leave has been curtailed, are streaming back to Portsmouth and other ports, and further leave has been cancelled. A ball which was to have been given in the Admiralty House to-night by the Commander-in-Chief at Portsmouth has been postponed.

CALL A CONFERENCE!

The "Daily Express" urges on the Government the necessity of summoning, without a moment's delay, a conference of the coal-owners and miners. That conference should take place this morning at as early an hour as is practicable.

Decisions are to be made to-day which will have an incalculable bearing on the whole future of this country. They should not be taken until every effort has been made to avert disaster.

The constituent bodies of the Triple Alliance meet this morning. The House of Commons is to continue the crisis debate this afternoon. The effect both on the Triple Alliance and on Parliament of even a renewal of conversations will be immeasurable.

There is no time to be lost. Let the conference be called at once. And let Parliament and the public know fully and precisely what takes place.

GERMANY'S OFFER.

Mr. R. B. Edwards, speaking yesterday at the Liverpool Chamber of Commerce, said that the climax of the coal situation had been reached by a German offer of screened steam coal from the Ruhr district at 54s. per ton, including cost, insurance and freight, delivered at Liverpool.

NO DOLES FOR MINERS.

COURTS REFUSE TO ORDER UNEMPLOYED PAY.

The miners' hope of unemployment pay has been dashed. Courts of referees sat yesterday at Coalville, Pontypridd, and Wigan, but, as the "Daily Express" foreshadowed, all the claims were dismissed.

The applications were regarded as test cases, and notice of appeal was given on behalf of the miners.

800-MILE AIRSHIP TEST.

Thousands of Londoners on their way to business early yesterday morning saw Britain's newest and largest airship—the R 36—manœuvring slowly over the Thames.

She had left Pulham at 7.40 for an endurance test of eight hundred miles. From London she flew to Land's End and passed up the west coast, but the journey planned had to be curtailed owing to the development of some slight defects, and she returned to Pulham at 9.10 p.m.

BAN ON POISON GAS.

GENEVA, Tuesday, April 5.

It was decided at to-day's meeting of the International Red Cross Societies to urge all Governments to sign an agreement, in addition to The Hague Convention, for the complete prohibition of the use of poison gas in warfare.—Reuter.

The "Daily Express" news service is copyright in the United States of America and Canada. Special American news appearing in the "Daily Express" and "Sunday Express" is derived from the International News Service through the "Daily Express" correspondent in New York.
The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph."

THE RIVIERA SCANDAL.

MRS. GORDON LOWE SENTENCED FOR THEFT.

A FIRST OFFENDER'S PRIVILEGE.

"Daily Express" Correspondent.

GRASSE, Tuesday, April 5.

Mrs. Gordon Lowe, wife of Mr. F. Gordon Lowe, the famous lawn tennis player, was charged before the Correctional Tribunal at Grasse to-day with stealing valuables from the clothing of players at the Cannes lawn tennis courts.

MRS. GORDON LOWE.

She was sentenced to one year's imprisonment and a fine of 500fcs. (about £10), but under the First Offenders Act, the execution of the imprisonment portion of the sentence is indefinitely postponed.

Owing to the absence of witnesses, the trial was at first postponed indefinitely, but as they could not be found, it was decided to proceed.

There was no pomp and ceremony. The judges and counsel in black gowns reminded one of Portia. The case was over in thirty minutes.

M. Rodrigui Frederic, an inspector of police, in an inaudible voice explained how various robberies totalling about £200 had been committed.

Mrs. Lowe was then questioned. She had to state her age, the place of her birth, and the names of her parents. When asked why she committed the crime, she murmured, "Gambling." Mrs. Lowe was dressed in a blue gown with hat to match, and a sealskin coat with a deep fur collar.

M. Maret, the Procurator de la République, in a long speech, emphasised the heinousness of the offence. He asked for a severe sentence.

MENTAL AGONY.

M. Blancard made an impassioned speech for Mrs. Lowe, in which he dwelt on the mental agony of the woman and her humiliation in going through the streets of Cannes and Grasse escorted by police, and her week's imprisonment while awaiting trial. He laid stress on the status of her family, and the fact that her husband fought in France. "I can only ascribe the commission of this offence," he said, "to a period of folly."

M. Blancard also stated that during her imprisonment Mrs. Lowe wept all day, and it was with great difficulty that the persons robbed were traced.

During this speech Mrs. Lowe sobbed convulsively.

There was no jury, but there were three judges—the president, M. Peillon, and MM. Fabiani and Camatte. They retired, and in five minutes returned with their verdict.

Major Lowe, with no friends to support him, looked a pathetic figure hard to recognise, but there was a smile on his face as he followed Mrs. Lowe out of court. She was free.

DELMONICO'S RAIDED.

TEA TIME WHISKY AT 13s. 9d. PER CUP.

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Tuesday, April 5.

Delmonico's, the famous Fifth-avenue restaurant, was raided at tea time yesterday by Prohibition enforcement agents. All the tables were crowded with men and women, and others were waiting their turn for tables when the Prohibition agents entered and arrested a waiter and an assistant manager.

Bottles of Scotch whisky and gin were found concealed behind a screen. The Prohibition enforcement agents say they were served with Scotch whisky and gin at 8s. 9d. per drink, with an additional covert charge of 5s. per person.

Delmonico's has for many years been the most fashionable restaurant in New York.

KARL IN TEARS.

BACK TO A LIFE OF POVERTY IN SWITZERLAND.

By LUCIEN ARTHUR JONES.
"Daily Express" Special Correspondent.

STEINAMANGER (Hungary), Tuesday, April 5.

The ex-Kaiser Karl left for Switzerland this morning under Allied escort.

A crowd of his followers gathered to watch the last act of the drama. Karl was deeply moved, and burst into tears when the Royalists sang Hungarian national hymns.

The "Daily Express" understands that Karl was escorted by three officers representing Britain, France, and Italy, and a small military escort who will see him into Switzerland. There is good ground for believing that Karl is desperately short of money, and he is said to be more concerned at his poverty than at the loss of his throne.

U.S. MANDATE PROTEST.

WASHINGTON, Tuesday, April 5.

Mr. Hughes, Secretary of State, has sent a Note to Britain, France, and Japan on the question of mandates. This is the first formal statement of President Harding's position in regard to the mandate question.

The present Note, it is understood, deals specifically with the following two points:—

The United States takes the standpoint that the cable island of Yap should not be included in the Japanese mandate over the former German islands north of the Equator.

America protests against the San Remo agreement between France and Britain for the division of Mesopotamia oil supplies.—Exchange.

Official correspondence on the subject of oilfields will be found on Page Seven.

8 VANS.

AVALANCHE OF MEMORY TEST SOLUTIONS.

The Back-Page advertisement competition of the "Daily Express" has proved an enormous success. Competitors were invited to put the name to popular advertisements which were vaguely indicated on the back page for six successive Saturdays. A prize of £250 was offered, and the competitor who has sent in the most correct solutions will receive this sum.

Rarely has any competition so caught the imagination of the public. The contest closed on Saturday, and by Monday morning thousands of solutions had been received. A long queue of competitors waited outside the "Daily Express" office at 146, Fleet-street to hand in their efforts. Many more have sent the pages by registered post. Fathers on their way to business were also entrusted with the pages over which the family had spent so many interesting hours.

The great rush came yesterday morning, when eight vans full of postal bags drew up outside the "Daily Express" office. A large staff is specially engaged sorting and checking the solutions, and a separate part of the building has had to be allotted to the hundreds of thousands of pages.

It is hoped to publish the names of the winners on Saturday, April 16, but the colossal number of entries may make a little delay inevitable.

ADMISSIONS BY A "SUGAR KING."

CASTLE TENANT WHO HAS OFTEN BEEN IN PRISON.

"Daily Express" Correspondent.

BARNSTAPLE, Tuesday.

Mr. Ernest Dunbar Cairns, of Watermouth Castle, whose negotiations with the Sugar Commission brought him into prominence, and by which he became known as a "Sugar King," made sensational admissions during his public examination at the bankruptcy court here to-day.

He had used the aliases "J. Collingwood" and "Frederick Henry Simpson," although Cairns, he said, was his proper name.

He had been convicted of fraud at Cardiff and sent to prison. He was sentenced at Bristol Assizes in 1915 to twelve months' imprisonment for fraud, and was again in the dock at Bristol in 1917, when he received eighteen months. He was accused at Bournemouth in 1919 of trading under a false name, and again went to prison.

DOZENS OF NAMES.

Mr. Cairns said that he was known by dozens of names, including that of "Baron Cairns," and letters were addressed to "Baron Cairns, of Watermouth."

His liabilities were £8,293, and deficiency £7,878. He was formerly in business in New York as a shipowner broker, but for the past four years had been acting as European agent for an American financial syndicate and sugar combine.

Mr. Cairns said that his income, derived from commissions, was £4,500 a year. The rental of Watermouth Castle was £600. He had ordered structural alterations to the castle costing £10,000.

He admitted that the National Provincial Bank allowed him an overdraft of £5,300, but said that he was relying on the deal with the Sugar Commission, and the proceedings taken by the bank had upset his business.

"I will do my best to upset the bank," added Mr. Cairns.

The official receiver told Mr. Cairns that he would get to the bottom of his affairs "if it takes me ten years," and adjourned the examination.

A photograph of Mr. Cairns and his castle appears on Page Seven.

LOST GIRL ON THE SCREEN.

"Daily Express" Correspondent.

PITTSBURG.

The disappearance last August of a seventeen-year-old Pittsburg high school girl was partly solved when the mother, Mrs. J. A. Watkins, reported to the police that she had just seen a film in which the missing girl played the part of a "stenographer."

GREEK ARMY SMASHED.

KEMALISTS' WAY TO CONSTANTINOPLE OPEN.

WILL THE ALLIES INTERVENE?

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Tuesday, April 5.

The Greeks, having been outflanked on the left wing, were forced to retreat on the whole line. They attempted to hold the Inegol—Yenisheir line, but are now falling back on their old positions east of Brussa. Owing to the collapse of the left, the Greek right has also withdrawn from Afiun Karahissar with the Turks in hot pursuit.

MUSTAPHA KEMAL.

Kemalist communiqués claim that the enemy has been definitely smashed. The Greek losses are estimated at 4,000, not including prisoners, and 150 officers are stated to have been killed.

The opinion in competent circles here is that the complete overthrow of the Greek Army can only be prevented by Allied intervention and the imposition of an armistice. The retreat of the Greeks has created a grave situation owing to

SCENE OF THE GREEK REVERSE.

the uncovering of the Ismid Peninsula opposite Constantinople.

GREEK ADMISSION.

ATHENS, Tuesday, April 5.

The official Greek communiqué issued to-day says:—

The battle of Eskisheir is ended for the present. We have withdrawn to the point from which we started the attack. The Turks, owing to their heavy losses, have now attempted to hinder our withdrawal.—Reuter.

ALLIED TROOPS ADEQUATE.

A "Daily Express" representative was informed at the War Office last night that there is no ground for supposing that the Kemalists are likely to capture Constantinople, since there are sufficient troops available to prevent this.

The General Officer Commanding, Constantinople, has made it perfectly clear to both belligerents that the present warfare cannot be recognised by the Powers, and any Greeks attached to the troops in Constantinople have been demobilised in order to avoid any misunderstanding.

The Nationalist propaganda report, circulated on the Continent, that the British Administration in Egypt were sending arms and ammunition to Greece, is entirely unfounded.

MYSTERY CONGRESS.

SYDNEY (New South Wales), Tuesday, April 5.

It is stated here to-day that two leading Australian trade union officials who hold extreme views, have sailed for Europe for the purpose of attending "a secret extremist conference."

It is also understood that the two officials sailed as members of a steamer's crew.—Reuter.

MILTON
PRICES REDUCED
THE 2/- BOTTLE NOW COSTS ONLY 1/6
THE 3/6 BOTTLE NOW COSTS ONLY 2/6
The Greatest Disinfectant in the World
—and the SAFEST

Housewives who have not yet tried Milton should do so without delay. Milton does everything that any other disinfectant can do and does it better. It does more than any other disinfectant can do because it is SAFE. It is the most economical because it goes farther. It costs less because you get more for your money.
Next time you buy a disinfectant —ask for MILTON

Daily Express,6 Nisan 1921, s.1. "Yunan Ordusu Gömüldü."

D-DAY.

GREEK ARMY SMASHED.

KEMALISTS' WAY TO CONSTANTINOPLE OPEN.

WILL THE ALLIES INTERVENE?

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Tuesday, April 5.

The Greeks, having been outflanked on the left wing, were forced to retreat on the whole line. They attempted to hold the Inegol—Yenishehr line, but are now falling back on their old positions east of Brussa. Owing to the collapse of the left, the Greek right has also withdrawn from Afiun Karahissar with the Turks in hot pursuit.

Kemalist communiqués claim that the enemy has been decisively smashed. The Greek losses are estimated at 4,000, not including prisoners, and 150 officers are stated to have been killed.

MUSTAPHA KEMAL.

The opinion in competent circles here is that the complete overthrow of the Greek Army can only be prevented by Allied intervention and the imposition of an armistice. The retreat of the Greeks has created a grave situation owing to the uncovering of the Ismid Peninsula opposite Constantinople.

SCENE OF THE GREEK REVERSE.

GREEK ADMISSION.

SMYRNA, Tuesday, April 5.

The official Greek communiqué issued to-day says:—

The battle of Eskishehr is ended for the present. We have withdrawn to the point from which we started the attack. The Turks, owing to their heavy losses, have now attempted to hinder our withdrawal.—Reuter.

ALLIED TROOPS ADEQUATE.

A "Daily Express" representative was informed at the War Office last night that there is no ground for supposing that the Kemalists are likely to capture Constantinople, since there are sufficient troops available to prevent this.

The General Officer Commanding, Constantinople, has made it perfectly clear to both belligerents that the present warfare cannot be recognised by the Powers, and any Greeks attached to the troops in Constantinople have been demobilised in order to avoid any misunderstanding.

The Nationalist propaganda report, circulated on the Continent, that the British Administration in Egypt were sending arms and ammunition to Greece, is entirely unfounded.

MYSTERY CONGRESS.

SYDNEY (New South Wales), Tuesday, April 5.

It is stated here to-day that two leading Australian trade union officials who hold extreme views, have sailed for Europe for the purpose of attending "a secret extremist conference."

It is also understood that the two officials sailed as members of a steamer's crew.—Reuter.

Daily Express,6 Nisan 1921, s.1. "Yunan Ordusu Gömüldü."

EK 20

Daily Express, 8 Temmuz 1921, s.4. "Tino: Buraya gel, J. B.: Bir daha asla!"

EK 21

KING TINO: "I could have captured that goat, but I never wanted to."

Daily Express, 20 Eylül 1921, s.4. "Kral Tino: Bu keçiyi yakalayabilirdim ama bunu hiç istemedim."

EK 22

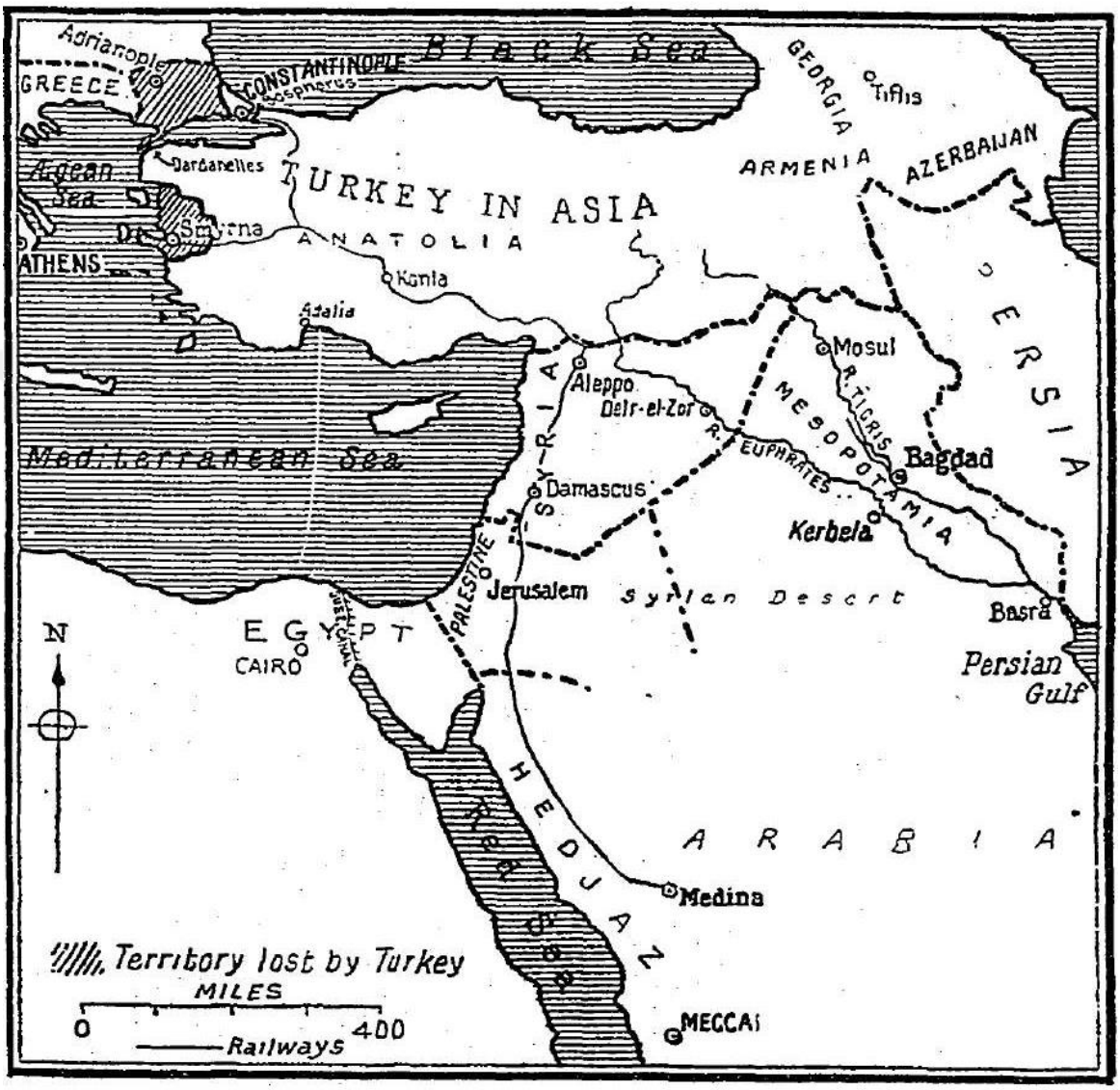

The map shows the areas (shaded) which, the Indian Government's telegram urges, should be restored to Turkey, and the principal Mohammedan holy places—Jerusalem, Mecca, and Medina (now in territories administered under mandates)—over which the Sultan's suzerainty, the telegram suggests, should be restored.

The Guardian, 10 Mart 1922, s.9. "Kutsal Müslüman toprakları."

EK 23

In the above map the shaded portions show the territory lost to Turkey under the Treaty of Sèvres. The Constantinople Government is now claiming to have the Smyrna territory restored and the security of Constantinople assured, while the Angora Government lays claim to Thrace as well.

The Times, 20 Mart 1922, s.7. "Kaybedilen Bölgedeki Türk İddiaları"

EK 24

The above map shows the territory in Anatolia and Thrace which is to be restored to Turkey under the new Paris Agreement. The Gallipoli Peninsula will be occupied by Allied troops, but Chanak and the Asiatic shore of the Dardanelles will be demilitarized under Turkish sovereignty.

The Times, 28 Mart 1922, s.11. "Türkler Bölgeyi Geri Alıyor."

EK 25

Roll your own & save 30% AG PAPER It's quite easy, and you get better cigarettes, but insist on A.G. Finest Quality-Guaranteed Pure

Daily Express

LATE LONDON EDITION

NO. 6,980. LONDON, WEDNESDAY, AUGUST 30, 1922. ONE PENNY.

Motor-Car Bargains—also Tyres and Sundries. Prices of Second-hand Cars and Motor Cycles are dropping. They will rise again in the Spring. Now is the time to watch for bargains. Study the Market by reading Daily Express WANT ADS.

TO-DAY'S WEATHER: CHANGEABLE.

Turkish Army Smashes Through.

THE PAPER THAT WOMEN PREFER.

GREEK CENTRE AND FLANK ROUTED.

TURKS SWEEP FORWARD AFTER A DRUM-FIRE BARRAGE.

DAWN ATTACK.

CAVALRY JOIN A GREAT ENCIRCLING MOVEMENT.

War has blazed out once more in Asia Minor. Mustapha Kemal Pasha, the Turkish generalissimo, has hurled ten divisions against the centre of the Greek line and cut the forces of General Hedjianestis in two. Cavalry were employed in a great sweeping movement.

The "Daily Express" correspondent in Constantinople, in a graphic message, describes how the Turkish troops were concentrated

WHERE MUSTAPHA KEMAL STRUCK.—The arrow shows plainly the breach in the Greek line. In the north, at Bilejik, the Turks are also attacking.

secretly, and how, after a drum-fire barrage, they stormed the Greek lines, and finally forced their opponents to evacuate Afium Karahissar, an important railhead and centre.

A late Reuter message states that an attack has been launched at Bilejik, in the north, on a twelve-mile front. The Greeks are flying to Brusa, and the whole Greek army is thus in grave danger of being rolled up.

STORY OF THE BATTLE.

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Tuesday, Aug. 29.

LITTLE by little news of the great blow which Mustapha Kemal, the Nationalist Commander-in-Chief, struck at the Greek

VICTOR AND VANQUISHED. (Left) RAFET PASHA, the Turk General, and (Right) GENERAL HEDJIANESTIS.

line in Asia Minor on the morning of August 26 is reaching the city, and with every hour it becomes more evident that the Greeks have suffered a crushing reverse.

Afium Karahissar, one of the main railheads of the Greek army, has been evacuated, as I wired yesterday, and the Turks have thus cut their opponents in two.

Couriers from the Nationalist army who have reached this city to-day tell a graphic story of the battle.

Ten Picked Divisions.

Mustapha Kemal marshalled ten picked infantry divisions (of 6,000 men each) behind his lines more than a week ago, the troops moving up by night and resting by day, thus escaping the eager eyes of the Greek reconnoitring aeroplanes. The attacking troops themselves did not know what sector of the front they were going to, nor did the officers receive their instructions till the evening of the 25th.

The Headquarters Staff at Angora worked out the attack with the greatest secrecy, and with complete efficiency.

The troops were placed in position as dusk was falling, and for six miles the Turkish front was a mass of marching soldiers, their guns and transport close behind them.

By ten o'clock the storm divisions had been safely placed in the advanced battle area, and the fact that the Greeks were no more active than usual showed that they were completely unaware of the Turkish concentration.

At three o'clock in the morning the Turkish guns all along the line rumbled into action, their sullen roar growing into a regular drum-fire as battery after battery added its quota of shells to the barrage.

The Greek artillery were not slow to answer, but they were unable effectually to damp the fierceness of the Turkish fire. Many of their guns were put out of action in the first five minutes, due to the fact that the Nationalists had marked down most of the batteries before the barrage began.

A little before dawn the barrage was worked up to its full strength, and the big shells poured on the Greek trenches and advance posts. For over half an hour their drum-fire continued, and then, just as it was beginning to get light, the Turkish troops were sent forward.

Inside the Defences.

Here and there they encountered resistance, but all reports confirm the statement that Rafet Pasha, the Turk army commander on this front, saw his troops inside the main Greek defences before nine o'clock that morning.

Cavalry were employed in a great sweep north of the advancing infantry.

A Turkish Soldier. A Greek.

By midday a great breach had been made in the Greek line, and their troops were falling back rapidly.

It is reported that General Hedjianestis, the Greek commander, was not fully aware of the extent of the Turkish effort until it was too late to stem it. The Greeks were not allowed to rest for an hour. The Turks, flushed with success, swept on and over the reserve lines, and drove their opponents into open country before the evening, and within twenty-four hours of the attack opening the Greek troops had evacuated Afium Karahissar, with its stores and depots, and thus left to its fate the northern army grouped round Eskishehr. The main railway is cut, and it is difficult to see how General Hedjianestis is to keep touch with both portions of his army, now that communication between Smyrna, the main base, and Eskishehr is interrupted.

BRAINS BEHIND THE PUSH.

MUSTAPHA KEMAL THE SOLDIER.

Mustapha Kemal, the brains behind the Turkish Nationalists, is a soldier with a brilliant record, first established at the Dardanelles.

He is still young (his exact age is not known), and is sallow in complexion. He

MUSTAPHA KEMAL. The brains behind the Turkish "push."

has deep-set eyes and a square jaw that stamp him as a man of determination and also of honesty. He was trained by the German officers who ran the Turkish Army before the war, but he was never friendly to the Germans even during the war. He was appointed to command a division at Gallipoli, and eventually he became the dominating personality at the Turkish G.H.Q.

Enver Pasha, who was jealous of him, practically banished him to an obscure command after the British withdrawal, and it was not until 1919, after Enver Pasha had fled the country, that the Young Turks turned to him as their leader. They reformed his army staff into the nucleus of a Government, and so the Nationalist Turks, who are gradually supplanting in importance the Sultan's Government at Constantinople, came into being at Angora.

Kemal has no skill or enthusiasm for politics, and believes in the army as the remedy for all things.

TINO'S BID FOR POWER.

WHY GREECE SEIZED SMYRNA.

The Greeks seized Smyrna early in 1921, and advanced with rapidity towards the Nationalist positions.

At first King Tino's troops had an easy task, and it appeared as though Angora would fall. In April 1921, however, Mustapha Kemal struck back north

GREEKS CALLED UP.

ATHENS, Tuesday, Aug. 29. Orders were issued last night calling to the colours before the end of this month (old style) all men of Greek race residing in the occupied area and coming within the 1903 class.—Central News.

and south of Afium Karahissar.

The Greeks were taken by surprise, and fell back as fast as they had advanced. The fighting lulled as the autumn approached, and all the winter the two armies faced one another without any movements.

The Greeks are embarked on an imperialistic campaign, and the seizure of Smyrna in 1921 and the subsequent fighting were the result of King Tino's rash determination to make Greece the Empress of the Near East.

WAR CRIMINALS.

ALLIES TO DEAL WITH THE CASES THEMSELVES.

AMSTERDAM, Tuesday, Aug. 29.

A Berlin message reports that the German Government has received a Note from the Ambassadors' Council pointing out that the Leipzig Court in its recent war criminals trials did not make sufficient efforts to disclose the truth. The court acquitted a certain number of persons, although they were guilty of war crimes, while the punishments inflicted were not severe enough.

The Allies, the Note states, being of opinion that the German Government has not kept its promise to try the causes in a loyal way, have decided to deal themselves with the cases and sentence the defendants eventually by default.

The German Government semi-officially states, in connection with this Note, that Sir Ernest Pollock, the British Solicitor-General at the time, attended the law suits at Leipzig, and declared in the House of Commons that the Leipzig court did everything to disclose the truth.—Exchange.

POLICE STATIONS LOOTED.

MADRAS, Tuesday, Aug. 29.

The Peddapuram correspondent of the newspaper "Swarajya" telegraphs that police stations in the Godavery district are reported to have been looted, and the district magistrate and hundreds of armed police have arrived on the spot.

The military are expected in a day or two, the message adds, and the situation seems critical.—Reuter.

LORD BEAVERBROOK.

Lord Beaverbrook will leave London this morning for a visit to Constantinople.

The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph." The "Daily Express" news service is copyright by the Australian Press Association in Australasia.

MR. HARDING SAYS "NO."

HOOVER NOT TO AID IN REPARATIONS TASK.

AMERICA WATCHING.

"EVENTUALLY A WAY WILL BE FOUND."

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Tuesday, Aug. 29.

It was officially stated at the White House to-day that President Harding declines to send Mr. Hoover to Europe to assist in the reparations task as suggested by Governor Cox.

Mr. Harding thinks that the time is not ripe for the United States to participate in any international conference for the solution of financial problems.

The United States Government are, informally, fully informed of the economic problems of Europe and are awaiting the time when they may take a more active part in the work of readjustment. No immediate move in this direction is contemplated, but eventually a way will be found by which America can help to relieve the situation.

Governor Cox, who is staying in London, on Saturday issued an appeal to his countrymen in which he stated that the fate of Europe was in America's hands. He urged that President Harding should designate Mr. Hoover to serve in the Reparations task, and decide what Germany can pay.

BANKERS TO FIX REPARATIONS.

COL. HOUSE'S PLAN TO EXTRICATE EUROPE.

By J. W. T. MASON.

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Tuesday, Aug. 29.

"No one knows what may happen in Europe—such is the gravity of the situation."

Thus is the opinion of Colonel E. M. House, former adviser to ex-President Wilson, in an interview cabled from London and published in America by the United Press.

Col. House.

Colonel House explained that Europe was now undergoing a process of gradual disintegration, and that the ignition of some spark, such as Europe witnessed in 1914, might precipitate a general collapse in the economic and financial affairs of the Continent.

"There is still time to save the situation," Colonel House is quoted as saying, "but delay is dangerous. If it continues much longer the crumbling will begin, and then it may be too late."

ONLY BASIS.

As the best immediate step toward solution of the European muddle, Colonel House suggested that the Bankers' Committee be convened again, provided that the Allies agree that the bankers shall discuss and attempt to settle the whole reparations issue.

"That is the only basis," he said, "on which the bankers can meet again with prospects of accomplishing anything. It is futile to discuss a loan to Germany without a settlement of the reparations figure and the method of payment."

He pointed out that if Germany were admitted to the League and guarantees of non-aggression reaffirmed by Germany, England, France, Italy, and the other European Powers, then the Old World could resume its work of post-war reconstruction in a sense of security.

BREAKFAST POLITICS.

The Prime Minister entertained Colonel House to breakfast at 10, Downing-street, yesterday. Colonel House's visit, like that of Governor Cox, was unofficial.

Colonel House, in his conversations with the British Premier, approached the question of European reconstruction in an unofficial capacity, and generally supported the opinion of Governor Cox on the necessity of American aid.

Mr. Lloyd George left London for Chequers yesterday.

GERMANS REACH PARIS.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Tuesday, Aug. 29.

The German delegates arrived from Berlin this afternoon. They will be heard by the Reparations Commission to-morrow. It is understood that they have come here with rather limited powers.

Herr Schroder's mission, it is stated, is chiefly to discuss the Stinnes' plan of contract guarantees, and should any other question come up for discussion he will ask for time to lay the matter before his Government. The consensus of opinion is that the crisis has now reached a point when decisions must be taken without further delay.

NORTHCLIFFE WILL CASE OPENS.

PROBATE MOTION TO BE HEARD TO-DAY.

MR. ARNHOLZ.

The two wills left by Lord Northcliffe will to-day be the subject of a probate motion before the vacation registrar, Mr. Registrar Moore, at Somerset House.

It is quite a common practice to make applications during vacation on important matters. Applications to file answers to caveats or the question of the appointment of a receiver to safeguard the interests of estates are dealt with.

All persons concerned in such applications must be advised, and will either attend or be represented. The hearing is usually held in private.

FOUR CODICILS.

Among the group of men whom the death of Lord Northcliffe will bring prominently before the public is Mr. Henry Preuss Arnholz, who was one of the executors and trustees of Lord Northcliffe's first will, which was dated March 1919 and had four codicils, the last of which was made as recently as April last.

The public are already asking who and what is this little-known figure who was for so many years closely associated with Lord Northcliffe in his business ventures, and who may before long be known, not so much as a busy City solicitor, but as a notable power in the newspaper world.

The association of Lord Northcliffe and Mr. Arnholz began when they were schoolmates. Mr. Arnholz left school to study the law. While Lord Northcliffe was learning the rudiments of journalism, his friend was laying the foundations of a brilliant career as a solicitor. He won the Clement's Inn and the Daniel Reardon prizes, was admitted a solicitor in February 1889, and is now a member of the firm of Messrs. Russell and Arnholz, of Great Winchester-street.

LARGE SHAREHOLDER.

Mr. Arnholz figures as a large shareholder in the "Times" and Associated Newspapers, Ltd. In conjunction with Sir G. A. Sutton and Mr. Montague Ellis, he represents the largest holding of Preference shares in the "Times," the total being 51,500. He is also the holder, with Sir G. A. Sutton and Mr. Ellis, of a large number of Preference and Ordinary shares in the Associated Newspapers, Ltd., and he is closely associated with Sir John Ellerman, Bt., who holds 45,685 Preference and 128,424 Ordinary shares in the "Times" Publishing Company.

He lives at Kilburn, and is not the type of man who seeks publicity.

Mr. Arnholz is of middle height, and his oval, clean-shaven, clever face is lit with a pair of keen eyes. He looks the lawyer rather than the business man.

£10,000 JEWELS SENSATION.

POLICE SEEKING AN EX-MAJOR.

A warrant has been issued for the arrest of Major W. G. F. Harrison, an ex-cavalry officer, in connection with alleged frauds by which £10,000 worth of jewels were obtained from a firm in the City.

The warrant, which was granted at the Guildhall in July, accuses Major Harrison of obtaining jewellery valued at about £4,000 by false pretences.

A few days before the warrant was issued Major Harrison was staying at a London hotel with a woman said to be his wife. Later he disappeared.

Major Harrison had several business transactions with a firm of wholesale jewellers in Aldersgate-street, City, and it is understood that the principals believed that he was buying diamonds to sell to rajahs in India. In several instances negotiations were completed, and Major Harrison paid for the stones he received from the firm.

By these means he is said to have obtained the confidence of the firm, and transactions totalling more than £10,000 were completed. One of the principal stones involved in the latest transactions is a diamond weighing between 16 and 17 carats and valued at £1,046.

BAGDAD CRISIS.

VANISHING AUTHORITY OF KING FAISAL.

The "Daily Express" understands that the position of King Faisal as the ruler of Irak (Mesopotamia) is becoming critical, and that his authority is vanishing.

King Faisal's serious illness prevents him for the moment from exercising his functions as a monarch, and the reins of office are temporarily in the hands of ex-Ministers and favourites who are unreliable and unpopular.

British officers who have recently returned from Irak speak with bitter disappointment of the new régime.

This state of affairs in Irak emphasises the desirability of reducing British liabilities in the country by withdrawing from Bagdad and occupying only the Basra district at the head of the Persian Gulf.

So long as British forces remain in Bagdad the British taxpayer runs the risk of having to pay for any trouble that breaks out in the country, in addition to the £8,000,000 a year that the occupation now costs.

£120,000,000 TUBE SCHEME.

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Tuesday, Aug. 29.

The Mayor of New York announces a £120,000,000 scheme for a municipally owned and operated tube railway system of 217 miles, including thirty-five new routes. The construction will take fifteen years.

The scheme contemplates a 2½d. fare for all, with free transfers, and links up with the mayor's proposed municipal omnibus plan. It also contemplates the "recapture" of the existing tubes, if legally possible.

PASSENGER SHIP DISASTER.

FEARED LOSS OF 240 LIVES.

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Tuesday, Aug. 29.

Despatches from Santiago state that the Chilean passenger steamer Itata, bound from Valparaiso for Coquimbo, has sunk off Choros Island.

A wireless message from the cruiser Chacabuco, near the scene of the disaster, says that it is believed that all the passengers and the crew, numbering 240, have perished.

No details are yet to hand, but it is presumed that the Itata struck rocks during a storm and sank suddenly.

The Itata (1,971 tons), which was built at Liverpool nearly fifty years ago, was owned by the Compania Nacional de Vapores. Her port of registry was Valparaiso.

LINER STRUCK BY LIGHTNING.

MAST FALLS ON THE DECK IN SPLINTERS.

"Daily Express" Correspondent.

PLYMOUTH, Tuesday Night.

The foremast of the Swedish-American liner Noordam, which arrived at Plymouth to-day, was struck by lightning and splintered a day out from New York.

The ship ran into a terrific thunderstorm, which greatly frightened the passengers. The wreckage of the mast fell in a heap on the deck.

From the time of leaving New York till she was within 300 miles of British waters the Noordam was compelled to battle with a succession of heavy gales. She reached Plymouth thirty hours late.

The weather was intensely hot, the temperature in the cabins ranging from 80 to 85 degrees.

DEAD DRIVERS TIED TO WHEELS.

CARS AT THE BOTTOM OF A RIVER.

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Tuesday, Aug. 29.

A motor-car with a dead man tied to the wheel was brought to the surface of the Missouri River at Nearman, near Kansas City, in the course of a search made following the receipt of an anonymous letter.

Further search with grappling-hooks led to the recovery of another motor-car, also with a dead man tied to the wheel.

Several other motor-cars were found buried in the mud of the river, and divers are now trying to raise them.

No explanation of this extraordinary affair is yet offered.

THE MAN WHO BOUGHT STOWE HOUSE.

MUNIFICENT MR. SHAW AND THE HONOURS LIST.

"WAIT AND SEE!"

DECLINES TO TELL THE STORY.

THE comedy of Mr. Harry Shaw and the alleged traffic in honours is enhanced by the discovery that Mr. Shaw is the generous-hearted man who bought Stowe House, Buckingham, last year for £50,000, and declared that he hoped—with the assistance of friends—to present it to the nation.

The presentation has not yet taken place, and nothing has been heard about it lately. There was another little scheme of turning Stowe House into a new Eton or Harrow, but that fell through, and Stowe House, so far as is known, still belongs to Mr. Harry Shaw.

"PROVIDER OF TITLES."

Now Mr. Shaw appears, according to the Duke of Northumberland, as a provider of titles for rich men who are willing to pay for them. The Duke wants to know whether Mr. Shaw was authorised to offer titles for money, and, if so, who authorised him.

Mr. Shaw, in an interview published in the "Daily Express" yesterday, referred to one of his own letters, which the Duke has published, in which he wrote: "I am requested to place before you . . ." etc., and he said: "Is that not sufficient to show whether I was authorised or not?"

The Prime Minister and Colonel Leslie Wilson, Chief Unionist Whip, have both declared that they know nothing about Mr. Shaw.

Mr. Shaw, who is a cheerful man, between fifty and sixty, was born at Newcastle-on-Tyne. He said, at the time he bought Stowe House, that his chief hobby was farming, but he added: "I also engage in financial business." Before he snapped up Stowe House, the magnificent palace of the former Dukes of Buckingham, he bought Beenham Court, near Newbury, and its racing stud. He was said to have spent £180,000 on the property. Beenham Court is a fine place, with twenty-five bedrooms and dressing-rooms and twelve bathrooms.

Mr. Shaw informed a "Daily Express" representative on Monday that he would make no statement about his part in the alleged sale of honours until he

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

Golden Linings

Only the choicest of prime-matured rare golden Virginia leaf is used for Kensitas. They are skilfully blended, carefully made and packed by hand. Kensitas are made to a quality not to a price

THE clouds have turned inside out to-day, sir, and we find they have all got golden linings.

Exactly, sir, like your Kensitas—every packet has a golden lining.

Kensitas are always prime, golden Virginia, cool and smooth smoking, of fragrant bouquet and *always* . . . . . "as good as really good cigarettes can be." Jenkyn

The TOBACCONIST who stocks Kensitas is a man of sound tobacco sense.—He is worth getting to know.

Standard Size Virginia 20 for 1/- 50 for 2/6 100 for 4/10

Extra Large Virginia. 20 for 1/5. 50 for 3/5. 100 for 6/10

Kensitas Cigarettes

Manufacturers: J. WIX & SONS, Ltd., 174-175-176 Piccadilly, W.

Daily Express, 30 Ağustos 1922, s.1. "Türk Ordusu bozguna uğratıyor."

Roll your own & save 30%
AG PAPER
Finest Quality—Guaranteed Pure

Daily

NO. 6,980. LONDON,

TO-DAY'S WEATHER: CHANGEABLE.

Turkish Arm

GREEK CENTRE AND FLANK ROUTED.

TURKS SWEEP FORWARD AFTER A DRUM-FIRE BARRAGE.

DAWN ATTACK.

CAVALRY JOIN A GREAT ENCIRCLING MOVEMENT.

War has blazed out once more in Asia Minor. Mustapha Kemal Pasha, the Turkish generalissimo, has hurled ten divisions against the centre of the Greek line and cut the forces of General Hedjianestis in two. Cavalry were employed in a great sweeping movement.

The "Daily Express" correspondent in Constantinople, in a graphic message, describes how the Turkish troops were concentrated

WHERE MUSTAPHA KEMAL STRUCK.—The arrow shows plainly the break in the Greek line. In the north, at Bilejik, the Turks are also attacking.

secretly, and how, after a drum-fire barrage, they stormed the Greek lines, and finally forced their opponents to evacuate Afium-Karahissar, an important railhead and centre.

A late Reuter message states that an attack has been launched at Bilejik, in the north, on a twelve-mile front. The Greeks are flying to Brusa, and the whole Greek army is thus in grave danger of being rolled up.

STORY OF THE BATTLE.

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE,
Tuesday, Aug. 29.

LITTLE by little news of the great blow which Mustapha Kemal, the Nationalist Commander-in-Chief, struck at the Greek

VICTOR AND VANQUISHED.
(Left) RAFET PASHA, the Turk General, and (Right) GENERAL HEDJIANESTIS.

line in Asia Minor on the morning of August 26 is reaching the city, and with every hour it becomes more evident that the Greeks have suffered a crushing reverse.

Afium Karahissar, one of the main railheads of the Greek army, has been evacuated, as I wired yesterday, and the Turks have thus cut their opponents in two.

Couriers from the Nationalist army who have reached this city to-day tell a graphic story of the battle.

Ten Picked Divisions.

Mustapha Kemal marshalled ten picked infantry divisions (of 6,000 men each) behind his lines more than a week ago, the troops moving up by night and resting by day, thus escaping the eager eyes of the Greek reconnoitring aeroplanes. The attacking troops themselves did not know what sector of the front they were going to, nor did the officers receive their instructions till the evening of the 25th.

The Headquarters Staff at Angora worked out the attack with the greatest secrecy, and with complete efficiency.

The troops were placed in position as dusk was falling, and for six miles the Turkish front was a mass of marching soldiers, their guns and transports close behind them.

By ten o'clock the storm division had been safely placed in the attacked battle area, and the fact that the Greeks were no more active than usual showed that they were completely unaware of the Turkish concentration.

At three o'clock in the morning the Turkish guns all along the line rumbled into action, their voices soon growing into a regular drum-fire as battery after battery added its quota of shells to the barrage.

The Greek artillery were not slow to answer, but they were unable effectually to damp the fierceness of the Turkish fire. Many of their guns were put out of action in the first five minutes, due to the fact that the Nationalists had marked down some of the batteries before the barrage began.

A little before dawn the barrage was worked up to its full strength, and the big shells poured on the Greek trenches and advance posts. For over half an hour their drum-fire continued, and then, just as it was beginning to get light, the Turkish troops were sent forward.

Inside the Defences.

Here and there they encountered resistance, but all reports confirm the statement that Rafet Pasha, the Turk army commander on this front, saw his troops inside the main Greek defences before nine o'clock that morning.

Cavalry were employed in a great sweep north of the advancing infantry,

A Turkish Soldier. A Greek.

By midday a great breach had been made in the Greek line, and their troops were falling back rapidly.

It is reported that General Hedjianestis, the Greek commander, was not fully aware of the extent of the Turkish efforts until it was too late to stem it. The Greeks were not allowed to rest for an hour. The Turks, flushed with success, swept on and over the reserve lines, and drove their opponents into open country before the evening, and within twenty-four hours of the attack opening the Greek troops had evacuated Afium Karahissar, with its stores and depots, and then fell to its fate the northern army grouped round Eskishehr. The main railway is cut, and it is difficult to see how General Hedjianestis is to keep touch with both portions of his army, now that communications between Smyrna, the main base, and Eskishehr is interrupted.

BRAINS BEHIND THE PUSH.

MUSTAPHA KEMAL THE SOLDIER.

Mustapha Kemal, the brains behind the Turkish Nationalists, is a soldier with a brilliant record, first established at the Dardanelles.

He is still young (his exact age is not known), and is active in complexion. He

MUSTAPHA KEMAL.
The Brains Behind the Turkish "Push."

has deep-set eyes and a square jaw that stamp him as a man of determination and also of honesty. He was trained by the German officers who run the Turkish Army before the war, but he was never friendly to the Germans even during the war. He was appointed to command a division at Gallipoli, and eventually he became the dominating personality at the Turkish G.H.Q.

Enver Pasha, who was jealous of him, practically handed him to an obscure command after the British withdrawal, and it was not until 1919, after Enver Pasha had fled the country, that the Young Turks turned to him as their leader. They reformed his army staff into the nucleus of a Government, and so the Nationalist Turks, who are gradually supplanting in importance the Sultan's Government at Constantinople, came into being at Angora.

Kemal has no skill or enthusiasm for politics, and believes in the army as the remedy for all things.

TINO'S BID FOR POWER.

WHY GREECE SEIZED SMYRNA.

The Greeks seized Smyrna early in 1921, and advanced with rapidity towards the Nationalist positions.

At first King Tino's troops had an easy task, and it appeared as though Angora would fall. In April 1921, however, Mustapha Kemal struck back north

GREEKS CALLED UP.

ATHENS, Tuesday, Aug. 29.
Orders were issued last night calling to the colours before the end of this month (old style) all men of Greek race residing in the occupied area and coming within the 1903 class.—Central News.

and south of Afium Karahissar.

The Greeks were taken by surprise, and fell back as fast as they had advanced. The fighting lasted as the armies approached, and all the winter the two armies faced one another without any movement.

The Greeks are embarked on an imperialistic campaign, and the seizure of Smyrna in 1920 and the subsequent fighting were the result of King Tino's rash determination to make Greece the Empress of the Near East.

WAR CRIMINALS.

ALLIES TO DEAL WITH THE CASES THEMSELVES.

AMSTERDAM, Tuesday, Aug. 29.
A Berlin message reports that the German Government has received a Note from the Ambassadors' Council pointing out that the Leipzig Court in its recent war criminals trials did not make sufficient efforts to disclose the truth. The court acquitted a certain number of persons, although they were guilty of war crimes, while the punishments inflicted were not severe enough.

The Allies, the Note states, being of opinion that the German Government has not kept its promise to try the accused in a loyal way, have decided to deal themselves with the cases and prosecute the defendants eventually by default.

The German Government, semi-officially states, in connection with this Note, that Sir Evelyn Pellatt, the British deputy-Commissioner at the time, attended the law suits at Leipzig, and declared in the Hotel of Germania that the Leipzig court did everything to disclose the truth.—Exchange.

POLICE STATIONS LOOTED.

MADRAS, Tuesday, Aug. 29.
The Pondicherry correspondent of the newspaper "Swadjya" telegraphs that police stations in the Godavery district are reported to have been looted, and the district magistrate and hundreds of armed police have arrived on the spot.

The military are expected on a day or two, the message adds, and the situation seems critical.—Reuter.

LORD BEAVERBROOK.

Lord Beaverbrook will leave London this morning for Paris en route for Constantinople.

The Daily Express service here spoken of exclusively is owned by the Daily Express, Limited, and is not available to any other newspaper. The Associated Press Association is absolutely

Daily Express, 30 Ağustos 1922, s.1. "Türk Ordusu Bozguna Uğratıyor"

EK 26

LONDON, FRIDAY, THE DAILY EXPRESS, SEPTEMBER 1, 1922.

News Caught by the Camera.

WITH THE TURKS IN ASIA MINOR—PASSENGER GLIDER RECORD—NEW ROAD "PIRATE."

THE ADVANCE GUARD.—A Turkish flying column in bivouac by the roadside. Further important gains are claimed by the Turks, who are making a tremendous effort to drive the Greek army in Asia Minor into the sea. Fighting is proceeding on a 275-mile front.

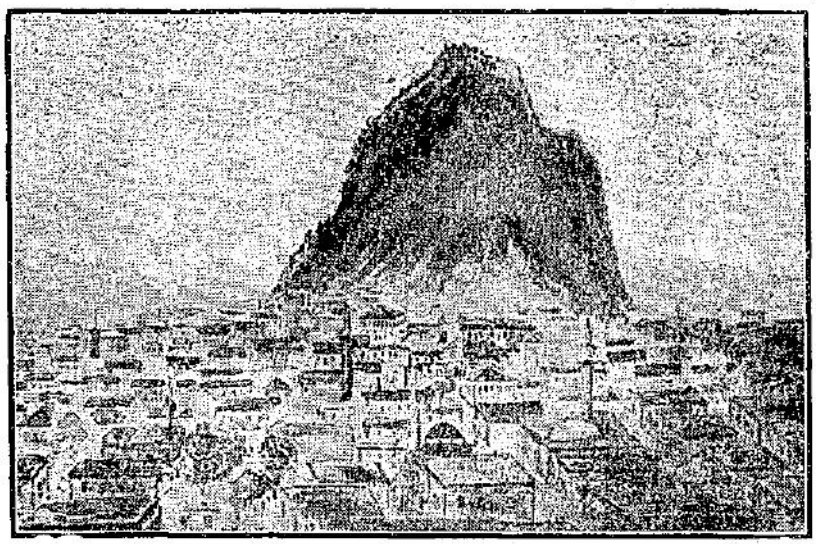

IN TURKISH HANDS.—Afium Karahissar, the important junction captured by the Turks during their "drive." The town is now stated to have been destroyed by the bombardment.
—"Daily Express" reader's photograph.

Daily Express, 1 Eylül 1922, s.6. "Türklerle Anadolu'da."

EK 27

LONDON, WEDNESDAY. THE DAILY EXPRESS. SEPTEMBER 6, 1922.

News Caught by the Camera.

GREEK INFANTRY IN RETREAT—COUNTY CRICKET "SKIPPER" WEDS—
"CUBBING" IN FULL SWING.

HAD ENOUGH OF IT.—Greek infantry "on the run" in Asia Minor. According to the latest communiqués they have refused to make any stand against the victorious Turks, who entirely dominate the position.

BROUSA, which is expected speedily to fall into Turkish hands. The city was originally the capital of the Turkish sultans, and is famed for the rearing of silkworms and its silk manufactures.

MUSICAL ENTENTE.—The band of the 31st French Infantry Regiment on its way to Leicester Town Hall, where it received a civic welcome. The band is just completing a British tour.

Daily Express, 6 Eylül 1922, s.6. "Yunan Piyadeleri Geri Çekilirken."

EK 28

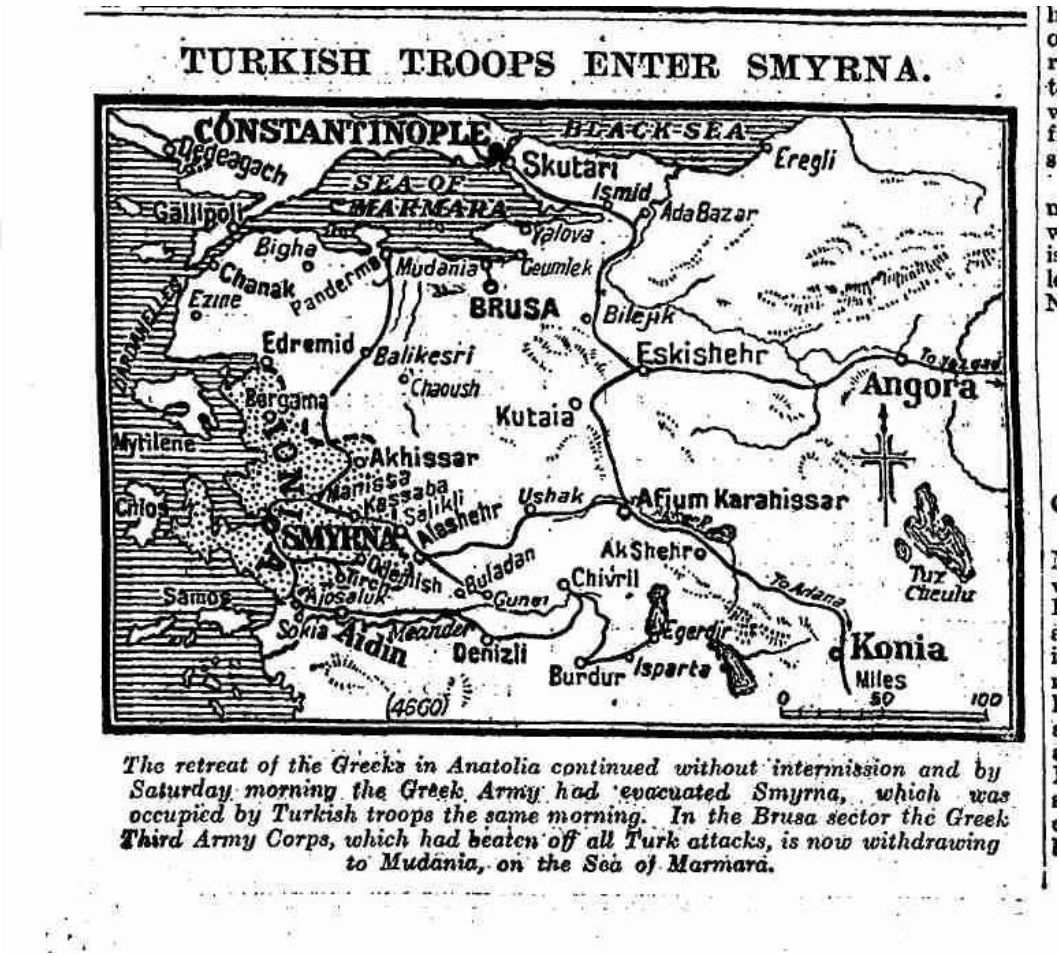

The retreat of the Greeks in Anatolia continued without intermission and by Saturday morning the Greek Army had evacuated Smyrna, which was occupied by Turkish troops the same morning. In the Brusa sector the Greek Third Army Corps, which had beaten off all Turk attacks, is now withdrawing to Mudania, on the Sea of Marmara.

The Times, 11 Eylül 1922, s.10. "Türk Birlikleri İzmir'e Giriyor."

EK 29

READ AND USE THE WANT-ADS. See Pages 11 and 12.

Daily Express

LATE LONDON EDITION

NO. 6,994. LONDON, FRIDAY, SEPTEMBER 15, 1922. ONE PENNY

THE ERIKA PORTABLE TYPEWRITER TUCKS AWAY IN A SUIT CASE. The Personal Writer de Luxe. Full Instructions and Neat Travel Case. £14 14s. Guaranteed. VERY EASY TERMS. TYPEWRITERS HIRED & REPAIRED. TAYLORS Ltd., 74, CHANCERY LANE

TO-DAY'S WEATHER: CHANGEABLE.

Kemalist Reprisals Begin.

THE PAPER THAT WOMEN PREFER.

SMYRNA FIRED BY THE TURKS.

GREEK AND ARMENIAN QUARTERS DESTROYED IN A TERRIBLE VENGEANCE.

CITY PANIC-STRICKEN.

VITAL BRITISH DECISIONS TO-DAY.

Hopes that the victorious Turks would refrain from outrages have not been fulfilled. The "Daily Express" understands that reprisals against the Greeks and Armenians have begun in Smyrna. A great fire has started in the city, and the Greek and Armenian quarters have been destroyed. Italian warships are being hurried to the scene.

The city is crowded with half a million refugees, in addition to the 300,000 residents.

Vital decisions will be taken by the British Cabinet to-day on future policy in the Near East. The Prime Minister will meet his colleagues at 4.30 this afternoon.

Negotiations which have taken place between the British authorities and the French Government have, it is understood, led to an understanding on certain aspects of the problem. The French share the British view that the Allies should co-operate in order to bring about peace.

French policy was decided at a Cabinet meeting at Rambouillet yesterday, and will be communicated to the British Cabinet to-day. It is expected that a declaration of Allied policy will shortly be announced.

It is reported that the Kemalist advance towards the Dardanelles has stopped, but the whereabouts of the main Turkish Army, which did not enter Smyrna, remains a mystery.

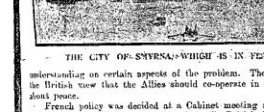

THE CITY OF SMYRNA, WHICH IS IN FLAMES.

WARSHIPS RUSHED.

ROME, Thursday, Sept. 14.

A telegram received here this afternoon from Smyrna reports that a terrible fire has broken out in the city. The Greek and Armenian quarters have been destroyed, and the fire is spreading to other areas.

The inhabitants are in a state of panic, and Italian ships in the port are endeavouring to take off the members of the Italian colony.

On the receipt of the news, the Italian Government immediately took vigorous measures to hasten the despatch of vessels with provisions and medical stores to Smyrna. Instructions have also been given to concentrate Italian warships in Smyrna waters in order to provide a shelter for the Italian residents.—Reuter.

HOPES NOT FULFILLED.

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Thursday, Sept. 14.

According to a neutral eye-witness who has just returned from Smyrna, the Greeks in their retreat devastated the area which they had occupied. The whole countryside was set in flames.

Even the sacred city of Brusa, near the Sea of Marmora, was not spared. The Turks declared that if this city, containing the tombs of famous Sultans and many mosques, was damaged, they would exact vengeance, but the Greeks fired it in many places before leaving.

Despite the destruction of many towns and villages by the Greeks, the first Turks arriving in Smyrna behaved well. Subsequently the Armenian quarter was pillaged, but order was soon restored. The streets were patrolled by Kemalist troops, and the attacks which occurred were attributed to bandits.

THE FIRST DAYS.

It was estimated that not more than 150 persons were killed during the first few days of the Turkish occupation. Bombs were thrown and Turkish soldiers were wounded, but these incidents did not evoke reprisals.

When Mustapha Kemal Pasha entered Smyrna he declared that he would make himself personally responsible for the protection of the Christians. They were given forty-eight hours in which to leave the city, but the majority remained, as it was impossible to obtain transport.

Then the Turks began to arrest numbers of Armenians and Greeks supposed to have been implicated in the massacre of thousands of Turks when the Greeks landed in 1919. Several hundred executions are said to have taken place.

The city is still crowded with refugees, who are said to number half a million. Despite the efforts of the international committees, tens of thousands of them are homeless and foodless.

WOMEN ATTACKED.

ATHENS, Thursday, Sept. 14.

A resident of Smyrna who has arrived here says that when the Kemalists came in on Saturday morning, a hand grenade exploded as some cavalry were passing the passport office on the quay, and an officer was wounded. The Turks were infuriated by the explosion and a panic ensued, a gun shop and other establishments being looted.

At night time the Armenian quarter was raided, and a number of persons, estimated at 150, were killed and a number of women were raped. He alleges that the same sort of thing took place in the Greek quarter at Punar Pashi, where the killed are believed to have numbered 200.—Reuter.

BISHOPS MURDERED?

ATHENS, Sept. 13.

The Messageries Maritimes ship Lamartine arrived at the Piraeus from Smyrna this morning with 150 refugees on board. They include a Greek journalist, who states that the Greek Metropolitan and the Armenian Metropolitan have been murdered, and that the Kemalists have massacred a total of about 2,000 soldiers and thrown their bodies into the sea.

"It is believed," he said, "that Greek officers and notables who are prisoners will be shot. The panic among the Christians is terrible. All Christians in the interior have swarmed into Smyrna, and are now awaiting their fate. The question of minorities has solved itself."—Reuter.

FRENCH CABINET UNANIMOUS.

NOTE ON THE WAY TO LONDON.

"PEACE."

"Daily Express" Correspondent

PARIS, Thursday, Sept. 14.

The French Cabinet met this afternoon at Rambouillet. I am informed that they arrived at a unanimous decision regarding the policy which they intend to follow to obtain peace in the Near East.

This policy will be outlined in a Note to the British Government, in reply to the Allies' proposal for joint action.

French opinion, which has been overwhelmingly pro-Turk ever since the beginning of the Turkish offensive, is at last beginning to modify its tone, and even to show signs of alarm regarding the situation in the Near East.

Perhaps the most serious warning regarding the gravity of the situation is uttered by Marshal Franchet d'Esperey, the victor of Macedonia, who left Paris this evening on a tour of inspection of the French troops in Africa. When asked whether he thought that the Turks would march on Constantinople, he replied:—

KEMAL'S CAUTION.

"Do not forget that the Bosphorus is in certain parts only 800 yards wide, and that all the European quarters of Constantinople could come under the fire of the Turkish guns. But I consider Mustapha Kemal too intelligent and too cautious to commit such an error.

"One thing must not be forgotten," he added; "that the Turks are before anything Turks, and their sympathies depend on their interests. Mustapha Kemal is an intelligent man who represents the moderate party, but he can be influenced by the National Assembly of Angora. The Turks are certainly going to demand Thrace as far as the Maritza."

The marshal qualified as a scandal the appointment of Hadjianesti, "the puppet of Constantine," as Greek Commander-in-Chief in Asia Minor. He said that when Hadjianesti was colonel of a regiment he ordered his own confinement to barracks for fifteen days for failing to return a soldier's salute. Later the Greek commander was confined in an asylum because he was under the impression that his legs were made of crystal.

CO-OPERATION.

ALLIED ADMINISTRATION TO CONTINUE.

"Daily Express" Political Correspondent

An important point is stated to have been made clear by the French Government. They have intimated that they support the British point of view, which is shared by Italy, that the present régime in Constantinople under which administration is carried on by Allied High Commissioners should be maintained.

RUSSIA STEPS IN.

SYMPATHY ON THE SIDE OF TURKEY.

A long Note dealing with the Turkish situation has been received in London from Moscow.

In this communication, which is addressed to the Allies, the Russian Foreign Minister declares that Russia will not be bound by any decision reached, and makes certain reservations concerning a Near Eastern settlement.

The Note, according to Reuter, expresses general satisfaction at the Turkish victories, and speaks of "the heroic struggle of the Turkish people," and adds that all the sympathy of the Russian people is on the side of Turkey. Russia, it declared, follows with the greatest interest the development of the struggle, and the successes gained by the Turks.

An offer is also made to bring about an agreement between Turkey and her enemies.

ADVANCE STOPPED?

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Thursday, Sept. 14.

It is reported that the advance of the Kemalist forces towards the Straits has stopped. A squadron of the 3rd Hussars and a company of Italian infantry have left for the Dardanelles, and a company of French infantry is following.

KEMAL'S CALL.

BERLIN, Thursday, Sept. 14.

According to the "Lokalanzeiger," a number of Turkish subjects residing in Berlin have received orders to hold themselves in readiness to return to Turkey for the purpose of joining the Volunteer Army.—Reuter.

BRITISH TROOPS.

MALTA, Thursday, Sept. 14.

The 2nd Royal Sussex, who are leaving for Constantinople to-night on board the British transport Somali, are fully furnished with all war equipment, including horses, commissariat, carts, and wagons.

The destroyer Somme has left for Smyrna unexpectedly. The hospital ship Maine is expected hourly from Smyrna with 300 British refugees on board.—Reuter.

GREECE WILL FIGHT.

It is stated in Greek official quarters that the Greek Government will insist on upholding to the fullest extent their treaty rights in Thrace.

The Greek Army is stated to be quite equal to its task, and there are sufficient forces to deal with any eventuality in the direction of a menace there, either from Bulgaria or from Turkey.

The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph." The "Daily Express" news service is copyright in The Australian Press Association in Australia.

BOAT DRILL COMPULSORY.

CAPTAINS TO DEAL WITH OBSTINATE PASSENGERS.

EGYPT LESSON.

WARNING NOTICES IN ALL LINERS.

"Daily Express" Special Correspondent.

SOUTHAMPTON, Thursday.

PASSENGERS in outward-bound liners are now compelled to attend boat drill whether they want to or not.

The real obstacle to efficient boat drill has always been the careless and would-be independent passenger who refuses to be ordered about, as he calls it, by "any merchant ship officer."

Strongly worded notices have been posted in the ships leaving this port, calling the attention of passengers to the fact that boat drill is held as the ship goes down Southampton Water, and that they are to fetch their lifebelts from the cabins and assemble in the appointed places, details of which are given in the notice. The captain has full power to compel every passenger to obey this instruction.

NO ONE EXCUSED.

I understand that no one will be excused boat drill, and that captains have been instructed that they need not consider too kindly the feelings of any passenger who attempts to assert his independence.

Proposals have been discussed since the Egypt disaster for a combined effort by merchant service officers to obtain an Act of Parliament compelling passengers to attend boat drills.

The instructions now issued, if adopted by all the companies and enforced by the Chamber of Shipping, may render action by Parliament unnecessary.

120-TON ROOF LIFTED.

BRITISH BUILDERS' GREAT FEAT.

A roof weighing 120 tons and measuring 10,000 superficial feet, is being lifted bodily at the Bon Marché, Brixton, to enable the construction of a new storey underneath it.

This remarkable feat will not occasion a day's dislocation of business. The roof is being lifted sixteen feet in three sections, two of which already have been successfully raised by bottle-jacks at the rate of two feet a day, and the new walls built underneath. Not a pane of glass in the several large skylights has been broken.

The gutters were left intact to carry off the rain and large tarpaulin curtains which connected the roof with the gutters and kept the building watertight were gradually lengthened as the gap widened. A false ceiling over the top storey enables business to be carried on uninterruptedly.

"The operation was one of some delicacy owing to the importance of ensuring exactly the same elevation on each jack," said Mr. P. Weston, of Messrs. Wood and Co., the contractors.

"At a pre-arranged signal the men working the jacks simultaneously gave a turn. The operation has saved the cost of demolishing the old roof and building a temporary one."

JOBS FOR A GENERAL.

The out-of-work British general whose case was reported in the "Daily Express" has been in correspondence with several people who have made him promising business propositions.

"It is significant that the best offers I have received have all come to me directly through the instrumentality of the 'Daily Express,'" said the general last night. "I need hardly say how much I appreciate what that newspaper has done for me."

BERLIN ZOO'S LAST DAYS.

BERLIN, Thursday, Sept. 14.

The "Vorwärts" says that the Zoological Gardens here are to be closed on October 1, as the municipality is unable to help them by supplying the funds necessary to cover the deficit amounting to 4,000,000 marks (now about £600).—Reuter.

£3,886 CONSCIENCES.

A sum of £3,886 0s. 5d. received by the Chancellor of the Exchequer during the year 1921-22 is described as conscience money in the finance accounts for the year.

SUMMER TELLS ITS OWN STORY.

A DIARY OF NATIONAL HARDIHOOD.

TERRIBLE RECORD.

The rain came down again last night with all the rapture of the successful novice.

The fact of itself is of little importance, but as the climax in the history of an English summer it takes a definite significance. It is a guide to the source of British hardihood.

A "Daily Express" representative who went to the files of this newspaper in search of material for an article on the past summer was startled by the following extraordinary sequence of headlines, each one describing the previous day's weather:—

May 8.—All of a sudden summer. London and the south in a great blaze of sunshine.
May 10.—Deaths from the heat. London stifled by the humidity.
May 15.—The sunshine trail: Sunday exodus from London fills the woods.
May 21.—Heat wave to return.
May 22.—84 degrees in the shade. A sweltering day and more to come.
May 23.—Hottest May day on record: Brain stroke caused by heat; 87 in the shade.
May 26.—Just like last summer. The hottest May since records have been taken: 88 again; continuance of the heat wave predicted.
May 31.—More fine days: Flaming June may mean a water shortage.
June 2.—Weather going mad: Hotter and hotter and hotter.
June 3.—Tropical England.
June 5.—Glorious Whitsun weather: Record rush to sea and country.
June 13.—Crops saved by rain: Sudden break in the heat wave.
June 14.—Ascot in a deluge: The King under an umbrella.
June 18.—Is it summer or winter? Tropical theory killed by icy wind and rain. Sheep frost; London shivers in the blast.
June 22.—June snow on Ben Nevis.
July 10.—Ruined by rain: Brilliant London season marred by the weather.
July 15.—Eton v. Harrow at Lords: Weather wins at Lords! Sodden top hats and bedraggled coaches; liquid wilderness.
July 17.—Another flood: four inches of rain at Norwich.
July 20.—The return of summer: hottest day for five weeks; will it last?
July 24.—Thermometer slumps: sudden popularity of furs and fires.
July 31.—Turkish bath weather; London epidemic of colds.
Aug. 1.—Wettest July for years; only four hours' sunshine a day.
Aug. 8.—Bank Holiday all but drowned; cloudbursts and floods all over the country; record rain.
Aug. 9.—Tropic storm in England; whirlwind bursts on a High-street.
Aug. 12.—Rain threatens ruin; too much even for the waterworks.
Aug. 18.—The wettest year; disastrous season for harvesting.
Aug. 28.—Summer wakes up; warm reception for the late holiday makers.
Sept. 11.—Foretaste of winter; Arctic wind forces down the thermometer.

This is the story of "My Life" by An English Summer. The hardy race that survives this sort of thing, more or less, year by year, is indeed destined for great conquests, as Alexander the Great might have said.

LIQUOR SHIP SEIZED.

CAPTAIN DECLARES THAT HE WAS 23 MILES FROM LAND.

NEW YORK, Thursday, Sept. 14.

A two-masted schooner stated to be of British registry was brought into port to-day by a "Prohibition Navy" boat and a hundred cases of liquor with more than £11,000 in gold was taken into the Customs House.

The vessel was seized last night off Scotland Light. The master of the vessel declared that his ship was twenty-three miles off the shore when it was seized. He denied that he had been engaged in "bootlegging" along the American shore.—Reuter.

Other telegrams give the ship's name as the M. M. Gardner, of Lunenburg, Nova Scotia.

BOY INVENTOR KILLED.

"Daily Express" Correspondent.

BRAINTREE, Thursday.

Maynard Weller, aged fifteen, a clever boy inventor, was killed in the kitchen of his father's farm at Copford while experimenting with carbide gas for a magic lantern.

He had improvised a gas generator from an iron drum, and was testing the gas with a lighted candle, when his mother, in another room, heard an explosion. She rushed to the kitchen, where she found her son with part of his head blown off, and he died almost instantly. The ceiling was brought down by the explosion.

A verdict of "Accidental death" was returned at the inquest to-day, the coroner expressing sympathy with the parents for the loss of a bright son.

MORE ROYAL ECONOMIES.

Rigid economy is being observed in the royal mews, which are controlled by the Master of Horse.

The cream horses formerly used on state occasions were disposed of some time ago. The team of blacks followed suit, and now the personnel is being reduced.

About twenty of the older men on the staff are being retired almost immediately on pension allowance, and further reductions may follow.

FIRE IN AN ARSENAL.

ROME, Thursday, Sept. 14.

A serious fire broke out early this morning in the arsenal at Pola, formerly the chief naval station of Austria-Hungary. The engineering and carpenters' shops were destroyed, and strenuous efforts were necessary to prevent the fire spreading to the shipyard. The damage done is exceedingly heavy.—Exchange.

HIS LIFE FOR HIS BROTHERS.

BRAVE BOY PERISHES BY FIRE.

"Daily Express" Correspondent.

MANCHESTER, Thursday.

A ten-year-old boy's rescue of his two smaller brothers from burning, when his own clothing was in flames, was described at an inquest here to-day on Albert Jones, who died in the Royal Infirmary.

Albert was reading in bed by candle-light, when he fell asleep. He awoke at midnight to find the bedclothes and his own clothing in flames.

Albert's two brothers were asleep in the same bed. He immediately carried one of them to safety, and was helping the other when his mother entered the room.

Neither of the two boys was hurt, but Albert's self-sacrifice cost him his life.

MARCH INTO THE RUHR?

REPARATIONS CRISIS MORE ACUTE.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Thursday, Sept. 14.

I understand that the reparations question has reached such a critical point that it is practically out of the hands of the commission. The possibility of an extended military occupation of German territory looms larger than ever.

It is not unlikely that Sir John Bradbury, the British representative on the commission, will go to London in two or three days' time to explain the position to the British Government. He considers it a question that now concerns only the Governments.

M. Dubois, the French delegate and chairman, hurried to Rambouillet in a motor-car this morning and broke into the Cabinet meeting, where President Millerand was presiding, and handed in a note. The contents of this are not known, but are the subject of considerable speculation.

It is almost certain that the Germans will give a categorical refusal to-morrow to the Belgian demand for a deposit of gold.

SECRET INSTRUCTIONS.

PARIS, Thursday, Sept. 14.

The Cabinet to-day gave M. Poincaré a free hand as regards reparations, and approved his secret instructions to M. Dubois, chairman of the Reparations Commission.

It is understood that they include a demand that the Reparations Commission should proclaim Germany's voluntary default (and so, in the French view, entitle France to impose penalties).—Exchange.

£500,000 PROMISED.

BERLIN, Sept. 13.

The semi-official agency states that the German Government have notified the British and French Governments that on September 15 £500,000 will be paid on account of the Clearing-house instalment due on the 15th.

This payment has been rendered possible, it is pointed out, by the accommodating attitude of the Reichsbank.

The balance of the instalment due on the 15th will be made as soon as circumstances allow.—Reuter.

NO POOR CATTLE.

"Daily Express" Correspondent.

OTTAWA, Thursday, Sept. 14.

I understand that in all probability the Canadian Government will impose regulations when the British import embargo is removed in order to ensure that the Canadian cattle exported shall be of the high standard required by British buyers.

The Canadian Council of Agriculture at Winnipeg is appealing to the Government to adopt such regulations, and also to take steps to prevent the glutting of the British market with Canadian cattle at an inopportune time.

"DISLIKE" FOR A STEPCHILD.

EIGHT-YEAR-OLD GIRL ALONE IN A FLAT.

LOST LATCHKEY.

HUNGRY ON THE STEP AT MIDNIGHT.

FURTHER evidence was given at Marlborough-street Police Court yesterday in the astonishing case of alleged cruelty to an eight-year-old girl by her father and stepmother.

The couple were George William Saunders and his wife, Dalla Saunders, who live in a flat in Jermyn-street, for which it is stated they

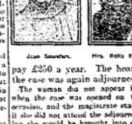

Joan Saunders. Mrs. Dalla Saunders.

pay £250 a year. The hearing of the case was again adjourned.

The woman did not appear in court when the case was opened on the last occasion, and the magistrate stated that if she did not attend the adjourned hearing she would be brought into court on a warrant.

DOG AS COMPANION.

It was alleged that on Saturday, August 26, the father and stepmother went away, leaving the girl Joan with only a dog for company, and some bread and butter, telling her that after she had cleaned down the stairs and done other work she could go out in the Green Park and lock after herself.

They did not return until noon on the following Monday. The child, it was stated, lost the latchkey of the flat, and was found by a policeman sitting on the doorstep at eleven o'clock at night on the Saturday night.

Mr. Ball, defending, said that Mr. and Mrs. Saunders elected to be dealt with summarily, and the case then proceeded.

The woman is young, with light brown hair. She maintained her composure throughout the case, and occasionally exchanged quick glances with her husband, a grave-faced, middle-aged man. The wife wore a blue costume trimmed with fur, and a fur collar.

Police Constable Dickinson, answering Mr. Barrington Matthews for the prosecution, said that he was on duty on August 26 in Jermyn-street about 11 p.m.

Mr. Matthews: What did you see?—I saw a girl about seven or eight years old huddled up in the doorway. In consequence of what the child said I took her to Vine-street Police Station. The child remained with the matron there till nine o'clock the next morning. She was then taken to a restaurant.

"In answer to my question why she was staying in the doorway at that time of night," said Dickinson, "she said that she was living on the premises with her father and mother, who had gone away for the week-end, and that she had been

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

Daily Express, 15 Eylül 1922, s.1. "İzmir Türkler Tarafından Yakıldı."

READ AND USE THE WANT-ADS.

See Pages 11 and 12.

Dai

NO. 6,994.

TO-DAY'S WEATHER: CHANGEABLE.

K

SMYRNA FIRED BY THE TURKS.

GREEK AND ARMENIAN QUARTERS DESTROYED IN A TERRIBLE VENGEANCE.

CITY PANIC-STRICKEN.

VITAL BRITISH DECISIONS TO-DAY.

Hopes that the victorious Turks would refrain from outrages have not been fulfilled. The "Daily Express" understands that reprisals against the Greeks and Armenians have begun in Smyrna. A great fire has started in the city, and the Greek and Armenian quarters have been destroyed. Italian warships are being hurried to the scene.

The city is crowded with half-a million refugees, in addition to the 300,000 residents.

Vital decisions will be taken by the British Cabinet to-day on issues other in the Near East. The Prime Minister will meet his colleagues at 4.30 this afternoon.

Negotiations which have taken place between the British authorities and the French Government have, it is understood, led to an

THE CITY OF SMYRNA—WHICH IS IN FLAMES.

understanding on certain aspects of the problem. The French share the British view that the Allies should co-operate in order to bring about peace.

French policy was decided at a Cabinet meeting at Rambouillet yesterday, and will be communicated to the British Cabinet to-day. It is expected that a declaration of Allied policy will shortly be announced.

It is reported that the Kemalist advance towards the Dardanelles has stopped, but the whereabouts of the main Turkish Army, which did not enter Smyrna, remains a mystery.

WARSHIPS RUSHED.

ROME, Thursday, Sept. 14.

A telegram received here this afternoon from Smyrna reports that a terrible fire has broken out in the city. The Greek and Armenian quarters have been destroyed, and the fire is spreading to other areas.

The inhabitants are in a state of panic, and Italian ships in the port are endeavouring to take off the members of the Italian colony.

On the receipt of the news, the Italian Government immediately took vigorous measures to hasten the despatch of vessels with provisions and medical stores to Smyrna. Instructions have also been given to concentrate Italian warships in Smyrna waters in order to provide a shelter for the Italian residents.—Reuter.

HOPES NOT FULFILLED.

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE,
Thursday, Sept. 14.

According to a neutral eye-witness who has just returned from Smyrna, the Greeks in their retreat devastated the area which they had occupied. The whole countryside was set in flames.

Even the sacred city of Brusa, near the Sea of Marmora, was not spared. The Turks declared that if the city, containing the tombs of famous Sultans and many mosques, was damaged, they would exact vengeance, but the Greeks fired it in many places before leaving.

Despite the destruction of many towns and villages by the Greeks, the first Turks arriving in Smyrna behaved well. Subsequently the Armenian quarter was pillaged, but order was soon restored. The streets were patrolled by Kemalist troops, and the attacks which occurred were attributed to bandits.

THE FIRST DAYS.

It was estimated that not more than 150 persons were killed during the first few days of the Turkish occupation. Bombs were thrown and Turkish soldiers were wounded, but these incidents did not evoke reprisals.

When Mustapha Kemal Pasha ordered Smyrna he declared that he would make himself personally responsible for the protection of the Christians. They were given forty-eight hours in which to leave the city, but the majority remained, as it was impossible to obtain transport.

Then the Turks began to arrest members of Armenians and Greeks supposed to have been implicated in the massacre of thousands of Turks when the Greeks landed in 1919. Several hundred executions are said to have taken place.

The city is still crowded with refugees, who are said to number half a million. Despite the efforts of the international committees, tens of thousands of them are homeless and foodless.

WOMEN ATTACKED.

ATHENS, Thursday, Sept. 14.

A resident of Smyrna who has arrived here says that when the Kemalists entered on Saturday morning, a hand grenade exploded as some cavalry were passing the passport office on the quay, and a officer was wounded. The Turks were infuriated by the explosion and a massacre ensued, a gun shop and other establishments being looted.

At night time the Armenian quarter was raided, and a number of persons estimated at 150, were killed and a number of women were raped. He alleges that the same sort of thing took place in the Greek quarter at Punar Bashi, where the killed are believed to have numbered 200.—Reuter.

BISHOPS MURDERED?

ATHENS, Sept. 13.

The Messageries Maritimes ship Loma has arrived at the Piræus from Smyrna this morning with 150 refugees on board. These include a Greek journalist, who states that the Greek Metropolitan and the Armenian Metropolitan have been murdered, and that the Kemalists have massacred a total of about 2,000 soldiers and thrown their bodies into the sea.

"It is believed," he said, "that Greek officers and notables who are prisoners will be shot. The panic among the Christians is terrible. All Christians who entered have returned into Smyrna and are now awaiting their fate. The question of minorities has solved itself."—Reuter.

Daily Express, 15 Eylül 1922, s.1. "İzmir Türkler Tarafından Yakıldı."

EK 30

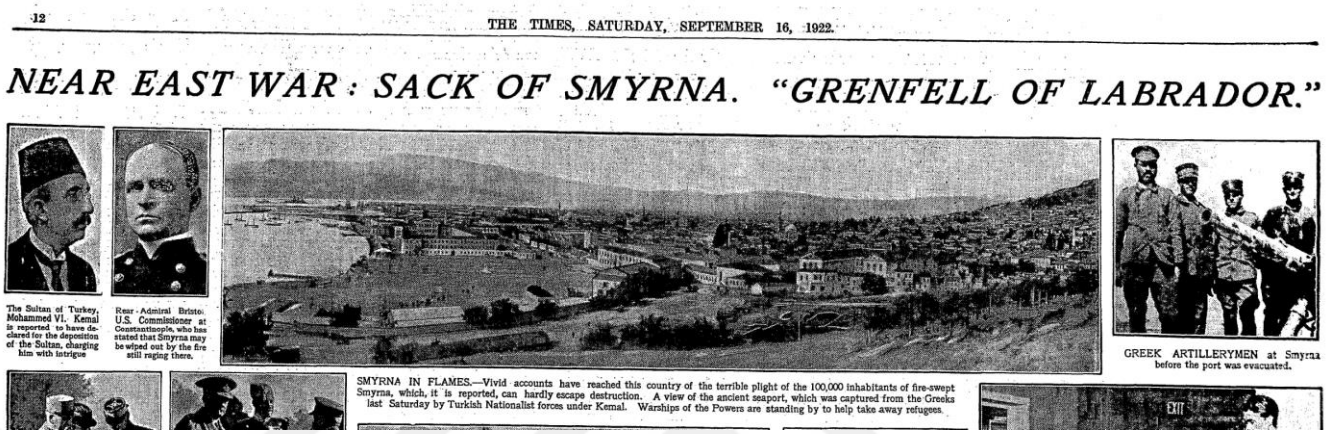

12 THE TIMES, SATURDAY, SEPTEMBER 16, 1922.

NEAR EAST WAR: SACK OF SMYRNA. "GRENFELL OF LABRADOR."

The Sultan of Turkey, Mohammed VI. Kemal is reported to have declared for the deposition of the Sultan, charging him with intrigue

Rear-Admiral Bristol, U.S. Commissioner at Constantinople, who has stated that Smyrna may be wiped out by the fire still raging there.

SMYRNA IN FLAMES.—Vivid accounts have reached this country of the terrible plight of the 100,000 inhabitants of fire-swept Smyrna, which, it is reported, can hardly escape destruction. A view of the ancient seaport, which was captured from the Greeks last Saturday by Turkish Nationalist forces under Kemal. Warships of the Powers are standing by to help take away refugees.

GREEK ARTILLERYMEN at Smyrna before the port was evacuated.

The Times, 16 Eylül 1922, s.12. "Yakın Doğu Savaşı."

EK 31

THE DAILY MIRROR, Saturday, September 16, 1922.

"LOSING THE PEACE," BY LOVAT FRASER, In To-morrow's Sunday Pictorial

The Daily Mirror

NET SALE MUCH THE LARGEST OF ANY DAILY PICTURE NEWSPAPER

No. 5,889. Registered at the G.P.O. as a Newspaper. SATURDAY, SEPTEMBER 16, 1922 One Penny.

RAIL ENGINE'S FALL

A new engine of the London and North-Western Railway, which at 12.30 a.m. yesterday left the rails at Hunton Bridge, Hertfordshire, and fell 30ft. into the road below. Both the driver and fireman were unhurt, and the engine seems undamaged. The side of the bridge was demolished.

BIG BAIL

Noel Blake Ducker, a company director, who was arrested at Croydon airport on income-tax fraud charges, heard yesterday, has been released on bail of £4,000.

TURK CRISIS

Lord Curzon walking over from the Foreign Office.

Henry Taylor (left) and Albert Hobden, both of whom suffered burns in the fire at South Acton. Hobden is a resident of Holland-terrace, which was swept by flames.

Mr. Winston Churchill arrives. He does not appear perturbed by the situation.

After a Cabinet meeting last night on the Near Eastern crisis the Fleet at Constantinople was ordered not to allow any concentration of transports or any Turks to cross from Asia to Europe. The Prime Minister presided.

SEVEN INJURED IN LONDON CELLULOID BLAZE.

Mrs. Perkis, with her baby, whose face was burned, and Mrs. Hearn, who was burned on the arm.

The burned shed and close to it cottages in Holland-terrace.

Seven persons, two of them young children, have been injured by a fire at Mr. H. Boddington's celluloid works, South Acton (which were closed). Scores of boxes packed with celluloid blazed fiercely, and sheets of flame spread from the works to cottages in Holland-terrace.

Daily Mirror, 16 Eylül 1922, s.1. "Türk Krizi"

TURK CRISIS

Lord Curzon walking over from the Foreign Office.

Mr. Winston Churchill arrives. He does not appear perturbed by the situation.

After a Cabinet meeting last night on the Near Eastern crisis the Fleet at Constantinople was ordered not to allow any concentration of transports or any Turks to cross from Asia to Europe. The Prime Minister presided.

Daily Mirror, 16 Eylül 1922, s.1. "Türk Krizi"

EK 32

FOR JADED SOULS, CHAMPAGNE DIVINE.
FOR FADED UPPERS,
Sparkling Wine
THE NEW SUPERIOR BOOT POLISH
MADE BY BLAKEY'S
THE FAMOUS BOOT PROTECTOR FIRM
IN TINS. 2D 3D & 6D
ASK FOR AND GET IT TO-DAY.

Daily Express

NO. 6.995. LONDON, SATURDAY, SEPTEMBER 16, 1922.

TO-DAY'S WEATHER: FAIR, WARMER.

Lord Beaverbrook in Greece

—His Sensational Cable in to-morrow's "Sunda

ULTIMATUM TO KEMAL.

ALLIES WILL NOT PERMIT THE TURKS TO CROSS INTO EUROPE.

SMYRNA HORRORS.

THOUSANDS MASSACRED IN THE BLAZING CITY.

Britain, France and Italy are sending an ultimatum to Mustapha Kemal Pasha, the victorious Turkish commander. It is a firm demand—"Hands off the Dardanelles!"

Momentous decisions were reached by the British Cabinet yesterday, in full accord with our two Allies.

The Turks will not be permitted to violate the neutral zone east of the Dardanelles

They will not be permitted to cross from Asia Minor, or even to assemble transports.

Orders to carry out these decisions have been sent to the fleets and military forces. It is understood that full precautions have been taken by Britain.

Latest details of the great fire in Smyrna show that it is almost unsurpassed in history. Terrible atrocities have been committed by the Turks, and thousands of people have been massacred.

ORDERS TO THE FLEETS.

"Daily Express" Political Correspondent.

GREAT BRITAIN has decided to join with France and Italy in preparing to send reinforcements to the neutral zone east of the Dardanelles if there is any menace to the Allied flags by Mustapha Kemal.

Instructions are being sent to the fleets that no Turkish troops are to be allowed to cross from the Asiatic to the European side of the Straits. The collection of transports for the purpose of transferring troops is to be prevented.

CRISIS.

There are two decisions of the utmost importance which were made at an unusually long meeting of the Cabinet last evening.

Downing-street had again taken on that all too familiar air of crisis. Mr. Lloyd George had hurried back from the country, and all the available Ministers were present. They included Lord Curzon, Mr. Austen Chamberlain, Mr. Winston Churchill, Sir Laming Worthington-Evans, Lord Peel, Lord Crawford, Mr. Shortt, Sir Arthur Griffith-Boscawen, Dr. Macnamara, and Sir Hamar Greenwood. Two of the absentees were Lord Balfour and Mr. H. A. L. Fisher, who are attending the League of Nations conference at Geneva. Lord Lee, the First Lord of the Admiralty, was also absent, but Mr. Amery attended representing the Navy.

The Cabinet was, of course, in possession of the French Note, and it may be stated in the most definite terms that there is the utmost accord between this country and France on the necessity of maintaining the neutrality of the neutral zone.

Great Britain, France, and Italy are sending a joint intimation to Mustapha Kemal. This amounts to a "Hands off the Straits" demand, pending a permanent arrangement at a conference which is to be called.

BALKAN ALARM.

Both the Rumanian and the Serbian Governments have made strong representations to the British Government, expressing the alarm with which they view the prospect of the return of the Turks to Thrace. These representations were considered by the Cabinet at last night's meeting, which lasted two and a half hours, and the Government favoured the summoning of an early conference to discuss terms of peace.

This conference will include not only the principal Allied Powers and the belligerents, but other Powers, such as Rumania and Jugo-Slavia. Their interest in any arrangements which may be made in connection with the Straits and in the European part of the settlement with Turkey is obvious. No actual steps have yet been taken towards the summoning of this conference, and it is not known if America is to be represented.

There is a possibility, of course, that Turkey may still go ahead, regardless of the warning and the coming conference. If she does, then a new and grave situation will arise.

Mr. Lloyd George's movements in the immediate future are uncertain. If Lord Balfour and Mr. Fisher desire his presence at Geneva he will go.

THREE WEEKS.

- Aug. 24.—Fighting begins in the Bilejik area.
- Aug. 26.—Mustapha Kemal cuts the Greek forces in two.
- Sept. 4.—Turks capture Ushak and advance on Brusa.
- Sept. 6.—Half the Greek Army wiped out in a series of battles.
- Sept. 7.—Fall of Greek Government. Greek commander taken.
- Sept. 9.—Smyrna occupied by the Turkish cavalry.
- Sept. 12.—Britain asks the Allies to help in the defence of Gallipoli.
- Sept. 14.—Smyrna in flames. Wholesale massacres by Turks.

BALKAN FEARS.

SERBIAN FOREIGN MINISTER HURRIES TO PARIS.

"Daily Express" Correspondent.

GENEVA, Friday, Sept. 15.

M. Nintchitch, the Serbian Foreign Secretary, left here hurriedly last night for Paris, where he will consult the Serbian Minister and also, probably, M. Poincaré.

The "Little Entente" Powers regard the situation as serious, and fear that it may lead to war in the Balkans.

M. George Streit, chief of the Greek delegation to the League of Nations, stated to me to-day: "If Thrace is returned to the Turks by any treaty there will certainly be great danger of another Balkan war. Thrace must remain Greek."

KEMAL'S HINT.

CONSTANTINOPLE, Sept. 11.

In an army order Mustapha Kemal Pasha says that he greatly appreciates the efforts of the troops to attain their first objectives.

"I am convinced," he concludes, "that the army will be animated by the same spirit of sacrifice in the new task which will be assigned to it."—Reuter.

OUR CONSULATE GONE.

Sir Harry Lamb, the British Consul in Smyrna, has cabled to London stating that all the foreign consular offices have been burned, with the exception of the Belgian, Norwegian, and Danish.

These three are at "The Point," about three miles from the commercial centre.

GREEK REVOLT.

AUTHORITIES OVERTHROWN AT ADRIANOPLE.

CONSTANTINOPLE, Friday, Sept. 15.

Looting and other excesses, according to Turkish statements, are being committed in the districts of Rodosto and Dimotoka by troops from Asia Minor, who have infected the troops in the district with a spirit of insubordination. Soldiers who mutinied at Rodosto killed several officers.

The civil authorities at Adrianople declare that they have no influence over the troops, and disorders have occurred in Eastern Thrace. A seditious movement is said to have broken out at Adrianople, where, it is reported, several officers and a part of the population have overthrown the Greek civil authorities.—Reuter.

ADMIRAL'S WARNING.

ATHENS, Sept. 14.

Among the many sensational reports spread here by panic-stricken refugees is one to the effect that Mustapha Kemal refused to receive the British admiral, who intended to tell him that he would be held responsible for any outrages against British subjects.

It is added that the admiral subsequently addressed a note to Mustapha Kemal threatening a bombardment of the Turkish quarters if disorders continued.—Reuter.

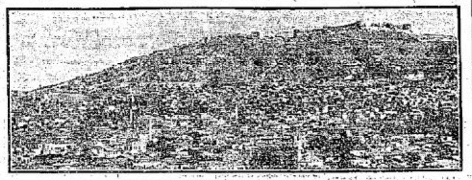

BEAUTIFUL CITY NOW A MASS OF RUINS.

Smyrna, which is still in flames, has been almost destroyed by the Turks. Thousands of Greek refugees are homeless in the city, and many acts of vengeance are reported.

RUSSIAN ARMY PLANS.

PREPARING TO ASSIST THE TURKS.

"Daily Express" Correspondent.

RIGA, Friday, Sept. 15.

According to information received here from Moscow, M. Kameneff, the commander-in-chief of the Soviet Army, has hurriedly left Moscow for the Transcaucasian front, where, in the vicinity of Batum, the Bolsheviks have two divisions stationed.

It is reported that a Russian army is being concentrated ready to assist the Angora Turks should an attempt be made to attack Constantinople. Close relations have existed between Angora and Moscow since the inception of the Angora movement, and Russian staff officers are said to have assisted Kemal Pasha.

Smyrna, showing the Greek and Armenian cathedrals. The Greek Patriarch was among those murdered.

FRENCH REPLY.

TROOPS TO SAFEGUARD THE NEUTRAL ZONE.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Friday, Sept. 15.

The French reply to the British Note delivered a few days ago to the French Foreign Office by Lord Hardinge has been communicated to the British Government.

It states that, in the French Government's opinion, the neutral zone in the Dardanelles should be integrally maintained. To this end, General Pelle, the French High Commissioner at Constantinople, has been instructed to confer with his British and Italian colleagues with a view to notifying the Angora Government that the Allies count on his respecting the zone, but this decision does not prejudice in any way the peace decisions which may ultimately be reached.

It is not difficult to predict what these decisions may be. They are indicated by the agreement of March last, under which Constantinople was to be handed back to the Sultan and the Allied troops withdrawn as soon as the treaty of peace should be signed.

As to Thrace, the greater part of which was allotted to Greece in the agreement, it is said that France will recognise the Turks' claim to extend their frontier so as to include Adrianople. As to Gallipoli, it is likely that the proposal that the peninsula should be administered by an Allied and Turkish commission from which the Greeks would be barred will be supported by France.

THE GREEK DEBACLE.

Lord Beaverbrook was on his way to Constantinople when the Turkish Army smashed through to victory, and in order to ascertain first hand the result of the débâcle on Greece, he sailed from Constantinople to Athens, and saw the remnants of the beaten army arriving there.

"It was noticeable," states Lord Beaverbrook, in a cable to the "Sunday Express," from Athens, "that the authorities landed the troops in tugs by little companies, as though they were afraid of a whole mass on shore at once.

"As each harassed infantryman limped on shore he was deprived of his rifle . . . and he limped off into the town with two months' leave, in the middle of the war!"

This is an extract from Lord Beaverbrook's vivid and dramatic cable, which will be published in to-morrow's "Sunday Express."

THE GENEVA VISIT.

"Daily Express" Correspondent

GENEVA, Friday, Sept. 15.

Sir Edward Grigg, private secretary to Mr. Lloyd George, arrived here to-day, and conferred with Lord Balfour concerning a possible visit by Mr. Lloyd George. It is believed here that the British Premier is sure to come.

The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph." The "Daily Express" news service is copyright by The Australian Press Association in Australasia.

FIVE MILES OF FLAMES AT SMYRNA.

EIGHT HUNDRED PEOPLE BURNED BY TURKS.

"Daily Express" Correspondent.

ATHENS, Friday, Sept. 15.

Terrible details of the massacres and great fire in Smyrna have been received here.

The whole city—which stretches for five miles along the sea front, with a depth of two miles—is a mass of flames, with the exception of the Turkish quarters. Incalculable damage, running into tens of millions of pounds, has been done. Thousands of lives have been lost, and hundreds of thousands of refugees are in peril. Everything of value is burning.

The Turkish troops, flushed with victory and ignoring the moral and material cost, have broken loose from discipline, and, as a consequence, Smyrna has almost ceased to exist.

Trouble began soon after the arrival of the Turkish troops. Large numbers of the residents, with past knowledge of Turkish methods, crowded into lighters and boats of all kinds in some faint vain hope that they might escape to vessels lying off shore.

800 VICTIMS?

The atrocities, true to expectation, started almost at once with the burning by Kemalist soldiers of a building in which were hidden eight hundred old men, women, and children.

The Turks massacred indiscriminately, and the usual rush for loot followed. Then, intent on concealing their actions, they set the city on fire. Miss Mills, matron of the American School for Girls, saw Turkish troops soak the contents of houses with petrol before setting them ablaze.

The school itself has gone in common with the rest, and the fate of the girl pupils is unknown. It is stated that all of them were carried off by the Turks.

In all parts the populace have been killed without hesitation.

Sir Harry Lamb, British Consul-General, is understood to have escaped. His wife and over 400 other refugees left for Malta in the British hospital ship Maine.

British victims do not number more than twenty-five or thirty.

One official at the British Consulate was murdered while collecting Government papers for removal. Mr. Wilkinson, the British postmaster, is dead, as is also a Mr. Whittall, who may be a member of the English firm of that name which has for many decades had considerable influence in Turkey. The American Consul and most of his staff are safe.

PATRIARCH TORTURED.

The Greeks have suffered most severely, as was to be expected. Chrysostomos, the Greek Patriarch, was captured early in the massacres, tortured for a time, and then, perhaps mercifully, murdered. The fires were started in the Greek quarter, and spread rapidly, aided by a south-westerly wind.

PILLAGING.

The pillaging troops were not even deterred by French Marine guards which had been landed to protect the property of French nationals. British Marine detachments, landed early in the troubles, were, it is stated, withdrawn because they were powerless to stop Turkish outrages and because their presence might, in fact, further infuriate the Turks.

Over 900 Armenians crowded into one lighter—some say under compulsion from the Turks. Once they were packed almost immovably in the vessel, the Turks opened fire, and did not cease until all were dead. The harbour is full of bodies of civilians.

All surrounding villages are in flames, and the entire district is devastated.

Latest news is that the quays are crowded with tens of thousands of refugees, madly imploring the ships that remain to save them. It is feared that their escape landwards is cut off by the flames.

BRITISH VICTIMS IN THE SMYRNA MASSACRES.

The offices of the Eastern Telegraph Company at Smyrna, where two Englishmen are reported to have been killed in the massacres.

FATE OF GIRL STUDENTS.

"No one who is acquainted with the Smyrna European and Armenian quarter can doubt that the fire is the result of deliberate incendiarism," said Mr. C. Barter, of the firm of MacAndrews and Forbes, liquorice merchants, of South Molton-street, W., to a "Daily Express" representative last night.

"The latest advices that only the Belgian, Norwegian, and Danish Consulates are standing, indicate that practically all the trading quarter, with the exception of the portion known as the Point, on which the station of the British-owned railway line stands, has been wiped out.

"The damage must be incalculable, and the numerous European business houses which were slowly recovering from their heavy losses during the war have suffered a calamitous blow. Our own headquarters for the Orient probably has suffered the fate of the British and American Consulates.

"Other leading businesses in the fire-swept area are the warehouses of the Gary Tobacco Company and the Alston

(CONTINUED ON PAGE NINE.)

Daily Express, 16 Eylül 1922, s.1. "Kemal'e Ultimatom"

EK 33

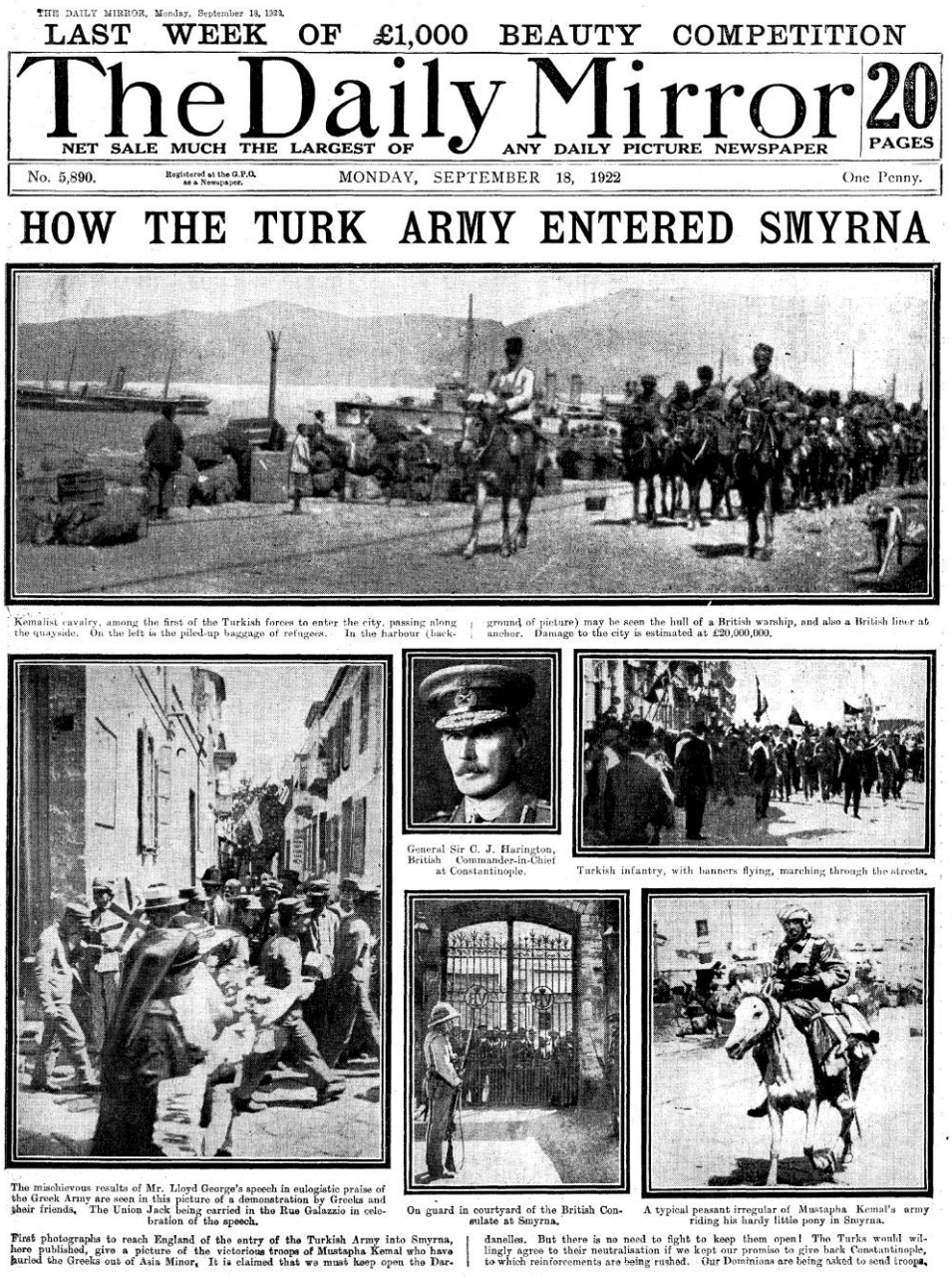

THE DAILY MIRROR, Monday, September 18, 1922.

LAST WEEK OF £1,000 BEAUTY COMPETITION

The Daily Mirror

20 PAGES

NET SALE MUCH THE LARGEST OF ANY DAILY PICTURE NEWSPAPER

No. 5,890. Registered at the G.P.O. as a Newspaper. MONDAY, SEPTEMBER 18, 1922 One Penny.

HOW THE TURK ARMY ENTERED SMYRNA

Kemalist cavalry, among the first of the Turkish forces to enter the city, passing along the quayside. On the left is the piled-up baggage of refugees. In the harbour (background of picture) may be seen the hull of a British warship, and also a British liner at anchor. Damage to the city is estimated at £20,000,000.

General Sir C. J. Harington, British Commander-in-Chief at Constantinople.

Turkish infantry, with banners flying, marching through the streets.

The mischievous results of Mr. Lloyd George's speech in eulogistic praise of the Greek Army are seen in this picture of a demonstration by Greeks and their friends. The Union Jack being carried in the Rue Galazzio in celebration of the speech.

On guard in courtyard of the British Consulate at Smyrna.

A typical peasant irregular of Mustapha Kemal's army riding his hardy little pony in Smyrna.

First photographs to reach England of the entry of the Turkish Army into Smyrna, here published, give a picture of the victorious troops of Mustapha Kemal who have hurled the Greeks out of Asia Minor. It is claimed that we must keep open the Dardanelles. But there is no need to fight to keep them open! The Turks would willingly agree to their neutralisation if we kept our promise to give back Constantinople, to which reinforcements are being rushed. Our Dominions are being asked to send troops.

Daily Mirror, 18 Eylül 1922, s.1. "Türk Ordusu İzmir'e Nasıl girdi."

THE DAILY MIRROR, Monday, September 18, 1922.

LAST WEEK OF £1,000 BEAUTY COMPETITION

The Daily Mirror

20 PAGES

NET SALE MUCH THE LARGEST OF ANY DAILY PICTURE NEWSPAPER

No. 5,890. Registered at the G.P.O. as a Newspaper. MONDAY, SEPTEMBER 18, 1922 One Penny.

HOW THE TURK ARMY ENTERED SMYRNA

Kemalist cavalry, among the first of the Turkish forces to enter the city, passing along the quayside. On the left is the piled-up baggage of refugees. In the harbour (background of picture) may be seen the hull of a British warship, and also a British liner at anchor. Damage to the city is estimated at £20,000,000.

Daily Mirror, 18 Eylül 1922, s.1. "Türk Ordusu İzmir'e Nasıl Girdi."

EK 34

Daily Express, 19 Eylül 1922, s.6. "Kemal Dinliyor."

EK 35

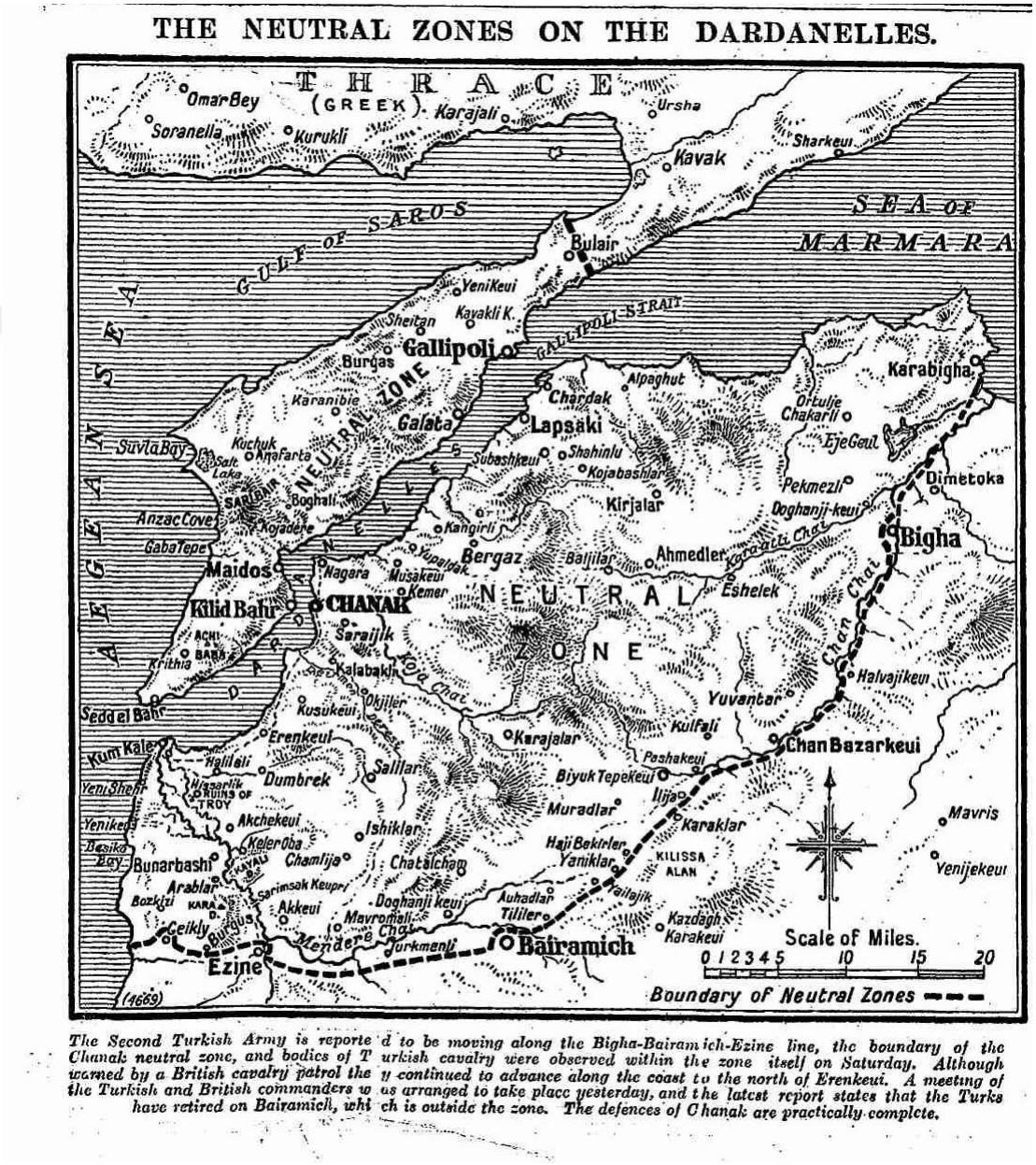

The Second Turkish Army is reported to be moving along the Bigha-Bairamich-Ezine line, the boundary of the Chanak neutral zone, and bodies of Turkish cavalry were observed within the zone itself on Saturday. Although warned by a British cavalry patrol they continued to advance along the coast to the north of Erenkeui. A meeting of the Turkish and British commanders was arranged to take place yesterday, and the latest report states that the Turks have retired on Bairamich, which is outside the zone. The defences of Chanak are practically complete.

The Times, 25 Eylül 1922, s.10. "Çanakkale'deki Tarafsız Bölge."

EK 36

RUSSIA AND TURKEY.

TEXT OF THE 1921 TREATY

We give below the text of the treaty between Soviet Russia and Turkey which was signed on March 16, 1921, and ratified on March 21, 1921. Some of its clauses have lately been published because of their bearing on the Near East controversy, but it is desirable to publish the text of the whole treaty. It is as follows:—

TEXT OF THE TREATY.

The Government of the Russian Socialist Federative Soviet Republic and the Government of the Great National Assembly of Turkey, sharing the principles of the brotherhood of nations and the right of peoples to self-definition, pointing out the solidarity existing between them as to the struggle against Imperialism, and also the fact that any difficulties created for either of the peoples aggravates the position of the other, and wholly inspired by the desire to establish between themselves permanent cordial mutual relations and an indissoluble sincere friendship, based on the mutual interests of both countries, decided to conclude a treaty of friendship and brotherhood, and for this object they have appointed as their plenipotentiaries:—

The Government of the Russian Socialist Federative Soviet Republic: Georgiy Vasilevich Chicherin, the People's Commissary for Foreign Affairs and member of the All-Russian Central Executive Committee; and Djilal-Eddin Korkmassov, member of the All-Russian Central Executive Committee; and

The Government of the Great National Assembly of Turkey: Yusuf Kemal Bey, the People's Commissary of Administration and Economics; and Kastamoni, member of the Great National Assembly of Turkey; Dr. Risa Nur Boy, People's Commissary for Education of the Great National Assembly and Deputy of the Synop of the same Assembly; and Ali Fuad Pasha, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Great National Assembly of Turkey, member from Angora at the above-named Assembly.

All these, after exchanging their authorisations, which have been found in proper and legal form, agreed to the following:—

Article I.

Each of the contracting parties agrees not to recognise any peace treaties or any other international acts the acceptance of which would be imposed by force on either of the contracting parties. The Government of the R.S.F.S.R. agrees not to recognise any international acts bearing on Turkey and not recognised by the National Government of Turkey, at present represented by her [Turkey's] Great National Assembly.

By Turkey in this present treaty is understood the territories included in the National Turkish Pact of January 28, 1920, drawn up and proclaimed by the Ottoman House of Deputies in Constantinople, and communicated to the press and to all Powers.

The north-eastern frontier of Turkey is fixed by the line which, starting at the village Sarp, situated on the Black Sea, passes through the mount Hedis-Mta; by the line of the watershed of the mount Shavshet-Kanni Dag, which follows then on the northern administrative frontier of the Sandjaks of Ardan and Kars—on the highway of the rivers Arpa-Tchay to the mouth of Lower Kara-Su.

Article II.

Turkey agrees to concede to Georgia the suzerainty over the port and city of Batum and over the territory, situate to the north of the frontier, indicated in article 1 of the present treaty, and forming part of the Batum province [arrondissement], on condition that:

(1) The population of the localities indicated in the present article of the treaty shall have a wide local autonomy as regards their administration, which would secure to each community its cultural and religious rights, and that the population should have the possibility of establishing a land law corresponding to its wishes.

(2) Turkey shall have free transit of any goods sent into or out of Turkey, through the Batum port, without paying Customs, without creating any difficulties, and without imposing any taxes, granting the right to Georgia to use the Batum port without paying special taxes for it.

Article III.

Both contracting parties agree that the Nakhichevan province in the frontiers indicated in supplement 1 (B) of this present treaty forms an autonomous territory under the protection of Azerbaidjan, on the condition that Azerbaidjan concedes this protection to no other third State.

In the zone of the Nakhichevan territory, which forms a triangle, and included between the highway of Arax, the line of Mount Dagna, Veli Dag, Bagarnik, Kemurlu-Dag, the line of the frontier of the said territory, beginning from Kemurlu-Dag, and passing across the mount Seray-Bulak, station Ararat, and ending at the crossing of Kara-Su and Arax, shall be delimited by a commission, consisting of delegates from Turkey, Azerbaidjan, and Armenia.

Article IV.

Both contracting parties, realising the contact between the national liberating movement of the peoples of the East and the struggle of the workers of Russia for a new social order, solemnly recognise the right of these peoples to freedom and independence, as well as their right to choose the form of government in accordance with their wishes.

Article V.

In order to guarantee the freedom of the Straits and the free passage through them for trade relations of all peoples both contracting parties agree to hand over the final drawing-up of an international statute governing the Black Sea and the Straits to a special conference of delegates from the littoral States, on condition that the decisions made by the conference do not infringe the full sovereignty of Turkey, as well as the security of Turkey and her capital, Constantinople.

Article VI.

Both contracting parties recognise that all agreements hitherto concluded between both countries do not correspond to their mutual interests. They agree, therefore, to consider those treaties as revoked and non-valid.

The Government of the R.S.F.S.R. declares in particular that it considers Turkey free from any financial and all other obligations to it based on international acts previously concluded between Turkey and the Tsarist Government.

Article VII.

The Government of the R.S.F.S.R., considering the system of capitulations as incompatible with the free national development of any country, as well as with the full realisation of its sovereign rights, declares as non-valid and revoked all acts and titles in any way bearing on that system.

Article VIII.

Both contracting parties agree not to admit the formation or residence in their respective territories of organisations or groups pretending to the rôle of Government over either party, or over a part of its territory, as well as the residence of groups which have for their object to conspire against either party. Russia and Turkey take upon themselves the same obligation in regard to the Soviet Republics of the Caucasus, on condition of mutuality.

It is considered as established that under Turkish territory mentioned in this article is understood the territory situate under the direct military and civil administration of the Government of the Great National Assembly of Turkey.

Article IX.

In order to secure uninterrupted relations between the two countries the contracting parties bind themselves to take, by mutual consent, all the necessary measures for the purpose of keeping up and developing the utmost speed of railway, telegraph, and all means of communication, as well as to guarantee the free passage of men and goods between the two countries without any delays whatever.

However, it is acknowledged that as regards the movement, entering, and leaving of the country, by passengers as well as of goods, there will be applied in full the regulations governing this matter in each country.

Article X.

On the citizens of both contracting parties who are in the territory of either party will be extended all the rights and obligations following from the laws of the country in which they find themselves, except obligations concerning national defence, from which latter they will be exempt.

Questions relating to family rights, the right of inheritance, and the legal capacity of the citizens of both parties also form an exception from the regulations of the present article. These will be settled in a special agreement.

Article XI.

Both contracting parties are agreed to apply the principle of most favour to the citizens of each of the contracting parties who reside in the territory of either party.

The present article shall not be applied to the rights of citizens of the Soviet Republics allied with Russia, nor to the rights of citizens of Mussulman countries allied with Turkey.

Article XII.

Any inhabitant of the territories which till the year 1918 had formed part of Russia and which the Government of the Russian Socialist Federative Soviet Republic considers now as being under the sovereignty of Turkey by virtue of the present treaty has the right to take away with him his goods and his property, or the value of same. The same right extends also to the inhabitants of the Batum territory, the suzerainty over which Turkey, by virtue of the present treaty, cedes to Georgia.

Article XIII.

Russia binds herself to send back to Turkey, at her [Russia's] expense, as far as the north-eastern frontier of Turkey, in the course of a three months' period for European Russia and the Caucasus and a six months' period for Asiatic Russia, counting from the day of the signing of the present treaty, all Turkish war prisoners and civil prisoners who are found in Russia.

The details of this repatriation will be settled by a special convention, which will be drawn up immediately after the signing of the present treaty.

Article XIV.

Both contracting parties are agreed to conclude in the immediate future a consular convention, as well as conventions regulating all economic, financial, and other questions which are necessary for the establishment between the two countries of friendly relations referred to in the preamble to the present treaty.

Article XV.

Russia binds herself to undertake in relation to the Trans-Caucasian Republics the steps necessary for the recognition of those Republics, in the treaties which they will conclude with Turkey, of the articles of the present treaty which directly concern them.

Article XVI.

The present treaty is subject to ratification. The exchange of ratification will take place in Kars as speedily as possible.

The present treaty will enter into force from the moment of the exchange of the ratifications, with the exception of article XIII.

In witness of the above the above-mentioned plenipotentiaries signed the present treaty and countersigned it with their seals.

It is drawn up in two copies in Moscow on March 16, 1921 (1337).

GEORGIY CHICHERIN.
DJILAL KORKMASOV.
YUSUF KEMAL.
DR. RISA NUR.
ALI FUAD.

The Guardian, 27 Eylül 1922, s.10. "1921 Anlaşmasının Metni"

EK 37

THE DAILY EXPRESS.

HARINGTON AND KEMAL.

TELEGRAMS BETWEEN THE TWO WAR CHIEFS.

"NO SHOTS IN ANGER."

CONSTANTINOPLE, Sept. 27.

THE following is the text of telegrams which have been exchanged between General Harington, the Commander-in-Chief of the Allied forces in Constantinople, and Mustapha Kemal.

Mustapha Kemal, telegraphing under date of September 26, says:

"Up to the present I have not been informed of any neutral zone having been established between the overments con-

Sir Charles Harington. Mustapha Kemal.

cerned and the Government of the National Assembly. The movements of cavalry and other units consist in following up the retreat of the hostile Greek Army.

"Your excellency is aware that Anatolia has been completely devastated and burned, and hundreds of thousands of the population have been left homeless by the Greek Army. This army, on the one hand, is continuing to perpetrate the same atrocities in Thrace, while, on the other, it is profiting by each day's delay to reorganise itself.

"I would further point to the most recent example of the exemption of the Greek military forces from conditions of the neutral zone—that a Greek aeroplane carried out warlike operations at noon on September 3 over Turkish territory to the neighbourhood of Enino (twenty-eight miles south of Chanak), while as recently as September 26 the Greek fleet was anchored off the port of Constantinople

"BY THE BRITISH."

"Our efforts to avoid the occurrence of incidents are genuine and sincere, but we find great difficulty in understanding the reasons for such actions as the destruction carried out by the British forces stationed at Ulsanak on our territory between Chanak and Erenguel, the seizure of our buildings in the neighbourhood of our town of Chanak, the destruction of arms and stores belonging to us, the firing of guns and bombs in proximity to our troops, and finally the construction of defences by forced Moslem labour on the road separating us from the Greek Army.

"I take the opportunity of informing you that the British Government of the freedom of the Straits has always been animated by us, and I request your excellency to take steps to prevent the occurrence of any misunderstanding prior to the assembly of the forthcoming conference, which I sincerely hope may lead to permanent results.—(Signed) Mustapha Kemal. (Counter-signed) Yusuf Kemal (his Foreign Minister)."

General Harington's reply, which reached Mustapha Kemal at five o'clock this afternoon, was as follows:—

"I have received your telegram. This is the first intimation I have had of any misunderstanding regarding the neutral zone as proclaimed by the Allied Powers. I would draw your attention to the fact that your commander at Ismid last year actually marked out the neutral frontier in conjunction with my commander.

TURK OBJECTIVES.

"As regards your charges against the British—

"(1) Certain demolitions have taken place under the order of the Inter-Allied Commission for disarmament, and certain minor ones as a military precaution. I am inquiring as to the extent of these.

"(2) Certain 'registration' of artillery has taken place, but not one shot has been fired in anger at your troops, nor will any be fired except by my order. My one desire is to avoid conflict with your troops, and I greet the forbearance I am showing will convince you of my sincerity.

"In view of the above, I earnestly ask you again to withdraw any appearance of a threat to my forces at Chanak and on the Straits, so as to avoid any possibility of incidents.

"Should there be any points of misunderstanding, however, as I would be prepared to meet you at any place mutually agreed between us.

"I take the opportunity to tell you on behalf of England that the reinforcements which have been sent me are solely in the interests of peace, as I was careful to state to the commander who I published recently. It is, therefore, an immense relief to me to hear from you that you have no aggressive intentions against my troops.—(Signed) Harington."—Reuter.

BLOWS HEARD HALF-A-MILE

"I could hear the sound of the blows more than half a mile away," said a police sergeant at Cloutburgee Police Court yesterday, when Frederick Mitchell, a soldier, was fined £1 1s. for cruelty to a seaside donkey.

The braying of the donkey during the night disturbed Mitchell, who went from his tent with a stick and beat the donkey about the head.

CRUELTY TO A DOG.

Edward George Ellis, a butcher, of Stradbroke, Diss, Suffolk, who was fined £2 and £6 costs at Gweastry Police Court yesterday for cruelty to a butcher dog, sent the dog from Suffolk to Gweastry in a tea chest.

The dog, which stood 36in. high, was 36in. from the tip of the nose to the tail, and the chest was 19in. long, 19in. wide, and 25in. deep.

The lid was nailed down and was cut away slightly at one corner to admit air.

MORE SMALLPOX.

Three cases of smallpox have occurred in one house at Dartford, and the authorities are taking every precaution to prevent an epidemic. A lodger was the first victim, and it is believed he contracted it from a fellow lodger, who recently crossed from Ireland.

The landlady was taken ill next, and when her married daughter came to look after the house she put her young daughter in bed with her grandmother. The child thus became the third victim.

Daily Express, 29 Eylül 1922, s.4. "Harington ve Kemal"

EK 38

TURKS 'MUST LEAVE'

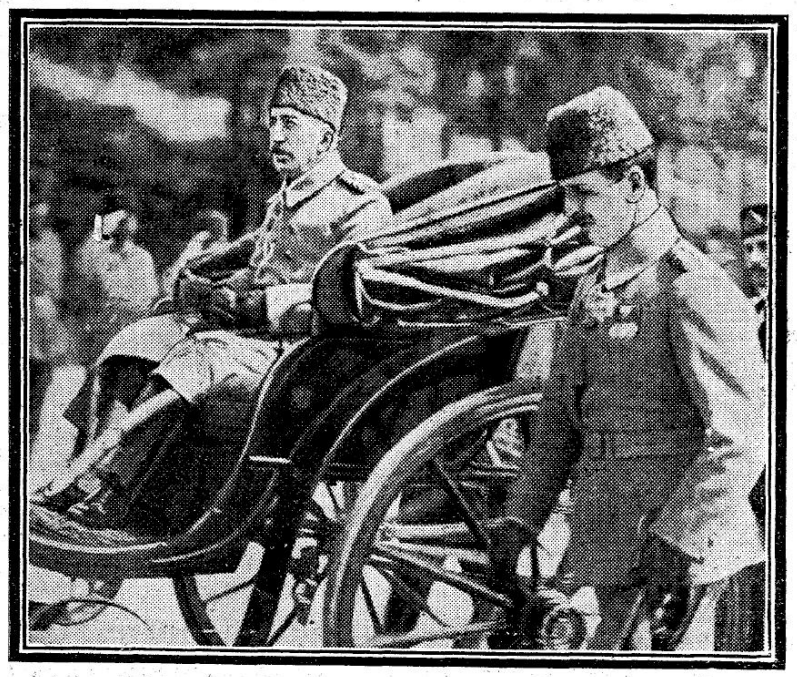

Mehmed VI., Sultan of Turkey, whose abdication is expected.

Prince Abdul Medjid, cousin and heir of the Sultan.

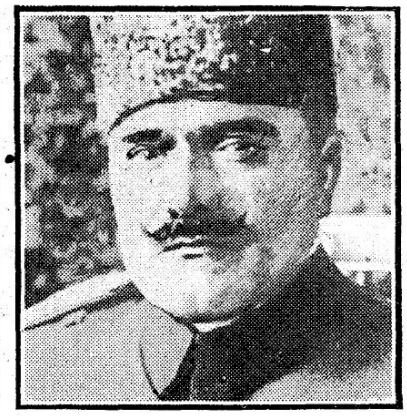

Zeki Pasha, commanding Turkish cavalry in the neutral zone.

The situation in the Near East remains critical. Mustapha Kemal has given an assurance that his troops will advance no further. The British Government has sent a telegram to Sir Charles Harington instructing him to request the immediate withdrawal of Turkish forces from the neutral zone.

Daily Mirror, 30 Eylül 1922, s.1. "Türkler Terk Etmek Zorunda."

EK 39

Everyone will want to be at the New SCALA on Monday at 2.30 & 8.30 to see "When KNIGHTHOOD was in Flower."

Daily Express

NO. 7.007. LONDON. SATURDAY. SEPTEMBER 30. 1922.

TO-DAY'S WEATHER: FAIR.

War Almost Inevitabl

BRITISH ULTIMATUM TO MUSTAPHA KEMAL.

DEMAND FOR THE IMMEDIATE WITHDRAWAL OF HIS TROOPS.

LAST HOPE OF PEACE.

GRAVE MENACE TO OUR FORCES AT CHANAK.

War with Turkey is imminent—almost inevitable. This was the grave opinion held in official circles last night.

There is still a loophole for hope. Mustapha Kemal yesterday sent a message to Sir Charles Harington, the Allied Commander-in-Chief, declaring that his troops will not advance further, and that he will seize the earliest opportunity of meeting him. If he can exert his authority over his troops in the neutral zone he may yet have it in his power to save the situation and to deliver his country from a great disaster.

OUR TROOPS HEMMED IN.

There are, however, extremely grave possibilities. Our troops at Chanak are hemmed in by the Turks, who have brought artillery into the neutral zone. The Turks are actually gazing on our defensive wire entanglements, and have reached the shores of the Dardanelles. It is impossible, in the view of the authorities, that they can be permitted to remain and reconnoitre our positions by daylight.

Sir Charles Harington, backed by the full authority of the Cabinet, sent a further message last night to Kemal, demanding the immediate withdrawal of his forces. The message is, in effect, an ultimatum. Our troops will have to act if Kemal persists in violating the neutral zone. This is his last chance of preventing war.

THE TURKISH ARMY.

It is estimated that the Turkish Army numbers 60,000 or 70,000, without irregulars. Complete preparations have been made to meet all eventualities. Parliament will be summoned in the event of war. It is certain that our troops will leave Constantinople if hostilities start.

The "Daily Express" has been a trenchant critic of that pro-Greek policy of the Government which has led us to the verge of catastrophe. But since it became clear that war might be forced on the British Government, whatever the efforts made to seek peace, we have felt it the duty of responsible citizenship to support the Administration.

The probability that the Turks will drive us to war is now greater than before. The right course is unmistakable. A united nation will give the Government the strongest possible support on the ground of public policy and national necessity. It will expect that the Government shall show itself worthy of this support.

CABINET'S DECISION.

"Daily Express" Political Correspondent.

War between Britain and Turkey is now imminent. The first shot may be fired at any moment, and by to-day the Near East may be in a blaze.

This is an official view.

Sir Charles Harington is giving Kemal his last chance to withdraw from the menacing position which his troops have taken up. It is being made clear to Kemal by the British authorities that if he refuses there can be no prolonged delay before military action is taken to defend British interests.

The British Cabinet held another lengthy and anxious meeting yesterday—the fourth in twenty-four hours—and there will be a further meeting to-day. After the meeting it was stated that the situation was extremely grave. Kemalist troops are now right up to the British position in Chanak, gazing on the British wire, and in some places they are actually down to the shores of the Dardanelles.

PATIENCE.

The greatest patience and discretion are still being shown by the British military authorities on the spot in dealing with the delicate situation. They reported yesterday to the Cabinet that they are all of opinion that the situation cannot be allowed to continue, with due regard to the British military position.

The Cabinet therefore came to a dramatic and firm decision which, in effect, means an ultimatum to Kemal Pasha that the military will have to act if he persists in violating the neutral zones and in offering so definite a challenge to the British forces.

The message actually sent on behalf of the Government to the military authorities at Chanak was that they will have complete support in demanding the withdrawal of the Kemalist troops from the Chanak neutral zone.

Unofficially, the Government had heard of Kemal's latest reply to General Harington, in answer to the renewed demand that the Kemalist troops should withdraw. In its essence the reply was much the same as that which had come indirectly through the French High Commissioner. It amounted to nothing save that Kemal does not advance any farther.

INTO THE SEA?

This is regarded by the British military authorities and the Cabinet as unsatisfactory. Indeed, Kemal could not advance further without either marching through the British line or into the sea.

The British demand, therefore, is not that Kemal must not go forward, but that he must order the withdrawal of his troops from where they are. He is not to be given any indefinite period in which to do this, because he is endangering the safety of the British position. **He must do so at once.**

The Cabinet are not directing the commanders on the spot how they are to act to secure enforcement of the final demand for withdrawal. They are gratified with the skill shown by the military and naval chiefs in preparing for the Kemalist challenge, and they are unanimously of opinion that the Kemalist threat will have to be met.

Sir Charles Harington is understood to have sent a further communication last night to Kemal demanding immediate withdrawal. The answer had not reached London at a late hour. Although doubts exist regarding the whereabouts of Kemal, and there is a story that he has gone to Angora, the British messages are reaching him and are being dealt with by him.

TIME LIMIT?

The question of a time limit is now entirely one for the authorities on the spot. The Cabinet in London agree that Sir Charles Harington may have to fix a period for compliance. He is in close consultation on this point with Sir Osmond Brock, the admiral commanding the Mediterranean Fleet, and Sir Horace Rumbold, the British High Commissioner in Constantinople.

He is under no obligation to consult the French before acting, as the British are only insisting on Kemal's observance of the terms of the Allied Note, which provided that Chanak must be held. No further Allied consultations are considered necessary on this.

It was emphatically denied by the British Government last night that any

(CONTINUED ON PAGE FOUR.)

MESSAGE FROM KEMAL.

"TROOPS MUST REMAIN WHERE THEY ARE."

COURTEOUS TONE.

"Daily Express" Special Correspondent.
CONSTANTINOPLE, Friday, Sept. 29.

Sir Charles Harington to-day received Mustapha Kemal's reply to his second Note, in which he asked Kemal to withdraw any appearance of a threat to the British troops at Chanak, so as to avoid the possibility of an incident, and offered to meet him personally.

The reply is couched in the most courteous terms. Kemal states that the Nationalist troops must remain where they are, and that he has given instructions that they shall act in such a way as not to give rise to any incident.

He concludes by expressing the hope that he will soon have the pleasure of meeting Sir Charles Harington at Smyrna.

REINFORCEMENTS.

The arrival of British reinforcements, who publicly paraded through Constantinople, has had a reassuring effect in the city. Restaurants, cafes and streets were fuller last evening than they have been for several days past. The Royal Air Force has lost no time in advertising its presence. Seaplanes flew over the city this morning, to the intense interest of Turks and Europeans alike.

The exodus continues. The British consulate has run out of passports, and is issuing emergency passports. Greeks and Armenians are besieging their consulates.

It is curious to see the Greeks crowding round the passport office wearing fezzes. This headgear may be likened to a political barometer. When the Greeks had the upper hand they wore ordinary hats. As the position became less secure they flooded the shops to buy fezzes, in which they hoped to pass as Ottoman subjects.

It is related that more than one enterprising merchant made a fortune by holding up supplies until the demand was overwhelming, and then sold at fancy prices.

I have reason to believe that the Sultan's abdication is imminent. He convoked his Ministers this morning, and informed them of his intention to resign. The Ministers decided to communicate his intention to the Kemalist representative in Constantinople.

The shaded portion of the Chanak neutral zone is occupied by Turkish troops. That portion of the zone held by British troops measures about twenty miles across.

A NUMBER TO NOTE.

From to-day the Telephone Number of the Editorial Offices of the "Daily Express," Shoe Lane, E.C., will be **CENTRAL 8010.**

PANICKY MARKETS.

Rumours that war had broken out led to a sensational decline on the Liverpool cotton exchange yesterday. Futures, which opened at 7 to 11 points decline, dropped to 21 to 25 points. The market rallied later to 11 to 8 points decline.

Another sharp decline occurred yesterday in the New York Exchange rate as expressed in dollars to the pound sterling in London. After touching 4.36¾ the rate closed 4.36 9-16. This compares with 4.39 on Thursday and 4.42½ at the beginning of the week.

The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph." The "Daily Express" news service is copyright by The Australian Press Association in Australasia.

Gen. Sir C. Harington.

PEACE or WAR?

Mustapha Kemal.

The traditional restraint of British troops.	Kemal's demand to send troops to Thrace.
Kemal's expressed willingness to meet General Harington.	His ambition to dictate terms from Constantinople and not Angora.
His declaration that his troops will advance no further.	The steady influx of Turkish troops into the neutral zone.

MENACE OF A MASSACRE.

SECRET CIRCULAR IN CONSTANTINOPLE.

Special to the "Daily Express."
(By arrangement with the "New York Herald.")
CONSTANTINOPLE, Sept. 28.

WHILE battalions of the North Staffords and Royal Air Force, newly arrived from England, marched through the streets of Pera this morning with bands playing, instilling fresh confidence into the Christian population, mysterious little printed circulars were being passed with whispered words from hand to hand and house to house in the Turkish labyrinths of Stamboul and Scutari.

This secret circular, a copy of which has come into my hands, affords definite proof that the menace of a massacre at Constantinople in the event of the outbreak of hostilities between Kemal and the Allies is no myth invented for propaganda purposes by Greeks and Armenians, as the Turks would like the Americans here, I believe; but a very grave reality.

It contains, in seemingly innocent wording, instructions for the organisation of a massacre without which the Turkish reconquest of Constantinople would be incomplete. The circular begins by stating, "Is there danger of fires in the city," and warns Turkish inhabitants to be on their guard, and prepared to extinguish them by keeping a certain number of buckets filled with water in readiness in their houses. It then urges them to organise armed bands of young men in every district, and explains that if fires should break out, these men are to occupy streets and "arrest all suspects."

"BE READY."

These apparently harmless instructions have an occult meaning which is perfectly understood by the Turks, are passed on with the exhortation, "Be ready to put out the fires and to kill." The circular constitutes a preparatory measure on the part of the Turks to blame planned massacres on the Greeks and Armenians. As a matter of fact, it is quite possible that some desperate Greeks and Armenians may really start fires, partly in revenge and partly in the hope of provoking more foreign intervention on their behalf—an old Balkan trick.

Constantinople Turks, who have remained comfortably in the city all these years while the Kemalists were fighting, now fear that the Kemalists may punish them as slackers and deserters, and are burning with eagerness to prove their patriotism and "do their bit" by organising a massacre.

FRENCH ENVOY.

ADANA, Friday, Sept. 29.

M. Franklin-Bouillon, the French envoy, arrived yesterday at Smyrna, and was received by aides-de-camp of Mustapha Kemal Pasha and the Nationalist Ministers who are at present in Smyrna.

The French envoy had an interview in the evening with Mustapha Kemal Pasha, Rauf Bey, the Chief Commissary, Fethi Bey, the Commissary for the Interior, and Yussuf Kemal Bey, the Commissary for Foreign Affairs, were present at the interview.

M. Franklin-Bouillon will leave to-day for Angora, accompanied by Mustapha Kemal Pasha.—Reuter.

DANGER OF AN EXTENSION.

AUSTRALIAN PREMIER'S WARNING.

MELBOURNE, Friday, Sept. 29.

After a meeting of the Cabinet, Mr. Hughes pointed out that Australia in the great war put a larger army in the field than the Turks could now muster.

"We shall do so again," he declared, "if the necessity arises. It is well for Mustapha Kemal to remember this."

Speaking later in the House of Representatives, he said that the Government had been kept fully posted regarding the situation, and were satisfied that Britain was using every means to avert war.

"If, despite everything, war occurs, Australia will be there," he declared, amid cheers. "If war begins it is bound to extend to Russia and the East and menace the Empire."—Exchange.

VENIZELOS GOING TO ATHENS.

PREMIER IF HE ACCEPTS THE NEW KING.

"Daily Express" Correspondent.
PARIS, Friday, Sept. 29.

M. Venizelos, who had made arrangements to stay at Deauville until Sunday, was urgently recalled to Paris at midnight. After a long conference with his secretary he caught an early morning train to Paris.

He is leaving Paris for London to-night by the 11.55 train. I understand that he has an appointment at the British Foreign Office. He will return to Paris on Sunday night, and go on immediately to Athens.

All that prevented Venizelos going sooner is the question whether he should go in a private capacity as adviser to the Government, or whether he should overcome his scruples regarding the recognition of the new King George, and then go officially. If he does so I understand that he will become Premier and Foreign Minister.

"COUNCIL OF ACTION"?

LABOUR MANIFESTO ON THE CRISIS.

"Daily Express" Labour Correspondent.

"If necessary, we shall summon a conference of representatives of the whole of our affiliated organisations, and do all in our power to avert the national calamity of another war."

This is the policy of the leaders of the Trades Union Congress and the Labour Party, in and out of Parliament, as laid down in a joint manifesto on the Near East crisis issued yesterday. It indicates that these leaders are still toying with the idea of a revival of "council of action" methods in the event of war.

Arrangements have been made for calling the special national conference at the shortest notice, but the notices convening it will not be sent out except in the last emergency.

GREEK MUTINY IN THRACE

CONSTANTINOPLE, Friday, Sept. 29.

It is reported from Thrace that Greek troops are flooding the province.

They are mostly poorly equipped and ill-disciplined. There are frequent incidents illustrating the disordered spirit of the men. Two troop trains, for example, were turned back by the soldiers travelling in them.

Approximately seven Greek divisions are now in Thrace.—Central News.

REPORTED REFUSAL.

Reuter's agency learns from a well-informed source that Mustapha Kemal has informed General Pellé, the French High Commissioner in Constantinople, who has recently been on a mission to Smyrna, that he does not intend to withdraw the Turkish forces from the neutral zone.

SERBIA APPROVES.

"Daily Express" Correspondent.
BELGRADE, Friday, Sept. 29.

M. Nintchitch, the Foreign Minister, has received a Note from Moscow declaring that Russia will not respect any agreement concluded in her absence, because the Near East problems are her most vital interests. The Note is approved in Serbian political circles.

CANADA ALARMED.

OTTAWA, Friday, Sept. 29.

A special session of the Dominion Parliament is certain to be called unless there is an improvement in the Near East situation.—Exchange.

Daily Express, 30 Eylül 1922, s.1. "Savaş Hemen Hemen Kaçınılmaz."

EK 40

Mohammed, Sultan Of Turkey.

BY W. E. DE B. WHITTAKER.

His Majesty Sultan Mohammed VI., Emperor of the Ottomans, Caliph of the Moslems, and thirty-seventh Sovereign of the House of Osman, is one of a race of monarchs in which dethronement has passed from accident into habit. His eldest brother, Murad V., was deposed in August 1876 after a brief but stormy rule of three months. The next brother, Abdul Hamid II., brilliant in intrigue, held the throne until, in 1909, the newer spirit in Turkey, combined with pressure from outside, decided that tortuous policies and a juggling diplomacy might be suppressed for a space, and he was sent to end his days peacefully in one of the imperial palaces. During his reign he collected more international epithets of obloquy than are usually the fortune of even the most skilfully evil of monarchs.

Mohammed VI.

IMPRISONED.

The Sultan succeeded his brother Mohammed V. (the nominee of the Young Turk Party) in 1918. He was born on February 2, 1861, and during the reign of Abdul Hamid he was imprisoned in a palace on the Bosphorus, secure from intervention in this world's affairs. This long period of seclusion he used in the accumulation of knowledge.

He did not regain his freedom until the accession of Mohammed V. Then for the first time he was able to leave the country if he so desired. In 1914 he visited the Emperor Francis Joseph at Vienna, and during the war he was the guest of the German Kaiser. And that is the sum total of his personal experience of Western Europe.

Studious in appearance, he lacks the slovenliness of his predecessors. Pomp has no appeal to him, and he observes the simple forms of life common in the Turkish Court for over three generations.

His most pronounced dislike is for the Young Turk Party, on which he places the blame for the evils which have beset Turkey in the last decade. He is believed to have a warm regard for England, and to have desired a close alliance with that country, since Turkish and English interests have so much in common.

Though outwardly calm, he is the slave of a constitutional nervousness which denies him the power of taking decisive action. On occasions when he was asked to make an important decision which he felt might give rise to controversy he retired to the harem, where he was secure from all intrusion.

VEIL OF INDECISION.

In consequence it is not unnatural that many of those who know him believe that he rules only in name, and has no influence over the varied policies which are presumed to have his approval. Others not less observant suspect his apparent indecision merely to be a veil behind which he exercises considerable power. In their view he has revived the intrigue and the dissimulation of Abdul Hamid.

He is undoubtedly clever, and his reading has been extensive. Therein lies his greatest fault. Circumstances have denied him personal knowledge of mankind in the mass, and he is apt to deal with affairs of State as though they were merely mental abstractions. He has only an academic key to the motives of men. In consequence he has failed to impress himself either on his country or on the greater world outside.

Whatever may be the secret hidden behind his elusiveness he cannot go down to history as a great or even a capable ruler.

Our Cricketers for Australia.

BY D. L. A. JEPHSON.
(*Ex-Captain of the Surrey XI.*)

The members of the M.C.C. Australian and New Zealand team sail to-day in the steamship Orvieto. It is impossible to regard them as up to the international standard, but it is only just to say that seldom has a more sporting, light-hearted, "try-to-the-bitter-end" combination left England to battle with the Cornstalks and the almost as formidable New Zealanders.

Hon. F. S. G. Calthorpe.

All old cricketers, especially those who have played with or against MacLaren, are delighted that he has been placed in command of the side. It is true that he has been an unlucky captain, but there has never been a better leader of a team, and never one who so completely enjoys the fullest confidence of those who play under him.

As to the team's cricket capacity, the majority of the batsmen are noted rather for brilliancy than steadiness, so that when runs do come their way there will be a succession of flashing fours and few of the patient singles laboriously produced.

PLENTY OF RUNS.

Most of them are merry-hearted hitters, who know a half-volley when they see one, and who treat it on its merits, whether it is bowled by Warwick Armstrong or anybody else. If the Australians and New Zealanders will only pitch the ball up (I fear they will not), they will have ample opportunity of watching the right way of dealing with the over-pitched variety!

As MacLaren says, no doubt at the start the extra pace of the wickets and the very strong light will be found deleterious, but after a while, I expect Chapman, Calthorpe, Wilkinson, Wilson, and Hill-Wood will get plenty of runs, and so will MacLaren if he will only go in first or near the top.

There can be little doubt that the batting, taken as a whole, will be full of surprises—one day splendidly successful, the next a thing to weep over. Whether the necessary runs are made or not, there is, however, little fault to be found with the bowling and fielding.

The stumping will be in the safe hands of Lowry and MacLean.

In conclusion, it is not a great team on paper, but it is a team of great possibilities—a team not out to "win, tie, or wrangle," but out to play the game.

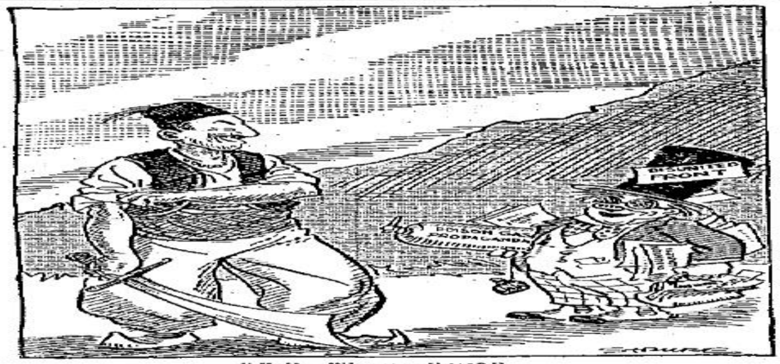

"Halt. Who goes there?"
"Friend!"
"Pass, friend, all's well!"

By the Way.

THE CONTENTED ONE — MR. PADGE — CROOKS IN COLOGNE—ON THE TRAIL—"J. A."

Mohammed VI., who is thought likely to follow his neighbour Constantine into exile shortly, is an amiable old gentleman who was greatly surprised and highly delighted when he was seized after half a lifetime of palace imprisonment and placed on the throne of Turkey. He has been still more surprised and much less delighted by some of the things that have befallen him since. His method, however, has always been to take the line of least resistance, acquiescing placidly in the policy of his Ministers and masters.

"Memnoun Oldoun" his people have nicknamed him, which being translated, I am told, means the Contented One; and a friend who once asked a Turkish official what was the popular opinion concerning Mohammed was told, "Our Padishah? Oh, a good man, a very good man. He doesn't do anything."

* * *

CROOKS IN COLOGNE.

I hear remarkable tales from Cologne of "dud" money-changers, who wait on English and American tourists and supply them with marks at the most generous rate, even from 6,000 to 8,000 to the pound. Unfortunately the marks are home made, as the unwise tourist will discover for himself before he has had them very long. Cologne, says my informant, is now the meeting place of the most diverse and accomplished crowd of crooks in Germany.

They find its streets paved with easy money, and the authorities, British or German, apparently see no reason to intervene.

* * *

J. A.

I shall be interested to observe Mr. J. A. de Rothschild in his latest rôle as a member of the Jockey Club. He was only elected this week. Admission to the Turf holy of holies generally sobers down the candid racing critic, and there is a danger of the new legislator getting in a groove of thought in keeping with time-honoured traditions, but I cannot imagine this still-young man of millions sticking in a rut. The Jockey Club these days contains more blue-blooded members who do not own horses than used to be the case, for impoverished estates do not permit of luxuries, so any live owner is doubly welcome.

* * *

The three things that "J. A." strongly objects to are (1) being called "Jimmy," (2) having his big wagers made public, (3) employing a betting commissioner. What he fairly revels in are (a) bringing off a long shot with a neglected outsider, (b) going along the rails on a racecourse and making his own bets at his own price, (c) finding a black cat to perch on his left shoulder for luck.

* * *

WITH FLOWERS.

The charmingly graceful dedication of Mrs. Pat Campbell's memoirs to an unknown girl who waited outside the theatre to see her after a tramp from Richmond is very attractive. No one possessing any artistic temperament at all can fail to be touched by devotion and dog-like worship in an admirer; and for this reason it is curious that Mr. Shaw has never dedicated any of his works to himself. But gratitude is rare in authors, or we should have had more acknowledgment of favours received. You will readily agree (for example) that a lady who writes a great many best sellers should have written this dedication long ago:—

To
WILLIAM SIKES, ESQ.,
Whose Habit of Clubbing
Women, Flinging Them
About, and generally Handling Them
THE ROUGH STUFF
First Set the Author's Footsteps
in
THE WAY OF AN EAGLE
This Book is Gratefully
Dedicated.

But there.

* * *

MR. PADGE.

I am grieved that the writer who dealt well and summarily in yesterday's "Daily Express" with that deplorable phrase "That's right" managed to get right through his article without once mentioning Mr. Padge. I hope I need hardly remind you that Mr. Padge is one of the immortals in that enduring classic, "The Diary of a Nobody," whose hero Mr. Augustine Birrell ranks, not unjustly, with Don Quixote. Mr. Padge is one of the glorious fools of all time. He is short and fat and smiling and taciturn, and he smokes a large and noisome pipe, and he invites himself round and takes the best chair by the fire, and the only words which issue from Mr. Padge all evening are "That's right." He is one of the red-letter saints in the great calendar of the half-baked.

* * *

I often wonder why somebody—say Mr. Chesterton or Max Beerbohm—has never written an essay on Mr. Padge. When Grossmith created Mr. Pooter and his friends Cummings and Gowing, and Mr. Murray Posh and the rest of the delectable company, he must hav[e] chuckled madly, but when he conceiv[ed] the immortal Padge I should think [he] paused in solemn awe, realising th[at] here was something beyond human i[n]spiration. Beethoven and Shakespea[re] know that feeling.

* * *

WHERE THEY LIVE.

I see that a London flat agent has a[d]mitted, with a disarming *naïveté*, th[at] agents themselves seldom live in fla[ts] but in the country. I fancy "live" [is] hardly the word. A flat agent wou[ld] "reside," surely. My own theory [is] that there is a colony of flat agents som[e]where near London, where they all resi[de] in attractive country residences built [on] gravel with company's water. Eve[ry] Friday there is a reception at "The P[re]miums" or "The Message," and y[ou] can see about flat agents telling ea[ch] other funny stories about flat hunte[rs] and shaking their waistcoats wi[th] laughter. They give a silver rose bo[wl] among themselves for the Best Story [of] the Week.

* * *

LOUD CHEERS.

What makes them shriek wi[th] laughter, I am told, is when a very wi[tty] fellow begins a story by saying, "The[re] was once a poor flat agent——." T[his] tickles them to death, and they sl[ap] each other on the back till their diamo[nd] shirt studs fly all over the place. Th[ey] have a keen sense of humour.

The other day, I hear, the fattest [of] them died from apoplexy while he w[as] describing how he let two rooms and [a] bamboo curtain rod for £500 a year. [His] death plunged the whole colony i[nto] mourning, for he was by compariso[n a] good-living man and practically cert[ain] of Heaven, and they know that no p[re]miums are chargeable on mansions in [the] skies.

"*Heaven!*" they say bitterly.

* * *

THE SPECIALIST.

Brown is a scratch man—wears p[lus] fours. He is always termed the lo[ng] crack. No "tiger country" he [ex]plores; "galleries" follow his faultl[ess] track. He concentrates, he is no[t] slack—"down in the seventies" is [his] goal. For golf he has a natural kn[ack] . . . but Binks is "plus" at the ni[ne]teenth hole.

Perhaps he dreams of record scores [re]turned at Hoylake, Deal, or Rye, [in] drenching rain when a half-gale ro[ars], and clouds are scudding across the s[ky]. Dream-golf is good, you can't den[y]; reality soars the dreamer's soul as [he] tops his ball from a cuppy lie . . . (But Binks is "plus" at the ninetee[nth] hole.)

Tolley may drive a ball that soars w[ith] lots of carry—a beefy biff! Braid's [. . .] lower and bravely bores its way thro[ugh] breezes, however stiff. Vardon is sti[ll] Master . . . if his putts are under g[ood] control; at Taylor's prowess one does [. . .] sniff . . . but Binks is "plus" at [the] nineteenth hole.

Ray, although a hopeless d[. . .] whose name will never disgrace the sc[roll] of fame, remember as divots thud . . . that *Binks is "plus" at the ninetee[nth] hole.*

E. L. [. . .]

* * *

ON THE TRAIL.

From the fact that more and m[ore] private inquiry agencies are adverti[sing] I deduce the probability that people [are] more and more having their frie[nds] shadowed. It must be rather trying [to] realise suddenly that one's movem[ents] are being dogged by a myster[ious] stranger, but no doubt one gets use[d to] it after a time. "Mummy," says [the] small daughter of the beautiful soc[iety] woman at the reception, "who is the [. . .] man with big boots and a noteb[ook] standing by the piano?" "H[ush], darling," says the fond mother. "[No]body knows. We think he must [be] 'Queenie,' of the 'Perfect Lady.'" And all the time, you know, the [. . .] suspicion is eating at her heart that [the] mysterious stranger is a detective.

* * *

A CERTAIN CLUE.

However, I am told that private [de]tectives are adopting disguises [. . .]. There was one at Lady Boofer's di[nner] the other evening made up as a pee[r of] the realm with a faultlessly w[axed] moustache and a silk handkerchief th[rust] elegantly into his waistcoat opening. [To] hear his careless *badinage* as he fast[ened] his dinner napkin round his neck no [one] would have dreamed that he was [any]thing less than a Marquis. At the [same] time there is the drawback that tw[o de]tectives may shadow each other at [the] same reception by mistake. To ob[viate] this confusion, I am told, the bes[t in]quiry agencies are now warning [their] staffs by means of a special cir[cular] marked Urgent, and reading:—

He may Look like a Duke, but [. . .] You Examined his Cuffs?
If he keeps them on with Safety [Pins,] in Five cases out of Ten he is not.

So that makes everything more cert[ain].

BEACHCOMBE[R]

Daily Express, 30 Eylül 1922, s.6. "Karikatür: "-Hey, kim geliyor? -Dost.

-Geç, dost, herşey yolunda."

EK 41

THE DAILY MIRROR, Monday, October 2, 1922.

NEAR EAST CONFERENCE FIXED FOR TO-MORROW

The Daily Mirror

24 PAGES

NET SALE MUCH THE LARGEST OF ANY DAILY PICTURE NEWSPAPER

No. 5,902. Registered at the G.P.O. as a Newspaper. MONDAY, OCTOBER 2, 1922 One Penny.

TURKISH TROOPS WITHDRAWN FROM ERENKEUY

Earl Beatty, right, and Earl of Cavan, naval and military war chiefs, attend yesterday's Cabinet meeting.

Marquis Curzon leaving No. 10, Downing-street after meeting.

An informal outdoor conference on the situation. Left, Sir Arthur Griffith-Boscawen, with Viscount Peel standing beside him. The Earl of Crawford and Balcarres on right.

General Sir Charles Harington, the "man on the spot" in the Near East.

There were further Cabinet meetings at Downing-street yesterday to consider latest Near Eastern developments. M. Franklin Bouillon has telegraphed to the French High Commissioner that after his interview with Mustapha Kemal Pasha he is optimistic of a peaceful settlement. The Turks have withdrawn from Erenkeuy, on the Dardanelles shores, and complete evacuation of the neutral zone by the Turks will be referred to a meeting of the Allied and Kemalist Generals to-morrow.

RACING AEROPLANES ATTAIN TREMENDOUS SPEEDS IN GREAT CONTEST OVER THE ETAMPES CIRCUIT.

M. Sadi Lecointe's machine travelling at high speed.

Mr. J. H. James, the British competitor, forced to descend.

M. Lasne, winner of the race. He was only competitor to finish.

Machine flown by M. Lasne rising from the ground.

The victor in the race for the Deutsch de la Meurthe cup over 186 miles circuit at Etampes, proved to be one of the Frenchmen, M. Lasne, who travelled throughout at an average of nearly 180 miles an hour. Mr. J. H. James, the British competitor, while travelling at 209 miles an hour, was half-strangled by wind pressure tightening the strings of route maps which were round his neck, and was forced to come to earth. The stewards decided that they could not allow him to make a second start.

Daily Mirror, 2 Ekim 1922, s.1. "Türk Birlikleri Erenköy'den Geri Çekiliyor"

EK 42

14 THE TIMES, TUESDAY, OCTOBER 3, 1922.

THE WAR IN THE NEAR EAST: MORE EXCLUSIVE PICTURES.

LIFE IN SMYRNA NOW.—It is less than three weeks since Smyrna was reported in flames. These remarkable and exclusive pictures were taken in the quay recently, under the Turkish *régime*. A tramway-car is seen running through a number of civilians.

WORK RESUMED AMID THE RUINS.—Another striking photograph from Smyrna in a street where considerable damage was done during the fire, some buildings being destroyed entirely. Already the essential services are being resumed and something like normal life is being begun again. Note the ox-drawn wagons.

THE PRINCE OF WALES receiving on behalf of the London Hospitals Combined Appeal a £1,000 cheque at the first performance of *When Knighthood was in Flower*.

EVACUATING THE SMYRNA REFUGEES.—It is reported officially that 177,000 refugees of different nationalities have been evacuated from Smyrna. An exclusive picture of an eager crowd at the quayside waiting to go aboard the British steamer Worsley Hall.

WHERE TO-DAY'S ARMISTICE CONFERENCE WILL MEET.—This view of Mudania from the sea, just received from our own photographer in the Near East, gives an excellent impression of the town on the Asiatic shores of the Sea of Marmara, where to-day's historic meeting between the Allied Powers and the Turkish Nationalists will take place. Inset: Ismet Pasha, commanding the Turkish Western Army, who will represent Turkey.

The Times, 3 Ekim 1922, s.14. "Yakın Doğu'da Savaş."

EK 43

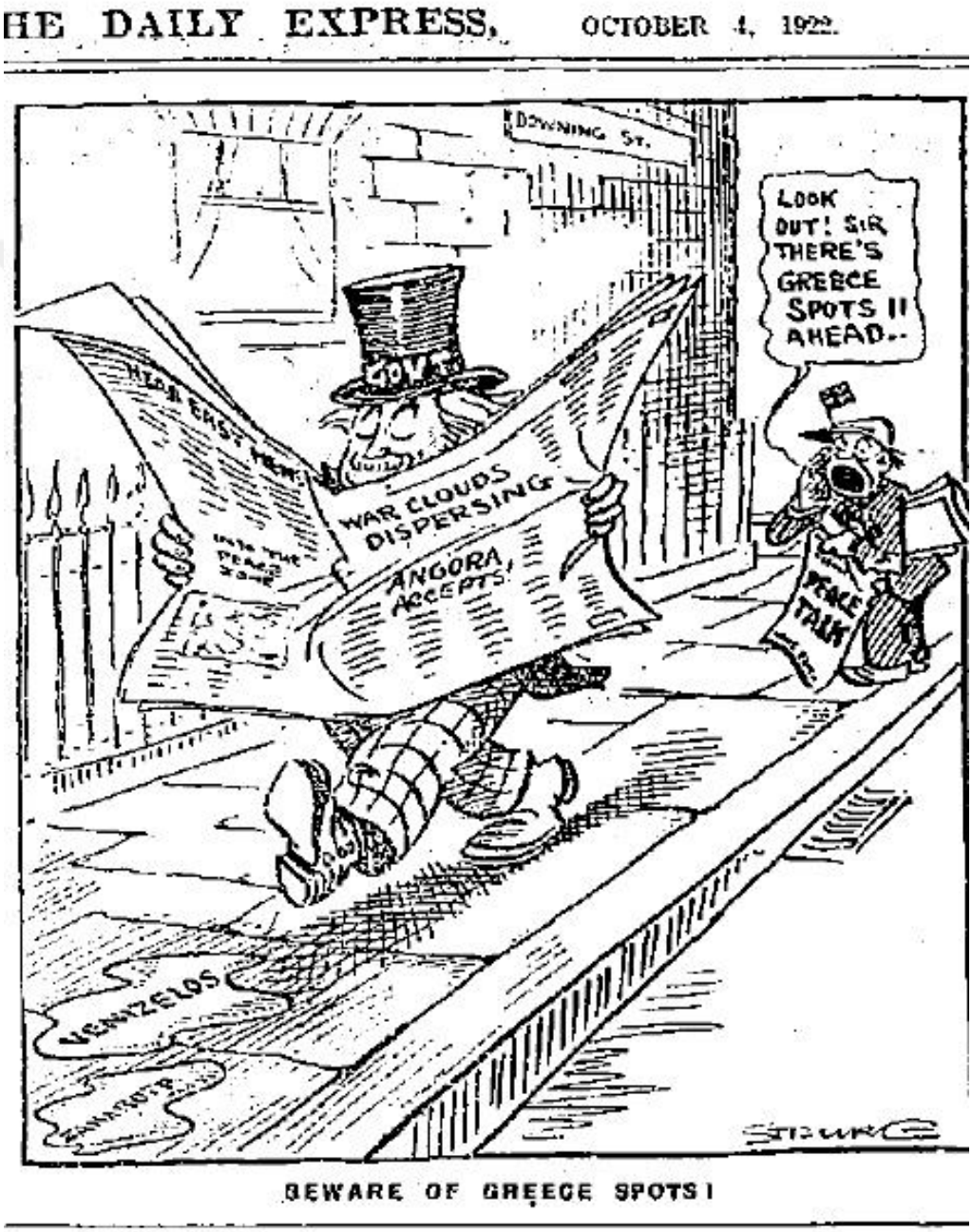

The Times, 4 Ekim 1922, s.6. "Yunan Lekelerinden Sakınmak."

EK 44

TURKS WANT PEACE MEETING AT SMYRNA

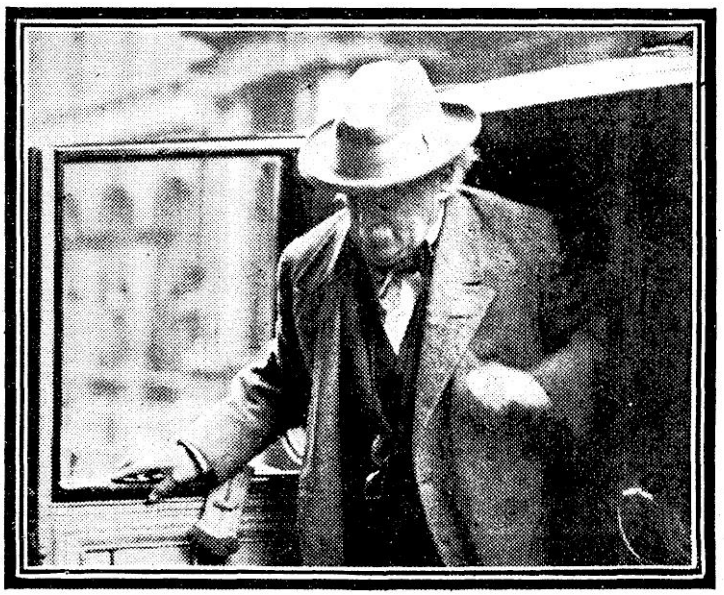

The Prime Minister arriving for yesterday's Cabinet meeting, which lasted for two hours. The Angora Government want the peace meeting to be held at Smyrna, and they ask that Russia should be invited. At 11 p.m. last night there was another Cabinet meeting.

Daily Mirror, 6 Ekim 1922, s.1. "Türkler Barış Görüşmelerini İzmir'de İstiyor"

WALTER HILL & CO.,
120, VICTORIA STREET, S.W.1.
(Opposite Victoria Sta.) 'Phone, Vict. 6539.
LONDON'S LEADING AGENT
FOR
BUSINESSES OF ALL DESCRIPTIONS.
'Phone, call or write AT ONCE.

Daily Express

LATE LONDON EDITION

NO. 6,989. LONDON, SATURDAY, SEPTEMBER 9, 1922. ONE PENNY.

4½, 6½, 8½, 9½
For leading Drapers, Chemists & Hairdressers.
TIDY WEAR HAIR NETS
The Patent Lisle-Hair looks all the difference.

TO-DAY'S WEATHER: MAINLY FAIR.

The Truth about Michael Collins' Memoirs.

—See to-morrow's "Sunday Express."

434 CLAIMS PAID TO-DAY. SEE PAGE TWO.

TURKS AT THE GATE OF SMYRNA.

ADVANCE GUARD DEMANDS THE SURRENDER OF THE TOWN.

CRISIS IN ATHENS.

NEW GOVERNMENT AND NEW COMMANDER-IN-CHIEF.

Smyrna is expected to fall into the hands of the Turks at any moment. It is reported that they have already sent in a demand for the surrender of the town.

There appears to be no likelihood of the shattered Greek forces in Asia Minor escaping annihilation or capture, unless the Greeks accept

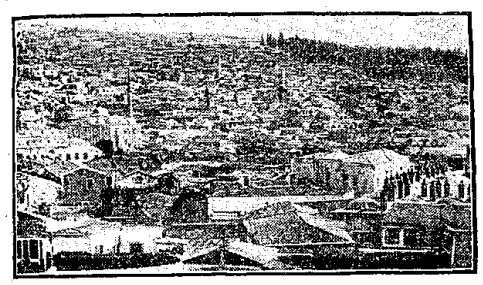

SMYRNA.

Kemal Pasha's terms for an armistice, which, it is stated, include the return of Thrace to the Turks.

The Greek disasters have brought about the fall of the Government in Athens, and M. Calogeropoulos has undertaken, at King Constantine's invitation, to form a new Government.

The Turks have reached both the Sea of Marmora and the Ægean.

GREEKS' FATE SEALED.

"Daily Express" Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Sept. 7.

IT is now known, in spite of Greek attempts to hide the fact, that the Greek army in Asia Minor has suffered one of the most decisive defeats in history.

Its shattered remnants are stampeding for Smyrna, and doing their best to keep ahead of Kemal's victorious and rapidly-advancing troops.

The fall of Smyrna may be expected at any moment. A flying column of Turkish cavalry is reported to be on the hills in the neighbourhood, and to be awaiting the arrival of reinforcements.

In view of the collapse of the Greeks, their demoralisation following on the capture of their commander-in-chief, and the mobility and strength of Kemal Pasha's army, the complete surrender of all the Greek troops is the only alternative to their annihilation.

There is not the smallest prospect that Kemal will agree to an armistice, except on his own terms, which are believed to include the evacuation not merely of Asia Minor, but also of Thrace, the surrender of all Greek arms and munitions in Asia Minor, and the payment by Greece of the cost of the Turkish campaign.

The outlook for Smyrna is extremely serious. The whole of the Greek and Circassian population of the area from which the Greek army has retreated is either already in or around Smyrna, and it is reckoned that there are at least 200,000 refugees, without shelter, without food, and without hope of protection or relief apart from what the Allies or the Americans can give them.

The Turks, having pushed the Greek army in the north out of the way, have come down to the Sea of Marmora, in the neighbourhood of Panderma, and are also said to have touched the Ægean Sea near Bergama.

FALL OF THE GREEK GOVERNMENT.

PUBLIC RESENTMENT AT WAR NEWS.

"Daily Express" Correspondent.

ATHENS, Friday, Sept. 8.

The events in Asia Minor have brought about the resignation of the Greek Government, and a new Government is to be formed by M. Calogeropoulos, ex-Premier.

For some days past there has been a great uprising of public opinion against the Cabinet, following the Greek reverses and the capture of the newly appointed commander-in-chief, and they resigned last night.

General Zolymonakes has been appointed Commander-in-Chief of the army in Asia Minor, in place of General Trecoupis.

KEMAL'S AMAZONS.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Friday, Sept. 8.

A message received from Angora states that Kemal Pasha has just decorated fifteen women soldiers who took part in the battle of Afium-Karahissar.

It is reported from Smyrna that all the Greek officials have abandoned their posts, and that M. Sterghiades, the Greek High Commissioner, has been publicly insulted and threatened by the population, and has taken refuge on board the Greek ship Lemnos.

WILL TINO ABDICATE?

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Friday, Sept. 8.

It is suggested in a message from Moscow that King Constantine is likely to abdicate.

The Moscow "Pravda" announces that the Duke of Sparta, the Greek heir to the throne, is on his way to Athens, summoned by his father, and will pass through Belgrade to-morrow.

DEMAND FOR SURRENDER.

TURKISH COMMANDER'S SUMMONS TO SMYRNA.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Friday, Sept. 8.

It is reported that the commander of the Turkish advance guard has reached to within twenty-five miles of Smyrna, and has despatched a message to the commander of the Greek advance guard, about twelve miles outside Smyrna, demanding the surrender of the Greek forces occupying the town, and calling on him to allow the Turkish forces free passage.

The message adds that the population of Smyrna will have nothing to fear through the occupation.

The landing parties of marines from British, French, and Italian warships are endeavouring to maintain order in the town, where the greatest confusion reigns.

GREEK SHIPS IN ACTION.

The following semi-official report from Athens is reported by Reuter to have been received in London:—

"Naval Headquarters.—The enemy launched a violent attack from Mount Ermanli against Kios (Chemlek). The enemy assaults were intense and lasted from nine in the morning until three in the afternoon. They were beaten off. Continuous fire from the fleet largely contributed to the success.

"The fighting ended in our favour, and our troops made a determined counter-attack. Strong reinforcements have now arrived."—Reuter.

Kios, or Chemlek, is on the Sea of Marmora, to the north of Brusa.

The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the Belfast Telegraph.
The "Daily Express" news service is copyright by The Australian Press Association in Australasia.

DOWNING STREET AND KEMAL.

NO ARMISTICE TALK AT VENICE.

A SEPARATE JOB.

The "Daily Express" understands that the suggested armistice conference at Venice will not take place.

The British Government are satisfied that the situation of the Greek army is such that the conference could serve no useful purpose. If any armistice is arranged, the terms will most probably be settled at Ismid, in the occupied zone on the Asiatic side of the Sea of Marmora.

WIDER ISSUES.

Any terms of settlement between Greece and Turkey must, it is held, be entirely separate and distinct from the wider negotiations which Turkey must complete with the Allies under the terms of the Treaty of Sèvres.

It is understood that the French agree that there is no use in interfering between the Turks and the Greeks.

The "Daily Express" Rome correspondent telegraphs that, according to the "Tribuna," the Italian Government has communicated with the British and French Governments, suggesting that they should ask Greece and Turkey to attend the conference at Venice, in order to discuss peace preliminaries.

CANADA LEADS THE WORLD.

FIRST PLACE IN CURRENCY STABILITY.

By the "Daily Express" City Editor.

The United States no longer leads the world in currency stability. Her smaller neighbour, Canada, has wrested the position from her.

American dollars were quoted on Thursday in Montreal at a quarter of a cent discount. In other words, the Canadian dollar was of more value than the American dollar.

At the beginning of the year the value of the American dollar exceeded that of the Canadian dollar by between 25 and 30 cents. Canada's position, however, has been steadily improving owing to her sound finance.

CAUSES.

Among the factors which have contributed to the change are:—

(1) The steady improvement of Canadian trade.

(2) Slack American trade conditions have caused American financiers to look around for employment for their money, and have invested in Canadian securities.

(3) Strikes in America have restricted American exports to Canada, while America has had to obtain materials from Canada which would otherwise have been supplied internally.

(4) Canadian dollars are now being bought in connection with the autumn cereal shipments.

(5) The calls of a big American loan to Canada, which is the equivalent for the time being of an export by Canada, is probably affecting the exchange in advance.

(6) The general forging ahead of the whole of industrial and agricultural Canada, as evidenced by the enormous estimated cereal crop now being harvested.

NEED FOR CAPITAL.

It remains to be seen whether Canada will maintain her new position. One important factor in the situation will be the need of capital for development purposes. Canada is certain to be a borrower in the near future, and it is equally certain that the money will be obtained from New York rather than from London.

Canada cannot afford to borrow from London at the rate of 4.47dols. to the £1, with the prospect of having to repay some day at 4.86dols. to the £1, when she can obtain loans on a parity basis from her American neighbours.

CITY WITHOUT NEWS.

"Daily Express" Correspondent.

VIENNA, Friday, Sept. 8.

Vienna has been six days without newspapers owing to the printers' strike, and the wildest of rumours are spreading.

The city's food supplies from the country have become scarce. The farmers, in the absence of definite news, believe that a revolution has started, and they refuse to send in foodstuffs from fear that they will be requisitioned without payment.

Panic has been caused by the absence of Stock Exchange quotations and foreign money rates. The banks are being stormed by frantic people afraid of a money scarcity owing to the stopping of the banknote printing presses.

GRAND VIZIER'S FALL.

"Daily Express" Correspondent.

TANGIER, Sept. 2.

The reported downfall of Ben Azous, the Grand Vizier in the Spanish zone of Morocco is confirmed.

When Ben Azous went to pay his customary evening visit to the Kalifa on August 26 his entry into the palace at Tetuan was prevented by soldiers with crossed bayonets. He was reconducted to his house, which was surrounded by soldiers, and at present his fate is uncertain.

AIR RACE LED BY BARNARD.

LAST BUT ONE OFF THE MARK, FIRST IN GLASGOW.

3 HOURS, 21 MINS.

WOMEN IN THE GRAND NATIONAL OF THE SKY.

F. L. BARNARD, favourite in the great air race for the King's Cup, led at Glasgow, the turning-point, last night. He was the last pilot but one off the mark at Croydon.

Mr. F. L. Barnard.

He had 23 mins. 30 secs. start over F. T. Courtney in the machine owned by Mr. J. D. Siddeley, which started at scratch. He beat to the half-way mark such long handicap machines as that owned by Mr. H. Fildes, M.P., and piloted by Squad.-Leader H. J. Payne, which had 2 hours 21 mins. 10 secs. start of him.

Barnard's time from Croydon to Glasgow, 394 miles, was 3 hours 21 mins. Courtney finished in 3 hours 21 mins. 50 secs.

Twenty-one competitors started in the race, and the following table gives the order of the arrival of the thirteen who completed the first half of the course at Glasgow:—

Pilot	Started.	Arrived.
F. L. Barnard ...	20th ...	5.19 p.m.
F. P. Raynham ...	11th ...	5.22 p.m.
A. J. Cobham ...	14th ...	5.25 p.m.
F. T. Courtney...	21st ...	5.43 p.m.
M. M. Piercey ...	17th ...	5.48 p.m.
T. L. Hamilton ...	13th ...	5.51 p.m.
S. Cockerell ...	8th ...	6 p.m.
A. S. Butler ...	16th ...	6 p.m.
W. H. Longton ...	2nd ...	6.32 p.m.
C. T. Holmes ...	5th ...	6.43 p.m.
J. E. Tennant ...	7th ...	6.55 p.m.
A. P. Muir ...	15th ...	6.55 p.m.
H. J. Payne ...	1st ...	8 p.m.

The following table gives a summary of the racers who did not complete yesterday's half of the course, and shows where they landed:—

	Landed.
C. F. Ywins ...	Northolt.
H. H. Perry ...	Northolt.
R. A. Hag ...	Aylesbury.
C. Turner ...	Castle Bromwich.
C. R. Carr ...	Halifax.
F. C. Broome ...	Daventry.

A. D. Spencer Grey, pilot of Mr. Winston Churchill's machine, and R. W. Kenworthy, who flew the machine owned by Sir Walter de Frece, set out from Newcastle, on the last lap to Glasgow, but had to turn back and give up the race.

The Grand National is the supreme test of good horses and good riders, and the

THE COURSE.

YESTERDAY.

	Miles.
Croydon-Birmingham ...	106
Birmingham-Newcastle ...	168
Newcastle-Glasgow ...	120
TO-DAY.	
Glasgow-Manchester ...	183
Manchester-Bristol ...	130
Bristol-Croydon ...	183
Total ...	810

race for the King's Cup exploits every defect or device of the aeroplane and exerts every accomplishment of the airman.

Barnard, piloting Sir Samuel Instone's D.H.9a biplane, defied every vicissitude of handicap and elements. He started only twenty-three and a half minutes before the scratch man, but at Newcastle, 120 miles from Glasgow, he had reached third position. In the remaining stage he overtook the two slower machines and finished first.

GLASGOW'S PRIZE.

Barnard secured the prize of £40 given by the Glasgow Corporation for the first competitor to reach their city, and he starts, this morning on the second and last stage, through Manchester and Bristol to Croydon, with a substantial advantage over other competitors.

Captain Barnard started, with characteristic enthusiasm, ten seconds too soon. This was duly deducted at Birmingham.

A D.H. 9c, piloted by Flight-Lieutenant Leslie Hamilton, D.F.C., was entered by Lady Anne Savile, a sister of Lord Mexborough. She was the wife of Prince Lowenstein-Wertheim, who died in 1899. She is an enthusiastic airwoman, and proved her sincerity by flying in the cabin of the machine she had entered.

There was brisk betting on the course. F. L. Barnard was favourite at 4 to 1 against; 5 to 1 was offered against Raynham in the Martinsyde F.6, while against A. J. Cobham, pilot of D.H. 9b, and Rollo Amyatt de Haga Haig, pilot of the Bristol monoplane, odds of 7 to 1 were offered. Longer odds could be obtained for the other starters.

A number of women, in addition to Lady Anne Savile, flew as passengers in other machines.

Only one of the twenty-two competitors who entered failed to start. This

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

COUNTESS DOPED AND ROBBED.

SENSATIONAL AFFAIR IN AN HOTEL.

"Daily Express" Correspondent.

BERLIN, Friday, Sept. 8.

The Countess Alma Blucher, formerly Miss Alma Loeb, of New York, a widow, and daughter-in-law of the late Prince Blucher, has been drugged and robbed in the Bade Hotel, Kreuznach, in Rhenish Prussia.

Thieves broke into her room, chloroformed her, and took away £1,250.

The Frankfort police, who believe the robbery to be the work of an international gang of hotel thieves, have taken up the case.

Prince Blucher owned the island of Herm, which is now in the possession of Mr. Compton Mackenzie, the novelist.

IRISH BAN ON THE 'SUNDAY EXPRESS.'

MR. HAYDEN TALBOT TO STATE HIS CASE.

The sensational action taken by the Irish Censor in suppressing the "Sunday Express" for publishing articles dictated by the late Michael Collins is not to pass unchallenged.

A "Daily Express" representative found Mr. Hayden Talbot, the Anglo-American journalist, who is writing Collins' memoirs, at his hotel yesterday afternoon.

"So they say Collins' memoirs are forged?" said Mr. Talbot. "And they're going to suppress the book both here and in America? Are they? We'll see about that."

"Have you proofs that Collins dictated his memoirs to you?" asked the "Daily Express" representative.

"I have arranged to present my case in this week's 'Sunday Express,'" he said, "and I believe you will there find my complete answer."

WOMAN MAYOR INSULTED.

TRADE UNION CONGRESS SENSATION.

"Daily Express" Labour Correspondent.

SOUTHPORT, Friday.

Miss Christina Hartley, Southport's woman mayor, was asked to leave to-day's meeting of the Trade Union Congress, whose members she has entertained during the week.

Miss C. Hartley.

Miss Hartley was officially received by the congress on Monday, when she addressed the members on the improved conditions of labour. She was afterwards presented with a delegate's badge and invited to attend the proceedings at any time.

Miss Hartley took advantage of the invitation this afternoon and went to the hall. She passed the doorkeepers, but had only been sitting a few minutes when she was approached by a steward, who asked her to go the public gallery or leave at once. She left.

"VERY RUDE."

"The man who approached me," said Miss Hartley, "spoke very rudely, and I thought that the only thing I could do in the circumstances was to go."

Miss Hartley is a daughter of Sir William Hartley.

Mr. Walker, the president of the Congress, told me to-night that he is "most grieved" about the matter. He asked me to publish the following official statement on the authority of Mr. Bowerman, the secretary, himself:—

"We have heard with regret of the unfortunate incident which took place in the hall this afternoon, an incident for which neither the Council nor the Congress were in any way responsible.

"Mr. Bowerman and I have called at the Town Hall in the hope of expressing to Miss Hartley personally our regret at what had occurred and also of renewing our invitation for to-morrow's meeting. She had, however, left the Town Hall but we have been in communication with her by telephone and there is every hope that she will attend to-morrow."

A report of yesterday's proceedings at the Trade Union Congress is on Page Five.

£100,000 FOR RUSSIA.

GENEVA, Friday, Sept. 8.

The Earl of Balfour informed the Assembly of the League of Nations to-day that the British Government had promised personally to contribute £100,000 towards the cost of fighting epidemics in Russia.

Lord Balfour declared with regard to epidemics that the present moment was grave, and that danger was at our doors. Action was necessary, and the British Government had promised to contribute £100,000, provided that the other States together contributed £200,000.—Reuter.

MRS. HARDING ILL.

WASHINGTON, Friday, Sept. 8.

Mrs. Harding, wife of the President, has been confined to the White House for several days, owing to illness. A statement issued by her physicians this morning says that last night serious complications developed, but they have now slightly abated, and the patient is resting more easily.

Dr. Carl W. Sawyer, of Marion (Ohio), who had treated Mrs. Harding for a similar illness, came to Washington for a consultation.—Reuter.

LORD LEE RETURNS FROM VENICE.

OFFICIAL STORY OF THE BRYONY'S VOYAGE.

The Secretary of the Admiralty makes the following announcement:—

"Lord Lee of Fareham, the First Lord of the Admiralty, has returned to London from his official visit of inspection to the Mediterranean Fleet in Turkish waters, and has resumed his duties at the Admiralty.

"While at Constantinople he took the opportunity of conferring with the British High Commissioner and with General Sir Charles Harington, the Commander-in-Chief of the Allied Military Forces, and accompanied the latter in his inspection of the Chatalja lines.

"On his return journey, in H.M. sloop Bryony, Lord Lee stopped at Gallipoli in order to visit the British cemeteries now approaching completion, and was greatly impressed by the admirable work which

is being accomplished by the Imperial War Graves Commission.

"The remainder of the First Lord's tour of inspection had to be abandoned owing to a severe attack of gastro-enteric fever, and he proceeded, in H.M.S. Bryony, to Venice, whence he returned overland to London as soon as he was fit enough to travel."

We assume that the First Lord of the Admiralty had an instructive and interesting holiday, and that his inspection of the Chanakja lines—which are not available to British ships—will prove useful in future naval strategy.

Lord Lee will have every one's sympathy on his illness, which required a prolonged stay on board at Venice before he could travel homeward overland.

At the same time it may not be considered churlish if it is asked why he took a British naval vessel on the regular route hundreds of miles out of the way, to get to a railway terminus.

Would not Brindisi or Naples have been nearer, and much cheaper?

The First Lord's inspection of military works will, we presume, be followed by the inspection of the Second Cruiser Squadron by Sir L. Worthington-Evans, the War Minister, and a flying inspection of Rosyth, by Sir A. Griffith-Boscawen, the Minister of Agriculture.

THE GREAT ECONOMIST.

The following passage from Lord Morley's Life of Gladstone recalls the rigid economy practised and advocated by the great Liberal Prime Minister:—

"When he (Glad-tone) went to Corfu in the Terrible in 1858 some two or three sleeping cabins were made by wooden partitions. Thirteen years after, his mushroom memory made this an illustrating point in an exhortation to a First Lord of the Admiralty not to disregard small outgoings: 'I never in my life was more astonished than upon being told the sum this had cost; I think it was in hundreds of pounds, when I should have expected ten.'"

1,766,118 EXECUTIONS.

It is reported from Moscow that the executions by the Cheka (Inquisition) since December 1917 number 1,766,118.

"SUCH STUFF AS DREAMS ARE MADE OF."

HOW THEY BECOME AN INDEX TO THE MIND.

VIVID STORIES.

SECRETS STILL HIDDEN FROM PSYCHO-ANALYSIS.

"Daily Express" Special Correspondent.

HULL, Friday.

Extraordinary glimpses into the treatment of children by psycho-analysis were afforded during a discussion at the British Association meeting here to-day.

It was laid down that the basic aim of the application of psycho-analysis to the school was the formation of character before the development of intellectuality.

Every speaker stressed the importance of a child's dreams.

KEY TO CHARACTER.

Dr. E. A. Hamilton-Pearson, a prominent psycho-analyst, confined himself mainly to the proposition that dreams helped to reveal the unconscious self, and to provide the key for the formation of character and the curing of the delinquent child.

One of the most extraordinary instances he gave was of one of his child patients, a girl of ten, with the mental age of eleven.

He said she had ungovernable fits of temper which were so bad that her father had grave doubts of her sanity. The second time the psycho-analyst saw her was after she had a dream which revealed her conflict.

The dream, he said, was this. She was standing in a park, and on her right-hand side, and at a little distance, were fields with men and boys lying asleep. On her left were iron railings separating the park from the road.

Suddenly a large hairy hand and forearm appeared. In the hand were two nuts, one of which she had to choose.

After hesitation she took one of the nuts, opened it, and found that it contained a tiny gold cup.

IN THEIR SLEEP.

Simultaneously with her acceptance of the cup she realised that the men and boys were stirring in their sleep, and that her mother was standing outside the railings, but she had no breasts.

The symbolism of the dream, said Dr. Hamilton-Pearson, was very clear. The gold cup was the age-long symbol of the girl's sex. Her problem undoubtedly was the non-acceptance of sex.

She wanted passionately to be a boy, and became puzzled and excoriated by the unfairness of a Creator who would make her a girl against her will.

The limitations imposed on her by her sex, such as her brothers' undoubted superiority in tree-climbing, led her frantic with helpless, futile anger, and this was vented on her parents, the most exalted beings she could reach.

The child, through her talks during the process of analysis, came to a full understanding of her problem, but constructive methods had to be used.

Progress had been slow, but the doctor said that the last time he saw the girl she told him, with an air of triumphant discovery, that she had found some compensations for being a girl, but that they still did not quite take the place of her desire to be a boy.

IN THEIR SLEEP.

Simultaneously with her acceptance of the cup she realised that the men and boys were stirring in their sleep, and that her mother was standing outside the railings, but she had no breasts.

The symbolism of the dream, said Dr. Hamilton-Pearson, was very clear. The gold cup was the age-long symbol of the girl's sex. Her problem undoubtedly was the non-acceptance of sex.

She wanted passionately to be a boy, and became puzzled and excoriated by the unfairness of a Creator who would make her a girl against her will.

The limitations imposed on her by her sex, such as her brothers' undoubted superiority in tree-climbing, led her frantic with helpless, futile anger, and this was vented on her parents, the most exalted beings she could reach.

The child, through her talks during the process of analysis, came to a full understanding of her problem, but constructive methods had to be used.

Progress had been slow, but the doctor said that the last time he saw the girl she told him, with an air of triumphant discovery, that she had found some compensations for being a girl, but that they still did not quite take the place of her desire to be a boy.

"A tumbler, some water, a spoonful of 'Wills'." Will free you from worry of Life's little ills."

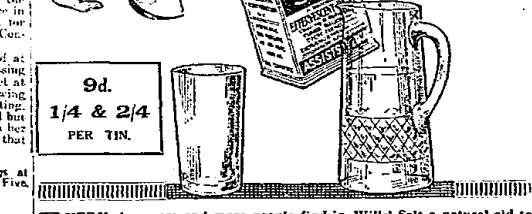

9d.
1/4 & 2/4
PER TIN.

EVERY day more and more people find in Wills' Salt a natural aid to happiness and health. Every day it is helping someone somewhere to keep the mind attuned and the body fit. The reason for this nation-wide popularity is due to the outstanding virtues that make Wills' Salt an ideal health-draught at all times and in all seasons. A glass taken on rising in the morning will soon remedy the conditions that cause you to feel unduly tired, out of sorts, depressed and indifferent. Begin TO-DAY to prove its value.

WILLS' SALT

TAKE IT AND TEST IT FOR HEALTH'S SAKE!

Carriage paid in the United Kingdom on orders for goods value 20/- not exceeding 11 lbs. in weight.

Boots Chemists

Carriage paid in the United Kingdom on orders for goods value 20/- not exceeding 11 lbs. in weight.

THE LARGEST FIRM OF RETAIL CHEMISTS IN THE WORLD.

BOOTS PURE DRUG CO. LIMITED.

Y AUCTION.
e, minimum 4s.
MAYNE'S Government PROPERTIES
ious especially
AMEROONS,
AFRICA,
ALM AND RUBBER
TATIONS
as arose from
GRAND ACCESS
od working order, upon
ngrowers, Overseers, Artizans,
Hospitals, Cocoa And Rubber
ouses, Premises, Tools, etc.
ANK, Dorset House, E.C.2.
Locomotives, Bridges,
and New Rails, and
BUILDING
PREMISES.
and Buildings.
OF FREEHOLD
SHOLD TENURE,
small house and planter
LEASE HOLD PROPERTIES,
AND ROAD DEANSPOOL.
WITH VACANT
SESSION.
N AND SONS
h instructions to SELL the
WINCHESTER HOUSE, OLD
Shepherds Bush, on
Lot), on Tuesday, 11th and 12th,
and 2.15.
ctual, S. The Secretary, West.
. T. Evans, 36 30, St. James's.
Plans, and Conditions of Sale,
y be obtained from the Auc-
N AND SONS,
ARE, LONDON, W.C.1.
ND, FLATS, Etc.
ge, minimum 4s.
RSHOLD, LEACROFT-ROAD,
and rear, contains 7 bedrms., 2
Bath and Usual; also, in
ARGE garage; £1,800; £250
ngton, Hamilton Grove, Pre-
2118 Inclusive, 41 YEARS'
ROAD, W.2.
with 3 rooms, kitchen, &c.,
ondon "bus route;
Longfield.
Bungalow, 5 rooms, kitchen,
&c.; outbuildings; 80ft. 18
law of Weeks; freehold; also
50; bargain.—Hemmings, Bexp.
rural part (Herts), suitable
, fruit, etc.; train 24m. per
ion, bungalow 5 rooms, 3 acres
; beautifully furnished;
(Metropolitan); as low as £350
Bucks.; Hockley Estate,
Kingsley-st. (between Orford and
Bruce), Plaistow, Bucks, about
Walthall; 6 acres land, 2 good
, 2 acres land, 2 good cottages;
station; stamp.—Parker, 135,
nd for disposal, suitable for com-
mercial; lease 33 years; ground
an hour from City.—Particu-
row and Morris, 67, Cheapside,
-5 minutes Acton Town Station;
electric throughout; semi-det.
4, Pembroke-rd., Acton;
capital residence and extensive
buildings for sale, with vacant
glass arcade; price £9,750. Also,
56 acres, with good house, build-
n £5,000. Part may remain on
Patterson Ballock and Burting-
ate of Messrs. Harmood Bros.,
ate, 43, Southampton Buildings,
W.C.2.
(90).—Freehold; 3 bed, bath (h.
rec., scullery, garden; vacant.—
Martin, Agents, opposite Station.
G well-built semi-det. residence;
ld; 6 bed, 3 recept., bath, lg.
ge; artistically redec.—Call, 13,
Hill Station, Syd. 702.
(3).—Freehold, s.d.; 3 bed, bath
c), 2 rec.; nice garden; passes
n and Morris, opposite Station.
AN'S bungalow, 7 rooms, bath-
and c), w.c., garage, outbuildings,
Gould, South Godstone, Surrey.
—FREEHOLD detached, old-
d cottage, with nearly 3 acres
ful high cultivated spot, four
rooms and bath, vacant; reduce
—Cochrane, Agent, New Beckes-
nsfield.)
ED.
at, 5 rooms, bath; £3 weekly,
-140, Cranworth-gdns., Brixton;
rnished from Oct. 1, for winter,
r season; also self-contained flat,
Westcliff-rd., Bromley, Kent;
shed flat, bed., sit., and kitchen;
rage-rd.
table home, wishes to let suite
rooms to private family; 2 or 3
ons; easy access to City and
—225, Britten-hill, S.W.
ntleman to let, pick-March; 4 bed-
15 mins. sea and station; 50s.
Finsbury.
lat; large sitting-room and bed-
hen, gas cooker; use of bathroom.
Denmark, S.E.26.
ottage, 5 doors sea; 5 rooms;
-10, Cranworth-gdns., Brixton.
ms or less, moderate rent.—Write
William Jackson, 107, Charlotte-
2 semi-bachelor flats, each 2 rms.
and 7/6; h. and light; respectively;
ides coals; finest rents essential.
Terrace, 116, Fleet-st., E.C.4.
ottage, about 5 rooms, Loughton;
garden, etc.; rent 12s.; fitting
, Dawsons, 17, Craven-st., Strand.
ooks unfurnished house, country
within 50 miles London; rent £40
ximate.—Brighton.
ut terrace, semi-house; N.W. or
, £45 to £50 inclusive; half-year
W. H. Smith and Son, Library,
ut £50; young couple; South Lon-
—S., 11, Thorntaw-rd., West Nor-
house, outer Southern suburb; in-
ons, £700 £1,000; state rates and
-56, Rye Hill-pk., S.E.15.
garden, October; rent not ex. £
ximate.—Lever, 286, Devonshire-rd.
ood dist.; some City; mod. rent—
ighted-rd., Ealing.
20 to 40 acres pasture, with shed,
ble; also 4 others; suitable boar-
n Harlow, Essex.
ished flat; reasonable distance
Daily Express," 116, Fleet-st.
furnished flat for young married
ouple or single; any conditions
Daily Express," 116, Fleet-st.
CES, AND PREMISES.
r line, minimum 4s.
Potsdam; moderate rental.—Thorn-
, 13, High-st., N.16.
cant possession, for sale; 6 rooms;
w left, back and side entrances;
ends 33, Station-rd., Harlesden,
den junction, N.W.10.
excellent position; freehold; back-
ne for sale with possession; re-
Miller Parker, May, and Row-
W.1.
be let; single rooms or rests of
S.—Apply to EDWIN FOX
OULES, 9-10, Panchurch-st., E.C.3.
quired for storage of builders'
(space essential).—Full particulars
Sons, Ltd., 175, Shaftesbury-av.
small, required, with accommoda-
for roommate's business; quiet
or near town.—Write Dawson, 105,
ate.
OFORTES, Etc.
r line, minimum 4s.
e per line, minimum 4s.
with all modern improvements, iron
action, full compass, delivered free
ncipal; the world-renowned Harrel
of 36ft.; a few second-hand pianos
ular; pianos to hire by all leading
rms arranged.—Harrel, 27, Soho-sq.,
and Sons, 18A, Oxford-street, W.1.
UY a piano or player-piano with
our practical instalments plan.
18, Gt. Albion House, New Oxford-
Bruce PIANO Makers since 1838.
GRAND SPECIALITIES.—Price re-
inspection invited of these beautiful
of new instruments and many
ons here.—Cadbury's Pianos, Ltd., 14,
d Co.—Pianos by high-grade makers,
edhand, for sale, hire, or hire-pur-
nalled.—246, Southampton-row, Bus-
se, Museum 429.
from frame; state maker; cash.—
sdesworth, S.W.18.
state price and particulars; piano-
, Streatham, 5, Andover-rd., Battersea.
DUCATIONAL.
per line minimum 3s.
FINDER, SEPTEMBER ISSUE, 16
of two A1 Boarding
HANDICAPPED INFORMATION.
Avery-chambers, W.C.1.
ols in England.—£40 to £200 yearly;
e state your requirements.—School
ertising, London, W.C.
—Is your voice worth training?—
ear Cargill, Voice Specialist, Wig-
55, St. Paul's-rd., Highbury
and GUARDIANS.—THE LONDON
TRAINING COLLEGE FOR LADY
WIRELESS TELEGRAPHY.—Classes
ranged for these services and positions
to free.—Apply for Prospectus, Dept.
a Court-rd., S.W.5.
, little boys; good home school.—
Rev. Tankerton, Kent.
MEDICAL.
per line minimum 6s.
E. TONSILS AND TEMOINS
thout Operation. Testimonial proofs
ons Doctor, M.H. Specialists (Ophth.
Hall, 43, Broadway, S.W.1.
Ointment" Famous Remedies" post
ages.—St. Shrubsbury-av., Worcester.
ation.—108 cures all Nervous Con-
ions, Mental and Bodily Pain, guar-
ed.—ROBERT MEALLS, 6, Manches-
-av., Manchester.
fair.—1256 Book free
tively Cured.—Absolutely new, wonder-
ly safe treatment; entirely superseded
ester treatment; entirely different; im-
diate, blessed relief; failure impos-
e; springs or pads. No crackery; call
trial.—Testimonials and Booklet, 2d.
cial Manip. Co., Ltd. (Dept. 50),
sadilly, London, W. Head Office: 50,
ingham, Manchester Branch, Printed
ll Mall.
ined Advertisements will be
Page NINE.

Published by the London "Express" Newspaper, Ltd., at 8, Shoe-lane, London, E.C.4.—Saturday, September 9, 1922.

EK46

NEARING EDGE OF WAR: KEMALISTS REJECT NOTE

Secret Angora Cabinet Orders Fighting to Continue—Demand for Gallipoli.

REPORTED ABDICATION OF TURKISH SULTAN

"More critical than at any time since the war clouds gathered" was the official view in London last night of the Near East situation.

Three meetings of the Cabinet were held at which reports by the War Chiefs were considered. Ministers will meet again this morning.

The Angora Cabinet in secret session is reported to have rejected the Allies' Note unless Thrace, Gallipoli and other territory is restored.

Turkish cavalry yesterday massed at Ismid and in the Chanak neutral zone reached the wire in front of British entrenchments. A collision may occur at any moment.

Kemal has written to General Harington evading recognition of the neutral zone, but admitting the freedom of the Straits. The abdication of the Sultan of Turkey is reported from Paris.

ANGORA'S "NO" TO ALLIED PEACE CONFERENCE.

Instructions to Kemal Not to Cease Hostilities.

SULTAN'S ABDICATION.

PARIS, Thursday.

A dispatch from Constantinople received here to-night states that the National Assembly in a secret session notified Mustapha Kemal that it cannot agree to any cessation of hostilities or participation in a conference until the restoration to Turkey of all the territories which are to come to them under the National Pact, that is to say, Thrace and the Gallipoli peninsula.

Turkish cavalry is reported to be continuing its advance and to have occupied strategic points in the environs of Chanak.

It remains to be seen if the Turkish Army will attempt to cross the Straits to get into Thrace.

Well-informed circles in Turkey are sceptical as to the intention or wish of the Turkish forces to cross the Dardanelles, which are solidly held by the British Fleet, and, adds the dispatch, as units have reinforced the fleet very considerably during the last few days it is not clear how Kemal can cross from Chanak to Gallipoli.—Exchange.

It is reported that the Sultan of Turkey has abdicated in favour of Prince Abdul Medjid, the heir to the Throne.—Reuter.

CAVALRY MASSING AT ISMID.

British Artillery Sent to Support Advanced Post.

CONSTANTINOPLE (received yesterday).

Turkish cavalry from Erenkeuy, strengthened by reinforcements, is advancing in a north-easterly direction upon Asmali Tepe, apparently in order to cut off the British advanced post at Kepez.

A British column, supported by artillery, has left Chanak to counter this threat.—Reuter.

The *Chicago Tribune* learns from Constantinople that the Kemalists are concentrating near the demarcation line of the neutral zone.

In the Ismid area there are eight divisions of the best fresh Turkish troops.

On the Balikesir-Panierma line there are eleven divisions, and six others are being held in reserve near Smyrna.—Exchange.

SINISTER MOVEMENTS.

Position "More Critical Than at Any Time"—War Chiefs at Cabinet.

The situation in the Near East was regarded in official quarters last night as "more critical than at any period since the war clouds appeared."

The Cabinet held three meetings yesterday, and further meetings will be held to-day.

In addition to the Ministers, the Earl of Cavan, Earl Beatty and Sir Hugh Trenchard were present. Mr. Lloyd George presided.

The military, naval and air experts submitted lengthy reports.

Generally speaking, the movements of Turkish troops are regarded as most sinister.

There have been no tidings of trouble in Constantinople, but if the elements of disorder exist there, as they probably do, the situation might change at very short notice.

The Turks in Constantinople are stated to be in possession of stores of arms, and a rising is not regarded as outside the range of possibility.

Despite the grave view taken in Ministerial circles, it is unlikely that Parliament will be summoned immediately, unless some serious development arises.

SMYRNA FIRE SUSPECTS.

Leaders of several Greek bands have been arrested by the military governor of Smyrna charged with setting fire to various parts of the town, says a Reuter telegram.

TURKS AT WIRE IN FRONT OF BRITISH TRENCHES.

Our Singing Troops March Into Constantinople.

"OH! IT'S A LOVELY WAR."

CONSTANTINOPLE, Thursday.

The North Stafford Battalion and 1,000 men of the R.A.F. landed this morning and marched through the town with their bands playing.

Their arrival has produced a most reassuring effect, as the presence of British troops is regarded as the only guarantee against a repetition of what happened in Smyrna.

The men were in first-class condition, and as they swung along they sang:—

Oh! oh! oh! It's a lovely war!
What do you want with eggs and 'am?
Oh! oh! oh! It's a lovely war!

In the Chanak region the Turkish cavalry have moved up against our advanced lines, and apparently the Turkish instructions to their force in this region are to advance as far as they can without meeting resistance.

They are now practically up against our wire, behind which we are entrenched.

The attitude of the Turks has so far been distinctly unaggressive.

Many of the soldiers carry their rifles upside down and hold out their hands towards our men, but, nevertheless, the close proximity of the two forces is unhealthy, and it seems to be inevitable that incidents will arise, in spite of the astonishing forbearance manifested on our side.—Reuter.

MORE BOMBING 'PLANES GO.

Squadron from Egypt Brings Fighting Force Up to Thirty Machines.

The 208th Squadron of the Royal Air Force, stationed at Ismailia (Egypt), has left there for Constantinople, and will co-operate with the 267th Squadron, which moved eastward

This will give an available fighting force of some thirty machines.

Other squadrons, fully equipped, are ready in England to be sent at a moment's notice

Two war-strength pack batteries of the R.G.A. entrained from Aldershot for the Near East last night. Pack batteries consist of guns which, when dismantled, are packed on the back of mules.

Reinforcing Fleet.—The Ramillies, the third super-Dreadnought, mounting 15in. guns, to be detached from the Atlantic Fleet to reinforce the Mediterranean Fleet, is preparing to leave Malta (says Reuter) for Constantinople.

NEW NEUTRAL ZONE?

General Harington's Reported Offer to Kemal - Conference Proposal.

General Harington, the Allied commander at Constantinople, has suggested to Kemal a conference of local British and Turkish commanders with a view to establishing a provisional neutral zone "without prejudice to the line which may eventually be established," says a Reuter telegram.

Replying to Kemal, who expressed ignorance of the existence or extent of the neutral zone, although admitting the freedom of the Straits, General Harington stated:—

"I would draw your attention to the fact that your commander at Ismid last year actually marked out the neutral frontier in conjunction with my commander.

"I realise your objective as being the Greek military forces, but there are none in the zone you are threatening, nor have any passed through.

"I earnestly ask you again to withdraw any appearance of a threat to my forces at Chanak and on the Straits, so as to avoid any possibility of incidents.

"Should there be any points of misunderstanding between us, I would be prepared to meet you at any place mutually agreed."—Reuter.

General Ernst von Hoeppner, former chief of the German military air force, whose death is reported

Mr. G. H. Chirgwin, the "White-Eyed Kaffir," long famous at the music-halls, who is seriously ill.

VENIZELIST GENERAL AS ATHENS DICTATOR.

Tino Vanishes—Story That He Is a Prisoner.

BLOODLESS REVOLUTION.

ATHENS, Thursday.

Everything points to the Venizelist leader, General Nider, exercising a dictatorship in Athens pending the formation of a new Government, with which it is reported he has been entrusted.

General Nider, who was for a long time Chief of Staff at the Ministry of War under the Government of M. Venizelos, recently commanded a division in Asia Minor, but was recalled owing to his well-known Venizelist opinions.

He holds a high reputation in the army.—Central News.

At a late hour last night no confirmation had been received of the reported arrest of ex-King Constantine. Nothing is known of his whereabouts.

According to the Athens correspondent of the United Press of America, the Crown Prince took the oath of allegiance to the Constitution as George II.

ATHENS, Thursday.

Colonels Plastiras and Gonatas, the leaders of the bloodless revolution, entered Athens to-day at the head of their troops.

They met with an enthusiastic reception

Friendly demonstrations took place before the British Legation.—Reuter.

Occupation of Athens was effected without bloodshed.—Reuter.

Telegrams from Salonika show that the revolution there was also quietly managed.

TINO'S FAREWELL.

Willing to Lead Army If People of Country Ask Him to Do So.

In a farewell message to the Greek people, cables Reuter, ex-King Constantine said:—

"Regrettable misfortunes have led our country into a critical situation, but Greece, like in so many other instances in the course of her centuries-long history, will again overcome her difficulties, and will continue on her glorious and brilliant path, provided she faces the danger with a united front.

"Not wishing to leave in the mind of anybody the slightest suspicion that by remaining on the throne I have prevented, to however slight a degree, the sacred unity of the Greeks and assistance from our friends, I have abdicated the royal power.

"From this moment my eldest son George is your King.

"Any sacrifice is slight. I am prepared to fight at the head of the army in the interests of the country, if the Greek Government and people should consider such service useful."

OUR PERIL IN NEAR EAST.

Mr. Esmond Harmsworth, M.P., Calls for End to Wild Adventures.

Addressing 400 members of the Thanet Conservative Associations, when he entertained them yesterday at Hemsted Park (Kent), the Hon. Esmond Harmsworth, M.P., said:—

During the past week we have been on the verge of war; instead of preparing for a peaceful election, we might by this time be preparing to go to the front.

Unless our Government has a policy acceptable to France, the only other stable country in Europe, another European conflagration is inevitable. The Near East has always been the womb of future wars.

We should clear out of Mesopotamia and Palestine. Millions of the taxpayers' money are being wasted there The people do not want us.

We are only keeping there by aeroplanes and bayonets; As soon as those are withdrawn the two lands will go back to their natural rulers.

These places, already, are bleeding the taxpayers white. They will foment future wars. They add no glory to our Flag. Let the country decide to quit them.

Tug-of-War Contest.—Tug-of-war teams from Minster, Margate, Broadstairs and Hemsted estate competed during the afternoon for a cup presented by Mr. Harmsworth. The winners were the Hemsted estate team, who received their prize from Mrs. Esmond Harmsworth.

THE DAILY MAIL TRUST.

Prospectus of Debenture Stock Out To-day.

A SPLENDID OFFER.

Lists Likely To Be Open for Few Hours Only.

The appearance of The Daily Mail Trust debenture stock prospectus is being eagerly awaited by the investing public.

It will be available this evening at the office of the issuing house, the British, Foreign and Colonial Corporation, Ltd., 81-87, Gresham-street, London, E.C. 2, or from either of the bankers to the issue, the London Joint City and Midland Bank or Lloyds Bank, at any of their numerous branches.

There is no doubt that another great new issue success is assured. Lists will open on Monday morning, and, although the prospectus will state that they will be closed "on or before" the following Wednesday, it is unlikely that they will remain open for many hours!

At the issue price of 99 per cent. the new debenture stock will yield £7 1s. 5d. per cent. per annum from interest alone. In addition the new stock will give a substantial bonus on redemption.

It is to be repaid at latest within fifteen years at 107 per cent. by ten equal drawings in December each year, the first to be made in December, 1927, and the last in December, 1936.

Thus a holder of stock drawn in the first repayment will receive his capital back, with £8 bonus on every £99, within five and a half years. The last possible date for repayment, with the £8 bonus, will be within fourteen and a quarter years of the subscription date.

A FEATURE OF THE PROSPECTUS.

It should not be overlooked that the company reserves the right to redeem the debenture stock or any part at 107 per cent. at any time on three months' notice, but that if such redemption takes place earlier than February 1, 1928, the redemption price will be 110.

Viscount Rothermere, in a letter to the British, Foreign and Colonial Corporation, Ltd., which will be published in the prospectus, estimates that the combined profits for the current year of Associated Newspapers, Ltd., and of the two guaranteeing companies—The Daily Mirror Newspapers, Limited, and the Sunday Pictorial Newspapers (1920), Limited—will amount to over £980,000, and is likely to exceed one million pounds.

The chairman of The Daily Mail Trust, Ltd., is the Viscount Rothermere, and the other directors are Sir R. Leicester Harmsworth, M.P., Sir Hardman Lever, Mr. Frederick A. Szarvasy (managing director of the British, Foreign and Colonial Corporation and chairman of the Dunlop Rubber Company), and Sir Mayson M. Beeton (a director of the Anglo-Newfoundland Development Company, a controlling interest in which is held by Associated Newspapers, Ltd.).

The Law Debenture Corporation will act as trustees for the debenture holders.

"Continental Daily Mail."—Viscount Rothermere, who is the new chief proprietor of *The Daily Mail* and its associated newspapers, the *Evening News*, *Weekly Dispatch* and *Over-Seas Daily Mail*, has also become chief proprietor of the *Continental Daily Mail*.

TAX PROTEST IN WILL.

£10,000 Bequeathed to Found Club for Working Women.

That by taxation during his lifetime and estate duties on his death the Exchequer acquired an undue proportion of his estate was the reason for his not bequeathing more to charity was stated in the will of Mr. Charles Jewell, of Eastbourne, who left £274,503.

He gave £10,000 for the formation of a club for women in Eastbourne, to be called the Charles Jewell Eastbourne Working Women's Club.

He gave over £7,000 to different charities; £6,000 and a leasehold house to his nurse, Patricia Toomey.

U.S.A. WANTS £12,000,000.

WASHINGTON, Thursday.

It is stated at the Treasury that Great Britain has been advised that the payment of £12,000,000 as interest on war debt on October 15 will be acceptable pending the adjustment of interest rates in the forthcoming funding negotiations.—Reuter.

NATION UNDER THE AVALANCHE.

"We may be dragged into war," said Dr. F. W. Norwood, pastor of the City Temple, last night, "but do not let us tell lies about it."

He believed we might pass from under the avalanche undestroyed and wake up to see that we had been in the armchair too long.

The Daily Mirror, 29 Eylül 1922,s.1, "Savaşın Eşiğinde: Kemalistler Notayı Reddediyor."

COUNTRY DEMANDS THAT COALITION SHALL END

Nation Awaiting Premier's Speech at Manchester—Party Organisers Busy.

TURKS SIGN PACT AFTER ALL-NIGHT TALK

The end of the Coalition is anxiously desired by the country, and if the Government does not go voluntarily, it will have to be pushed.

But "rush election" tactics by the Coalitionists, in the hope that the Conservatives will be found unprepared for battle, will not be tolerated.

Political activity continued yesterday, and the Earl of Ba..our and Mr. Chamberlain were in consultation. From the Conservative ranks has come a demand for a party meeting to settle policy. This is another attempt to obtain Conservative independence.

Meanwhile, Mr. Chamberlain's speech to-morrow, at Birmingham, and the Premier's address at Manchester on Saturday, are eagerly awaited. Both may shed light on the situation.

News from Mudania states that the Near East Protocol was signed by the Turks early yesterday, after an anxious all-night sitting.

NEW EFFORT TO OBTAIN UNIONIST INDEPENDENCE.

Demand for Party Meeting to Decide Policy.

LEADERS OPPOSED?

From a Special Correspondent.

The Coalition Press is vastly entertaining reading. All the apologists of the Government seem fogbound. They do not know where they are and they know not whither they are drifting.

Public opinion, exasperated by the antics of the Government, has exploded with such force and violence that Downing-street is distracted and bewildered.

A Coalition newspaper yesterday naively hinted that until Ministers get their bearings they proposed to expatiate on unity and extol the Premier—well knowing that Unionists are so dissatisfied with their leaders in the Government that they will not accept the call to concord.

What an imposture! What a confession of hopeless perplexity.

I gather that all the information given to Coalition Conservative headquarters is highly perturbing to the organisers. Large numbers of Unionist members of Parliament have informed the Conservative Coalition G.H.Q. that they cannot support the Coalition any more.

This formidable revolt is not to be placated by honeyed words of avowedly humbugging intention.

"RUSH ELECTION" TACTICS.

The nation has decided that the Coalition Government has got to go, and if they will not go of their own accord, decently, they will have to be pushed.

It is interesting to read that Coalitionists are anxious to "rush an election" before the Conservatives "can get into battle order." This ingenuous quotation is taken from a Conservative Coalition paper, and it only shows that the interest of the country would be subordinated to the personal ambitions of a few Ministers if a few highly-placed intriguers could get their way.

But the Conservative Party is not to be sold and bartered like that. The rank and file will eject those of its leaders who give countenance to this extraordinary project.

Activity in political circles continued yesterday, and Sir George Younger, chief of the Conservative Party Organisation, was an early caller at the Government Whips' office, where he saw Colonel Leslie Wilson and Mr. McCurdy.

Colonel Gretton and Sir Reginald Hall, members of the Independent Conservative Party, also visited the Unionist headquarters.

The most interesting development within the last twenty-four hours is the demand that is being made to call a Conservative Party meeting in advance of the National Association Conference on November 15, to define a clear policy for the party.

The object is to strengthen the anti-Coalition movement by obtaining a declaration in advance of the National Conference in favour of Conservative independence.

MR. CHAMBERLAIN'S SPEECH.

This would force the hands of Conservative Ministers and is not likely to be adopted.

At the adjourned convention of the National Constitutional Association on Monday a resolution will be moved suggesting that the association should amalgamate with the Conservative and Unionist movement (Diehards).

The "P.M." is in the country preparing his eagerly awaited speech, which is to be delivered at a luncheon at the Manchester Reform Club on Saturday. Before leaving London he had a long consultation with Mr. Churchill and Mr. McCurdy, the Chief Coalition Whip.

Meanwhile Mr. Chamberlain will, it is anticipated, give an important lead to the Conservative Party in his speech at Birmingham.

As far as Mr. Chamberlain is concerned, he is known to be one of Mr. Lloyd George's most stalwart allies.

It is interesting to note, on the other hand, that Colonel Leslie Wilson, the Chief Conservative Whip, thinks the party system essential.

HANDSHAKES BEFORE THE MUDANIA AGREEMENT.

General Harington's Gesture That Pleased Turks.

SUNDAY ARMISTICE.

MUDANIA, Wednesday.

The Convention between the Allied generals and Ismet Pasha was signed at 6.40 this morning, after an all-night sitting.

The Greek delegates refused to sign, alleging that the proposals of the Convention did not tally with their instructions.

The agreement provides for the evacuation of Thrace within fifteen days, the installation of the Turkish administration within thirty days, the gendarmerie being limited to 8,000, and the Allies establishing a covering force on the west bank of the Maritza.

The Turks agree to a neutral zone inside a line drawn about fifteen kilometres from the Straits, with a demilitarised zone beyond, and also to a neutral zone in the Ismid Peninsula inside a line extending from Ghebzeh to Shileh, with a demilitarised zone forty kilometres beyond.

Both sides agree to suspend reinforcements and fortifications.—Reuter.

A DANGEROUS FOE.

In his speech at the opening of the closing proceedings General Harington said that England had many fine soldiers, ships, guns and aircraft, and would make a dangerous foe.

His final passage was:—

"Before I finish I feel I must strike a solemn note. Upon your answer depends a great deal, and in all solemnity I ask you whether the Powers have not conceded in the main your view point.

"If this is so, will you reject an honest and straightforward attempt to establish the bases of peace?"

One of Ismet Pasha's questions concerned the neutral zone. General Harington said that in his opinion it was the spirit that mattered, not the form. He was willing to shake hands with Ismet to show the mutual good faith which existed.

Ismet Pasha promptly stood up and shook hands with the British general in the most friendly manner. After this the last Turkish objections and misgivings seemed to disappear.

CAUTIOUS ISMET.

Ismet asked, "If the Greek Government declines to sign, will the Powers see that the Convention is carried out?" General Harington replied that it was understood the Powers had agreed to this.

"Very well," replied Ismet; "I am prepared to sign."

As each of the six sheets of the six copies of the Convention had to be initialled or signed, and as Ismet carefully compared each copy to see that there were no discrepancies, the proceedings occupied some time.

When finally completed, General Harington said he hoped the Convention would mark the dawn of a new understanding between the Powers concerned.

General Harington then embarked on the light cruiser Carysfort for Constantinople. As the vessel left the Gulf of Goumlok three villages on the southern shores of the Goumlok promontory could be seen to be on fire. Although the cause of this fire is unknown, it could scarcely have been a mere coincidence.—Reuter.

Paris learns that the Greeks wanted an extension of time for the evacuation of Thrace and the maintenance of the 1914 frontier.

The British Government yesterday received official information of the signing of the Convention at Mudania by the Turkish delegates. The Convention will come into force early on Sunday morning, and its operation will not be held up by the temporary Greek abstention.

Sultan's Abdication.—A dispatch from Constantinople received in Paris announces that the Grand National Assembly of Turkey has decided that the abdication of Mahomed VI. will only be official after the solution of the present Near East problem.—Exchange.

Wing Commander W. F. MacNeece, D.S.O., D.F.C., R.A.F., who has been made a C.B.E. for services in Iraq last year.

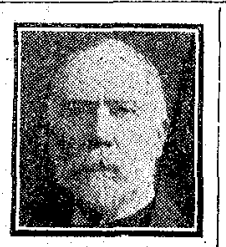

Sir James Mackenzie, a consulting physician to the King, has been elected an honorary member of the Medical Society of Copenhagen.

BRITAIN PLEDGES ARMED AID FOR IRAQ.

New Arab State as Member of League of Nations.

BAGDAD TREATY TERMS.

"To provide such support and assistance to the armed forces of the King of Iraq as may be from time to time agreed," is an undertaking given by the British Government in a Treaty between this country and Iraq, the text of which was issued last night.

A separate agreement regulating the extent and conditions of such support is to be concluded and communicated to the League of Nations. Other provisions of the Treaty are:—

No gazetted official of other than Iraq nationality to be appointed in Iraq without Britain's concurrence.

Law to provide for freedom of conscience, religion and language.

Fiscal, financial and military policy to be governed by Constitutional procedure.

ADVICE TO KING FEISAL.

King Feisal to be guided by the British High Commissioner's advice on all important matters affecting the international and financial obligations and interests of Britain.

Right of representation by King Feisal in London and other capitals.

No Iraq territory to be ceded or leased or in any way placed under the control of any foreign Power.

Britain to do all in her power to secure the admission of Iraq to membership of the League of Nations as soon as possible.

No discrimination in Iraq against the nationals of any State member of the League or against goods from or destined for any such State.

The Treaty was signed at Bagdad on Tuesday by Sir Percy Cox, British High Commissioner and Consul-General in Iraq, and by Sir Saiyid Abd-ur-Rahman, G.B.E., Prime Minister of the Iraq Government.

JUDGESHIP FOR MR. SHORTT?

May Become Divorce President If Lord Atkinson Retires.

It is stated in legal circles that Lord Atkinson, one of the Lords of Appeal in Ordinary, may retire in the near future, and that his place may be taken by Sir Henry Duke, the President of the Divorce Court.

Should this happen it is anticipated that Mr. Shortt will be appointed to succeed Sir Henry Duke.

Although no official announcement has been made, the appointment of Mr. Robert Munro, Secretary for Scotland, as Lord Justice Clerk of Scotland, is expected. It would necessitate a by-election in Roxburgh and Selkirk.

BEVAN CASE—EARL'S STORY.

Lord March Unaware of Investments —Deficiency of £2,266,057.

The Earl of March, the last remaining director of the City Equitable Fire Insurance Company to give evidence, went into the witness-box at the Guildhall yesterday, when the hearing of the charges of fraud against Gerard Leo Bevan, the City financier, was resumed, and adjourned until to-day.

Lord March, who is a cripple and walks with crutches, was given a chair at the foot of the witness-box. He said he had nothing to do with the preparation of the balance-sheet, and knew no details of investments beyond what he learned from the minutes.

Mr. Charles Bruce Park, of the Companies' Winding Up Department, recalled, said the total deficiency of the company was £2,266,057.

EX-JOCKEY'S DOWNFALL.

Sentence of six months' imprisonment was passed at Aberdeen yesterday on Cornelius Foy, forty, an ex-jockey who at one time rode the King's horses, for uttering a forged cheque for £30.

It was stated that his downfall was due to drink, and that he had been in a lunatic asylum on account of delirium tremens.

100 TO 1 WINNER OF AMAZING CESAREWITCH.

Eleventh-Hour Runner with Apprentice Jockey.

TISHY'S "DOUBLE."

Was Again Strongly Fancied but Finished Last.

To the many "freak" results which occur at more or less regular intervals to emphasise the "glorious uncertainty" of horse racing, the Cesarewitch, decided yesterday at Newmarket, added perhaps the most sensational of all during the season now within sight of the end.

Light Dragoon, one of "the others," who never figured in the ante-post wagering and started at the odds of 100 to 1, won the "first heat" of the big Autumn Double.

Thus were dispelled with a crash the hopes of thousands of punters all over the country and abroad who had coupled a more fancied animal with another in the Cambridgeshire—to be run a fortnight hence—to realise their dreams of affluence.

It was in every sense an amazing Cesarewitch. Not until the night before the big race was it known that Light Dragoon would run at all. Then, of course, all the "crack" jockeys were engaged, so a young apprentice named Pryor was given the mount.

EL DORADO FOR BOOKMAKERS.

Pryor steered the rank outsider to victory by a neck from The Villager, another unfancied competitor, ridden also by an apprentice—Ingham—and starting at the long odds of 40 to 1.

Not since the Derby of 1913, when Aboyeur won at 100 to 1, has there been such a "turn up" in a big race.

Ceylonese, who finished third, was the only one of the "popular" runners yesterday to trouble the bookmakers at all, but the "place money" they paid out was a mere fleabite to the hundreds of thousands which swelled their banking accounts when Light Dragoon passed the post first.

Light Dragoon is owned by Captain Forester, a well-known figure on the Turf, and it is not the first time that one of his horses has brought off an altogether unexpected victory.

To add the final touch of irony to the disastrous Cesarewitch—from the public point of view—Tishy, the immortal "cross-legged" favourite in the same race last year, who was again widely spoken of as having a big chance to retrieve that failure, finished in exactly the same position as twelve months ago—last!!!

BRITAIN PAYS £10,000,000.

Interest on Our Debt to U.S.—Rally of the Mark.

The British Government will deposit to the account of the United States Government next Monday £10,000,000, the first instalment of interest on the sinking fund for the current year on the British debt.

Sir Robert Horne, Chancellor of the Exchequer, whose visit to America to discuss the funding of the British debt was postponed owing to the Near East crisis, is expected to sail towards the end of the month.

German marks recovered slightly yesterday to 11,900 as against 13,000 quoted on Tuesday.

The Reparation Commission will continue to-morrow their examination of the situation in Germany resulting from the collapse of the mark.—Exchange.

Worst Is Over.—The worst of our currency troubles is over, declared Sir William Carruthers at a City meeting last night.

SOLDIER WHO VANISHED.

Distracted Parents' Search for Missing Coldstream Guardsman.

Where is Private Alfred J. Cross, of the 1st Coldstream Guards, whose home is at Wells, Norfolk?

He has been missing from barracks since August 5, and his distracted parents have asked *The Daily Mirror* to find him. Information should be sent to A. T. Cross, Wells, Norfolk.

The description of him is as follows: Height, 5ft. 11in.; fair complexion, light brown hair.

PEER'S DAUGHTER TO WED TO-DAY.

A wedding in which South Wales people are greatly interested takes place to-day at the parish church of the picturesque Breconshire village of Llangattock, near Crickhowell.

The bride is the Hon. Dulcie Bailey, Lord and Lady Glanusk's only daughter, and the bridegroom is Mr. Alastair Cooper, second son of Sir George and Lady Cooper.

Sir George and Lady Cooper have given the bride a magnificent diamond tiara, and the bridegroom a canteen of silver. Lord Glanusk's gift to his daughter is a rope of pearls.

The Daily Mirror, 12 Ekim 1922, s."Türkler bütün gece süren görüşmeden sonra Paktı imzalıyor."

0 PAIRS
N'SEBONY
USHES
table offer of Men's
brushes. Complete in
man's solid leather
Post free,
per pair 25/-
buying advised.

TS
ngola
S 10/6
e deal in material at
tically halves the cost
RS
A.M. TO 6 P.M.
VERY Suit is cut to the
now famous Barker Model,
and is tailor-finished to
smallest detail. Suits are
liable to fit men of all sizes,
d represent the finest
ams value in the Kingdom
day. Early buying is there-
very strongly advised. In
event of any suit failing to
complete satisfaction it
be replaced free of charge.
remarkable offer is avail-
in the Man's
p, situated on
second floor
to 6 p.m.
Price, per suit
postage on single suits 2d.,
3 suits 3/- post free.
10/6
INE TWILL
YJAMAS
CONVENIENCE weight for
present wear, they are
made from a high grade
an with an extra soft Cash-
finish. Available in fast
ors with woven stripes of
Nanse and Fawn on Cream
Grounds. The material is
delightfully soft in texture and
not irritate the most sensi-
skin.
ers 28/6
post free.
Per suit
state 2d.
9/9
INTER
HIRTS
STER Flannel Day
Shirts. A warm mixture
wool and cotton and guar-
unshrinkable. Practi-
all wool. Available in
mart stripes of Blue,
Brown and Navy stripes
Fawn grounds. All of these
have the link bands and
cuff. Post orders can-
be strict rotation.
S.M.
each 6/11
2 for
3d.
3 for 20/- Post free.
Sole Address of Collar worn.
VESTS OR PANTS
Wool. Unshrinkable.
Inter Weight. Theta
make.
58.
Single
Vests
Each 9/11
ngton W 3
AVER'S
OF
D WEAR
Waistcoat Shirt in
in crepe, perfectly
t sleeves, double link
d on white ground in
ler, Saint,
ey, Black,
Sizes 13 to
3/- extra.
29/11
R OUR SALE LIST,
POST FREE.
INSON &
AVER, Ltd.
ondon, W.1.
of
ercoats
age
quality, all-wool
ably low figure
on a perfectly
r the coming
The material
ing all wool, in
w those familiar
note clothing in
rt of the fabric.
de up from this
school model,
tailored and
ith a durable
portunity.
k Grey, all-wool
, with inverted
sizes 4 to 10 for
ears.
est free.
de to call, send
post, registering
staving height,
surement. Men-
You incur no
your money if
days.
& SONS
LIMITED
eet, W.8

Overland 1923 REDUCED PRICES Effective — NOW.
British Built All-Weather Touring Car £365
Standard Model Touring Car ... £268
WILLYS OVERLAND CROSSLEY, LTD.
British Factory & Sales Dept., Heaton Chapel, Manchester.
Showrooms, 151 J, Portland St., London, W.1. London Service Depot, 114, Lots Rd., Chelsea, S.W.

Daily Express

LATE LONDON EDITION

NO. 7,015. LONDON, TUESDAY, OCTOBER 10, 1922. ONE PENNY.

MOTORISTS!
Register your Battery at a
C.A.V. SERVICE STATION
and obtain
BATTERY SATISFACTION.
C. A. VANDERVELL & CO., Limited, Acton Vale, London, W 3.

TO-DAY'S WEATHER: FAIR.

The Coalition: Last Phase.

THE PAPER THAT WOMEN PREFER.

PREMIER NOT TO RETIRE.

SPEECH AT A GREAT PUBLIC MEETING TO DEFEND HIS POLICY.

ELECTION FORECAST.

COALITION APPROACHING ITS END.

The Prime Minister is not going to retire, despite the widespread criticisms of the Government's Near East policy. On the contrary, he proposes to accept the challenge of his critics. He has decided, provided that a decision is reached at Mudania, to address a great public meeting in the next few days in order to expound and defend his policy.

The place of the meeting has not been finally settled.

If matters go well in regard to the Near East and other phases of foreign affairs during the next few weeks **an appeal to the country before the end of the year is more than a possibility.** Mr. Lloyd George's plans for a dissolution were upset by the Near East crisis but he is again considering the desirability of a general election. Some of his colleagues with whom he has been taking counsel are strongly of the opinion that delay is dangerous.

Mr. Chamberlain takes the view that if Mr. Lloyd George were to resign a Conservative Government could not be formed without an appeal to the country having regard to the circumstances of the 1918 election.

PARTIES IN SOLUTION.

"Daily Express" Political Correspondent.

TWO things seem at this moment to be nearing their end—the Turco-Greek conflict and the Coalition. The failure of the Prime Minister's pro-Greek policy, now demonstrated abroad and at home, has resulted in the destruction of his prestige and authority among his Conservative followers.

The first occasion on which this radical change of opinion will find its opportunity of manifestation comes with the National Unionist meeting at Cardiff on October 20.

LORD DERBY.

Again in Lancashire on October 27 Lord Derby may safely be expected to make an appeal for the unity of the Conservative Party, and for its independent action in relation to the Coalition—and this with a savage sort of irony, largely because the Prime Minister has developed a policy of separate action in relation to France.

The climax will come on November 15, when the National Union of Conservative Associations meets in London.

Then the section hostile to a Coalition Government will demand from the National Union a declaration that the Conservative Party shall no longer continue as part of the Coalition. Whether they are successful or not their immense numbers will make it impossible for Mr. Chamberlain and his colleagues to carry on, although Mr. Chamberlain himself, backed by Lord Birkenhead, Lord Balfour, Sir Robert Horne, and other Ministers, will do all they can to preserve the alliance.

Lord Curzon is a more doubtful quantity. As leader of the peace party in the Cabinet he has just scored his greatest political success, and may thereby consider that a wide gulf has been opened between himself and Mr. Lloyd George. Mr. Stanley Baldwin and Sir Arthur Griffith-Boscawen belong firmly to the party that supported joint action with France, while Sir Laming Worthington-Evans may be trusted to support strongly the unity of the Conservative Party.

Thus the division in the Conservative Party affects not only the National Union and the members in the Commons, but the very Cabinet itself. In fact, during the last ten days sections of the Cabinet have met and deliberated separately.

Of course, there is an immense movement in favour of maintaining the unity of the Conservative Party, and fervent appeals will be made to both sections to find common ground of agreement. It is, however, quite certain that the only common ground possible is the ending of the Coalition.

NO DECISION.

As to a general election, there is now no chance of any dissolution until after the fateful Conservative meeting. Certain prominent Conservative members would admittedly welcome Mr. Lloyd George's immediate resignation. It is impossible for the Prime Minister at this late hour to take any such decision without finally shattering his prestige in the Conservative ranks. To do so would, indeed, achieve complete unity in the Conservative Party. It would find itself united against his action.

Mr. Lloyd George is too astute a politician to go to the gallows alone. He cannot afford to take such a decision on account of the prospects still open to him of carrying with him into a Centre Party certain sections of the Conservative Party headed by Mr. Chamberlain and Lord Birkenhead.

The Coalition Liberals remain the most unhappy rump. Complete disaster has overtaken them. They cannot expect further countenance from the Conservatives, and all who hold their seats by Tory votes will lose them. They have, moreover, little hope of any return to the Liberal fold. They seem to have been routed as completely as the Prime Minister's Greek friends in Asia Minor.

GIRL PILLION VICTIM.

ALLEGED MANSLAUGHTER BY AN OMNIBUS DRIVER.

A verdict of "Manslaughter" against Francis Ernest Wood, of Saffron Walden, a motor-omnibus driver, was returned at an inquest at Hertford yesterday on Miss Grattan, who was killed in a collision while riding on a motor-cycle pillion in the dark a fortnight ago.

It was stated that Wood suddenly drew his vehicle out to pass another omnibus and came into collision with the motor-cycle. This was against the rules of the omnibus company, but it was admitted that Wood had never been supplied with them.

Mrs. Nance, of Beaconsfield-road, Brighton, has died in the County Hospital, Brighton, from injuries received in a pillion accident. Her motor-cycle, which was driven by her husband, side-slipped on a greasy road, and Mrs. Nance was thrown from the pillion, suffering a fractured skull. Mr. Nance escaped with a severe shaking.

Mrs. Nance's death brings the number of pillion tragedies this year up to twenty-one.

NAVAL OFFICER'S DEATH.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Monday, Oct. 9.

A British naval officer named John Day, when returning to his hotel in Paris last night, suddenly became ill. He died of heart failure before medical aid could be obtained.

TINNED FOOD PERIL.

BACILLI SURVIVORS AND NOT INVASIONS.

"Bacteria found in canned meat and fish are mostly survivers and not invasions owing to leaks subsequent to 'processing.' At the same time, insufficient 'processing' must be regarded as a common cause of unsoundness," state the Department of Scientific and Industrial Research in a special report on the bacteriology of canned meat and fish.

The conditions under which tins become unsound, says the report, are far more complex than is generally supposed. "We have to regard canned meat and fish products as, at the best, only partly sterilised."

"Processing" is not a substitute for cleanliness, and cannot obviate the need for the greatest cleanliness and care in manufacture. The fewer the bacteria at the time of sterilisation, the less likelihood is there of survivors.

GOLF CHAMPION ILL.

NEW YORK, Monday, Oct. 9.

Gene Sarazen, the American open golf champion, who defeated Walter Hagen, holder of the British open championship, in a seventy-two holes match on Saturday, was operated on yesterday for appendicitis.

Sarazen suffered considerably during his match with Hagen, which makes his victory all the more remarkable. He is now reported to be resting comfortably.—Reuter.

MARKS 53 TO THE PENNY.

PANIC SELLING ALL OVER EUROPE.

By the "Daily Express" City Editor.

German marks fell to fifty-three a penny yesterday. What approached panic selling came from Germany itself and all over the Continent, with the result that the quotation fell in London by leaps and bounds, and a new record in the quotation at which actual business was done was established.

The closing rate on Saturday was 9,600. The first deal yesterday took place in the neighbourhood of 10,700. From that time onward the Paris lines buzzed continually their messages of "sell marks."

By five o'clock the rate had reached 12,600, and at the close of business it had reached 12,750. The highest rate at which dealings took place a few weeks ago was 11,500. The rate was marked up then to 13,000, but no business was done at that figure.

COUPLE MURDERED BY MISTAKE?

ARREST IN AN AMERICAN CRIME MYSTERY.

"Daily Express" Correspondent.

NEW YORK, Monday, Oct. 9.

The mysterious murder of the Rev. Dr. E. W. Hall, a wealthy clergyman of New Brunswick, New Jersey, and Mrs. Mills, soprano soloist in his choir, had a surprising sequel to-day, when the police arrested a youth of nineteen named Clifford Hayes.

Dr. Hall was rector of the Episcopal Church of St. John, New Brunswick. Mrs. Mills was the wife of the sexton. Their bodies were found in a field near the church on September 16. Both had been shot through the head. Torn fragments of three love letters, written by Mrs. Mills, were strewn over the bodies.

The police theory is that Hayes shot the couple in the belief that Mrs. Mills was Pearl Balmer, a fifteen-year-old girl with whom he was in love, and that Dr. Hall was his unknown rival.

Hayes denies the charge, which the police base on a statement by Raymond Schneider, the man who found the bodies, and who, though married, told the police that he was in love with Pearl Balmer.

The arrest of Hayes does not clear up the mystery of the love letters found at the scene of the crime.

STYMIED.

Two golfers were driving on Salford links, near Bath, from tees placed in such a position that the drives are at right angles. They drive simultaneously, and the balls struck each other in the air.

PRIVATE ROPER FREED.

OUTCRY DEFEATS A CRUEL SENTENCE.

"Daily Express" Correspondent.

SWANSEA, Monday.

Private Ernest Edward Roper, whose sentence of eight years' imprisonment for allowing Irish prisoners to escape from Dublin Gaol aroused nation-wide indignation, has been released.

Thousands of people assembled near the station to greet him when he came home to Swansea to-night. His father and his uncle went to Llandare, three miles away, and arrived with him. His sister met him on the platform, threw her arms around his neck and kissed him. Then the surging crowd outside the station seized him and carried him shoulder high. Roper waving his hat.

"I cannot find words to thank the 'Sunday Express' for drawing public indignation to the cruelty of the sentence," said his father.

The Secretary of State for War announced last night that Private Holland, who was convicted with Private Roper, had also been released.

"While no ground has been disclosed for setting aside the convictions," said the official statement, "there is ground for reducing the sentence. The men have served eighteen months' imprisonment. The remainder has been remitted."

A great popular outcry followed the revelation by the "Sunday Express" a month ago that Roper was still in prison. Petitions for his immediate release were circulated. One of them bore 70,000 signatures.

Private Roper.

VENIZELOS HERE AGAIN.

M. Venizelos arrived at Victoria Station late last night from Paris.

"I think the Near East situation has become a little brighter," he said to a "Daily Express" representative.

"There is every prospect of an amicable settlement. Everything now depends on the representatives at the Mudania Conference."

The "Daily Express" foreign news service is copyright in Ireland by the "Belfast Telegraph."
The "Daily Express" news service is copyright by the Australian Press Association in Australasia.

Halide Edib Hanoum, the Amazon of Angora, whom Mustapha Kemal has appointed Minister of Education in his Government.

MUDANIA PACT IN SIGHT.

MORE DIFFICULTIES SETTLED BY THE ALLIES.

SMALLER ZONE.

The conference of the Allied generals was continued at Mudania yesterday, and an agreement may be reached to-day.

Two points of difference were settled during the day by the Allied experts in Paris. There is to be a reduced neutral zone, including Chanak. The number of the Turkish gendarmerie in Eastern Thrace will be fixed by the High Commissioners and generals in consultation with the Turks.

Ismet Pasha has given a written undertaking that there will be no more zone incidents.

NEW ORDERS TO TURKISH TROOPS.

NO FURTHER INCURSIONS IN THE ZONES.

By C. J. KETCHUM.

"Daily Express" Special Correspondent.

CONSTANTINOPLE, Monday, Oct. 9.

General Ismet Pasha has given a formal written undertaking that the Turkish troops will make no further incursion into the neutral zones. This relieves the tension of the situation.

It appears that the differences which arose between the British and French interpretations of the Allied Note received at Mudania yesterday were somewhat serious. They led to a dramatic meeting of the Allied High Commissioners last night at the British Embassy, which was also attended by General Charpy (France), General Monbelli (Italy), and Colonel Gribbon, Chief of Staff to General Harington.

DESTROYER RACE.

The receipt of individual instructions by General Charpy and General Monbelli synchronised with the arrival of the formula reached in Paris, and the generals immediately agreed that several points were too ambiguous for ready interpretation. General Monbelli and General Charpy, with Colonel Gribbon, raced to Constantinople in a British destroyer, making the journey in the record time of ninety minutes. Here they met the High Commissioners, and unsuccessfully endeavoured to arrive at common interpretations.

It was then imperative that the Governments should be informed, and Sir Horace Rumbold telegraphed to the Foreign Office. Meanwhile the generals returned to Mudania to await further instructions before proceeding with the conference.

The points of difference between the French and British were:—

1. Whether the neutral zone referred to in the new Allied Note was the zone outlined in the Allied Note of 1921, or a new line was to be decided at Mudania.

2. Whether the maximum strength of the Turkish gendarmerie in Eastern Thrace should be stipulated at Mudania, or, as the French held, the "limited number" referred to in the Note should be left to Kemal's discretion.

GENDARMERIE.

In some quarters these points were regarded as unessential, yet the question of the gendarmerie was important in view of the possibility of the Turks establishing an army in another name.

The advantage of Ismet Pasha's position at Mudania was emphasised by this incident. When the differences necessitated consultation with Angora he merely went to a telephone in the next room and had a long conference with Mustapha Kemal. The Allied generals, on the other hand, were compelled to return to Constantinople to obtain instructions. Ismet is in constant telephonic communication with Kemal, who virtually dictates terms.

Messages from London and Paris elucidating the points in doubt were received

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

IS MISS PRYCE IN HIDING?

VICAR CONSULTS A CLAIRVOYANT.

SCOUTS' SEARCH.

All the relatives of Miss Gladys Pryce, the young City clerk, living at Woodford, in Essex, who is the central character in a most baffling disappearance mystery, are convinced that she is still alive, and is, for some reason unknown, in hiding from her parents.

Miss Pryce, as already stated, has been missing since January 30. She left letters saying that she was going to the river at St. Germans, near King's Lynn. The Rev. E. C. E. Wheeler, the vicar of the parish in which she lived, called a meeting of his church workers to explain his association with the girl in writing a book about divorce, and to tell all that he knew about her.

IN A TRAIN.

Two of the workers at St. Barnabas Church—where Miss Pryce attended—who knew the girl well by sight, say that they saw her at Liverpool-street Station on the evening of January 31. She was in a train which would pass through Woodford.

The two who have made this statement are a Mr. King and a Mr. Middleton, both living at Woodford. None of the station staff at Woodford noticed the girl alight that night. She may, of course, have gone further down the line. The train was bound for Ongar, the terminus of the branch.

HOPE.

"I am sure that my daughter is alive," said Mr. Pryce, the father, to a "Daily Express" representative. "We have not given up hope. We know nothing of the books that she was supposed to have been writing with the vicar of St. Barnabas. She never did any writing at home, and she never spoke about the books. We have had private detectives working on the case, but have received no definite information."

Miss Pryce worked at the headquarters office of a large insurance company in the City, and when she left home on January 30 would have had a fair sum of money in her possession. She left behind her £12 in Treasury notes.

Various attempts have been made by the vicar, Mr. Wheeler, to find the missing girl. He instituted his own inquiries in Norfolk, and even consulted a clairvoyant.

"I believe there is something we do not understand in psychic matters," said Mr. Wheeler yesterday, "and so I took something belonging to Miss Pryce to a clairvoyant. What the article was I cannot say.

"UNDER THE TREES."

"I told the clairvoyant that she was supposed to have drowned herself. The clairvoyant said, 'She did not drown herself. She is under the trees.' I gained the impression that the clairvoyant thought that she was dead."

It was in consequence of this that the vicar organised a Boy Scouts' search through Epping Forest, but without tangible results.

Mr. Wheeler will not speak of the book on divorce which he was writing in collaboration with the girl, except to say this: "The best literary part of the book was hers. The theological arguments were mine. I did the typewriting of the manuscript on my machine at home. The book is in the publishers' hands, but I would not have it published at the present stage."

The matter of an action for slander by the Rev. E. C. E. Wheeler against the parents of Miss Pryce is in the hands of his solicitors.

HARRISON BEATEN.

Charles Ledoux, of France, retained the bantam-weight championship of Europe by defeating Tom Harrison, of Hanley, who retired in the eighteenth round. A special report of the contest is on Page 5.

WAVES 60 FEET HIGH.

AQUITANIA'S BATTLE IN A HURRICANE.

"Daily Express" Correspondent.

SOUTHAMPTON, Monday.

Officers of the Cunard liner Aquitania, which reached here from New York to-night, agree that the storm which they experienced on the outward voyage was one of the bitterest encountered during the last two years, and easily eclipsed the force of the gale encountered by the Olympic in February.

The hurricane was marked by waves 60 feet high. These swept over the vessel and broke in a door and several portholes, but the liner remained perfectly steady, and no discomfort was caused to the passengers.

PEER'S HEIR IN A SMASH.

JOHANNESBURG, Monday, Oct. 9.

Captain the Hon. C. A. J. Annesley—Viscount Valentia's eldest son—and Captain Wilbraham, aides-de-camp to the Governor-General, Prince Arthur of Connaught, were driving in a motor-car from Johannesburg to Pretoria, when the car capsized.

Captain Annesley, who was driving in place of the chauffeur, was so badly injured that he was detained at Pretoria Hospital. The chauffeur was rendered unconscious, and is also in hospital.

Captain Wilbraham escaped uninjured.—Central News.

LOWER RAILWAY FARES.

14 PER CENT. "CUT" PROBABLE TO-DAY.

Railway managers meet this morning to consider the question of passenger fares, and it is confidently expected that a 25 per cent. cut on pre-war fares will be made, which represents a 14 per cent. reduction on the present rates.

The present cost is 1½d. a mile, 75 per cent. above pre-war charges, and a 25 per cent. cut on the pre-war rate of 1d. a mile will reduce this to 1¼d. a mile. The new rates will come into operation within a few weeks.

If this decrease is decided upon it will mean a corresponding reduction in the cost of week-end, long and short period, and day and half-day excursions.

Workmen's and season tickets have not been raised to the same extent as the ordinary fares, and, although a 25 per cent. reduction is likely in workmen's fares, the fate of the season ticket-holder is still in the balance.

There may be a 10 per cent. reduction in the cost of long-distance season tickets, and a 25 per cent. reduction for shorter journeys. All these reductions are on the pre-war rate.

JOSEPH'S COAT OMNIBUSES.

EVERY LONDON "GENERAL" A PICTURE.

Jazz omnibuses will soon be seen in the London streets.

The term applies, happily, not to the mechanism, but to the decoration of the interior of the new motor-omnibus. Travellers will ride from Victoria to Liverpool-street or from the Bank to Hornsey in vehicles that will be an artistic joy.

General Omnibus Company artists are now at work on the colour schemes most calculated to dispel gloom, and to make each interior like a splash of sunshine in a November fog.

"We hope to make them more luxurious in every way—better upholstery, better lighting, better paint, better colouring, but always keeping the artistic effect in view," said an official of the company to a "Daily Express" representative yesterday.

"Our artists are now experimenting with designs. We object to cubism. We want to make our omnibuses really beautiful."

NEVER SAY DRY!

BRITISH SHIPS TO DEFY THE BAN ON LIQUOR?

USUAL STOCKS.

LEGAL CHALLENGE TO THE U.S. EDICT.

"Daily Express" Shipping Correspondent.

BRITISH shipping companies plan immediate action to challenge the decision of the United States Administration forbidding foreign ships to have liquor aboard while they are in American waters.

A meeting of delegates to the North Atlantic Conference will be held, at which the methods to be adopted will be decided.

"LIBELLED."

It is expected that the first step will be to challenge a test case by sending a ship or ships to New York carrying the normal supply of liquor. This vessel will presumably be arrested or "libelled," in the American legal phrase—and the case will then be fought out to the Supreme Court.

A second line of legal action may be started at the same time by an application to the United States courts for an injunction to prevent the Federal authorities taking action against ships carrying liquor solely for the convenience of passengers and for consumption on board on the high seas.

The ban will apply to ships clearing from British ports after October 15. The American authorities contend that British shipowners will thus have ample warning.

"On the face of it, it looks as though the ban will add a further handicap to American passenger steamers in foreign trade," said a Cunard official yesterday. "It would certainly mean a heavy loss of revenue if British shipping companies

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

THE DRAGE WAY
OF FURNISHING OUT-OF-INCOME

Mr. Everyman consults Mr. Drage

Mr. Drage: "From what you tell me, Mr. Everyman, I gather that the only thing which is keeping you from marrying right away is this furnishing problem."

Mr. Everyman: "That's just it. You see I am in a Government Office, and my case is rather different from the ordinary business man's. My income is fixed but assured."

Mr. Drage: "I quite understand. Yours is almost an ideal position for realising to the full the advantages of the Drage Way of Furnishing Out-of-Income."

Mr. Everyman: "Well, I have been round your beautiful Showrooms, and the first thing I should like to say is how greatly I appreciated the real interest your representative took in my requirements. He proved to me we have worked it out that to furnish the little house I have in mind in Muswell Hill would cost £126. Now, I should like to know upon what terms you can let me have the furniture."

Mr. Drage: "We have no hard and fast rules of payment. Your convenience is of first importance to us. How much would you like to pay as a first instalment and how much per month afterwards?"

Mr. Everyman: "Well, to be quite frank Mr. Drage, my salary is £5 a week, but I have about £15 I could pay down at once, and, say, £2 10s. a month afterwards—and I want the furniture home on Wednesday next."

Mr. Drage: "Such an arrangement will be quite agreeable to me, so let us consider that settled. And on Wednesday next I shall be most happy to deliver the whole of the guaranteed furniture carriage paid to your house. And, of course, we lay all carpets and lino entirely free of charge."

Mr. Everyman: "That is splendid. Now I can go right ahead with my plans. I see in your advertisements that you don't ask for references or security, but I can easily provide some if you would like them."

Mr. Drage: "Please don't bother. We never ask for references; and what is more, we give you a Free Fire and Life Policy."

Mr. Everyman: "I'm glad I didn't miss The Drage Way of Furnishing."

The Drage Way of Furnishing Out-of-Income is just this:—

You call at our Showrooms, select all of [illegible] wanted—a single piece or a complete [illegible] agreed instalment, and [illegible] paid to your door.

The difference remaining is discharged by [illegible] months spread over [illegible] years. [illegible] for references or security, and no interest [illegible]

And then the Drage Free Fire and Life Policy is yours for the asking.

The First Step—Write or Call for The Free Drage Book

DRAGES
(DAVID DRAGE & SONS, LTD.),
230 HIGH HOLBORN LONDON W.C.2
Next Holborn Tube Station. 'Phone: Holborn 6720 (4 lines).
Hours of Business: 9 a.m. to 6 p.m. (including SATURDAYS Thursdays close at 1 p.m.

The Daily Express, 10 Ekim 1922,s.1, "Halide Edip Hanım, Ankara'nın Amazonu."

ods
'S TOWELS
offered at considerably
Of the finest quality
ted
ail
well 1/11½
KER PRICE, EACH

STRIAN
HATS
and 12 colours,
fisher, Beaver,
ue, Cherry, Nig-
ne,
k, 17/9
/3
PRICE

nable prices
orkshire Tweeds,
of production,
saving in cost,
ker Silk Stocks,
COATS
WO DESIGNS
MED
velours in the piece
coats trimmed with
reation—Barkers are
w mentioned. Every
avourite Paris models

Special Offer of
SMART
BLOUSES
Four dainty designs
in the newest styles

ERA. Smart Crepe Jap Schappe Silk tailored shirt, collar and cuffs trimmed stripe silk. Sizes 13 to 15½. In Navy, Red, Saxe, Rust, Black, Purple and Grey. 12/9

150 Ivory Jap Silk tailored SHIRTS in various stripes. Sizes 13 to 15½. Price 10/6

100 Silk stockinette JUMPERS. Hand beaded Algerar sleeves. Colours: Ivory, Saxe, Rust, Navy, Champagne and Black. Price 18/9

INEZ. Kerr Net Blouse, tucked yoke, tailored vest, roll collar at back never frock. Trimmed fine lace and black velvet ribbon. Sizes 13½ to 15½. 12/9

GLOVES.
ordinal Value 12/6it
Lovely fine White
ne Kid GLOVES.
Suede Slip, Guar-
ed fit and thoroughly
able. The glove for
4/11½

Shoe-lane, London, E.C.4.—

Roll your own & save 30% AG PAPER It's up to you. Why pay more? Finest Quality—Guaranteed Pure

Daily Express

LATE LONDON EDITION

NO. 7,016. LONDON, WEDNESDAY, OCTOBER 11, 1922. ONE PENNY.

Week-end Advertising is Good Advertising

ALL WANT-ADS. FOR SATURDAY'S ISSUE GUARANTEED INSERTION

TO-DAY'S WEATHER: FAIR.

Turks Sign the Allied Terms.

THE PAPER THAT WOMEN PREFER.

DEATH PANGS OF THE COALITION.

Decisive Swing of the mass of Conservatives

MR. LLOYD GEORGE

Premier too late to force the issue at once.

NO GENERAL ELECTION TILL THE END OF NOVEMBER.

The end of the Coalition is in sight. It is quite certain that a large majority of the Conservative Party are in favour of a resolution to be moved at the meeting of the National Union of Conservative Associations on November 15, which will end the Alliance between Conservatives and Liberal Coalitionists.

Mr. Lloyd George cannot avert this peril by a dissolution of Parliament between now and November, because the entire Conservative Party would immediately secede and go to the constituencies as an independent body.

FUTURES OF MINISTERS.

"Daily Express" Political Correspondent.

In outline the political situation at home is now fairly clear, as the dust kicked up in the last ten days by the Near Eastern crisis begins to subside. That situation has developed exactly on the lines which were foreseen from the moment it was known, more than a month ago, how strong the movement for disowning the Coalition had become within the Conservative ranks, and how certainly a motion for independence would be carried at the National Union meeting on November 15 next.

Some people still think that the speech to be delivered by the Prime Minister next Saturday at Manchester that freehold of the Hellenic settlement in England may work a kind of miracle and dispel the clouds gathering thickly round his devoted head. They will be wrong.

The truth of the matter is that the rank and file of the Conservatives in the constituencies, the great majority of the Conservative members in the Commons, and a strong sprinkling and possibly an actual majority of Tory Under-Secretaries and Ministers, are sick of the Coalition and all its works. Some believe they would do better without it. Others do not even care whether they do better or worse so long as they are rid of the encumbrance. The pro-Coalitionists are in a minority.

MASTER MOTIVE.

The weak point of the Tory opponents of the Coalition at last year's Liverpool meeting was that they were the minority. Therefore the appeal for Conservative unity, which is the master motive of the Tory mind in any crisis of this character, was on the Coalition side and swayed all the doubters to support the official Coalition platform.

Now in London the case is reversed. Those who are for the breach with the Premier are in the majority. Therefore those who care less for the Coalition issue than for unity will join them. And as soon as this is made clear, the remnant of the pro-Coalitionists must themselves flow to a perfectly honourable appeal and consent to keep the entire Tory circle unbroken.

By the middle of November the Coalition will be at an end.

Whether there is a prompt dissolution, or a Conservative Government carries on for a short time as "caretakers" before appealing to the country, is a matter of little moment, for it is known that the Tory leaders would not think themselves justified in basing a permanent Conservative Government on the voting of 1918.

Mr. Lloyd George, of course, foresaw the possibility of this development both when he tried to force a dissolution last January and again this autumn. The Tory machine baulked him in the first case, and the Near East in the second. **Now it is too late.** To ask for a dissolution before the Tory caucus meets would be to court an instant crash under the worst possible auspices. The Conservatives would repudiate him in the constituencies in a body, and even his closest Tory friends would have a ready excuse for disowning their allegiance.

Up till the middle of November Mr. Lloyd George may still hope that events can take a more favourable turn for him—or that when the split came it would leave him a small Conservative remnant to add to his unfortunate Liberal Coalition following as the nucleus of a Centre Party.

There can, then, be no election before the third week in November. That way of escape from the dilemma is inevitably closed.

How will individual Ministers face this coming split? It is known that Mr. Stanley Baldwin, Sir A. Griffith-Boscawen—and probably, after the events of the last fortnight, Lord Curzon—are definitely in favour of a united and independent Tory Party. They have a strong backing among the younger, abler, and more ambitious Tory Under-Secretaries. To these I should be inclined to add the name of Sir Laming Worthington-Evans, Secretary of State for War. He has been heretofore a Coalition man, but in the ultimate resort he will certainly prefer the unity of the Tory Party to any predilections of the past.

Nor is this said by way of accusation. The Secretary for War undoubtedly does believe that the preservation intact of that great national instrument is more important than of any administration or policy which dooms Toryism to disruption.

CLEAN HANDS?

As to Mr. Austen Chamberlain, Lord Birkenhead, and Sir Robert Horne, their hands are deeply imbrued in the Prime Ministerial juice. They will need all the perfumes of Araby to cleanse those hands in the brief time allotted. But yet the cleansing process must and will take place. What other choice is there except to step out of the brilliantly illumined circle of high party place and leadership into what looks like an eternal night?

In the event of this disruption, the fate of the Liberal members of the Cabinet may well deserve a tear. The Premier and Mr. Churchill would fall with a certain grandeur. They have gambled splendidly, if recklessly, against the gods—who now prove to hold loaded dice. Mr. H. A. L. Fisher, something of a Wee Free at heart, will return to academic life without a sigh. Sir Alfred Mond, having become a Die-Hard favourite, and so anathema to the Independent Liberals, might without recent inconsistency retain office.

What Sir Hamar Greenwood's position would be no one knows—possibly he does not know himself.

But however difficult the adjustments the situation is clear enough in itself. **The central mass of Conservatism, always decisive in the last push, has swung against continuing the Coalition. The Coalition is dead—all we have to do is to wait for the obituary notice.**

LABOUR OPTIMISTIC.

"It is in the nature of things that before long Labour will succeed the present Government," declared Mr. J. R. Clynes, speaking at Nelson last night. "The Labour Party is going to lead," he added, "whether people like it or not."

The Earl of Balfour. Marquis Curzon. Mr. Austen Chamberlain. Lord Birkenhead.

DRAMATIS PERSONÆ.

WOMAN COMPASS.

Lord Edward Gleichen has instanced the case of a woman who, in a darkened room, can always find her true north and south by lying down on the floor and turning herself round.

"It was certainly a remarkable phenomenon," said Lord Edward Gleichen to a "Daily Express" representative last night. "I know the woman well, and saw her find the true north and south by the method described."

DOWNING STREET EXCITED.

SIR R. HORNE POSTPONES HIS JOURNEY.

"Daily Express" Lobby Correspondent.

Mr. Lloyd George's defence of his policy will be delivered at a luncheon at the Manchester Reform Club on Saturday afternoon. He will be supported by other Ministers, including Mr. McCurdy, his Chief Whip.

The event is being preceded by political activity on a scale for which there is no parallel since Mr. Lloyd George assumed the Premiership. Here are two specially significant incidents:—

Sir Robert Horne has postponed indefinitely his all-important mission to the United States, at which the funding of the British debt to America was to have been considered.

Mr. L. C. M. S. Amery, Financial Secretary to the Admiralty, was to have left to-morrow for Canada on an important Government mission, but it has been suggested to him that he should delay his departure.

PORTENTS.

The movements of Ministers and political organisers were also portents. Two meetings of the Cabinet were held—one on home and the other on foreign affairs. At the former Ministers considered what can be done for the mining and agricultural industries, now in so parlous a state, and also one of the mines a definite stand is being taken against a revival of the subsidy system.

Meetings which went on independently of the Cabinet were, however, of primary interest. In the morning all the leading organisers of the two Coalition wings were present at a No. 12 meeting. Sir George Younger, Colonel Leslie Wilson, the Chief Unionist Whip, Mr. McCurdy, the Chief Liberal Whip, and Sir Malcolm Fraser, chief Unionist agent, were among those present.

DISCUSSIONS.

In the afternoon, while a meeting of the executive committee of the National Unionist Association was being held at Palace-chambers, the Conservative members of the Government met at Mr. Chamberlain's house and discussed the domestic situation. Lord Curzon, Lord Balfour, Lord Crawford, and Lord Lee were among those in attendance. Meanwhile, Mr. Lloyd George was consulting prominent leaders in Coalition Liberalism, especially those who are his close political friends.

Still later, No. 12 was the venue of further Ministerial consultations, among those who saw Mr. McCurdy being Sir Alfred Mond, who has been made specially responsible for improving the National Liberal machine. And last of all, Lord Carson appeared in Downing-street, and had an interview with Mr. Chamberlain just when Colonel Leslie Wilson called at the Premier's house next door.

E. J.

CESAREWITCH DAY.

FASCINATION OF FINDING DOUBLES.

To-day is a great day in the racing world, for the Cesarewitch, the first of the great autumn handicaps, will be decided at Newmarket. The race is timed to start at 2.50, and many thousands of people who have endeavoured to forecast the result of the race and the Cambridgeshire—or, in racing parlance, have tried to find the double—will await the result anxiously.

Finding doubles is a fascinating pastime to the racing public for there is always a chance of naming the right pair and enriching oneself considerably at a small outlay. The small sum of 3s., for instance, invested some time ago, will mean that the bookmaker will have to pay out £60 if Halberdier wins to-day and Express Delivery a fortnight hence.

Of course, if Halberdier loses, the double fails. One can imagine how excited the man will be who has laid out 3s. if the first half of "The Scout's" double wins this afternoon.

It is likely that there will be thirty starters to-day. Colonel Charteris owns Ballyheron, the present favourite, but Sir Abe Bailey's Ceylonese is a good second choice in the wagering.

"The Scout" gave five winners at Newmarket yesterday. His summing up of the Cesarewitch situation and Safety Bet for the race will be found on Page Nine.

Latest Betting is on Page Four.

THE DUKE OF YORK.

PARIS, Tuesday, Oct. 10.

The Duke of York passed through Paris yesterday on his way to Bukharest in order to be present at the coronation of the King and Queen of Rumania.

The Infante Alfonso of Spain, who is also on his way to Bukharest, where he will represent the King of Spain, received the Duke of York. Marshal Foch and General Weygand, who will represent the French Government, are on the same train.—Central News.

AGREEMENT AT MUDANIA.

WHAT THE TURKS PLEDGE THEMSELVES TO ACCEPT.

THE TERMS.

THRACE AND THE NEUTRAL ZONES.

The Turks have accepted the Allied terms and the Mudania agreement has been signed.

The news reached London at an early hour this morning in a Reuter telegram from Constantinople.

Ismet Pasha's reply to the Allied terms was to have been delivered at Mudania by five o'clock yesterday, but there was some delay for a final adjustment.

The British Cabinet and French Cabinet both met last evening in the expectation of receiving the Kemalist reply, but adjourned when its arrival was delayed.

TERMS OF THE AGREEMENT.

NEUTRAL ZONES TO BE EVACUATED BY TURKS.

NEW YORK, Tuesday, Oct. 10.

A Mudania telegram to the Associated Press gives the text of the protocol which was presented by the Allies to Ismet Pasha. The protocol provides:—

1. That the Greek evacuation of Thrace shall be carried out within about fifteen days.

2. That the Greek civil authorities, including the gendarmerie, shall be withdrawn as soon as possible.

3. That as the Greek authorities withdraw, the civil powers will be handed over to the Allied authorities, who will transmit them to the Turkish authorities on the same day.

4. This transfer shall be wholly concluded throughout Eastern Thrace within a minimum period of thirty days after the evacuation of the Greek troops has been concluded.

GENDARMERIE.

5. The civil authorities of the Angora Government shall be accompanied by such forces of the Nationalist gendarmerie as are strictly necessary for the maintenance of law, order and local security. The total strength of these officers and men shall be left to the discretion of the Nationalists subject to approval by the Allies.

6. The various operations of the withdrawal of the Greek troops and the transfer of civil administration shall be carried out under the direction of the Inter-Allied Missions located in the principal centres. These missions will do their utmost to prevent excesses of all sorts.

7. In addition to these missions, Allied contingents shall occupy Eastern Thrace: these contingents, amounting to about seven battalions, will ensure the maintenance of law and order and act in support of the Inter-Allied Missions.

AFTER 30 DAYS.

8. The withdrawal of the Allied Missions and contingents will occur thirty days after the completion of the evacuation of the Greek forces. This evacuation may occur at an earlier date, provided the Allied Governments are agreed that adequate provision has been made for the maintenance of law and order and the protection of the non-Turkish population. If the Turkish gendarmerie functions normally, the Inter-Allied Missions and contingents may be withdrawn before the expiration of the thirty days.

9. All the troops of the Angora Government shall be withdrawn outside the zones of Allied occupation with all possible speed. The convention provides that the new neutral zones in the Chanak and Ismid areas shall be delimitated by mixed commissions, consisting of one officer of each of the Allied armies and one officer of the Angora Government.

ALLIED LINE.

10. In the Constantinople peninsula zone the Allied occupation will extend east following a line from a point on the Black Sea seven kilometres to the north-west of Podema, Sirandja, Murtekli, Kichtaglu, Sinekli, Cara Sinan Tchiftlik, Kuliken, Yenidje, Fladina Tchiftlik, Caliciatio, all inclusive.

11. In the Gallipoli peninsula zone the Allied occupation is as follows:—All that part of the Gallipoli peninsula south of the line Bakla Bournou, Boulair, the mouth of the Soghluk, all inclusive.

12. Until the withdrawal of the Allied troops and the cessation of the occupation in each of the zones referred to the Angora Government undertakes to respect the said zones.

13. The Angora Government undertakes not to transport troops into nor to raise or maintain an army in Eastern Thrace until the ratification of peace.

14. The present convention will come into force three days after its signature.

The document has spaces for the signatures of representatives of Great Britain, France, Italy, Turkey and Greece.—Reuter.

FLIGHT TO TURKEY.

VIENNA, Tuesday, Oct. 10.

Contrary winds, rain, and fog have greatly hindered General Anderson's flight from London to Constantinople in the aeroplane Sylvia, and compelled him to land on the Asiern dying ground here, where he is remaining until to-day.

Greek plans and other crisis news are on Page Five.

SCOTLAND.

"My wife hails from some very outlandish and uncivilised spot in the far north. She is there now."

This statement, according to the "Hornsey Journal," was made by Lord Ednam, M.P. for Hornsey, at the Muswell Hill chrysanthemum bazaar. Lord Ednam continued:—

"It is a place where much haggis is eaten, many discordant tunes are played on the pipes, and the uncivilised people run about in kilts."

BEAUTIFUL GIRL'S SHRIEK.

HUSBAND IN A TRAIN WITH ANOTHER WOMAN.

A piercing cry rang through Victoria Station yesterday afternoon, and passengers were startled to see a beautiful young woman, with tears streaming from her eyes, stagger towards the waiting-room. Soon afterwards she was in a state of collapse.

She told an official of the South-Eastern and Chatham Railway that she had taken a large overdose of aspirin. He at once administered an emetic, and sent for an ambulance. Before this arrived the young woman recovered sufficiently to tell the police inspector a pathetic story.

TO MARGATE.

"I am twenty-two," she said, "and was married nearly two years ago, but my husband has never provided a permanent home for me. He has just gone by the 3.25 train to Margate with another woman."

She broke into tears, and the inspector told her that she had her remedy in the police court.

"I cannot take proceedings," she sobbed. "I love him still. I cannot live without him. If he prefers another woman I want to die."

The ambulance arrived, and the inspector sent the young woman to Westminster Hospital. After attention she was able to leave. Having, however, described herself as "destitute and of no fixed abode," she was handed over to the lady almoner, who subsequently sent her to an aunt in Clapham.

SHEFFIELD STEEL SENSATION.

RECEIVER FOR A £4,000,000 FIRM.

The "Daily Express" understands that Sir William B. Peat, of Messrs. Peat and Co., chartered accountants, of Ironmonger-lane, London, and Sheffield, is to be appointed receiver and manager on behalf of the debenture-holders of Sheffield Steel Products, Ltd.

The firm have been conducting an investigation into the financial position of the company. It is understood that their report has now been placed before the directors, and that it may be issued to the shareholders at any time.

It is further understood that the intention is not to liquidate the firm, but to reconstruct it and carry on the business.

PRIVATE COMPANY.

Steel Products was registered as a private company in 1918, and converted into a public company about the middle of 1919. The authorised capital is £4,000,000, of which £2,457,700 has been issued, divided into £727,000 10 per cent. Cumulative Preference shares and £1,730,700 Ordinary shares. There are also £850,000 8 per cent. debentures, of which £750,000 are now outstanding, with interest due in May and November.

According to the latest reference books the directors are:—Mr. A. E. Wild (chairman and managing director), Sir J. Jarvis, Bart. (deputy chairman), Mr. J. H. Barker, Mr. I. Hemmings, Mr. R. E. Skipworth, M.B.E., and Mr. J. T. Wood.

The issue of second debenture stock of £500,000 was made in August 1922, but only a comparatively small portion—less than £200,000—was subscribed. It is believed that something like £3,500,000 is involved in the business.

It has been known for a long time that the company was feeling the severe stress of present industrial conditions. The pound shares have fallen rapidly recently, and yesterday were quoted at one shilling. Latterly the debenture stock has been dealt in down to 66.

MAD SALES OF MARKS.

"Daily Express" Correspondent.

BERLIN, Tuesday, Oct. 10.

The sensational collapse of the mark engrosses public interest. It is considered the gravest sign of Germany's economic collapse. A meeting of the Democratic Party urged the Government to take steps to stabilise the exchange, as the present state of affairs was ruining the life of the country.

Everybody is trying to turn marks into dollars or other foreign currencies. New exchange offices are appearing in all corners of Berlin, and eager crowds press round the doors in order to get rid of their valueless paper.

The Chancellor, Herr Wirth, is returning from his holidays to Berlin, where the Reichstag in the new session will deal with the difficulties arising from the situation.

13,450 TO THE POUND.

By the "Daily Express" City Editor.

German marks were again heavily offered during the early hours of business yesterday, and the rate shot up from 12,750, the previous day's close, to 13,450.

Later some of the offerings were absorbed by banks and others who wished to cover themselves for possible future orders. This buying brought the rate back at the close to 12,900.

The "Daily Express" foreign news service is exclusive in London to the "Belfast Telegraph."

The "Daily Express" news service is copyright by The Associated Press Association in North America.

KICKED TO DEATH BY HER BABY.

REMARKABLE TRAGEDY OF A YOUNG MOTHER.

"Daily Express" Correspondent.

NORWICH, Tuesday.

The death of a young mother caused by a kick from her baby when they were in bed was the subject of an inquest at Costessy, near Norwich, to-day.

Mrs. Gertrude Alice Mabbatt died suddenly on Saturday. Her nine months' old child slept with her, and she had frequently been heard to exclaim "Don't kick like that."

The jury found that death was from "heart failure and exhaustion caused by peritonitis, which arose from an accidental kick from her baby."

POISON MEAT DUMP AT A PORT.

FOUR TONS SEIZED BY THE AUTHORITIES.

"Daily Express" Correspondent.

DOVER, Tuesday.

An attempt to dump large quantities of unsound corned meat from the Continent into England by disguising the tins, has been discovered by the sanitary authorities of the Port of Dover.

A consignment of more than four tons of contaminated corned beef, sufficient to spread illness among a multitude, has been seized at Dover and destroyed.

Dr. McMaster, medical officer of health, in reporting this to the Dover Council to-day, said that 14 per cent. of this beef was decomposing and the rest was unfit for food.

"Markings on the tins," said Dr. McMaster, "showed that the beef had been canned in July, August, and September 1918, but the cases had been relacquered recently.

"I understand that there are large dumps of such canned foods still in the war areas of Europe."

ANIMAL BLOOD FOR MAN.

"Daily Express" Correspondent.

PARIS, Tuesday, Oct. 10.

An eminent Bordeaux doctor named Crochet has discovered the possibility of making transfusions of blood from an animal to a man, which hitherto has been considered impracticable. Experiments in various cases have been a great success.

ARCHBISHOP FLAYS THE CHURCH

"STONE OF STUMBLING OBSTACLE AND OFFENCE"

NEW EVANGEL.

The most remarkable sermon, since Luther, was delivered at the Sheffield Church Congress yesterday by the Archbishop of York. Frank and fearless, it may galvanise to new life the energies of Church and laity.

"Daily Express" Special Correspondent.

SHEFFIELD, Tuesday.

WESTERN civilisation is on the verge of collapse.

Can the Church save civilisation and, in doing so, save itself?

The Church Congress opened its deliberations here to-day on these warning notes of sombre declaration and anxious inquiry.

The Archbishop of York, in his opening sermon, declared that we have come to a time when sober, responsible men are asking, not so much, "How can the progress of civilisation be maintained?" as "How can its collapse be arrested?"

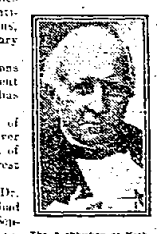

The Archbishop of York.

"A vast system of beliefs and practices and policies," he said, "industrial, political, and international, has arisen which we may roughly call Western civilisation.

"It reached its zenith in the last century. It was admirably contrived for the production of wealth and power with magnificent enterprise, but its motives, governing individuals and classes and nations, were competition, the struggle of rival forces.

"Now these motives have overreached themselves. They are breaking the fabric which they built. If civilisation is to be saved these motives must be made spiritual.

"The war has shaken not only nerves,

(CONTINUED ON PAGE FIVE.)

A Scientific System of Infant Feeding.

THE "Allenbury's" Progressive System of Infant Feeding is modelled on Nature, and makes a very strong appeal to the mother who is anxious to offer her baby the same advantages as those possessed by the breast-fed child. It provides a scientifically and carefully graduated series of foods, adapted to each particular phase of baby's developing digestive powers, and supplies at the appropriate time the slight but distinct stimulus so necessary to the growing child. It is this adjustment to the stages of development through healthy infancy to sturdy childhood which characterises the system known as

"Allenburys"

MILK FOOD No. 1
Birth to 3 Months
is practically identical with mother's milk, since all excess of indigestible curd present in ordinary cow's milk is removed, thus eliminating the most common cause of gastric disturbance in the bottle-fed baby. It is given for the first three months or may be used alternately with the breast throughout lactation.

MILK FOOD No. 2
3 to 6 months
is used from three to six months. It is essentially the same in composition as the No. 1 Food, but contains additional nutritive elements, which not only give a slight stimulus to baby's growing digestive powers, but also assist bone and muscle formation.

MALTED FOOD No. 3
6 months Onwards
marks the first step towards solid nourishment, and is given at the end of the sixth month, when baby is entering a new phase of growth and needs something more than milk. It is also entirely suitable for the breast-fed baby after weaning, and is the stepping stone to Baby's puddings and other early dishes.

The "Allenburys" Foods are prepared at Ware, Hertfordshire, from pure milk of pedigree cows pastured in the Home Counties.

POST THIS FREE COUPON TO-DAY.

for a free copy of the "Allenburys" booklet on Infant Feeding and Management and a liberal gift of food suited to the age of your baby.

Always ask your chemist for the "ALLENBURYS" Foods.

COUPON

To ALLEN & HANBURY LTD., 37, Lombard Street, E.C.3.

Mrs. .....

.....

.....

Will be pleased to receive, free of all charge, a copy of the "Allenburys" booklet on Infant Feeding and Management, and a gift of food.

The Daily Express, 11 Ekim 1922, s.1, "Türkler İtilafların Şartlarını İmzalıyor."

EK 50

MUDANIA PACT.

FULL TEXT OF THE AGREEMENT.

THRACE EVACUATION PROVISIONS.

The War Office issued last night the text of the Military Convention signed at Mudania on October 11. It is as follows :—

In accordance with the terms of the Note addressed to the Government of the Grand National Assembly of Turkey by the Allied Powers on September 23, 1922, and of the Note sent to the Allied Powers by the Grand National Assembly of Turkey on September 29, 1922, meetings between the Allied Generals, Lieutenant-General Sir C. H. Harington, K.C.B., D.S.O., for Great Britain ; Lieutenant-General E. Mombelli, K.C.M.G., for Italy ; Major-General C. H. Charpy, C.B., for France ; and General Ismet Pasha for the Government of the Grand National Assembly of Turkey ; and General Mazarakis for Greece, were held at Mudania on October 3, 1922, and subsequent days.

The Allied Governments having decided to hand over Eastern Thrace and Adrianople to the Grand National Assembly of Turkey, the object of this Conference was :—

(i.) To define a line beyond which the Greek troops shall be invited to withdraw in Eastern Thrace.

(ii.) To draw up the measures for the evacuation of the Greek troops and civil administration and for the installation of the officials and gendarmerie of the Government of the Grand National Assembly of Turkey in that area.

(iii.) To ensure the control of that area during the transitory period in order to secure the maintenance of law, order, and public security, the Delegates have agreed upon the following terms :—

1.—Hostilities between Turkish and Greek forces will cease from the date of the entry into force of the present convention.

2.—The line behind which the Greek forces in Thrace shall be invited to withdraw as soon as the present convention enters into force is the left bank of the Maritza from its outlet into the Aegean Sea to the point where it crosses the frontier of Thrace with Bulgaria.

3.—In order to avoid any possible complications until the establishment of peace, the right bank of the Maritza including Kara Agach will be occupied by Allies' contingents, which will be stationed at points to be selected by the Allies.

4.—That part of the railway situated on the right bank of the Maritza from Svilengrad (Jisr Mustapha Pasha) to Kuleli Burgas will be supervised (in accordance with a special convention) by a mixed Military Commission consisting of one representative each of the three Allied Powers, one representative of the Grand National Assembly of Turkey, and one representative of Greece, with the object of ensuring free communication along that portion of the railway which affords access to the Adrianople area.

5.—The evacuation of Eastern Thrace by the Greek troops shall begin as soon as this convention comes into force ; it will comprise the troops themselves, services and military formations and transport of all kinds, and all stocks of war material, munitions, and supply depôts. This evacuation shall be carried out within a period of about (?) fifteen days.

6.—The Greek civil authorities, including gendarmerie, shall be withdrawn as soon as possible. As the Greek authorities withdraw from each administrative district the civil powers will be handed over to the Allied authorities, who will transmit them (as far as possible on the same day) to the Turkish authorities. This transfer shall be wholly concluded throughout Eastern Thrace within a maximum period of thirty days after the evacuation of the Greek troops has been concluded.

7.—The civil authorities of the Government of the Grand National Assembly of Turkey shall be accompanied by such forces of gendarmerie as are strictly necessary for the maintenance of law, order, and local security, frontier and railway guards. The total strength of these forces shall not exceed (?) 8,000 officers and men.

8.—The various operations of the withdrawal of the Greek troops and of the transfer of the civil administration shall be carried out under the direction of Inter-Allied missions located in the principal centres. The duty of these missions is to intervene in order to facilitate such evacuation and transfer. They will do their utmost to prevent excesses of all sorts.

9.—In addition to these missions, Allied contingents shall occupy Eastern Thrace. These contingents, amounting to about seven battalions, will ensure the maintenance of law and order, and act in support of the Inter-Allied missions.

10.—The withdrawal of the Inter-Allied missions and contingents will take place thirty days after the completion of the evacuation of the Greek forces. This withdrawal may take place at an early date provided the Allied Governments are agreed that adequate provision has been made for the maintenance of law and order and protection of the non-Turkish population. Thus, as soon as the Turkish administration and gendarmerie shall function in a regular manner in any administrative area the Inter-Allied missions and contingents may be withdrawn from that particular administrative area before the expiration of the thirty days.

11.—In Asia all troops of the Grand National Assembly of Turkey shall stop upon the following lines, which shall not be crossed pending the opening of or during the peace conference.

In the Chanak area, a line at a distance of approximately fifteen kilometres from the Asiatic coast of the Dardanelles starting from Kum Burnu in the south and ending at Poz Burnu (north of Lapsaki) in the north.

In the Ismid Peninsula, a line from Darije on the Gulf of Ismid passing through Guebze to Shile on the Black Sea, these localities inclusive to the Government of the Grand National Assembly of Turkey. The road from Darije to Shile shall be used in common by the Allied troops and those of the Grand National Assembly of Turkey.

The lines mentioned above will be traced by mixed commissions consisting of one officer of each of the Allied Armies and one officer of the army of the Grand National Assembly of Turkey, the Allied Governments and the Government of the Grand National Assembly of Turkey, whilst taking all necessary precautions to prevent any incident, undertake not to increase the numbers of their troops and not to construct any fortifications or military works in the following areas.

Chanak area, from the Dardanelles to a distance of 15 kilometres east of the line Boz Burnu-Kum Burnu.

Ismid Peninsula, from the Bosporus to a distance of 30 kilometres east of the line Darije-Shile.

The Government of the Grand National Assembly of Turkey undertakes not to mount any artillery within a distance of 15 kilometres of the coast between Boz Burnu (north of Lapsaki) and Kara Burnu (north of Kara Bigha).

12.—The presence of the Allied troops shall be maintained in the areas where they are now stationed—areas which the Grand National Assembly of Turkey undertakes to respect until the decision of the Peace Conference, namely :—

Constantinople Peninsula, all that part of the Constantinople Peninsula east of a point on the Black Sea 7 kilometres to the north-west of Podima, Istranja-Murtekli-Kishlak - Kihaghi - Sinekli - Kara Sinan - Chiftlik - Kadi Keui - Yenije - Fladina - Chiftlik-Kalikratia, all inclusive.

Gallipoli Peninsula, that part of the Gallipoli Peninsula south of the line Bakla Burnu-(Cape Xeros) Bulair Mouth of Seghuk, all inclusive.

13.—The Government of the Grand National Assembly of Turkey undertake not to transport troops nor raise or maintain an army in Eastern Thrace until the ratification of a peace treaty.

14.—The present convention will come into force three days after its signature, that is to say, at midnight on October 14-15, 1922.

Done at Mudania in four pages in French this 11th day of October, 1922.

For GREAT BRITAIN (signed) C. H. HARINGTON, Lieut.-General.
For ITALY (signed) E. MOMBELLI
For FRANCE (signed) C. H. CHARPY.
For the GOVERNMENT OF GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY (signed) N. ISMET.
For GREECE (blank).

THE GOVERNOR OF ASSAM.

Sir John Henry Kerr, Governor of Assam, has been made a Knight Commander of the Order of the Star of India of which he was already a Commander.

RUMANIAN PARADOX.

MONARCHISTS ABSTAIN FROM CORONATION.

(FROM OUR BUKAREST CORRESPONDENT.)

More than ordinary interest is attached at the present juncture to the relations between the various political parties, as it is generally believed that the approaching Coronation festivities will clear up the political situation and, to a certain extent, will indicate the future trend of events in the political life of the country.

Two distinct currents are at present discernible in domestic politics. On the one hand, the Opposition parties are inclined to take advantage of the Coronation in order to determine the King to summon a Coalition Government to preside over these national festivities ; on the other hand, the Liberals, who are now in power, and hope to increase their moral authority by official participation in the ceremony, would rather not share office just now with another political party.

The party that has most insisted on the formation of a Coalition Cabinet, in view of the Coronation, is the National Party of Transylvania, whose popularity and authority in that province are indisputable.

This party regards the present Government as illegal and unconstitutional, and has categorically declared that it will not participate in an act meant to consecrate the authority of the Liberal Party.

On the other hand, the Transylvanians have formally expressed their loyalty to the Crown and the Monarchical system in a memorandum presented to the King last week by Mr. Michael Popovici, formerly Minister of Public Works in the Vaida-Voevod Cabinet, stating the reasons which have led to their decision to abstain from the Coronation festivities. It is stated in that document that the National Party of Transylvania consider the present Government to have been elected by forcible means, against the will of the nation, which they have violated, and to have adopted unconstitutional methods of government throughout their tenure of office.

After protracted discussions and a good deal of opposition in the party itself, the Tsaranists (Peasant Party) voted a resolution declaring that they also would not be present at the Coronation, and one of their leaders, Mr. Mihalache, formerly Minister of Agriculture in the Vaida-Voevod Cabinet, has been entrusted to bring this decision to the knowledge of the King.

There is not the slightest doubt that the country would have welcomed a Coalition Government composed of representatives of all the parties, including the Transylvanians, to preside over the Coronation, as it is generally agreed that it is chiefly due to the efforts of the National Party of Transylvania, which has fought against Hungarian oppression for half a century, that the national unity has been accomplished.

The question is now whether, in view of the obstinate attitude adopted by the Transylvanians and the Tsaranists, there will be a Government reconstruction. It is thought that Mr. Bratiano, who has always liked to assert his authority, is little inclined to make concessions. The conflict is thereby rendered more acute, and the consequences of the abstention of the Transylvanians from the Coronation may have far-reaching effects, as such friction is bound to encourage the Regionalist movement, which is being kept alive by certain malcontent elements in Transylvania. Considering that, of all the new provinces now united to Rumania, Transylvania is the most profoundly attached to the Monarchical system, and the most imbued with the spirit of national unity, the policy of the Government in allowing the discontent to grow appears particularly foolish and dangerous.

DEATH OF SIR J. W. CARSON

CANADIAN BUSINESS MAN'S WAR SERVICES.

MONTREAL, Oct. 13.—The death has occurred of Major-General Sir John Wallace Carson, C.B., Director of the Union Bank of Canada.—*Reuter.*

General Carson was a leading Canadian business man, but he had always taken a keen interest in military matters, and this enabled him to be of signal service in the war. He served in the Canadian Militia altogether for thirty-nine years, joining the 5th Royal Scots, now 5th Royal Highlanders of Canada, and retiring in 1910 with the rank of lieutenant-colonel. In 1911 he was rewarded the service as commanding officer of the 1st Regiment Canadian Grenadier Guards.

When the war broke out he came over here as representative of the Minister of Militia and Defence, and did notable work in organizing the arrangements for the Canadian Expeditionary Force. In 1915 he was promoted to brigadier-general, and in 1916 to major-general, and received a knighthood, the C.B., and the Russian Order of St. Stanislas of the first class. In addition, he held the Canadian Long Service Decoration, and had been active in support of the Dominion Rifle Association and the Boy Scouts movement.

Born in Montreal on October 13, 1864, the son of William and Mary (Johnston) Carson, he was educated at Montreal schools. He began his business career with the Royal Insurance Company, passed to the Northern Company, and from 1887 to 1892 was manager of the Fire Department Insurance Company of North America. Equipped with this experience, he then started for himself as insurance and financial agent and broker, and his business grew so rapidly that in 1907 he consolidated his interests in the Crown Trust Company, which he founded in that year. He was also associated with many other financial and commercial organizations. Thus, he was a director of the Union Bank of Canada and director of various milling, mining, asbestos, and smelting companies.

A member of the Anglican Church, he was a governor of the Montreal Diocesan Theological College and of the Montreal General Hospital and the Western Hospital. He was specially invited to the Coronations of King Edward and King George. He married in 1885 Mary, daughter of Henry Corran, of St. John's, and leaves two daughters. His only son, Captain J. C. K. Carson, M.C., was killed at the head of his company at the battle of Amiens in August, 1918.

MISSING ALPINIST.

BLOODSTAINED CLOTHES FOUND.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

GENEVA, Oct. 13.

On August 17 M. Ruegger, of Basel, who was spending his holidays at Galtür, in Tirol, with his wife, went alone to climb a neighbouring mountain and disappeared. No trace was found by the search party except a visiting card on the summit of the mountain.

The news has just come to hand that a few days ago some of M. Ruegger's clothes, his bloodstained shirt and his empty rucksack have been discovered on the glacier. His pocket book, purse, and watch were missing, and it is supposed that he was murdered and robbed.

M. PAUL BOURGET'S NEW POST.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

The French Academy by unanimous vote has appointed M. Paul Bourget, one of the best known of French novelists, to be curator of the Palace of Chantilly, which was bequeathed by the late Duc d'Aumale to the Academy as trustees for the French nation.

The Institute has yet to ratify the appointment, but its assent is purely a matter of form.

D'ANNUNZIO'S "FEDRA."

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

ROME, Oct. 12.

Gabriele d'Annunzio has been invited to Rome to attend a special performance of his play *Fedra*, which will take place on the Palatine Hill on Sunday next. Amongst the actors is D'Annunzio's young son, Gabriellino. Over five hundred students and ex-soldiers offered their services as theatre "crowds."

THE TURKISH CONVENTION.

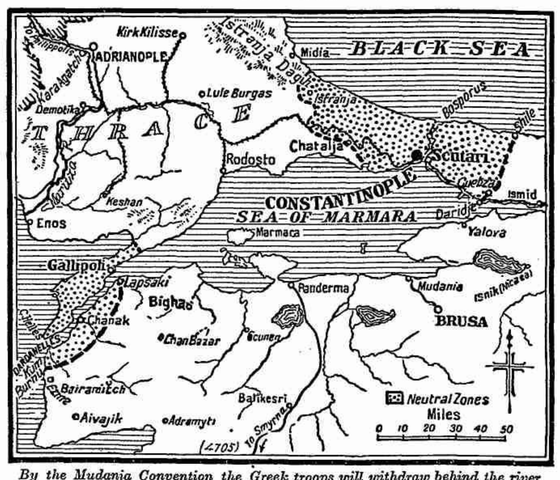

By the Mudania Convention the Greek troops will withdraw behind the river Maritza and Allied troops will occupy the western side of the river, including the Adrianople railway station. The four neutral zones are as indicated.

HIDDEN BAVARIAN ARMS.

INTIMIDATING THE PRESS.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

BERLIN, Oct. 13.

A Munich telegram printed in Berlin newspapers states that a few days ago several thousand rifles belonging to a Bavarian secret organization were found at a place near the Chiem See, in Southern Bavaria, and were confiscated. The rifles were discovered in barns belonging to two farmers. During the following night the farmers were overcome by force and the rifles carried off.

Very little is published in the German Press on this incident, presumably owing to fear of the activities of the Bavarian Public Prosecutor. The Bavarian Government is apparently pursuing a savage vendetta against journalists who transmit reports dealing with the illegal activities of the Bavarian armed associations.

In the trial of the three journalists charged with high treason at Munich on similar grounds, the Public Prosecutor has just asked the Court to inflict sentences of fifteen years' imprisonment on two of the defendants, and fourteen years' imprisonment on the other, expressing his regret that the law did not allow severer sentences.

PENALTY OF SIMPLE CLOTHES.

APPEAL FOR MORE ORNAMENT.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

The charm of women's dress to-day is its simplicity, but the art of the modern dressmaker is costing France dear. The lace and feather trade and other industries which formerly supplied these now superfluous ornaments for women's robes are languishing and the export trade of France has in consequence diminished by nearly half a milliard francs [about £10,000,000] a year.

M. Lucien Dior, Minister of Commerce and Industry, is disquieted by this loss of revenue and has addressed a powerful plea not only to the Chambers of Commerce of France, but also the great Paris houses which are the arbiters of fashion, to remember that the export of the accessories of female attire, such as lace embroideries and feathers, has fallen far below the figures of 1913. That, he says, is in a large measure the consequence of the present fashion, of which one of the most notable characteristics is the almost complete absence of ornaments. He urges the Chambers of Commerce and the industries concerned to find a remedy for this state of things and no doubt they will. Heavily ornamented robes may therefore be anticipated as the mode for next year.

NORWEGIAN CLAIM ON U.S. GOVERNMENT.

HAGUE COURT'S AWARD.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

AMSTERDAM, Oct. 14.

The Court of Arbitration as to the questions between the United States and Norwegian Governments gave its verdict to-day. The reading of this verdict lasted about two and a half hours.

The indemnity asked by the Norwegian Government amounted to thirteen million dollars (£2,900,000), *plus* interest since 1917. The United States Government had declared its willingness to pay two and a half millions (£555,000). The Arbitration Court has fixed the total amount due by the United States to Norway at about twelve million dollars (£2,666,000).

The United States had introduced a counter-demand on behalf of Messrs. Page Brothers amounting to 22,800 dollars (£5,000). The Court declined this so far as concerns the Norwegian Government, but allowed the United States Government to reduce the sum to be paid by her to Norway by this amount of 22,800 dollars, on the condition that this sum will be paid by the United States to Messrs. Page Brothers.

BOARS ATTACK RAILWAY STATION.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

Wild boars still infest the forest lands of France, and yesterday a score of them invaded the little railway station of La Chapelaude, near Montlucon (Allier).

A train was due and the platform was crowded with passengers, who fled in terror. Recovering their courage and arming themselves with pitchforks and any other weapon which came to hand they returned to the station, and opening a counter-offensive put the savage invaders to flight. One of the boars, however, charged the crowd and upset several men before he was pinned to the station wall by a horse trainer and done to death by a pitchfork. His feet were presented as a trophy to the wife of the station-master.

NOVEL NIGHT TRAFFIC SIGNAL.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

THE HAGUE, Oct. 12.

The Hague Police Prefect has introduced a novelty in the regulation of traffic by night by supplying some policemen with the means of illuminating their gloves.

The policeman carries an electric battery on his belt, and when signalling to a motor-car or other vehicle he presses the second and third fingers together. Contact is thus made and an electric lamp inside his sleeve lit. The lamp throws its light on to the white glove, which constitutes an effective signal in the dark. By releasing the pressure of his fingers, contact is broken and the signal ended.

"GEORGE A. BIRMINGHAM" GOES TO HUNGARY.

BUDAPEST, Oct. 13.—Mr. David John Cowen has been appointed third secretary, and Canon J. O. Hannay, Chaplain, to the British Embassy in Budapest.—*Reuter.*

*** The Rev. James Owen Hannay who, as "George A. Birmingham," has written many novels of Irish life, has been a canon of St. Patrick's Cathedral since 1912. He served as a Chaplain to the Forces during the war.

ITALIAN CABINET TO REMAIN.

THE FASCISTI PERIL.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

ROME, Oct. 13.

This morning in a Cabinet Council the coming Fascisti gathering at Naples was discussed.

It was recognized that the Congress could not well be forbidden, but apparently the fact that the special trains which will bring the Fascisti to Naples will be under Fascisti control has given rise to some uneasiness. Suppose thirty-five thousand Fascisti were to choose Rome instead of Naples as their destination.

The Government has decided to take all precautionary measures to make such a choice impossible. Meanwhile the Fascisti in Tuscany are becoming alarmingly active against the Popular Party, and according to the *Mondo* the fact that the Fascisti are levying taxes for their own benefit in many parts of the country was also discussed by the Cabinet.

Lastly the Government is said to have emphasized its decision not to resign before Parliament meets, although the feeling is growing rapidly that an extra Parliamentary crisis would be advisable, since it might lead to the immediate inclusion of Fascisti in the Cabinet. On the whole, Montecitorio seems rather pessimistic to-night, but the cause of this may well be the fact that the Government is at last showing a little more energy, and many people now believe that any show of energy must lead to bloodshed.

Important negotiations, which, it is said, may lead to a complete change of the Government's policy, are proceeding between the Fascisti and Signor Facta. A Dalmatian newspaper publishes an alarming but probably unfounded report that there are thirty thousand Fascisti concentrated at Ancona, in readiness to occupy the third Dalmatian zone should the Italian troops evacuate it, as they are supposed to do according to the Santa Margherita Treaty.

CANADA AND BRITISH SETTLERS.

MINISTERS' READINESS TO COOPERATE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

TORONTO, Oct. 12.

It is said that the impression prevails in Great Britain that Canada is hostile to British immigration or uninterested in the general problem of immigration. If there is such an impression, the Dominion Government, the Provincial Governments, the Canadian railways, and all the other responsible interests and organizations in Canada have been misunderstood or misrepresented.

No doubt, during the severe unemployment of the past two years the Government has been unwilling to open the doors too freely to people who desire to follow industrial pursuits, but this period is ending and the whole country is recognizing the necessity to increase its population. Unquestionably British people are preferred, with Americans second, but there is also an increasing readiness to admit people from Switzerland, Holland, Norway, Belgium, and other approved countries.

It is not less certain that the Canadian Government is anxious to cooperate with the Overseas Settlement Board in encouraging the movement of British boys, women, farmers, and agricultural labourers to this country. It may be asserted with confidence that Canadian Ministers will go as far as even Mr. Amery can desire in assisting to establish British people in Canada, except that the Government of this country will not agree to make direct advances for the purchase of lands or other necessaries for settlers. The most liberal cooperation will be given to bring people to the Dominion and establish them under satisfactory conditions, but direct cash advances to individual settlers are not favoured.

Much regret is expressed that Mr. Amery is unable to come to Canada as soon as was expected.

PRINCE GEORGE OF SERBIA.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

BELGRADE, Oct. 13.

After weeks of negotiations the Cabinet admits its inability to cope with the extremely delicate situation created by Prince George's unreasonable attitude and excessive monetary demands.

A Crown Council has accordingly been convened for early next week to settle the matter definitely, at which all the members of the Royal Family will be present. Princess Helena and Prince Arsène arrived this evening.

*** Prince George of Serbia, the elder son of the late King Peter and brother of the present King, renounced his rights as Crown Prince in 1909. Princess Helena, who is a widow, is his only sister, and Prince Arsène is King Peter's younger brother and the father of Prince Paul of Serbia, who resides in London.

AN "AKALI" CELEBRATION.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

LAHORE, Oct. 13.

The celebration of the birthday of Guru Ram Das, the fourth Guru [religious teacher] of the Sikhs and founder of the city of Amritsar, was made the occasion of a demonstration of *Akalis* [Sikh fanatics].

The Guru Grant'h Sahib, the revered ancient book of this creed, was carried in procession guarded by *Akalis* with unsheathed swords. For the first time for many years the whole of the bejewelled decorations of the Grant'h Sahib were displayed to the thousands of spectators.

A FRENCH LEGATION IN AFGHANISTAN.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

M. Poincaré has laid on the table of the Chamber a demand for credits for the creation of a French legation in Afghanistan, an accord having been established by which the two Governments have agreed to receive a permanent diplomatic mission.

SAVING OF AUSTRIA.

NATIONAL ASSEMBLY AND LEAGUE PLAN.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

VIENNA, Oct. 12.

The Chancellor, Dr. Seipel, delivered his Geneva speech to a thronged House this afternoon. In asking Parliament to endorse the undertaking to which he had set his signature on behalf of the Government, he reminded those who now claimed that it was not necessary to accept help from without that they had had ample time to set their country on its feet, but had not done so.

It was to him a satisfaction to know that Austria could be saved, but in the opinion of the League, she could, under existing circumstances, only be saved by foreign credit aided by the wholehearted cooperation of those who wanted to be saved. It was no shame, he said, to be controlled by the guarantors ; the shame would be great if the nation confessed that its intention was to use foreign credits in a manner not admitting of control. He therefore begged for expeditious action and the first reading of the Bill that day.

On behalf of the Opposition, Dr. Renner, Social Democratic Party, proceeded to pick to pieces the three protocols constituting the relief scheme of the League of Nations. He maintained that there was no need for Austria to repeat the undertaking not to unite with Germany, as that had already been foisted upon her in the peace of St. Germain. In his opinion Austria was forfeiting her privilege to appeal to the League for the cancellation of the veto in question not for two years, but for twenty. Likewise, the control of Austria's finances would continue until the loan had been redeemed, which would hardly be in a lesser time—if ever. Instead of sending a Controller to Austria to collect interest on the loan, it would have been more humane if the League had appointed a Controller to search out the vast sums of money that were lying to the credit of Austrians in foreign banks and to cause their return.

Austria, Dr. Renner continued, could find the five hundred million of kronen within her borders several times over. There was no excuse for the fruits of productive labour going out of the country in the form of interest. The Social Democrats were prepared to cooperate with the Government to rehabilitate Austria if the burden of taxation could be distributed equitably. The Government's Bill, he concluded, must be passed on to a Special Committee of twenty-six members of the House, as was the Treaty of St. Germain.

The debate was adjourned.

OCTOBER 13.

The Chancellor, Dr. Seipel, was, at the close of the sitting, accorded a vote of confidence, the Social Democrats dissenting.

Dr. Renner moved that the three protocols constituting the Convention be submitted to a Select Committee of twenty-six members. The motion was carried, and the committee straightway appointed.

At the constituent session of the Assembly this morning, however, the first clash between the Social Democrats and the Majority parties took place, when Herr Seitz, the Social Democratic President of the National Assembly, declined the office of deputy-president of the committee, his supporters having moved his election as president. A vote put Dr. Weisskirchner in the chair.

The atmosphere in which this important relief scheme is to be debated is considered in political circles none too promising.

A GREAT FRENCH LAWYER.

DEATH OF M. EDOUARD CLUNET.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

Me. Edouard Clunet, one of the most eminent French authorities on international law, died quite suddenly last Saturday at Strasbourg, where he was on his way to the Prague Congress.

Me. Clunet was President of the Institute of International Law, and more than once was chosen in view of his exceptional competence to defend French interests before The Hague tribunal—in 1903, for instance, at the settlement of the Venezuela question—an occasion which drew from him the remark, "The fairest and noblest client in the world is mine : France."

He was also a specialist in knotty points of theatrical law and appeared frequently for Mme. Sarah Bernhardt and La Belle Otero. He fought as conscript in 1870, and in the same year founded the now-famous Journal of Private International Law. Me. Clunet was an indomitable worker. He wrote a great number of books and pamphlets, was a frequent contributor to the *Temps*, and yet found time to indulge in his favourite pastimes of riding and alpine climbing. During the war he was designated *ex officio* to defend Matahari, who was shot at Vincennes as a spy. He has died in harness at the age of 75.

PRESIDENT ALVEAR.

INSTALLATION AT BUENOS AIRES.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

BUENOS AIRES, Oct. 12.

Dr. Alvear was to-day installed President of the Republic, the ceremony in the Chamber of Deputies being witnessed by a brilliant gathering. Large crowds lined the route between the Parliamentary buildings and Government House.

The Presidential Message was brief and deliberately general. Dr. Alvear reiterated his fidelity to the Radical Party, and declared it to be his intention to complete the work begun by it, and the eminent and vigorous personality who had hitherto guided the Republic's destinies—his predecessor, Señor Irigoyen. He promised an active Administration, and said that he aimed at assuring the prosperity of the Republic, developing its sources of wealth, and securing a more equitable distribution of the proceeds amongst the producers.

President Alvear referred modestly and briefly to the tributes which were paid to him as Argentina's representative during the recent foreign visits.

A TURKOMAN WAR LORD.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

SIMLA, Oct. 11.

News from Meshed records the death on September 5 of General Sir Oraz Sardar, "war lord" of the Turkoman tribes, son of the famous Tykma Sardar.

Born in 1869, Sir Oraz Sardar was educated in Petrograd in the Pages' Corps. He became a colonel in the Russian Army, and fought with distinction on the Russian Western Front during the Great War. After the revolution he headed the Menshevik troops in Turkestan, stoutly opposed Bolshevism, and upheld the Turkoman cause.

In his contact with the Malleson Mission he showed a friendliness which was recognized by the British Government by the award of a K.C.M.G. After the departure of the Mission, Sir Oraz Sardar retired into private life.

ACCIDENT TO LONDON-PARIS AEROPLANE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

A telegram from Beauvais to-night states that an aeroplane on the London-Paris postal service having lost direction came down heavily at Mesnil-Conteville this afternoon and was partially destroyed. The machine in landing grazed the roofs of the houses, but the pilot and six English passengers happily escaped without injury.

CANADIAN LIQUOR CONTROL.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

TORONTO, Oct. 13.

Quebec accepts the judgment declaring the right of the Federal Government to collect Customs duties on liquors imported into that province.

Since Government control of liquor was established in Quebec and British Columbia the amount collected in duties in these two provinces by the Dominion Government is over £2,000,000.

FRENCH RELATIONS WITH THE SOVIET.

REPORTED MESSAGE FROM M. POINCARE.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

BERLIN, Oct. 13.

M. Herriot, Deputy for Lyons in the French Chamber, left Moscow on the 12th. Before his departure he gave an interview to a representative of the *Izvestia*, in which he expressed satisfaction with the results attained during his visit.

The forthcoming Franco-Russian *rapprochement* would not, he said, take the form of an agreement between the two countries, but would consist in a close cooperation of the two peoples. The shortest way to establish closer relations between the two Governments was to exchange trade delegations.

M. Herriot laid emphasis on the solidarity of French and Russian interests in the East, and referred to M. Poincaré's telegraphic reply to his report. In this, he said, M. Poincaré stated that he fully endorsed his (M. Herriot's) views on the question of the Straits, and asked that his thanks should be conveyed to the Soviet Government for the cordial reception given the representative of France.

The Petrograd Chamber of Commerce has sent a telegram to the Lyons Chamber of Commerce expressing the hope that trade relations between France and Russia may be resumed in the nearest future.

BUSINESS MEN'S PLEA.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

M. Hubert Giraud, president of the Marseilles Chamber of Commerce, has addressed to the other chambers of commerce in France an appeal in favour of resuming commercial relations with Russia.

After the failure of the conferences at Genoa and The Hague, he says, the task of Governments has come to an end, and it is for the representatives of commerce and industry to find a solution to the problem. He is conscious of the difficulties presented by the nationalization of property owned by Frenchmen, and the refusal of the Soviet Government to recognize Russian debts to France.

Nevertheless, private traders of all countries are now at liberty to negotiate, at their own risk and peril, with the Soviet Government, and it is therefore incumbent on French owners of property in Russia to regain possession of their property, if only temporarily, in order that they may be in a position to act if some day an accord should become possible. M. Giraud urges that the chambers of commerce of France should collectively appoint an official representative to reside in Moscow and keep them informed of all questions affecting the commercial and industrial interests of France in Russia.

DEVASTATED FRANCE.

CONTRACTS FOR GERMAN MATERIALS.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Oct. 13.

Plans are gradually maturing for the collection and distribution of German building materials in the devastated regions.

The Comité d'Action des Régions Dévastées have held a meeting under the chairmanship of M. Poittevin, Deputy for the Marne, at which a final agreement was reached with regard to the terms of the contract to be placed with the Verband Sozialer Baubetriebe. The central receiving and distributing organism will be immediately created, and it is hoped that very shortly it will be possible to supply made-up materials to speed up the reconstruction of the devastated regions. In accordance with the German delegation, the Berlin conference remains fixed for October 25.

Imperial and Foreign News Items.

Cardinal Bourne was received in audience yesterday by the King of Spain.

Delegates from Denmark, Sweden, and Norway met in Christiania yesterday for the Scandinavian Economic Conference.

M. Bonnefoy-Sibour, Prefect of the Aisne, has been appointed Prefect of the Seine-et-Oise, in succession to M. Juillard, now Prefect of the Seine.

Yesterday the King of Italy, accompanied by the King of the Belgians, visited Antwerp, returning in the evening to Brussels for an official dinner at the Italian Embassy.

Twelve hundred conductors, trainmen, and yardmen of the Grand Trunk Railway who took part in the strike of 1910 have had their pension and seniority rights restored.

From November 1 the Canadian Government will pay interest on the bonds of the Grand Trunk Pacific branch lines, which were guaranteed by the Provinces of Alberta and Saskatchewan.

Our New York Correspondent telegraphs that on Thursday Samuel Rzechewski, the ten-year-old Polish chess expert, defeated David Janowski in the Masters' Tournament. The game ended at the 65th move.

A number of first-class Lipitza and Arabian horses are for sale at the Austrian stud-farm at Piber. Would-be purchasers should communicate with the Federal Ministry for Agriculture and Forestry in Vienna.

The strike of a portion of the Amsterdam dockers continues, and has begun to affect shipping. Some vessels which arrived at Ymuiden and which were bound for Amsterdam were ordered to Hamburg or Rotterdam.

Our Riga Correspondent reports that the Soviet military engineering department has begun to build and equip new military defences near Oranienbaum, and also to reconstruct the forts of Krasnaya Gorka, with a view to making Petrograd and Kronstadt impregnable.

A Lisbon telegram says that the committee appointed to examine the terms of the new Mozambique Convention will include the geographical expert, Senhor Ernest Vasconcelles, the former Governors of Mozambique, Senhores Freire Andrade, Alvaro Castro, and Massano Amorim, and Senhor Carneiro, an engineer.

It is understood that at the instance of the Rajah of Pudukotah the Madras Government has decided to institute a regency with the present Prime Minister, the Rajah's brother, as Regent. The Rajah, who lives chiefly abroad, has neither abdicated nor ceased to be the ruling Chief, but has temporarily delegated his powers to his eldest brother. —*Reuter.*

GENERAL HERTZOG'S CRITICISMS.

ATTITUDE TO RHODESIA TERMS

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

BLOEMFONTEIN, Oct. 12.

General Hertzog, referring to the Rand upheaval at the Nationalist Party Congress to-day, admitted the justice of the sentence on Stassen [the white miner who was executed on October 5 for the murder of natives during the revolt on the Rand], but drew a contrast between his execution and the escape of other persons equally guilty, and ironically compared the Government's repressive measures with their protestations against German barbarism in the war.

Dealing with Rhodesia, General Hertzog declared that the terms offered by the Government were a breach of the Constitution of the Union, and that their handling of the problem was dishonest. The Nationalists would insist on the fullest information being given to Parliament before deciding on their attitude towards Rhodesia. He condemned Mr. Lloyd George's appeal to the Union as a violation of national rights, and described General Smuts's reply as "a pap and water" reply which was really meaningless.

The territory served by the
GREAT WESTERN RAILWAY
affords the
Best Climatic Conditions
For
Winter Holidays in the Homeland

GLORIOUS DEVON AND CORNISH RIVIERA

MAGNIFICENT EXPRESS TRAINS.
RESTAURANT CARS.
Numbered and Reserved Seats can be obtained on certain Trains.

G.W.R. Publications.
Obtainable at G.W.R. Stations and Offices or by post from the Superintendent of the Line, Paddington Station, W.2.
1. "Holiday Haunts Guide" for 1922 containing list of Hotels, Boarding Houses, Apartments, etc., price 6d., or by post 1/3.
2. Legend Land Booklets (2), Price 6d. each, or by post 1/3 for the 2.

Full information of Train Service, Fares, etc., obtainable at G.W.R. Stations and Offices, or from the Superintendent of the Line, Paddington Station, London, W.2.

FELIX J. C. POLE, *General Manager.*

The Observer.
1791-1922.
The Oldest and Greatest Sunday Newspaper.

OUR ANSWER TO THE PREMIER.

Following Mr. Garvin's famous article of which the Country is talking, *The Observer* to-morrow will contain

"FULL PROOF AND FAIR REPLY."

The Times, 14 Ekim 1922, s.9, "Mudanya Paktı"

EK 51

GUILT FOR ARMENIA.

GERMAN RESPONSIBILITY PROVED.

DOCUMENTARY EVIDENCE FROM BERLIN.

"If all the despairing cries for help on the part of the Government and clergy of Armenia pass unheeded, the responsibility for the annihilation of this ancient Christian people will lie for ever upon Germany and Austria. History will not, and cannot, admit that the two great Christian Empires of Central Europe were not in a position to impose their will upon their Asiatic ally, at least in such a case as this, where the life and death of a whole people are at stake."

This indictment of the attitude of the Central Powers in the face of Turkey's avowed purpose to exterminate the Armenian nation, is contained in a dispatch from Tiflis addressed to the Berlin Foreign Office on August 20, 1918, by the Bavarian General, Baron Kress von Kressenstein, some time Chief of Staff to Djemal Pasha's Fourth Turkish Army in Syria, who, after the Brest-Litovsk Conference, had been appointed German High Commissioner in the Caucasus, with instructions to study the Armenian question on the spot.

Baron von Kress's dispatch figures in a collection of German official documents just published in Berlin, with the authority of the Wilhelmstrasse, by Dr. Johannes Lepsius, founder of the German Orient Mission and president of the German Armenian Society. The collection, which is entitled "Germany and Armenia: 1914-1918," is issued as a volume of over 500 pages, price 15 marks, by the Potsdam Tempelverlag. After the revolution in Berlin last November, he was granted full access to the reports of the German diplomatic and consular agents in Turkey, and he assumes, as editor, complete responsibility for the present production.

He disclaims any desire to accuse or to exculpate anyone. But his array of evidence conclusively shows that from the Imperial Chancellor in Berlin down to the lowest grade official in Anatolia, the whole of the German Foreign Service knew day by day what was happening in Armenia. Hindenburg and Ludendorff were as well aware of every detail as were the veteran von der Goltz and Liman von Sanders. The Main Committee of the Reichstag shared the guilty secret. Yet nothing effective was done to bring the Turks to their senses. At Constantinople the German Ambassador of the day confined himself to making academic representations at stated intervals. The Turks in return gave Germany to understand that it was her business to win the war, and not to meddle in Turkish internal affairs. The Germans, for their part, appreciated only too clearly the retort to which their own policy of deportation in France and Belgium ultimately exposed them.

Dr. Lepsius's labours also afford the German public its first comprehensive view of what he describes as "perhaps the greatest persecution of Christians of all time."

The drama opened in Constantinople with an Oriental Bartholomew Night on April 25, 1915, when 600 Armenian notables were arrested, deported, and done to death. In Armenia itself a so-called "rising" at Van furnished the pretext for the wholesale massacres and deportations that continued until the end of the year. And from December, 1915, began the period of systematic conversion to Islam. In this proceeding German diplomacy was prepared to acquiesce, on the sententious ground that "in the East creed and nationality are synonymous." But even the German diplomatists had to acknowledge that the Decree of August I, 1916, determining the political and religious rights of the Armenians, was designed to terminate the very existence of the Armenian nation.

Dr. Lepsius estimates that before the war 1,845,450 Armenians had their homes in the Ottoman dominions. During the war the Turks deported nearly 1,400,000 persons, and of these no fewer than 1,000,000 perished, not including some 50,000 to 100,000 Armenians of the Caucasus who are also "missing." No nation, Dr. Lepsius observes, even among those that have taken direct part in the war, can show such a record of loss. The value of Armenian property confiscated by the Turks is estimated at 1,000,000,000 marks (nominally £50,000,000).

YOUNG TURKS' FEROCIOUS GREED.

Dr. Lepsius couples the ferocious greed of the Young Turks with the trumped-up *raison d'Etat* of the Nationalist Constantinople Committee as the mainspring of the policy of extermination. Talaat, Halil, and Enver are exhibited as its most conspicuous expoñents.

The Young Turks remained wilfully blind to the inevitable loss of economic, and indeed of military, efficiency that followed from the persecution of the Armenians.

But there is nobody here now [wrote Count Paul Wolff-Metternich, then Ambassador, to Herr von Bethmann Hollweg in 1916] strong enough to tame the many-headed hydra of the Committee, with its chauvinism and fanaticism. The Committee insists that the last remnants of the Armenians shall be devoured, and the Government has to submit. But there is now little left for the hungry wolves of the Committee to extort from these wretched creatures.

To "Turkefy" means to expel or to kill everything that is not Turkish—it means to destroy and forcibly to annex other people's property. Herein for the moment, and in the childish repetition of French Liberal phrases, consists the vaunted new birth of Turkey.

Prince Hohenlohe on one occasion, and Count Wolff-Metternich on another, alone urged Herr von Bethmann Hollweg to consider the expediency of publicly dissociating Germany from the Armenian horrors by means of articles in the German Press. This ingenuous proposal evoked no response from the Wilhelmstrasse. On the contrary, the *North-German Gazette*, the Berlin semi-official organ, was allowed to publish Turkish official denials of the massacres and vigorous protests against the slanderous imputation of the enemy Press that the Ottoman Government had anything to do with any "excesses" that might have been committed.

FEASTING AND MURDER AT BAKU.

The last phase of Turkish militancy was inaugurated by the Brest-Litovsk Treaty in March, 1918, and extended, as far as Dr. Lepsius's documents are concerned, down to the capture of Baku last September. On the strength of the Brest Treaty the Turks occupied not only the assigned districts of Ardahan, Kars, and Batum, but advanced into the more densely populated Armenian lands beyond. As this advance threatened to engage too deeply the Turkish reserves, which he desired to see employed nearer home, Ludendorff in June, 1918, addressed from German Main Headquarters a strong remonstrance, based entirely on military considerations, to Enver. Hindenburg endorsed Ludendorff's injunction, and pleaded "as a Christian" that the Caucasus populations might be preserved. Enver returned an evasive reply.

The entry of the Turks, under Nuri Pasha, into Baku on September 16-17, 1918, was the subject of an extraordinary dispatch by Lieutenant-Colonel Paraquin, the German Chief of Staff, to the Turkish Eastern Army Group.

Colonel Paraquin was, he says, besieged by German residents, begging for protection, and on their heels there followed the neutral Consuls on a similar errand. These appeals were communicated to the Pashas with an urgent request for attention. But the Pashas and their suites were engrossed in the preparations for a full-dress banquet. While the Pashas and their German confederates made merry, the inhabitants of Baku were being plundered and murdered. "The Turks," says Colonel Paraquin, "did not allow themselves to be disturbed."

In the evening the Danish Consul appeared in the great hall of the Hôtel Métropole, where the convivialities were in full swing, and reported to Colonel Paraquin that German houses were being plundered and that the lives

(Continued at foot of next column.)

LIGHT ON JUDET CASE.

A GERMAN FOREIGN OFFICE DISPATCH.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Aug. 26.

A lurid light has been thrown on the Judet affair by the publication in the *Petit Parisien* of a document which there is reason to believe has only recently come into the possession of the French Government. It is docketed "dispatch from Foreign Office, Berlin, dated December 11, 1914, 1 a.m., to the High Commissioner, von der Lancken in Brussels." [It arrived at 9 o'clock on the same morning.] It is in code, and has been thus deciphered:—

Secret.—According to news from Switzerland opinion must be less favourable to us than it was four weeks ago. A revulsion in our favour could only be counted upon in the event of a greater success of Germany, and better organized propaganda. For this purpose I should like to win over Judet. He at first declined the offers made him by an intermediary, but finally he consented upon the following conditions:—As he would have to give up the editorship of his newspaper, which represents a value of one-and-a-half million francs, and as he risks half a million, which is the amount of his private fortune, he demands two millions. For this sum he would place his whole weight at our disposal. This figure appears to me mad. Please let me have your opinion. I am here till Monday. (Signed) Vox Jagow.

The *Liberté* understands that this document reached French military justice at the end of last month, and that prosecution was only delayed until the informer in Germany was in a place of safety. The case will be handed over to the Third Court-Martial, and will be the first given to Major Abel, who succeeds Captain Bouchardon. Many of the newspapers suggest a connexion between the Lenoir affair and this new one.

AMERICAN AIR DERBY.

FIRST ARRIVALS AT TORONTO.

Forty aeroplanes started from the aerodrome at Mineola, Long Island, on Monday in the Aerial Derby from New York to Toronto and back. The airmen are flying for the prize of £2,000 offered by Mr. John McE. Bowman, who is well known as the manager of several of the big New York hotels. Among the machines taking part are several German Fokkers, British S.E. Fives, and De Havillands.

TORONTO, Aug. 26, 1.45 p.m.—Four airmen from Mineola have arrived here so far, completing the first stage of the journey. Plumb was the first to reach the aerodrome at 11.28 this morning. Maynard was the next to arrive, with a letter from the Mayor of New York, inviting the Prince of Wales to be the guest of New York. Maynard on his return reached Buffalo in 28 min., thus establishing a "record." The other airmen left for New York at intervals of a few minutes.—*Reuter.*

A PEACEFUL "INVASION."

ITALIAN PEASANTS' CLAIMS TO THE LAND.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

ROME, Aug. 26.

For two days there has been taking place a "peasants' invasion of the land" in the Roman province, but it has not turned out the revolutionary enterprise that the Extremists hoped and the Avanti pictured.

Companies of peasants have marched from the small towns and villages, and formally marked out for possession stretches of uncultivated land. But there has been no disturbance, and in many cases friendly arrangements are in prospect between the owners' agents and "the invaders" for cultivation by regularly formed peasants' associations.

A recent circular of the Minister of Agriculture had laid on Prefects the obligation of enforcing the sowing of cereals for next year's crop on all available land, and for years past the great problem of "latifondia," that is higher cultivation of big estates in single ownership and giving the peasants an interest therein, has been studied. The study has not hitherto brought much in the shape of material results, but the new spirit of the times makes a solution of some sort inevitable now. One of the strongest of the peasants' associations, the League of Discharged Soldiers, expressly discountenances illegal methods, while at the same time insisting on the rights of the peasants to an interest in the land they cultivate.

With the determination of the Government to insist upon an extension of cultivation, the undoubted recognition by most of the big landholders that some measure of agrarian reform must come and also the intention of most of the peasants' associations to avoid revolutionary methods if reform can be secured by normal methods and promptly, it seems likely that the recent "invasion of the land" will hasten the accomplishment of what might otherwise have been a long-drawn-out process.

QUEBEC CABINET CHANGES.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

TORONTO, Aug. 26.

Mr. Allard, who has been for 20 years Minister of Lands and Forests in the Quebec Government, has resigned, and has been replaced by Mr. Honoré Mercier, who has been Minister of Mines and Colonization. Mr. Allard becomes Registrar of Montreal. Mr. Mercier is succeeded by Mr. J. E. Perreault, member for Athabaska.

Mr. Décarie, who retired from politics at the recent election, is replaced as Provincial Secretary by Mr. Athanase Davis, son of Senator Davis of Montreal. Mr. Décarie has been appointed Chief Judge of the Montreal Court of Special Sessions. Mr. Taschereau has left the Department of Public Works and Labour to become Attorney-General, and is succeeded by Mr. Antonoin Gilipeault, Speaker in the last Legislature. Mr. Allard's seat in the Legislative Council is taken by Mr. Clement Robillard, of Montreal. Mr. Francoeur, member for Lotbinière, will be Speaker in the new Legislature.

SAFETY IN MANY SHIPS,

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

WELLINGTON, Aug. 26.

Addressing the New Zealand Club, Lord Liverpool presiding, Lord Jellicoe said that without the mercantile marine the war would have been over long ago, probably in 1915, and he was unable to say what would have happened to New Zealand.

A look round the world showed that the millennium was as far off as ever. The Pacific was growing daily in importance. It contained great possibilities of trouble which statesmen could better overcome with a strong force behind them. The protection of trade required more vessels than ever, the criterion being not the number of enemy cruisers, but the number of our merchantmen and the value of our trade.

of the occupants were in danger. The German colonel thereupon strode up to Nuri Pasha and in a loud voice said to him:—

"Your Excellency, I beg of you now at last to take effective steps for the protection of the Germans. If not, I shall be compelled to report to the German Embassy at Constantinople how little you protect German life and property!"

Nuri was taken aback, but protested that he had done everything possible. The colonel pointed out that not a single senior officer had yet visited the town, and that the troops, instead of being told off on guard duty, had merely been paraded for inspection. The colonel declares that, although the moment was not one for polite amenities, he employed no word or gesture that might be calculated to give offence. Nevertheless, on the following day, September 18, Halil Pasha sent his aide-de-camp to Colonel Paraquin with a message to say that, in view of the colonel's conduct towards Nuri Pasha in public the day before, he was relieved of his post as Chief of Staff to the Eastern Army Group.

All the satisfaction that General von Kress, the German High Commissioner at Tiflis, could get out of Nuri was an assurance in French that any "little accidents" that might have occurred would be repaired.

BETRAYAL OF MISS CAVELL.

PRISONER'S EXPLANATIONS.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

PARIS, Aug. 26.

Not much progress was made yesterday in the trial by Court-martial of Quien, who is charged with having betrayed Miss Cavell and others to the Germans, as the counsel for the defence put in the plea that, by the Treaty of Versailles, the man's trial should be deferred until General von Bissing had been handed over to justice. After much discussion this plea was rejected by the Court; whereupon the President, Colonel Camus, began the examination.

The prisoner, who is over 6ft. in height, stated that in 1914, before his imprisonment for theft, he was a dealer in second-hand motor-cars. When his sentence of two months' imprisonment was over, he left St. Quentin for Landrecies. A cook promised to introduce him to somebody who would help him, and thus he was taken to M. Maillard and the Prince de Croy, who sent his *femme de chambre* with him to Mons. Thence he was taken to Miss Cavell.

Asked by the President why he lingered so long in Brussels if he were anxious to return to fight for France, Quien explained he could not walk as he had an ingrowing toe nail. Miss Wilkins, a nurse, could, he added, confirm this statement. Then he told how, with 20 companions, he reached Turnhout and The Hague, where the French Military Attaché told him he would be more useful if he returned to Brussels and helped others to escape. Quien could not state, however, what his instructions were. The Attaché had merely said, "Go to Belgium, and help the prisoners to escape, and then come back as quickly as possible," and had given him cipher No. 1,384 C for correspondence.

The prisoner drew from the President an expression of incredulity when he declared that a German patrol had arrested him at Turnhout, but had let him go after five weeks' imprisonment, and given him a pass for Brussels.

When the trial was continued this morning Quien made the following statement about his movements in Brussels:—

On the afternoon of July 28 I went to Miss Cavell. She said, "I can't put you up here, but go to Mme. Godart." Next day I spoke to Mme. Godart about repatriation, but she replied: "The moment is not favourable. We are suspect."

The President then questioned Quien as follows:—

"Did you ask Mme. Godart to introduce you to M. Baucq?" [M. Baucq was shot by the Germans] —"Certainly not."

"But after leaving Mme. Godart, you knew M. Baucq and his address?"—"Not his address."

"Some one followed him as he left home?"—"Certainly not."

The President next asked why, on returning from Holland, Quien had lodged with a notorious German agent named Allard. The Government Commissary, Lieutenant Wagner, then intervened, pointing out that the prisoner had said when under cross-examination:—"On the morrow of my arrival I went to Miss Cavel, who received me with the words, 'Wretched man, save yourself. I am expecting arrest at any moment. Run to Mme. Godart and tell her to get rid of all papers, for it appears that her son has just been arrested at Baucq's house.'"

"Did you say those words?" asked Lieutenant Wagner. The prisoner answered:—"It was a conclusion I drew from the fact that Mme. Godart was in tears."

The President.—"Then it was Mme. Godart that told you Baucq had been arrested?"

Prisoner.—"We talked of it, and she was weeping."

The prisoner entirely failed to explain how a parcel entrusted to him by Mme. Godart was opened by the German police. This parcel contained among other compromising articles a road map of Belgium, and formed one of the chief elements of proof against Mme. Godart. After several contradictions, the prisoner finally said that he must have been mistaken; he suffered from loss of memory.

The President.—You are a soldier; you know that when important papers are entrusted to you, you must deliver or destroy them.

Prisoner.—I feared to compromise myself and be arrested with these papers.

FRENCH SPIES ON TRIAL.

WOMEN CHARGED AS ACCOMPLICES.

PARIS, Aug. 26.—The trial of three men and two women, charged with having conveyed to the Germans important information of a military nature, was opened yesterday before the second Court-martial of Paris.

During the war a shoemaker of Geneva, named Königer, organized an espionage service for the Germans, into which French deserters were recruited and passed on to a German woman, who selected the most suitable to be trained as spies at a regular spy school at Freiburg. Afterwards Königer fitted them out with military uniforms and false papers, and they then returned to France on behalf of Germany.

It was as part of this organization, it is alleged, that two of the men now on trial, Guaspare and Murat, collected information at Marseilles, Lyons, and Paris in 1917. In 1918, believing themselves to be discovered, they sent two women, Schadec and Desjardins, in their place. These had to find out the position of various French regiments and divisions, the strength of American reinforcements, and the places struck by the shells fired by "Big Bertha." Just as their task was finished, the prisoners were arrested.—*Reuter.*

JAPANESE DELEGATES' HOMECOMING.

A WARM WELCOME.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

TOKYO, Aug. 25.

Perspiring humanity assembled in its thousands on the platforms of the new Tokyo station this evening to welcome home the Marquis Saionji and his party, on their return from the Peace Conference.

The arrival platform was decorated with flags and greenery, and long before the train was due hundreds of the most prominent citizens, including many women and a large number of officers of all ranks, assembled. The crowd was perfectly orderly. When the train slowly drew in lusty "Banzais" burst forth, and flags were waved, and when the Marquis Saionji alighted the enthusiasm of the crowd knew no bounds. It was in vain that the station officials endeavoured to make a lane through the crowd, and the Marquis Saionji had great difficulty in keeping his feet and raising his hat in acknowledgment of the greetings. Ten yards behind him came the Prime Minister, who had travelled from Shizuoka to meet the delegates. He was followed by Viscount Uchida and other Ministers, all of whom were lost in the surging multitude.

The character of the reception was very different from what the public had been led to expect by the gloomy prognostications appearing in the Press. The *Hochi Shimbun* advised the Tokyo Municipality to have nothing to do with the reception, while a woman wrote that she would come to the station dressed in mourning as a symbol of Japan's "failure" at the Conference. Some of the newspapers published views which were little short of deliberate incitement to the assassination of the Marquis Saionji, while the Opposition parties had planned a chilling reception at Kobe, but this did not come off, perhaps owing to the action of the police. It is probable that the station platform this evening was held in strong force by friends and relatives of the delegates, for the character of their reception and the way in which they were surrounded immediately they alighted suggests an organized defence.

S. AMERICANS TO RESTRICT IMMIGRATION.

A Montevideo correspondent telegraphs:—

The Minister for Foreign Affairs has received a favourable official reply from Brazil regarding the proposed joint legislation by Argentina, Brazil, Uruguay, and Paraguay for the stricter regulation of European immigration into those countries. The Minister has decided that, since all the nations concerned are in agreement, a preliminary meeting shall be held immediately to formulate definite plans for giving effect to the scheme.

THE PRINCE AT TORONTO.

MAGNIFICENT WELCOME.

GREAT PERSONAL TRIUMPH.

(FROM OUR SPECIAL CORRESPONDENT.)

TORONTO, Aug. 25.

From 10 o'clock this morning, when the Prince's train reached Toronto, the day has been for him one long succession of popular triumphs.

On the way first to Government House, and then to Parliament Buildings and Exhibition Grounds, and, finally, to the City Hall, where the Prince held a largely attended public reception, after a visit to the Yacht Club, he has driven through several miles of streets of the city, and wherever he went the sidewalks were lined with enthusiastic, happy-looking spectators, generally many rows deep, while at particular view-points they stood and swayed in compact masses through which the motor-car could scarcely get along. On one house that was passed a gigantic Union Jack covered the whole façade of the building, four or five storeys high, and it was as if Toronto had laid itself out to show that the size of the flag is emblematic of the city's devotion to the Empire and its future King.

In front of Parliament Buildings, where the Prince replied to the addresses of welcome read by the Premier, Sir William Hearst, and Mayor Church, known as "the soldiers' friend" for his devotion to their interests, a wonderfully pretty picture was made by a stand, close to the Royal platform, closely packed with girls and boys waving a forest of Union Jacks in time to the music as they sang "God bless the Prince of Wales" and other familiar English and Canadian songs.

The Prince, dressed no longer as a naval captain, but in the uniform of a colonel of the Welsh Guards, delighted them all by a few special words of thanks after the whole company, led by a skilled band, had sung "God save the King." He also scored a direct hit by saying the words of "Land of our Fathers" in Welsh instead of English when he was congratulating on their singing the members of St. David's Choir Society, who also presented him with an address, as did the Bishop of the diocese and other representatives of different bodies of citizens. Excellent as are the manner and matter of his set speeches, it is by little touches of this kind that the Prince is endearing himself to the people of Canada.

OPENING THE EXHIBITION.

At the luncheon given by the directors of the exhibition there was a really moving scene when the Chairman proposed his health. The members all rose to their feet and cheered again and again, singing "For he's a jolly good fellow," and the same enthusiasm followed his response, not a written reply, but spoken from the heart. He told them the little incident which, he said, had pleased him much, of a woman who shook hands with him at one of the stations at which he stopped last night, explaining that she had to shake his hand because he had met her husband at the front. That is what pleases them. They feel that he has, as he claims, become a Canadian owing to the war. "Did you ever get him out there?" I heard one Toronto man ask another. "Rather, three or four times," he answered proudly. "Once particularly, when he had slipped away from the A.D.C.'s. That was right in the front line."

When the Prince came out to drive to the stand near the kiosk where the band of the Grenadier Guards was playing to open the exhibition, the people pressed so closely round his car that it could hardly start. Between the scattered buildings in which are the exhibits, agricultural, industrial, and other rich products of Canada, one of them containing war trophies brought home by the men on Ontario, the great open space was a seething sea of many thousand people, all pressing toward the centre to catch a sight of the Prince.

THE PRINCE "AT HOME."

The same scenes were repeated at the City Hall this afternoon. He had stopped there a few minutes earlier in the day to speak to a large group of wounded soldiers, many with a leg or an arm missing. His second visit was for the purpose of receiving, as he did at Halifax, any citizen who wished to be presented to him, and the large numbers that came almost mobbed him in their desire to get near him.

As he drove through the pressing, cheering crowds, standing up in the car, his progress and reception by the people was, for the moment, above all a triumph of youth. But it was also, to my mind, an outward and visible sign of the loyalty of the men and women of the city and the Province to the spirit and principles of the Empire and its Sovereign Ruler.

SIR JOSEPH WARD'S PROGRAMME.

NATIONALIZATION SCHEMES.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

WELLINGTON, Aug. 21.

Sir Joseph Ward, after tendering his resignation, has published a manifesto outlining his future policy.

He says that after much thought and with the full concurrence of his Liberal colleagues in the Cabinet he has decided that his continuance in the Administration, which had naturally no cohesion on any fixed principle save that of winning the war, was not in the best interests of the country.

His programme includes the establishment of a State Bank, the nationalization of coalmines and flour mills, the continuance and expansion of Imperial Preference, with additional duties on imports from countries not members of the League of Nations, proportional representation for city and suburban electorates, with extensions as the growth of population justifies, also vigorous land settlement, railway construction, and restrictions on profiteering. The country should not undertake any share in a local Navy, but should support a suitable scheme for our protection in the Pacific.

BIG ARMY THEFTS.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

BERLIN, Aug. 25.

The Spandau police recently arrested a second-hand dealer who was discovered receiving enormous quantities of Army property—saddles, harness, and leather-work. His arrest led to the discovery of a well-organized scheme by which large numbers of lorries and drays delivered goods nightly from the Ordnance Depôt at Spandau.

An examination of the depôt books proved that the thefts dated as far back as the November revolution. The whole of the Workmen's Council employed at the depôt have been arrested.

RAISULI AN OFFICIAL REBEL.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

TANGIER, Aug. 25.

The only important event last week in the neighbouring part of the Spanish zone has been the publication of an edict confiscating all Raisuli's property. This edict, in which the famous brigand is described as a rebel, has been publicly read in all the market-places.

PEACE TREATY APPROVED BY BELGIAN SENATE.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

BRUSSELS, Aug. 26.

This afternoon the 85 members present in the Senate voted unanimously in favour of ratifying the Peace Treaty.

RECONSTRUCTION IN AUSTRALIA.

MR. HUGHES'S PROBLEMS.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

SYDNEY, Aug. 22 (delayed).

The return of Mr. Hughes, the Prime Minister, finds the political situation uncertain, the mixed driving force which was assembled for war necessities having expended itself, and the Nationalists displaying a decided desire to reconstitute themselves on new lines.

Already there is evidence in West Australia, South Australia, Victoria, and New South Wales that the farmers, and probably the soldiers, will create new parties, closely identified with the producing interests, while the employing class show a strong disposition to revert to Conservatism. At the same time the Labour Party has ejected all the known extremists who are bent on forming a Soviet party. As the States, and also the Federal Parliaments, approve of proportional voting, the future elections will possibly substantially alter the present representation of Nationalists, who in the dissolving order voice sectional interests, but who will, while sectional, still cooperate in carrying out a national programme on Imperial lines. These disintegrating influences are markedly present in the State Legislatures, whose present Cabinets are still striving to retain a solidarity which is not to be achieved by averring that this is the only way to combat Bolshevism.

Mr. Hughes's future plans may be greatly embarrassed by this policy. His commanding position in the Federal arena remains unchallenged, and in view of Mr. Watt's breakdown in health, he is certain to remain in office until the elections. His party, however, contains disruptive elements, and he may be compelled to seek a new alignment with moderate Labour, which, associated with advanced Liberals, would give him control of a new Radical party. The whole nation welcomes his return, but in great part the jubilation is mingled with a gratitude which implies favours in return, and every section of the people is seeking some special treatment.

With the high cost of living, profiteering, heavy taxation, industrial strife, soldiers' grievances, tariff revision, Bolshevism, naval expansion, urgent constitutional problems, friction with the States, and myriad reconstruction problems, Mr. Hughes will have to satisfy a whole continent which starts with the idea of getting all it wishes and believes that he has many millions from the German indemnity to distribute.

Mr. Hughes's greatest danger is with profiteering. Unless he can scotch this evil, even his tremendous prestige may vanish in a single day. Mr. Hughes has the stage to himself, but will require to be a superman in order to survive the political strife which will accompany reconstruction.

MEDICAL BREAKDOWN ON AFGHAN FRONTIER.

RESPONSIBILITY OF HEADQUARTERS

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

BOMBAY, Aug. 20 (received yesterday).

Only a telegraphed summary of the Montagu-Chelmsford dispatches about the breakdown of the medical arrangements on the frontier is so far available here. The Government of India, with its customary secrecy, does not think it worth publishing here dispatches which should answer the criticism originally made by the Press of this country.

The *Times of India*, commenting on the summary, says:—

The dispatches do not remove any doubts and do not lead readers to the conclusion that Army Headquarters is doing all it can to bring the true facts to light.

The *Civil and Military Gazette* quotes, in regard to the lack of provision for cholera treatment, the case of an officer in the Kohat area suffering with cholera dumped down in the middle of a field and the announcement made that the site would constitute a cholera hospital. The following day a tent was placed over the officer and treatment seriously begun. The newspaper comments:—

Explanations will not meet the case unless accompanied by drastic action preventing the Army being exposed to such unnecessary sufferings as were endured during the frontier operations.

PRAYING FOR BOLSHEVISM.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

CAIRO, Aug. 24.

To-day is the 15th day of the tramway strike. The necessary funds are undoubtedly provided partially from abroad. Persistent efforts are made to corrupt the workmen of other organizations, such as the gas and water companies. The Syndicalist movement is ostensibly directed from the Bourse du Travail by an Italian named Pizzotto, who publishes signed bulletins recording its progress.

The local Press continues to criticize severely the Grand Mufti's Fetwa against Bolshevism, which is spoken of in terms of praise. *El Ahaly* emphasizes the benefits likely to accrue to all classes from Bolshevism, and prays God to hasten its introduction into Egypt.

CAIRO, Aug. 25.—Lord Allenby has issued a proclamation to the effect that the promotion of or subscription to collections for the purpose of fomenting disorder or assisting disorderly movements is an offence against martial law. The proclamation has already had a good effect.

This measure was rendered necessary by the wholesale formation of so-called Labour syndicates, which are really political organizations menacing public order.—*Exchange Telegraph Company.*

GERMAN STRIKE THREAT WITHDRAWN.

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

COPENHAGEN, Aug. 26.

According to a message from Berlin to the *Berlingske Tidende*, representatives of the German Independent and Communist Workmen's Councils on Monday night decided not to declare a general strike as a protest against the Government's treatment of the Communist Executive.

The representatives declared that they would not let the Government choose their time for a trial of strength by provoking the workmen with irritating measures. They intended to choose their own time, when all the revolutionary forces in Berlin, as well as the Empire, would be united.

FOLKESTONE-FLUSHING MAIL SERVICE.

(FROM OUR CORRESPONDENT.)

ROTTERDAM, Aug. 25.

I learn that the Zeeland Steamship Company is negotiating with the Dutch Post Office to extend the mail service between Folkestone and Flushing. A six-day week service in the near future is likely.

LANDRU'S TARGET.

PARIS, Aug. 26.—Some furniture stored by Landru in two garages at Clichy and Neuilly is now being moved to the cellars of the Law Courts.

There are a number of pieces of this furniture which have been identified as having belonged to different *fiancées* of Landru, including an oil painting of the Holy Virgin and Child, with the Madonna's eyes pierced by revolver shots. Landru will be asked if he was responsible for this singular target.—*Reuter.*

Imperial and Foreign News Items.

Herr Erzberger has arrived at St. Moritz, where Herr Scheidemann is also staying.

Twenty-five out of 57 tenants of a house in the Rue Denoyes, Paris, fell in action.

Forest fires in various districts of France have destroyed many acres of valuable timber.

Municipal employees in Amsterdam decided to come out on a 24 hours' strike yesterday.

M.1, the Italian airship, has returned to Rome after accomplishing a flight to Naples and back.

A Bolshevist wireless message states that plague has broken out in the Don Cossack Territory.

Over 300,000 score of mackerel have been caught in the Kattegat during the past 10 weeks.

Mgr. O'Riordan, Rector of the Irish College in Rome, is still in a very dangerous state of health.

Inquiry into the cause of the fire which broke out in the South mines at Broken Hill last month resulted in a verdict of incendiarism.

Starting from Aalborg at 9.30 a.m. on Monday the Handley Page aeroplane piloted by Major Grau landed outside Christiania at 1.30 p.m.

King Alexander of Greece will open in October the exhibition of British manufactures in Athens, organized by the Federation of British Industries.

The sale of picture-postcards printed from the prohibited film of Lieutenant Godefroy's flight through the Arc de Triomphe has been prohibited by the Paris police.

An explosion of a bomb store in the neighbourhood of Brescia killed seven soldiers, two children, and a civilian, and severely injured a large number of other persons.

M. Adossides, Greek Governor-General of Macedonia, has been awarded the Grand Cross of the Order of the British Empire, in recognition of his services to British troops in Macedonia.

All the beauty spots round Lake Rotoiti, New Zealand, totalling 500 acres, have been presented to the Government by the Ngatilikiao tribe, who reserve the right to use their old burial grounds.

It is reported from Petrograd that the Bolshevists have mobilized all youths of 17 and 18 years. In Petrograd all males between 16 and 50 have been given three days in which to register at the Labour Bureau.

Six hundred more Germans have been deported from Sydney on the steamer Rio Negro, including several well-known German wool buyers. Seven German undesirables escaped from an internment camp to avoid repatriation.

Klassekampen, an organ which has endeavoured to preach Bolshevism to the Danish working-classes, has ceased to appear. In its final leading article the journal says that it could get no economic support from the Danish workmen.

Dr. Ernst Troeltsch in the *Kunstwart* states that, as its first communication from America since the declaration of peace, the German Lace Society has received a request for its publications to be forwarded in quantities 20 times as large as formerly.

MORE THREATS TO RUMANIA.

YUGO-SLAV AND CZECH COMMUNICATIONS.

PARIS, Aug. 26.—At yesterday's meeting of the Supreme Council two further telegrams relative to the situation in Hungary were sent, the first to the Allied Mission at Budapest and the second to the Rumanian Government, through the French Chargé d'Affaires at Bukarest. The latter says that information has reached the Council through the Inter-Allied Military Mission in Budapest to the effect that the Rumanians are continuing to make requisitions in Hungary which threaten to exhaust the latter's resources. The Note continues:—

The Supreme Council has heard this news with painful astonishment, and is surprised that the Rumanian Government is persisting in this course of action in spite of the formal assurances of its representatives both at Paris and Budapest.

The Council insists that the Rumanian Government should reply to its Note of August 23, and concludes by asking the Rumanian authorities to put an end to this state of affairs, failing which Rumania will expose herself to the most serious consequences.

With reference to the proposal to create a corridor through the district of Marburg, linking Yugo-Slavia and Czecho-Slovakia, the Supreme Council decided that a plébiscite should be held in that district to enable the people to settle their own future.—*Reuter.*

HAMBURG BANK STRIKE ENDED

(FROM OUR OWN CORRESPONDENT.)

BERLIN, Aug. 25.

The Hamburg bank strike collapsed this morning. The bank managements have stated that the places of those strikers who have not returned to work will be filled up.

U.S. MEAT TRANSPORT.

WASHINGTON, Aug. 26.—The Federal Trade Commission in its report to President Wilson recommends that the operation of refrigerator cars, cold-storage stations, and other facilities for meat and cattle transport should be made a Government monopoly, and that afterwards these should be leased to the railways under Government supervision.

The report declares that under the present system of private ownership the five large "packing houses" secure from the railways numerous advantages over their competitors, the chief of which is an expedited service. The cars of small independent firms, the report says, are frequently "misused and diverted," and kept out of service in some cases for as long as six months.—*Reuter.*

SALE OF ARMY FOODSTUFFS.

WASHINGTON, Aug. 26.—Retail shops for the sale of the foodstuffs included in the surplus stocks of the War Department will be established on September 25 in the large cities.

Railway centres will also accept mail orders. The Department is considering the continued purchase of necessities and the maintaining of the retail shops indefinitely as a part of the Government campaign against the high cost of living.—*Reuter.*

THE SHAH'S TOUR.

CONSTANTINOPLE, Aug. 24.—The Shah of Persia on leaving Constantinople will proceed to Italy, Switzerland, and France, and will then sail for America. He will visit England on his return journey. The Shah pays daily visits to his father, who is residing at Prinkipo.—*Reuter.*

INTERNATIONAL SEAPLANE RACE.

The following are the competitors for the International Seaplane Race to be held at Bournemouth on Wednesday, September 10:—

GREAT BRITAIN.

	Motor.	Pilot.
Sopwith ..	450 h.p. Jupiter Cosmos.	H. G. Hawker
Supermarine	450 h.p. Napier Lion.	Sq.-Com. B. D. Hobbs, D.S.O., D.F.C.
Avro ..	Siddeley-Deasy Puma.	Capt. Hammersley
Fairey ..	450 h.p. Napier Lion.	Lieut.-Col. Vincent Nicholl, D.S.O.

Three competitors from the above will be selected by the Royal Aero Club to represent Great Britain.

FRANCE.

	Motor.	Pilot.
Nieuport ..	300 h.p. Hispano Suiza.	Malard
Nieuport ..	300 h.p. Hispano Suiza.	Casale
Spad ..	—	Sadi Lecointe

ITALY.

	Motor.	Pilot.
Savoia S.13	250 h.p. Isotta Fraschini	Janello

The race will start at 2.30 p.m.

This race is organized by the Royal Aero Club, whose representative, C. H. Pixton, on a Sopwith seaplane, was the winner of the last contest held at Monte Carlo in 1914. The prize of 25,000f. (about £1,000 at old rate), together with a trophy valued at 25,000f. is put up by M. Jacques Schneider, the French gun-maker. It is expected that the speed of some of the competitors will exceed 150 miles per hour.

The Times, 27 Ağustos 1919, s.9, "Ermenistan İçin Suçluluk".

BRITISH CONSTANTINOPLE

By AN AMERICAN GOVERNMENT OFFICIAL

REGARDLESS of historical and ethnological claims, the present-day fact is that Constantinople is fast becoming a British city. Nominally, control is interallied, but every one acquainted with the situation knows, camouflage aside, that the English really run the whole show. The French may fret and rage when they see themselves supplanted in their traditional sphere of influence, where for generations the French language has been spoken generally, even by the uneducated classes, but France has neither the men nor the money to compete with England, and gradually has been elbowed aside. Even the small shopkeepers realize how the wind is blowing, and are learning English.

Once acquired, Constantinople is too important a diplomatic bargaining point—and too valuable an outpost in the defense of India—lightly to be relinquished. The zeal with which British investors are seeking concessions and the redoubled activity of the merchants indicate that British capital expects continued protection of its interests.

In financial circles, too, the French are being forced into the background. Before the war the French controlled 60 per cent. of the public indebtedness of Turkey, 53 per cent. of the foreign capital invested in private enterprises there, and they also had control of the Ottoman Imperial Bank, which has [illegible] of the Turkish note-issuing privilege. But their influence today is in no wise in proportion to those figures. In October it was reported that the Ottoman Imperial Bank and the National Bank of Turkey, an English institution, had advanced to the Turkish Government £800,000,000 on its war stocks. However, this deal fell through, the British claiming that the Ottoman Imperial Bank did not have the funds, and the Guaranty Trust Company of New York, which began business there in October, was approached with a proposition to join the English in a loan to the Turkish Government.

Needless to say, the Turkish Government is in sad need of funds. Owing to the situation in Asia Minor and the occupation by the Allies of other large areas of the former Turkish Empire, the Turkish Treasury is dependent almost solely on the customs receipts at Constantinople. Last September the Government publicly declared itself unable to pay its troops and functionaries.

The English have taken hold of the job with their usual thoroughness and have settled down to be comfortable, just as they did when the war stabilized on the western front. The best houses in Constantinople have been commandeered for officers' quarters. "Five o'clock" tea is all the rage on the Grand Rue, and tea and whisky and soda are replacing Turkish coffee and douzico. British military police, with shining brass buttons and conspicuous armbands, direct traffic at the busy corners, and if a Russian "jazz" place remains open after midnight it is a British policeman who closes it up and levies the penalty.

Constantinople owes much of its fame to Pierre Loti, the French novelist, whose love of the Circassian beauty, "Aziyadé," colored many of his writings. Loti wrote of a Constantinople of twenty-five years ago, before ever-diminishing Turkish authority and increasing poverty had dimmed the brilliance of the imperial capital. The World War hastened the destruction and decay, already far advanced.

There is no better evidence that the day of the Turk is over than in the signs of ruin which one sees everywhere. Most of the costly royal palaces and great private houses are empty and dilapidated, and the beautiful gardens and grounds are no more. Romancers may still write of Turkish women, gowned in silk, tripping down marble steps to a marble quay on the Bosporus, where a *caique* with richly-liveried oarsmen awaits them; but in reality the old-time magnificent Summer residences of the Turks are deserted and for sale.

The physical change is not the only one that Turkey has experienced. Within recent years Turkish life and manners have undergone a metamorphosis. The harem described by Pierre Loti is now unknown, except, in some instances, in the interior of Asia Minor. The women of the present generation have an opportunity to meet and know their suitors, and thus to choose their husbands, and cases where a Turk has more than one wife are very few.

Constantinople street cars and ferries have separate compartments for women, but more than half of the women appear in public with their veils thrown back. The *tcharchaf*, the distinctive headgear, is still worn universally, and the persistence of religious customs enforces many restrictions on women in public. Within their own homes Turkish women freely receive Christian men, and dine and converse with them, but for them to appear on the streets in company with any man other than a Moslem would involve serious consequences.

The poverty created by the war has forced many Turkish women to seek employment in banks and stores—a radical bit of "feminism" for Turkey. The cost of living in Constantinople is higher than in any other large city in the world, and it is slight wonder that misery is widespread.

Despite the changes, the Turk is at heart extremely conservative, and it would be wrong to conclude that Turkish family life has reached the Christian standard. Even in a household where the wife may enjoy liberties, there is still the lack of real spiritual communion which exists between American husbands and wives. Although the women of wealthy families are exceedingly well educated, the men look for intellectual companionship exclusively among members of their own sex; and often the women find themselves no more than toys and playthings.

The conservatism of the Turk also shows itself in commercial and official life. Needless to say, the Turk does not use a typewriter, and he also disdains a desk. When he wishes to write a letter, he takes paper in hand, literally, and, beginning at the right edge, rapidly covers the sheet with strange hieroglyphics. Turkish officials sign all documents with a cachet, which contains the signature and the date.

For many generations the Turks have been so busy fighting that they have left all trading in the hands of Greeks, Armenians and that motley group known as "Levantines." Strictly speaking, a Levantine is any foreigner born in Turkey. An American business man receives a rude shock on attempting to transact business in the Levant. To begin with, he must discard all idea of confidence, the foundation upon which the entire commercial structure in the United States rests. In business transactions it is dangerous, and almost invariably ruinous, to accept any statement as true. No transaction can be completed without long negotiation, even if it be nothing more than the purchase of a can of sardines at the corner grocery. Haggling is everywhere the rule. There is as wild a clamor in bank offices to obtain a favorable exchange rate as there is in making a purchase at a bazaar. Naturally, business conducted under such conditions is long and tedious. The process is prolonged by another Near Eastern

The New York Times
Published: June 19,
1921 Copyright © The New York Times

The New York Times, 19 Haziran 1921, "İngiliz İstanbul"